

Lagafrumvörp afgreidd með rökstuddri dagskrá.

1. Fiskimálasjóður o. fl.

Á 4. fundi í Nd., 9. okt., var útbýtt:

Frv. til l. um fiskimálasjóð, markaðsleit sjávarafurða, útflutning á fiski o. fl. (bmfrv., A. 12).

Á 6. fundi í Nd., 11. okt., var frv. tekið til 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 7. fundi í Nd., 12. okt., var frv. aftur tekið til 1. umr.

Flm. (Eysteinn Jónsson): Ég hef, ásamt hv. þm. N.-Þ., leyft mér að flytja þetta frv. Því fylgir allýtarleg grg., og get ég því verið stutt-
orðari en ella um efni þess.

Ég skal taka það fram, að okkur flm. virðist sem í þessu frv. séu fólgnar 4 aðalbreyt. frá því ástandi, sem nú er í þeim efnum, sem frv. fjallar um. Í fyrsta lagi, að tekjur fiskimálasjóðs mundu verða auknar mjög, ef þetta frv. yrði að l., því að við litum svo á, að í sjóðnum hafi verið undanfarið 800—900 þús. kr. tekjur af útflutningsgjaldi sjávarafurða, en fjárframlag af hendi ríkisstj. beint hefur fallið niður um nokkur ár. Mætti nú vel vera, að það sýndi sig, að fjárbörf-
in yrði meiri en þar er gert ráð fyrir. En þá er þess að gæta, að í þessu frv. er aðeins ákveðið lágmarksframlag ríkisins til sjóðsins, en hins vegar á valdi Alp. að veita meira fé í fjárlögum, ef því sýnist þörf á því, þannig að ef þetta frv. yrði að l., ætti að vera tryggt, að tekjurnar yrðu a. m. k. fjórfaldar.

Í annan stað er svo það nýmæli, að fiskimálasjóði er heimilt að taka lán til starfsemi sinnar, vegna þess að skeð gæti, að aðkallandi væri að veita á næstunni meira fé í nýjungar í sjávarútvegi en hægt væri að láta tekjur sjóðsins standa undir, og þá finnst okkur réttmætt að heimila nokkurt lán, sem svo yrði endurgreitt síðar. Samkv. þessu ættu að vera möguleikar til þess, að sjóðurinn hefði á næstu árum 12—13 millj. kr. til ráðstöfunar, ef mönnum sýnist ástæða til að veita svo mikið fé.

Það er nú öllum hv. þm. kunnugt, að hlutverk sjóðsins hefur verið það að veita fé til alls konar nýjunga í sjávarútvegi, ekki sem lánsstofnun í raun og veru fyrir sjávarútveginn, og er ekki heldur meining okkar flm. þessa frv., að sjóðnum verði breytt í það horf, að hann verði stofnlánasjóður fyrir sjávarútveginn, heldur er það meining okkar, að hann haldi áfram sömu stefnu, en starfsemin verði aukin, þannig að
Alþt. 1945. C. (64. löggjafarþing).

sjóðurinn veiti styrktarlán eða styrki til alls konar nýjunga í sjávarútvegi og geti veitt viðbótarstyrki umfram það, sem hægt er að fá í öðrum lánsstofnunum. Jafnframt er það ætlun okkar, að sjóðurinn veiti fé til margs konar tilrauna í sambandi við sjávarútgerð, tilrauna til að koma á nýjum veiðiaðferðum, verkun fiskjar eða annarra sjávarafurða með nýjum aðferðum og til leitar nýrra markaða, svo að ég nefni 4 atriði til dæmis. Þannig hugsum við okkur, að sjóðurinn starfi áfram í sömu stefnu og verið hefur, fái meira fjármagn og geti því sinnt þessum verkefnum með miklu meiri árangri en hægt hefur verið.

Þá kem ég að öðru nýmæli en auknu fjármagni, sem í frv. felst. Það er mörgum mönnum ljóst, að til vandræða horfir í mörgum sjávarplássum vegna þess, að bátarnir, sem menn hafa stundað veiðar á, eru of litlir, og er óhugsandi að fá á þá það aflamagn, að þeir, sem á þeim vinna, hafi neitt til móts við þá, sem vinna að öðrum störfum. Af þessu hefur leitt, að þessi útgerð er að leggjast niður með öllu í sumum plássum. Gæti orðið einhver breyt. á þessu, ef verðbólgan minnkaði í landinu, og kjör þessara manna batnað, en þó mundi það nú ekki verða fullnægjandi. Hér þarf líka að koma annað til. Í mörgum þessum plássum virðist hægt að koma upp nýjum bátastöðvum. Þetta eru nú allir sam-
mála um. En þá reka menn sig á þann vanda, hvað það er dýrt að komast yfir þessa stóru báta. Þeir, sem sjó stunda á smærri bátum, hafa ekki getað safnað fé til að leggja í nýja útgerð, og þannig stendur þetta allt fast. Litlu bátunum er lagt á land, og menn hafa ekki fjármagn til að koma upp stærri bátum. Þar, sem þannig er ástatt, fullnægja ekki venjulegar stofnlána-
veitingar, og er þá ekki nema um tvennt að ræða, annaðhvort að endurnýjun bátaflotans á þessum stöðum falli algerlega niður og þar með útgerðin eða sérstakar ráðstafanir verði gerðar til þess að styðja að öflun nýrra tækja, þar sem þannig er ástatt, umfram það, sem almennt er í boði af lánsfé í þessu skyni. Fæ ég ekki séð, að það verði gert á heppilegri hátt en lagt er til í þessu frv. Við höfum gert ráð fyrir, að félagsmenn í Fiskifélagi Íslands verði látnir gefa álit um það, hvaða staðir, sem svona er ástatt á, séu valdir til út-erðar framvegis og veitt fé til viðreisnar, sérstaklega að ekki séu valdir aðrir staðir en þeir, sem taldir eru hafa góð út-erðarskilýrði.

Þetta er, sem sagt, annað nýmæli frv., sem ég vildi sérstaklega undirstrika.

Þriðja nýmælið er það, að fiskimálanefnd verði lögð niður, en Fiskifélagi Íslands falin að miklu leyti forusta sjávarútvegsmálanna, sem fiskimálanefnd er ætluð. Fiskimálanefnd hefur unnið mikið og gott starf, og ætla ég ekki að fara að rekja það hér. En frá því að fiskimálanefnd var sett á fót hafa ýmsar breytingar orðið, t. d. þær, að Fiskifélag Íslands hefur eflzt verulega frá því, sem áður var, bæði vegna þess, að félagið hefur verið endurskipulagt, og eins fyrir stórum meiri fjárstuðning frá ríkinu en þá var veittur. Nú er það skoðun flm., að þegar þessar breytingar eru á orðnar, væri skynsamlegt að leggja talsverða ábyrgð á Fiskifélag Íslands, og það er okkar trú, að því mundi vaxa ásmegin við það, að á það yrði lögð meiri ábyrgð, og einnig mundi koma fjörkippur í þessi mál. Um þetta geta menn haft mismunandi skoðanir, en þetta er, sem sagt, skoðun okkar flm., og leggjum við því til, að Fiskifélagi Íslands verði falin þessi forusta, sem fiskimálanefnd hafði áður. Það er ekki meining okkar að fela Fiskifélagi Íslands upp á eindæmi að úthluta þessum milljónum, sem veittar eru. Það er ekki viðeigandi, að slík stofnun hafi vald til að ganga endanlega frá þeim málum, enda var það vald ekki áður í höndum fiskimálanefndar, heldur í höndum ráðh. Gert er ráð fyrir, að stjórn fiskimálasjóðs, sem kosin er hlutfallskosningu í sameinuðu Alp., veiti úr sjóðnum eftir að hafa fengið áður till. frá Fiskifélagi Íslands, eins og ráðh. fékk áður till. frá fiskimálanefnd.

Fjórdi nýmælið, sem frv. gerir ráð fyrir, er, að lagt er til, að félögum útvegs- og fiskimanna, sem byggð eru á sama grundvelli og félög um fiskiðnað og aðra starfsemi í þágu sjávarútvegsins, verði úthlutað eftir viðskiptaveltu sinni og hafi forgangsrétt til stuðnings úr sjóðnum. Sé slíkt félag ekki til á þeim stað, sem sótt er um stuðning frá, þá er stjórn Fiskifélagsins falið að athuga, hvort jarðvegur sé fyrir hendi um stofnun slíks félags, og sé svo ekki, þá kemur að sjálfsgöðu röðin að þeim einstaklingum, sem kynnu að vilja leggja í þennan atvinnurekstur. Ég geri mér vonir um, að samkomulag verði um þessa stefnu. Það er ekki meiningin að útiloka einstaklinga frá því að reka fiskiðnað, heldur skulu fiskimenn og útvegsmenn aðeins sitja fyrir, ef þeir vilja reka fiskiðnaðinn á sína ábyrgð. Það er stefna okkar flm. Vona ég, að menn geti orðið sammála um þá meginstefnu. Ég álit, að æskilegt sé, að fiskiðnaðurinn sé rekinn í þágu útgerðarinnar, alveg eins og landbúnaðariðnaðurinn er yfirleitt rekinn í þágu landbúnaðarins, mjólkuriðnaðurinn og kjötiðnaðurinn. Það er þetta, sem lagt er til grundvallar í frv.

Ég ætla svo ekki að þreyta hv. þm. með málalengingum um þetta mál, en legg til, að frv. verði vísað til sjútvn. að lokinni þessari umr.

ATKVGR.

Fr. v. vísað til 2. umr. með 20 shl. atkv. og til sjútvn. með 20 shl. atkv.

Á 50. fundi í Nd., 6. des., utan dagskrár, mælti

Eysteinn Jónsson: Í byrjun þingsins flutti ég frv. um fiskimálasjóð o. fl. Málið var til meðferðar í sjútvn. 25. nóv., og 26. nóv. var gefið út nál., sem mun vera á þskj. 235, en þetta mál er ekki enn þá komið fram í d. Ég hlýt að gera þá kröfu, að það verði ekki dregið lengur að taka málið á dagskrá, þar sem það er með fyrstu málum þingsins, eða 12. mál.

Á 69. fundi í Nd., 18. febr., var frv. tekið til 2. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 70. fundi í Nd., 19. febr., var frv. aftur tekið til 2. umr. (A. 12, n. 235 og 410).

Frsm. meiri hl. (Lúdvík Jósefsson): Herra forseti. Eins og nál. meiri hl. sjútvn. á þskj. 410 ber með sér, hefur sjútvn. ekki getað orðið ásátt um afgreiðslu þessa máls. Það frv., sem hér er um að ræða, hefur legið fyrir sjútvn. allengi, og dráttur á afgreiðslu málsins af hálfu n. hefur sumpart stafað af því, að fyrir n. hafa einnig legið önnur mjög stór og viðtæk frv., sem farið hafa mikið í sömu átt og þetta, og leiddi það af sér það, að þetta mál hlaut að fylgja afgreiðslu þeirra nokkuð, auk þess sem þinginu var frestað um alllangan tíma eftir að frv. kom til nefndarinnar.

Meiri hl. sjútvn., 4 þm., leggur til, að frv. verði afgr. með rökst. dagskrá, með þeim röksemdum, sem fram koma á þskj. 410. En í stuttu máli liggur þetta mál þannig fyrir, að þetta frv. fer í fyrsta lagi fram á, að breytt verði gildandi l. um fiskimálasjóð og fiskimálanefnd, þannig að fiskimálanefnd verði raunverulega lögð niður og störf hennar verði flutt yfir til stjórnar Fiskifélags Íslands. Í öðru lagi fer þetta frv. fram á það, að það vald, sem ráðh. hefur nú yfir fiskimálasjóði ásamt fiskimálanefnd til ráðstöfunar á þessum sjóði, sé tekið úr höndum ráðh. og fært yfir í hendur sérstakrar 3 manna þingkjörinnar nefndar. Og í þriðja lagi leggur þetta frv. til, að fiskimálasjóður sé efldur, þannig að lagt sé í hann af ríkisins hálfu ekki minna en 2½ millj. kr. á ári á næstu 10 árum.

Meginástæðan til þess, að meiri hl. sjútvn. getur ekki fallið á að mæla með því, að frv. þetta verði samþ., er sú, að fyrir þessari hv. d. liggja frv. um mjög stórfelldar breyt. á fiskiveiðasjóði Íslands, þar sem gert er ráð fyrir því, að lánveitingar úr fiskiveiðasjóði Íslands til sjávarútvegsins yfirleitt verði bættar mjög verulega frá því, sem þær hafa verið. Bæði er þar gert ráð fyrir, að lánin verði hækkuð og einnig að vextir og lánakjör verði hagstæðari en áður hefur verið. Það hefur verið svo að undanförmu, að fiskimálasjóði hefur verið ráðstafað að langmestu leyti til viðbótarlána í þágu sjávarútvegsins, og þá sérstaklega til þess að koma upp hraðfrystihúsum. Lán þau, sem almennar lánsstofnanir í landinu hafa veitt til þess að koma upp hraðfrystihúsum, hafa verið það lág, að það hefur þurft á því að halda, að til væri sjóður eins og fiskimálasjóður, sem

veitti viðbótarlán með hagstæðum kjörum, til þess að koma þessum framkvæmdum fram. Nú er hins vegar gert ráð fyrir því með þeim stórfelldu breyt., sem á að gera á fiskveiðasjóði Íslands, að hann komi til með að lána með hagstæðari kjörum en verið hefur til frystihúsa-bygginga, eins og almennar lánsstofnanir hafa haft með höndum fram að þessu, og einnig lán í stað viðbótarlána þeirra, sem fiskimálasjóður hefur veitt. Það er því álit margra, að starfsemi fiskimálasjóðs muni við eflingu fiskveiðasjóðs Íslands breytast mikið frá því, sem verið hefur, og að hægt verði að einbeita fiskimálasjóði til að standa fyrir ýmsum tilraunum í þágu sjávarútvegsins, bæði um veiðitækni og eins í sambandi við vinnslu úr sjávarafli. Það er því ábyggilega minni ástæða til þess að fara að leggja fram stórar fjárfúlgur til þess að efla fiskimálasjóð, þegar þannig standa málin með eflingu fiskveiðasjóðs Íslands eins og nú er, heldur en ef viðhorfið um starfsemi fiskimálasjóðs væri eins og á undanförunum árum.

Nú er það samt sem áður ekki svo að skilja, að við þessir 4 í meiri hl. sjútn. í þessu máli mælum gegn því eða séum á móti því, að fiskimálasjóður sé eflur, ef ríkið treystir sér til að leggja fram verulegt fé í því skyni. En sérstaklega eru það breyt., sem gert er ráð fyrir í frv. á yfirstjórn sjóðsins og starfstilhögun hans, sem við í meiri hl. n. getum ekki fallist á, að gerðar séu í samræmi við þetta frv. Við teljum ekki ástæðu til þess, að meðan miðað er að eflingu fiskveiðasjóðs, þá verði því hraðað á þessu þingi að samþ. lög um breyt. á uppbyggingu fiskimálasjóðs, og álitum, að það æti beðið eftir næsta þingi. — Nú hefur komið fram, að hæstv. atvmrh. hefur lýst yfir, að hann hugsi sér að láta fram fara, fyrir beiðni Fiskifélagsins og útvegsmanna, sérstaka athugun á því, hvernig best verði fyrir komið starfi og stjórn fiskimálanefndar og fiskimálasjóðs á næstunni, með sérstöku tilliti til þess, að fiskveiðasjóður Íslands er eflur svo mjög sem ætlað er til að verði, og þegar lánastarfsemi færist yfir til fiskveiðasjóðs, en fiskimálasjóði verður ráðstafað meira í tilraunaskyni. Og okkur í meiri hl. sjútn. þykir ekki, meðan svo stendur, ástæða til að gera svo viðtækar breyt. á l. um fiskimálasjóð og fiskimálanefnd og farið er fram á í þessu frv., meðan sú athugun liggur ekki fyrir. — Meiri hl. sjútn. leggur því til, að þetta mál verði afg. á þessu þingi með rökst. dagskrá, þar sem sérstaklega er vísað til þess, að þar sem þessi athugun eigi fram að fara um það hvernig starfsemi fiskimálasjóðs og fiskimálanefndar verði bezt fyrir komið og þar sem fyrirhugað er, að fiskveiðasjóður Íslands muni nú yfirtaka lánastarfsemi, sem fiskimálasjóður hefur haft með höndum, þá sé ekki rétt á þessu þingi að breyta l. um fiskimálasjóð og fiskimálanefnd.

Ég vildi að endingu undirstrika það, að það er ábyggilega mjög vafasamt, að það standi til bóta með slíkan sjóð eins og fiskimálasjóð að taka það vald af ráðh., sem hann hefur haft yfir sjóðnum, og fela það einni nefndinni enn til þess að ráða yfir því endanlega, hvernig þeim sjóði verði varið. Ég fyrir mitt leyti álit það miklu

eðlilegra fyrirkomulag um nefnd eins og fiskimálanefnd, að hún hafi, eins og á undanförunum árum hefur verið, tillögurétt og ráðgefandi vald um það, hvernig varið verði fé sjóðsins á hverjum tíma, en ráðh. beri endanlega ábyrgð á því, hvernig þessum sjóði verði varið á hverjum tíma.

Það kom í ljós við meðferð málsins í n., að einn háttv. nefndarmanna, aðalfr. frv., 2. þm. S.-M., leggur til, að frv. verði samþykkt.

Frsm. minni hl. (Eysteinn Jónsson): Herra forseti. Sjútn. hefur klofnað um þetta mál, eins og hv. frsm. meiri hl. hefur gert grein fyrir. Ég vil með nokkrum orðum gera grein fyrir till. minni hl. n., en þær eru í stuttu máli þannig, að frv. verði samþ., með einni breyt. þó, sem till. er um á þskj. 235. Þessi breyt. er sú, að í staðinn fyrir, að hámark lánveitinga úr fiskimálasjóði samkv. frv. er ráðgerð 200 þús. kr., er í brtt. gert ráð fyrir, að lána megi allt að 300 þús. kr. sem hámarksupphæð lána úr fiskimálasjóði. Það þykir nauðsyn á að gera þessa breyt., miðað við það, hversu ástætt er um þessi mál, og eftir nánari athugun, sem fram hefur farið um frv. um þetta efni sérstaklega, síðan frv. var lagt fram.

Þá vil ég fara nokkrum orðum um aðalatriði frv., sem eru fjögur, og minnst á þær ástæður, sem komu fram af hálfu meiri hl. sjútn., sem leggur til, að málinu verði vísað frá.

Fyrsta aðalatriði frv. er það, að tekjur fiskimálasjóðs verði auknar stórlega af ríkisfé frá því, sem verið hefur, þ. e., að framlag til hans verði á hverju ári um 2½ millj. kr. í 10 ár, og enn fremur að heimila sjóðnum lántöku allt að 10 millj. kr. Það er mitt álit, að það sé nauðsynlegt að efla fiskimálasjóð mjög verulega frá því, sem verið hefur. Mér sýnist það augljóst, að framundan séu óleyst mörg mjög fjárfrek verkefni fyrir sjávarútveginn og að ríkið geti ekki komist hjá því að leggja fram verulegt fé til margra þeirra. Í grg. frv. er minnst á nokkur þessara verkefna, og var einnig gert við l. umr. málsins. En ég get stiklað þar á stóru, að það er náttúrulega fyrst og fremst að styðja með lánnum margs konar nýjar framkvæmdir, sem nánar eru upp taldar í grg., bæði varðandi iðnað í sambandi við sjávarútveginn og til skipa-kaupa, og skal ég koma að því síðar. En auk þessara verkefna, sem eru almenns eðlis, þá eru fyrir hendi sérstök verkefni, svo sem að leggja fram fé til þess að leita að nýjum fiskimiðum og leitast fyrir um nýjar veiðiaðferðir, og í því efni standa fyrir dýrum stórkostleg verkefni, sem hljóta að kosta mikið fé. Enn eru menn ekki komnir lengra en svo, að það má telja, að menn geti ekki veitt þorsk nema með því að halda sig við botn, og ekki síld nema með því að halda sig við yfirborð sjávarins. En ég nefni þessar tvær fisktegundir, af því að þær eru undirstaða sjávarútvegsins hjá okkur. En við þetta getur ekki staðið til lengdar. Það verður að reyna að finna nýjar leiðir við veiðarnar, til þess að veiða síld, þó að hún sé ekki á yfirborðinu, og þorsk, þó að hann haldi sig ekki við

botninn. Ég skal ekki fara út í að ræða þetta atriði nánar, en bendi á þetta sem eitt af þeim stórkostlegu og fjárfreku verkefnum, sem framundan eru í sambandi við sjávarútvegsmál okkar. Og svona mætti lengi telja nauðsynjamál, sem framkvæma þarf fyrir sjávarútveginn og þá einnig að styðja. Mér sýnist eðlilegt og rétt, að það fjármagn, sem ríkið vill leggja til þessara og þvilikra framkvæmda, sé lagt í einn sjóð, og þá finnst mér fiskimálasjóður vera til þess fallinn að taka við því fyrir hönd sjávarútvegsins, og síðan sé varið fé úr þeim sjóði í samráði við Fiskifélag Íslands. — Hv. meðm. minir í sjútvn. segjast vera að visu fylgjandi því, að fiskimálasjóður sé eflður. En þó leggja þeir til, að þessu máli verði vísað frá og hafa ekki lagt fram annars staðar tillögur um, að fiskimálasjóður sé eflður og þá kannske minna en hér er lagt til í þessu frv. En ég vænti þá, að frá þeim komi þær till. fram síðar, ef þeir fá því ráðið í þessu máli, að frv. þessu verði vísað frá.

Meiri hl. sjútvn. hefur látið þess getið og hv. frsm. meiri hl. n. lagði á það nokkra áherzlu, að minni ástæða væri til þess að efla fiskimálasjóð af því, að fiskveiðasjóður Íslands yrði nú væntanlega mjög eflður og honum yrði ætlað að lána meira til bátakaupa og fiskiðnfyrirtækja en áður hefur verið. Mér var nú nokkuð kunnugt um þessa fyrirhuguðu eflingu fiskveiðasjóðs áður en ég lagði þetta frv. fram, og hafði gert mér í hugarlund, að eitthvað í þá stefnu gengi fram á þinginu, að fiskveiðasjóður Íslands yrði eflður. Ég hef þess vegna ekki breytt afstöðu minni til þessa frv., þó að ég þykist sjá fram á, að fiskveiðasjóður verði eflður allverulega á þessu þingi, og er það af þeim ástæðum, hversu mörg og stórkostleg verkefni liggja fram undan, sem verja verður fé af hálfu þess opinbera til þess að styðja, og það eins, þótt fiskveiðasjóður verði látinn lána meira út á hvert skip og hvert iðnfyrirtæki en áður hefur verið. Því að þess ber vel að gæta og hafa í huga, að þó að fiskveiðasjóði verði heimilað að lána nokkru meira á hvert skip og bát og iðnfyrirtæki, þá hefur það á síðustu missirum kostað meira fé að koma slíkum iðnfyrirtækjum á fót og eignast hvern bát og skip. Og ég leyfi mér að efast um, jafnvel þó að fiskveiðasjóður verði eflður, eins og til stendur, að hann verði nægilegur til þess að leysa það mál á mörgum stöðum og í margvíslegum ástæðum. Það er svo stórkostlegt vandamál vegna verðbólgunnar, hvernig á að koma upp iðnfyrirtækjum og kaupa báta og skip, að ég leyfi mér að efast um, að fiskveiðasjóður geti leyst það, þó að svo djarflega verði siglt um útlán sjóðsins eins og fyrirhugað er. En ég hef alltaf verið þeirrar skoðunar, að það væri rétt að skipta stuðningi við sjávarútveginn þannig að hafa hann tvenns konar, annars vegar hagkvæm stofnlán, sem Fiskveiðasjóður hafi með höndum, og væri þar ekki gengið lengra en frá almennu fjárhagssjónarmiði talizt gæti nokkurn veginn tryggt, en ef þannig væru ástæður einhvers staðar á landinu, að það þyrfti að ganga lengra en þetta í lánastarfsemi

til fyrirtækja sjávarútvegsins, þá yrði það gert með sérstökum stuðningi úr einhverjum sjóði, sem starfaði sjálfstætt, og í því sambandi hef ég alltaf haft í huga fiskimálasjóð. Og þetta er ein af ástæðunum fyrir því, að ég hef lagt til, að fiskimálasjóður yrði eflður. Ég álit, að það sé skynsamlegt að grauta ekki saman almenn-um stofnlánaveitingum annars vegar og svo styrktarstarfsemi hins vegar, sem sjálfsagt verður ekki hægt að komast hjá í þessu sambandi í mörgum tilfellum.

Ég sem minni hl. sjútvn. legg því til, að þetta verði samþ. engu síður fyrir það, þó að fiskveiðasjóðsfrv. yrði samþ. í einhverri mynd, enda veit enginn í dag, hvernig frá því frv. verður gengið, og því ekki hægt að taka afstöðu til þess.

Þá er annað aðalatriði málsins að leggja til, að fiskimálanefnd verði lögð niður í því formi, sem hún nú er, og Fiskifélagi Íslands ætlað að mestu það hlutverk í sjávarútvegsmálum, sem þeirri nefnd hefur verið falið, og taka af ráðh. það vald, sem hann hefur til þess að veita fé úr fiskimálasjóði, en flytja það vald í hendur þriggja þingkjörinna manna. Þetta er önnur aðalbreyt, og skal ekki farið langt út í það. Er eðlilegt, eins og nú er komið málum, að Fiskifélaginu verði falið að hafa forustu um þessi þýðingarmiklu mál, sem framundan eru varðandi sjávarútveginn, og að því sé sýnt það traust að leggja því þessar skyldur á herðar. Ég hef þá trú, að við það að fá slíka forustu í hendur mundi félagið eflast og þetta verða til góðs, að þessu verði þannig skipað, heldur en ef málið verður áfram í höndum ríkiskjörinnar n. eins og fiskimálanefndar. Ég skal taka það fram, að fiskimálanefnd hefur á margvíslegan hátt unnið gott starf, einkum áður fyrr, en síðan hefur margt breytzt, og nú finnst mér eðlilegast, að sú verði þróunin, að Fiskifélagið láti þetta mál meira til sín taka en verið hefur. Ég tel heldur ekki gott skipulag, að neinn ráðh. geti ákveðið milljóna fjárveitingar úr fiskimálasjóði, eins og verið hefur, heldur sé heppilegra, að þar komi fleiri manna ráð til og sett sé í frv. ákvæði um stjórn sjóðsins, er kosin skuli af Alp. Ég hirði ekki um að færa fyrir þessu frekari rök, en finnst óeðlilegt, að í hendur eins manns sé lagt svo mikið fjárveitingarvald eins og að ráðstafa fé fiskimálasjóðs, sérstaklega eins og það yrði eftir að fiskimálasjóður yrði eflður svo mjög. Það væri þó dálítið annað mál, ef einn ráðh. fengi að ráðstafa fé sjóðsins eins og það er nú.

Þá er það þriðja atriðið, að í þessu frv. er það nýmæli, að félögum útvegsmanna og fiskimanna er ætlaður forgangsréttur að þeim stuðningi, sem fiskimálasjóður veitir til iðnrekstrar og nýjunga í sjávarútvegi. Þetta tel ég afar þýðingarmikið atriði og tel reynsluna hafa sýnt, að það sé mikil nauðsyn að koma þessu í lógin. Öllum er ljóst, að heppilegast væri, að iðnaður í þágu sjávarútvegsins sé rekinn af félögum útvegsmanna og fiskimanna, því að með því móti verður það beztt tryggt, að fiskiðnaðurinn sé beinlínis rekinn í þágu sjávarútvegsins, en slíku

hefur ekki verið til að dreifa nema að mjög litlu leyti, og löggjafarvaldið og hið opinbera hefur í raun og veru ekki skipt sér neitt af þessu eða gert neitt verulegt til þess að breyta þessari stefnu. En ég tel, að þetta sé mjög hættuleg þróun, og svo gæti farið, að þeir, sem hafa með höndum fiskiðnaðinn, hefðu möguleika til þess að skammta sjávarútveginum úr hnefa fiskverðið, og þar mundu skapast hagsmunamótsetningar, sem yrði hættulegt fyrir sjávarútvegin. Af þessari ástæðu viljum við stuðla að því, að fiskimenn eigi þessi fyrirtæki og reki þau í sína þjónustu. Hins vegar legg ég ekki til, að einstaklingar séu útilokaðir frá þessum stuðningi, en bara að hinir sitji fyrir, ef þeir vilja hafa þessa starfsemi með höndum sjálfir.

Þá er það fjórða nýmælið í þessu frv., að fiskimálasjóði er ætlað að styðja sérstaklega bátakaup eða bátasmiði á þeim útgerðarstöðum í landinu, þar sem tilfinnanleg vöntun er báta, en lítið fjármagn fyrir hendi til framkvæmda. Ég tel, að þetta ákvæði sé mjög þýðingarmikið. Þeir, sem orðið hafa að stunda sjó á smáfleytum og ekki hafa getað safnað neinu fjármagni að ráði, hafa margir afkomu mikinn áhuga á því að eiga ekki lengur hvernig um sína undir þessum smábátum og afla sér stærri báta, en þá koma fjárhagsörðugleikar til sögunnar. Nú er raunar ráðgert, eins og hv. 6. lögsk. gat um, að lána meira en gert hefur verið úr fiskveiðasjóði út á hverja fleytu. Þó eru þær ráðagerðir ekki verulega frábregðar því, sem verið hefur um báta. En við skulum segja, að það verði nokkuð meira, sem lánað verður úr fiskveiðasjóði. Þá stöndum við frammi fyrir þeim sannleika, að þó að lánað verði þetta mikið fé, þá stendur samt sem áður allt fast, vegna þess að í þessum pláss-um, þar sem svona hefur verið ástatt að undanförmu, er ekki hægt að drífa upp það fjármagn, sem leggja þarf á móti framlagi annars staðar að. Hvað á þá að gera? Annaðhvort er að láta alla útgerð á þessum stöðum falla niður eða gera sérstakar ráðstafanir til þess að styðja að öflun nýrra tækja og hjálpa þannig þessum stöðum, sem verst eru staddir, yfir erfiðasta hjallann. Þetta er vandamál og máske hættuleg braut, sem lagt er til að fara hér inn á. En ég held nú, eins og málum er komið, að ekki sé um annað að gera en bregða nú við og létta á þennan hátt undir með þessum stöðum og hjálpa þeim þannig yfir örðugasta hjallann.

Ég skal svo ekki lengja þessar umr., en taldi rétt að færa fram þessar ástæður fyrir málinu og þá sérstaklega vegna þess, að háttv. meiri hl. hefur fært fram sínar ástæður fyrir því að vísa málinu frá, sem mér sýnist þannig vaxnar, að ekki sé hægt að taka þær til greina, og legg ég því til, að þessi rökstudda dagskrá verði felld, en frv. samþykkt.

Frsm. meiri hl. (Lúðvík Jósefsson): Ég vildi aðeins segja nokkur orð í tilefni af því, sem fram hefur komið í grg. hv. minni hl. Ég vil taka það fram til viðbótar því, sem ég sagði hér áðan, að það er mesti misskilningur að halda því fram, að það frv., sem hér liggur fyrir,

breyti að nokkru verulegu leyti þeim starfsgrundvelli, sem nú er þegar fyrir hendi samkvæmt gildandi 1. um fiskimálasjóð og fiskimálanefnd. Hv. 2. þm. S.-M. taldi upp ýmis þýðingarmikil verkefni, sem fyrir lægju, og það er fullkomin skylda, sem hvílir nú á fiskimálasjóði og fiskimálanefnd, að reyna að leysa þessi vandamál, og það er unnið að því. Og það er áreiðanlegt, að ef af fiskimálasjóði yrði nú létt að verulegu leyti því að þurfa að eyða megininu af fé sinu til beinna lánsstarfa, með því að fiskveiðasjóður yrði gerður færari um að lána, þá er áreiðanlegt, að fiskimálasjóður mundi fá stórauðna möguleika til þess að snúa sér að þessum rannsóknarefnum í þarfir sjávarútvegsins, t. d. rannsóknnum á nýjum veiðiaðferðum, leit að nýjum fiskimiðum o. s. frv. Það er engum vafa bundið, að fiskimálasjóður fengi stórauðna möguleika til þess að leggja fé í þetta, ef hann þyrfti ekki að eyða svo að milljónum króna skiptir í beina lána-starfsemi, í að byggja frystihús, eins og hann hefur þurft að gera. Ég vil því eindregið leggja til, að þessu frv., sem hér er borið fram frá sjútvn., verði vísað frá, því að ég sé í rauninni ekki nokkur ný verkefni fyrir fiskimálanefnd eða fiskimálasjóð. Fiskimálasjóður hefur heimild til þess að verja fé til alls þess, sem hér hefur verið á minnzt, og hefur undanfarið lagt í það fé.

Ég vil einnig geta þess, að það er heldur ekki svo, að það sé í raun og veru ráðh. einn, sem veiti fé úr fiskimálasjóði. Hv. 2. þm. S.-M. komst að orði á þá leið, að hann teldi heppilegt, að fleiri menn væru kvaddir til ráða um það, hvernig þessu fé yrði varið, en ráðherra einn. Eins og 1. eru nú, þá er það fiskimálanefnd, sem gerir till. um það til ráðh., hvernig fé sjóðsins skuli varið. Mér er ekki kunnugt um, að nema aðeins einn einasti ráðh. hafi brugðið út af þessari venju og veitt fé úr sjóðnum án þess að ráðfæra sig við fiskimálanefnd, og ég held ég fari rétt með, að það hafi verið síðasti atvnrh.. Vilhjálmur Þór, sem veitti upp á sitt eindæmi fé úr sjóðnum til ákveðins aðila. Ég held því, að þetta sé ástæðulaus ótti og að fyrirkomulag það yrði ekki til bóta, sem um ræðir í frv., að þriggja manna n. skuli sett til þess að ráðstafa sjóðnum öllum.

Mér finnst hv. flm. geti verið ánægður með það, að það á að fara fram athugun á því, hvernig megi bæta kjör sjóðsins með tilliti til eflingar fiskveiðasjóðs, og gæti látið sér nægja með það til næsta þings. Í þessu frv. er ekki gert ráð fyrir neinum nýjum verkefnum fyrir fiskimálanefnd eða fiskimálasjóð, þannig að engum getur orðið samþ. þessa frv. til gagns þess vegna.

Frsm. minni hl. (Eysteinn Jónsson): Hv. frsm. meiri hl. hefur bent á, að það væri ekki gert ráð fyrir neinum verkefnum fyrir fiskimálasjóð í frv., og lagði á það mikla áherzlu, skildist mér, að af þeirri ástæðu aðallega væri ekki brýn nauðsyn að samþ. frv. Þetta er nú að því leyti rétt hjá

hv. þm., að í núgildandi l. er mjög viðtæk almenn heimild til þess að efla sjóði til eflingar sjávarútveginn. En hitt er þó aðalatriðið, að í þessu frv. hér er berum orðum kveðið á um eitt hlutverk sjóðnum til handa, sem hann hefur ekki haft með höndum undanfarið neitt að ráði og ekki er beinlinis kveðið á um í núgildandi l., og það er einmitt þetta, að stjórn sjóðsins er hér heimilað að veita lán til eflingar bátasmiða og bátakaupa á þeim útgerðarstöðum í landinu, þar sem tilfinnanlegur skortur er á fé til slíkra framkvæmda. Þetta er alveg nýtt hlutverk, sem sjóðnum er ætlað. Og þó að segja megi, að hægt sé að teygja þannig núgildandi l., að það geti ekki talizt lagabrot að gera það, þá er þetta hlutverk ekki tiltekið beinlinis í núgildandi l., heldur aðeins óákveðið, að fiskimálasjóður eigi að styðja framfarir í sjávarútveginn. Auk þessa er hér nú fleira tiltekið nýtt, sem beinlinis er gert ráð fyrir að styðja, en það er ekki aðalatriðið, og skal ekki farið út í það. Ef lögleidd yrði hin stórfellda efling sjóðsins, sem farið er fram á í frv., mundu tekjur sjóðsins fjórfaldast frá því, sem nú er. Hv. frsm. meiri hl. sagði, að þetta gerði nú ekki svo mikið til, þar sem fyrirhugað væri að setja l. um stórfellda eflingu fiskveiðisjóðs. Þetta er að nokkru leyti rétt, að eitthvað mundi létta á fiskimálasjóði við stórfellda aukningu fiskveiðisjóðs, en með tilliti til þeirra mörgu og margvíslegu verkefna, sem framundan eru í sjávarútveginn á næstu árum, er augljóst, að tekjur fiskimálasjóðs mundu hrökkva skammt til allra framkvæmda, svo að það er tæplega frambærilegt að halda því fram, að það eigi að vísa þessu máli frá, því að það sé ekki þörf fyrir þessa aukningu fiskimálasjóðs.

Varðandi önnur atriði málsins, t. d. hvort rétt sé að fela ráðh. áfram að fara með stjórn sjóðsins, þá vil ég undirstrika það, sem ég sagði áður, að það er ekki heppilegt, að ráðh. einn hafi úrslitavald um fjárveitingar úr sjóðnum, þar sem um er að ræða upphæðir, sem skipta millj. króna. Það er ekki að marka, þótt ekki séu mörg tilfelli, að ráðh. hafi farið öðruvísi að en n. lagði til. Annars er ég ekkert að deila á þá, sem með þessi mál hafa farið, en hins vegar tel ég að ekki sé ráðlegt, að svo mikið fjárveitingavald sé í höndum ráðherra. Ef umsókn kemur frá félagi útvegs- manna og sjómanna, getur verið, að hún yrði tekin til greina, en hitt er víst, að ekkert er í þessu, sem tryggir, að þannig sé farið að. Mér finnst það mikilvægt atriði, að félög gangi fyrir einstaklingum um fé úr sjóðnum, en til þess hefur ekkert verið gert. Ég vil ekki leggja neinar hömlur á einstaklinga um framkvæmdir, en ég tel hitt heppilegri þróun, ef menn geta stofnað samvinnufélög. Mér finnst frsm. eiga erfitt með að skilja það, að til þess að hægt sé að færa upp lánsheimildina úr fiskveiðisjóði þarf að efla sjóðinn. — Ég læt þetta nægja, en vil þó aðeins minnst á það, sem þm. sagði um afstöðu mína við flutning málsins. Við, sem að þessu frv. stöndum, höfum áhuga á að efla

fiskimálasjóð og leggjum þess vegna til, að tekjur hans verði auknar stórlega, en það er okkar skoðun, að um leið og sjóðurinn er eflður að fjármagni sé nauðsyn að bæta úr þeim göllum, sem við teljum vera á skipulagi hans, og að sömuleiðis sé áriðandi að vanda sérstaklega til stjórnar sjóðsins, þar sem gert er ráð fyrir því, að stjórn sjóðsins sjái um allar lánveitingar úr sjóðnum. Ég segi líka, að ef það væri meining meiri hl. sjútvn. að efla sjóðinn að fjármagni, þá væri opin leið fyrir þá að leggja til, að skipulagsbreytingar sjóðsins yrðu felldar úr frv., en samþ. svo frv. að öðru leyti. Þetta var auðvelt fyrir þá, sem litu þannig á málið. Ég segi fyrir mig, að ég hefði hikaust verið með því, að sjóðurinn væri eflður, enda þótt till. okkar um skipulagsbreyt. hefðu verið felldar úr frv., bó að ég telji þær hins vegar mikils virði og mjög nauðsynlegar. Ég tek þetta fram vegna þess, sem frsm. var að gefa í skyn.

Frsm. meiri hl. (Lúðvík Jósefsson): Ég vil aðeins gera örfáar aths. við ræðu hv. 2. þm. S.-M.

Ég vil geta þess, að það er ekkert nýmæli, að fiskveiðisjóður láni til bátakaupa, þó að hann hins vegar hafi aðallega lánað til hraðfrystihúsa. Í l. sjóðsins er fullkomin heimild fyrir að lána til bátakaupa, enda nauðsynlegt, þegar verið er að gera eins miklar ráðstafanir til endurnýjunar bátafloatanum og nú er.

Þá vil ég aðeins drepa á það, að hv. þm. er undrandi yfir, að við skyldum ekki flytja brtt. Þetta hefði verið framkvæmanlegt, en við álitum heppilegra að flytja till. um breyt. á núgildandi l. en fara að hrófla við þessu frv. Það gefast ef til vill tækifæri til þess að efla sjóðinn, og ef það er aðalatriðið, þá standa vonir til þess enn, að við getum orðið sammála um það, hv. 2. þm. S.-M. og ég. En viðvíkjandi skipulagsbreytingum sjóðsins skal ég taka það fram, að vegna þess að nú liggur fyrir, að sérstök athugun fari fram á því, hvernig starfsemi fiskimálasjóðs og fiskimálanefndar verði bezt fyrir komið, viljum við heyra þá niðurstöðu, áður en nokkur breyting verður gerð á fyrirkomulagi fiskveiðisjóðs.

Ég þarf ekki að eyða fleiri orðum, — það er öllum ljóst, hvað við er átt, og legg ég áherzlu á, að hin rökst. dagskrá frá meiri hl. sjútvn. nái fram að ganga.

ATKVGR.

Rökst. dagskráin á þskj. 410, frá meiri hl. sjútvn., samþ. m. 18:8 atkv., að viðhöfðu nafnakall, og sögðu

já: EOL, EmJ, GP, GSv, HB, IngJ, JJós, JPálm, LJós, SigfS, SG, SEH, SK, STh, ÞB, ÁkJ, ÁÁ, BG.

nei: BÅ, BK, EystJ, HelgJ, JörB, PZ, PÞ, SkG. JS, PO greiddu ekki atkv.

7 þm. (FJ, GTh, ÓTh, SB, SP, StJSt, SvBH) fjarstaddir.

2. Botnvörpu- og dragnótaveiðar í Faxaflóa.

Á 4. fundi í Nd., 9. okt., var útbýtt:

Frsv. til l. um bann gegn botnvörpu- og dragnótaveiðum í Faxaflóa (þmfrv., A. 13).

Á 9. fundi í Nd., 17. okt., var frv. tekið til 1. umr.

Fm. (Pétur Ottesen): Herra forseti. Í þáttill, sem ég flyt í sameinuðu þingi um friðun Faxaflóa, er rakin saga þess máls, hverjar tilraunir hafa verið gerðar af hálfu Íslendinga á síðustu áratugum til þess að fá landhelgina rýmkæða frá því, sem ákveðið er í samningi þeim, sem Danir gerðu um aldamótin við Stóra Bretland, jafnframt því, sem rakin er saga þeirra tilrauna og rannsóknna, sem nú um hrið hafa staðið yfir í sambandi við kröfu okkar um friðun Faxaflóa.

Áður en stríðið hófst, var rannsóknnum þessum allvel á veg komið. Að vísu var ekki lokið öllum rannsóknnum, sem fyrirhugaðar voru, en þó var þá þegar sýnt, að friðun flóans fyrir dragnóta- og botnvörpuveiðum væri nauðsynleg til verndar fiskistofninum við strendur landsins. Höfðu þessar rannsóknir þá opnað augu fræðimanna á þessu sviði víða um heim fyrir nauðsyn þess, að friðun flóans kæmist í framkvæmd. Vera má, að rannsóknnum þessum verði að halda áfram, áður en endanlega verður frá þessu gengið, enda mun það efalaust gert verða svo fljótt sem fong eru á.

Íslendingar hafa að þessu leyti innt af hendi það sem hægt hefur verið að gera af þeirra hálfu til að greiða fyrir framgangi málsins. Hins vegar hafa þeir ekki til fulls sýnt í verkinu, að hér fylgi hugur máli, þar sem ennþá hefur ekki verið látin niður falla af þeirra hálfu dragnótaveiði og botnvörpu í flóanum. Þvert á móti hafa þessar veiðar aukizt stórlega hin síðustu ár. Hefðu Íslendingar látið niður falla slíkar veiðar í flóanum á stríðsárunum, hefði flóinn verið friðaður fyrir botnvörpuveiðum þessi ár, þar sem slíkar veiðar af hálfu útlendinga hafa engar verið að heita má hér við land á þessum tíma.

Það kom berlega fram við lok síðasta stríðs, hver áhrif slík friðun sem hér um ræðir hefur. Þau stríðsár var engin dragnóta- eða botnvörpuveiði í flóanum, en árin næstu á eftir var uppgripaafli bæði á grunn- og djúpmiðum. Segja má, að ástandið bæði stríðstímabili hafi verið svipað að því er viðkemur veiði erlendra togara, en sá er munurinn, að hin fyrri stríðsár var engin dragnótaveiði í flóanum, þar sem hún hefur verið mikil öll árin síðara stríðstímabilið, enda hafa nú engin fiskihlaup komið í flóann. Nú er hér aðeins um að ræða seiglingsveiði af og til, en langir tímar aflalausir. Þetta sýnir glögglega áhrif þessara veiða á fiskigöngurnar og fiskimagnið hér í flóanum.

Það er nú löngu viðurkennt af fræðimönnum, að Faxaflóinn sé hin bezta klakstöð nytjafiska

hér við land. Hafa rannsóknirnar, eins og að framan greinir, varpað skíru ljósi á þetta. Í þessu sambandi er rétt að hugleiða, hvíllik ógrynni ungviðis það er, sem veiðist og tortímist hér árlega; gætir þess þó minna í botnvörpu en dragnót, þar sem þar eru stærri möskvar. Það er algengt, þótt ekkert hafi fengist af nytjafiski, að einnast hafa komið fullar vörpur af ungviði, sem er með öllu gagnslaust og mokað er dauðu út af þilfarinu. Hér er um alvörumál að ræða, sem Alþingi hlýtur að láta sig varða, og nú gefst okkur tilvalið tækifæri að sýna alvöru okkar í málinu með því að banna íslenskum ríkisborgurum alla dragnóta- og botnvörpuveiði í flóanum, en það þýðir friðun flóans, meðan svo er ástatt sem nú er. Segja má, að við getum ekki upp á eindæmi ráðið um afdrið þessa máls að svo komnu, en samt er vist, að við getum flýtt fyrir endanlegri niðurstöðu með slíkri ráðstöfun sem hér er lagt til, þannig að alþjóðasamþykki fái stöðu friðun Faxaflóa fyrir en ella.

Ég átti tal við Árna Friðriksson fiskifræðing um þetta mál, áður en hann fór á alþjóðafiskipingið. Sagði hann, að betur hefði verið búið í haginn fyrir sig, ef frv. það, sem ég flutti á þinginu 1943 um sama efni, hefði þá verið samþ. Hins vegar leit hann svo á, að bót í máli væri að samþykkja þetta nú; það væri af okkar hendi þýðingarmikil áherzla fyrir framgangi friðunarinnar. Ég vil þess vegna vænta þess, að þar sem hér er um að ræða svo stórfellt hagsmunamál fyrir Íslendinga, og það því fremur, sem nú virðist mikill áhugi fyrir að nota fjárhagsaðstöðuna til að efla fiskveiðarnar, að þá nái mál þetta fram að ganga. Það orkar ekki tvímælis, að með friðun Faxaflóa er stórt og þýðingarmikið spor stigið í verndun fiskistofnsins hér við land, þó að full nauðsyn beri til að þar verði áður en langt um liður frekar að gert. Ég verð að bera það traust til Alþingis, að það sýni þá fyrirhyggju, að jafnframt og það samþ. þáttill. þá, sem ég flyt í Sp. um friðun Faxaflóa, þá verði og þetta frv. samþ. Ég vil svo mælast til, að málinu verði vísað til hv. sjútvn., og vænti ég, að hún greiði götu þess, þannig að það geti gengið fljótt í gegnum deildina.

ATKVGR.

Frsv. vísað til 2. umr. með 23 shlj. atkv. og til sjútvn. með 22 shlj. atkv.

Á 67. fundi í Nd., 14. febr., var frv. tekið til 2. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 68. fundi í Nd., 15. febr., var frv. aftur tekið til 2. umr. (A. 13, n. 364).

Frsm. (Jóhann Jósefsson): Herra forseti. Þetta frv. á þskj. 13 fer fram á það að banna íslenskum ríkisborgurum botnvörpu- og dragnótaveiðar í Faxaflóa innan línu, sem hugast dregin milli yztu táar Öndverðaness og yztu táar Reykjaness. Sjútvn. fékk á sínum tíma málið til meðferðar.

Eins og segir á þskj. 364, kvaddi nefndin sér til ráðuneytis ýmsar stofnanir, sem taldar voru líklegar til að geta ráðlagt eitthvað nýtsamlegt. Þessar stofnanir eru:

1. Atvinnudeild háskólans, fiskideild. 2. Stjórn Fiskifélags Íslands. 3. Landssamband ísl. útvegsmanna. 4. Félag ísl. botnvörpuskipaeigenda. 5. Fjórðungsþing fiskideilda Sunnlendingafjórðungs.

Umsagnir um frv. reyndust á ýmsa vegu, að visu fleiri í þá átt að taka undir þá kröfu frv. að banna Íslendingum veiði á fyrrgreindan hátt í Faxaflóa. En hin skoðunin, er fram hefur komið, er öllu betur rökstudd að álitni nefndarinnar.

Varhugavert er að banna veiðarnar, úr því að slíkt bann nær ekki til annarra en Íslendinga. Nefndin er ekki eins sannfærð og hv. flm. um, að ráðstöfun sú, sem hann vill láta gera, hefði afgerandi áhrif á erlendar þjóðir. Það er ekki réttlætandi að stiga svo stórt spor. N. er vitanlega áhugamál, að Faxaflói verði friðaður, en líka fyrir veiðum útlendinga. N. hefur því fallist á að leggja til við hv. deild, að málið verði afgr. með svo ljóðandi rökst. dagskrá, sbr. þskj. 364, með leyfi hæstv. forseta:

„Nefndin telur ekki fært að lögþanna landsmönnum veiði með dragnót og botnvörpu í Faxaflóa, fyrr en slíkt bann nær einnig til útlendinga, og í trausti þess, að ríkisstjórnin vinni að því að koma á slíkri allsherjarfriðun flóans, tekur deildin fyrir næsta mál á dagskrá.“

Það gefur auga leið, að útlendingum mundi verða gefinn kostur á að hagnýta sér miðin á Faxaflóa á kostnað íslenskra hagsmuna, ef Íslendingum einum yrði bannað að veiða þar með dragnót og botnvörpu.

Hagsmunaskerðingin kæmi reyndar fram á tvönnan hátt: 1) Þeirri eyðileggingu, sem menn vildu reyna að forðast með friðun Faxaflóa, yrði ekki afstýrt, og 2) Hagsmunaskerðingin birtist einnig í annarri mynd. Hún kæmi niður á þeim, sem nú stunda veiðar um þessi mið.

Í ýtarlegu skáli Árna Friðrikssonar fiskifræðings minnst hann þess, að í septembermán. 1939 hefði hann gert tillögu um það til ríkisstj., að Faxaflói yrði friðaður. M. ö. o. gert svipaða kröfu og nú er gerð af hv. flm. Um leið og hann getur þess, að ráðinu hafi ekki verið fylgt, og harmar það, þá bendir hann á, að viðhorfið sé gerbreytt, og telur ekki vera við árangri að búast án samþykkis útlendra þjóða, jafnvel þótt Íslendingar sjálfir neiti sér um veiðar með dragnót og botnvörpu. Árni bendir á, að í ófriðarbyrjun hefðu aðrar þjóðir ekki haft aðstöðu til að hagnýta sér veiðarnar af styrjalðarástæðum. En nú sé viðhorfið hins vegar breytt. Nú búi Evrópuþjóðir sig undir það að stunda veiðar í Norðurhöfum. Þá nefnir fiskifræðingurinn að á árunum 1927—37 áttu Íslendingar aðeins fjórða hvern togara, sem var að veiðum í Faxaflóa, en árið 1938 var niundi hver togari íslenskur. Hlutfallið hafði þannig breytzt frá því að vera 3 af hverjum 4 skipum, en 1938 komið upp í að vera 8 af 9, þ. e. 8 útlend og 1 íslenskt. Ásókn útlend-

inga hefur þannig farið stórum vaxandi. Árni bendir á, að í svipað horf muni sækja.

Svo bendir fiskifræðingurinn og á, að hagnaðurinn af því að banna íslenskum skipum að veiða með dragnót og botnvörpu í Faxaflóa mundi verða langt frá því að vega upp tjónið, sem íslenskt útgerð yrði fyrir með því að missa af veiðunum á þessu svæði. Að þessu athuguðu verður eina færa leiðin að vinna að því sem hingað til að fá íslensku ríkisstj. til þess að stefna að því að afla samvinnu annarra þjóða við Íslendinga, m. ö. o. stefna að því nú eins og áður að koma á allsherjarfriðun flóans.

Eg sé svo ekki ástæðu til að orðlengja frekar um þetta mál. Eg hef lýst till. sjútn. í málinu, tillögum, sem allir nefndarmenn eru sammála um. Nefndin telur, að ekki beri að samþ. bann gegn Íslendingum einum, heldur vill hún skora á ríkisstj. að koma á allsherjarfriðun og láta einsk. ísfræistað í því efni. Má vænta þess, að málið verði nú rakið, gaumgæfilega athugað af öllum aðilum og teknar verði upp viðræður. Hitt er líklegt, að gera verði Íslendingum kleift að hafa forgöngu í málinu. — Þessi rökstudda dagskrá er fram borin með það fyrir augum.

Pétur Ottesen: Sjútn. hafði afgr. þetta mál um það leyti fyrir jól, sem Alþ. var frestað, eftir ýrtrustu tilraun mína til þess að fá málið heimt úr höndum nefndarinnar.

Sjútn. hefur eðlilega leitað álits nokkurra aðila um málið. Þeir eru þessir:

1. Atvinnudeild háskólans, fiskideild.
2. Stjórn Fiskifélags Íslands.
3. Landssamband ísl. útvegsmanna.
4. Félag ísl. botnvörpuskipaeigenda.
5. Fjórðungsþing fiskideilda Sunnlendingafjórðungs.

Þrír þessara aðila mæltu eindregið með samþykkt frv. Það eru þeir aðilar, sem fiskimenn landsins hafa aðstöðu til að láta álit sitt í ljós við. En fiskimennirnir hafa allir gildið samþykki sitt við samþykkt þessa frv. — Hins vegar eru svo botnvörpuskipaeigendur eða félagsskapur þeirra og fiskideild háskólans. Þessir aðilar leggja á móti samþykkt frv.

Um afstöðu botnvörpuskipaeigendanna þarf ekki að fjölýrða. Þeir líta einungis á stundarhag, en skortir viðsýni til að líta á málið frá þjóðhagslegu sjónarmiði. En hitt kemur mér á óvart, hvernig fiskifræðingurinn tekur í þetta sérstaklega, þegar þess er gætt, hvernig afstaða hans hefur verið til þessa máls undanfarið. Þegar hann kom fyrst í embætti, var hann því mótfallinn, að slíkar hömlur, sem lagt er til í þessu frv., yrðu settar. Hann taldi þá, að eigi stafaði jafnmikil hætta af botnvörpuveiðum og fiskimenn héldu fram. En á síðari árum hefur fiskifræðingurinn skipt um skoðun hvað þetta snertir, og hefur hann í því sambandi ekki einungis stuðzt við reynslu okkar í þessu efni, heldur hefur hann og dregið ályktanir af sams konar fyrirbrigðum annars staðar. Nýverið hefur hann þýtt bók um þessi efni og sýnir fram á nauðsyn slíkra friðunnarráðstafana, sem frv. þetta er þáttur af. Fiskifræðingurinn segir í bréfi sínu,

að hann hafi lagt til við ríkisstj. 1939, að Faxaflói yrði friðaður fyrir botnvörpu- og dragnótaveiði Íslendinga til styrjaldarloka. Af þessu varð þó ekki, eins og kunnugt er. En á þinginu 1943 flutti ég frv. hér að lútandi, og var því vísað til sjútvn., en í henni átti þá sæti eins og nú hv. þm. Vestm., — og hverjar voru þá undirtektir hans? Þá stóð stríðið og íslensk skip stunduðu nær eingöngu þessar veiðar, en þá notaði sjútvn. tækifærið til að setjast á málið og réð þannig niðurlögum þess að því sinni. Og þegar þessi hv. n. eða hv. þm. Vestm. fyrir hennar hönd talar um, að nú sé von erlendra fiskiskipa og því ekki unnt að byrja slíka friðun nú, þá er það einungis fyrirláttur. Þetta er aðeins aðferðamunur á að eyðileggja málið. Þá var það gert með því að setjast á það, en nú leggur nefndin til að vísa því frá með rökst. dagskrá. Hv. þm. Vestm. segir, að með því að vísa máli þessu til ríkisstj. felist áskorun um, að hún vinni með samningum við erlend ríki að friðun Faxaflóa. Þetta er fyrirláttur einn, þar sem nýverið er búið að samþ. þáttill., þar sem þingið hefur látið í ljós vilja sinn einmitt um þetta efni. Þess vegna felst ekkert annað í þessari rökst. dagskrá en að fella frv. En samþykkt þessa frv. er sterkur og mikilsverður þáttur í því, að við fáum vilja okkar framgengt um það, að samkomulag takist um friðun Faxaflóa.

Rétt er að athuga þau rök, sem fiskifræðingurinn hefur fram að færa fyrir sinni breyttu aðstöðu. Hann segir, að fyrir 5 árum hefði verið rétt að samþ. þetta frv. M. ö. o., fiskifræðingurinn og hv. n. fallast á, að það hefði verið sterkt vopn til að fá aðrar þjóðir til að viðurkenna friðun Faxaflóa, ef frv. mitt hefði þá verið samþ. En ef það var þá sterkt vopn að sýna öðrum þjóðum, að við vildum neita okkur um veiðar á þessu svæði til að fá það friðað, hversu miklu sterkara er það þá ekki nú, þegar aðrar þjóðir geta stundað þessar veiðar? Hér er svo mikill bláþráður á röksemdafærslu fiskifræðingsins og n., að hann þolir ekki að andað sé á hann.

Það er ekki ætlunin með þessu frv. að gera íslenskum botnvörpuskipaeigendum bölvun, heldur einungis að gera aðstöðu okkar til þessa máls sterkari, þeim og öllum öðrum landsmönnum til öryggis og hagsbóta nú og í framtíðinni. Ég er sannfærður um, að friðun Faxaflóa er svo mikilsvert mál, að ekki er í það horfandi, að við neitum okkur um botnvörpuveiðar á þessu svæði nú um skeið, og þannig lita allir fiskimenn á þetta mál, gagnstætt því, sem fiskifræðingurinn leggur til og hv. þm. Vestm. leggur nú svo mikið upp úr. Og vitanlega verður þörfin fyrir slíka friðun meiri, því meiri munur sem er á íslenskum og erlendum fiskiskipaflota á þessum miðum. Þess vegna eru þau rök, sem fiskifræðingurinn og hv. þm. Vestm. benda á sínu sjónarmiði til framdráttar, einhver hin sterkustu til gildis þessu frv.

Ég verð að segja það, að Alþingi tekur á sig mikla ábyrgð, ef þetta mál verður drepð, eins og tillögur liggja nú fyrir um. Við vitum, að það er okkar ætlun að auka nú skipastólinn, og Alþt. 1945. C. (64. löggjafarþing).

aðrar þjóðir hafa hið sama í hyggju, en þó mundi rýrnun fiskistofnsins hafa hvað afdrifaríkastar afleiðingar fyrir okkur. Þess vegna er það nauðsynlegt, að við neytum hvers tækifæris til að tryggja örugga og varanlega veiði.

Ég skal svo ekki fara miklu fleiri orðum um þetta mál. Ég tel mig hafa gert skyldu mína með flutningi þessa frv. Ég hef enn fremur bent á þá hættu, sem af því getur stafað, ef við látum undir höfuð leggjast að nota þá aðstöðu, sem við höfum til að vinna að framgangi þessa máls. En ég verð að segja það, að ég hafði vænt eftir betri undirtekningu og skilningi hjá þeirri n., sem fer með velferðarmál sjávarútvegsins, en raun ber vitni um í till. hennar um þetta mál bæði fyrr og nú. Ég efast ekki um, að ef einhver fiskimaður hefði átt sæti í þessari n., þá hefði niðurstaðan orðið önnur. En þetta er bending til sjómannastéttarinnar um að vanda betur val þeirra fulltrúa, sem eiga að fara með mál hennar hér á Alþingi og tryggja það, að skilningur stéttarinnar eigi greiðari leið til framgangs en nú virðist. Og ég vænti þess, að afgreiðsla þessa máls, ef hún verður eins og sjútvn. leggur til, muni eiga þátt í því að vekja sjómannastéttina til umhugsunar um það atriði betur en verið hefur.

Svo vil ég víkja örfáum orðum að þessu máli í sambandi við hið mikla nýsköpunartal, sem nú er svo ofarlega á baugi. Það hlýtur að vekja nokkra athygli, þegar svo mikið er talað um nýsköpun atvinnuveganna og aukningu skipastólsins, að þá skuli vera skellt skolleyrunum við þeim málum, sem framtíð sjávarútvegsins byggist á. Og af því að hv. þm. Vestm. stendur nú svo framarlega í þessu nýsköpunartali, — um framkvæmdir eða beina þátttöku hans veit ég ekki, — þá er hans afstaða til þessa máls sérstaklega eftirtektarverð.

Ég skal svo stytta mál mitt, þar sem komið er að fundarlokom, og ekki fara lengra út í þetta mikilsverða mál. En ég verð að láta í ljós þá von og jafnframt það traust til hv. deildar, að hún verði ekki við till. hv. sjútvn. um afgreiðslu þessa máls, heldur samþ. frv. og verði þannig við óskum sjómanna og flestra annarra, sem að fiskveiðum standa, og enn fremur við óskum allra þeirra, sem ekki standa að sjávarútvegi, en bera skyn á gagnsemi þessa máls og vilja framgang þess.

Eins og fyrr greinir, hafa þeir aðilar, sem nefndin leitaði til og gegna því hlutverki að gæta hagsmuna fiskimanna og vélbátaflotans, mælt eindregið með samþykkt þessa frv. Meðal þeirra er stjórn Fiskifélags Íslands, og sama er að segja um fiskiþingið, sem haldið var á þessum sama tíma, sem nefndin hafði þetta mál til meðferðar, og einnig fjórðungsþing fiskideildar Sunnlendingafjórðungs. Hefði sjútvn. haft aðstöðu til að leita til annarra slíkra aðila úti á landsbyggðinni, er ekki að efa, að hún hefði fengið nákvæmlega sömu undirtektir um þetta mál og hún fékk hjá þessum aðilum. En hitt verður að virða n. fullkomlega til vorkunnar, þótt hún færi ekki að leita lengra eða út fyrir takmörk þessa bæjar, Reykjavíkur, um álit í

Þessu máli. Það felst ekki í þessu nein ásökun til n. út af því. Enda hefði henni átt að vera það alveg nægur skóli í þessu máli, sem kom fram í áliti þessara fulltrúa sjómannaáttættarinnar, sem hér er um að ræða. — Hv. þm. Vestm., frsm. í þessu máli, taldi, að það hefði lítill rökstuðningur fylgt till. þessara aðila. En að svo var, býst ég við að byggist á því, að þeir hafi talið, að sá skilningur á grundvallaratriðum í þessu máli væri fyrir hendi hjá þeim mönnum, sem Alb. hefði valið alveg sérstaklega til þess að standa þar fyrir málefnum sjávarútvegsins, — enda málið oft og margsinis þaulrætt, bæði utan þings og innan, — að þeir þyrftu ekki að fara að skrifa um þetta langar ritgerðir. Ég geri ráð fyrir, að þetta sé ástæðan fyrir því, og sýnist mér hún gild og góð.

Ég hef sýnt fram á það hér, hvað sú röksemdafærsla, sem hv. þm. Vestm. hefur fært sér mest í nyt, stangast nokkuð á hjá fiskifræðingnum. — Eftir væri þá að tala um þau rök, sem botnvörpuskipaeigendur hafa fært fram fyrir sínu máli í þessu efni. Ég ætla, að ég hafi nú séð það plagg. Og ég verð að segja um það sem mína skoðun, að það var hvorki mikið né sannfærandi. Enda hafði maður áður þreifað á því hér, hvernig þessir menn taka ævinlega í það mál, þegar leitað hefur verið til þeirra um þeirra skoðun á þeim ráðstöfunum, sem gera þyrfti til þess að bjarga fiskveiðunum í framtíðinni hér við land. Hv. þm. Vestm. hefur sýnilega litið allt öðruvísi á það en ég og talið það jafngilt og gott, sem botnvörpuskipaeigendur sögðu um þetta, eins og það hins vegar væri fánýtt og einskis virði, sem sjómennirnir og fulltrúar þeirra segðu um málið.

Ég skal svo láta máli mínu lokið um þetta nú, en aðeins endurtaka að lokum tilmæli mín til hv. þd. um hv. afgreiða nú þetta mál eins og lagt er til í frv., í trausti þess, að hæstv. ríkisstjórn og þau önnur stjórnarvöld, sem með þessi mál fara, noti til hlítar þá sterku röksemd fyrir skjótum framgangi málsins, sem í því felst, að við bönnum íslenskum borgurum fiskveiðar í þessari dýrmætustu klakstöð, sem til er við strendur þessa lands, og með tilliti til þess, að framtíð fiskveiðanna sem arðvæns atvinnuvegar er undir því komin og við það tengd, að þessi dýrmæta klakstöð verði varin fyrir allri rányrkju og ránveiðum og að við og aðrir, sem veiðar stunda hér við land, eigum mjög mikið undir því, að þetta verði gert sem allra fyrst. Og það er ekki að efa, að þessi ráðstöfun yrði sú sterkasta röksemd af hálfu okkar til stuðnings því að fá þessu friðunar-máli fljótt hrundið inn á farsælar brautir.

Umr. frestað.

Á 69. fundi í Nd., 18. febr., var frv. tekið til frh. 2. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 70. fundi í Nd., 19. febr., var fram haldið 2. umr. um frv.

Frsm. (Jóhann Jósefsson): Það mátti að visu

búast við því, að hv. þm. Borgf. félli ekki að öllu leyti vel við sjútvn. vegna afgreiðslu þeirrar á frv. hans, sem fram kom, en þó verð ég að segja, að ég tel ákaflega hæpið af hv. þm. að taka till. n. á þann veg sem hann gerði. Hann vill stiga það spor í þessu máli að banna Íslendingum að veiða í Faxaflóa, og hann heldur, að þetta muni vekja þá alheimsathygli, að það knosi svo hjórtu þeirra útlendinga, sem þarna hafa hagsmuna að gæta, að þeir muni bæði taka eftir þessu og frekar fallast á að semja um allsherjar friðun. En þetta er náttúrulega aðeins spádómur hjá hv. þm., því að í þessu efni er ekki hægt að fullyrða neitt. En það, sem raunverulega mundi ske, er það, að hér yrði stigið spor til þess að gera íslenska sjómenn réttminni en erlenda sjómenn á þessu svæði. Það er sá fugl, sem hv. þm. hefur í hendi sér, og aðrir, ef samþ. eru l. um þetta, en fuglarnir 10, sem hv. þm. vill ná í, þ. e. a. s. samþykkt útlendinga út á þetta frv., þeir eru í loftinu. Það er þess vegna ákaflega hæpið af hv. þm. að reiðast svo mjög sem hann gerði, þó að sjútvn. hafi ekki viljað gína við þessari flugu, sem hv. þm. hampar hér. Hann talið mjög mikið um vilja sjómanna og vitnaði í samþykktir fiskþingsins og annarra sínu máli til stuðnings. Það er nú sannast að segja, að í þessum veiðibannsmálum og öðru þá fer viljinn nokkuð eftir hagsmunum hvers og eins, og þó að vissulega sé hægt að benda á hóp sjómanna á Akranesi og í Keflavík og kannske í Reykjavík og víðar, sem mundu vilja krefjast þess, að allir íslenskir togarar væru reknir burt úr Faxaflóa, þó að þar væri fullt af erlendum togurum, þá er líka til sjómannahópur, sem hefur nokkurra hagsmuna að gæta í þessu efni, en það er sá sjómannahópur, sem stundar togveiði á stærri og smærri skipum. Ég geri ráð fyrir, að sá sjómannahópur mundi a. m. k. finna til þess misréttis, sem efnt væri til, ef gengið væri inn á till. hv. þm. Borgf. Hv. þm. vitnaði í samþykktir, sem hafa verið sendar Landssambandi íslenskra útvegsmanna frá aðilum hér við flóann, sem aðspurðir voru um álit þeirra í þessu máli. Ég hef nú í höndum t. d. umsögn Keflvíkinga, sem ekki bera togarahagsmuni sérstaklega fyrir brjósti. Hún er á þá leið, að því er lýst, að umr. hafi fallið í þá átt, að sjálfsgagt væri að vinna að þessu máli og fá samþykktir þar um, svo framarlega sem aðrir þjóðir stæðu einnig að þeim, og það er einmitt þetta, sem sjútvn. hafði gerzt svo djörf að hafa skoðun um í þessu máli. Hún vill vinna og styðja að allsherjar friðun, og fyrir það fær hún þessar helliskammir hjá hv. þm. Borgf., eins og raun ber vitni um nú þegar hann gerði aths. sínar við umr. þessa máls. En Keflvíkingarnir, sem hv. þm. vitnaði til, þeir eru sömu skoðunar, þeir vilja banna veiði þarna, svo framarlega sem aðrir þjóðir gera það líka. Þeir eru fylgjandi allsherjar friðun, eins og Alb. og eins og sjútvn. hefur lagt til. Svo er hér samþykkt, sem hv. þm. vísaði einnig til máli sínu til stuðnings, frá Gerðum í Garði, og þar er hvorki meira né minna en lýst

eindregnum stuðningi við þessi mál, en með þeirri viðbót, að sú nýja landhelgislína, sem á að banna Íslendingum að veiða og á að gilda fyrir Íslendinga eina, hún á eftir þeirra manna hugmynd að vera dregin frá Geirfuglaskeri til Öndverðaness. Ég bendi á þetta síðasta sem dæmi um þann æsing og það athugaleysi, sem getur hlaupið í menn, þegar svona samþykktir eru gerðar að hálfgerðu hitamáli, án þess eiginlega að nokkur skynsemi komist þar að. Hvað halda menn nú t. d., að það yrði lengi þolað, að íslenskum togurum og togbátum væri bannað að veiða með botnvörpu innan línu, sem dregin væri frá Geirfuglaskeri til Öndverðaness, á sama tíma og ekkert væri hægt að amast við útlendingum, sem þar stunduðu veiðar? Hv. þm. gagnrýndi mjög umsögn fiskifræðingsins Árna Friðrikssonar. Ég er ekki hér til þess og þarf ekki að vera neinn málsvarl fyrir þann ágæta mann. Hann hefur sýnt í skrifum sínum um þetta mál og aðgerðum sínum gagnvart friðuninni, að hann vill vinna að því af alhug að fá Faxaflóa friðaðan, og það er í sjálfu sér alveg óþarft að væna hann um nokkur óheilindi í því máli. Hv. þm. minnst á, að hann hefði skipt um skoðun, hann hefði breytt skoðun sinni, en svo fer stundum mætum mönnum, því að án þess ég taki undir það, að skoðanaskipti hafi orðið hjá Árna Friðrikssyni, getur vel farið svo, að menn skipti um skoðun og breytti skoðun sinni við nánari athugun málanna, því að það er ekki öllum léð að hitta strax í fyrstu umferð hárréttan punkt í hverju máli, þó að það sé kannske hv. þm. Borgf. gefið.

Fiskifræðingurinn bendir réttilega á, að ekki þýði að banna Íslendingum þetta einum, ef það náí ekki líka til útlendinga, og er því hálfur tilgangurinn með frv. hv. þm. Borgf. farinn. Þetta er það, sem greinir á milli hv. þm. Borgf. og sjútnv. Það eru allir sammála um, að friðun sé nauðsynleg, en við í sjútnv. viljum ekki, að Íslendingar búi við verri rétt í sínu eigin landi en útlendingar. Hv. þm. getur hellt úr skálum reiði sinnar yfir þá, sem eru í sjútnv., sagt að þeir séu ófærir um þingsetu, og haft í hótunum um, að sjómenn verði að sjá tímanna tákn. Það eru til þeir menn, sem ávallt líta á lögðönn sem beztu leiðina til að fá einhverju framgengt. En hér hafa fræðimenn farið út á aðra braut, að fá Faxaflóa friðaðan á þeim grundvelli, að það borgi sig fyrir alla, þegar tímar liða. En hv. þm. er ekki ánægður með þetta, hann er bantrúarmaður, og nú vill hann banna Íslendingum fyrst og fremst veiði við Faxaflóa. Í umsögn Atvinnudeildar háskólans er bent á tvær leiðir til þess að friða ungviðin, önnur er sú að banna algerlega veiðar, en hin er að hlifa ungviðunum með ákveðinni möskvastærð. En þessi ráðstöfun kemur aðeins að notum, ef fleiri þjóðir taka þátt í þessu en Íslendingar, en hún er í því fólgin að lögþjóða lágmarksstærð á möskvum í botnvörpum og dragnótum, sem og lágmarksstærð á þeim fiski, sem flytja má í land og selja.

Svo segir fiskifræðingurinn enn fremur:

„Mörgum er það ljóst, að þessar ráðstafanir eru ekki fullnægjandi, þegar til lengdar lætur, og þess vegna hafa verið gerðar athuganir á því, hvort ekki væri heppilegt að friða ákveðin svæði, sem eru þýðingarmikil fyrir uppvöxt ungviðis, og eitt af þessum svæðum er Faxaflói. Á hinn bóginn verður slík friðun ekki framkvæmd, svo að gagni komi, nema með alþjóðasamþykktum, því að tilganginum með friðuninni verður ekki náð, ef sumar þjóðir fá að fiska á svæðinu, en aðrar ekki.“

Þannig segist fiskifræðingnum frá. Það má búast við því, að ef fallist yrði á þetta frv. og byrjað á því að banna Íslendingum að veiða með dragnótum og botnvörpum í Faxaflóa og þar með rýma betur fyrir útlendingum á þessum slóðum, þá færu fleiri þingmenn að hugsa um flóa og friði, sem liggja að þeirra kjördæmum. Og þar sem lita verður á, að Faxaflói sé aðeins eitt af dýrmætum svæðum, þá gætu fleiri farið fram á hið sama og hv. þm. Borgf. Hv. þm. mundi e. t. v. segja gott og vel og líka þeim mun betur, því viðar sem þetta er bannað Íslendingum, en þó að hann og fleiri séu á þessari skoðun, þá ætla ég, að sumum Íslendingum þætti gengið á sinn rétt, er fram í sækti og árin liðu án þess þeir fengju að fiska á þessum slóðum.

Mér fannst engin þörf fyrir hv. þm. að reiðast svo sjútnv. sem hann sýnilega gerði. Það er vitað, að þessi hv. þm. flutti þáttill. fyrr á þessu þingi um að fá Alþingi til að skora á ríkisstj. að fá því framgengt, að Faxaflói yrði talinn innan íslenskrar landhelgi. Þessi till. var samþ., en hv. þm. telur sig samt þurfa að yta á þetta mál á þann hátt sem um ræðir í þessu frv. — Það er gott að fylgja málum sínum af kappi og afsakanlegt, þótt úr því verði ofurkapp að áliti sumra, en mér finnst heldur langt gengið að dæma menn úr leik, ef þeir vilja ekki fallast algerlega á þær leiðir, sem þm. vilja hafa við í hvert sinn. Og hv. þm. hefði mátt áfella sjútnv., ef hún hefði farið að mismuna veiðimönnum á þann hátt, sem frv. gerir ráð fyrir, og það algerlega út í bláinn, án þess að hafa nokkra skynsamlega ástæðu fyrir því, að þetta færði landið nær takmarki allsherjar friðunar. Ég býst við af þeirri reynslu, sem landsmenn hafa af veiðiskap útlendinga, að þeir, sem að þeim standa, mundu láta sér fátt um finnst, hvað Íslendingar bönnuðu sínum eigin mönnum. Og þetta sárbeitta vopn, sem hv. þm. talaði um, yrði ekki hárbeyttur hnífur gegn útlendingum, en þeir mundu bara verða ánægðir, að þeirra skip fengju að vera í friði.

Hitt er miklu líklegra, að rökstutt álit, samfara athugunum og rannsóknunum vísindamanna, og áhrif frá ráðstefnum slíkra manna til að ræða vandamál fiskveiðanna yfir höfuð leiddi til þeirrar skoðunar, að það væri til hagsbóta fyrir alla aðila að friða ákveðin svæði, þar sem athuganir hafa sýnt, að fiskur héldi sig og alist upp á. Þessi skoðun hefur smátt og smátt rutt sér til rúms, og hefur enginn einkarétt á henni, að rétt sé að friða ákveðin svæði,

en sú skoðun, sem styðst við slík rök, kann e. t. v. að eiga langt í land til þess að eigin hagsmunir séu látnir þoka. Eg segi, að það kunni að vera, ég fullyrði ekkert, en þó er líklegt, að þessi stefna fái rekjar byr undir vængi í framtíðinni en nú hefur verið, því að hafrannsóknir breiðast óðfluga út og eru teknar upp á svæðum, sem ekki hafa verið rannsökuð áður, og fleiri þjóðir bætast ávallt við, sem vinna að rannsóknum á eðli hafsins og dýrunum, sem í því lifa. Og það er eftirtektarvert, að Norðmenn, sem hafa nú eftir ófriðinn í mörg horn að líta, hafa nú hafið hafrannsóknir sínar af fullum krafti að nýju. Við Íslendingar höfum, sökum smæðar okkar og getuleysis, ekki getað tekið virkan þátt í þessu fyrr en á allra síðustu árum, að Bjarni Sæmundsson og Árni Friðriksson hafa getið sér góðan orðstir í þessum rannsóknum. Það eru til dæmi um það, að svæði hafa verið hönnuð þegnum þjóðarinnar sjálfrar, t. d. Morey-fjörður við England, og hefur komið þar sú hefð á, að útlendingar hafa séð sinn kost vænstan að skýla ekki ólöglegum veiðum þarna með fánum sínum. En aðstaðan hér við Faxaflóa er allt önnur, við yrðum að setta okkur við það, þótt flóinn yrði trolaður upp, því að við höfum engar ástæður til að sigrast á útlendum skipum, sem vildu veiða þarna, og yrðum því bara að treysta á, að borin yrði virðing fyrir þessari löggjöf.

Þá talaði hv. þm. um ályktanir fiskipingsins. Eg hef litið yfir langa röð af ályktunum frá fiskipinginu, en ekki séð sérstaka ályktun um þetta, en ein ályktun var þar gerð um 5 mílna landhelgi. Stjórn Fiskifélagsins mælti með frv. hv. þm. Borgf. án þess að færa nokkur rök fyrir því. En ályktanir fiskipingsins snerta marga hluti, og ég hef ekki veitt því eftirtekt, að hv. þm. hafi tekið upp margar af þeim ályktunum eða gert þær að sinu máli.

Eg tel æskilegt, að hv. þm. vildi láta vera að láta í ljós álit sitt á nýsköpun sinni, nýsköpun, sem miðar að því að gera rétt Íslendinga sjálfra minni en rétt útlendinga við strendur landsins. En henni vil ég ekki fylgja. Hann má virða sem hann vill í þessu máli og tala það, sem honum þóknast, í minn garð persónulega. En stofnun sú, sem ég hef með að gera, á hér engan hlut í. Eg vil eindregið mæla hana undan áaustrí hv. þm. í þessu máli. Eg tel, að hv. deild megi vera sannfærð um, að einróma álit sjútvn., sem vill vísa málinu frá með forsendum, sé ekki sprottið af því, að sjútvn. vilji ekki af heilum hug, að Faxaflói verði friðaður.

Í fyrsta lagi veit hún, að það er miklu meira en borin von, að samþykkt frv. mundi hafa þau áhrif, sem hv. þm. vill vera láta. Í öðru lagi yrði út af slíkri samþykkt óánægja a. m. k. sumra fiskimanna. Í þriðja lagi fellst hún á skoðun Árna Friðrikssonar fiskifræðings, að af slíku banni yrði meira fjárhagslegt tjón en bætast mundi upp með friðun veiðisvæðisins. Veiðar útlendinga efdust, eyðileggingin yxi. Skaðinn á miðunum yrði alveg eins mikill af togaraveiðum útlendinga og okkar sjálfra.

Þess vegna föllumst við ekki á frv. hv. þm. En við viljum skora á ríkisstjórnina að gangast fyrir því, að viðurkenning fáiast fyrir allsherjarfriðun. Við tökum undir ósk Alþingis að samþykkja frv. í þeirri stefnu. Eg held því fram, að sjútvn. styðji að framgangi friðunarinnar, þegar þess er gætt, alveg eins og hv. þm. og þó með meiri forsjá og skynsemi. Hv. þm. hét á hv. deild að fella samþykkt nefndarinnar og samþykkja frv. Svo er um þetta mál sem önnur, að það fer eins og verkast vill, hvornig því reiðir af. Nefndin leggur fram sína tillögu og heitir hvorki á menn til fylgis við hana né særir þá á neinn veg í þessu máli. Hv. þm. munu vafalaust kunna bezt við að beita sannfæringu sinni hér sem endranær.

Eg vil benda á, að nefndin hefur fært full rök fyrir álitinu þessu frv. viðvikjandi. Annars má lesa um sjónarmið nefndarinnar á þskj.

Umr. frestað.

Á 71. fundi í Nd., 20. febr., var enn fram haldið 2. umr. um frv.

Pétur Ottesen: Eg hafði kvatt mér hljóðs, þegar frestað var umr. um þetta mál hér í gær, og þykir mér rétt að gera nokkrar aths. við ræðu hv. frsm., þm. Vestm., sem varði hér alllöngu máli í gær til þess að verja afstöðu sjálfs sín og n. í þessu máli, — til viðbótar því, sem hann hafði fært fram í málinu, þegar það lá hér fyrst fyrir til 2. umr. Hv. frsm. bar hér upp kveinstafi fyrir hv. þd. út af því, að ég hefði verið nokkuð harðorður í minni ræðu og ekki tekið svo á till. hans og n. sem hann hefði óskað. Mér fannst það, satt að segja, vera harla einkennileg viðkvæmni hjá hv. þm. Eg hélt, satt að segja, að hann væri ekki svo uppnæmur fyrir því, að mál væru flutt af nokkurri alvöru, eins og ég gerði í þessu máli. Því að það er, sem betur fer, almennur áhugi fyrir því, að ekki sé látið undir höfuð leggjast að fylgja fast fram því máli, að hér séu gerðar nokkrar öryggisráðstafanir gegn því, að fiskistofninn við strendur landsins verði rýrður svo, að það spilli því, að fiskveiðar okkar geti orðið í framtíðinni svipaður atvinnurekstur eins og verið hefur um langt skeið. En reynsla undanfarinna ára og áratuga, síðan farið var að nota hin stórvirkari veiðitæki hér við strendur landsins — og einkum þau veiðitækin, sem ganga ekki síður nærri ungviði fiskjarins heldur en nytjafiskinum sjálfum, — þessi reynsla hefur opnað augu landsmanna fyrir þessari nauðsyn, svo að það er ekki nema eðlilegt, að því sé fast fylgt fram og leitað allra úrræða til þess að koma í veg fyrir þann voða, sem landsmönnum virðist búinn af þessum sökum, ef svo vindur fram sem verið hefur að undanfögnu. En því miður er misbrestur á því, að í hópi þeirra manna, sem eiga sæti á hæstv. Alp., sé áhugi fyrir þessu máli í fullu samræmi við það, sem ríkir meðal þeirra manna, sem þessum málum eru kunnugastir, þ. e. sjómannastéttar lands-

ins, og kom það einna skýrast fram í ræðu hv. frsm. hér í gær. Því að hann var þar nokkuð opinskárrí um hina raunverulega afstöðu sína til þessara mála en hann hefur verið nú síðari árin og fram kom í ræðu hans, þegar hann lagði þetta mál fyrir af hálfu n. Nú gerði þessi hv. þm. ýtarlegar tilraunir til þess í ræðu sinni að draga úr þýðingu þess, að beitt yrði m. a. þeirri röksemd, sem fælist í því, að við bönnuðum, eins og það bann getur náð af okkar hendi, fiskveiðar hér í Faxaflóa með botnvörpu og dragnót, þessum stað, sem er álitinn af sérfræðingum að vera einhver mikilsverðasta klakstöð hér við land. Ég þarf ekki að endurtaka þau rök, sem alunn eru, fyrir því, að einmitt þannig er ástætt um Faxaflóa. Það er alkunnugt og því hefur verið margoft hreyft af fræðimönnum um þessi mál. — Hv. þm. Vestm., frsm., gerði mjög ýtarlegar tilraunir til þess að véfengja það, að bann gegn botnvörpuveiði fyrir Íslendinga í Faxaflóa gæti verið nokkur þýðingarmikill liður í baráttu okkar fyrir því að fá aðrar þjóðir til þess að víðurkenna stefnu okkar í því efni og fara að okkar fordæmi. — (Hv. frsm. rennur nú af hólminum hér, en kemur vonandi aftur í salinn, og get ég eigi að síður haldið áfram minni ræðu um þetta atriði). Ég benti á það hér, eins og líka fram hefur komið, að Árni Friðriksson fiskifræðingur gerði um það tillögur í stríðsbyrjun, að þá yrðu sett l. um, að bannaðar yrðu fiskveiðar fyrir Íslendinga í Faxaflóa. Þeirri málaleitun var ekki sinnt. Ég tók svo þetta mál upp aftur síðar á stríðsárunum, og eins og ég lýsti hér, fór það mál í hendur hv. þm. Vestm., frsm. þessa máls nú, og annarra manna í hv. sjútvn., með meðmælum Árna Friðrikssonar, en eigi að síður sýndi nefndin málinu þau skil að setjast á það og koma í veg fyrir, að um það gætu gengið atkv. í þinginu. — Mér var kunnugt um það, að fiskifræðingurinn Árni Friðriksson, sem einmitt á árinu 1943 var á fundum úti í Englandi, þar sem þetta mál bar á góma, hann taldi, að það hefði verið mikill styrkur fyrir sig, að slík samþykkt hefði verið gerð, því að þá röksemd hefði þá mjög mátt nota til þess að sýna, hvað Íslendingar vildu á sig leggja til þess að hrinda þessu máli áfram. En slík samþykkt var þá ekki fyrir hendi, af því að Alþ. hafði daufheyrt við þeim till., sem fram höfðu komið um þetta efni. — Enn fremur sýndi ég fram á það, að sú afstaða, sem fiskifræðingurinn hafði tekið nú gagnvart þessu máli, væri harla einkennileg og í algerðu ósamræmi við það, sem hann hefði áður haldið fram. Því að svo sterk röksemd sem þetta hefði orðið af okkar hálfu á stríðsárunum, þegar lítið var hér af erlendum togurum, þá var þetta miklu sterkari röksemd nú, þegar von var á því, að fiskveiðar erlendra togara ykjust hér á miðunum, þannig að þrátt fyrir þetta vildum við þó gera það, sem í okkar valdi stæði, því að okkar valdsvið náði ekki lengra en þetta. Þess vegna er það, að þegar hv. þm. Vestm. var hér í gær að gera mjög lítið úr því, að þetta væri sterk

röksemd, þá var hann ekki aðeins að gera lítið úr minni afstöðu og því, sem ég held fram í þessu máli, heldur einnig því, sem fiskifræðingurinn hefur haldið fram um þetta mál, og hefði — svo framarlega sem hann hefði verið sjálfum sér samkvæmur — ekki síður átt að halda fram nú. En það kom mjög greinilega fram hjá hv. frsm., þegar hann fór að tala um, að ég hefði haldið því fram, að skoðanaskipti hefðu átt sér stað áður fyrir hjá Árni Friðrikssyni fiskifræðingi, að hv. frsm. taldi, að þetta væri ekki sterk röksemd. — Það er alkunnugt frá fyrri þingum, þegar við hv. þm. Vestm. og ég höfðum deilt um dragnótaveiðar í landhelgi, að þá notaði þessi hv. þm. mjög þær röksemdir, sem Árni Friðriksson hafði fyrir á árum haldið fram um það, að þessar dragnótaveiðar væru ekki það skaðvænlegar fyrir fiskistofninn, að sérstök ástæða væri til að skerast í leikinn og banna þær. Nú benti ég á, að fiskifræðingurinn, Árni Friðriksson, hefði tekið upp allt aðra stefnu og afstaða hans hefði gerbreytt í þessum málum. Og hv. frsm. tók einnig fram, að hann vildi alls ekki taka undir með fiskifræðingnum um þessa stefnubreyt., sem hjá honum hefði orðið í þessu efni, því að hann sagði á þessa leið: „án þess að ég tæki undir með honum um þessa breytingu.“ — Þetta sýnir það, að sá aðsteðjandi voði hjá okkur fyrir fiskveiðarnar, sem með hverju ári verður augljósari, hann hefur alls ekki opnað augu hv. frsm. fyrir þeirri hættu, sem hér vofir yfir. Þess vegna er afstaða hans skiljanleg að því leyti, að hann telur ekki, að við þurfum að leggja neitt sérstaklega að okkur til þess að koma fram ráðstöfunum, sem gætu orðið til þess að skakka þann hættulega leik, sem átt hefur sér stað með botnvörpu- og dragnótaveiðum í landhelgi hér við okkar land. — Hv. frsm., þm. Vestm., hefur enga sannfæringu fyrir nauðsyn friðunarinnar og engan áhuga fyrir því máli. — Ég við náttúrulega ekki slá neinu föstu um það, að afstaða annarra sjávarútvegsmanna sé jafnróttæk og hans í þá átt, að það sé óþarft að gera ráðstafanir til þess að fá einhverju framgengt í þessu máli, og að aðrir sjávarútvegsmenn séu í jafnróttækri andstöðu gegn því, eins og komið hefur fram hjá hv. frsm., þm. Vestm., að hann er, þar sem hann hefur nú fengið því ráðið í sjútvn., að mál þetta fengi afgreiðslu, sem er í samræmi við þann steingervingslega hugsunarhátt, sem hv. frsm. hefur tileinkað sér í þessu máli. Hvort svo er um aðra útvegsmenn, það sýnir reynslan í þessu efni. Væri svo, þá væri það vitanlega mjög miður farið. Og ég efast ekkert um það, að ef hv. frsm., þm. Vestm., á langt líf fyrir höndum — sem ég vona, að verði, — þá á hann eftir að taka út fyrir þá fásinnu að vera svo tómlátur í þessu máli og heldast svo úr lest sem hann gerir um þann almenna áhuga, sem ríkjandi er í landinu gagnvart þessum málum. — Og það var einmitt þetta, sem ég benti á, að væri í ósamræmi við hans mikla tal hér um nýsköpun, þessi steingervingslegi hugsunarháttur og sjónarmið, sem framkoma

hans í þessu máli er öll mótuð af. Hitt var rangt hjá honum, að ég hefði mælt nokkurt öfugt orð í garð nýbyggingarráðs. Í þessu sambandi var það aðeins þessi afstaða hv. frsm. í þessu máli annars vegar og svo hið mikla tal hans um nýsköpun á sviði sjávarútvegs-mála og á öðrum sviðum, sem mér fannst í ósamræmi hvað við annað. Og það var af góð-um huga gert, að ég benti honum á þetta, í von um, að ég gæti vakið hann af þeim doða-svefni, sem á hann hefur lagzt, þegar um þessi mál er að ræða, sem hér eru til umr. nú.

Ég þarf þess vegna ekkert að taka aftur af því, sem ég sagði um þetta, því að ég sagði ekkert í garð nýbyggingarráðs, sem ástæða er til fyrir hv. þm. Vestm. að fetta fingur út í.

Það voru tvær röksemdir, sem ræða hans var byggð upp á, og að hann spann hér lóp-ann nokkuð lengi var það, sem ég hef nú minnst á, og svo hitt, að gera litíð úr ályktunum og samþykktum fiskimanna. Eitt af því, sem hann reyndi að nota til þess að véfengja aðstöðu mína og sýna öfgarnar og fjarstæðurnar, sem þessar samþykktir væru byggðar á, var það, að Garðbúar, sem eiga allt sitt undir því, að samílega gangi um fiskveiðir hér við Faxa-flóann fyrst og fremst, hefðu gert samþykkt um það, að þeir óskuðu helzt eftir, að allt svæðið frá Geirfuglaskeri til Öndverðaness yrði friðlýst. Með þessu fannst hv. þm. hann geta kveðið upp dauðadóm yfir því, að ekkert væri að leggja upp úr samþykktum þessara manna, því að þær væru svo öfgakenndar, að ómögulegt væri að taka tillit til slíks. Þessar samþykktir byggjast á því, að með þessum hætti yrðu þau mið friðuð, sem línuveiðar eru stundaðar á, bæði frá Sandgerði og úr Garði og að nokkru leyti frá Keðlavík og Njarðvík-um. Hv. þm. veit það, að hjá öðrum fiskveiði-þjóðum, sem eiga þó ekki eins mikið undir fiskveiðum og Íslendingar, af því að þær styðjast við aðra atvinnuvegi, sem er miklu stærri þáttur í lífi og afkomu þeirra þjóða, — eru nú uppi tillögur um það að færa landhelgina úr 3 sjómílum upp í 6, eða um helming frá því, sem landhelgislinan er hjá okkur, og á að friða allt þetta svæði fyrir dragnóta- og botnvörpu-veiðum. Þá hafa og borizt fregnir frá Banda-rikkjunum til stjórnnarráðsins hér, að þær séu uppi tillögur um sama efni, sem þó ganga enn lengra. Væri ekki ólíklegt, að þetta gæti orðið okkur að einhverju líði í þeirri baráttu, sem við heyjum fyrir útfærslu landhelginna og friðun einstakra fiskimiða. Það er einmitt þetta, sem fram kom í tillögum sjómannanna og í samræmi við þær tillögur, sem eru uppi hjá mestu fiskveiðiþjóðunum. Yfir þessum til-lögum sjómannanna vill hv. frsm. kveða dauða-dóm og litur á þær sem fjarstæðukennt of-stæki, og má hér sannarlega segja: „Hér högg-ur sá, er hlífa skyldi“, því að vitað er, að hann hefur í ýmsum sjávarútvegsálum sýnt áhuga og dugnað, þótt honum fatist svo mjög tökin í þessu máli, sem er undirstaða þess, að aðrar aðgerðir í útvegsálum okkar geti komið að haldi. Þetta er hið stóra atriði, sem hv. frsm.

sést yfir, þegar hann er að beita áhuga sínum og orku að því, sem er þýðingarmikið í sjálfu sér, en kemur ekki að haldi fyrir okkur, ef við og aðrir fyrirhyggjulaust stundum þá rán-yrkju, sem átt hefur sér stað að undanfögnu.

Þetta, sem ég hef nú lýst, eru aðalatriðin, sem fram hafa komið hjá hv. frsm. til þess að hnekkja þessum samþykktum fiskimanna. Ég hef sýnt fram á, að á bak við þetta frv. eru raunar miklar aðgerðir og að því stendur hug-ur sjómannastéttar þessa lands óskiptur. Ég hef og sýnt fram á, að fiskifræðingur landsins, sem sjálfsagt fer með þessi mál af okkar hálfu í samningum við aðrar þjóðir, hefur gert um það tillögur, þar sem hann taldi sterkar rök-semdir fyrir því, að slíkar ráðstafanir sem þessar væru gerðar, þótt hann nú hafi borið út af rétttri leið í umsógn sinni og sézt yfir það, að friðun af okkar hálfu er nú enn sterk-ari röksemd til framdráttar málinu.

Ég vil engan veginn gera litíð úr því, að við Íslendingar og þó sérstaklega þeir, sem búa við Faxaflóa, mundu fórna nokkru með þeim aðgerðum, sem hér um ræðir, en að þessu ganga sjómennirnir með opnum augum. Hitt er vitað, að ef maður ber saman þau tvö tíma-bil, þ. e. tímabilið, sem fyrri heimstýrjöldin stóð yfir, og síðan það, sem hin síðari tók yfir, sem stóð enn lengur, þá fylltist Faxaflói af fiski fyrri styrjaldarárin, en þá var þar engin dragnóta- eða botnvörpuveiði. Nú í þessu stríði hafa engir útlendir botnvörpungar verið að veiðum í Faxaflóa og litíð af íslenskum, en hér hefur hins vegar verið mikið safn af drag-nóta- og botnvörpubátum. Útkoman er því sú, að á síðara tímabilinu hefur aldrei verið neinn uppgripaafli á innri miðum flóans, mest reytingsafli, en oft orðeyða. Þessi mismunur á rót sina að rekja til þess, að hér hafa verið sífelld áhlaup dragnóta- og botnvörpubáta á Faxa-flóamiðin. Sjómönnum er þetta ljóst, og þeir láta þessa reynslu sér að kenningu verða. Sam-þykkt sjómannanna við Faxaflóa er því mjög áberandi hér í þessu máli, þar sem þeir bjóðast til að fórna hagsmunum sínum í þessum tilgangi, en vitanlega til þess að vinna annan miklu stærri sigur. Er þetta mjög ljóst dæmi um vilja og áhuga sjómanna til þess að hrinda þessu máli fram.

Hv. þm., sem fer alltaf hjá sér, þegar verið er að tala um róttækar aðgerðir í þessu máli, og er það vissulega mjög í samræmi við skoð-anir hans bæði fyrr og síðar, virtist hins veg-ar geta sætt við þær ráðstafanir, að smækk-aðir verði möskvar neta til þess að þyrma með því fiskungviðinu. Þeir þekkja það, sem kunn-ugir eru dragnóta- og botnvörpuveiðum á stærri og smærri skipum, að í hverjum einasta drætti, — og er það sérstaklega áberandi í Faxafló-anum, af því að ungviðið heldur sig þar meir en á öðrum miðum — koma upp í vörpuna dyngjur af ungviði, sem ekki eru til nokkurra nytja. Og hvað verður svo um þetta ungviði? Það er dregið upp, hvolft niður á þilfarið og síðan mokað aftur út í sjó steindauðu, og þetta gerist, þótt hér hafi verið tekin upp ákvæði.

um ákveðna möskvastærð. Það eru vitanlega sjómennirnir, sem þessu eru kunnugastir, og þess vegna láta þeir þetta ekki verða til þess að trufla sig í þeirri sókn, að öflugar ráðstafanir verði gerðar gegn hættunni, sem yfir okkur vofir í þessum efnun.

Hv. þm. Vestm. minntist á það, að samþykkt þessa frv., sem hér liggur fyrir, væri gersamlega þýðingarlaus, af því að áður hefði verið samþ. þáttill. um sama efni hér á hv. Alþ., og virtist honum þetta frv. vera í samræmi við þá samþykkt, sem þá var gerð. Er þetta rétt hjá honum, að fullkomið samræmi er þarna á milli. En til þess að styrkja aðstöðuna í baráttunni fyrir þessu málefni er þetta frv. flutt, og samþykkt þess mundi að sjálfsögðu verða sterkasta vopnið, sem við gætum lagt í hendur þeirra manna, sem eiga nú að sækja þessi mál fyrir okkur, og því sterkara er þetta vopn, því meir sem við viljum leggja í sölnurnar til þess að fá þessu mikilsverða máli hrundið í framkvæmd. Þetta er öllum augljóst, þótt hv. þm. Vestm. virðist ekki geta komið auga á það. — Nei, eins og þessi mál standa nú, þá er það gersamlega óforsvaranlegt af okkar Íslendinga hálfu að láta undir höfuð leggjast að nota okkur þau ráð og meðul, sem við höfum yfir að ráða til þess að hrinda þessu máli í framkvæmd. Nú eru allar þær þjóðir, sem líklegastar eru til þess að stunda fiskveiðar í Norð-urhöfum, eins og við að búa sig undir miklu öflugri sókn á þessu sviði en verið hefur áður. Við erum að gera þetta bæði með því að auka togaraflotann okkar og auk þess með því að gera hann miklu betur úr garði og þannig, að sem fæstir dagar þurfi að falla úr, sem ekki er verið að veidum á miðunum. Þetta felst vitanlega í því, að notuð verða miklu stærri og öflugri skip, sem geta miklu betur boðið veðurhamnum og öðrum öflum byrginn, sem löngum hafa hindrað það, að flotinn hafi getað aðhafzt á miðum úti. Þetta hvort tveggja verður þess valdandi, að ánauin á miðunum margfaldast frá því, sem verið hefur undanfarið. En ef þannig verður haldið áfram, þá flýtir það að sjálfsögðu fyrir því, að áfram haldi á sömu braut um rýrnun fiskistofnsins, svo að segja má, að það, sem verið hefur að seigdrepa að undanförunu í þessum efnun, getur orðið til þess, að höggvið riði miklu fljótar af, þannig að sökum fiskiskorts á miðunum stæðum við uppi með okkar fiskveiðitæki og með þjóðina svipta öðrum aðalatvinnuvegi landsmanna, eða svo lamaðan, að hann geti ekki undir neinum kringumstæðum svarað til þeirrar þarfar, sem gera verður til hans á þessu landi. Þegar svo væri komið, sem sennilegt er að ekki yrði langt að hliða, þá býst ég við því, að hv. frsm. ætti erfitt með að mikla svo það, sem við ættum að leggja hér af mörkum með því að banna íslenskum sjómönnum að veiða með dragnót eða botnvörpu í Faxaflóa. Það væri svo óverulegt atriði í þessu máli, að það festi enginn sjónir á því, frekar en hve hv. þm. Vestm. á erft með það nú að festa sjónir á því, hversu sterkt vopn þetta er í okkar hendi, ef við meinum

okkar eigin þegnum að framkvæma rányrkju í dýrmætustu klakstöðinni við strendur landsins. Það má vel vera, að ég sé að tala fyrir dauðum eyrum hjá hv. frsm. í þessum efnun, en það kemur fram, ef hann tekur til máls hér á eftir mér.

Ég þykist þá hafa með þessum tiltölulega fáu orðum hrakið þær fullyrðingar hv. þm. Vestm., að þetta eina dæmi úr samþykkt sjómannanna í Gerðum sé þess eðlis, að ekkert væri upp úr því leggjandi, sem sjómenn og fulltrúar þeirra segja um þetta mál, eins og ég þykist líka hafa hrakið þau ummæli hans, að það væri engin skynsamleg ástæða fyrir því, að samþykkt þess frv., sem hér liggur fyrir, kæmi að nokkru gagni í baráttu okkar fyrir þessu máli. Með þessu lýsir hv. þm. yfir, að í þeim till., sem Fiskifélag Íslands bar fram fyrir ríkisstj. 1939 um að setja á slíkt bann, sem hér um ræðir, væri engin skynsemi. Hann slær þarna í einu höggi og ætlast til þess að slá niður röksemdir Fiskifélagsins og sjómanna um, að þetta sé atriði, sem skipti ekki neinu máli.

Ýmislegt annað, sem hv. þm. fór út í og ef til vill hefði verið ástæða til að minnst á, skiptir miklu minna máli, og ætla ég þess vegna til sparnaðar á tíma að ganga fram hjá því. Ég hef svarað því áður, þar sem hann sagði, að ég hefði verið að sveigja að Nýbyggingsarráði, en það var einungis aðstaða hans sjálfs í þeim störfum, sem Nýbyggingsarráð hefur með höndum, og aðstaða hans gagnvart þessu máli, sem ég benti á, að væri í mjög miklu ósamræmi hvort við annað. — Hann sagði, að ég hefði viljað dæma sjútvn. með þessum orðum. En ég benti aðeins á veilir í röksemdafærslu hans og n. auðvitað, að svo miklu leyti sem hún er samþykkt túlkun hv. þm. Þetta má til sanns vegar færa með því að bera saman skjállega það, sem fyrir liggur frá sjómönnum og útvegsmönnum við Faxaflóa.

Frsm. (Jóhann Jósefsson): Herra forseti. Maður skyldi ætla, að jafnþaulæfður þm. og hv. flm. þessa frv. er mundi geta komið fram röksemdum sínum án þess að færa verulega úr lagi orð andstæðingsins. En hann hefur ekki tekið það til greina. Ég sagði aldrei, að engin skynsemi væri í orðum hans. Hv. þm. dregur alla sjómannastéttina í dilk með sér, en það getur hann nú eiginlega ekki. Það liggja að vísu ekki fyrir margar umsagnir um þetta mál, en að því leyti sem þær liggja fyrir, eru þær ekki góður grundvöllur fyrir hann.

Það má þó kannske segja um þetta frómvitni hans sunnan úr Garði. En hver getur láð þeim, sem veiði stunda í Miðnessjó, þó að þeir vilji fá að vera í friði? Það mundi líklega flestir sjómenn vilja. En við vitum, hve fjarri þetta er raunveruleikanum. T. d. hefðu sjómenn í Vestmannaeyjum gjarnan viljað fá landhelgislinu frá Geirfuglaskeri til Portlands, en það væri bara alveg óframkvæmanlegt. Sjómenn í Keflavík taka alveg í sama streng og n. En hv. þm. virðist ekki hafa heyrt álit sjómannanna frá Keflavík. Þeir lýsa fylgi sínu

við frv., ef það nái til allra þjóða. Frá Akranesi lá líka fyrir umsögn, og taka þeir þar auðvitað í sama streng og hv. þm. Ég skil vel, að þeir hafa alltaf viljað sem mesta friðun Faxaflóa. Umsögn stjórnar Fiskifélagsins legg ég á borð við umsögn Félags íslenzkra botnvörpuskipaeigenda. Þeir telja ekki hættulaust, ef málið er sótt á þann veg sem hv. þm. gerir. En í álit stjórnar félags íslenzkra botnvörpuskipaeigenda segir svo m. a., með leyfi hæstv. forseta: „Félagið telur, að hið mikla starf, sem leyst hefur verið af hendi í máli þessu af herra fiskifræðingi Árna Friðrikssyni í samráði við ríkisstjórnir Íslands á undanföllum árum, muni innan skamms tíma geta leitt til þess, að erlendar þjóðir fallist á og viðurkenni friðun Faxaflóa á þeim grundvelli, er þar hefur verið lagður. Hins vegar óttast félagið, að viðtækari kröfur um þetta stórmerka og þýðingarmikla mál, settar fram af Íslendingum nú, gætu leitt til þess, að viðurkenning erlendra þjóða fengist alls ekki fyrir friðun Faxaflóa, og þar með að engu gert hið mikla starf, sem þegar hefur verið innt af hendi til þess að ná tilætluðum árangri í þessu merkilega máli.“

Það eru auðvitað mismunandi raddir í þessu máli eins og öðrum. Og það kemur oft fyrir, að við erum svo sannfærðir um, að okkar skoðun sé sú eina rétta, að illa gengur að viðurkenna rök andstæðinganna. Ég get jafnað það fyrir mína parta og býst við hinu sama af hv. flm. Hann bregður mér um steigervingshátt og segir í öðru orðinu, að ég hafi ráðið álit sjútnv., en í hinu orðinu, að ég hafi helzt úr lestinni. Sannleikurinn var sá, að n. var ekkert deild í skoðunum um þetta mál. Og þegar Árni Friðriksson kemur til skjalanna, er hann ágætur meðan hann styður málstað hv. flm., en ef út af því ber, segir hv. flm., að honum missýnist. Ég er í sjálfu sér ekki að lá honum þetta, því að það er mannlegt. Hins vegar hefur Árni Friðriksson látið í ljós það álit sitt, að samþykkt þessa frv. yrði á þessu stigi málsins meira til ógagns en gagns. Vissulega eru hér dýrmæt fiskimið, og hér elst upp mikið ungfiski, en það er líka til annars staðar. Það er álit hv. þm., að vernda þurfi Faxaflóa, en ég tel viðar þörf styrkrar landhelgisgæzlu og brýna nauðsyn á aukningu hennar. Ég held ég geti sagt, að á vissum tíma hafi ég lagt mikið starf í að efla almenna landhelgisgæzlu hér við land, og ég hef ekki einskorðað það við Faxaflóa. En hitt er annað mál, að athygli manna hefur mest beint að honum, og þar hafa mestar rannsóknir farið fram, en viðar er þess mikil þörf, að friðað sé. Ég benti á ályktun fiskiþingsins um stækkun landhelginna og tel það mikið nauðsynjamál. En aðferð hv. þm. miðar ekki að því að efla almenna landhelgi. Hann telur, að lokun Faxaflóa muni hafa svo mikið að segja um almenna friðun. En ég tel, að ekki verði lengi hægt að halda Íslendingum frá miðum landsins, meðan útlendingar stunda þar veiðar.

Ég vil svo ekki þreyta hv. deild án frekara tilefnis, en vísa til þeirra afskipta, sem nm. í

sjútnv. hafa haft af friðun Faxaflóa, og mér finnst alveg óþarft af hv. flm. að draga þá ályktun af afstöðu n. til þessa frv., að við séum allir steigervingar eða blindir menn á friðun og varnir. Það kann að vera, að munur sé á vertíð nú og eftir síðasta stríð. En nú er yfir höfuð tregfiski við landið, og eru uppi um það ýmsar getgátur. Stundum getur botnvörpuveiði verið orsök. Einnig getur hita-mismunur valdið. Sjómenn tala oft um það, að aukinn hiti hér glæði ekki aflabrogð. Það er því hæpið fyrir okkur, sem ekki höfum bein afskipti af veiðum og aflabrogðum, að draga allt of fastar ályktanir um þessi mál. En hv. þm. ætti bara að líta á skjöl, sem sjútnv. hefur fengið í hendur frá hinum ýmsu aðilum um þetta, og ef hann litur hlutlaust á málið, mun hann sjá, að afstaða n. til þessa frv. er fyllilega eðlileg, eins og málið horfir nú við.

Pétur Ottesen: Hv. frsm. sjútnv. er nú miklu hógværrari en í gær (*JJós:* Fór þar að dæmi hv. flm.), og má því segja, að hann hafi tekið málið eðlilegri tókum en áður. Hann fór nú mjög lítið út í þau tvö meginatriði, sem hann nefndi í gær til þess að andmæla frv. Nú sneri hann sér aðallega að umsögnum þeim, sem fyrir liggja, og vildi gera lítið úr umsögnum þeirra, sem búa yzt á Reykjanesi. En ég veit ekki annað en línuveiði standi öllum til boða í Faxaflóa, hvaðanæva af landinu. Því að til verstöðvar hér suður með sjó og á Akranesi sækja menn hvaðanæva af landinu. Hér er því vitanlega um að ræða sjónarmið manna, sem ekki er tengt eingöngu við þá, sem búsettir eru við Faxaflóa, heldur alla þá, er þar stunda veiðar, hvar sem þeir eiga heima á landinu. Hagsmunina af friðun Faxaflóa má færa út á enn viðara svið. Sá fiskur, sem elst upp í þessari klakstöð, dreifist vitanlega þaðan og um öll fiskimið í kringum landið. Þetta hafa rannsóknir á fiskigöngum hér við land sannað. Hagsmunir af friðuninni koma því fleirum til góða en þeim, sem heima eiga við Faxaflóa eða stunda fiskveiðar þar. Friðun flóans er hagsmunamál allrar þjóðarinnar. Því standa sjómenn óskiptir og án tillits til þess, hvar þeir eiga heima, að kröfunum um friðunina.

Þeir, sem hlustuðu á ræðu hv. þm. í gær, hlutu að draga þá ályktun af orðum hans og látbragði, að hann væri að draga dár að sjómönnum. Vitanlega er það, sem liggur að baki frv., að við ættum fyrr en ella að geta útrýmt botnvörpuveiðum í Faxaflóa. Bann gegn slíkri íslenzkra ríkisborgara í flóanum er gagnvart erlendum samningsaðilum áþreifanlegt dæmi um það, hvað við teljum friðunina mikilsverða. Við búum að ýmsu leyti hér við erfiðari aðstæður. En eitthvert sterkasta vopn fyrir okkur til að yfirstíga þá erfiðleika er sú aðstaða, að fiskveiðarnar geti í framtíðinni verið öruggar og arðvænlegar atvinnuvegur. Án aukinnar friðunar getur hann ekki orðið það, það er deginum ljósara. Við Íslendingar erum hér í varnaraðstöðu, — framtíð, heill og hamingja þjóðarinnar liggur við. Hv.

þm. Vestm. sagði, að ýmsar orsakir væru til aflabrests. En getur hann þá ekki komið auga á það, að þegar Faxaflói var algerlega friðaður í 4 ár, þá fyllist hver vogur og vik af fiski, svo að menn drógu rigaporsk á sjö faðma dýpi. Það gerði ég á stríðsárunum fyrri. En hvað hefur nú gerzt á þessum sex síðustu stríðsárum, þegar botnvörpuveiðunum létti aldrei af hér í Faxaflóa? Það hefur ekkert slíkt fiskihlaup komið upp á grunnmiðin og afli hefur þessi ár aðeins verið á djúpmiðum, en þó þverrandi. Og það er ekki svo einu sinni, að þessi bátafloiti, sem stundað hefur rányrkjuveiðar þar á þessu tímabili, hafi borið sæmilegt úr býtum, því að stundum hefur þessi útgerð barizt í bökkum og þeir, sem að henni stóðu, lap-ið dauðann úr skel. Og á sumum tímum hefur meiri hlutinn af því fiskmagni, sem botnvörp-ann hefur dregið upp á þessu svæði, verið ungvíði, sem hefur orðið að moka í sjóinn aftur. Þetta hefur fiskimönnum verið blöskrunarefni.

Hv. þm. Vestm. sagði, að ég sæi ekkert annað en Faxaflóa í þessu tilliti. — Ég hef oft flutt tillögur á Alp., sem miðað hafa að því að víkka landhelgina í heild. En þessar till. um friðun Faxaflóa eru bara einn liður í þeirri keðju. Ég hef og fært fyrir því rök, hvaða heildarþýð-ingu friðun Faxaflóa hefur. Það er síður en svo, að ég hafi lagt það á hilluna að vinna að því að færa út landhelgina í heild. Málið hefur verið flutt tvíþætt á erlendum vettvangi, þ. e. útfærsla landhelginna í heild og friðun Faxaflóa sem klakstöðvar. Og það eru fræðimenn á þessu sviði, sem hafa tekið Faxaflóa út úr í þessu efni, meðan verið er að vinna að stærra átaki, og hafa þeir gert það af því, að þar er allitin vera hin mikilsverðasta klakstöð hér við land. En hins vegar er ekki talið hygglegt að fara fram á, að samb. verið friðun á fleiri sérstökum svæðum en þessu í einni lotu. Þetta er orsökinn til þess, að ekki er nú farið fram á, að stigið verði stærra spor. En að því er vitanlega stefnt. Þetta er áfangi á leiðinni.

Hv. þm. Vestm. vildi leggja að jöfnu álit botnvörpuskipaeigendanna eða félags þeirra annars vegar og hins vegar stjórnar Fiskifélagsins. En athygli og áhugi stjórnar Fiskifélagsins beinist að fiskveiðum landsmanna í heild, alveg eins að botnvörpuveiðum eins og öðrum fiskveiðum. En aftur um félag botnvörpuskipaeigenda virðist vera öðru máli að gegna. Ég hef hér á Alp. staðið í höggi við hið ríkjandi sjónarmið félags botnvörpuskipaeigenda, en ég hef aldrei orðið var við, að eigendur botnvörpuskipa hafi borið fram till. um eða staðið í fararbroddi fyrir því að fá víkkaða landhelgina eða fyrir friðunarmálum í því sambandi. — Ég vil taka þetta fram af því, að hv. frsm., þm. Vestm., lagði till. þessara manna annars vegar og stjórnar Fiskifélagsins hins vegar alveg að jöfnu.

Viðvíkjandi margumræddri skoðun fiskifræðingsins, Árna Friðrikssonar, þá sagði hv. þm. Vestm., að ég vildi nota hans röksemdir að því leyti sem þær styddu minn málstað. Og ég hef sýnt fram á, að hans röksemdir styðja minn Alpt. 1945. C. (64. löggjafarþing).

málstað, þegar hann fer fram á það árið 1939, að Faxaflói verði friðaður, og þegar hann lýsir velþóknun sinni við mig yfir því, að ég flyt frv. um þetta á þinginu 1943, sem hv. frsm. sá um, að ekki kæmi til úrslita á því þingi. En þegar hleypur blápráður á röksemdafærsluna hjá fiskifræðingnum, þá kemst ég ekki hjá að benda á það. Því að það er ómögulegt að mæla á móti því, að hafi það verið sterk aðstaða fyrir okkur á stríðsárunum að vilja friða Faxaflóa, er það miklu sterkari röksemd af okkar hálfu, ef við gerum það, þegar opnuð er leiðin til veiða þar fyrir erlend fiskiskip. Þessu dettur hv. þm. Vestm. ekki í hug að mæla gegn. En hann heldur, að þetta borgi sig ekki. En ég er sannfærður um það, að við eigum hiklaust að beita þessari sterku röksemd í þeirri röksemdakeðju, sem fulltrúar okkar á erlendum vettvangi hafa fram að bera til framdráttar þessu máli, friðun Faxaflóa. Það margborgar sig.

Frsm. (Jóhann Jósefsson): Herra forseti. Ég held, að ég verði að gleðja hv. þm. Borgf. með því að láta hann nú að lokum heyra vitnisburð frá fiskifræðingnum um þetta sérstaka mál, ef horfið væri að þessu ráði að friða Faxaflóa nú, sem hann hefur gefið út í bréfi, dags. 14. október, og segir þar m. a. svo, með leyfi hestv. forseta. (Hann er búinn áður að lýsa, hvaða togara fjöldi hefur verið þarna að meðaltali):

„Þar sem gera má ráð fyrir, að sækja muni í sama horfið, áður en langt liður,“ — þ. e. a. s., að útlendum togurum fjölgi við veiðar á þessu svæði — „hljótuð við að komast að þeirri niðurstöðu, að sá hagnaður. sem næðist nú og í framtíðinni með því að banna islenskum skipum veiði með dragnót og botnvörpu í Faxaflóa, mundi langt frá því vega upp það tjón, sem islensk útgerð yrði fyrir með því að missa af veiðum á þessu svæði.“

Enn fremur segir hann, að gæta verði þess, að aðrar þjóðir skilji, að Íslendingar einir geti ekki tekið á sig þær byrðar. Aðrir yrðu að bera þær líka, ef þessu marki ætti að ná.

Að því er svo snertir togaraeigendafélagið og þess umsögn, þá kemur ljóslega fram í bréfi þess, að þeir eru fylgjandi friðun Faxaflóa, ef hún er alger friðun. Hins vegar telja þeir ekki heppilegt — og það getur maður ekki heldur láð þeim, — að friðunin nái eingöngu til íslenskra skipa, án þess að nokkur trygging sé fyrir því, að aðrar þjóðir feti í sömu fótspor. Ég held, satt að segja, með allri virðingu fyrir stjórn Fiskifélagsins, að ýmsir þeirra manna, sem standa að togaraútgerð hér, hafi alveg eins opin augu fyrir því, eða a. m. k. hafi aðstöðu til að hafa fyrir því opin augu, að vernd- en fiskistofnsins er líka þýðingarmikið atriði fyrir botnvörpuveiðarnar. Við, sem sannfærðir erum um þetta, t. d. fyrst og fremst hv. flm. þessa máls og ég og svo aðrir fleiri, getum ekki ímyndað okkur, að eigendur togaraflotans séu alveg blindaðir fyrir þessari staðreynd. Það er staðreynd, sem er víðurkennd af öllum, að

verndun fiskistofnsins sé undirstaða undir fram-
tíðarveiðunum, og í því efni er ekki neinn á-
greiningur. Ágreiningurinn er bara um það,
hvort þingið eigi nú að fara eftir þessari ráð-
leggingu hv. flm. þessa frv. Sjútvn. þessarar
d. getur ekki fallið á það. Sjómennirnir í
Keflavík geta fallið á það, að því tilskildu, að
friðunin verði alger, líka gagnvart útlending-
um. Sjómennirnir á Akranesi aðhyllast skoð-
un hv. þm. Borgf., eins og hún er. Niðurstáðan
verður því sú, að það eru skiptar skoðanir á
þessu máli. En ég hef bent á, að fyrst og
fremst er óvíst, hvaða árangur af þessu næð-
ist, sem farið er fram á í þessu frv., á út-
lendum vettvangi. En það, sem víst er, ef þetta
frv. væri samþ. sem lög, er það, að Íslending-
ar yrðu burt hraktir af þessum miðum, en
útlendingar gætu fiskað þar eftir sem áður
eftir vild. Og við höfum ekki sterkari tók í
sambandi við algerða friðun Faxaflóa gagn-
vart útlendingum, að minum dómi, þó fallið
væri á till. hv. þm. Borgf.

Pétur Ottesen: Herra forseti. Það var alveg
óþarfi fyrir hv. frsm., þm. Vestm., hvað mig
snerti, að vera að lesa hér upp álit fiskifræð-
ingsins, þegar af þeirri ástæðu, að ég hef séð
það álit, og auk þess er þetta prentað upp í
nál. því, sem hv. frsm. hefur skrifað. — Ég
þarf svo engu við það að bæta, sem ég hef
sagt um það, að þessi skoðun, sem fram kemur
í þessu hjá fiskifræðingnum, er í ósam-
ræmi við hans fyrri skoðun í þessu máli. Og
þó að hann sé fræðimaður á þessu sviði, þá
höfum við leikmennirnir fullan rétt á því líka
að dæma um hans álit að þessu leyti. — Þess
vegna var þessi lestur hv. frsm. óþarfur. Mér
var þetta álit kunnugt áður.

Hv. frsm. heldur enn fram þeirri kórvilleu, að
samþykkt þessa frv. mundi ekki færa okkur
nær því marki að fá Faxaflóa algerlega frið-
aðan fyrir þessum veiðum. En þar eru alger-
lega skiptar skoðanir hjá honum annars vegar
og mér og sjómönnum þessa lands yfirleitt hins
vegar. Náttúrlega verður það ofan á í þessu
máli, sem meirihlutafylgi hefur hér á hæstv.
Alþ. Og ég vona í lengstu lög, svo mikilsvert
sem þetta mál er fyrir okkur, að það sjónar-
mið, sem að minum dómi og sjómannastéttar-
innar yfirleitt er hagkvæmara fyrir land og
lýð, verði ofan á við afgreiðslu þessa máls hér
á hæstv. Alþ. — Nú er vitað, að sá stærsti að-
ili, sem við þurfum að eiga við í þessu tilliti,
Englendingar, þeir ættu öðrum fremur að
skilja, hvað við leggjum mikið upp úr því að
fá Faxaflóa alfriðaðan fyrir þessum veiðum,
ef við fórnum þessum hagsmunum, sem botn-
vörpu- og dragnótaveiði í Faxaflóa er, til þess
að reyna að komast nær því marki að fá hann
í því efni alfriðaðan, þar sem þeir hafa einmitt
farið sjálfir alveg inn á sömu braut að því er
snertir sérstök fiskisvæði hjá þeim. Þeir eru
bundnir af alþjóðalögum um landhelgina, eins
og við, og gátu þess vegna ekki gert ráðstaf-
anir um að friða svæði utan landhelginnar nema
fyrir sínum þegnum. Og það gerðu þeir, eins

og hv. frsm. drap á hér í gær. Þeir friðuðu
Moray-flóa fyrir sínum eigin mönnum. Þess
vegna á friðun Faxaflóa fyrir veiðum Íslend-
inga að geta verið sterk rök gagnvart Eng-
lendingum, sem gert hafa slíkt hið sama hjá
sér gagnvart sínum eigin mönnum. Og ef okk-
ur tekst að fá þá til að skilja okkar mál í þessu
efni, ef till. minar verða samþ., þá ættu þeir,
sökum sinnar fortiðar í hliðstæðu efni hjá
sér, að skilja, hvað um er að vera hér af okk-
ar hálfu, og svo taka málið til úrslita út frá
því. Þetta efast ég ekkert um.

Ég skal svo ekki niðast á þolinmæði hæstv.
forseta meira en ég þegar hef gert viðkomandi
ræðutíma hér. En ég vona, að gifta lands vors
sé það mikil, að það verði ekki skammsýnin,
sem fær að ráða í þessu máli, er til úrslitanna
kemur, — það er málstaður skammsýnnar,
sem hv. frsm., þm. Vestm., hefur haldið hér
uppi, — heldur verði það innsýnin inn í fram-
tíðina, sem markar afstöðu manna hér á hæstv.
Alþ. til þessa máls.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 72. fundi í Nd., 21. febr., var frv. tekið til
frh. 2. umr.

Frsm. (Jóhann Jósefsson): Ég vil mælast til
þess við hæstv. forseta, þar sem meiri hl. sjútvn.
þessarar d. er ekki mættur, að atkvgr. yrði
frestað um stund.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 73. fundi í Nd., 22. febr., var enn fram
haldið 2. umr. um frv.

ATKVGR.

Rökst. dagskráin á þskj. 364, frá sjútvn.,
samþ. með 16:9 atkv., að viðhöfðu nafnakalli,
og sögðu

já: SkG, StJSt, ÞB, AA, EOL, EystJ, GP, GTh,
HB, JÓs, JPálm, LJós, PP, SigfS, SK, BG.
nei: SB, SvBH, BK, GSv, HelgJ, JS, JörB, PZ,
PO.

EmJ, IngJ, STh greiddu ekki atkv.

7 þm. (ÁkJ, BÅ, FJ, ÓTh, SB, SG, SEH) fjar-
staddir.

3. Vinnuskóli á Reykhólum.

Á 29. fundi í Ed., 13. nóv., var útbýtt:

Frsv. til l. um vinnuskóla á Reykhólum
(þmfrv., A. 134).

Á 31. fundi í Ed., 15. nóv., var frv. tekið
til l. umr.

Frsv. of seint fram komið. — Deildin leyfði
með 9 shlj. atkv., að það yrði tekið til með-
ferðar.

Flm. (Gísli Jónsson): Herra forseti. Ég bar
fram á síðara aukabingi 1942 frv. um, að sett-

ur væri skóli á Reykhólum, og fékk hv. landbn. Ed. málið til meðferðar á því þingi. Þá þótti málið ekki nægilega undirbúið, og hv. landbn. afgr. það með rökst. dagskrá, sem hljóðaði á þessa leið, með leyfi hæstv. forseta: „Í trausti þess, að fram verði látinn fara hið þráðasta ýtarlegur undirbúningur að lagasetningu um framtíðar-menningarstarfsemi á Reykhólum og á þann hátt fáist öruggur grundvöllur undir þá starfsemi, leiðir deildin hjá sér frekari afgreiðslu málsins nú og tekur því fyrir næsta mál á dagskrá.“ Var þessi dagskrártill. samþ.

Á þessu sama þingi var borin fram till. til þál. um það, að það skyldi skipa n. til þess að undirbúa bæði löggjöf og till. um framtíðar-afnot jarðarinnar Reykhóla. Þessi þáltill. var samþ. og n. skipuð, 5 manna n. Þessi n. skilaði síðan álit, og var hún algerlega sammála um það, hvernig ráðstafað skyldi þessari eign, og lagði fram ákveðnar till. í því máli, sem voru í þá átt, að reisa skyldi á Reykhólum tilraunastöð í jarðrækt fyrir Vesturland. Fylgdi með ýtarleg grg. frá n., sem einnig lagði til, að ákveðinn hluti jarðarinnar skyldi hagnýttur undir skólabýggingu, þannig að þar skyldi komið á fót vinnuskóla, eins og gert er ráð fyrir í þessu frv. Mþn., sem í þetta mál hafði verið kosin og gert þessar till., samdi frv. um það, og fylgdi því ýtarleg grg. frá n., svo og álit og till. Reykhólanefndarinnar og einnig lýsing jarðarinnar. Bar ég síðan fram frv. þetta á síðara þingi 1943, og er þetta frv., sem hér liggur fyrir, hluti af því frv. Þetta frv. á þinginu 1943 fékk ekki heldur afgreiðslu í þessari hv. d. þá. Hv. landbn. þessarar d. fékk málið þá enn til meðferðar og áleit málið enn ekki nógu vel undirbúið. Fékk landbn. um það umsögn fræðslumálastjóra, sem mælti mjög eindregið með því, að Reykhólar yrðu gerðir að skóla-setri og tilraunastöð í jarðrækt, en taldi, að það þyrfti að athuga nokkru nánar ýmis nýmæli, sem kæmu fram í frv. Einnig fékk n. málið Búnaðarfélagi Íslands til athugunar og umsagnar, og mælti stjórn félagsins eindregið með því að frv. yrði samþ. Áð fengnum þessum upplýsingum fannst hv. landbn. þessarar hv. d. rétt, að málið yrði athugað enn betur. Afgreiddi hún því ekki frv., en lagði til, að málið yrði sent mþn. í skólamálum, sem einmitt það sumar sat að Laugarvatni til þess að athuga fræðslukerfi landsins. Málið var því afgr. frá þessari hv. d. með þál., þar sem mjög er tekið undir það, að þessu máli sé hrundið í framkvæmd, en lagt til, að málið fái nauðsynlegan undirbúning, til þess að komizt yrði hjá erfiðleikum síðar meir í sambandi við þessar framkvæmdir. Þegar hér var komið, ræddi ég um þetta mál við mþn. í skólamálum. Henni hafði verið sent þetta mál til athugunar í janúar, samkv. ósk hv. Ed. Alþ. En þegar komið var fram í september sama ár, hafði n. enn ekki haft þann áhuga fyrir málinu, að hún hefði getað haldið saman skjölum, sem um þetta mál höfðu verið henni send, svo að hún varð að fá þessi skjöl á ný. Og sú n. afgr. málið frá sér þannig

að segja, að hún gæti ekki sagt neitt um þetta mál að svo stöddu.

Mér þótti þessi afgreiðsla heldur léleg, eftir þann áhuga, sem hér hefur komið í ljós á hæstv. Alþ., og eftir að n. hafði fengið ótvíráðar fyrirskipanir um það að taka málið til athugunar og segja álit sitt, og eftir að sama n. hafði fengið öll skilríki frá Búnaðarfélaginu og þeim mönnum, sem hafa haft með þetta mál að gera, t. d. mþn., og getað kynnt sér eftir þessum gögnum ekki aðeins nauðsyn málsins, heldur og þann velvilja, sem ríkti hjá öllum öðrum aðilum, sem hafa snert á málinu. Þegar hér var komið, sá ég mér ekki annað fært en kljúfa málið eins og það var sett fram í upphafi og bera hér fram á Alþ. frv. til l. um að koma á fót tilraunastöð í jarðrækt á Reykhólum, eins og Reykhólanefndin hafði lagt til. Þetta mál var svo borið hér fram og mætti velvilja þessarar hv. d., eins og frá upphafi, og var samþ. hér, að þessari stofnun skyldi komið á fót á Reykhólum. Svo miklu þótti þessari hv. d. það varða, að þessu máli yrði hrundið áfram, að hún taldi, að það mætti ekki biða stundinni lengur.

Ég hef talið mér skylt að bera fram síðari hlutann, sem er hinn veigameiri hluti þessa máls, að komið sé upp þessum skóla, sem mþn. lagði til á sínum tíma, að yrði komið upp á Reykhólum. Í þessu felast mjög mörg nýmæli, t. d. till. frá þm. S.-Þ. um mjög hátt framlag til þess að koma þessari hugmynd í framkvæmd einnig í sambandi við marga aðra skóla landsins.

Ég vil vænta þess, að hv. n., sem fær þetta mál til meðferðar, byrji ekki á því fljótræði að senda þetta mál til mþn. í fræðslumálum, ef hún starfar enn, því að það væri vitanlega sama og að molda málið enn, því að hún hefur sýnt, að hún hefur enga löngun til þess að koma þessum nýmælum í framkvæmd, og yrði það bara til þess að tefja málið að fara eftir tillögum manna í fræðslumálum, sem ekki vilja setja sig inn í þau gögn, sem þeim hafa verið send, og hirða ekki um, hvort þau tynast eða ekki, meðan ekki er búið að afgreiða málið. Ég vænti, að viðkomandi n. sýni málinu fullkominn skilning og afgr. það svo snemma, að það geti orðið að l. á þessu þingi, því að vilji þingsins er áreiðanlega sá, að þetta mál nái fram að ganga.

Þetta mál hefur áður legið í landbn., og ég geri það ekkert að kappsmáli, hvort það fer í þá hv. n. eða t. d. menntmn., og mun lúta þar úrskurði hæstv. forseta, ef hann telur, að málið eigi frekar heima í menntmn. En hvor n. sem fær það til meðferðar, vænti ég, að það verði athugað vel og því hraðað svo, að það geti fengið afgreiðslu á þessu þingi í báðum deildum.

Þorsteinn Þorsteinsson: Ég vil taka það fram, að mér virðist liggja beint við, þar sem þessu máli hefur nú síðast verið vísað til mþn. í skólamálum, að því verði vísað til menntmn. þessarar d., og geri ég að ákveðinni till. minni, að það fari þannig.

Eiríkur Einarsson: Það er í rauninni fyrir-sögn frv., sem sker úr um það, til hvaða n. það á að fara. Það heitir frv. til 1. um vinnu-skóla á Reykhólum, og ég þykist vita, að hv. flm. miði þar við meira en nafnið eitt og liti svo á, að frv. eigi að vera liður í sveitavinnu-löggjöf Íslands, og miðað við það út af fyrir sig álit ég rétt, að hv. landbn. fái það til með-ferðar. Ég geri það þess vegna að eindreginni till. minni, að frv. verði vísað til þeirrar nefnd-ar.

ATKVGR.

Fr. v. vísað til 2. umr. með 10 slj. atkv.

Till. um að vísa frv. til landbn. felld með 5:5 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu já: BBen, EE, GJ, KA, StgrA.

nei: BSt, HermJ, IngP, PHerm, ÞÞ.

7 þm. (BrB, GfG, HG, JJ, LjÓh, MJ, PM) fjarstaddir.

Fr. v. vísað til menntmn. með 8:1 atkv.

Á 82. og 83. fundi í Ed., 12. og 13. marz, var frv. tekið til 2. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 84. fundi í Ed., 14. marz, var frv. enn tek-
ið til 2. umr.

Forseti (StgrA): Það mun eigi vera unnt að halda fundi áfram, og verður því að taka af dagskrá þau mál, sem eftir eru.

Gísli Jónsson: Ég vil mjög mælast til þess við hæstv. forseta, að hann láti 5. mál koma nú til umr. (frv. um vinnuskóla á Reykhólum) og að hv. meiri hl. velji sér þá annan frsm. Ég uni því ekki, að málinu sé haldið svo lengi án þess að það fái afgreiðslu.

Forseti (StgrA): Eins og hv. þm. veit, þá er þetta ágreiningsmál, og hefði ég því viljað, að hv. frsm. væri viðstaddur. Ég vænti, að það geti orðið, áður en langt um liður, og mun greiða fyrir því, eftir því sem ég get.

Forseti tók málið af dagskrá, og svo fór enn á 85. og 86. fundi deildarinnar, 15. og 18. marz.

Á 89. fundi í Ed., 21. marz, var frv. enn tek-
ið til 2. umr. (A. 134, n. 459 og 529).

Frsm. meiri hl. (Magnús Jónsson): Eins og sjá má hér á náli. meiri hl. n. á þskj. 529, þá er lagt til, að málið verði afgr. með rökst. dag-skrá. Ég skal ekki tefja hv. d. með miklum umr., en það eru einkum þrjár ástæður, sem koma til greina. Í fyrsta lagi, að þing, sem hefur með höndum frv. eins og það, sem hér var áðan til umræðu, og fleira, getur ekki haft þau vinnubrögð að afgr. l. um skóla, sem standa eiga utan við skólakerfið. Það er því ótímabært að vera með þetta nú. Annað at-
riðið er, að seinasta þing samþ. l. um að setja upp tilraunastöð á Reykhólum. Þessi tilrauna-
stöð er ekki komin upp, vegna þess að fé hef-

ur ekki fengizt nægilegt. Mér sýnist það því vera að bera í bakkafullan lækinn að samþ. nýjar byggingarframkvæmdir, meðan ekki er hægt að framkvæma lögskipaðar byggingar. Og ég gæti vel hugsað mér, ef þessi vinnuskóli eða tilraunastofnun yrði sett þarna á stofn, að hún yrði sá búnaðarskóli, sem vakir fyrir þeim mikla áhugamanni, hv. þm. Barð., Gísli Jóns-syni, að koma upp á Reykhólum, fyrir utan það, hvað það mundi hressa upp á staðinn, ef slíkur húsakostur kæmi þar. En ég sé ekki nokkra ástæðu til þess að lögbinda neitt frek-ar um þetta en þegar er búið, með því að ekk-ert er komið í framkvæmd af því, sem áður er búið að samþ. um þennan stað. Hins vegar var n. sammála um það að mæla eindregið með því, að hert yrði á þessum framkvæmdum, og vildi, að það kæmi sem viðurkenning frá hennar hálfu til hv. flm. frv. (GJ: Eins og sárabætur). Ég vil ekki segja sárabætur, en það sýndi a. m. k. hug n. til þeirrar viðleitni, sem hér kemur fram um það að skapa á Reykhólum mennta-
stað fyrir Austur-Barðstrendinga. Og ég held, að það væri miklu þarfara, ef hægt væri að herða á þeim framkvæmdum, sem búið er að lögbjóða nú, heldur en fara að samþ. ný papp-irsl., sem staðurinn er engu nær fyrir.

Loks er þriðja ástæðan, að ég fyrir mitt leyti er ekki tilbúinn í það að vera með í því að setja á stofn enn einn nýjan búnaðarskóla. Og búnaðarskólarnir, sem fyrir eru, eftir því sem mér er sagt, skera sig úr öðrum skólum í því að vera heldur litið sóttir, og ein búnaðarskólasamþykkt er nýlega komin á papp-irinn, en ekki enn byrjað á þeim framkvæmd-um. Það er skólinn í Skálholti. Og ég veit satt að segja ekki, hvað er unnið með því að fara að bæta við nýjum skólum, þegar þeir skólar, sem fyrir eru nú, eru ekki eftirsóttir mjög mikið. En það hefur komið fram í nál. minni hl., að þeir skólar, sem fyrir eru, séu ekki með réttu sniði og þess vegna ófullnægjandi, en að hér ætti að setja upp nýjan skóla með réttu sniði. Ég fyrir mitt leyti get alls ekki fallist á þessa hugmynd. Mér dettur ekki í hug að ætla að segja neitt til um það, hvað sé rétt snið á búnaðarskóla, til þess brestur mig algerlega þá þekkingu, sem þarf til þess. En hitt virðist mér ekki þurfa neina sérþekkingu til að sjá, að ef á að setja upp búnaðarskóla til viðbótar þeim, sem fyrir eru, vegna þess, að þeir séu svo ó-fullkomnir, þá sé nær að breyta þeim gömlu skólum. Og ef það er ekki aðeins álit minni hl. n., heldur þeirra, sem búnaðarmálum stjórna og fara með þau mál, að búnaðarskólarnir séu óheppilegir og þurfi þess vegna að byggja nýja skóla, þá er alveg sjálfsagt að breyta skólunum, sem fyrir eru, nota það mikla hús-næði og þá kosti, sem þeir staðir hafa til að bera.

Ég sé ekki ástæðu til þess að hafa um þetta fleiri orð. Það má vel vera, að hv. þm. Barð. sé ekki ánægður með þessa afstöðu meiri hl. n., því að það er jafnan vilji þm., að þeirra mál gangi fram. En ég fyrir mitt leyti lét ekki stjórnast af öðru en því, sem ég taldi réttast

og málinu fyrir beztu, og ég vonast til, að hv. þm. geti verið eftir atvikum ekki óánægður með þessa afgreiðslu, sérstaklega ef hert yrði á því, sem búið er þegar að samþ. sem lög.

Frsm. minni hl. (Jónas Jónsson): Ég hef á þskj. 459 skýrt nokkurn veginn þann skoðanamun, sem er á milli mín og meiri hl. n. í þessu máli. Meiri hl. leggur til að fella frv., og þó að hann minni á það, að það sé gott að fá tilraunastöð á Reykhólum, þar sem því að svara, að hæstv. Alp. hefur veitt fé til þessa og málið mun halda áfram þrátt fyrir það þó að það fái þessar viðtökur nú. Og ég held, að hv. 1. þm. Reykv. hafi ekki fyllilega áttað sig á því, að einmitt í þessu máli kemur glögglega fram sá ágalli, sem er á því frv., sem næst áður var hér til umr. Þar er verið að hugsa um að búa til ákveðið kerfi, þar sem allt á að falla inn í, en slíkt kerfi hlýtur að draga úr og fjötra allan frumleik á þessu sviði, því að eftir að slíkt kerfi hefur verið búið til, sem er alveg þrælbundið, þá hafa menn, sem dettur eitthvað nýtt og gott í hug, ekki tækifæri til þess að koma því áleiðis.

Að þessu frv. hafa unnið tveir áhugamenn, hv. þm. Barð., sem er flm. frv. og mikill afhafnamaður í útgerð, verzlunarmálum o. fl. og hefur mikla reynslu um praktíska hluti, og hann hefur fengið í félag með sér mann, sem frekar flestum öðrum kennurum hefur sýnt skipandi hæfileika. Þeir hafa gert þarna þá frumdrætti, sem ég efast ekki um, að einhvern tíma seinna munu þykja þess virði að vera eftirsóttir. Það má telja frv. nýjung í fræðslumálum sveitanna, að nú skuli aftur vera tekið upp form bændaskóla Torfa í Ólafsdal, sem betur gafst en annað hefur gefizt, og hafa sömu kennsluaðferðir við bændaeðfinn að sinu leyti eins og við húsmæðraskólana, þ. e. a. s., að þegar þær koma á húsmæðraskólana, þá er þeim kennt að vinna með fullkomnari tækjum og aðferðum en þær hafa séð heima, og svo er ofurlitil bókleg kennsla með. Þetta hefur gefizt afar vel. Eins og ég veit, að hv. 1. þm. Reykv. er vel kunnugt, þá er aðsóknin afar mikil að þessum skólum, t. d. að húsmæðraskólanum á Laugum, sem ekki tekur nema 20 nemendur. Það lágu fyrir um 100 umsóknir, og þá var hætt að taka á móti umsóknum. Einnig er það svo að húsmæðraskólanum í Dalasýslu, sem hefur miklu lélegri húsakost en húsmæðraskólinn á Laugum og verið hefur að ýmsu leyti verr settur, hann hefur orðið að synja inngöngu 60 nemendum á ári. Þetta sýnir fyrst og fremst gildi þessara frjálssu skóla, sem mæla með sér sjálfir, þannig að kvenfólkið í landinu hefur sagt: Á þessa skóla viljum við fara. Aftur á móti gengur það ekki eins vel með marga aðra skóla, t. d. bændaskólana. Nú er vel til þeirra vandað, góður húsakostur, yfirleitt góðir kennarar, en þeir hafa fengið ákveðið kerfi innflutt, sem hefur ekki gefizt okkur betur en raun ber vitni, og mun vera margt líkt með því og kerfi því, sem nú er verið að tala um að lögleiða, sem er léleg uppsuða eftir erlendum

fyrirmyndum eftir stríð fyrir börn í stórborgum. Þessar erlendu fyrirmyndir, sem hér er verið að leppa upp og setja í frv., kallar svo hv. 1. þm. Reykv. kerfi.

Í okkar bændaskóla var tekið erlent kerfi, sem átti alls ekki við hér hjá okkur, og það er bezt, að ég skýri það fyrir hv. 1. þm. Reykv. Það var þannig, að laust fyrir aldamótin hófust handa mjög duglegir menn með verulegan áhuga og sögðu sem svo, að í dönskum bændaskólum væri aðallega bókleg kennsla, og þeir skyldu fara eins að. En þeir gættu ekki að því, að í Danmörku er ekki sá sveitastrákur til, ef hann á annað borð ætla sér að stunda búskap, sem ekki fer á bújarðir til þess að læra vinnu, og þessir menn eru útlærðir í daglegum störfum, þegar þeir fara á búnaðarskólana. Hér á landi vantar vinnutækni, en af því að við förum inn á þá braut með þessa nýju fræðslu að apa eftir útlendingum, förum eftir því, sem þar var leyft, eins og t. d. í Danmörku, þar sem bókleg fræðsla er aðallega í skólum, þá hefur það komið í ljós, að þetta er hinn mesti misskilningur. Og svo segja bændaeðfinn: Við erum ekki með á notunum, okkur langar til að læra það, sem við getum flutt með okkur heim í búið.

Ef á að útskýra muninn á bændaskólum þessa lands og húsmæðraskólunum, þá er hann mikill, og kvenfólkinu hefur tekizt miklu betur með sitt kerfi, ef á að orða það svo. Þess vegna er ég með frv. hv. þm. Barð., því að þar er gerð alvarleg tilraun með litlum kostnaði til þess að vita, hvort ekki sé hægt að komast inn á annan grundvöll í okkar skólamálum en gert hefur verið. Mér dettur í hug, með leyfi hæstv. forseta, að lesa upp úr 2. gr. frv. á þskj. 134 um verklegt nám pílta. Þar segir:

„Í verknámsdeild karla skal kenna hagnýttustu aðferðir, sem þekktar eru á hverjum tíma í fyrirmyndarþúskap á smærri býlum og undir þeim skilyrðum, sem nemendur eru líklegir til að búa við síðar. Auk þessara almennu landbúnaðarstarfa skal einnig kenna einföldustu undirstöðuatriði í trésmíði, sementssteypu, samsetning og sundurlimun búvéla, meðferð þeirra og hirðingu. Skal kennslunni hagað þannig, að nemendur geti að lokinni skólavist talizt búhagar og sjálfum sér nógir um flest það, er lýtur að viðhaldi og notkun þeirra áhaldna, sem notuð eru við búskapinn. Nota skal við kennsluna vélar og áhöld af þeirri gerð, sem henta má hverju heimili að eiga og ekki væri ofviða að kaupa.“

Hv. þm. Barð. hefur verið ljóst, að þetta er það, sem ber fyrst og fremst að heimta af búnaðarskóla. Og reynslan hefur sýnt, að sá búnaðarskóli, sem mest hefur verið vandað til og hefur t. d. fjós fyrir 80 gripi, hefur ekki verið þess umkominn að veita nemendum sínum þá fræðslu, sem kæmi þeim að notum, því að ekkert bændaeðfinn hefur slíka aðstöðu. Þannig er það með Hvanneyrarskólann. Enn fremur vil ég fræða hv. þm. á því, að fram að þessu hefur ekki föðurlandið séð sér fært að koma upp sémilegri vinnustofu á Hólum og á Hvann-

eyri, eftir 50 ára tíma, og þess vegna gæti það verið til fyrirmyndar, ef slík vinnustofa sem hér er gert ráð fyrir kæmist upp.

Þá vil ég leyfa mér að skjóta því til hv. flm., ef hann þarf að bera þetta fram í endurbættri mynd, sem ég vona, að þurfi ekki, að þá álit ég, að ætti að taka það fram, sem ég álit, að hafi fallið niður, en það er hirðing búfjár, og það mundi áreiðanlega koma til þess, ef settur yrði upp skóli. Þá álit ég, að ekki sé þörf á að setja ákvæði um kvennaskóla í frv., heldur má segja, að með sérstökum l. megi koma honum fyrir þar.

Það, sem ég fer fram á og ég býst við, að hv. flm. sætti sig við, er, að það sé gerð þessi tilraun til þess að koma upp þessum skóla, sem kenni landbúnað og það, sem að honum lýtur, eins og lýst er í frv., en að í þessum l. sé ekkert ákvæði um kvennaskóla.

Ég legg til, að þetta frv. verði samþ. með þeim breyt., sem á því eru gerðar á þskj. 459.

Gísli Jónsson: Ég vil í fyrsta lagi þakka hv. menntmn. fyrir að hafa tekið þetta mál til ræðilegrar athugunar, því að þótt n. yrði ekki sammála um afgreiðslu þess, hefur hún athugað þetta mál og lagt í það vinnu, til þess að fá upplýst ýmislegt í sambandi við það. En þrátt fyrir það, þó að ekki sé alveg stefnt að því marki, sem ætlað var til með frv., þá miðar því þó áfram. Og í því sambandi vil ég leyfa mér að benda hv. menntmn. á, hvernig saga þessa máls er.

Það byrjaði með því, að árið 1938 er samþ. á Alp. að heimila ríkisstj. að kaupa höfuðbólið Reykhóla, til þess, eins og ákvæðið er í l., að koma þar upp samvinnubúi eða til annarra almenningsnota. Þetta er fyrsta stig málsins, og er þetta gert vegna þess, að það eru þá fjórir vel efnaðir menn, áhugasamir, sem óska eftir að kaupa jörðina, til þess að koma þar upp mjög myndarlegum atvinnurekstri til atvinnubóta fyrir héraðið. Það er keypt undan þessum mönnum jörðin, og það er fyrirbyggt alveg með framkvæmdum Alp. og jafnvel ríkisstj., að héraðið geti notið þeirra gæða, sem af því hefði hlotið, að þessir menn hefðu fengið að sinna hlutverki sínu óáreittir af ríkisvaldinu, sem var meira unnið sem hugsjónastarf annars vegar og sem óeigingjarnt starf hins vegar. Ég veit ekki, hvort hv. menntmn. hefur verið þetta kunnugt, en ef henni hefur ekki verið það kunnugt, þá getur hún leitað sér upplýsinga um það í þskj. Síðan eru liðin 8 ár, og hvað hefur skeð í málinu? Það, að fyrir mín tilmæli var skipuð mþn. til þess að gera till. um það, hvernig með höfuðbólið Reykhóla skyldi farið. Þessi n. var skipuð 2 mönnum úr Barðastrandarsýslu, Aðalsteini Eiríkssyni skólastjóra, Pálma Einarssyni og mér. N. skilaði álit, og hún var algerlega sammála um það, hvernig ráðstafa skyldi Reykhólum í framtíðinni. Það var lagt fyrir landbrh. og landbn., til þess að bera fram frv. um málið, sem hafði verið samið af mþn. Það var sent báðum landbn. þingsins, og þær óskuðu ekki eftir að bera frv. fram.

En síðan er það borið fram af mér 1942, en þá er málinu vísað frá með rökst. dagskrá, þar sem Ld. Alp. skorar á ríkisstj. að hlutast til um það, að þegar verði hafinn undirbúningur undir það að reisa og reka á Reykhólum tilraunastöð samkv. l. frá 1940. Og enn fremur var það frv., sem ég þá flutti um skólastarfssemi á Reykhólum, nákvæmlega sams konar frv. og nú hefur verið flutt og samið var af mþn. og hefur nú verið sent mþn. í skólamálum, sem nú starfar. Og það er ekki meiri áhugi fyrir þessu máli en það, að mþn. hefur nú haft það í ár og ekki skilað álit. Mér er ókunnugt um, að n. hafi gert annað í þessu máli en að vísa því frá með rökst. dagskrá, þess efnis, að þetta mál yrði að biða, þar til búið væri að ákveða skólakerfi í landinu í heild. Og ég hygg, að það sé ætluð mþn., ef hún starfar enn þá, sem ég er ekki viss um, að láta allt biða með Reykhóla, þar til settur sé þar gagnfræðaskóli, og er þar að visu góður staður fyrir slíkan skóla. En ég vil í því sambandi segja það, að ef allt stendur fast á Reykhólum með framkvæmdir þær, sem fyrirhugaðar hafa verið, og meiningin er, að ekkert verði gert þar fyrir en settur sé þar gagnfræðaskóli, þá er það augljóst mál, að það er alveg nauðsynlegt að gera nú þegar eða sem allra fyrst alveg ákveðnar aðgerðir um það, hvað eigi að gera við jörðina sjálfa, þegar búið er að halda henni í niðurniðslu í 6 ár, svo mikilli, að það er orðið til smánar fyrir ríkið að eiga slíka eign, sem er hið mesta höfuðból landsins. Bærinn er orðinn 100 ára og er svo illa farinn, lekur svo, að það er klínt í hann hér og þar kúamykju til þess að fylla í holur. Það er svo tekið, þegar batnar í veðri, en byrjað svo aftur á sama starfinu á haustin. Þannig er ástandið á höfuðbólinu Reykhólum. Þar að auki hefur annar maðurinn, sem þar býr nú, byggt hús, og það ekki sérlega fallett, sem mun e. t. v. stafa af því, að þessi maður veit ekki, hvort hann fær að vera áfram á Reykhólum. Þá er búið að byggja manningum þar út í vor, og er það gert í trausti þess, að eitthvað verði gert á Reykhólum. Þessi jörð hefur verið leigð frá ári til árs, og þeir, sem hafa verið þarna, hafa ekki vitað, hvað þeir mættu gera eða hvað þeir ættu að vera þarna lengi. Þetta ástand er ekki lengur þolandi, en þessu hefur verið hagað svona vegna þess, að vonast var eftir, að þingið tæki rögg á sig, — sem ég held, að allir séu sammála um, að eigi að gera, — og reisi við höfuðbólið Reykhóla, eins og því ber skylda til, af því að Alp. 1938 heimilaði ríkisstj. að gera þar verulegar umbætur, eins og hv. þm. mun vera kunnugt.

Stuttu eftir að nál. meiri hl. var gefið út, sem form. n. og frsm. meiri hl. sýndi mér af mjög miklum velvilja, sem ég er honum þakklátur fyrir, hef ég rætt við Pálma Einarsson, sem er í tilraunaráði, og spurt hann um, hvort hugsanlegt væri að samrýma það, sem n. fer inn á, þ. e., að tilraunastöð gæti tekið að nokkru leyti upp á sína arma það, sem skólanum er ætlað að gera, og taldi hann það útilokað.

Það á að láta annan bóndann fara, og Pálmi lýsir því yfir, að tilraunastöðin sjálf hafi ekkert með stærra land að gera. Hún geti ekki notað Reykhóla og þau hlunnindi, sem þar eru, og þurfi ekki á því að halda. Þetta breytir því alveg eða kippir fótunum undan þeim grundvelli, sem er bundinn við þessa rökst. dagskrá. Mér þykir þetta leitt, en svona horfir málið við. Ég hef spurt Pálma að því, hvað hann hafi hugsað sér að leggja til um sjálfa jörðina. Sagðist hann ekkert geta lagt til annað en að helmingurinn sé tekinn og byggður með lífstíðarábúð, til þess að viðkomandi aðilar geti farið að byggja þar upp sjálfir samkv. l., sem nýbúið er að samþ. á þinginu. En allt þetta verður að taka til athugunar í sambandi við afgreiðslu þessa máls. Ef þingið hugsar sér að uppfylla þær óskir, sem fram voru bornar frá Ed. 1943, að koma þarna upp tilraunastöð í jarðrækt, sem mætti starfrækja jörðina í sambandi við, þá verður að stíga sporið að fullu nú og slá því föstu, að þetta verði ekki gert, og ráðstafa svo jörðinni í samræmi við þær ákvarðanir. Nema menntmn. hafi hugsað sér, að það sé hægt að sameina þetta við 45. gr. frv. á þskj. 434, ef það verður að lögum. Ég veit ekki, hvort menntmn. hefur hugsað sér að fella þetta tvennt saman, en sé svo, vildi ég gjarnan vita um það, því að annars er nauðsynlegt fyrir mig, ef þetta nær ekki fram að ganga, að bera fram ákveðnar till. um það, hvað eigi að gera við jörðina, því að ekki er hægt að þola það lengur, að hún liggi í því ástandi, sem hún nú er í.

Ég vil einnig geta þess í þessu sambandi, að veturinn 1938—1939 var það ákveðið með l., að flytja mætti prestssetrið frá Stað að Reykhólum. Nú hefur þessi heimild ekki verið notuð, en prestsseturshúsið á Stað er í slíkri niðurniðslu, að það er útilokað að láta það vera svo, og verður þá að verja ákveðinni fjárhæð til þess að byggja þar prestsseturshús. Gæti þá mjög komið til álita, hvort ekki væri rétt að gera gangskör að því að nota þessa heimild og byggja prestsseturshús á Reykhólum og afhenda prestinum jörðina til þess að búa á. Þá væri þessu þó þokað í rétta átt, en ég álit það gersamlega óviðunandi, bæði fyrir mig sem þingmann kjördæmisins og svo alla aðila, að láta þessi mál liggja svona frá ári til árs. —

Ég hef fullan skilning á rökum hv. frsm. meiri hl. í málinu, sem hann færði fram um fjárhagshlið málsins. Og þó að ég hefði óskað eftir annarri afgreiðslu, þá get ég skilið hans afstöðu í málinu, og skal ekkert fara frekar inn á það, nema það, sem ég sagði í upphafi, að ég þakka meiri hl. fyrir að hafa unnið að þessu máli, en vænti þess jafnframt, að hann taki til athugunar þær skýringar, sem hann ekki kann að hafa vitað um, áður en ég gaf þær hér.

Um afstöðu minni hl. í nál. vil ég aðeins segja, að mér félli það beztt, ef mætti afgreiða málið þannig og samþ. frv. með þeim breyt., sem hann leggur til í nál. á þskj. 459, að gerðar verði. Það er raunverulega til þess að færa

þetta enn nánar í sama horf og n. hugsaði sér á sínum tíma.

Ég vil svo endurtaka það að síðustu, að ef til þess skyldi koma, að rökst. dagskráin yrði samþ., er nauðsynlegt að snúa sér að því að gera eitthvað annað við þessa jörð en láta hana liggja svona, því að það er hvorki Alp. né ríkisstj. til sæmdar.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 90. fundi í Ed., 22. marz, var fram haldið 2. umr. um frv.

ATKVGR.

Rökst. dagskráin á þskj. 529, frá meiri hl. menntmn., samþ. með 7:5 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: ÁS, LJóh, MJ, ÞP, EE, HG, StgrA.

nei: PHERm, BSt, GJ, HerMJ, IngP.

5 þm. (PM, BBen, BrB, GÍG, JJ) fjarstaddir.

4. Vegalagabreyting (frv. SkG).

Á 19. fundi í Nd., 31. okt., var útbýtt:

Fr. til l. um breyt. á l. nr. 37 7. apríl 1943, um breyt. á vegalögum, nr. 101 19. júní 1933 (þmfrv., A. 75).

Á 21. fundi í Nd., 2. nóv., var frv. tekið til 1. umr.

Flm. (Skúli Guðmundsson): Herra forseti. Ég get látið nægja að visa til grg., sem fylgir þessu frv., og óska þess, að því verði vísað til 2. umr. og hv. samgmn.

ATKVGR.

Fr. vísað til 2. umr. með 20 shlj. atkv. og til samgmn. með 24 shlj. atkv.

Á 100. fundi í Nd., 2. apríl, var frv. tekið til 2. umr. (A 75, n. 515, 80, 81, 87, 96, 100, 106, 114, 117, 131, 145, 147, 147, 154, 168, 215, 240, 247).

Frsm. (Gísli Sveinsson): Herra forseti. Samgmn. d. fékk á sínum tíma til meðferðar frv. það til l. um breyt. á vegalögum, er hér liggur fyrir. Einnig hefur n. haft til umr. allar hinar mörgu brtt. héðan úr d. út af téðu frv. Hv. d. er kunnugt um, að það viðgengst eðlilega, að þm., þegar brtt. kemur fram á Alp. um breyt. á vegal. og brúal., koma með brtt. hver um annan þveran. Ég sagði eðlilega, því að svo er málum háttað, að öllum fulltrúum einstakra héraða er nauðsynlegt að reyna að koma á hentugum breyt. með till. sínum og eftir því, hversu hagar til á hverjum stað og hagkvæmst þykir. En svo viðtækar og margar hafa brtt. orðið við þetta frv., að n. hafði hvorki tök á því né nægan tíma til þess að kanna þær til hlítar. Þó hefur miklu meiri tími farið í þetta mál hjá n. en ætlað var í öndverðu, en

hins vegar hefði mátt vinna meir að því. Málið hefur bæði reynzt veigamikið og flókið. Það var eigi búizt við, að þ. yrði svona langt, og taldi því n. ekki tök hafa á því verið að fá viðunanlega heildartill. Samgmn. d. sendi þess vegna allar till. til vegamálastjóra, og er umsógn hans um frv. á þskj. 515. Hann áleit, að málið væri ekki upphaflega svo vel undirbúið af einstökum þm., að hann gæti gert um það rökstuddar till. sjálfur. N. hefur orðið honum sammála, og telur hún eins og vegamálastjóri bezt, að allt málið verði tekið fyrir til ræki-legrar athugunar fyrir næsta Alb. Sú athugun ætti að leiða af sér rökstuddar till.

Vafalaust er, að till. hafa flestar eða jafnvel allar eitthvað til síns máls. Þess er þó að geta, að einmitt á þessu stigi hefur hér á þessu Alb. orðið nokkur breyt., en hún varðar sýsluvegi, þ. e. ríkisfjárframlög þau, sem veita á til nýbygginga á akferum sýsluvegum, þar sem reglur eru fyrir hendi um sýsluvegasjóði. Tillög í þá, þ. e. vegina, eru meiri en áður, hafa verið hækkuð. Hins vegar hefur þessa lítt gætt í till. þeim, er hér liggja fyrir, en þær hniga allar í þá átt að koma vegum yfir á ríkið, m. ö. o. gera viðkomandi vegi að þjóðvegum.

N. lítur svo á, að héruð þau, er hafa samþykktir um sýsluvegasjóði, séu betur stæð en hin. Þar kemur enginn samanburður til greina. Þessi hin héruð standa ólíkt verr að vígi. Ætti að athuga, hvað þar er hægt að gera. Væri eðlilegt, að fyrst væri látið í þá vegi, sem ekki hafa sýsluvegasjóði. Því ber þó eigi að neita, að hins vegar geta sums staðar verið ríkar ástæður fyrir hendi e. t. v. hjá þeim héruðum, er hafa sýsluvegasjóði, til þess að koma ýmsum héraðsvegum í þjóðvegatölu.

En svo hagar til um þetta allt, að taka þarf til gagngerðrar athugunar, hvað eigi að gera, og kanna verður málið enn meir, áður en þingið fer að samþ. einstakar till. frá fulltrúunum. Þótt svo sé, að n. hafi fallizt á eftir atvikum að leggja til, að málið í heild verði afgr. með rökst. dagskrá, sem í nál. á þskj. 515 greinir, þá hefði n. helzt kosið, að hægt hefði verið að samþykkja hér eitthvað, en því er því miður eigi að heilsa, eins og á stendur.

Ég vænti þess, að hv. þdm. geti eftir atvikum fallizt á, að viturlegast og æskilegast sé að koma málinu svo á rekspöl, að það geti legið vel undirbúið fyrir næsta Alb. Vettlingatök eru orðin alveg vita gagnslaus í þessu máli, og leggur n. því til að vísa málinu frá með rökst. dagskrá, „í trausti þess, að ríkisstj. hlutist til um, að vegamálastjóri undirbúi fyrir næsta Alb. þá endurskoðun á gildandi vegal., sem sanngjarnt og nauðsynlegt telst, að teknu tilliti til brtt., er fram eru komnar eða fram kunna að koma á yfirstandandi þingi“, — enda sjálfsgagt, að l. þessi séu tekin til endurskoðunar með ákveðnu árabili. Segja má, að 12 ár séu liðin frá því er síðast var nokkuð tekið á þessum málum í ákveðnum tilgangi. En vegal. eru frá 1933.

Fleira er í l., sem þyrfti að breyta og laga eftir því, hvernig nú er ástatt. Vil ég hér aðeins

geta um eina breyt., sem vegamálastjóri kom inn á, sbr. þskj. 218, en hún snertir ákvæði um hreppavegi, þ. e. ákvæði um, hvert vera skuli hreppavegagjald. En ég segi, að þetta gjald er orðið úrelt, því vegamálastjóri leggi til, að það verði látið ganga fram, reyndar með breyt., og hafi jafnvel talið það eðlilegt. En hann fór hins vegar ekki inn á hið róttækara atriðið, nefnilega að hreppavegagjaldið er orðið steingervingur og á að hverfa. Það er persónugjald, og svo er nú hitt, að eigi er hægt að reikna það lengur til nytja. Aðalgjöld verður vitanlega að miða við önnur gjöld, sýslugjöld og niðurgjöfnunargjöld. Gjaldið byggist eðlilega á því, að jafnað sé réttilega niður eftir efnun og ástæðum.

En fáí hin rökst. dagskrá framgang til samþykktar, þá liggur allt þetta fyrir til frekari athugunar og aðgerða.

Ég ætla svo að vona, að hv. flm. hinna mörgu till. sætti sig við þessa afgreiðslu málsins og sjái, að hún er beztá leiðin til viðunanlegrar meðferðar.

Pétur Ottesen: Ég flyt hér eina brtt. við vegalögin á þskj. 100, og liggur hún í hópi margra slíkra till. Það er vitanlega ekki ástæða til að ræða hana fremur en aðrar, fyrr en séð er, hvort hin rökst. dagskrá samgmn. verður samþ. eða ekki. En með henni er gengið inn á aðra braut en við höfum á verið við breyt. á l. á undanfarandi þingum. Á undanförunum árum, þegar till. hafa verið bornar fram um breyt. á vegal., þess efnis að taka ýmsa vegi upp í tölu þjóðvega, þá hefur það þ., sem till. hefur komið fram á, oftast talið sér fært að taka hana og fleiri, ef verið hafa, til greina, þ. e. með þeirri afgreiðslu að samþ. þær eða falla. Venjan hefur verið að senda till. til vegamálastjóra og fá umsógn hans um hverja till., sem hann hefur metið eftir þekkingu sinni á hlutaðeigandi stöðum, hverjum og einum. Þessi hefur verið eðlilegur gangur málanna. Þegar svo álit vegamálastjóra hefur verið komið fram, hefur samgmn. borið fram allar brtt., er hún hefur athugað þær, en mælt með þeim, er henni finnst sjálfsgæðast, að hafi framgang, með hliðsjón af því álitu. Ég hefði talið eðlilegast, að sú yrði og hér afgreiðsla þessa máls. Kemur það líka fram hjá vegamálastjóra, en hann segir svo í umsógn sinni: „Ef háttvirtar samgöngumálanefndir vilja fara inn á þá braut að taka inn nýja þjóðvegakafla á þessu þingi, gætu að mínu álitu nokkrir kaflar komið til greina, en . . .“, o. s. frv.

Hér segir vegamálastjóri berum orðum, að hann sé reiðubúinn að mæla með upptöku ýmissa akfærra vega í þjóðvegatölu, en meðmæli hans þess efnis, „að ekki verði að þessu sinni horfið að því ráði“, hafa orðið ofan á. En það er nýtt hér að slá á frest öllum breyt. á vegal., sem felast í framkomnum till. Hv. frsm. hefur nú reifað málið og lét þess getið, að svo hagaði til um ýmis önnur ákvæði í núgildandi l., að ástæða væri til, að þau einnig yrðu tekin til athugunar.

Hins vegar bendir það til þess, að það virðist ekki mjög ábótavant á þessum efnunum, þar sem hingað hafa ekki borizt utan af landi nein- ar sérstakar óskir í þessa átt, en aftur á móti lögð á það hvaðanæva mikil áherzla að koma á þeim breyt., að nýir vegir verði teknir inn í þjóðvegatölu. Þess vegna skilst mér, að þeir, sem eiga að búa við þessa löggjöf, finni ekki til vansmiði á henni að öðru leyti en því, sem felst í þeim breyt., sem liggja fyrir till. um.

Það er rétt, sem hv. þm. tók fram, að á þessu þ. hefur hækkað nokkuð framlag til sýsluvega- sjóða, þannig að það hámark, sem áður var, hefur verið fært mikið upp, þannig að hækku- un framlagsins frá sýslunum mætir einnig auknu framlagi frá ríkissjóði.

Hv. frsm. vék að því, að e. t. v. væri ætlað til þess við athugun á þessum l. að hafa það til hlíðsjónar eða gera þar nokkurn mun á þeim héruðum, þar sem væru sýsluvegasjóðir, og hinum, þar sem þeir væru ekki, og að minna fé yrði e. t. v. veitt til þeirra héraða, sem hefðu sína sýsluvegasjóði. Mér skilst þá, að það yrðu frekar teknar til greina óskir um þjóð- vegi frá þeim sýslum, þar sem ekki eru sýslu- vegasjóðir. Ég vil í þessu sambandi benda á það, að það stendur öllum opið að gera í hverri sýslu samþykktir um slíka sýsluvegasjóði og njóta þeirra hlunninda, sem í þeim felast. Þann- ig að það er eingöngu aðstaðan heima í hér- uðum, sem veldur því, að þeirra friðinda er ekki notið, sem sýsluvegasjóðurinn hefur að geyma. Mér virðist þess vegna, að við endur- skoðun þessarar löggjafar sé ekki ástæða til þess að leggja þennan aðstöðumun sérstaklega til grundvallar í þeim till., sem vegamálastjóri kann að gera til ríkisstj. og ríkisstj. kann svo ef til vill að flytja í lagafrumvarpsformi inn á næsta Alþ.

Ég harma það, að hér skuli nú vera vikið út af þeirri braut, sem fylgt hefur verið að undanfögnu, að verða við sanngjörnum ósk- um utan af landsbyggðinni um það að bæta nokkrum vegum við í þjóðvegatölu, því að á bak við þær óskir stendur ákaflega brýn þörf þeirra héraða, sem að þeim óskum standa. Ég sé á bréfi vegamálastjóra, að hann hefur skýrt n. frá því, hvornig er ástatt um þessa hluti í héruðunum, hve mikið af vegum þar séu þjóð- vegir, hve mikið sýsluvegir og jafnvel hrepps- vegir, og ég ætla, að aðstaða í þessum efnun sé mjög mismunandi, þannig að sum héruð búi að mestu leyti við þjóðvegi, og ríkið ber mestan hluta kostnaðarins af slíkum vegum. Önnur héruð hafa að mjög miklu leyti staðið sjálf undir sínum vegaframkvæmdum, og það er vit- anlega sanngirniskrafa á þeim mannréttinda- tímum, sem við lifum nú á, að það sé tekið tillit til þeirra óska að láta jafna nokkuð þann aðstöðumun.

Ég veit náttúrlega ekki um frestun á þessu máli. Ég geri ráð fyrir, þar sem n. stendur óskipt um þetta mál, að þá muni verða samb., að því verði frestað. Það er gangur mála hér yfirleitt, þó að ég viti ekki, hvað kann að bregða út af eða hvort það verður orðið við óskum Alþt. 1945. C. (64. löggjafarþing).

þeim, sem í dagskránni felast, og þá hvornig þær till. verða, sem spretta upp af því, ef dag- skráin verður samb. og málinu slegið á frest. Hins vegar er það vitað, að þeim, sem biða eft- ir aðgerðum í þessum aðkallandi málum, er all- ur frestur og óvissa um endalok þeirra þung í skauti. Og það er mikill hnekki fyrir viðkom- andi héruð, að nú skuli hafa verið snúizt við þessum óskum gagnstætt því venjulega, að þess- ir vegir, sem hvíla mjög þungt á viðkomandi héruðum, skuli ekki nú verða teknir í þjóð- vegatölu.

Skúli Guðmundsson: Herra forseti. Það er nú langur tími liðinn síðan þetta frv., sem hér er til umr., var tekið til 1. umr. og vísað til hv. samgmn. Ég man ekki nákvæmlega, hvaða dag það var, en það munu vera um 5 mánuðir síð- an það skeði, — mér er tjáð, að það séu ná- kvæmlega 5 mánuðir síðan málinu var vísað til hv. n., það hafi verið 2. nóvember 1945. Af þessum 5 mánaða tíma hefur þ. staðið í 4 mán- uði, og þar sem ég hef ekki orðið þess var, að hv. samgmn. þessarar d. hafi fengið mjög mörg mál til athugunar, hafði ég gert mér vonir um, að hún gæti skilað málinu frá sér fyrr. Að visu er nokkuð síðan nál. kom frá n., en þá var málið tekið af dagskrá. Það væri nú fyrir sig, þó að þetta hafi dregizt nokkuð, ef afgreiðsla n. væri á þann veg, að við mætti una. En því miður er það nú þannig, að flm. frv. og brtt. við það eru ekki ánægðir með afgreiðsluna þeg- ar hún loksins kemur, og ég held, að það hefði verið hægt á þessum langa tíma, sem liðinn er, að afgr. málið á annan hátt, sem sagt að taka til greina sanngjarnar og eðlilegar óskir um breytingar á vegal., og afgr. málið þannig. Það kann vel að vera, að það sé orðið nokkuð seint nú, þó að raunar liggi ekki fyrir neinar á- kvarðanir um það, hvað þ. stendur í marga mánuði enn. Mér skilst, að afgreiðsla þeirra stóru mála, sem óhjákvæmilega þurfa að fá afgreiðslu nú á þ., sé svo skammt á veg kom- in, að þinghaldið geti dregizt nokkuð enn. Það væri því möguleiki til að bæta úr afgreiðslu þessa máls enn þá.

Ég vil láta í ljós óánægju mína sem flm. frv. yfir því, hvaða meðferð þetta mál hefur feng- ið, og ég vil einnig taka undir það, sem kom- ið hefur fram hjá hv. þm. Borgf., að ég tel, að það geti verið dálítið vafasöm meðferð, þeg- ar ákveðið er, hvaða vegi skuli taka í þjóð- vegatölu, að miða við það, hvort hlutaðeigandi sveitarfélög hafi stofnað sýsluvegasjóði, en eins og bent hefur verið á, er frjálst að gera það, en vitanlega verða þessi héruð að leggja nokk- uð fram frá sér í þessa sjóði. Og ég tel vafa- samt, að það sé réttlæti í því að verðlauna þá, sem hliðra sér hjá því að stofna sýsluvega- sjóði, með því að taka þeirra vegi í þjóð- vegatölu umfram það, sem eðlilegt er, miðað við aðra vegi.

Björn Kristjánsson: Herra forseti. Af því að hv. frsm. samgmn. minnst í framsöguræðu sinni á lítið frv., sem ég flutti á þessu þ. á

þskj. 218, þá vildi ég aðeins minnst á það. Það kom fram í ræðu hans út af hreppavegagjaldinu, að nú sé það orðin svo úrelt aðferð, að það sé miklu réttara að afla tekna til vegagerða með því að jafna því með útsvörum. Um þetta mál mætti deila aftur og fram, en mér finnst þó ekki óeðlilegt, að hver sveit eða hreppur fái að ráða því sjálfur, hvor aðferðin er notuð. Og þar sem það er meirihlutavilji að halda þessu hreppavegagjaldi, sem má telja nefskatt á alla verkfæra menn, þá finnst mér ekki ástæða til þess að meina mönnum það, og þess vegna vil ég fyrir mitt leyti óska þess, að þetta fái að standa áfram. Hins vegar get ég verið hv. þm. sammála um það, að ef ekki verður leyft að hækka þessi gjöld fram yfir það, sem þau eru nú, þá sé réttara að afnema þau alveg, því að eins og allir sjá, er 2—5 kr. gjald á verkfæra karlmann svo algerlega þýðingarlaust, að það borgar varla fyrirhöfnina að innheimta það.

Hv. samgmn. hefur ekki afgr. sérstaklega þetta litla frv., sem ég flutti, og ég get tekið undir það með hv. þm., sem talað hafa, að mér finnst það heldur óviðkunnanlegt að láta afgreiðslu þessa frv. og þess litla frv., sem kom hér fram rétt á eftir, dragast svona lengi sem raun hefur á orðið, því að n. hefur að minnsta kosti ekki haft svo mikið að starfa, að hún hefði ekki getað afgr. frv. í svona marga mánuði, svo að unnitz hefði tími til þess að afgr. málið nú á þessu þingi. En mér skilst, að þótt þ. kunni að dragast töluvert hér eftir, þá er þó alveg víst, að hv. þm. er það áhugamál, að störfum þess verði lokið áður en langt liður. Og með tilliti til þess gæti ég sætt mig við það, að dagskráin yrði samþ., með því móti þó, að einhver vissra verði fengin fyrir því, að eitthvað verulegt verði gert af hálfu ríkisstj. til þess að undirbúa breyt. á vegal. fyrir næsta Alb.

Frsm. (Gísli Sveinsson): Herra forseti. Í þeirri von, að ekki sé að búaast við fleiri kveinstöfum eða kærum frá hv. flm. frv. og brtt. út af þeirri till., sem n. hefur gert, þá vildi ég taka nú til máls, til þess með örfáum orðum að vikja að því, sem komið hefur fram hjá hv. þm. Og þá er nú fyrst þess að geta út af aths. hv. þm. V.-Húnv., að það er ekki eins mikilfenglegt og hann kannske hefur viljað láta líta út, hversu n. hefur haft langan tíma til þess að hafa málið til meðferðar. Aðalatriðið ætti að vera það, hvort n. hefur komið að niðurstöðu, sem þegar á allt er litið, er hugsanlegt, að væri affarasselust. Það er rétt, þetta er eitt þeirra mála, sem komu fram snemma á þessu þ., en fá ekki afgreiðslu, og er það í raun og veru skiljanlegt, því að sum málin eru þannig vaxin, að þeim hefur eftir samkomulagi verið ráðið þannig, að þeir, sem hafa völdin og ráðin í sínum höndum, hafa talað sig saman um það, að þau skyldu ekki ganga fram á þessu þ., heldur skyldu þau biða og þá athuguð betur fyrir næsta þing. Og einmitt með það fyrir augum þá er það, eins og hv. þm. V.-Húnv. og allir, sem tekið hafa til máls, hljóta að skilja,

í rauninni eðlilegt í þessu máli, þrátt fyrir það, þó að hv. þm. Borgf. teldi, að það væri óvenjulegt, að það er ekki lengur stætt á því að lögfesta út í hvippinn og hvappinn í stóru máli, þannig að það sé tilviljun ein, sem ræður, hvað sé samþ. og hvað ekki og hvaða vegir séu teknir inn í þjóðvegatölu eða ekki, því að slíkt fer oft og einatt eftir því, hversu þm. eru ötulur að fylgja till. sínum fram, en svo eru önnur héruð, sem ekki standa eins vel að vígi í þessum efnum. En þó að farið hafi verið inn á þessa braut að undanförmu, þá er ekki þar með sagt, að þetta sé bezta leiðin. Ég álit ekkert á móti því a. m. k., að öðru hverju sé valin önnur leið en þessi, og væri þá líka miklu eðlilegra, að l. væru endurskoðuð og það gert við og við, mætti t. d. segja á 10 ára fresti, en nú höfum við búið við þessa löggjöf í 12 ár, og mætti vel við hlíta, að hún væri endurskoðuð í heild. Og er þá því til að svara út af því, sem hv. þm. Borgf. sagði, að ekki hefðu komið fram kröfur frá héruðum um breytingar, að þær hafa komið, bæði frv. eða till. um það, og það er ekki gerlegt að gera þar upp á milli nema fara þá leið, að allt, sem till. eru gerðar um, verði tekið í l. Það má kannske segja, að það sé réttlæti í því, að þeir verði útundan, sem ekki koma till. sínum á framfæri, hvort sem þær till. í raun og veru skipta meira eða minna máli, því að það er ekki hægt að segja, að það sé allt jafnaðkallandi með vegi þessa lands. Svo mega menn vita það, að það, sem ekki kemst í gegn þetta árið, það er tekið síðar. En svo er það, sem menn vara sig ekki á, að það er ekki sopið kálið, þó að í ausuna sé komið, og þó að vegir séu komnir í þjóðvegatölu, þá er ekki þar með sagt, að þeir vegir séu í raun og veru komnir. Nú eru nýbyggingar mjög erfiðar og varla hugsanlegar nema þar, sem aðalumferðin er, og þá síður þar, sem sýsluvegasjóðirnir eru. Það er sem sé ekki víst, eins og hv. þm. Borgf. virðist ætla, að öllu sé borgið á sama ári og samþ. er brtt. um einhverja vegi og að þá séu veginir komnir og þess vegna sé mjög áriðandi fyrir héruðin að tryggja það að fá þær till. samþ. Það veit hv. þm. Borgf. manna bezta, að það er fjarri því, að málin gangi svo til, því miður, gæti maður sagt. En þó að ekki hafi komið kröfur úr héruðum um endurskoðun, þá er það ekki vitað nema í einstaka tilfelli, en það er ekki síður ástæða til að ætla, að þörf sé á endurskoðun fyrir því. Það þarf án efa að endurskoða vegalöggjöfina og samræma hana við margvislegar breyttar aðstæður. Hv. þm. vita, að frá héruðum eða fulltrúum þeirra koma alls engar brtt. nema um það að koma vegum í þjóðvegatölu.

Þá vil ég vikja aðeins að ræðu hv. þm. N.-Þ. Það er rétt skilið hjá honum, að það er meiningin, að það frv., sem hann talaði um, þó að það sé ekki til umr. núna, hljóti sömu afgreiðslu og sú dagskrá, sem hér er farið fram á að verði samþ., sem sé, að öll þessi mál komi til gagnræðrar endurskoðunar hjá vegamálastjórninni. Og vegamálastjóri býst við, að

hægt verði að taka málið til athugunar það snemma, að það geti komið fyrir á næsta Alþ. sem hefst síðari hluta þessa árs, sem sé ekki miklu lengra fram á við en hv. þm. V.-Húnv. taldi, að n. hefði haft það aftur á við til meðferðar.

Hv. þm. geta séð, að vegamálastjóri skrifar ekki bréf sitt fyrr en 19. febr. 1946, og þegar þar á eftir afgr. n. málið, 28. febrúar s.l., og það hefur legið í salti hér á bak við. og það er að visu ekki n. að kenna, en ég veit, að það var aðeins með tilliti til þess, að málið var komið í það horf, að mjög erfitt yrði að afgr. það og væri því rétt að láta önnur mál, sem meira eru aðkallandi, ganga fyrir. Og hyggt ég þá, að sé ekkert um að sakast.

Ég vil taka það fram út af því, sem hv. þm. N.-P. sagði frekar um málið, að það er ekki leyft að taka sýsluvegasjóðsgjaldið og hreppavegagjaldið í áætlun þeirra stofnana, það er skylt. Það er að visu rétt, að þetta gjald er til málamynda eins og það er, en þá vaknar upp spurningin um það, hvort ekki væri rétt að hækka gjaldið á þann veg, að það miðaðist við vísitölu eða þá kaupgreiðslu á hverjum stað í opinberri vinnu. Þá er að athuga, hvort svona gjöld eigi að eiga sér stað, eins og t. d. kirkjugjaldið. Prestsgjaldið er farið, nú er það aðeins kirkjugjaldið. Þar er einnig heimilað að nota heppilegri leið, sem sé niðurgjöfnunaraðferðina. Og því þá að halda þessu gjaldi, þegar opin er réttlátari leið til þess að haga gjöldum á landsmenn, þannig að þau séu tekin þar, sem eru bestar ástæðurnar til þess? En þetta er atriði, sem þarf að taka til gagnrýndar athugunar. Og þess vegna er ekki að ræða um hækkan, þó að það sé tekið hér með, enda var að heyra á ræðu hv. þm. N.-P., að hann sætti sig við þá afgreiðslu. En þessum gjöldum, sýsluvegasjóðsgjaldinu og hreppavegasjóðsgjaldinu, er að visu í hreppum jafnað niður með útsvörum. Sýsluvegasjóðsgjaldið er miðað við kaupgreiðslu verkfærra karlmanna, en að öðru leyti er sýsluvegasjóðsgjaldinu jafnað niður ekki með útsvörum, heldur með aðferð, sem er jafngild. En sýslufélögin geta ekki lagt á útsvör.

Mér fyndist nú eðlilegt og mannlegt, að hv. þm., sem talað hafa, tækju fram, að þeir hefðu heldur kosið, að till. þeirra hefðu fengið framgang á þessu þingi. En eins og ég sagði áðan, vona ég, að fleiri tillögumenn standi ekki upp til þess að lýsa þessu yfir. Og ég býst við, að menn sjái, að tilgangurinn með till. n. er sá einn að koma þessu máli á hreinan, réttan og heilbrigðan grundvöll, en alls ekki að sporna við því, að réttlátar till. og kröfur úr héruðum nái framgangi.

ATKVGR.

Rökst. dagskráin á þskj. 515, frá samgmn., samþ. með 15:4 atkv.

5. Brúargerðir (frv. SB og BG).

Á 21. fundi í Nd., 2. nóv., var útbýtt:

Fr. til l. um breyt. á l. nr. 30 2. apríl 1943, um breyt. á l. nr. 32 23. júní 1932, um brúargerðir (þmfrv., A. 85).

Á 26. fundi í Nd., 7. nóv., var frv. tekið til 1. umr.

Fr. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 22 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

Flm. (Sigurður Bjarnason): Herra forseti. Frv. það, sem ég flyt hér á þskj. 85 ásamt hv. 5. landsk. þm., miðar að því, að tekin verði upp í brúal. Múlaá í Ísafirði. Þessi á er á leið þjóðvegans frá Arngerðareyri að Múla, og þess má vænta, að þeim vegi muni nú á næstunni verða fulllokið. Það ber þess vegna nauðsyn til þess, að þessi brú verði byggð í nánustu framtíð, og höfum við flm. því lagt til, að hún verði tekin á brúalög.

Nauðsynleg rannsókn á brúarstæðinu hefur þegar farið fram, og liggur skýrsla um hana nú fyrir á skrifstofu vegamálastjóra.

Ég tel ekki nauðsyn bera til þess að fara um frv. fleiri orðum að þessu sinni, en vil aðeins leyfa mér að óska þess, að því verði, að lokinni þessari umr., vísað til 2. umr. og hv. samgmn.

ATKVGR.

Fr. vísað til 2. umr. með 24 shlj. atkv. og til samgmn. með 22 shlj. atkv.

Á 100. fundi í Nd., 2. apríl, var frv. tekið til 2. umr. (A. 85, n. 516, 91, 99, 109, 118, 132, 146, 150, 214, 246).

Frsm. (Gísli Sveinsson): Herra forseti. Þetta mál, sem hér liggur fyrir, er frv. til l. um breyt. á brúalögum á þskj. 85, og með tilvísun til nál. samgmn. á þskj. 516 og enn fremur með tilvísun til þess, að þm. hafa heyrt framsögu mína fyrir hönd n. í málinu, sem hér var fyrir síðast, tel ég ekki þörf á að fjölýrða um þetta mál, sem samgmn. hefur nú líka gert till. um afgreiðslu á, eins og um vegamálafrv., sem sé, að málið verði eftir atvikum afgr. nú eftir rökst. dagskrá, eins og hún hljóðar á nefndu þskj. 516. Það eru algerlega sömu rök, að fá gagnrýna endurskoðun bæði fljótt og ýtarlega á brúalögum, og eins og vitnað er til, að tekið sé tillit til þeirra brtt., sem hér hafa komið fram á þessu þ., og vil ég aðeins mæla með því, að þessi till. um rökst. dagskrána verði samþykkt.

ATKVGR.

Rökst. dagskráin á þskj. 516, frá samgmn., samþ. með 18 shlj. atkv.

6. Lögreglustjórar í Fáskrúðsfirði og í

Dalvík.

Á 75. fundi í Nd., 26. febr., var útbýtt:

Frv. til l. um lögreglustjóra í Búðahreppi í Fáskrúðsfirði (þmfrv., A. 466).

Á 77. fundi í Nd., 28. febr., var frv. tekið til 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 78. fundi í Nd., 1. marz, var frv. aftur tekið til 1. umr.

Flm. (Lúðvík Jósefsson): Herra forseti. Frv. þetta er flutt samkvæmt ósk hreppsnefndar Búðahrepps og eindregnum áskorunum hrepps-búa um, að lögreglustjóri verði settur þar. Eins og sjá má í grg., eru rökkin fyrir þessu svipuð og yfirleitt, þegar þorp af þessari stærð vilja fá lögreglustjóra. En auk þess vildi ég benda á það, að hreppurinn er nú orðinn all-fjölmennur og þangað leita oft allmörg erlend og innlend skip, og er þess vegna orðin þar talsverð tollafgreiðsla, og skiptir í því efni allmiklu, að ríkið hafi þarna fulltrúa sinn. Svo er sú almenna röksemd, að þegar þorp er orðið svona stórt, reynist erfitt að fá mann til þess að gegna oddvitastarfi í hjáverkum. Hreppsnefndin vildi einmitt, að maður sá, er fengi þetta, gæti einnig haft með höndum oddvitastörf.

Eins og segir í grg., fylgja með meðmæli sýslumannsins á Eskifirði. Hann hefur einmitt rekið sig á það í starfi sínu, að eins og samgöngum er háttað þarna, er erfitt fyrir hann að gegna þarna lögreglustjórastörfum. Lögreglumál verða oft á útkljást mjög fljótt, en þarna getur það hæglega tafizt allverulega.

Ég tel svo ekki fleiri orða þörf um þetta, en vitna til grg. og hinnar einróma skoðunar, sem ríkir um þetta í hreppnum. — Ég vænti þess svo, að málinu verði vísað til allshn. eða félmn., eftir því sem hæstv. forseti telur réttara.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 19 shlj. atkv. og til allshn. með 19 shlj. atkv.

Á 84., 85. og 86. fundi í Nd., 11., 12. og 13. marz, var frv. tekið til 2. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 87. fundi í Nd., 14. marz, var frv. enn tekið til 2. umr. (A. 466, n. 525, 526).

Frsn. (Garðar Þorsteinsson): Herra forseti. Þessu frv. var vísað til allshn. og á fundi í n. var samþ. að mæla með því, að frv. yrði samþ., en ég vil þó geta þess, að 2 þm., hv. 4. þm. Reykv. og hv. þm. Snæf., voru ekki á fundi, og veit ég því ekki um þeirra afstöðu. En þeir, sem viðstaddir voru, mæla með því, að frv. verði samþ. N. varð ásátt um að flytja á þskj. 526 brtt. um það, að einnig skyldi skipaður lögreglustjóri á Dalvík. Árið 1941 var flutt um það frv., en náði ekki fram að ganga. Frá

næstu áramótum er ákveðið, að Dalvíkurhreppi verði skipt, og koma þá til með að verða í þeim hlutanum, sem þorpið tilheyrir, um 750 íbúar. Þorpið er nú í örur vexti, og þar er verið að reisa höfn og ráð er fyrir gert að leggja þangað rafmagnsleiðslu frá Akureyri, og má búast við, að þar risi upp iðnaður. Einnig liggur strauður ferðamanna, sem fara frá Akureyri til Siglufjarðar, í gegnum Dalvík, því að þangað koma menn á bílum frá Akureyri og halda svo áfram á bát. Upp frá Dalvík liggur Svarfaðardalur, eins og menn vita, og verður þáð fjölmennur hreppur. Af því að fólksfjöldi er þarna svo mikill og íbúatala fer ört vaxandi, þá hefur það sýnt sig, að þeir, sem gegna opinberum störfum, hafa mjög mikið annriki, og hefur því reynzt erfitt að fá menn til slíkra starfa, og af þeim ástæðum og af því, að framkvæmdastarfið er yfirleitt fullkomið eins manns verk, hefur verið farið fram á það, að lögreglustjóri verði skipaður þar og taki hann við störfum oddvita, og er til þess ætlað, að hann hafi fúgetavald o. fl. Frv. var flutt um þetta í Ed., en þar kom fram rökst. dagskrá um, að nauðsyn væri á, að undirbúið yrði almennt frv. um þetta, og á þeim grundvelli skyldi þessu frv. vísað frá. Flm. þessa frv., er fluttu það skv. ósk hreppsnefndar Búðahrepps, féllust á, að þetta yrði líka á Dalvík. Ég tel, að lögreglustjóri á Dalvík ætti ekki að tefja framgang almenns frv. um þetta efni. Ég hygg, að ekki sé minni þörf á að hafa lögreglustjóra á Dalvík en t. d. í Keflavík, Akranesi og Ólafsfirði, en á þessum síðasttalda stað er kaup-túnið sjálft fámennara en Dalvík. Ég tel mikla nauðsyn á almennu frv. um þetta mál, en þetta á ekkert að tefja framgang þess. Það er miklu betra, að einn maður hafi þetta sem aðalstarf en margir sem aukastörf, og það er hægt að gera meiri kröfur til slíks manns í embætti sínu.

Ég vænti þess, að hæstv. dómsmrh., sem ég sé, að beðið hefur um orðið, muni ekki leggja stein í götu þessa máls og hindri það ekki, að Dalvíkurhreppur hinn nýi fái lögreglustjóra.

Félags- og dómsmrh. (Finnur Jónsson): Herra forseti. Mér er það ljóst, að nauðsyn er fyrir Dalvík, eins og svo mörg önnur kaup-tún, að fá sérstakan starfsmann til þess að sinna sveitarframkvæmdum. En frv. eins og þetta tryggir ekkert svoleiðis. Frv. leggur til, að stofnað verði þetta embætti á Dalvík. En hér er ekki gert að skyldu, að þessi sami maður gegni oddvitastörfum. Ég tel, að á þessum smástöðum séu lögreglustjóraembætti of umfangslitil til þess að vera ævistarf eins manns. En ef hann hefði líka oddvitastarf, mundi hann líklega hafa nóg að gera. Frv. gerir aðeins ráð fyrir, að svo sé, ef hreppsnefndin óski þess. Svona embætti hafa verið stofnuð í Keflavík, Bolungavík, á Ólafsfirði og Akranesi. Í Keflavík og Bolungavík hafa oddvita- og fúgetastörfin verið sameinuð, en á hinum stöðunum hefur verið ákveðið að fá nýjan mann fyrir bæjarstjóra. Ekkert er víst, að allar hrepps-

nefndir geri sig ánægða með þessa menn fyrir oddvita, og á Akranesi og Ólafsfirði eru þeir hættir að gegna oddvitastörfum. Ég sé sérstaka ástæðu til þess að benda á þetta vegna þess, að í frv. er einmitt mælt með þessari ráðabreytni með því að segja, að þetta geti vel farið saman, en eins og komið hefur í ljós, er engin trygging fyrir því, að forustumennirnir komi sér saman um sama mann fyrir fógeta og oddvita. Frv. hv. 2. þm. Eyf. um lögreglustjóra á Dalvík var vísað frá Ed. með rökst. dagskrá, er hljóðar svo, með leyfi hæstv. forseta: „Efri deild Alp. telur brýna nauðsyn á því, að hið fyrsta verði sett ný löggjöf um stjórn kaupþúna, og í trausti þess, að ríkisstj. láti undirbúa slíka löggjöf, telur deildin ekki ástæðu til þess að afgreiða nú frv. til 1. um lögreglustjóra á Dalvík, og tekur fyrir næsta mál á dagskrá.“

Nú er það rétt hjá hv. 2. þm. Eyf., að Dalvík er í örur vexti og hefur ekki síður þörf fyrir góða forustu í sveitarstjórnarmálum en önnur kaupþún. En meður því, að lagafrv. það, sem fyrir liggur, er ekki bundið við þá forustu, þá tel ég ekki, að frv. nái þeim tilgangi, sem tillögumaður ætlast til, — eins og hefur sýnt sig í framkvæmd á þessum málum, þar sem það hefur staðið e. t. v. eitt og e. t. v. tvö kjörtímabil í kaupþúnum, sem hafa fengið þessa embættismenn, að þeir hafi veitt þessum stöðum forstöðu í sveitarstjórnarmálum, en síðan hefur sveitin kosið að aðskilja þessi embætti. Og er svo komið m. a. í Ólafsfirði, sem ætti að vera til viðvörunar í þessu efni, að þar er lögreglustjóri, skipaður til lífstíðar á kostnað ríkisins, en sveitarstjórn Ólafsfjarðar hefur ákveðið að velja sér sérstakan bæjarstjóra. Ég tel því nauðsynlegt, með þeirri reynslu, sem við höfum fengið af þessum lögreglustjóraembættum, að ganga nokkuð öðruvísi frá þeim málum en gert er í frv., sem fyrir liggur, til þess að ná því tákmarki að útvega bæði sveitinni yfirvald og eins forstöðu um bæjarmálefni. Ég hefði talið rétt, að hv. d. afgreiddi þetta mál með svipuðum hætti og hv. Ed. hefur afgreitt frv., sem þar var lagt fram um lögreglustjóra á Dalvík (GP: Það er ekki afgreitt). Það verður væntanlega afgr. á þann hátt, sem till. er kominn um á sérstöku þskj. (GP: Sú till. verður kolfelld). Og ég tel það varhugaverða braut að stofna til embætta á þann hátt, sem gert er ráð fyrir í þessu frv., sem hér liggur fyrir, án þess að um leið sé gert ráð fyrir, að þessir embættismenn hafi nokkurn veginn fullt verkefni.

Lúðvík Jósefsson: Herra forseti. Hv. allshn. hefur gert nokkrar brtt. við frv. það, sem hér liggur fyrir um lögreglustjóra í Búðahreppi í Fáskrúðsfirði, og eru brtt. þær, að mér skilst, þess efnis, að teknar verði upp í frv. sams konar heimildir um skipun lögreglustjóra fyrir Dalvík og gert er ráð fyrir í frv. viðkomandi Búðahreppi í Fáskrúðsfirði. Ég fyrir mitt leyti hef ekkert við það að athuga. Ég álit, að það sé full þörf á því fyrir Dalvík að fá lög-

reglustjóra, eins og fram hefur reyndar komið í hv. Ed., þar sem flutt hefur verið frv. um það efni. Og ég sé því ekki, að neitt sé við það að athuga, þó að eitt frv. verði gert úr þessum tveimur, þannig að þessi tvö mál fái afgreiðslu sameiginlega.

En í tilefni af því, sem hæstv. dómismrh. sagði hér um málið, kvaddi ég mér hljóðs. Hæstv. dómismrh. virðist vera andvígur því, að frv. þetta nái fram að ganga, a. m. k. í því formi, sem það er flutt. Og mér skilst á honum, að hann teldi aðalannmarkann við þetta frv. það, að ekki skuli vera jafnframt ákveðið, þegar lögreglustjóri er skipaður á þessum stöðum, að hann skuli einnig gegna oddvitastörfum í hreppnum. En á þá lausn gæti ég engan veginn fallist. Það finnst mér í mesta máta óeðlilegt að skylda nokkra hreppsnefnd í landinu, þar sem lögreglustjórastarf hefur verið ákveðið, til þess að hafa lögreglustjóra sem sinn oddvita, kannske þvert ofan í vilja meiri hluta viðkomandi hreppsnefndar. Hins vegar hefur þótt heppilegt að geta sameinað þessi störf, þegar viðkomandi hreppsnefnd hefur getað á það fallist. — Hæstv. dómismrh. minnstist á það, að á tveimur stöðum, þar sem skipaður hafi verið lögreglustjóri, sem sé á Akranesi og í Ólafsfirði, þar hafi þetta farið á þann hátt, að lögreglustjóri gegni ekki jafnframt bæjarstjórastarfi, en við þessu álit ég ekkert vera að segja. Ég álit, að það sé tvmælalaust nauðsynlegt á jafnstórum stöðum og þessum tveimur, að í bæjarstjórastarfinu sé maður, sem getur gefið sig við því að öllu leyti og þurfi ekki að gegna jafnframt bæjarfógetastarfi á þeim stað. Ég álit, að á þessum stöðum hafi málin þróast á þá lund, að það sé eðlilegt, að tveir menn annist þessi störf, en ekki sé eðlilegt að sameina störfin, og við því sé ekkert að segja, — alveg eins og ég álit hitt vera eðlilegt og fullkomlega ástæðu til þess í Fáskrúðsfirði, á Dalvík og í Bolungavík, að þar séu þessi störf sameinuð, ef viðkomandi hreppsnefndir geta fallist á það. — Það er missskilningur hjá hæstv. dómismrh., sem mér fannst koma fram í ræðu hans, að halda því fram, að eina röksemdin fyrir því, að óskað er eftir að skipaður verði lögreglustjóri á þessum stað, í Búðahreppi í Fáskrúðsfirði, sé sú, að ætlaðt sé til þess, að lögreglustjórinn þar eigi að gegna oddvitastarfi líka. Í Búðahreppi í Fáskrúðsfirði hefur það komið glögglega í ljós, að það er beinlínis þörf á því, að þar sé starfandi lögreglustjóri, því að það er auðvelt að sýna fram á, að það er þörf á því fyrir ríkið, beinlínis vegna hagsmuna ríkisins. Þarna er um að ræða, að innheimta þurfi talsverðar ríkissjóðstekjur, sem ekki er hægt að telja, að sé mögulegt fyrir sýslumann, sem býr á Eskifirði, að annast. Fáskrúðsfjörður liggur þannig, að skip, sem koma erlendis frá, fá þar fyrst afgreiðslu og þurfa þar tollafgreiðslu. Og sýslumaðurinn verður að skipa mann fyrir sig á þessum stað til þessa starfa, ef skipin eiga ekki að tefjast, því að hann á ekki gott með að fara til Fáskrúðsfjarðar til þess að vinna þessi verk nógu

tímanlega, þegar skip koma. Auk þess er það svo í 700—800 manna þorpi, að iðulega ber að höndum slík lögreglumál, að ekki er hægt að skjóta þeim á frest, nema illa fari, og því er einnig nauðsyn á, að ríkið hafi þarna lögreglustjóra. Og það er þetta, sem hreppsnefnd og hreppsbúar á þessum stað hafa fundið, og þess vegna óskað eftir að fá lögreglustjóra skipaðan þar. En hins vegar vill hreppsn. á þessum stað gjarnan hafa það með í ákvæðum l. um þetta, að lögreglustjóri, sem þarna hefði kannske tæplega fullu starfi að gegna sem slíkur, hefði líka skyldu til þess að gegna oddvitastörfum fyrir hreppinn, ef hreppsnefndin óskaði þess, því að lögreglustjórastarf á svona stað getur á ýmsan hátt fallið vel saman við oddvitastarf. En þá kvöð fyrir hreppinn tel ég ekki, að hreppsbúar vildu ganga inn á, að vera skyldir til þess að láta þennan lögreglustjóra, sem skipaður mundi vera af ríkisstj., gegna oddvitastörfum í öllum tilfellum. Og ég er sannfærður um það, að hæstv. dómsmrh. kemst að raun um, að jafnvel þótt hann vilji setja almenna löggjöf til þess að leysa þessi mál fyrir kaupþún landsins, þá verður aldrei hægt að setja það ákvæði inn í þá almennu löggjöf, að þar, sem skipaður sé lögreglustjóri, skuli hann taka við og gegna oddvitastörfum fyrir viðkomandi hrepp og að þannig verði viðkomandi hreppsnefnd svipt rétti sínum til þess að velja oddvita í sveitarstjórnarmálefnum.

Það er ekki rétt með farið, að hv. Ed. hafi afgr. þetta Dalvíkurmál, um lögreglustjóra þar. Það hefur að vísu komið þar fram rökst. dagskrá í málinu, en það er síður en svo, að búið sé að samþ. þá rökst. dagskrártil. Og ég held, að það sé einmitt nokkur ástæða til að búast við, að hún muni ekki verða samþ. þar, enda sé ég ekkert athugavert við það, þó að farin verði svipuð leið í þessum málum nú fyrir þessa staði, sem rætt hefur verið um, eins og farin hefur verið fram til þessa, þannig að skipaðir verði lögreglustjórar á þessum tveimur stöðum, jafnvel þó að allsherjarlöggjöf verði sett um þessi málefni síðar, því að þá yrði hægt að láta l. um lögreglustjórastarfið í Búðahreppi í Fáskrúðsfirði og á Dalvík, alveg eins og fyrir Keflavík og Bolungavík, ganga inn í þá heildarlöggjöf, sem þá yrði sett. Og ef hæstv. dóms- og félmrh. telur, að hægt sé að setja almenna löggjöf um þessi mál á þeim grundvelli, sem hann hefur lýst, þá finnst mér, að hann geti unnið að því, að slík löggjöf kæmist á, þó að þetta frv., eins og það kemur frá allshn., sé samþ. hér á þessu þingi. — Ég vil því lýsa yfir því, að þó að allshn. hafi gert verulegar breyt. á frv. þessu frá því, sem það var flutt af hálfu okkar flm., þá getum við sætt okkur við, að það nái fram að ganga þannig. Hins vegar þætti okkur illt, ef þær breyt., sem hv. allshn. leggur til, að gerðar verði á frv., verða til þess að koma í veg fyrir, að frv. nái fram að ganga. En ég vil óska þess, að það komi greinilega fram frá hæstv. dóms- og félmrh., hvort hann getur betur sætt sig við samþykkt frv., ef það takmarkast við

það, að aðeins verði skipaður lögreglustjóri í Búðahreppi í Fáskrúðsfirði, heldur en ef það er sett hér inn í, að einnig verði skipaður lögreglustjóri á Dalvík, því að þá er ekki ástæða til þess, ef hæstv. ráðh. finnst, að um annað kaupsþúnið eigi þetta fram að ganga, en ekki hitt, að samþ. breyt. á frv. En mér virðist réttmætt að verða við þeim óskum, að á Dalvík verði einnig skipaður lögreglustjóri.

Félags- og dómsmrh. (Finnur Jónsson): Herra forseti. Ég vildi, út af því, sem hv. G. landsk. þm. sagði, láta þess getið, að það er ákaflega fjarri því, að ég óski eftir, að sett sé nein löggjöf, sem svipti sveitarstjórnir rétti til þess að velja sér oddvita. En hitt er það, að ég taldi skyldu mína, þegar frv. eru flutt á hæstv. Alp. um þetta efni og þá um leið sérstaklega undirstrikuð, eins og hv. 2. þm. Eyf. gerði, þörf viðkomandi sveitarfélags til þess að fá forustu í sínum sveitarstjórnarmálefnum, og það ekki bundið á neinn hátt í frv., að svo skuli vera, — að benda á, að það er ekki verið með þessu eða þvílíkum frv. að tryggja sveitarfélögum neinn mann í oddvitastörf. Því að það verður undir þeim kjörnu hreppsnefndum komið í hvert sinn, hvort embættismanni, sem ríkið er búið að skipa, eru falin oddvitastörf í sveitarstjórnarmálefnum eða ekki. Ég tel alveg óeðlilegt og varhugavert að stofna embætti, með þeim launum, sem ákveðin eru í launal. til lögreglustjóra, á þann hátt, að ekki sé tryggt, að menn þessir hafi nóg verkefni. Og ég tel hins vegar, að í kaupþúnum með undir eitt þúsund íbúum sé á engan hátt nægilegt verkefni handa einum manni að vera lögreglustjóri þar. Ég vil enn fremur benda á, að gert er ráð fyrir í þessu frv. og brtt., að þessir lögreglustjórar séu launaðir samkv. launal., með 6000 til 8400 kr. launum, en fá svo að auki þóknun frá hreppsbúum, ef þeir taki að sér oddvitastarf. Nú er það svo, að það er ekkert sérstakt fyrir Búðahrepp í Fáskrúðsfirði eða Dalvík, að nauðsyn beri til þess fyrir þorpsbúa að fá forustu í sveitarmálefnum. Þetta er yfirleitt svo í öllum hreppum og kaupþúnum á landinu, en nokkuð mismunandi eftir stærð og vexti. Og tel ég, að hæstv. Alp. hafi misstigið sig með því að stofna þessi embætti, eins og til þeirra hefur verið stofnað. Þó vil ég þar undan taka Akranes, sem búið er að fá kaupstaðarréttindi og er allfjöldmennur staður. En ef þetta frv. verður samþ., verðum við að gera okkur grein fyrir því, að ýmis kaupþún fleiri viðs vegar á landinu munu koma fram með sams konar kröfur um að fá lögreglustjóra hjá sér. Og ef haldið verður áfram á þessari braut að setja þessa löggjöf á líkan hátt og hún hefur verið sett og á líkan hátt og hér liggur fyrir frv. um, verða stofnuð embætti, sem eru fleiri en sýslumannsembættin á landinu, og embætti, sem eru þannig, að embættismenn í þeim hafa ekki starfi að gegna, sem sé fullt starf fyrir einn mann, en þó með fullum launum samkv. launal. Og það er ekki heilbrigð stefna að halda slíku áfram.

Ég er hv. 6. landsk. alveg sammála um það, að það sé ekki eðlilegt að skylda hreppsnefndir til þess að hafa starfandi oddvita, þvert ofan í vilja hreppsnefndanna. En er þá ekki líka óeðlilegt, að ríkið sé að stofna embætti með fullum launum í því skyni, að hreppsnefndir geti notað þessa menn, ef þeim sýnist, en annars séu þeir settir í þessi kaup- tún á fullum launum, en með verkefnum, sem eru ekki líkt því fullt starf fyrir einn mann? Ég hef sjálfur setið lengi í bæjarstjórn og skil það vel, hvers virði það er einu sveitarfélagi að eiga góða forustu, sem sveitarfélagið kys sér í hvert sinn. En að svo verði á viðkomandi stað, er alls ekki tryggt með ákvæðum þessa frv., þó að samþ. yrði, eða annarra frv. álíka, sem fram kunna að verða lögð.

Hv. 6. landsk. þm. lét þess getið, að þetta frv. um lögreglustjóra í Búðahreppi væri ekki komið fram, að mér skildist, eingöngu vegna þess, að það vantaði hreppsnefndaroddvita á þessum stað. En í því sambandi má benda á, að önnur röksemdin, sem fram var færð af hálfu hreppsnefndar fyrir því, að frv. er borið fram, er sú, að starf oddvita á þessum stað sé orðið svo umfangsmikið, að ekki sé hægt að hafa það sem hjáverkastarf. Ég þarf ekki að ítreka það, hversu óeðlilegt það er, að stofnað sé til embætta í þeim tilgangi, a. m. k. að hálfu leyti, að sjá sveitarfélögnum fyrir forustu um þeirra sveitarstjórnarmál, en láta það svo óbundið, hvort sveitarstjórnir noti starfskrafta þessara embættismanna, sem ríkið skipar. En ef slíkt embætti er stofnað, þ. e. með þetta að hálfu leyti fyrir augum, verður niðurstaðan sú, að ríkisstj. stofnar til embættis, sem er ekki fullt starf fyrir einn mann, en ríkið launar hann með fullum launum. — En því miður yrði þetta ekki einstakt fyrirbrigði, þessi tilmæli íbúa Búðahrepps. Ef Búðahreppur í Fáskrúðsfirði fengi lögreglustjóra hjá sér, mundu nokkur kaup- tún á Vesturlandi koma fram með svip- aðar kröfur. Og nokkur kaup- tún á Norðurlandi mundu eiga sams konar rétt til þess að fá lögreglustjóra og Búðahreppur í Fáskrúðs- firði. Og það er mín skoðun, að þessi mál eigi að taka til gaumgæfilegri athugunar en gert hefur verið, áður en haldið er lengra á þeirri braut að skipa sérstaka lögreglustjóra í kaup- túnunum landsins.

Gunnar Thoroddsen: Eins og nál. ber með sér, voru aðeins þrír nm. allshn. staddir á fundi, þegar mál þetta var afgreitt. Annar þeirra, sem fjarstaddir voru, var ég, og verð ég að taka það fram, í sambandi við, að sagt er á þskj., sem till. þriggja nm. eru prentaðar á, að þær séu frá allshn., að ég stend ekki að þeim till. og mun ekki geta fylgt þeim né heldur frv. í heild.

Ég viðurkenni það fyllilega, eins og hér hefur líka komið fram, að það eru ákaflega miklir erfiðleikar hjá hinum mannfleiri hreppum hér á landi og þá alveg sérstaklega kaup- túnunum, vegna þess, hve oddvitastörf eru þar umfangs- mikil. Þau eru hins vegar höfð sem aukastörf

og geta ekki verið annað með þeim launakjör- um, sem nú hafa verið ákveðin til embættis- manna. Ég viðurkenni því fyllilega þörfina fyrir þessi kaup- tún og stærri hreppa til þess að fá fasta starfsmenn til þess að gegna þess- um oddvitastörfum. Önnur röksemd, sem mælir með þessu frv. og öðrum slíkum, kann einn- ig að vera sú, að barna kunni kannske stund- um að vera róstusamt í sambandi við sam- komur og þess háttar og þá náttúrliga gott að hafa lögreglustjóra við höndina í stað þess að þurfa um lengri veg að sækja til sýslumanns. En til þess að bæta úr þessum erfiðleikum, er þessi hugsanlega leið að skipa lögreglustjóra á þessum stöðum. Og þessir lögreglustjórar eiga svo að fara með ýmis störf, sumpart lögreglu- stjórastörf og sumpart dómgæzlustörf, og þeim á að vera skylt að fara með oddvitastörf, ef viðkomandi hreppsnefnd óskar þess. Þessi leið hefur verið farin á ýmsum stöðum og byrjað á henni á Akranesi, að ég ætla 1929. Síðan var það sama ákveðið fyrir Keflavík og Bolunga- vík og Ólafsfjörð. Nú hefur hins vegar verið breytt um á Akranesi og stofnað bæjarstjóra- og bæjarfógetaembætti þar, en lögreglustjóri er enn í Keflavík og Bolungavík.

Ég hygg, að því megi slá föstu, að ef gengið verður lengra á þessari braut, eins og farið er nú fram á fyrir Búðahrepp í Fáskrúðsfirði og Dalvík, þá mundi fjöldi kaup- tóna koma í kjöl- farið. Frá tveimur kaup- túnunum í mínu kjör- dæmi hafa t. d. komið tilmæli um að fá lög- reglustjóra. Ég hef hins vegar ekki talið mér fært að flytja frv. um það.

Hér er farið fram á að stofna alldýr em- bætti, og ég held, eins og málið liggur fyrir, að óhjákvæmilegt sé, að fram fari athugun á því, hvernig leysa eigi úr þessum erfiðleikum kaup- tónanna, sem rætt hefur verið um hér, áður en samþ. er frv. eins og þetta. Og ég er sammála þeirri afgreiðslu á þessu máli eins og sams kon- ar mál fyrir Dalvík fékk í hv. Ed. nýlega, með rökst. dagskrá, sem ég ætla, að hæstv. dómsmrh. flytji hér.

Ég vil nú með örfáum orðum gera grein fyr- ir því, hvers vegna ég get ekki fylgt því, að gengið verði lengra en orðið er á þeirri braut að hafa sérstaka lögreglustjóra í kaup- túnunum. Í fyrsta lagi er kostnaðarhlíð málsins fyrir rík- issjóð. Það er ákaflega alvarlegt atriði, ef nú koma kröfur frá fjölda kaup- tóna á landinu, sem færa má jafnsanngjörð rök fyrir, að þurfi lögreglustjóra eins og færð eru fyrir þessu frv. um lögreglustjóra fyrir Búðahrepp í Fáskrúðs- firði og till. um lögreglustjóra á Dalvík. Og ég tel, að eftir að þessi tvö embætti kynnu að vera stofnuð, væri ekki stætt á því að mæla á móti því að hafa sérstakan lögreglustjóra í hinum kaup- túnunum, sem fram kæmu þá frá kröfur um slíkt. Og í öðru lagi er bersýnilegt, að ef oddvitastarf fylgir ekki með starfi lög- reglustjóra í þessum tilfellum, þá er þarna um of litið starf að ræða fyrir einn mann. Þessir nýju embættismenn mundu því ekki fá nægi- legt starf. Hins vegar er með frv. gert ráð fyrir, að hreppsnefndum sé í sjálfsvald sett,

hvort þær vilji fela lögreglustjóra oddvitastörf eða ekki. Að því er snertir frv. sjálft, ef það á annað borð ætti að ganga fram, tel ég, að í þessu atvikið byrfti það verulegra umbóta við. Það er að visu að þessu leyti alveg samhljóða þeim l. tvennum, sem í gildi eru frá 1934, um lögreglustjóra í Keflavík og í Bolungavík. En mér virðist þeim l. vera ákaflega áfátt að því er snertir ákvörðun um verkefni lögreglustjóra. Í 1. gr. þeirra l. segir, að ríkisstj. skipi embættisgengan lögfræðing til þess að hafa á hendi þessi störf. Mér er spurn: Hvers vegna hafa hv. flm. þessa frv. þetta öðruvísi en er í l. þessum, sem ég nefndi, frá 1934? Þar er það skilýrði, að þetta séu embættisgengir lögfræðingar, sem skipa eigi í þessi störf, og ég ætla, að með því sé átt við það, að þeir geti farið í dómaraembætti. Hér í þessu frv. virðast því vera gerðar vægari kröfur til þessara manna, sem ætlað er til, að séu dómara, heldur en í hinum l. frá 1934. Og mér er líka spurn, hvort þeir ættist til, að þessir lögfræðingar falli undir ákvæði einkamálalaganna frá 1936, sem gera allstrangar kröfur til dómara, m. a. um aldur og vissa 3 ára reynslu o. fl. þess háttar. Eftir orðalagi frv. virðast gerðar vægar kröfur til þessara dómara miðað við vandasamt starf þeirra. — Hvað snertir verkefni þeirra, er þessi upptalning ákaflega handahófskennd. Þar segir, að þeir hafi m. a. fógetavald. Mér er spurn: Hvers vegna eiga þessir menn, sem framkvæma fjárnám, lögtök, útbúð og innsetningargerðir, ekki að hafa á hendi uppboð líka, dómsvald í lögreglumálum, hvers vegna ekki rannsóknarvald, þegar þeir hafa það sem lögreglustjórar?

Nú hefur legið fyrir þinginu frv. áður fyrr — og trúlegt, að það verði lagt fyrir bráðlega — um meðferð opinberra mála, og þá er ætlað til að afnema greinarmuninn á lögreglumálum og sakamálum. Þá er mér spurn, hvort þessir menn ættu að fara eingöngu með lögreglumál eða með öll opinber mál. Er það þá talsvert stór málaflokkur, sem þeir hafa dómsvald í. Samkvæmt einkamálalöggjöfinni er ætlað til, að þeir hafi dómsvald í barnsfaðernismálum, hjúskaparmálum og öðrum slíkum. Ég skal ekki segja, hvort þetta frv. mundi verða túlkað með l. frá 1936, þannig að lögreglustjóri hefði líka þær heimildir, en það er trúlegt. En með tilliti til þess, að þessir lögreglustjórar mundu hafa talsvert með dómara starf að gera, er fráleitt að gera minni kröfur til þeirra en annarra dómenda.

Loks vil ég taka fram, út af 3. gr., að þar er ætlað til, að lögreglustjóri, sem fer með oddvitastörf, fái aukabókun úr sveitarsjóði fyrir utan sín embættislaun. Ég tel þetta fráleitt. Lögreglustjórar eru vel launaðir samkv. launalögum og ættu að geta gegnt oddvitastörfum einnig án sérstakrar aukabókunar.

Af því að ég var ekki staddur á fundi allshn. þegar mál þetta var afgr., vil ég láta þessar aths. koma fram. Undirstrika þó enn, að ég víðurkenni fyllilega þá miklu örðugleika þessara stóru hreppa og kaupfélga í sambandi við oddvitastörfin og að brýn þörf er að athuga

sem fyrst, hverjar leiðir eru heppilegastar. Hins vegar tel ég ekki þessa leið, að stofna ný lögreglustjóraembætti, eðlilega né færa fyrir ríkissjóð.

Lúðvík Jósefsson: Hæstv. dómsmrh. og hv. síðasti ræðumaður virðast vilja eingöngu ræða um frv. með hliðsjón af því, að lögreglustjórum þessum er ætlað að vinna oddvitastörf í viðkomandi hreppum, eins og þessir lögreglustjórar séu eingöngu skipaðir til þess. En það er síður en svo, a. m. k. að því er kemur til Búðahrepps í Fáskrúðsfirði. Ég hef lagt áherzlu á það í grg. þessa frv., að það er álit íbúanna á þessum stað, að þegar sé full þörf, að ríkið eigi sinn starfsmann á þessum stað, sem innheimti f. h. ríkisins ýmis gjöld, sem ekki verður komizt hjá að innheimta þar tiltölulega fljótlega. Oft er það þannig, að sýslumaðurinn, sem er á Eskifirði, getur ekki komið því við. Enn fremur ber oft að höndum lögreglumál, sem ekki verður skotið á frest. Og ef ríkið vill standa við sínar skyldur gagnvart íbúum þessa staðar, sem er þetta fjölmennur, þarf að hafa þar lögreglustjóra. En fram hjá þessu virðist mér að hv. þm., sem talað hafa, líti með öllu, og vilji aðeins ræða þá hlið, að þessi lögreglustjóri sé jafnframt skyldur að gegna oddvitastörfum, ef hreppsnefnd óskar þess sérstaklega. En það er aðeins gert ráð fyrir slíku sem aukastarfi í ýmsum tilfellum, en síður en svo að altílgangur frv.

Ég vil í þessu sambandi benda á það, að sú hræðsla hjá þessum tveimur þm. um það, að frv. muni leiða af sér einhver vandráði, þ. e. embættafjöldi, sem nemur kannske eins mörgum og öllum sýslumannaembættum, sem fyrir eru, — á ekki við rök að styðjast, því að sams konar ákvæði eru búin að vera í l. í mörg ár og hafa ekki dregið neinn óþægilegan dilk á eftir sér, síður en svo. Ég er næstum viss um, að aðeins mundu stærstu kaupfélga koma til greina, með þetta frá 600—1200 íbúa, sem liggja þannig við samgöngum, að þau eiga erfða leið til síns sýslumanns og reynslan hefur því sýnt, að veruleg þörf er á lögreglustjóra.

Það hefur verið á það bent, að tveir lögreglustjórar, á Akranesi og í Ólafsfirði, hafi hætt að gegna oddvitastörfum. Það hygg ég hafi gerzt af eðlilegum ástæðum, þar eð þessir tveir hreppar eru gerðir að kaupstöðum og verða sérstakt lögsagnarumdæmi. Það er ekki við því að búast, að Akranes sem kaupstaður haldi áfram að láta sinn nýja bæjarfógeta gegna oddvitastörfum, auk þess sem sá staður er svo stór, að engin von er til, að einn maður geti jafnframt gegnt bæjarfógetastörfum þar. En ég álit, að reynslan hafi látið í ljós, að engin ástæða sé til að búast við, að margir staðir mundu fara fram á þetta. Þeir hafa ekki gert það fram að þessu, þó að þessi ákvæði hafi verið í l. Reynslan hefur einnig sýnt, að þar, sem aðstaða hefur verið til, hafa lögreglustjórar einnig gegnt oddvitastörfum, en slík aðstaða var raunverulega horfin á Akranesi og Ólafsfirði.

Hv. þm. Snæf. gerði frv. sérstaklega að umtalsefni, en viðurkenndi, að þetta frv. hefur orðrétt ákvæði eins og 1., sem nú eru í gildi um lögreglustjóra í Keflavík og Bolungavík. Það kann vel að vera, að við hefðum mátt semja þetta frv. nokkru ýtarlegar en er. En það hefur nú þótt hlýða hér í ýmsum öðrum málum og þótti duga í fyrria, að tekið sé fram á einum stað í frv., en nánar ákveðið í reglugerð, um starfssvið embættis. Sé ég ekki annað en að sú upptalning, sem hv. þm. minntist á sem starfssvið lögreglustjóra, sé alveg jafnheimil í reglugerð, sem viðkomandi ráðh. á að setja. Held ég, að þótt upptalningin í 1. gr. frv. um starfssvið lögreglustjóra sé ekki fullkomin, bæti ákvæði 4. gr., sem gerir ráð fyrir reglugerð, að fullu um.

Þá hefur verið minnst á það, að of mikið sé lagt í 3. gr., að lögreglustjórar þessir skuli auk launa sinna samkvæmt launalögum fá aukabóknun úr sveitarsjóðum, ef þeir gegni oddvitastörfum. En vel getur svo verið, að lögreglustjórarstarf þyki alveg fullkomið starf og sveitarstjórn telji ekki rétt að bæta oddvitastörfum við lögreglustjóra nema honum verði þóknad eitthvað fyrir úr sveitarsjóði. Og ég hygg, að menn geti viðurkennt þetta, þegar menn athuga betur þá launahæð, sem um er að ræða hjá lögreglustjóra í svona þorpi, 6—8 þús. kr. En það er svo á hendi ráðh. og viðkomandi hreppsnéfnar að ákveða þessa launaviðbót í hlutfalli við starfsmagn. Það er alveg sýnilegt mál, að lögreglustjórarstarf samkv. launalögum er allmiklu verr launað en bæjarfógetaembætti. En það getur vel svo farið, að lögreglustjórarstarf á þessum stöðum verði fullkomlega eins starfsfrekt og bæjarfógetastarf í sumum kaupstöðum landsins. Ég býst við, að lögreglustjórarstarfið í Keflavík sé engu minna starf en bæjarfógetastarfið í Neskaupstað. Keflavík er talsvert fjölmennur staður, og þegar lögreglustjórnin þar er jafnframt skyldur til að taka að sér oddvitastörf í svo stórum hreppi, finnst mér sanngjarnt, að þar sem launalög ákveða honum lægri laun en bæjarfógetanum í Neskaupstað, sé honum ákveðin einhver þóknun fyrir þessi störf. Og þó að svo standi á, að í Búðahreppi í Fáskrúðsfirði sé lögreglustjórarstarfið ekki eins mikið starf og bæjarfógetastarf í smærri kaupstöðum landsins, getur fyllilega til þess komið, að það verði jafnmikið starf, og því er réttlátt að ákveða að heimila að greiða aukabóknun, sem ákveðst af viðkomandi ráðh. og sveitarstjórn.

Ég þarf svo ekki að fara fleiri orðum um þetta. Ég álit þetta sanngirnismál, að Alp. leysi þetta mál eins og það hefur leyst samsvarandi mál á öðrum stöðum, svo sem Keflavík og Bolungavík. Og ég vænti þess, að frv. þetta verði samþ. með þeim breyt., sem allshn. hefur gert á því.

Stefán Jóh. Stefánsson: Það er eins ástatt með mig og hv. þm. Snæf., að ég gat því miður ekki mætt á þeim fundi allshn., sem fjallaði um þetta mál og afgr. það. Mér þykir því rétt Alp. 1945. C. (64. löggjafarþing).

að skýra frá því á sama hátt og þessi hv. þm., að þær brtt., sem fyrir liggja í nál. um þetta mál, eru ekki frá mér frekar en honum.

Ég skal alveg sérstaklega taka fram frá minni hálfu, að ég álit mjög brýna nauðsyn orðna til þess að setja sérstaka löggjöf um stjórn og lögreglustjórn kauptúna, sem orðin eru allstór, en hafa þó ekki fengið kaupstaðarréttindi. En þau kauptún eru æði mörg orðin hér á landi. Eins og rakið hefur verið í umr. var farin sú leið á sínum tíma að setja löggjöf um sérstakan lögreglustjóra í nokkrum stórum kauptúnum landsins. Þróunin hefur haldið áfram í þessu efni, og þar sem upprunalega voru sett 1. um lögreglustjóra í Ólafsfirði og á Akranesi, þá þótti það skipulag ekki vel henta. Var því horfið að því ráði á báðum þessum stöðum með vaxandi fólksfjölda að gera þá að sérstökum kaupstöðum. Af því leiddi af sjálfu sér, að lögreglustjórararnir, sem áður voru, orðu bæjarfógetar og fengu það valdssvið og starfssvið, sem bæjarfógetum í kaupstöðum yfirleitt er ætlað eftir íslenskum lögum. En þeir staðir, sem hafa sérstakan lögreglustjóra án þess að vera kaupstaðir, eru Keflavík og Bolungavík, eins og bent hefur verið á í umr. Ég veit ekki með vissu, hvort lögreglustjórnin í Keflavík er einnig oddviti (*Rödd:* Hann er það enn þá). Ég hygg, að í ráði sé, að í Keflavík verði valinn sérstakur oddviti. — Það er alveg réttlæga fram tekið í grg. frv. um sérstakan lögreglustjóra í Búðahreppi og eins í grg. um sérstakan lögreglustjóra í Dalvík, sem flutt er í Ed., að það er orðið nokkrum vandkvæðum bundið að halda uppi heppilegri framkvæmdastjórn í þorpum, sem orðin eru 7—800 manns, og erfitt að hafa oddvitastörf sem hjáverk. En eins og tekið hefur verið fram af hæstv. dómsmrh. og hv. þm. Snæf. og enda 6. landsk. líka, fellur það ekki alltaf saman, að hentugt þyki að hafa sama mann fyrir lögreglustjóra og hreppsnéfnaroddvita á staðnum. Það mun hafa verið fyrst í 1. um sérstakan lögreglustjóra á Akranesi, að hann skyldi vera oddviti líka. Þetta reyndist í framkvæmdinni á þann veg, að hv. þm. Borgf. varð seinna til að bera fram brtt. á Alp. um, að þetta starf þyrfti ekki að vera skylda, heldur frjálst val. Eru röksemdir hv. 6. landsk. alveg réttar, að óeðlilegt sé, að lögreglustjóri, sem kann að hafa sínar ákveðnu stjórnsmálaskoðanir, eins og almennt er um menn í embættum, sé skyldaður til þess að vera samtímis oddviti á staðnum, þar sem meiri hluti manna kann að vera á móti honum í stjórnsmálaskoðunum. Ég álit ekki fært að hniga að því ráði að binda þetta saman í þessum hreppum, lögreglustjórnina og oddvitastarfið, enda hefur þessi aðferð ekki reynzt of vel. En ég vil taka skýrt fram út af því, sem hv. 6. landsk. sagði, að ég tel, að búast mætti við, ófugt við það, sem hann sagði, að ef þetta yrði samþ. um Búðahrepp og Dalvík, kæmi full skriða á eftir. Ég nefni staði eins og Sauðárkrók, þar sem íbúarnir eru þúsund manns og hafa verið að íhuga, hvort þeir eigi að snúa sér til Alp. um sérstakan lögreglustjóra eða óska eftir kaup-

staðarréttindum. En það vantar mjög tilfinnanlega löggjöf um þau kaupún og sjávarþorp, sem orðin eru allstór, upp undir þúsund manns, en telja sér þó ekki hentugt né löggjafinn viðeigandi, að þau séu gerð að sérstökum kaupstöðum. Þessi kaupún eru þar stödd á vegi, að þau eru ekki sambærileg við venjulegar reglur um lögreglustjórn og sveitarstjórn. Ég tel því nauðsynlegt að útbúa sérstaka löggjöf um þetta efni. En ég vil taka það fram út af því, sem hér liggur fyrir, að ef til þess kemur að greiða atkv. um brtt. meiri hl. allshn., mundi ég greiða þeim atkv. út af fyrir sig, því að mér finnst mjög líkt ástætt um Búðahrepp og Dalvík. Mannfjöldi er mjög svipaður, um 700–800 manns. Ég hygg Dalvík vera í enn þá örari vexti, þar er nú að koma fullkomin höfn. Og ef Búðahreppur fengi sérstakan lögreglustjóra, álit ég ekki hægt að standa á móti kröfu Dalvíkurbúa. Ef því brtt. koma til atkv., mun ég greiða atkv. með þeim, þó að ég síðan verði á móti frv. öllu saman, af því að ég teldi ekki heppilegt á þessu stigi málsins, að slíkt frv. næði fram að ganga. Mér er ekki ljúft að fella þetta frv., af því að sterk rök eru fyrir því, að eitthvað verði bætt úr vanda þeim, sem þessi kaupún eru stödd í um stjórn og lögreglustjórn. Höfum við hv. þm. Snæf. leyft okkur að bera fram rökst. dagskrá til afgreiðslu málsins. Vil ég, með leyfi hæstv. forseta, lesa hana upp:

„Neðri deild Alþingis telur brýna nauðsyn á, að hið fyrsta verði sett ný löggjöf um stjórn kaupúna og um lögreglustjórn í kaupúnum, og í trausti þess, að ríkisstjórnin láti undirbúa slíka löggjöf hið allra bráðasta, telur deildin ekki ástæðu til að afgreiða frv. til l. um lögreglustjóra í Búðahreppi og tekur fyrir næsta mál á dagskrá.“

Leyfi ég mér að afhenda hæstv. forseta þessa rökst. dagskrá.

ATKVGR.

Rökst. dagskráin frá minni hl. allshn. felld með 15:10 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: SB, SK, SP, StJSt, ÁÁ, FJ, GTh, HB, IngJ, JJós.

nei: LJós, PP, PO, SigfS, SG, STh, SkG, PB, ÁkJ, BÅ, BK, EOI, EystJ, HelgJ, GP.

PZ greiddi ekki atkv.

9 þm. (BG, EmJ, GSV, JPálm, JS, JörB, ÓTh, SEH, SvBH) fjarstaddir.

Brtt. 526,1 samþ. með 19 shlj. atkv.

1. gr., svo breytt, samþ. með 16:2 atkv.
svo breytt, samþ. með 16:2 atkv.

Brtt. 526, 2—4 samþ. án atkvgr.

2.—5. gr., svo breyttar, samþ. með 16:3 atkv.
Brtt. 526,5 samþ. án atkvgr.

Fyrirsögn, svo breytt, samþ. án atkvgr.

Fr. vísar til 3. umr. með 16:2 atkv., með fyrirsögninni: Frv. til l. um lögreglustjóra í Búðahreppi í Fáskrúðsfirði og á Dalvík.

Á 89. fundi í Nd., 18. marz, var frv. tekið til 3. umr. (A. 554).

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Fr. samþ. með 14:7 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: HB, HelgJ, JörB, LJós, PP, PO, SG, STh, SkG, PB, BÅ, BK, EOI, EystJ.

nei: IngJ, JPálm, SB, SK, FJ, GSV, GTh.

PZ, SP, StJSt, EmJ, BG greiddi ekki atkv.

9 þm. (JJós, JS, ÓTh, SigfS, SEH, SvBH, ÁkJ, ÁÁ, GP) fjarstaddir.

Fr. afgr. til Ed.

Á 87. fundi í Ed., 19. marz, skýrði forseti frá, að sér hefði borizt frv. frá Nd., eftir 3. umr. þar.

Á 88. fundi í Ed., 20. marz, var frv. tekið til 1. umr.

Bernharð Stefánsson: Herra forseti. Það er nú orðið langt síðan ég flutti frv. um lögreglustjóra á Dalvík hér í deildinni. Það mál fór til allshn. á sínum tíma, og var gefið út um það nál., sem ég skrifaði undir. Þetta nál. byggðist á umsögn dómsmrh., sem lýsti yfir því, að nauðsyn væri að endurskoða lagaákvæði, er snertu stjórn þorpa og kaupúna, og lét líklega um það, að niðurstaða þeirrar endurskoðunar yrði lögð fyrir næsta þing. Út frá þessum ummælum hæstv. ráðh. gekk ég inn á það í allshn., að málið væri afgreitt með rökst. dagskrá, sem byggðist á, að endurskoðun á þessum málum stæði fyrir dyrum. En nú sýnist mér, að hv. Nd. hafi litið öðrum augum á þetta mál en allshn. þessarar hv. d., þar sem þetta frv. er hingað komið frá Nd.

Ég ætla ekki að fara að endurtaka hér það, sem ég hef áður sagt um nauðsyn lögreglustjóra á Dalvík, en ég vil aðeins láta það koma fram, að það, sem ég samþykkti eða sætti mig við í sambandi við hina rökst. dagskrá, getur ekki lengur staðizt, vegna þess að fjölmennari deild þingsins samþ. stofnun þessara tveggja embætta með $\frac{2}{3}$ viðstaddir þm.

Það þýðir ekki lengur að fara í kringum þetta mál með yfirborðshætti, heldur verður nú að gera sér grein fyrir því, hvernig á að fara með stjórn þeirra kaupúna og þorpa, sem eru orðin það stór, að það er ofvaxið að hafa slík störf í hjáverkum. Ég sæk þetta mál ekki með neinu ofurkappi, en gjarnan vildi ég heyra um það, úr því að við erum svo heppnir að hafa hæstv. dóms- og félmrh. hér í d., hvað hann hugsar sér að gera í þessum málum.

Ég býst svo við, að þetta mál fari til n., sem ég á sæti í, og skal ég því ekki fjölyrða um það frekar að þessu sinni.

Félags- og dómsmrh. (Finnur Jónsson):

Ég vil út af þessum umr. hér undirstrika það, sem ég sagði hér í d. áður, að það er mjög varhugaverð braut að stofna þessi smáembætti með fullum launum, þar sem sýnilegt er, að ekki verður um nægilegt starf að ræða. Það hefur komið fram, að þessir lögreglustjórar gætu haft oddvitastörf líka, en reyndin er alls ekki sú. Það er oft skipt um hreppsnefndir,

og leiðir það oft af sér oddvitaskipti. Niðurstaðan hefur orðið sú, að viðast hvar er þessum störfum stíð á sundur. Það er því sýnilega ekki nóg starf fyrir þessa lögreglustjóra, og má sem dæmi nefna Ólafsfjörð.

Ég tel, að verði þetta frv. samþ., leiði það af sér að minnsta kosti 10 önnur sama efnis. Slíka fjölgun embættismanna tel ég mjög varhugaverða braut.

Til að friða háttv. 1. þm. Eyf. (BSt) get ég sagt það, að frv. var afgr. í Nd. á mjög fámennum fundum (*IngP*: Fundir gerast nú allfámennt hér á Alþingi.) og frv. var hvorki við 2. né 3. umr. samþ. af meiri hl. deildarinnar, og að mér skildist getið sér þess til, að Ed. léti það fá sömu meðferð. Ég get ekki nógssamlega aðvarað þm. að athuga vel, hvaða braut farið er inn á með þessu. Þá hefur það og takmörk, hvað hægt er að stofna af embættum. Þó að eitthvert fé sé að visu til nú, þá getur það minnkað, ef farið er inn á slíka braut. Ég tel líka, að lögreglustjórastörf í svona kaupþúnum geti ekki verið bundin oddvitastörfum.

Ingvar Pálmason: Ég skil vel varfærni félmrh., að stofna til embætta, þar sem ekki er um fullkomin embætta að ræða, og ég hef ekki á móti því, að ekki sé stofnað til óþarfa embætta. Hins vegar saknaði ég þess í ræðu hæstv. ráðh., að hann kæmi með einhver ráð til að bæta úr þeim vandræðum, sem nú ríkja með stjórn umræddra kaupþúna og annarra, sem svipaða aðstöðu hafa. Það er ekki hægt að þverskallast við kröfum héraðsbúa í þessu efni, og vænti ég, að allshn. taki það til ihugunar við meðferð þessa máls. Ég get sagt eins og hv. 1. þm. Eyf., að ég sækir þetta mál ekki með neinu ofurkappi, en ég tel ekki sæmandi að afgreiða það þannig að visa því frá. Ef styðjast á við rökst. dagskrána, sem fram hefur komið, þá vil ég fá ákveðin svör frá félmrh., hvers vænta má í þessu máli, en það gat ég ekki fengið út úr ræðu hans áðan. Ef félmrh. er að láta athuga þessi mál, horfir málið öðruvísi við, en ég vil ekki biðja lengur en eitt ár eftir viðunandi lausn.

Bernharð Stefánsson: Herra forseti. Ég get fallið frá orðinu, því að ég féllst á í einu og öllu það sem 1. þm. S.-M. sagði um málið. Ég tek undir það, að ég get vel fellt mig við að biðja eitt ár eða svo, ef fyrir lægi yfirlýsing frá ríkisstj., að hún undirbúi löggjöf um þetta mál og leggi það þá fyrir næsta þing.

Það er alveg rétt, sem hæstv. ráðh. sagði, að þegar svo stendur á, er það ekkert verk fyrir ungan mann að vera aðeins lögreglustjóri í kaupþúni. En ráðh. er aldrei í d., svo að það er ómögulegt að spyrja neins. En ef hann hefði verið viðstaddur, þá hefði ég viljað spyrja hann nokkurs, t. d. hvort það kæmi í bága við embættiskerfið, að lögreglustjórnarnir hefðu önnur opinber störf á hendi í viðkomandi héraði. En þetta mál fer nú til n., og það n., sem ég á sæti í, svo að ég ætla ekki að fjölyrða um það

frekar. En ég verð að kvarta yfir því, að þegar mál sem þetta er til umræðu, þá er ómögulegt að hafa tal af viðkomandi ráðh. Hann fer bara, þegar hann hefur lokið máli sínu, og varðar ekkert um, hvað aðrir segja. En ég vil láta þá ósk í ljós, að áður en allshn. skilar álit, þá eigi hún tal við þann ráðh., sem þetta heyrir undir, til þess að vita, hvort þess sé að vænta, að sú rökst. dagskrá verði samþ., sem allshn. lagði fram um lögreglustjóra á Dalvík, og ég lýsti yfir að ég gæti verið samþykktur, en er nú í vafa um, sökum breyttra aðstæðna, að ég geti sætt mig við.

Umr. frestað.

Á 89. fundi í Ed., 21. marz, var fram haldið 1. umr. um frv.

Gísli Jónsson: Herra forseti. Ég hefði helzt óskað að ráðh. væri viðstaddur, en hann er vist ekki viðlátinn.

Ég verð að segja, að mér finnst, að það sé mjög varhugavert að samþ. þetta frv. eins og það liggur fyrir. Ég hef að gamni verið að athuga, hvaða aðrir staðir gæti komið til mála, að færur að krefjast þess sama og uppfylla sömu skilyrði og farið er fram á hér í þessu frv. Það, sem lögð var megináherzan á, var, að því er mér skildist af ræðum þm. í gær, að viðkomandi lögreglustjóri gæti tekið að sér sveitarstjórn eða oddvitastarf, og fannst mér það vera þungamiðjan í málinu hjá þeim aðila. Þá kemur til greina, skilst mér, að það væri Borgarnes. Að visu situr þar sýslumaður, en ekki hefur hann oddvitastarf á hendi. Hólmavík, Bolungavík, Hjalteyri, Glerárþorp, Bakka-fjörður — hann hefur fleiri íbúa en Ólafsfjörður —, Sauðárkrúkur, Húsavík, Eskifjörður, Selfoss, Fáskrúðsfjörður, sem hér er verið að tala um, Stykkishólmur, Stokkseyri, Akureyri, svo að drepjið sé niður á nokkrum stöðum. Þess utan held ég, að verði mjög erfitt að sameina þessi tvö sjónarmið, sem gert er ráð fyrir í rökum hv. ræðumanna, og það að láta viðkomandi aðila vera formenn eða oddvita hreppsnefndarinnar. Okkur er ljóst, að hreppsnefndir yfirleitt eru orðnar svo pólitískt atvikið, að oddvitastarfið er ekki látið í hendur annarra manna en þeirra, sem fylgja a. m. k. meiri hl. að málum, bæði í héraðs- og landsmálum. Þetta hefur meira að segja valdið því, að kjósa hefur orðið upp aftur til þess að fá slíkan starfshæfan meiri hluta í hreppsnefndinni. Ég tel því, að meginástæðan fái ekki staðizt, að það fái ekki staðizt, að þessir menn geti nema undir sérstökum kringumstæðum gert hvort tveggja í senn, verið lögreglustjórar og oddvitar. Mér skilst einnig, að verði frv. þetta að 1., eigi þessir menn að hafa full laun samkv. launalögum sem lögreglustjórar og taka þá hitt að sér sem aukavinnu, uppbót á sín fullu laun, og skilst mér, að það sé nú orðið 2% af allri innheimtu, sem oddvitar hafa. Og ég held, að það sé hægt að fá menn til að gera þessi verk. Hitt held ég, að valdi meiru um, að hver flokkur getur ekki komið

að þeim manni, sem honum tilheyrir og gjarnan vill taka það.

En ég vil svo benda á í sambandi við þetta, að mér finnst mjög tímabært að taka til athugunar, hvort ekki ætti að gerbreyta öllu kerfinu, aðskilja alveg innheimtuna og dómsvaldið, og ríkisstj. þyrfti sannarlega að láta fara fram rannsókn á því atriði. Innheimtan er orðin aðalstarf flestra sýslumanna og bæjarfógeta á landinu, en dómsstarfið er miklu minna. Hygg, ég, að það muni vera svo, að í vissum sýslum á landinu sé ekki felldur dómur nema svona annað hvert ár, og kemur þá til athugunar hvort ekki ætti að setja sérstaka héraðsdómara yfir stærri svæði til þess að hafameð þau mál að gera einungis, en gera innheimtuna kostnaðarminni, því að það þarf vissulega ekki 15 ára skólagöngu til þess að innheimta fyrir ríkissjóð eftir ákveðnum leiðum, og mætti mäske sameina þetta, eins og hér er farið fram á, en þó þarf það meiri undirbúning.

Samkv. nýju launalögunum skilst mér, að viðast hvar séu sýslumönnum ákveðnir fulltrúar, og gildir það víst einnig um lögreglustjóra, þó að hér sé um að ræða störf, sem ríkissjóði ber ekki að láta inna af hendi. En fyrir mér sýnist þetta vera þannig, að þetta hafi mjög mikinn kostnað í för með sér annars vegar, og að þetta sé ekki fullt starf fyrir þessa menn hins vegar. Ég álit, að þegar sé búið að gera of mikið af því að skipta þessu. Ég var á móti því, þegar Ólafsfirði var skipt, tel, að það hafi ekki verið nein forsjálni eða þörf, enda kom það fram, að þeir vildu hafa hagnaðinn af skiptunum, en komu síðan til Alþ. biðjandi að mega hafa þau friðindi, sem þeir misstu við það, að skiptin voru gerð. Ég sé því ekki, að þetta sé til bóta, og mun því greiða atkv. móti þessu frv., eins og það liggur fyrir.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 90. fundi í Ed., 22. marz, var enn fram haldið 1. umr. um frv.

ATKVGR.

Fr. v. visað til 2. umr. með 9 shlj. atkv. og til allshn. með 9 shlj. atkv.

Á 96. fundi í Ed., 1. apríl, var frv. tekið til 2. umr. (A. 554, n. 646).

Frsm. (Bernharð Stefánsson): Herra forseti. Eins og nál. allshn. á þskj. 646 ber með sér, þá voru ekki nema 3 nm. viðstaddir, þegar n. afgreiddi málið, en þessir þrír nm. urðu sammála um að ráða hv. d. til þess að samþ. frv.

Ég þarf nú ekki að eyða orðum um það, hvílik nauðsyn stærri kaптúnun er á því að fá starfsmenn eins og hér er farið fram á í þessu frv. og nefndir eru lögreglustjórar. Ég hef í sambandi við annað frv., sem ég flutti hér allsnemma á þinginu, gert grein fyrir þessu og sé ekki ástæðu til að endurtaka þau rök, sem ég þá færði fram. En einhverjum kynni kannske að finnst á fljótu bragði, að það gætti

ósamræmis í afgreiðslu þessa máls hjá allshn. og þess máls, sem ég flutti áður á þinginu um lögreglustjóra á Dalvík, þar sem n. lagði þá til, að það frv. yrði afgr. með rökst. dagskrá, að visu mjög vingjarnlegri dagskrá við það mál, þar sem þörfin á þessu er í rauninni alveg viðurkennd. En þegar þess er gætt, að ýmislegt hefur skeð í þessu máli í millitiðinni, þá verður nú það ósamræmi minna er virðast kann í fljótu bragði, eða jafnvel alls ekki neitt. Og vissulega er ekki um neitt ósamræmi að ræða hjá mér persónulega, því að það er tekið fram í nál. allshn. um lögreglustjóra á Dalvík, að ég óski eftir og mæli með því, að það frv. verði samþ. Það, sem hefur skeð eftir að allshn. gaf út nál. 18. febr. um lögreglustjóra á Dalvík og þar til hún aftur gaf út nál. 27. marz um það frv., sem hér liggur fyrir, er í stuttu máli það, að í Nd. var borið fram frv. um lögreglustjóra í Búðahreppi, sem hv. Nd. tók mjög vel í og samþ. með yfirgnæfandi atkvæðamagni og ekki einasta það, heldur tók hún efni þess frv., sem ég hef hér áður borið fram í þessari hv. d. um lögreglustjóra á Dalvík, og bætti því inn í það frv., sem lá fyrir Nd. Það hefur því sýnt sig á þessu tímabili, að það er mikill þingvilji fyrir því að taka upp þá skipan, sem þetta frv. gerir ráð fyrir, og ástæðan til þess, að allshn. þessarar d. vildi ekki halda frv. um lögreglustjóra á Dalvík til streitu, var sú, að ráðh., sem þetta mál heyrir undir, hefur hér í d. lagt eindregið á móti samþykkt þess, og að ekki var gert ráð fyrir, að það hefði byr í þinginu, þannig að það gæti náð samþykki. En afstaða Nd. er ljós orðin og þar af leiðandi virðist það svo, að það sé þá eingöngu hér í þessari hv. d., sem bresti fylgi, ef þetta nær ekki samþykki. Og þó að n. vildi fyrir allöngu síðan slaka til í þessu efni fyrir ráðh., þá sér hún minni ástæðu til þess nú, þegar það er upplýst, að Nd. hefur ekki gert það.

Þegar þetta mál var hér til 1. umr., gerði hv. þm. Barð. nokkrar aths. við það. Þær gengu aðallega í þá átt að sýna fram á, að ef þetta frv. yrði samþ., þá mundu óhjákvæmilega koma beiðnir úr mörgum öðrum kaптúnunum um það að fá skipaða lögreglustjóra. Þessar aths. hv. þm. urðu til þess að ég og reyndar einnig þeir nm., sem tóku þátt í afgreiðslu málsins, fórum að athuga líkurnar fyrir þessu, og við komumst að þeirri niðurstöðu, að þessar líkur væru sáralitlar. Það mundi varla vera um mörg kaптúnun að ræða, sem til mála gætu komið, þegar búið væri að samþ. þessi tvö. Hv. þm. taldi upp ýmis kaптúnun landsins, hin stærri, og taldi líklegt, að þar yrði farið fram á það sama, en í mörgum af þessum kaптúnunum, sem hann taldi upp, eru lögreglustjórar. Það eru alls staðar sýslumenn í viðkomandi héruðum, og það kemur vitanlega aldrei til mála, að farið verði að samþ. sérstaka lögreglustjóra í þeim kaптúnunum, þar sem sýslumenn héraðanna eiga aðsetur. Í því sambandi taldi hann upp, að ég man, Húsavík, Sauðárkrók, Borgarnes og fleiri staði, þar sem sýslumenn héraðanna hafa aðsetur. Ég hef aldrei heyrt nokkurn mann orða

það, að það kæmi til mála að skipa þar sérstakan lögreglustjóra við hliðina á sýslumönnum. Auk þess taldi hv. þm. upp ýmis kauptún, sem alls ekki eru sérstakir hreppar, og vitanlega kemur þetta heldur ekki til mála að því er þá snertir. Og yfirleitt leiddu þessar athuganir um það, við hverju mætti búast í þessum efnunum, sem orð hv. þm. gáfu tilefni til, til þeirrar niðurstöðu, að það mundi verða lítið eða ekkert um beiðnir um sérstaka lögreglustjóra þegar búið væri að samþ. þessa tvo.

Nú nefndi hv. þm. Barð. það, sem út af fyrir sig er alveg rétt, að það er ekki sérstaklega lögreglustjórnin, sem veldur vandkvæðum á þessum stöðum, heldur frekar hitt að fá fastan starfsmann til þess að vera forustumaður í málefnum kauptúnsins, eins konar bæjarstjóri, sem lögreglustjórunum er ætlað að vera. Hann tók það réttilega fram, að í þeim kauptúnum, þar sem sýslumaður hefur búsetu, væri ef til vill sama þörf á því að fá nýtt fyrirkomulag í þessum efnunum og í hinum. Þetta má vel vera rétt, og er sízt af öllu, að ég vilji draga úr því, sem fram kemur í till. til rökst. dagskrár í álitinu allshn. um lögreglustjóra á Dalvík, að gerð verði athugun á því, hvernig stjórn stærri kauptúna verði bezt fyrirkomið, það er vitanlega nauðsynlegt að gera það. En ég fæ ekki séð, að þetta frv. geti verið því nokkuð til hindrunar, að svo verði gert, og ég tel alveg víst, að lausn þessa máls, þegar hún verður fyrir hendi, verði aldrei á annan veg en þann, að ákveðið verði, að þessi kauptún geti haft sérstakan starfsmann. Sýnist mér þá, að það geti ákaflega vel farið saman, þó að þessir lögreglustjórar séu skipaðir til bráðabirgða, að þeir taki þá við þeim störfum, þegar þar að kemur. Auk þess gæti dómsmrh., sem þetta mál heyrir undir, þó að þetta frv. yrði samþ., hagað því svo að setja menn í embætti í staðinn fyrir að skipa menn í þau. Ef þessu yrði breytt á næstunni, þá yrði um þessa starfsmenn að fara eftir því, sem ákveðið yrði þá í nýjum l. En jafnvel þó að ráðh. vildi ekki setja menn í þessi embætti, heldur skipa þá, — og maður gæti jafnvel hugsað sér, að ráðh. gæti ekki fengið menn í þessi embætti öðruvísi en að skipa þá, — held ég, að ekki væri hundrað í hættunni, þó að einhver breyt. yrði, því að það eru nú svo mörg lögræðileg embætti og störf í landinu og menn að fara úr þeim af ýmsum ástæðum, að sjálfsagt mundi vera hægt að flytja þessa tvo lögreglustjóra til í embætti, ef til kæmi.

Þetta frv. er þannig til orðið, að íbúar þessara beggja staða, sem um ræðir, hafa eindregið óskað þess, að þar yrðu skipaðir lögreglustjórar, sem þeir ætlast svo til, að hafi jafnframt með höndum oddvitastörf í kauptúninu. Ég verð að lita svo á, hvað sem öllum fyrirætlunum um framtíðina líður, að það sé réttlátt, að Alp. komi til móts við óskir íbúanna á þessum stöðum, sem eru í vandræðum með að geta fengið hæfa menn til þess að gegna oddvitastörfum, vegna þess, eins og öllum má

ljóst vera, að oddvitastörf í stærri kauptúnum, einkum þeim, sem hafa töluverð umsvif í framkvæmdum, eru orðin svo umfangsmikil, að það er varla hægt að ætlast til þess að menn hafi þessi störf með höndum í hjáverkum. Ég vil því mælast til þess fyrir hönd allshn., að hv. d. samþ. nú þetta frv. óbreytt. En jafnframt vil ég lýsa yfir því fyrir mína hönd, — og ég treysti, að þessir tveir meðnm. mínir, sem skrifa undir nál., séu mér sammála um það, — að við mundum á allan hátt styðja till., ef fram kynnu að koma um það, að tekið yrði til nýrrar athugunar, hvernig bezt væri að koma fyrir stjórn hinna stærri kauptúna. En eins og ég hef fært nokkur rök að, teljum við ekki, að samþykkt þessa frv. komi á nokkurn hátt í bága við það, að slík athugun fari fram.

Þorsteinn Þorsteinsson: Fyrir fáum árum flutti hv. frsm. frv. um það, að lögreglustjóri væri skipaður í Hrísey í Eyjafirði. Ég held að þetta sé rétt. En ég vil spyrja hann, hversu það má vera, að ekki kemur fram nú krafa um það, þar sem komið er fram frv. um nýjan lögreglustjóra á Dalvík, sem þá þótti ekki eins tímabært og lögreglustjóri í Hrísey. Af þessu og fleiru virðist augljóst, að ekki sé búið að tæma óskir manna um nýja lögreglustjóra, og ég held það væri heppilegra að athuga þau mál í einu en að samþ. einn og tvo lögreglustjóra í einu í hvert skipti. Þegar maður litur hér yfir nágrennið, þá dettur manni í hug a. m. k. þrjú kauptún, sem eru mannfleiri en þessi kauptún, sem nú eiga að fá sérstakan lögreglustjóra. Það má nefna Stokkseyri, Eyrarbakka, Ólafsvík og mörg fleiri kauptún, þar sem er engin búseta sýslumanna eða bæjarfógeta. En eins og horfir, má telja víst, að það komi krafa um lögreglustjóra frá þessum kauptúnum.

Nú sé ég að eftir launal. er þessum nýju lögreglustjórum gert að fá allt að 8400 kr. í laun á ári, og í frv. er einnig gert ráð fyrir því, að þeir fái aukalaun sem oddvitar. En ég vil spyrja: Hvernig hefur verið gert við þá lögreglustjóra, sem eru hliðstæðir þessum nýju mönnum, hreppstjórana? Þó að þeir séu ekki löglærðir, hafa þeir rækt starf sitt með þryði eins og þeir löglærðu. Það er ekki víst að menn séu betri framkvæmdastjórar fyrir kauptúnin, þó að þeir hafi embættispróf í lögum, heldur en menn, sem eru kunnugir þar. Ég held, að til skamms tíma hafi sami hreppstjórinn setið yfir Dalvíkurhreppi og Svarfaðardalshreppi til samans. En nú nægir ekki minna en að fá 9000 kr. mann yfir helming annars hreppsins. Nú verða hreppstjórar að sitja með 300—400 kr. laun um árið. Ef ríkið treystir sér til að fjölga svona embættismönnum, ætti það að gera betur við sína embættismenn, sem lægst eru launaðir, hreppstjórana. Um leið og aðrir starfsmenn ríkisins hafa verið stórhækkaðir, hafa þeir ekki fengið neina hækkun. Ef svo á að vera, að ýmis kauptún fái menn launaða með hálftriunda þús. kr. á ári fyrir utan verðlagsuppbót, en hreppstjórar fá ekki nema 100—400 kr.

í laun á ári, mun ég reyna að leggja minn skerf til þess að ráða bót á því misrétti, sem það virðist vera. Legg ég til, að þetta mál verði ekki látið ganga fram í þetta skipti og verði athugað, hvort nauðsynlegt er að fá slíka lögreglustjóra, og ef svo er, hvar þeirra sé helzt nauðsyn, svo að ekki þurfi ár eftir ár að vera að skjóta einum og einum lögreglustjóra inn, fyrir litla þörf.

Gísli Jónsson: Herra forseti. Ég vil fyrst mælast til þess við hæstv. forseta, að þessari umr. verði frestað, þar til hæstv. dómssmrh. hefur tækifæri til að vera við. Mér er kunnugt um það af samtali við hann, að hann setur sig á móti þessu máli, og mér finnst það einkennileg traustsýfirlýsing hjá andstöðuflokki stj. að berja í gegn mál til þess að veita dómssmrh. það traust að veita svona embætti þvert ofan í sinn vilja. Mér þykir það einkennileg afgreiðsla hjá allshn., ef hún fer eingöngu eftir því, sem Nd. gerir í málinu, lætur hana skipa sér fyrir verkum. Mér virtist það koma fram hjá hv. frsm., að af því að Nd. vilji hafa þennan hátt á málinu, þá sjái allshn. Ed. ekki ástæðu til að rökræða málið eða taka afstöðu til þess á þann hátt, sem hún hefur gert áður.

Hv. þm. sagði, að ekki gæti komið til mála, að settir yrðu sérstakir lögreglustjórar til að starfa þar, sem sýslumenn sætu fyrir. Ég vil benda hv. frsm. á það, að aðalrökin fyrir þessu máli eru þau, að lögreglustjórar eigi að taka að sér sveitarstjórn og sveitarstjórn er óráðstafað á öllum þeim stöðum, þar sem sýslumenn sitja sem lögreglustjórar, og verður að hafa sérstakan oddvita af þeim ástæðum, að ekki er gengið fram þetta mikilvæga atriði, sem hér um ræðir. En eins og hv. þm. Dal. bentí á, er hér kominn maður með fullum embættislaunum og auk þess hefur hann laun fyrir að vera oddviti og er þá með hæstlaunuðu mönnum í landinu. Ég vil í þessu sambandi benda á, hvaða staðir komi til greina um það að krefjast sérstaks lögreglustjóra. Við skulum sleppa Borgarnesi, vegna þess að þar er sýslumaður. Þá er Ólafsvík. Eins og hv. þm. Dal. minntist á, er ekki hægt að neita þeim um það, því að þar eru 500 íbúar á móti 330 í Búðahreppi. Svo er Hólmavík, þar er sýslumaður, Hjalteyri, þar er enginn sýslumaður. Það má benda á Bildudal. Hann er ekki einu sinni sérstakur hreppur, er talinn í Suðurfjarðahreppi og inn í þessum hreppi eru enn þá 5–6 bæir, sem fylgja þessu hreppsfélagi. En á það að verða ástæða til þess, að þessum mönnum sé neitað um sama rétt og Fáskrúðsfirðingum? Er hægt að neita Suðurfjarðahreppi, sem hefur 600 íbúa, um lögreglustjóra, af því að nokkrir bæir eru inni í firðinum, sem einnig fylgja þessu hreppsfélagi? Þetta er ekki frambærilegt. Ég veit, að það kemur krafa frá Suðurfjarðahreppi um það að fá lögreglustjóra á Bildudal, ef þetta verður samþykkt.

Ég vil benda hv. frsm. á, að það er ein gild ástæða fyrir svona hreppsfélög til að sækjast eftir að fá lögreglustjóra, og hún er sú, að á

þennan hátt fá þau góðan gjaldþegn inn í hreppinn, sem hreppurinn getur lagt á. Þetta verður bezti gjaldþegninn í hreppnum. Það eru fleiri hreppar en Bildudalur og Fáskrúðsfjörður, sem vildu þiggja slíka ostsneið rétt fyrir kosningarnar. Ég vil spyrja: Hvernig er þá hægt að neita héruðum, sem hafa fleiri en 330 íbúa, um nýja lækna? Nú er talað um, að það sé óviðeigandi að halda uppi læknum í héruðum, þar sem eru færri en 500 íbúar. Ég hygg, að þessi krafa skapi aftur kröfur um það, að settir verði læknar í héruð, sem hafa allt niður í 300 íbúa. Ég veit ekki betur en Hveragerði sé að verða sérstakur hreppur nú. Ekki situr þar sýslumaður. Flateyri, ekki situr þar sýslumaður. Suðureyri, Hnífsdalur, ekki sitja þar sýslumenn. Skagaströnd, með nýsköpunina, ekki er þar sýslumaður. Raufarhöfn, ekki sýslumaður, og ekki á Þórshöfn. Á Eskifirði situr að vísu sýslumaður. Á Selfossi situr sýslumaður nú, en þá kemur krafa um lögreglustjóra á Eyrarbakka og Stokkseyri. Þetta er ekki endirinn á málinu, heldur upphafið. Svo kemur Súðavík, Blönduós, þar er sýslumaður, Hofsó, Hellissandur. Þetta eru allt fjölmennari þorp en Fáskrúðsfjörður. Þingeyri, Vopnafjörður, Djúpvogur, Höfn í Hornafirði, og svo fylgir Grindavík fljótt á eftir. Þetta þýðir útgjöld fyrir ríkissjóð upp á nokkur hundruð þúsund kr. Samt er ekki séð fyrir því, sem sérstaklega á að sjá fyrir í frv., þ. e. oddvistastörfum á þeim stöðum, þar sem lögreglustjórar eru.

Ég vil því mjög mælast til þess, að hæstv. forseti fresti þessari umr., þar til hægt er að ræða málið við hæstv. dómssmrh., sem er á móti málinu, og sjá, hvort ekki er hægt að fá samkomulag um það að afgr. málið með rökst. dagskrá í trausti þess, að ríkisstj. láti taka upp málið í heild og finni skynsamlega leið út úr þessu. Því að ella munu koma fram ótal kröfur, ekki aðeins viðvíkjandi lögreglustjórum, heldur einnig öðrum embættismönnum, svo sem læknum.

Frsm. (Bernharð Stefánsson): Herra forseti. Mér virðist óþarfi að fresta þessu máli af þeim ástæðum, sem hv. þm. Barð. talaði um, til þess að hægt væri að ræða við hæstv. dómssmrh. um það. Hæstv. dómssmrh. hefur rætt þetta mál áður hér í d., og öllum hv. þm. er kunn hans afstaða. Hann ræddi um málið þegar þetta frv. var til 1. umr. Ég hafði þá borið nokkrar spurningar fram við hann, en hann fór af fundi. En ef hann hefði haft brennandi áhuga á málinu, hefði honum verið vorkunnarlaust að doka við. Og þegar alveg sams konar mál var á ferðinni hér í d., lét hann í ljós álit sitt á því. En svo er annað. Hvenær verður hæstv. dómssmrh. viðstaddur hér í deildinni? Nú eru tveir hæstv. ráðh. hér staddir og hafa hér atkvæðisrétt, en koma þó ekki oft. Og hinir ráðh. koma hér aldrei nema þeir hafi mál að flytja. Þetta veit hv. þm. Barð. Það er því sama og koma málinu fyrir kattarnef að biða með það. En ef hæstv. forseti ætlar að verða við þeim tilmælum að taka málið af dagskrá, þá er bezt.,

að ég láti máli mínu lokið nú, annars vildi ég tala meira. En hvað vill hæstv. forseti gera? (Forseti: Ég vildi gjarnan fresta umr., ekki einungis vegna tilmæla hv. þm. Barð., heldur vegna annarra mála á dagskránni). Ég mun þá beygja mig fyrir vilja hæstv. forseta.

Umr. frestað.

Á 98. fundi í Ed., 3. apríl, var fram haldið 2. umr. um frv.

Þorsteinn Þorsteinsson: Ég var áður búinn að láta í ljós skoðun mína. Mér finnst rökin liggja svo mjög fyrir frá báðum hliðum, að ekki þurfi að lengja umr. öllu meir. Var orðið að samkomulagi í allshn., að skynsamlegra væri að fresta málinu og undirbúa betri heildarlöggjöf um þessi atriði. Ástæða er til að taka upp fyrri leiðina, þ. e. að því er Dalvík snertir.

Ég sé svo ekki ástæðu til að fara um þetta fleiri orðum, en leyfi mér að koma fram með dagskrártill. í málinu, svo hljóðandi, með leyfi hæstv. forseta:

„Með því að engar upplýsingar liggja fyrir um það, hvort kauptúnunum þeim, sem um ræðir í frv., er meiri þörf á að fá sérstakan lögreglustjóra en ýmsum öðrum kauptúnunum á landinu, og samþykkt frv. gæti því haft í för með sér algera stefnubreytingu í sveitarstjórnarmálum, þá telur deildin varhugavert að samþykkja frv. án ræðilegrar athugunar en gerð hefur verið og tekur því fyrir næsta mál á dagskrá.“

Ég tel réttara, að stj. athugi þetta mál betur milli þinga og taki þá nauðsynlega staði. Ræður hending ein, eins og nú hagar til, hver kaup-tún fái lögreglustjóra. En búast má við, ef einstök kauptún eiga að fá lögreglustjóra, að þá komi önnur á eftir.

Ég leyfi mér að afhenda hæstv. forseta þessa dagskrártill.

Forseti (StgrA): Mér hefur hér borizt svo-fellð dagskrártill. [Sjá að framan]. Er þá þessi till. til umr. líka.

Frsm. (Bernharð Stefánsson): Herra forseti. Ég verð að segja það, að mér finnst þessi dagskrártill. hv. þm. Dal. dálítið undarleg. Þótt hún heiti till. til rökst. dagskrár, sé ég ekki mikil rök í henni. Ef hv. d. vill afgr. málið á þennan veg, þykir mér sýnu nær að taka upp dagskrártill. allshn. um annað skylt frv., þó vitanlega með breyt. Þar eru þó rök, hér ekki. Þessi till. byrjar svo, með leyfi hæstv. forseta:

„Með því að engar upplýsingar liggja fyrir um það, hvort kauptúnunum þeim, sem um ræðir í frv., er meiri þörf á að fá sérstakan lögreglustjóra en ýmsum öðrum . . .“, o. s. frv. Auðvitað eru þetta hrein ósannindi (ÞP: með samanburði.), að engar upplýsingar liggi fyrir um þetta. Íbúar kauptúna þessara hafa bein-línis beðið um lögreglustjórn. Liggja beiðnir þessa efnis fyrir frá oddvitum og hreppsnefndum umræddra kauptúna, en eigi annarra. Menn skyldu halda, að þörfin væri þá meiri þar, sem

menn telja sig tilknúna að óska eftir að fá sér-stakan lögreglustjóra, heldur en á þeim stöð-um, sem engar slíkar óskir hafa komið frá.

Og svo kemur seinni partur þessarar dagskrártill.: „... og samþykkt frv. gæti því haft í för með sér algera stefnubreytingu í sveitarstjórnarmálum, þá telur d. varhugavert að samþykkja frv. án ræðilegrar athugunar en gerð hefur verið og tekur fyrir næsta mál á dagskrá.“ Hvað meinar hv. þm. með því að setja þessa fjarstæðu í till., sem hann ætlast til, að hv. d. samþ. Það er nú skárri stefnubreytingin, sem þetta gæti haft í för með sér í sveitarstjórnarmálum. Þetta er ekki annað en það, sem samþ. hefur verið áður um ýmis önnur kauptún. Ég get gengið inn á, að það hafi verið stefnubreyting í sveitarstjórnarmálum, þegar fyrstu l. um lögreglustjóra í kauptúnun voru samþ., en þó að 2 lögreglustjórum sé nú bætt við, er það vitanlega ekki nein stefnubreyting í sveitarstjórnarmálum. Það eru ein-göngu troðnar gamlar slóðir og ekki annað.

Við fyrri hluta þessarar umr. höfðu þeir báð-ir, hv. þm. Dal. og hv. þm. Barð., gert ýmsar aths. við frv. og það, sem ég hafði sagt. Ég gat nú ekki svarað því þá, sökum þess að hæstv. forseti vildi taka málið af dagskrá, og enda þótt nú sé tækifæri til þess, mun ég nú lítið fara út í það. Hv. þm. Dal. spurði mig að því þá, hvort ég hefði ekki áður flutt frv. um lögreglustjóra í Hrisey. Jú, ég gerði það einu sinni. Ég flutti frv. um lögreglustjóra í Hrisey samkv. beiðni íbúanna, en hv. Alp. féllst ekki á að samþ. það frv., og ástæðan var sú, hvað kaup-túnið í Hrisey er fámenn. Það hafði sem sé verið regla í þessum málum, sem Alp. hafði farið eftir, og reglan var sú að veita þetta ekki annars staðar en þar, sem íbúarnir eru 700—800 eða fleiri. Þetta hafði verið sú fasta regla, og þess vegna var þetta fellt þá. Og af þessum sömu ástæðum er þá vitanlega engin hætta á því, þó að þetta frv. verði samþ., að það verði þá a. m. k. nema örfá af þeim kauptúnunum, sem hv. þm. Barð. var að telja upp, sem bæðu þá um lögreglustjóra eða a. m. k., að Alp. sæi þá ástæðu til þess að verða við beiðni þeirra um það. (GJ: Veit hv. þm., hvað margir íbúar eru í þessum kauptúnunum, sem hann talar um?). Ég veit, hvað eru margir á Dalvík. (GJ: En á Fáskrúðsfirði? — IngP: 700—800). En á Stokks-eyri og Eyryrbakka, eins og hv. þm. Barð. tal- ar um í þessu sambandi, þá eru það ekki rök.

Þá var hv. þm. að tala um, að hreppstjórar landsins hefðu unnið störf sín með þrýði, en væru illa launaðir, en svo ættu þessir lögreglustjórar að vera vel launaðir. Já, rétt er það, að flestir hreppstjórar landsins hafa unnið störf sín með þrýði, og ég vildi sít draga úr því, að þeir yrðu betur launaðir, svo að hótanir hv. þm. um það að bera fram frv. um það, að hreppstjórar verði betur launaðir, hræða mig ekki.

Þessir 2 hv. þm. voru að tala um það, að þessi embættafjölgun yrði mikill kostnaðar- auki fyrir ríkissjóð. Þetta er gamla slagorðið, sem dugði vel fyrir mörgum árum, að vera á

móti fjölgun embætta, þ. e. a. s. nema í sinu eigin héraði, gamla slagorðið, að úti um landið séu flest embætti stofnuð fyrir beiðni fólksins. Já, það er nú svo, en hvernig er hægt að taka tillit til svona raka, sem út af fyrir sig geta nú átt rétt á sér, þegar stj. landsins fjölgar stöðugt hér í Reykjavík embættismönnum árlega um fleiri menn en farið er fram á að setja út á landsbyggðina. Og a. m. k. Alb. tekur sér ekki vald í þessum efnum til þess að halda ríkisstj. í skefjum um að fjölga starfsmönnum á alls konar skrifstofum hér í Reykjavík. Það er eingöngu þegar fólkið utan af landsbyggðinni af þörf biður um það, að þar sé skipaður starfsmaður, að þá er farið að tala um að spara. Ég vil skjóta því til hv. þm. Barð. sem form. fjvn., hvort hann hafi ekki orðið var við það, að fjölgað hafi verið starfsmönnum á skrifstofur hér í Reykjavík, sem ríkisstj. ræður yfir, eins mikið og meir en hér er farið fram á. Og mér finnst þá, að ef sparnaður á að vera ráðandi um þessi mál, þá eigi sá sparnaður að koma fram viðar en þar, sem beiðið er um aðstoð í þessum efnum. sem hér er farið fram á.

Hv. þm. Barð. taldi, að allshn. hefði ekki önnur rök fram að færa fyrir því, að hún væri nú með þessu máli, en hefði áður lagt til, að annað sams konar mál væri afgr. með rökst. dagskrá, heldur en þau, að hún léti hv. Nd. skipa sér fyrir verkum. Ég vil benda hv. þm. á, að þetta getur alls ekki átt við mig. Ég ætla að biðja hv. þm. að lesa nál. allshn. um frv. um lögreglustjóra á Dalvík. Þar stendur með skýrum orðum, að ég óski eftir því, að frv. verði samþ. Hvað meðnm. mína snertir, þá er nú því að svara, að þeir voru málinu velviljaðir, en vegna undirtekta hæstv. dómsmrh. bjuggust þeir við, að það mundi ekki ná fram að ganga sem slíkt mál, og vildu þá heldur leggja málinu lið með því að gera till. um jákvæða dagskrá en að málið yrði beinlínis fellt. Og það breyttist aðstaðan, þegar við vissum, að málið hafði svo mikið fylgi í hv. Nd. sem raun ber vitni um málið, sem við vorum í raun og veru allir með.

Ég skal ekki þreyta umr. um þetta frekar, en að lokum ætla ég aðeins að taka það fram, eins og ég gerði í sambandi við lögreglustjóran á Dalvík, að mín skoðun um það, að nauðsyn sé á að endurskoða sveitarstjórnarlöggjöfina og þá alveg sérstaklega með tilliti til skiptingar landsins í sýslur, hreppa og bæi, er alveg sú sama og áður hefur verið. Þessi skipting er vegna breyttra aðstæðna orðin úrelt að minnu álit, og einnig eru ákvæði um það, hvernig hinum ýmsu héruðum á að vera stjórnað, að minnu viti orðin úrelt. Ég álit því, að nauðsyn beri til þess að endurskoða þetta allt saman, og gæti ég vel trúað, að í framtíðinni yrði það svo, að landinu verði skipt í héruð á nokkuð öðrum grundvelli og hverju héraði fenginn starfsmaður, sem gæti gefið sig við því að sinna málum þess svipað og nú er um bæjarstjóra í bæjum. En hvað um það. Eins og ég gerði nokkra grein fyrir við fyrri hluta þessarar umr., álit ég, að þetta frv. komi ekki að neinu leyti

í bág við það, að þetta megi verða. Ég benti á meðal annars, að ef hæstv. ríkisstj. ætlaði að flýta slíkri endurskoðun, mætti hafa þann hátt á að setja menn í þessi lögreglustjóraembætti, en veita þau ekki. Þá er auðvitað ákaflega auðvelt að losna við þá, ef fyrir þessum þörfum kaupúnanna verður séð á annan hátt. Og auk þess er enginn vafi á því með þessa starfsmenn, og þótt þeir yrðu skipaðir, — þá verða auðvitað að vera ungir menn, — þá mundi verða auðvelt að flytja þá til í embættum, ef heildarlöggjöf yrði sett, sem gerði þeirra embætti óþarft.

Ég held mig því við og allshn., eða þeir 3 nm., sem tóku þátt í afgreiðslu þessa máls, að óska þess, að frv. verði samþ. Vilji hv. d. ekki fallast á það, mætti í það minnsta ekki minna vera en að það yrði afgr. með svipaðri rökst. dagskrá og allshn. hefur áður borið fram um annað frv., en að dagskrártill. hv. þm. Dal. verði felld.

Þorsteinn Þorsteinsson: Herra forseti. Ég skal ekki gera það að neinu þrætumáli, hvort dagskrártill. verður samþ. En til þess að samþ. þá dagskrá, sem fram hefur komið frá hv. 1. þm. Eyf. um frv. um Dalvíkurlögreglustjóran, þá verður hún auðvitað að koma fram.

En ég vil taka fram með örfáum orðum, að það er ekki rétt hjá hv. 1. þm. Eyf., að það séu miklar líkur fyrir því, að þörfin sé meiri á þeim stöðum, þar sem menn krefjast og heimta lögreglustjóra. Þeir, sem heimta ekki eða gera kröfur, hafa ef til vill meiri þörf, svo að maður getur ekki dregið neinar ákveðnar ályktanir af því út af fyrir sig. En ég verð að segja, að það er ekki hægt annað en telja það stefnubreytingu, ef nú á að fara að samþ. lögreglustjóra í öllum þeim kaupúnum, sem hv. þm. Barð. taldi upp hér við umr. (BSt: Liggja fyrir nokkrar till. um það? — GJ: Þær koma á eftir). Það er í raun og veru engin fjarstæða, að till. komi um slíkt, og mér er sagt af þm. eins kjördæmis, að nú vildu menn fá 2 lögreglustjóra í viðbót bæði á Eyrarbakka og Stokkseyri. Svona mundi þetta halda áfram, og því tel ég réttara að spyrna við fótum og athuga málið, áður en gengið er lengra. En ef einhverjir hv. þm. vildu leggja fram einhverja aðra dagskrártill., þá er mjög sennilegt, að samkomulag geti orðið um að samþ. hana.

Hv. 1. þm. Eyf. var að brigzla mér um það, að ég stæði ekki á móti fjölgun embætta í minnu héraði. En ég verð að segja það, að þar hefur heldur orðið fækkun embætta, en ekki fjölgun, og ég hygg, að ég hafi ekki sótt eftir að hafa þar fleiri embætti en vera ber samkvæmt 1.

Ég veit, að það er rétt, að hér í Rvík hefur verið ráðinn fjöldi manns inn á skrifstofur með háum launum. En sem betur fer er enn ekki búið að lögfesta það, og ef sterk ríkisstj. gæti komið að, ætti hún a. m. k. hægara með að rýma þar til en ef lögfestir væru embættismenn eins og hér er lagt til að gera.

Ég heyrði ekki nákvæmlega um það hjá hv.

1. þm. Eyf., hvor staðurinn væri fjölmennari, Búðahreppur eða Dalvík. (BSt: Mig minnir Dalvík). Mig minnir, að þetta sé ófugt, en það er út af fyrir sig. En ég tel, að dagskráin eigi að verða samþ. í stað þess að láta frv. ganga í gegn í deildinni.

Fjmrh. (Pétur Magnússon): Það verður að játa, að embættisstofnanir þær, sem um ræðir í frv. á þskj. 554, eru ekki eina fordæmið. Nú munu vera 2 lögreglustjórar úti á landi, í Keflavík og í Bolungavík. Auk þess voru á sínum tíma stofnuð slík embætti á Akranesi og Olafsvík, en báðir þessir staðir eru orðnir kaupstaðir, og lögreglustjóraembætti þar því lögð niður. En í þeim tilfellum, þar sem lögreglustjóraembætti hafa verið stofnuð áður, ætla ég, að þau hafi verið reist á þeim rökum, að þarfir ríkisins krefðust þess, að þar væru settir embættismenn, sem gegndu þessu starfi, hefðu tolfteirtilt o. fl. Aftur á móti hef ég ekki heyrt þau rök fyrir þessum embættisstofnunum, sem hér er um að ræða. Það er aðeins um þarfir sveitarfélagsins að ræða, sem fært er fram sem rök fyrir þessum embættum, og einmitt vegna þess sýnist mér, að hér sé um mjög mikla stefnubreytingu í sveitarstjórnarmálum að ræða. Það er augljóst, að ef þessi litlu kaup-tún ættu að fá sérstaka embættismenn launaða úr ríkissjóði, mundu margir aðrir staðir koma á eftir og heimta það sama. Og ég vil taka undir það, sem hv. þm. Barð. sagði hér við fyrri hl. þessarar umr., að ég sé ekki, að aðrir staðir, þar sem sýslumaður hefur aðsetur, hafi ekki alveg sama rétt til þess að láta ríkið launa starfsmenn til þess að standa fyrir hreppsmál-efnum. Mér er ekki kunnugt um, að sýslumönnum hafi verið falin nein sveitarstjórnarstörf þar sem þeir hafa aðsetur. Ég veit ekki til þess, og það er þá alveg einsdæmi, ef það hef-ur komið fyrir. Ég er því þeirrar skoðunar, að það væri mikið fljótræði án þess að taka alla sveitarstjórnarlöggjöfina til mjög nákvæmrar athugunar. En ég held, að það verði naumast gert á einu þingi, og ekki fært að gera það nema að koma með málið vel undirbúið undir þing. Og ef stofnað væri til slíkra umbóta, sem hér er um að ræða í þessu frv., mundi það áreiðanlega draga dilk á eftir sér, mjög kostnaðarsaman fyrir ríkissjóð, því að þótt hér sé ekki um að ræða nema fáa tug þúsunda, þá mundi það vissulega áður en mörg ár væru liðin vera komið upp í hundruð þús. kr.

Ég vil því fyrir mitt leyti mjög eindregið mæla með því, að dagskrártilill., sem flutt hefur verið af hv. þm. Dal., nái samþykki d. Ég skal játa það, að ég mun ekki láta mig það miklu skipta, þó að hún væri höfð með einhverju öðru orðalagi, eins og hv. 1. þm. Eyf. talaði um. Mér skilt, að það væri þá eitthvað á þá leið, að hlutaðeigandi ráðh., sem er fjmrh., yrði falið að láta fara fram endurskoðun á sveitarstjórnarlöggjöfinni. Ég mundi ekki hafa neitt sérstakt á móti því, en hins vegar verð ég að draga í efa, að það hafi komið fram nokkur sérstök rök fyrir því, að sveitarstjórnarlög-
Alþt. 1945. C. (64. löggjafarþing).

gjöfin þurfi gerbyltingar við. Ég ætla, að það muni hagkvæmara að láta kostnaðinn við sveitarstj. hvila á hreppnum sjálfum en að leggja allt á ríkið, fyrst og fremst af því, að öllum hlýtur að vera ljóst, að fyrir landið í heild mundi það verða miklu kostnaðarmeira að láta ríkið bera kostnaðinn af stjórn sveitarfélaganna. Og a. m. k. kem ég ekki auga á, að það sé nokkur sérstök ástæða í sambandi við þetta frv. að gefa stór fyrirmæli um það að taka sveitarstjórnarlöggjöfina til nýrrar athugunar og undirbúa breytingar í þá átt, sem hér hefur verið rætt um. Og mér þykir næsta ólíklegt, að sú stefna hefði mikið þingfylgi að leggja kostnaðinn af stjórn sveitarstjórnarmálanna á ríkissjóð.

Frsm. (Bernharð Stefánsson): Herra forseti. Ég sé nú enga ástæðu til þess að svara ræðu eins og ræðu hv. þm. Dal., því að þar kom ekkert nýtt fram. Hv. þm. var búinn að segja það allt áður, sem hann sagði nú, og ég var búinn að hrekja það. Og ég vil ekki tefja tím-ann með því að fara að endurtaka allt það, sem ég hef sagt. En hvað hæstv. ráðh. snertir, þá fannst mér gæta hjá honum misskilnings í ræðu hans, sem hann kom að aftur og aftur, og það var það, að hann hafði skilið þessi frv. svo, að ríkið ætti að kosta oddvitastarfið í viðkomandi kaптunum, og ef áframhald yrði á þessu, þýddi það í raun og veru það, að ríkið kostaði oddvitastarfið í þessum kaптunum. En það er nú ekki. Það er beinlínis tekið fram í frv., að lögreglustjórar fái laun sín fyrir oddvitastörf sem aðrir oddvitar frá hreppnum. Og ég bauð það fram í allshn., þegar hún var að fjalla um þetta mál, að það, sem þeir fengu fyrir oddvitastörf, drægist frá launum þeirra, þannig að ríkissjóður greiði þá þeim mun minna sem þeim laun-um nemur, og ég fyrir mitt leyti gæti vel sætt mig við þá breyt., t. d. ef hún kæmi fram við 3. umr. En meðnm. minir litu nú þannig á, að lögreglustjórum væru ætluð svo litil laun samkv. launal., a. m. k. samanborið við það, sem lögfræðingar fá yfirleitt þegar þeir eru í starfi, að það mundi geta verið hætta á því, að hæfir menn fengjust síður til starfisins, ef þessi breyt. yrði færð. Og þess vegna varð nú ekki af því, að n. bæri fram brtt. um þetta.

Hæstv. fjmrh. sagði, að áður hefði stofnun lögreglustjóraembætta verði rökstudd með því, að ríkið hefði allmikilla hagsmuna að gæta á þeim stöðum, sem áður hefðu komið til greina, og þess vegna hefðu lögreglustjórar verið skipaðir. Ég efast dálítið um þetta. Ég held, að aðalatriðið hafi í öllum þessum tilfellum verið það, að kaптunin gætu þannig fengið fastan starfsmann. Í Búðahreppi, þar sem hér er far-ið fram á, að lögreglustjóri verði skipaður, held ég, að sé töluverð tollheimta, og ég held, að hún sé a. m. k. eins mikil á Dalvík og hún var í Ólafsfirði, þegar þar var skipaður lögreglu-stjóri. Hæstv. ráðh. sagði, að í þeim kaптun-um, þar sem sýslumenn væru búsettir, væri eins mikil þörf á því og í öðrum kaптunum að fá mann til að gegna oddvitastörfum fyrir

síð. Má þetta vera rétt, og þess vegna er þörf á að endurskoða a. m. k. sumar gr. sveitarstjórnarlaganna. En það nær ekki nokkurri átt samt sem áður að skipa lögreglustjóra við hljóðina á sýslumanni, og get ég ekki skilið, hvernig slíkt ætti að eiga sér stað. (GJ: Þetta er þó gert í Rvík). Það eru svo margskipt í Rvík þau störf, sem annars staðar eru í höndum eins manns, og skal ég ekki fullyrða, að það gæti ekki komið til mála. En a. m. k. er hann ekki skipaður til þess, eins og ráðh. var að tala um, að ríkið borgi oddvitastörfin, því að það er hvergi gert þar, sem lögreglustjóri hefur verið skipaður.

Hæstv. ráðh. taldi það nú geta komið til greina að samþ. ekki þessa dagskrártill. hv. d., heldur einhverja aðra, en í þessu sambandi lét hann þó í ljós, að hann efaðist um, að sveitarstjórnarlögin þyrftu endurskoðunar við. Ég játa, að sveitarstjórnarlögin eru vel samín og að þau eru byggð á gamalli reynslu og hafa gefið yfirleitt vel. Og ég á ekki heldur við það, að nauðsynlegt sé að endurskoða öll atriði og öll ákvæði sveitarstjórnarlaganna. Ég átti í raun og veru aðeins við sérstakt atriði, og það var þetta, hvernig koma ætti fyrir forstöðu sveitarmálefna, einkum í kaupstöðum og annars staðar, þar sem fjölmennara er, og jafnvel að athuga skiptingu landsins í sýslur og hreppa. Þróunin hefur alltaf gengið í þá átt að skipta hreppunum, stundum vegna þess, að kaupsýslur hafa vaxið upp, og þá má segja, að það sé eðlileg skipting, og stundum hefur verið um að ræða skiptingu í hreina sveitahreppa. Hrepparnir verða minni og minni, en í litlum hreppum eru töluverðar tafir að því fyrir bændur að gegna oddvitastörfum. Ég held, að það þurfi að snúa við á þessari braut, hafa sveitarfélögin stærri og gera þeim með einhverjum hætti mögulegt að hafa mann til þess að gefa sig að þeim málefnum. Þetta er bara mín persónulega skoðun, sem ég hef haft lengi, eftir að ég sá, hvert stefndi í þessu máli. Ég þekki mæta vel sveit, þar sem í raun og veru eru alveg sömu atvinnuhættir, og með núverandi samgöngum eru allir í þeirri sveit nágrannar, svo að segja, en hún er bara skipt í 3 hreppa. Munurinn á þessum dagskrártill., sem fram hafa komið, — ein í þessu máli, en önnur í skyldu máli, — er sá, að þessi till. frá hv. þm. Dal. vísar málinu frá og í raun og veru, eins og ég sýndi fram á, algerlega á röngum forsendum, en sú dagskrártill., sem allshn. bar fram viðvíkjandi öðru máli, hún víðurkenndi þörfina á því, að þetta atriði, um stjórn stærri kaupstúna, væri tekið til athugunar, og óskaði eftir því, að hæstv. ríkisstj. gerði það. Með öðrum orðum, önnur dagskrártill. er algerlega neikvæð í þessu máli, en hin er jákvæð, þó að báðar taki raunar viðkomandi mál af dagskrá. Nú álit ég alveg óþarft að vera að fresta þessari umr. til þess að þeir menn, sem vilja nú vísa málinu frá með rökst. dagskrá, geti haft tíma til þess að semja hana. Þetta er ekki nema 2. umr., og bezta aðferðin og vinnubrögðin í þessu máli væri þá það, ef allir vilja nú við-

hafa hér fulla sanngirni, að hv. þm. Dal. taki sína till. aftur nú og lofi málinu að ganga til 3. umr. og þeir, sem vilja vísa því frá, taki við þá umr. upp till. allshn. að svo miklu leyti, sem hún á við þetta frv.

Fjmrh. (Pétur Magnússon): Ég skal ekki deila við hv. 1. þm. Eyf. um það, hvort ástæða gæti verið til að taka sveitarstjórnarlögin í heild upp til athugunar og gera á þeim breyt. Hann talaði um það, að sérstaklega gæti verið ástæða til þess að breyta sveitarstjórnarlögunum í það horf, að sveitarfélögin yrðu stærri en þau nú eru. Mér þykir sennilegt, að færa megi ýmis rök fyrir þessu, en hitt vil ég benda á, að þróunin hefur yfirleitt gengið í öfuga átt. Það hefur yfirleitt farið svo þar, sem hreppsfélög hafa orðið í stærra lagi, þar sem myndast hafa kaupsýslur, hvort heldur það er við sjó eða í sveit, að þar hafa kröfur komið fram um það að skipta sveitarfélögunum. Þetta er að vissu leyti eðlilegt, af því að þar koma venjulega að einhverju leyti nýir hagsmunir til greina þegar þéttbýli myndast innan sveitarfélaga eða dreifbýlis.

Hv. þm. var í rauninni ekki svo mjög harður á því, að ástæða gæti verið til þess að umskapa alla sveitarlöggjöfina, heldur sagði hann, að þyrfti sérstaklega athugunar við, hvernig fara skyldi með stjórn kaupstúna, þar sem þau hefðu myndast. En ég verð að segja, að ég get ekki séð í raun og veru, hvaða rétt kaupsýslur hafa til þess frekar en þá ýmis stærri sveitarfélög í landinu, að ríkissjóður beri kostnaðinn við stjórn þeirra. Hvernig er það t. d. með nágrannahrepp hv. 1. þm. Eyf., Glæsibæjarhreppur? Er hann ekki fjölmennari hreppur en Dalvík? Eða Glerárþorp? Ég hafi nú haldið, að ef Dalvík á rétt til þess að fá framkvæmdastjóra, launaðan af ríkissjóði, mundi Glæsibæjarhreppur og Glerárþorp kannske koma og segja: Við höfum ekki betri aðstöðu til að standa straum af kostnaði við sveitarstjórnina en Dalvík, og viljum hafa sama rétt. Og það mætti vist benda á ýmis fleiri sveitarfélög á landinu, jafnvel þar, sem engin kaupsýslur eru, sem hafa sömu ástæður að gera þessar kröfur og það kaupsýslur, sem um er að ræða. Mér er ljóst, að lögreglustjórar þeir, sem frv. gerir ráð fyrir, eiga að fá sérstaka bóknun, hafi þeir á hendi oddvitastörf samkv. 2. gr. frv. En þetta breytir engu í þessu sambandi. Tilgangurinn með stofnun þessa embættis er sá, að kaupsýslunin fái, ef svo mætti segja, sérstakan framkvæmdastjóra fyrir sig, launaðan af ríkissjóði, og þó að hann eigi að fá smábóknun fyrir að gegna hinum eiginlegu oddvitastörfum, skiptir það engu máli í þessu sambandi. Ég get ekki annað en haldið mig fast við það, sem ég lét í ljós í fyrsta skipti, sem ég talaði, að mér sýnist ekki orka tvímælis, ef þessi löggjöf nær fram að ganga, að þá muni koma kröfur frá ýmsum öðrum stöðum, sem erfitt verður að standa á móti, og ég hef ekki trú á, að Alþ. standi á móti þeim, ef þetta nær fram að ganga, og þess vegna álit ég ekki skynsam-

legt að fara svo að segja af tilviljun inn á þá braut. Ef hv. 1. þm. Eyf. telur, að sveitarstjórnarlögin þurfi í raun og veru athugunar við, held ég, að væri skynsamlegra fyrir hann að bera fram hér á Alb. till. um það, að skipuð verði nefnd, sem athugi það mál milli þinga. Ég hef sem sé enga trú á því, að í félmrn. verði samið til næsta þings frv. að nýjum sveitarstjórnarlögum, sem Alb. mundi fallast á. Ég held, að það mál þyrfti betri undirbúning en svo, og auk þess held ég, að best sé, að sem flest sjónarmið komi til greina við setning slíkrar löggjafar, og að skipa yrði sérstaka n. þar til hæfra manna til þess að undirbúa löggjöfina, ef þetta er nauðsynlegt, sem ég dreg í efa, að sé.

ATKVGR.

Rökst. dagskráin frá þm. Dal. samþ. með 9:6 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: GJ, GIG, HG, JJ, LJóh, MJ, PM, ÞÞ, EE. nei: HermJ, IngP, AS, PHERM, BST, StgrA.

2 þm. (BBen, BrB) fjarstaddir.

1 þm. gerði svohljóðandi grein fyrir atkv. sínu:

Bernharð Stefánsson: Ég hef áður sýnt það, að ég hefði eftir atvikum getað sætt mig við það, að mál sem þetta yrði afgreitt með rökst. dagskrá út af fyrir sig, ef hún hefði verið samilega orðuð og sýnt málinu samilegan velvilja. En þessi till. er með rangfærslur hreinar og beinar og staðhæfingar, sem ekki fá staðizt og sannanir liggja fyrir um. Þess vegna get ég ekki samþ. hana og segi nei.

7. Jarðhiti.

Á 36. fundi í Ed., 23. nóv., var útbýtt:

Fr. til l. um viðauka við l. nr. 98 14. maí 1940, um eignar- og notkunarrétt jarðhita, og l. nr. 114 30. des. 1943, um breyt. á þeim l. (þmfrv., A. 200).

Á 37. og 38. fundi í Ed., 26. og 27. nóv., var frv. tekið til 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 39. fundi í Ed., 28. nóv., var frv. enn tekið til 1. umr.

Fr. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 11 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

Flm. (Bjarni Benediktsson): Herra forseti. Ég get alveg látið nægja að vísa til grg. með þessu frv. Frv. þetta er flutt samkv. ósk bæjarráðs Rvíkur, sem lét semja frv. og fékk til þess Ólaf prófessor Lárusson, hinn hæfasta mann. Tel ég, að aðalefni þess sé frá honum komið, og ætti það út af fyrir sig að vera tryggðing fyrir því, að vel sé frá því gengið, því ég tel, að það, sem mestu máli skiptir, gætu verið hans hugmyndir, sem þar koma fram.

Ég legg svo til, að málið verði afgr. til 2. umr. og vísað til allshn. Það gæti að vísu komið til mála að vísa því til iðnn., en ég hef gáð að því, að allshn. hefur haft þetta mál áður til meðferðar.

ATKVGR.

Fr. vísað til 2. umr. með 11 shlj. atkv. og til allshn. með 11 shlj. atkv.

Á 75. fundi í Ed., 1. marz, var frv. tekið til 2. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 76. fundi í Ed., 4. marz, var frv. aftur tekið til 2. umr. (A. 200, n. 479).

Frsm. (Bjarni Benediktsson): N. hefur athugað frv. þetta á allmörgum fundum, og varð hún ekki sammála um afgreiðslu þess. Nú á síðasta fundi, þegar n. afgr. það frá sér, voru að vísu ekki allir nm. mættir á fundi, en meiri hl. n. kom sér saman um að mæla með frv. með mjög lítilfjörlegri breyt. á orðalagi til skýringar. Einn nm., 1. þm. Eyf., ritari n., taldi málið þurfa frekari athugunar við og vildi ekki taka afstöðu til þess að svo stöddu.

Fr. þessu fylgir svo ýtarleg grg., að ég tel óþarft að fjölyrða um þetta frekar. Frv. þetta miðar aðeins að því að tryggja enn betur hagnýtingu jarðhitans og koma í veg fyrir, að þeim verðmætum verði spilt á nokkurn hátt.

Bernharð Stefánsson: Herra forseti. Eins og tekið er fram í nál. á þskj. 479, þá tel ég, að þetta mál þurfi frekari athugun, og er þess þar getið, að ég tel mig ekki vera viðbúinn því að mæla með þessu frv. Auk þess skrifa ég undir með fyrirvara, og hef ég því óbundnar hendur við atkvgr. um þetta mál. Ég ætla þó ekki á þessu stigi málsins að leggjast á móti því. En ástæðan til þess, að ég var ekki við búinn að mæla með frv., er sú, að mér finnst, að þetta frv. gangi nokkuð nærri eignarrétti manna. Ég sé ekki betur en samkv. þessu frv., ef það verður að l., banni það mönnum að hagnýta sér jarðhita, sem kann að vera í þeirra landi, og veit ég ekki, nema þetta geti komið illa við. Ég skal þó játa, að það kann að vera nokkur bót að þeirri brtt., sem n. hefur gert við frv., en þar segir: Í stað orðanna „Skal leyfi eigi veitt, ef hætta kann að þykja á því“, komi: Skál leyfi eigi til þeirra veitt, ef hætta þykir á því. — Það er ekki mikill munur á þessu, en þó er breyt. til nokkurra bóta. En að ég leggst ekki á móti þessu frv. þrátt fyrir aths. minar, stafar af því, að ég tel, að það eigi fullkomlega rétt á sér að tryggja það, að mannvirki í sambandi við jarðhita verði ekki gerð gagnslaus með ráðstöfunum annarra manna, en ég hefði haldið, að það þyrfti nánari athugunar við, hvernig það væri best tryggt jafnframt því, sem réttur manna væri sem minnst skertur. Ég er enginn sérfræðingur í þessum efnum, en ég álit, að öll atriði hvað þetta snertir séu ekki enn nægilega vel athuguð.

Ég skal ekki leyna því, að ég hefði helzt kosið rökst. dagskrá, þar sem ríkisstj. væri falið að láta fram fara nákvæma endurskoðun á þessum málum fyrir næsta þing. Ég hefði talið það varlegra. Ég hef ekki gert neina till. um þetta og skal ekki segja, hvort ég flyt dagskrártill. við 3. umr. Ég mundi þó líklega fremur kjósa að flytja brtt. við þetta frv. til að tryggja betur rétt einstaklinga, en mig brestur nokkuð þekkingu á þessu máli til þess að útbúa brtt. með þeim árangri, sem ég hefði kosið.

Ég skal svo ekki orðlengja þetta frekar. Ég mun fylgja frv. við þessa umr., en áskil mér allan rétt við 3. umr.

ATKVGR.

Brtt. 479 samþ. með 9:1 atkv.

1. gr., svo breytt, samþ. með 11 shlj. atkv.

2. gr. samþ. með 11 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frv. vísað til 3. umr. með 13 shlj. atkv.

Á 77., 78., 81. og 86. fundi í Ed., 5., 6., 11. og 18. marz, var frv. tekið til 3. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 104. fundi í Ed., 11. apríl, var frv. enn tekið til 3. umr. (A. 509, 513).

Frsn. (Bjarni Benediktsson): Frv. þetta, sem hér liggur fyrir, var afgr. til 3. umr. að mestu leyti án ágreinings. Við 3. umr. málsins flutti hv. 1. þm. Eyf. brtt., sem n. bótti rétt að athuga, og varð hún sammála um að leita álits Rafmagnseftirlits ríkisins. Álit þess hefur nú nýlega borizt, en þar er ekki tekin afstaða til ágreinings, sem var milli hv. 1. þm. Eyf. og annarra nm. Meiri hl. n. treystir sér ekki til að fullyrða, hvað er réttast í þessu máli, og viljum við ekki taka á okkur þá ábyrgð að leggja til, að málið verði afgr. á þessu þingi án þess að fullnaðarrannsókn fari fram. Við viljum því leyfa okkur að flytja svohljóðandi rökst. dagskrá:

„Efri deild telur, að nauðsyn sé á, að sett verði lagafrýrmæli um eftirlit með jarðborunum og til tryggingar því, að virkjun jarðhita verði eigi skemmd að ófyrirsýnju með síðari mannvirkjum, og skorar þess vegna á ríkisstjórnina að semja, í samráði við sérfræðinga, frv. til l. um notkun jarðhita, þar sem fullnægjandi ákvæði verði um þessi efni, og tekur deildin fyrir næsta mál á dagskrá í trausti þess, að ríkisstjórnin leggi frv. þetta fyrir næsta Alþingi.“

Ég sé svo ekki ástæðu til að fara um þetta fleiri orðum. En ég legg á það ríka áherzlu, að hæstv. ríkisstj. bregðist vel við þessu máli og sjái um, að verkfræðileg athugun fari fram. Vil ég biðja hæstv. forseta að vekja athygli hæstv. ríkisstj. á þessu, þar sem enginn ráðh. er viðstaddur.

Forseti (StgrA): Borizt hefur rökst. dagskrá frá meiri hl. allshn., sem hv. 6. þm. Reykv.

hefur nú lesið. Liggur þessi dagskrártill. þá einnig fyrir til umr.

Frsn. (Bjarni Benediktsson): Í sambandi við þessa rökst. dagskrá vil ég spyrja hæstv. forseta, hverjir séu afgreiðsluhættir frá skrifstofu Alp., hvort þær rökst. dagskrár, sem fela í sér áskoranir til stj. um sérstaka meðferð á málinu, séu ekki afgr. á sama hátt og þál. til ríkisstj., eða hvort þær séu látnar biða og ekki birtar fyrr en í þingtiðindunum, því að þá er ekki að vita, að stj. verði kunnugt um þetta fyrr en eftir nokkur ár. Þetta hefur mikla þýðingu, og vil ég óska eftir upplýsingum um það.

Forseti (StgrA): Í tilefni af þessu get ég upplýst, að slíkar till. eru afgr. frá skrifstofunni með bréfi til ríkisstj. og þskj. sent með.

ATKVGR.

Rökst. dagskráin samþ. með 11 shlj. atkv.

8. Skipulagssjóðir.

Á 42. fundi í Ed., 30. nóv., var útbýtt:

Frv. til l. um skipulagssjóði (þmfrv., A. 250).

Á 43. fundi, 3. des., var frv. tekið til 1. umr.

Frv. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 9 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

Fln. (Bjarni Benediktsson): Herra forseti. Eg get látið mér nægja að visa til grg., sem fylgir þessu frv. Og til þess að það fái góðan framgang hér í hv. d., legg ég til, að því verði að lokinni þessari umr. vísað til 2. umr. og fjhn.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 10 shlj. atkv. og til fjhn. með 9 shlj. atkv.

Á 104. fundi í Ed., 11. apríl, var frv. tekið til 2. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 105. fundi í Ed., 12. apríl, var frv. aftur tekið til 2. umr. (A. 250, n. 775).

Of skammt var liðið frá útbýtingu nál. — Afbrigði leyfð og samþ. með 11 shlj. atkv.

Frsn. (Magnús Jónsson): Þetta frv. miðar að því að greiða fyrir skipulagningu á bæjum og framkvæma nauðsynlegar breytingar, sem leiðir af skipulagningunni. Frv. um sama efni, mjög rækilega undirbúið, var borið fram á Alp. 1940, og er þetta frv. sniðið eftir því að mestu leyti, en þó breytt til um það, sem er í raun og veru höfuðatriðið, þ. e. a. s., það er fært út og aukið og að ýmsu leyti e. t. v. bætt það atriði. En aðferðin til þess að greiða fyrir þessum skipulagsbreyt. í bæjunum, sem stungið

er upp á í frv., er sú að koma upp skipulags-
sjóðum og afla þeim tekna. Langveigamesta
aðriðið í þessari tekjuöflun er það, sem tekið
er fram í 5. gr. frv., en það er verðhækkunar-
skattur á þær fasteignir, sem hækka í verði
vegna fasteignamatsbreytinga, m. ö. o. takmark-
aður verðhækkunarskattur. Í frv., sem bor-
ið var fram á Alp. 1940, var kveðið svo á, að
þegar fasteignamat færi fram, skyldi meta sér-
staklega, hve miklu næmi hækkun á fasteign-
um af þeim ástæðum, sem frv. getur um, vegna
skipulagsbreytingar, og var svo heimilað að
taka allt að 80% skatt af þessum verðhækk-
unarskatti í skatt, til þess að greiða fyrir skipu-
lagsbreytingunum. Í þessu frv. er sett inn al-
veg nýtt ákvæði. Það er haldið þessu, að við
fasteignamat skuli meta sérstaklega þá hæk-
kun, sem orðið hefur á eignunum vegna skipu-
lagsbreytingarinnar. En svo er bætt áfram við
ákvæði um það, að þegar búið er að fastákveða
skipulagsbreytinguna, megi láta fara fram sér-
stakt mat á þeim eignum, sem ætla má, að hækki
í verði við þessar framkvæmdir, og því næst
ákvæði um það, að öll þessi allt að 100% verð-
hækkun renni í sjóði, skipulagssjóði, til þess að
greiða fyrir þessari skipulagsbreytingu.

Fjhn. hefur athugað þetta frv., sem flutt er
af 6. þm. Reykv., borgarstjóranum í Rvík, og
þess vegna er að ýmsu leyti miðað við Rvík,
og n. hefur fallist á, að í raun og sannleika
væri þetta alveg nauðsynlegt. Og ég held, að
allir séu sammála um það, að skipulagsbreyt.
verði ekki komið fram, nema lögfest verði ein-
hver ákvæði í þessu sambandi. Á hinn bóginn
eru það ýmis atriði, sem eru mjög athyglis-
verð og m. a. þær breyt., sem gerðar hafa
verið í þessu frv. frá frv. 1940. Það er t. d.,
að þegar skipulagsbreyt. hefur haft í för með
sér mikla hækkun á t. d. húseignum, fer þetta
mat fram og eiganda er tilkynnt, að hús hans
hafi hækkað um 100 þús. kr., og þar með á
hann að svara út þessari upphæð. Raunar er
séð um, að hann fái að greiða þetta með ár-
legum greiðslum á allt að 20 ára tímabili, en
eigi að síður verður hann að svara út þessum
100 þús. kr., og í mörgum tilfellum er þetta
sama sem að segja manninum að selja húsið.
Og það verður tæplega annað sagt en það sé
dálítið hart fyrir manninn að verða að greiða
þetta, án þess að hann fái nokkuð fyrir það. Hér
kemur fram sá mikli munur, sem er á slíkum
verðhækkunarskatti og t. d. eignarnámi, þar
sem fasteignirnar eru greiddar um leið og þær
eru teknar af eigandanum. Hann nýtur ekki
þannig hækkunarinnar, en hann er ekki settur
í þann vanda að svara út fé, sem hann á ekki
til. N. þótti tæplega gerlegt að heimta slíkan
verðhækkunarskatt af mönnum án þess að því
fylgi kaupskylda fyrir það verð, sem ákveðið
er, og þetta færðist þannig yfir í eins konar
eignarnám. Þetta er mjög athyglisvert, og með
þeim möguleikum, sem n. hafði til að rannsaka
þetta, var erfitt að segja, hvað bezt væri í
þessum efnum. Að visu má fallast á það, sem
segir í grg. frv., að verðhækkun sú, sem verð-
ur á fasteignum vegna skipulagsbreyt., sé ekki

á nokkurn hátt til orðin fyrir atbeina eigand-
ans. En n. telur þó vafasamt, að réttmætt geti
talizt, að hann eigi að þola þetta bótalaut. Og
í frv. frá 1940 leit sá ágæti lögfræðingur, sem
það frv. samdi, svo á, að ekki væri hægt að
fara herra en upp í 84% og að ekki væri goðt
fyrir hvern mann, sem fyrir því yrði, að verða
að svara öllu út. N. tók því það ráð að leggja
til, að þessu máli yrði vísað til nánari undir-
búnings af ríkisstj., því að n. er það ljóst, að
einhverjar ráðstafanir verður að gera og það
mjög fljótlega. Það er mjög mikil bótabörf í
vissum hverfum í bænum, þar sem hefjast þarf
handa að breyta alveg um fyrirkomulag og því
nauðsynlegt að fá um þetta löggjöf, en vissu-
lega þarf sú löggjöf að vera vel undirbúin.
Má vera, að sú athugun leiði til þess, að frv.
verði borið fram eins og það er nú. En það
hefur þá fengið sína athugun, og mundi margur
setta sig betur við að fylgja því, ef nákvæm
athugun hefði leitt í ljós, að eftir allt saman
megi fara þá leið. N. virtist líka sumt í frv.
ekki nógu skýrt, t. d. 6. gr. Það þarf a. m. k.
þó nokkurn skarpleika til að sjá, hvað í henni
felst, og þyrfti að orða hana alveg um, svo
að menn sjái með vissu, hvað í henni felst. Ég
vil geta þess, að einn nm., hv. 3. landsk., var
ekki á fundi, og ætla ég, þó að hann hafi nokkra
sérstöðu, að hann geti samt fallizt á að samþ.
frv., þó að hann hins vegar hafi ekki huga
á að koma í veg fyrir, að þessar athuganir séu
framkvæmdar. N. hefur því lagt til, að málið
verði afgr. með rökst. dagskrá á þskj. 775, sem
gengur í þá átt að vísa því til ríkisstj. og að
lagt verði fyrir næsta Alp. frv. um þetta efni.

ATKVGR.

Rökst. dagskráin á þskj. 775, frá fjhn., samþ.
með 10 shlj. atkv.

9. Landshöfn í Höfn í Hornafirði.

Á 34. fundi í Nd., 16. nóv., var útbýtt:

Frv. til l. um landshöfn í Höfn í Hornafirði
(þmfrv., A. 162).

Á 35. fundi í Nd., 19. nóv., var frv. tekið til
1. umr.

Frv. of seiðt fram komið. — Deildin leyfði
með 20 shlj. atkv., að það yrði tekið til með-
ferðar.

Flm. (Ásmundur Sigurðsson): Herra forseti.
Frv. það, sem hér liggur fyrir á þskj. 162 og
flutt er af mér og hv. 6. landsk. þm., er flutt
vegna þess, hve mikil nauðsyn er á því að gera
hið allra fyrsta hafnarbætur á þessum stað,
sem hér er um að ræða.

Það er öllum kunnugt, að við Austurland
eru einhver beztu fiskimið landsins, en þau
hafa verið allt til 1920 mjög lítið notuð, a. m.
k. af vélbátum. Það er fyrst um 1920, að þar
hefst nokkur vélbátaútgærd, mest fyrir for-
göngu Þórhalls Danielssonar í Hornafirði, með

því að byggja verbúðir til hagsbóta fyrir aðkomumenn. En vegna þess, hve hafnarskilyrði eru slæm, hefur þessi útgerð ekki getað verið nema með tiltölulega litlum bátum. Í fyrsta lagi er innsiglingin ekki góð. En annað er það þó, sem fremur hamlar útgerðinni á þessum stað, sem eru grynningar inni á höfninni og skortur á heppilegum leguplássum og bryggjum. Samt vil ég geta þess, að þrátt fyrir svona erfið skilyrði hefur allmikil útgerð verið rek-in þarna síðustu árin, þ. e. a. s. kringum þrjátíu bátar hafa stundað þarna útgerð, fremur litlir, hinir stærstu þeirra 30 smál. og flestir fyrir neðan 20 smál. En 7 millj. kr. á ári hefur verðgildi aflans numið þarna síðustu árin. Það sjá því allir, að það er nauðsynlegt að gera eitthvað til þess að bæta skilyrðin fyrir vélbátafloata Austfirðinga og til þess að nota þessi ágætu fiskimið, sem eru fyrir Austurlandi.

Þegar hafnarl. voru sett fyrir Hornafjörð árið 1935, var gengið út frá því sjónarmiði, að þau væru sett fyrst og fremst fyrir hreppinn sjálfan, sem höfnin skyldi vera í, og þess vegna var ákveðið í þeim l., eins og í hafnarl. flestra annarra staða, að hreppurinn skuli leggja fram þrjá fimmtu hluta kostnaðar við hafnarmannvirkin á móti tveim fimmtu hlutum frá ríkissjóði. En svo hefur reyndin orðið sú, að jafn-litill hreppur sem þessi hreppur, Nesjahreppur, hefur ekki séð sér fært að leggja í svona mik-ið mannvirki á þennan hátt. Að visu hefur ver-ið gerð litilsháttar bót á hafnarskilyrðum þarna með hafnargarðinum, sem gerður var 1936, en síðan ekki, vegna þess að hreppurinn sér sér ekki fært að leggja í það. Og með hverju árinu, sem liður án þess að gera umbætur þarna, má segja, að tjón útgerðarinnar við Austurland verði æ meira. Og vegna þess, að hér er fyrst og fremst að ræða um hagsmunamál vélbáta-útgerðarinnar á Austurlandi, þ. e. í Austfirð-ingafjórðungi yfirleitt, þá má segja, að það sé ekki fremur skylda Nesjahrepps eða Hafnar-kaupþúns að gera þær umbætur á höfninni, sem þarna þarf að gera, heldur sé rétt að lita svo á, að ríkið eigi að hlaupa undir baggann og láta gera þarna hafnarframkvæmdir eins og gera þarf, einmitt á sama grundvelli sem til er ætlað með stofnun landshafna, sem töluvert hefur ver-ið rætt um undanfarið. — Fram að þessu hefur nær eingöngu verið talað um, að þarna þyrfti að gera hafnarbætur. En nú er ljóst, að hafnarbætur þarna er ekki nóg að gera, þó að þær séu fyrsta sporið. Nú er vitað, að vélbátum landsmanna verður fjölgað mjög á næstu ár-um. Og til þess að sú aukning vélbátafloats komi að fullu gagni, þurfa fyrst og fremst að vera til hafnir fyrir bátana. En það þurfa líka að vera til þær fiskvinnslustöðvar, sem nauð-synlegar eru til þess að vinna úr aflanum, þann-ig að hann verði sem verðmæstastur til útflut-nings. Þess vegna höfum við flm. frv. þessa talið sjálfsagt að taka með í frv. ákvæði um bygg-ingu bæði fiskvinnslustöðva og verbúða. Ég vil einnig í þessu sambandi geta þess, að þetta er þegar orðin almenn skoðun fiskimanna aust-anlands. Og í því sambandi vil ég sérstaklega

minna á samþykktir, sem Farmanna- og fiski-mannasamband Íslands hefur gert, þar sem far-ið er fram á, að ríkið láti byggja góða höfn í Hornafirði ásamt hraðfrystihúsi og verbúðum. Og sömuleiðis hefur Alþýðusamband Íslands gert samþykkt, sem fer mjög í svipaða átt.

Ég ætla mér ekki að halda langa ræðu um þetta mál nú, heldur læt ég nægja að visa til grg. Vil ég þó aðeins minnst frekar á það, að þær framkvæmdir, sem hér er gert ráð fyrir að gerðar verði, eru ekki annað en eðlilegur liður í þeirri nýsköpun, sem ríkisstjórnin álitur, að þurfi að koma í atvinnulífi þjóðarinnar. Það fer ekki hjá því, að það haldi áfram að byggjast bæir hér á landi, eins og verið hefur. En hitt er líka viðurkennt, að ekki sé sama, hvar þeir bæir verði byggðir. Hingað til hefur Reykjavík fengið mestalla fólksfjölgun þjóðarinnar, en það er viðurkennt orðið af flestum, að slíkt sé ekki heppilegt, heldur verði að vinna að því, að sá hluti þjóðarinnar, sem kemur til með að búa í bæjum framvegis, set-jist að á þeim stöðum, sem líklegastir eru til þess að geta gefið góð afkomuskilyrði. Og hvert hefur stefnt í þessu efni, er bezta dæmið til sönnunar þess, að þetta mál, sem fyrir ligg-ur í þessu frv., snýr ekki aðeins að Austfirð-ingum einum. Enn fremur er vert að benda á það, að þetta mál snýr ekki aðeins að sjávar-útveginum, heldur líka landbúnaðinum. Nú er það svo, að ýmis héruð berjast um mjólkur-markaðinn í Reykjavík. Þeir, sem því vilja halda við sem flestum héruðum úti um byggðir lands-ins og koma í veg fyrir, að sveitabyggðir falli niður að meira eða minna leyti, hljóta þá líka að vera fylgjandi því, að bæir verði byggðir úti um landið, þar sem landbúnaðarskilyrði eru nærri þeim, svo að skilyrði til landbúnaðar-afurðasölu skapist í þeim bæjum fyrir nær-liggjandi sveitir.

Óska ég svo, að frv. verði vísað til 2. umr. og hv. sjútnv., að umr. þessari lokinni.

Umr. frestað.

Á 36. fundi í Nd., 21. nóv., var fram haldið 1. umr. um frv.

Páll Þorsteinsson: Herra forseti. Mér þykir rétt að segja örfá orð, áður en málið fer til n., til ábendingar fyrir þingn. þá, sem fær það til athugunar.

Á fyrra ári flutti mþn. í sjávarútvegsmál-um till. um landshöfn við Faxaflóa, en það frv. kom ekki til umr. í þinginu. Þannig var til komin þessi hugmynd um landshöfn. Á þessu þ. hefur hv. þm. N.-Þ. flutt frv. um lands-höfn á Þórshöfn. Það er því fyrsta frv., sem komið hefur til umr. á Alp. um þetta efni. Þetta frv., sem hér liggur fyrir, er hið næsta og er í sama formi og frv. hv. þm. N.-Þ. Þó er það frábrugðið í tveimur atriðum, sem ég vil vekja athygli á.

Í þessu frv. er gert ráð fyrir, að ásamt hafnar-gerð reisi ríkið verbúðir og fiskvinnslustöðv-ar. Þetta er nýmæli í hafnarlögum og grund-

vallaratriði, sem hv. alpm. hljóta að taka afstöðu til við siðari umræður málsins.

Frv. hv. þm. N.-Þ. er flutt skv. beiðni þeirra, sem hlut eiga að máli, eins og grg. ber með sér. Ekki verður það séð af grg. þessa frv., að svo sé háttáð um þetta mál, enda kom það ekki fram í ræðu hv. flm. Mér er kunnugt um, að menn heima í Hornafirði gáfu auga frv. mþn. um landshöfn, en þó mun ekki liggja fyrir beiðni frá þeim um flutning þessa frv. Í júlí s. l. var haldinn sýslufundur í A-Skaftafells-sýslu, þar sem fram kom erindi hafnarn. í Hornafirði um ábyrgð sýslunnar fyrir láni til hafnarbóta þar. Sýslunefndin ræddi málið og samþ. með öllum atkv. að verða við beiðni hafnarn., en ekki var rætt um landshöfn á þeim fundi, eða a. m. k. engin ályktun gerð, sem hnigur í þá átt.

Í byrjun þessa Alp. ritaði ég hafnarn. bréf út af höfninni og væntanlegri hafnargerð á Hornafirði. Ég hef ekki enn þá fengið neitt svar við þessu bréfi, og engar till. eða óskir hafa komið frá hafnarn., sem gangi í þá átt, sem þetta frv., sem hér liggur fyrir. Og mér er kunnugt um — ég hef kynnt mér það —, að skrifstofu Alp. hafa ekki borizt neinar óskir eða skilríki, sem lúti að þessu.

Þar sem þetta mál ber að með þessum hætti, þá tel ég ekki eðlilegt og jafnvel ekki viðeigandi að það sé afgr. í skyndi nú á þinginu, án þess að fyrir liggi umsögn og álit hafnarnefndar Hafnarkaupþúns og hreppnefndar Nesjahrepps, þ. e. a. s. þeirra, sem eru aðilar um þetta mál fyrst og fremst heima í héraði. — Þetta vildi ég sérstaklega taka fram, áður en málið fer til nefndar, og leggja á þetta nokkra áherzlu, og ég vænti þess, að hv. sjútvn., sem fjallar um þetta mál, taki þessar aths. mínar til athugunar við afgreiðslu málsins.

Sigurður Kristjánsson: Herra forseti. Ég þyrfti í raun og veru ekki að taka til máls nú, því að ég geri ráð fyrir, eins og sá hv. þm., sem síðast talaði, að þetta mál gangi til þeirrar n., sem ég á sæti í. En á þessu stigi málsins vil ég þó, vegna hv. flm. og vegna þeirrar ræðu, sem hv. þm. A-Sk. flutti nú, taka fram, að það er alveg rétt, að þetta mál er ekki þann veg undirbúið, sem millipn. í sjávarútvegsmálum taldi óhjákvæmilegt skilyrði fyrir því, að hún sendi frá sér frv. um landshöfn á þessum stað. Og þetta gildir ekki um þennan stað einan, heldur er um fleiri staði að ræða, sem millipn. í sjávarútvegsmálum hefur bent á sem líklega staði fyrir landshafnir. Millipn. hafði alveg sérstaklega til athugunar, hvar svo væri ástatt, að auðug fiskimið væru undan landi, en fá-menn og fátæk sveitarfélög, þar sem helztu lendingarstaðir koma til greina. Sýndist n., að á slíkum stöðum yrði ríkið að taka að sér að kosta hafnir, ef fiskimiðin ættu að nytjast eins og nauðsyn bæri til fyrir hag landsins, en ekki þýddi að ætlast til þess, að fátæk sveitarfélög tækju þar á sig t. d. þrjá fimmtu kostnaðar. Því að það mætti búast við því, að hin veika aðstaða sveitarfélaganna yrði til þess, að byrji

áð yrði miklu smærri, og jafnvel þó að stórt yrði byrjað, þá kæmi strax kyrkingur í framkvæmdirnar, og því þýddi ekki annað en að ríkið hefði þetta algerlega með höndum. Og vænta má, að slíkar hafnarframkvæmdir komi sveitarfélögum og héruðum í nánd alveg að sama gagni, þó að sá háttur væri hafður á eins og millipn. lagði til, að hafnir þessar, sem við kölluðum landshafnir, yrðu sjálfseignarstofnanir. Millipn. í sjávarútvegsmálum hafði athugað skilyrði, eins og ég áður tók fram, á nokkrum stöðum á landinu fyrir landshafnir, sem fyrst og fremst yrðu fiskihafnir. En svo stóð þá á, að fullkomnar rannsóknir og fullkomnar kostnaðaráætlanir lágu ekki fyrir um neinn af þessum stöðum, sem millipn. hafði einkum í huga, nema um Njarðvík á Reykjanesi. Millipn. lét sér þess vegna nægja að semja frv. um þann eina stað og senda ríkisstjórninni. Og frv. þetta var prentað í handriti og útbýtt meðal þm. í fyrria, eins og hv. þm. A-Sk. tók fram. En n. skrifaði ráðh. hins vegar bréf og benti á fjóra aðra staði, sem hún teldi, að ætti að gera sérstaka athugun á, hvort ekki ættu að byggjast upp sem landshafnir, og óskaði n. alveg sérstaklega eftir, að skilyrði fyrir landshöfn í Hornafirði væru rannsökuð. Nú er mér ekki kunnugt, að slík rannsókn hafi farið fram síðan, en má þó vel vera, að svo sé. Og þó ég tæki ekki eftir því hjá hv. flm. frv., að þeir skýrðu frá því, þá gæti það vel verið. En það eru svo alveg sérstök lendingarskilyrði í Hornafirði, að það er nauðsynlegt, að nákvæm rannsókn fari fram á því, hvort hægt er að byggja þar höfn og þá hve stóra, áður en lög eru samþ. um það með ákveðnum fjárframlögum, að þarna skuli verða byggð höfn og það skuli vera landshöfn.

Um málið ræði ég ekki frekar, því að það kemur til sjútvn., og n. getur látið skoðanir sínar koma fram í nál. fyrir hv. þd. En það er rétt að taka það fram nú þegar, að fiskibátafloti Austfirðinga hefur ekki haft annað að flýja á siðari árum að heita má á vetrarvertið en til Hornafjarðar. Því að það hefur reynzt vera svo miklum erfiðleikum bundið að sækja verstöðvar við Faxaflóa, að flestir Austfirðingar hafa gefizt upp á því, þótt fiskimiðin séu ágæt. Og ástæðan er sú, að hafnarskilyrðin hafa verið léleg, en mjög langt fyrir Austfirðinga að fara í þessa selstöð, og þeir hafa því orðið að fara til Hornafjarðar. Og þar eru ágæt fiskimið, þó að þau í sumum árum hafi brugðizt.

En ég tel, að alveg nauðsynlegt sé, áður en ákveðið er, hvort þarna kemur landshöfn, að hafnarskilyrði þarna verði rannsökuð til hlítar.

Flm. (Ásmundur Sigurðsson): Herra forseti. Ég verð að segja það, að ég er mjög hissa á því, að nokkur maður skuli vera á móti því, að þetta frv. gangi sæmilega greiðlega gegnum þingið, og ég tel ekki miklar líkur til þess, að hv. þm. A-Sk. fái miklar þakkir fyrir það austur í Hornafirði. — Sá hv. þm. byrjaði á því að minnst á það, að þetta frv. væri í

tveimur atriðum frábrugðið frv., sem hv. þm. N.-Þ. flytur um landshöfn á Þórshöfn, þ. e. a. s., að við flm. þessa frv. tökum fram í þessu frv., að þarna á Hornafirði þurfi að byggja fiskvinnslustöðvar o. fl. auk hafnarmannvirkja, og í hinu atriðinu ólíkt því frv. að því leyti, að frv. þetta væri ekki flutt að tilhlutun hafnarnefndar á viðkomandi stað. En við flm. frv. förum fram á, að reist verði fiskvinnslustöð og fleiri mannvirki auk hafnarinnar, til þess að útgerðarskilyrði batni við það verulega á þessum stað. Því fiskvinnslustöð er alveg nauðsynlegur liður í þeim framkvæmdum, sem gera þarf til þess að svo megi verða. Það er ekki nægilegt að gera höfn þarna, ef ekki eru síðan til tæki til þess að vinna úr aflanum. Þessa taldi hv. þm. A.-Sk., að hv. þm. þyrftu alveg sérstaklega að taka afstöðu til. Um þetta verður sjálfsagt athugað í sjútvn. — En viðkomandi því, er hv. þm. A.-Sk. talaði um, að frv. þetta væri ekki flutt að tilhlutun hafnarnefndar Nesjahrepps, þá var ekki annað að skilja á hv. þm. en að hann meinti, að við flm. mundum fá óþökk þar eystra fyrir að hafa flutt frv. En ég er nú kunnugri því, hvers menn þarna yfirleitt óska, heldur en hann. Það vill nú svo til, að ég þekki hvert mannsbarn þarna í Höfn í Hornafirði, en örlögin hafa hagað því þannig, að hv. þm. A.-Sk. á heima í tiltölulega afskekktri sveit langt fyrir vestan Hornafjörð og kemur hv. þm. lítið á Hornafjörð, nema til þingmálafunda. Vegna kunnugleika míns þarna veit ég, að þetta frv. hefur óskipt fylgi þeirra manna, sem hlut eiga að máli. Og ég þori að fullyrða, að það berst til þingsins eitthvað um þetta mál bráðlega.

Hitt er rétt, sem hv. þm. sagði, að á sýslunefndi hefði hafnarnefnd Nesjahrepps farið fram á, að sýslunefndin ábyrgðist fyrir hönd sýslunnar lán, sem hreppurinn tæki til þess að hrinda hafnarframkvæmdum af stað, móti framlagi úr ríkissjóði. En þetta var vegna þess, að þessir menn, sem þarna eiga hlut að máli, hafa í hyggju að reyna að komast af stað með það allra nauðsynlegasta, sem þarf að gera til þess að bæta hafnarskilyrði þarna, í trausti þess, að framkvæmdir þær, sem hreppurinn gerði í því efni, verði yfirteknar af ríkinu, ef það sjónarmið verður ofan á í hæst. Alþ., að þarna skuli gerð landshöfn. Hitt er ljóst, að hreppur, sem ekki telur nema 300 manns, hefur litla möguleika til þess að ráðast í framkvæmdir, sem hljóta að kosta fleiri millj. kr., eins og það mundi kosta að ganga svo vel frá höfn þarna sem gera þarf. En hins vegar verður það afkoma útgerðarinnar allrar á Austurlandi, sem biður tjón við það að láta ógert í þessum efnum það, sem þarf að gera til þess að bæta útgerðarskilyrði þarna, og svo mun fara, ef ríkið tekur þetta mál ekki í sínar hendur.

Ég vil benda á það líka, að hér er algerlega um tvö sjónarmið að ræða, þegar um er að ræða annars vegar landshafnir, en hins vegar hafnir, sem viðkomandi hreppar eiga að gera. Þar sem um það er að ræða, að hreppar vinni þessi verk, þá er gengið út frá því sjónarmiði,

að það sé fyrst og fremst mál hreppanna. En um þessa hafnargerð segi ég hiklaust, að hún sé ekki sérstaklega fyrir Hornafjörð, heldur Austfirðingafjórðung allan, og þess vegna er ómögulegt að ætlast til þess, að Hafnarkaup-tún geri höfn þarna eftir venjulegum reglum um hafnargerðir að öllu leyti, með venjulegum styrk á móti úr ríkissjóði. — Það vakti fyrir okkur flm. frv. að fá það sjónarmið viðurkennt á Alþ., að þau mannvirki, sem þarna þarf að framkvæma til þess að bæta hafnarskilyrði, eigi ríkið að gera, vegna þess að það mundi auka stórkostlega möguleika sjávarútvegsins í heilum landshluta. Enn fremur vil ég benda á það, sem ég gerði í framsöguræðu minni líka, að það eru fleiri en við flm. frv., sem líta svona á málið. Ég minntist á það þá, að samþykktir Farmanna- og fiskimannasambands Íslands og Alþýðusambands Íslands hnigu algerlega í þessa átt. — Hv. þm. A.-Sk. taldi, að ekki væri ástæða til þess að afgreiða þetta mál í skyndi hér á Alþ., án þess að óskir um það lægju fyrir frá hafnarnefnd Hafnarkauptúns. Ég vona þá, að ef þær óskir koma fram, þá breyti sá hv. þm. fljótt afstöðu sinni í þessu efni. — Ég óska svo, að málinu verði vísað til hv. sjútvn.

Páll Þorsteinsson: Herra forseti. Ég hef ekki ástæðu til að segja mörg orð til viðbótar því, sem ég sagði áðan. Ég held, að það sé ákaflega hæpið fyrir hv. 2. landsk. þm. (AS) að draga þá ályktun af þeim forsendum, sem fyrir liggja frá minni hálfu, að ég mæli á móti þessu frv. Hitt vil ég endurtaka, að ég tel ekki eðlilegt og tæplega viðeigandi, að þetta frv. verði afgr. á Alþingi í skyndi, án þess að leitað sé umsagnar aðila heima fyrir, sem um þessi mál eiga að fjalla þar. Þetta vil ég endurtaka, og mér finnst sjálfsagt, að sjútvn. geri það, og þess vegna lagði ég áherzlu á það vegna vinnubragða n. — En um hitt atriðið, sem er nýtt í þessu frv., að tengja byggingu frystihúsa, niðursuðuverksmiðju, beinamjólsverksmiðju og lýsisvinnslustöðvar við hafnargerð, þá held ég, að það hafi ekki verið ofmælt í þessu sambandi, þó að ég segi, að hv. alþm. yrðu að taka afstöðu til þess við síðari umr. og við afgreiðslu þessa máls.

Mál þetta fer að sjálfsögðu til hv. sjútvn., og gefst þeirri hv. n. þá tækifæri til athugana á málinu, sem nauðsynlegar kunna að vera.

Samgmrh. (Emil Jónsson): Herra forseti. Mig langar til að segja um þetta mál örfá orð, áður en því er vísað til n. — Í þinglokni síðustu var útbýtt hér í handriti á meðal þm. frv. til l. um landshöfn í Njarðvíkum, sem samið hafði verið af millþn. í sjávarútvegsmálum og sent ráðuneytinu til fyrirgreiðslu. Þetta frv. fór í þá átt, að ríkisstj. yrði heimilað að byggja í Njarðvíkum höfn á ríkisins kostnað með hliðsjón af því, að þar væru auðug fiskimið, en lítill hreppur við lendingarstaðinn ómegnugur

til stórra framkvæmda, og þangað sæktu bátar víða að af landinu og mundu gera það í ríkari mæli, ef hafnarskilyrði væru þarna betri. Þetta voru þau rök, sem millibn. í sjávarútvegsmálum færði fyrir sínu máli og mér fannst mjög skynsamleg rök og eðlileg. Þess vegna var sá háttur hafður á um þetta mál þá — af því að komið var nærri þinglokum og ekki von til, að málið gengi fram á því þingi, — að kynna mönnum málið með því að senda þetta í handriti, svo að það gæti orðið athugað til næsta þings.

Árangurinn af þessari kynningarstarfsemi hefur orðið sá, að hér hafa komið fram tvö önnur frv., annað um landshöfn á Þórshöfn, en hitt frv. er um landshöfn í Hornafirði, en ekki það frumvarpið, sem fyrst og næst lá fyrir, um landshöfn í Njarðvíkum. En það á sínar orsakir, að það síðast talda er ekki komið, því að það hefur verið í stöðugum undirbúningi til síðustu stundar, en hefur verið sent sjútvn. til flutnings, og ég vona, að það komi hér til umr. í hv. d. bráðlega. En hafnargerð í Njarðvíkum hefur verið þrautundirbúin í mörg ár. Það hafa verið gerðar ýmsar fyrirkomulags teikningar og kostnaðaráætlanir um ýmis mannvirki þar, sem líka liggja fyrir. Það hafa verið athugaðir allir nærliggjandi staðir og möguleikar til slíkra framkvæmda þar. Það hefur verið rætt um málið við hafnarnefndir og útgerðarmenn á þessum stöðum um samkomulag við þessa aðila um þátttöku í framkvæmd málanna. — Það er ekki hægt að segja um þessa tvo staði, sem frv. eru komin fram um að gera landshafnir á, þ. e. a. s. Þórshöfn og Hornafjörð, neitt svipað því í þessu tilliti eins og hægt er að segja um Njarðvíkur. Að visu hafa farið fram bráðabirgðaathuganir á þessum stöðum, sem reyndar gefa vissar bendingar í þá átt, hvert þróunin stefnir. En það er svo fjarri því, að á þessu stigi málsins sé undirbúningi þess svo langt komið, að það sé tímabært, að mínu viti, að flytja frv. um þessa staði í þeirri meiningu að samþ. nú þegar að byggja landshafnir þar. Ég geri ráð fyrir, — eins og ég sagði, þegar til umr. var frv. til l. um landshöfn á Þórshöfn, — að þarna séu ýmsir möguleikar til byggingar landshafnar, sem sjálfsagt sé að athuga, og ýmislegt, sem bendi til þess, að þróunina muni bera í þá átt að gera þarna landshöfn. En ef hér er farið að setja af stað tvö landshafnafrv., meira og minna óundirbúin, við hliðina á því frv., sem er mest undirbúið og hefur mesta möguleika til skjótrar framkvæmdar, þ. e. a. s. um landshöfn í Njarðvíkum, það tel ég mjög illa farið, því að það gæti torveldað framkvæmdir á þeim stað eða stöðum, þar sem málið er vel undirbúið. Hér hefur af hv. þm. verið hlaupið fram fyrir það, sem eðlileg þróun er fyrir hendi um, þó búast megi við, að seinna komi landshafnir á þessum stöðum. — Byggingar stórra hafna, eins og hér er um að ræða, eru gífurlega stór mannvirki. Það hefur verið gert ráð fyrir því, að byrjunarframkvæmdir landshafnar í Njarðvíkum muni kosta — eftir frv. — um tíu millj. kr.

Alpt. 1945. C. (64. löggjafarþing).

Hér í frv. um landshöfn í Hornafirði eru nefndar sex millj. kr. Og í frv. um landshöfn á Þórshöfn fjórar millj. kr., þannig að það er vitað mál, að ætti að gera þessar landshafnir mjög fljótlega, ásamt landshöfn í Njarðvíkum, þá mundi þurfa að einbeita þangað ákaflega mörgum kröftum og miklum, sem ég eftast um, að okkur tækist að hafa ráð á samtimis. Ég hafði hugsað mér í þessum hlutum þá framkvæmd mála, að fyrst væri tekin ein landshöfn, sem bezt væri undirbúin og mestir möguleikar til, að kæmi sem fyrst að notum, sem ég tel tvímælalaust Njarðvíkur. Tel ég hagkvæmast, að þessar framkvæmdir verði unnar þar svo, að þær kæmu að verulegum notum, áður en farið væri að dreifa kröftunum að verulegu leyti til annarra staða. Hitt er annað mál, að athuga, hvað hægt er að gera til þess að bæta úr brýnustu þörf þarna eystra, á þann hátt sem tíðkast hefur. — Þegar millibn. í sjávarútvegsmálum hafði þetta mál á döfinni, voru hjá henni nefndar fimm eða sex hafnir, sem gætu komið til mála sem landshafnir, sem hún taldi eðlilegt að nefna í því sambandi. En þær eru, auk Njarðvíkur, Þorlákshöfn, Hornafjörður, Þórshöfn og Skagaströnd og ein á utanverðu Snæfellsnesi. Á öllum þessum stöðum eru ýmsir möguleikar, sem benda til þess, að fyrr eða síðar verði horfið að því ráði að gera þarna einmitt landshafnir kannske í svipuðum stíl og menn hugsa sér nú um Njarðvík. En þó — eins og ég sagði í upphafi — tel ég málið vera það lítið undirbúið á öllum þessum stöðum öðrum en Njarðvík, að það sé ekki rétt að slá föstu með laga-setningu, að þetta skuli gert þegar í stað. Ég skal líka benda á, að á þessum stöðum hafa verið uppi till., svo að segja öllum, um svipaðar aðgerðir á nærliggjandi stöðum. Og þó ég fyrir mitt leyti áltí, að varla komi til greina svipaðar framkvæmdir þar og á þessum stöðum, sem ég nýlega nefndi, þá tel ég þó rétt, að það yrði betur athugað, áður en málinu yrði endanlega ráðið til lykta viðkomandi hverjum þessara staða fyrir sig. Sömu leiðis vildi ég einnig mega á það benda, að ef samþ. verða nú tvö, þrjú eða fjögur landshafnafrv. samtímis, þá er nokkurn veginn víst, að fleiri frv., þ. e. a. s. um hina staðina, sem ég áðan nefndi, koma á eftir, Þorlákshöfn, Skagaströnd og á Snæfellsnesi. Og ég tel, að þessar hafnir allar, sem nefndar hafa verið, aðrar en Njarðvík, hafi nokkurn veginn jafna aðstöðu og megi færa nokkurn veginn jafnstærk rök fyrir nauðsyn byggingar landshafnar á þessum stöðum öllum. Ef frv. um þessar hafnir allar eru borin fram í einu og samþ. og kröftunum svo dreift, að byrjað verði á mörgum stöðum í einu, en á engum lokið né gert svo mikið, að nægi til mikilla bóta, teldi ég verr farið en heima setið. Ég tel skynsamlegustu leiðina í þessum málum að byrja á fáum stöðum í einu, kannske aðeins einum, og fara þar það langt með verkið, að verulegur árangur sæist þegar á fyrstu árum. En ef byrjað er að byggja landshafnir á mörgum stöðum í einu,

er hætt við, að líði langur tími, áratugur eða meira, þangað til verkið er komið á það stig, að hægt sé að hafa þess veruleg not.

Ég vil að visu síður en svo amast við því, að þetta frv., sem hér liggur fyrir, fari til n. og verði athugað. Ég tel sjálfsgagt, að svo verði gert. En ég vil aðeins skjóta þessari aths., sem ég hef borið hér fram, til þeirrar hv. n. og beina því til hennar, að hún athugi nokkuð þau sjónarmið, sem ég hef hér greint, áður en hún afgreiðir þessi tvö landshafnafrv., sem hér liggja nú fyrir hæstv. Alb.

Fr. um landshöfn í Njarðvíkum veit ég ekki annað en að komi mjög bráðlega fram á Alb., og því fylgja allar þær upplýsingar, sem á þessu stigi málsins er hægt að láta í té um það mál. Og ég tel það svo undirbúið, að í það megi fara nú þegar að byrja á byggingu landshafnar í Njarðvíkum, sem ég tel allra veigamesta staðinn af þessum sex, sem millipn. í sjávarútvegsmálum hefur talið, að komið geti til mála sem landshafnir.

Fm. (Ásmundur Sigurðsson): Herra forseti. Aðeins örfá orð vildi ég segja út af ræðu hv. þm. A-Sk. Ég efast ekkert um það, að það þarf að fara fram meiri rannsókn en þegar er gerð til undirbúnings byggingar landshafnar í Höfn í Hornafirði, áður en allt þetta er framkvæmt, sem lagt er til í þessu frv., að framkvæmt verði þar í sambandi við hafnargerð þar. — En ég vil benda á, að vitamálskrifstofan hefur þegar gert áætlanir um þau mannvirki, sem hún telur sérstaklega að þurfi að gera vegna hafnarinnar. Á grundvelli þessara rannsókna er það, sem Nesjahreppur hyggst að gera þær framkvæmdir, vegna þess að hann treystir því, að það sé óhætt, og við flm. frv. teljum, að það sé óhætt fyrir Nesjahrepp að gera framkvæmdir á grundvelli rannsókna, sem niðurstöður um hafa komið frá vitamálskrifstofunni. Og við litum svo á, að það mundi vera lítil áhætta fyrir ríkið að hefja framkvæmdir á þessum allra nauðsynlegustu hlutum, sem þarf að gera til þess að bæta höfnina þar. Ég hygg, að vitamálastjórn sé því samþykkur, að það megi ekki dragast lengur. Og þá væri það að mínu áliti ekki hættu fyrir hæstv. Alb. að samþ. það, að ríkið tæki verkið að sér á þeim grundvelli, sem frv. þetta gerir ráð fyrir.

Samgmrh. (Emil Jónsson): Herra forseti. Ég vildi bara taka það fram í sambandi við ræðu hv. 2. landsk. þm. (ÁS), að mér er kunnugt um þær áætlanir, sem gerðar hafa verið um Höfn í Hornafirði í þessu efni, því að þær hafa allar verið gerðar undir minni stjórn, og þær eru ekki gerðar með hliðsjón af fiskveiðahöfn, heldur miðaðar að þrennu: Að auðvelda skipakomur inn á innri höfnina með nauðsynlegri dýpkun til þess. Í öðru lagi til að skapa skjól fyrir ísreki og stormum fyrir fiskibátaflotann. Og í þriðja lagi miða þær að því að tengja Hornafjörð við samgöngur út um land. Þetta eru þau þrjú höfuðsjónarmið, sem hafa legið

til grundvallar, viðkomandi athugun á umbótum á höfninni í Höfn í Hornafirði. Hins vegar hefur ekki sú athugun verið gerð með sérstöku tilliti til þess, að þarna komi upp stór landshöfn með mjög auknum bátaútvegi og framkvæmdum í sambandi við það. Það sjónarmið var ekki við þessa athugun sem aðalsjónarmið, heldur hitt, að auka skipakomur til þessa staðar og tengja þær við aðra staði landsins og skapa nokkurt skjól, bæði fyrir ís og stormi. — Ég teldi því, að ef þarna ætti að gera landshöfn með mjög auknum bátaútvegi og einnig með öllum þeim fiskvinnslustöðvum, sem er hér gert ráð fyrir, þá þyrftu þessar áætlanir mjög að endurskoðast. Og ég er viss um, að það þyrfti að breyta þeim mjög verulega, ef þessar till. frv. ættu að verða að veruleika. — Þetta tek ég fram af því, að mér er vel um þessar áætlanir kunnugt, sem hv. 2. landsk. þm. minntist á, því að ég hef látið gera þær.

Björn Kristjánsson: Herra forseti. Ég vildi aðeins gera þá stuttu athugasemd við ræðu hæstv. samgmrh., þar sem hann var að tala um, að það mundi ekki vera rétt að setja lög um fleiri landshafnir en eina í einu og ekki vit í að leggja samtímis í fleiri slík mannvirki, að ég vil benda honum og hv. sjútn. á, að í frv., sem ég flutti um landshöfn á Þórshöfn, er ekki gert ráð fyrir, að í framkvæmdir þar verði ráðizt fyrir en fé er veitt til þess í fjárl., og þó að frv. væri samþ., mundi ekkert verða framkvæmt þar fyrir en fé væri veitt til þess í fjárl. Svo að hættan við að samþ. þessi frv. er, eftir því sem ég bezt fæ séð, ekki nein fyrir ríkisstjórnina.

Annað vil ég drepa á í sambandi við það, sem hann var að telja upp hafnir, sem millipn. í sjávarútvegsmálum minnst á í sínu nál. og telur eðlilegt, að ríkið kosti jafnvel að öllu leyti. Viðkomandi Þorlákshöfn er það að segja, að ég hef heyrt, og það síðast í morgun frá hv. þm. Árn., að það muni ekki vera tilætlun þeirra, sem búa í héraðinu þar umhverfis, að ríkið beri kostnað við þá höfn, nema að því leyti að styrkja hafnarframkvæmdir þar með beinum framlögum og einnig með því að ganga í ábyrgð fyrir láni til framkvæmdanna. Það mun vera ríkjandi skoðun í héraðinu, að héraðið sjálft eigi að eiga þá höfn, svo að ég hygg, að hæstv. ráðh. þurfi ekki að óttast það, að samþykkt frv. um landshöfn í Þorlákshöfn verði sótt fast á Alb., ekki a. m. k. að svo stöddu. — Hættan við að samþ. frv. um landshöfn á Þórshöfn, eins og ég flutti það snemma á þessu þingi, virðist því ekki vera nein fyrir ríkissjóð, vegna þess að það er ekki ætlað til, að svo mikið sem framlög til byrjunarframkvæmda eigi sér stað fyrir en Alb. veitir fé til þeirra í fjárl.

Fm. (Ásmundur Sigurðsson): Herra forseti. Ég vildi aðeins leyfa mér að taka fram, að ég vænti þess fastlega, að frv. þetta fari til hv. sjútn. og hún athugi það vel. Og jafnvel þó að það yrði ekki samþ. nú á þessu þingi, þá væri

það stór vinningur fyrir málið, ef það fengist upp úr þessum flutningi frv., að rannsókn yrði gerð, til þess að málið gæti þá komið til meðferðar á næsta þingi.

Samgmrh. (Emil Jónsson): Herra forseti. Ég tel enga ástæðu til þess að fara að hafa um þetta mál langar umr. nú, því að það ber ekki svo mjög mikið á milli mín og hv. flm. þessara tveggja frv., sem hér er um að ræða, hv. þm. N-Þ. og hv. 2. landsk. þm. Og ég endurtek það, að þessir staðir báðir, sem hér eru nefndir í þessum frv., hafa komið til álita sem landshafnir og munu koma til álita í því efni. Það eina, sem á veltur, er það, hvort það er heppilegt fyrir málið í heild, að þessi frv. um þessa tvo staði komi fram á þessum tíma og það sé farið að bera þá saman við og jafnvel deila sköpum með þeim og frv., sem hefur verið vel undirbúið. Það verður að sjálfsögðu bætt úr því, sem á kann að vanta um undirbúning byggingar landshafna á þessum stöðum öllum, sem millþn. hefur nefnt í því sambandi og ég hef greint nú í umr., og kannaðir möguleikarnir, sem fyrir hendi eru til þess að þessar hafnir verði byggðar. En að fara að samb. þessi frv. áður en þær rannsóknir liggja fyrir — ja, það má kannske segja um það eins og hv. þm. N-Þ. sagði, að það væri enginn skaði skeður, því að það verði ekki hafizt handa um framkvæmdir fyrir en fé er veitt til þess af fjvn. og Alp. Og það er alveg rétt. En það er nú svona, að þegar búið er að samb. 1. af þessu tagi, þá byrjar strax næsta stig baráttunnar að útvega þetta fé, sem til vantar, — það þekkjum við allir, sem nokkuð höfum átt sæti á þingi, að fyrst kemur þetta stig, sem hv. þm. N-Þ. vill ná með samþykkt frv., sem hann flutti, og svo það næsta, sem ég gat um, — og baráttan endar svo kannske með einhverri ekki fullhugsaðri framkvæmd. Og það er aðeins þetta, sem ég teldi rétt að reyna að forðast.

ATKVGR.

Fr. vísað til 2. umr. með 25 shl. atkv. og til sjútnv. með 24 shl. atkv.

Á 112. og 113. fundi í Nd., 16. og 17. apríl, var frv. tekið til 2. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 114. fundi í Nd., 17. apríl, var frv. enn tekið til 2. umr. (A. 162, n. 828).

Jörundur Brynjólfsson: Aðeins örfá orð. Það er komin fram rökst. dagskrá frá sjútnv., þar sem tilgreindir eru nokkrir staðir sem landshafnir. Ég vænti þess vegna, að samb. verði brtt., sem ég legg fram þess efnis, að til viðbótar kæmi Þorlákshöfn. Það vita allir, sem til þekkja, hversu nauðsynlegt er að fá þarna höfn, bæði fyrir Suðurlandsundirlendið og þá ekki síður fyrir Vestmannaeyjar, sem mundu fá þar góðan griðastað í vondum veðrum. Vona

ég, að hv. d. fallist á þetta. Ég get upplýst, að hæstv. samgmrh. er málinu mjög fylgjandi.

ATKVGR.

Afbrigði um skrifl. brtt. (sjá þskj. 928) leyfð og samp. með 19 shl. atkv.

Umr. frestað.

Á 115. fundi í Nd., s. d., var fram haldið 2. umr. um frv. (A. 162, n. 828, 928).

Björn Kristjánsson: Það mun hafa verið um miðjan október, sem ég flutti hér í þessari hv. deild frv. um landshöfn á Þórshöfn á Langanesi, og um það bil mánuði seinna fluttu tveir hv. þm. sams konar frv. um landshöfn í Hornafirði.

Síðan fyrra frv. kom fram, eru liðnir um það bil 6 mánuðir, og síðan síðara frv. var tekið fyrir, eru um 5 mánuðir, og nú loks er nýkomið um það nefndarálit frá hv. sjútnv., en um frv. það, sem ég flutti, hefur ekkert heyrzt frá hv. n., nema hvað minnst er á landshöfn í Þórshöfn í nefndaráli um hitt landshafnarfrv. Vil ég láta í ljós óánægju mína út af þessari afgreiðslu hv. n., því að ég unni því illa, að frv. mitt, sem var miklu fyrr lagt fram, skuli enga beina afgreiðslu hafa hlotið.

Af nefndaráli hv. sjútnv. um frv. um landshöfn í Hornafirði sést, að n. hefur ekki treyst sér til að mæla með því, að það frv. verði samp. né heldur frv. um landshöfn í Þórshöfn. Leggur n. til, að fyrrnefnt frv. verði afgr. með rökst. dagskrá, sem felur í sér áskorun til hæstv. ríkisstj. um að láta athuga vandlega alla aðstöðu til hafnargerða á þessum stöðum og fleiri, sem komið gætu til greina í þessu sambandi. Get ég út af fyrir sig sætt mig við þessa dagskrártillögu, enda bjóst ég ekki við því, að framkvæmdir á hafnargerð á Þórshöfn gætu hafizt á þessu ári, þótt frv. mitt hefði náð samþykki.

Ég óska þess, að hæstv. samgmrh. láti ekki traust sjútnv. sér til skammar verða og sjái um, að ýtarleg rannsókn fari fram þegar á næsta sumri á skilyrðum til hafnargerðar í Þórshöfn, því að sjálfsögðu er sú rannsókn nauðsynleg undirstaða verklegra framkvæmda. Þórshöfn er að flestra dómi einhver sá ákjósanlegasti staður til fiskútgerðar á landinu og skilyrði til búskapar eru þar sérstaklega góð. Mig minnir, að hæstv. samgmrh. segði við 1. umr. þessa máls í haust, að hann teldi ekki rétt að setja 1. um þetta. Sú lagasetning gat þó ekki falið í sér neina hættu, því að sjálfsögðu verður ekki byrjað á framkvæmdum fyrr en fé er veitt til þess í fjárlögum, og slíkar fjárveitingar hefur hæstv. ríkisstj. og Alp. í hendi sinni.

Nú hafa verið afgr. 1. um landshafnargerð í Njarðvíkum, sem áætlað er, að muni kosta um 10 millj. króna. Er þá auðsætt, að ekki muni þykja fært að byrja á byggingu fleiri landshafna að svo stöddu. En rannsókn á skilyrðum fyrir slíkom framkvæmdum annars staðar er höfuðnaðsyn, sem ekki má láta undir höfuð leggjast.

Pétur Ottesen: Herra forseti. Í rökst. dagskránni er talað um nauðsyn bættra hafnar-skilyrða vegna fiskveiða. Þetta hef ég brýnt fyrir hæstv. Alp. í sambandi við fiskiskipakaupin, að nú þurfi að hefja stórt átak og að það verði hafið nú, þannig að aukningu skipaflotans verði búin þau skilyrði, að öruggt væri um geymslu þessara dýru báta. Þessu máli hefur ekki verið sinnt sem skyldi.

Aðgerðir Alp. eru ekki í samræmi við það, sem nauðsynlegt má teljast. Nú vil ég láta hefja rannsóknir í þessu efni á nokkrum stöðum á landinu. Mér er sama, hver stendur að þessum aðgerðum, bara ef þær eru gerðar í tíma, en ekki í ótíma. Hér er lagt til, að rannsókn fari fram, en er ekki um neina lausn, sem kemur að haldi, heldur aðeins rannsóknir, en þær skapa ekkert öryggi út af fyrir sig. Nú hef ég reynt að bæta úr með frumvarpi, sem ég flyt ásamt þremur öðrum hv. þdm. Ég vænti þess, að þetta bæti úr og að hæstv. ríkisstj. verði leyft að taka lán til þessa, og mæli ég því ekki með, að hin rökst. dagskrá verði samþ., en ef frv. er samþ., þá er það styrkur til skjótra framkvæmda. Ég legg áherzlu á, að hv. alþm. taki höndum saman og gangi frá þessu verkefni og veiti því afgreiðslu á þessu Alp., sem nú situr, og að það verði síðan tekið fyrir af hæstv. ríkisstj., og ég veit, að hæstv. samgmrh. hefur sýnt málinu skilning og hefur ekki slakað á klónni um það.

Samgmrh. (Emil Jónsson): Herra forseti. Þessi ræða hv. þm. Borgf. gaf mér tilefni til að taka hér til máls. Hv. þm. hélt því fram, að hafnarmálum hefði ekki verið sinnt sem skyldi, en ég fullyrði, að meiri ráðstafanir hafi verið gerðar á þessu þingi en nokkru sinni áður í þessu efni. Ég vil benda á, að á þessu þingi var samþ. frv. til l. um hafnargerðir og lendingarbætur, og kannast ég því ekki við þetta, og er hæpið, hvort hægt sé að framkvæma meira á þessu ári en þegar er ákveðið.

Ég tel, að með því fjármagni, sem fyrir er, er varla hægt að framkvæma meira. Hv. þm. sagði, að rannsóknir væru góðar, en ekki nægar, en það er nú einu sinni svo, að alltaf verður að byrja á rannsóknunum.

Hv. þm. N.-Þ. skal ekki vera óánægður með þetta mál. Afgr. er hliðstæð í Höfn og Þórshöfn, en það eru einu staðirnir, sem nefndir eru. Hann spurði um rannsókn, og mun ég stuðla að því. Annars lýsti þessi hv. þm. ánægju og trausti á sjútvn.

Frsm. (Lúðvík Jósefsson): Herra forseti. Ég skal hafa orð mín fá um þetta mál. Ég vil taka það fram, að ég hafði kvatt mér hljóðs fyrr sem frsm., en aðrir hv. þdm. hafa farið fram úr þeim rétti. — Sjútvn. hefur haft þetta mál nokkuð lengi og ástæðan fyrir því, að þetta hefur dregið, er sú, að n. hefur haft með höndum almenn hafnarlög, og hefur svo farið, að frv. um landshöfn á Þórshöfn og þetta frv. voru látin biða, þar til n. sæi afdrif hafnarlagafrv. Ég skal bæta því við, að ástæðan til þess,

að n. tók fyrir frv. um landshöfn í Höfn í Hornafirði, er sú, að það er svo brýn nauðsyn, að aðrir staðir jafnast ekki þar við að því leyti. Frá því í fyrria er helmingi meiri floti á vetrarvertíð en áður, og horfur eru á því, að allur bátaflotinn dragist hingað, ef dregst með þessar framkvæmdir.

Í tilefni af því, að hv. 1. þm. Árn. hefur lagt til að inn í hina rökst. dagskrá komi Þorláks-höfn, skal ég taka það fram, að ég tel sjálf-sagt að bæta þeim stað við, því að rannsókn er þar nauðsynleg. Ég skal svo ekki tefja umr., en vænti þess, að málið fái sæmilega afgreiðslu og að góður árangur verði af þessu hið fyrsta.

Sveinbjörn Högnason: Herra forseti. Hæstv. ríkisstj. og hennar fylgismenn hér í hv. d. þurfa nú svo mikið að tala, að það tefur mjög þingstörfin. En ég sé mér ekki fært að lengja umr., og því vil ég ekki ýta undir þessi ræðu-höld nú rétt áður en páskaheugin hefst. Ég ætla að koma fram brtt. við þetta frv. á þá leið, að á eftir orðunum „í Þórshöfn“ komi: við Dyrhólaey. — Það er talið, að þetta væri einn hinn best setti staður á öllu landinu, er hægt væri að koma þar upp höfn. Má skýra frá því, að nokkru eftir síðustu aldamót vildu þýzkir útgerðarmenn setja upp höfn í Dyrhólaey, ef þeir fengju afnot af landhelginni fyrir utan um tiltekið árabíl. Af því sést, hversu mikið álit þeir hafa á þessum stað. Ég legg því til, að rannsakað verði, hvort þarna eru möguleikar til þess að gera landshöfn.

ATKVGR.

Afbrigði um skrifl. brtt. (sjá þskj. 929) leyfð og samþ. með 19 shlj. atkv.

Frsm. (Lúðvík Jósefsson): Ég vil aðeins segja það í tilefni af þessari brtt., að hún er alveg sérstæð að því leyti, að hv. flm. hefur ekki dottið í hug að minnst á þennan stað í sambandi við almenn hafnarlög. En svo dettur honum í hug, að ákveðið verði að byggja landshöfn þarna, þar sem engum hefur til hugar komið, að ætti að gera lendingarbætur á sama tíma og l. um það efni eru að fara í gegnum þingið. Ég vil því mæla í gegn því, að þessi till. komi inn í þessa rökst. dagskrá.

Sigurður Kristjánsson: Ég ætlaði ekki að taka til máls þrátt fyrir það, þó að þessi mál séu til meðferðar, sem ég hef nú um 2 ár verið sérstaklega kjörinn til af þinginu að hafa með höndum og þar af leiðandi orðið að hafa meiri afskipti af þeim en flestir aðrir. En þegar hv. 1. þm. Árn. og hv. þm. V.-Sk. koma með stórkostlegar vitur í garð stjórnarinnar þegar 4 þm. úr stjórnarandstöðunni hafa tekið til máls um þetta mál, en aðeins einn maður af hálfu stjórnarsinna, þá þykja mér þetta vera svo mikil undur, að ég get ekki orða bundizt. Þó mundi ég ekki hafa farið að kveðja mér hljóðs, ef ekki stæði þannig á, eins og hv. 6. landsk. þm. tók fram, að þetta kemur eins og fjandinn úr sauðarleggnum að því leyti, að hv. þm. V.-

Sk. hefur setið allt þetta þing án þess að hafa séð ástæðu til að bera fram till. um rannsókn á lendingarbótum á þessum stað. En nú rýkur hann til og kemur með till. um, að þarna verði byggð landshöfn. En þetta er hin mesta fjarstæða, eins og hv. 6. landsk. tók fram.

Sveinbjörn Högnason: Mig undrar það stórlega, að þeir þm., sem eiga sæti í sjútvn., skuli leyfa sér að bera það á borð, að ekki hafi einu sinni verið farið fram á rannsókn á lendingarbótum við Dyrhólaey. Það er ekki langt síðan hæstv. samgmrh. gat um það, að vitamála-stjórnin hefði látið framkvæma rannsókn í Vík og í Dyrhólaey og hefði orðið sammála um það, að ekki væri hægt að gera þar lendingarbætur nema þá með mjög miklum kostnaði, en hins vegar væru möguleikar á að gera þar höfn. Mig undrar því stórlega, að þm., sem sæti eiga í sjútvn., annar form., skuli leyfa sér að viðhafa þau ummæli, sem þeir hafa nú gert. Hvar hafa þessir hv. þm. verið, þegar rætt hefur verið um þessi mál? Eða loka þeir augunum fyrir öllu nema því, sem viðkemur þeirra kjördæmum? Mig skyldi ekki undra, þótt eitt-hvað vantaði inn í þessa till., þegar hún verður afgr. Þá þykir mér það undarlegt, þegar hv. 7. þm. Reykv. segir, að aðeins einn maður af stjórnarliðinu hafi talað. Kannske telur hann ekki einu sinni hæstv. samgmrh. hlutgengan, — eða er hann ekki stjórnarliði? Kannske hann verði með okkur í vanaustinu? Eða er hv. 6. landsk. þm. genginn úr stjórnarliðinu, eða kannske hv. 7. þm. Reykv.?

Sigurður Kristjánsson: Um þetta mál höfðu ekki talað, áður en hv. þm. V.-Sk. tók til máls, aðrir en hv. 1. þm. Arn., — er hann stjórnarstuðningsmaður? — hv. þm. N.-Þ., — er hann stjórnarstuðningsmaður? — hv. þm. Borgf., — er hann stjórnarstuðningsmaður? — og hv. þm. V.-Sk., — er hann stjórnarstuðningsmaður? En hv. 6. landsk. þm. talaði af hendi stjórnarliðsins, og hæstv. samgmrh. hafði svarað fyrirspurnum. Mér finnst óviðkunnanlegt, að talað sé um málæði stjórnarsinna, þegar einn maður hefur talað af hendi þeirra, en fjórir af stjórnarandstöðunni. — Svo vildi ég leiðrétta það, sem hv. þm. V.-Sk. sagði, að ekkert hefði komið fram um þetta mál á þessu þingi frá þessum hv. þm., hann hefði ekki borið fram neina till. um það, ekki einu sinni um lendingarbætur á þessum stað. Þetta getur hv. þm. ekki hrakið með því að fara að tala um rannsóknir Þjóðverja og annarra. Eg veit, að hv. þm. er orðinn órólegur undir kosningarnar og því kemur hann með till. jafnfjarstæða sem þessa.

ATKVGR.

Brtt. 928 samþ. með 18 shlj. atkv.

Brtt. 929 felld með 15:9 atkv.

Rökst. dagskráin á þskj. 828, svo breytt, samþ. með 26 shlj. atkv.

10. Lax- og silungsrækt í Austfirðingafjórðungi o. fl.

Á 85. fundi í Ed., 15. marz, var útbýtt:

Frv. til l. um ræktun lax og silungs í Austfirðingafjórðungi o. fl. (þmfrv., A. 552).

Á 86. fundi í Ed., 18. marz, var frv. tekið til 1. umr.

Frv. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 9 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

Ffm. (Páll Hermannsson): Herra forseti. Til-drög þessa frv. eru þau, að stjórn Fiskiræktar-félags Fljótssdalshéraðs sneri sér til þm. af Austurlandi og fór þess á leit, að þeir beittu vör fyrir lagasetningu svipaðs eðlis og þetta frv. fjallar um. Frv. fylgir nokkur grg. ásamt fjórum fylgiskjölum, sem öll skýra málið. Þó þykir mér rétt að fara nokkrum orðum um aðalatriðin.

Lagarfljót með öllum þverám, sem í það falla, mun vera eitt af stærstu vatnahverfum þessa lands, og þeir, sem vit hafa á veiðivötnum, telja, að þverárnar Eyvindará og Grímsá séu með fallegustu stangaveiðiam á Íslandi, en í þeim er nú engin laxveiði og litil silungsveiði. Ástæðan til þess mun fyrst og fremst sú, að Lagarfoss er ekki gengur laxi og ekki er vitað, að lax hafi nokkru sinni veiðzt fyrir ofan foss fyrr en í sumar, að Sigfús Blöndal veiddi lax í Grímsá. Fyrir ca. 20 árum var á ferð um Austurland vatnalífrræðingur frá Vinarborg, og komst hann að þeirri niðurstöðu, að ef Lagarfoss væri gerður fiskigengur, sem hann taldi mögulegt, mætti koma á mikilli veiði í Lagarfljóti. 1932 var gerður laxastigi í Lagarfossi, og næstu ár var haldið áfram undirbúningi að því að skapa laxveiði með því að aflaga seiða og sleppa þeim í þveránnar, en samkvæmt lífslögmálum laxins áttu seiðin að leita aftur á sömu stöðvar sem fullþroska fiskar. En þótt nú sé langt síðan þyrjað var á þessu, hefur árangurinn ekki orðið meiri en svo, að í sumar veiddist lax í fyrsta sinn á þessum slóðum. Til þessa munu liggja ýmsar ástæður, og vil ég einkum benda á þrennt, sem mun valda þessu. Í fyrsta lagi mun laxastiginn í Lagarfossi ekki fullnægjandi. Telja ýmsir, að laxinn muni geta gengið þegar litið vatn er í fljótinu, en ekki að öðrum kosti. Önnur ástæðan er sú, að seiði fengust ekki annars staðar en úr klakstöðinni við Elliðaár og því hætt við, að þau séu líflitil þegar búið er að flytja þau austur á land. Þriðja ástæðan, sem ég vil nefna, er sú, að fyrir ósum Lagarfljóts er ógrynni af sel, sem ætla má, að hefti fiskgengd í fljótið.

Síðustu árin hefur litið verið gert að því að sleppa seiðum, þar sem áhuginn dofnaði þegar enginn árangur sást. En á síðastliðnu ári skeði það, að nokkrir áhugamenn í Reykjavík buðu Fiskiræktarfélagi Fljótssdalshéraðs upp á samning um, að þeir tækju að sér að rækta lax og silung gegn vissum skilyrðum, og

má sjá í fskj., sem fylgir frv., hver þau skilyrði eru. Að dómi þeirra manna, sem vit hafa á þessum málum, eru þessi skilyrði aðgengileg fyrir viðkomandi héruð, enda hefur Fiskiræktarfélag Fljótsdalshéraðs ákveðið fyrir sitt leyti að taka boði veiðimannanna, ef ríkisvaldið vill gera þeim kleift að standa undir sínum hluta af útgjöldunum samkvæmt samningnum.

Það eru einkum 3 atriði, sem frv. felur í sér. Í fyrsta lagi er ríkissjóði gert að greiða 30 þús. kr. árlega í 10 ár. Í fskj. sést, hvernig verja skal þessu fé. Vera má, að ýmsum þyki það skjóta skökkuð við, að ekki skuli koma fé á móti þessu framlagi, svo sem venja er til. En fyrir þessu er gerð nokkur grein í skýringum við 1. gr. Þar er bent á, að ekki er talið fært að skattleggja veiðina, þar sem hún er því nær engin, og auk þess hafa eigendur hennar engin not næstu 15 árin, og má það raunar teljast nokkurt framlag, ef um nokkra veiði væri að ræða.

Nú kynnu sumir að ætla, að veiðimenn geri þetta í gróðaskyni. En sé nánar að gætt, getur ekki verið um það að ræða. Slíkt væri ekki hugsanlegt öðruvísi en veiði yrði mikil, og mættu þá allir vel við una, ef sá árangur yrði af þessum samningum.

Annað aðalatriði frv. er það að taka leigunámi veiðirétt í 3 ám í Vopnafirði til þess að fá þar veiði til klaksins. Á fskj. III er skrá yfir framtalda veiði í þessum ám um 14 ára skeið, og samkvæmt henni er árleg veiði í þessum ám um 1000 silungar og 220 laxar og virðist veiðin fara minnkandi. Mun þar einkum um að kenna ógætilegri meðferð þessara veiðivatna.

Gert er ráð fyrir, að klakhús og önnur verðmæti gangi til vatnasvæðanna að loknu þessu 15 ára tímabili.

Þá er þriðja stóraatriði frv., en það er að útrýma sel við ósa Lagarfljóts og Jökulsár, svo og við ósa veiðiáanna í Vopnafirði, sem er aukatriði hjá hinum. Fskj. 4 er skýrsla um framtalda selveiði í 21 ár, 1924—1944. Á þessum árum hafa verið taldir fram frá Vopnafirði 70 fullorðnir selir og 486 kópar, eða að meðaltali á ári $3\frac{1}{2}$ fullorðinn selur og 23 kópar. Svo er að sjá sem selveiðin í Vopnafirði sé að minnka, a. m. k. fullorðnir selir, því að hún er alveg horfin. Þess má geta um þessa veiði, að mikill meiri hluti hennar er annars staðar en við ósana, sem sé út með firðinum beggja megin, ég býst við, að selur við ósana sé mjög litill eða enginn. Allt öðru máli skiptir um veiðina í Hrðarstungu. Þar er ein jörð, Húsey, sem mun vera ein allra mesta selveiðijörð á Íslandi, býst ég við. Ég sé t. d. eftir þessari skýrslu, að á einu ári hafa veiðzt þar 350 selir, og á tímabilinu, sem skýrslan nær yfir, sem er 21 ár, hafa verið taldir fram í Tunguhreppi 393 fullorðnir selir og 4086 kópar, sem gerir að meðaltali í 21 ár 19 fullorðna seli og 195 kópa. Þessi mikla selveiði tilheyrir einni jörð. Ef talin hefur verið fram selveiði í Tunguhreppi annars staðar en frá Húsey, er það svo hverfandi lítið, að það má teljast

einskis virði, enda er talið, að hún eigi alla veiðina, gagnstætt því, sem venjulegt er, að jarðir beggja megin stórvatnsfalla eigi veiðina, og nýlega er genginn dómur um þetta atriði, þar sem veiði öll er dæmd Húsey. Það er sjálf-sagt, að það að útrýma þessum mikla sel hefur kostnað í för með sér. Þess er þó að geta, að ríki á þessa jörð, og ég hygg, að landsskuld af henni sé ekki svo óskapleg, en ábúendurnir þyrftu auðvitað að fá bætur fyrir missi á selveiði. Hverjar þær verða, segi ég ekkert um, það fer eftir mati, en ég býst við, að í því mati yrði tillit tekið til þess, hverjar líkur væru til, að ábúendur Húseyjar fái tekjur af laxveiði, þegar fram í sækir. Þess má geta um veiðina, að hún virðist smáminnka eftir 1940 og talsvert minnka síðustu ár. Ég býst við, að það stafi samt frekar af því, að það vanti fólk nú í þessari fólksekle til að stunda veiðina en hinu, að veiðin hafi minnkað út af fyrir sig.

Ég hef þá hér lýst þeim þremur höfuðatriðum, sem felast í þessu frv., og ég held, að það sé ekki ástæða til að fjölýrða meir um það, þar sem menn þá líka geta í grg. og fskj. betur áttað sig á þessu máli.

Það má búast við, að á þessu frv. séu formgallar, og geri ég ráð fyrir, að við höfum um það samstarf við þá n., sem fær málið til meðferðar. Ég vil aðeins benda á tvennt, sem ef til vill ætti að standa í frv. Í fyrsta lagi er gert ráð fyrir því í frv., að Fiskiræktarfélag Fljótsdæla eignist rétt til veiði í ánum í Vopnafirði um ákveðið árabil. Nú er beinlínis gengið út frá því, að Fiskiræktarfélag Fljótsdæla afhendi þessi réttindi mönnum hér í Rvík, sem framkvæma fiskiræktina, en það er ekki tekið fram í frv., að Fiskiræktarfélag Fljótsdæla skuli hafa leyfi til þess að afhenda öðrum þennan rétt. Má vera, að það sé vissara að hafa slíkt ákvæði í frv., ef til kemur. Í öðru lagi eru í þessu frv. ekki sett nein viðurlög við brotum, og þyrfti máskæ að athuga það atriði líka.

Ég vil svo leyfa mér að óska eftir, að frv. verði vísað til 2. umr. og til landbn.

ATKVG.

Fr. v. vísað til 2. umr. með 12 shlj. atkv. og til landbn. með 10 shlj. atkv.

Á 115. fundi í Ed., 27. apríl, var frv. tekið til 2. umr. (A. 552, n. 881).

Frsm. (Páll Hermannsson): Herra forseti. Landbn. þessarar d. hefur haft frv. til meðferðar. Hefur hún leitað upplýsinga um þetta mál, og er greint frá því á þskj. 881. Ég vil ekki setja á stað langar umr., en leyfi mér að vísa til nál., en ég endurtek það, sem þar segir, að allir þeir, sem n. leitaði til, telja það sjálf-sagt að ráðast í fiskirækt í Lagarfljóti.

Landbn. varð sammála um að afgreiða málið með dagskrá, af tveim ástæðum. Í fyrsta lagi sá n., að ekki mundi lánast að afgreiða þetta sem l. á þessu þingi, og í öðru lagi þyrfti

að athuga klaskilyrðin betur í bergvatnsám þeim, sem falla í Lagarfljótt. Er það því till. n., að þetta verði athugað nú í sumar og næsta Alþ. setji síðan l. um þetta. Ég leyfi mér að vænta, að þessi hv. þd. geti fallist á þetta, eins og segir á þskj. 881.

Ég leyfi mér svo að þakka hæstv. forseta þessarar d. fyrir nærgætni og sanngirni, sem hann hefur sýnt með því að taka þetta mál fyrir nú í þinglok, og er það áframhald af hin- um ágætu viðskiptum hans við dm. sína.

ATKVGR.

Rökst. dagskráin á þskj. 881, frá landbn., samþ. með 10 shlj. atkv.

11. Atvinnudeild háskólans.

Á 49. fundi í Nd., 5. des., var útbýtt:

Frv. til l. um atvinnudeild háskólans (þmfrv., A. 282).

Á 50. fundi í Nd., 6. des., var frv. tekið til l. umr.

Of skammt var liðið frá útbýtingu frv. — Afbrigði leyfð og samþ. með 21 shlj. atkv.

Sigfús Sigurhjártarson: Herra forseti. Ég sé, að hv. þm. Snæf., sem var kosinn frsm. n., er ekki viðstaddur. Ég er ekki undir það búinn að flytja framsöguræðu um málið, en mun þó gera það með nokkrum orðum, svo að málið þurfi ekki að tefjast, þótt frsm. hafi ekki mætt á fundi. Eins og frv. ber með sér, er það flutt af menntmn. fyrir beiðni menntmrh., og einstakir nm. hafa óbundnar hendur um breyt. á því í einstökum atriðum.

Frv. er samið af n., sem í voru Alexander Jóhannesson prófessor, og var hann formaður, Niels Dungall prófessor, Árni Friðriksson fiski- fræðingur, Ásgeir Þorsteinsson verkfræðingur, Björn Sigurðsson læknir og dr. Þórður Þor- bjarnarson. Menntmn. hefur enn ekki athugað frv. til neinnar hlitar, en mun að fyrstu umr. lokinni taka það til ræðilegrar athugunar og mun gefa út nál. að því búnu.

Að svo komnu hef ég ekki frekari framsögu um þetta mál, en mælist til, að því verði vísað til 2. umr.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 19 shlj. atkv.

Á 108. fundi í Nd., 12. apríl, var frv. tekið til 2. umr. (A. 282, n. 771, 772).

Of skammt var liðið frá útbýtingu nál. og brtt. 772. — Afbrigði leyfð og samþ. með 21 shlj. atkv.

Páll Þorsteinsson: Herra forseti. Nú á þess- um fundi var útbýtt nál. og brtt. á þskj. 772 um þetta mál. Ég skrifaði undir þetta nál. með fyrirvara og ætlaði að koma með brtt., en þar sem brtt. á þskj. 772 eru svo gerbreytandi, þá hljóta mínar brtt. að miðast við það. Mínar

brtt. geta legið fyrir á næsta fundi, og vil ég mælast til þess við hæstv. forseta, að hann fresti umr. Ég mun hraða brtt. mínum, svo að málið tefjist ekki.

Frsm. (Gunnar Thoroddsen): Herra forseti. Þær brtt., sem eru á þskj. 772, frá menntmn., hafa verið ræddar í n., og vissi hv. þm. A.-Sk. vel um þær, og vil ég fara fram á, að hann taki aftur tilmæli sín, því að hann getur komið með brtt. sínar við 3. umr.

Sveinbjörn Högnason: Herra forseti. Ég tel æskilegt að fá betri skýringar á þessu hjá hv. frsm. og sérstaklega hvaða þörf er að afgr. þetta svo fljótt. Eftir því sem hér er um að ræða, þá á að veita ráðherra heimild til að veita mörg embætti og einnig heimild til að veita undanþágu frá menntunarkröfum þessara sérfræðinga. Ég tel æskilegt að fá að heyra frá hv. frsm., hvaða breytingar það eru, sem hér er lagt til, að verði gerðar. Og hvað mörg embætti á að veita? Ég vil líka spyrja hann, hvort svo er sem mér skilst, að ráðh. ráði, hvað marga sérfræðinga hann tekur, og hvort hann fái einnig að ákveða, hvaða menntun þeir hafi.

Frsm. (Gunnar Thoroddsen): Þessi ræða er sérkennileg, að bólsótast áður en umr. fara fram og ekki er búið að halda framsöguræðu. Ég mun gera grein fyrir þessu máli fyrir hönd menntmn.

Með lögum frá 1935 var stofnað til rann- sökna í þágu atvinnuveganna, og árið eftir var sett í háskólaalögin, að ein deildin skyldi heita atvinnudeild. Menntmrh. skipaði í fyrra nefnd, sem gera skyldi till. um atvinnudeild háskólans og samband hennar við þá stofn- un. Þessi n. skilaði ýtarlegu álit, og er þetta frv. að mestu byggt á till. hennar. Breytingar þær, sem þetta frv. felur einkum í sér frá því, sem áður var, eru þessar:

1. Atvinnudeildin er lögð undir stjórn há- skólans.

2. Tekin skal upp kennsla í náttúrufræði við deildina.

3. Rannsóknir varðandi búfjársjúkdóma tekn- ar undan landbúnaðardeild og lagðar undir læknadeild.

4. Stofnun fiskiðnaðardeildar.

5. Rannsókn byggingarefna í samræmi við óskir síðasta Alþingis.

Menntmn. flytur á þskj. 772 allviðtækar brtt. við frv., þótt hún hins vegar fallist á megin- efni þess, og skal ég rekja nokkuð efni þessara brtt. Ég vil fyrst geta þess, að frv. er þannig byggt upp, að fyrst eru ákvæði um kennslu þá, sem þar á að fara fram. N. þótti rétt að snúa þessu við, þannig að fyrst kæmu ákvæði um atvinnudeildina sem rannsóknastofnun, þar eð það verður aðalverkefni hennar.

1. gr. samkv. brtt. n. er í meginatriðum ó- breytt 5. gr. eins og hún er í frv., eða að öðru leyti en því, að í stað fiskirannsóknadeildar kemur fiskideild.

2. gr. skv. brtt. er nánari skýring á verkefnum fiskideildarinnar. Eftir till. sérfræðinga var felld niður ákvæðið um vatnarannsóknir.

3. gr. skv. till. n. svarar til 7. gr. í frv. og hljóðar svo: Fiskiðnaðardeild starfar að rannsóknnum á hagnýtingu sjávarafurða, tilreiðslu þeirra til markaða og geymslu.

4. brtt. n. svarar til 8. gr. frv. og fjallar um verkefni iðnaðardeildarinnar

5. brtt. n. svarar til 9. gr. frv. og fjallar um verkefni landbúnaðardeildar.

6. brtt. n. svarar til 10. gr. frv.

7. brtt. er um starfsmenn atvinnudeildarinnar. Í frv. er gert ráð fyrir, að forseti skipi forstöðumenn hverrar deildar og hafi þeir sama rétt sem prófessorar, en aðra sérfræðinga á ráðherra að skipa, og hafa þeir sama rétt sem dósentar við háskólann.

Mjög var um það rétt í n., hvort ekki væri rétt að hafa hér 3 flokka. Varð sú skoðun ofan á, að rétt mundi, að forstöðumenn undirdeildanna væru skipaðir úr hópi sérfræðinganna til 4 ára í senn, svo að þetta starf gengi á milli starfsmanna deildanna. 2. flokkur væru sérfræðingarnir, skipaðir af ráðherra með sömu réttindum og dósentar. N. taldi rétt að binda hér starfsmannafjöldann, eins og tíðkast við aðrar deildir háskólans, og taldi hæfilegt, að miðað væri við 13 sérfræðinga. Er það ekki fjölgun frá því, sem nú er. N. þótti ekki fært að ákveða í lögum fleiri starfsmenn, en gerir ráð fyrir, að ráðherra geti á hverjum tíma bætt við sérfræðingum, eftir því sem verkefni kalla og fjármagn leyfir.

8. brtt. n. svarar til 1. gr. frv. og fjallar um að atvinnudeildin skuli veita nemendum með stúdentspróf kennslu í náttúrufræði og nokkrum öðrum fræðigreinum skyldum.

9. gr. eftir till. n. samsvarar 2. gr. frv. og gerir ráð fyrir, að nemendur ljúki prófi úr þessari deild eftir 3 ára nám, og veiti það próf rétt til kennslu í náttúrufræði í gagnfræðaskólum og öðrum skyldum skólum. Þeir, sem kunnugir eru, telja, að mikill skortur sé á kennurum í þessum greinum og fulla þörf á að bæta úr. Í fylgiskjali með frv. er bréf frá mþn. í skólamálum, þar sem upplýst er, að nú þegar vanti 10–12 náttúrufræðinga og 3 árlega hin næstu ár. Af þessu má sjá, hve brýn þörf er fyrir þessa deild.

Mjög kom til orða í n., að þessi kennsla færi fram við væntanlega kennaradeild við háskólann, en hins vegar þótti ekki fært að fela þetta deild, sem enn þá er ekki stofnuð, þótt þetta væri eðlileg skipan. En vitanlega má breyta þessu síðar.

10. brtt. fjallar um kennsluskyldu og svarar til 3. gr. frv. Í frv. er gert ráð fyrir, að sérfræðingum atvinnudeildar sé ákveðin þóknun af ráðherra fyrir kennslu í þeim greinum, sem atvinnudeildin veitir kennslu í. N. þótti sjálf-sagt, að þessi kennsla teldist til starfa sérfræðinganna, og felldi því niður ákvæðið um aukagreiðslur. En aftur á móti þótti rétt, að undanþágja mætti suma kennsluskyldu vegna rannsóknastarfa.

11. brtt. er samsvarandi 4. gr. frv. 12. gr. frv. skal falla niður í samræmi við fyrri brtt. Verður þá 13. gr. 12. gr. og hljóðar svo samkv. brtt. n.: Atvinnudeild lýtur lögum og reglugerð Háskóla Íslands, nema á annan veg sé mælt í lögum þessum.

14. gr. frv. er óbreytt, en verður 13. gr. samkvæmt framangreindu.

15. brtt. n. er við 15. gr. frv., sem verður 14. gr., og skal bætast við hana ný málsg., svo hljóðandi:

„Um lagning vegar að tilraunastöðinni á Keldum frá þjóðvegnum um Mosfellssveit gilda ákvæði IV. kafla vegalaga, nr. 101 1933.“ Jörðin að Keldum var fyrir nokkru keypt til starfa fyrir landbúnaðardeildina sem nokkurs konar rannsóknarstöð vegna búfjársjúkdóma. Nú hefur Rockefellerstofnunin gefið 1 millj. kr. til þessara rannsókna, en sett það skilyrði, að viðkomandi tilraunastöð lyti læknaeild háskólans, og eru þessar brtt. í samræmi við það. Hins vegar litur n. svo á, að ekki sé rúm fyrir aðrar tilraunir samhliða á þessari jörð, en sér þó ekki ástæðu til að gera neinar till. um, hvernig ráða má bót á þeirri vöntun, sem er á jarðnaði fyrir aðrar tilraunir, svo sem jurtakynbætur o. fl.

16. brtt. fjallar um þau ákvæði í lögum, sem falla úr gildi með samþykkt þessa frv.

17. brtt. er einungis leiðrétting. Loks er 18. brtt. um að ákvæði til bráðabirgða falli niður.

Verkefni mþn. var m. a. að gera till. um, hvaða greinir skuli teknar til meðferðar í atvinnudeild háskólans. Þetta þótti n. sjálf-sagt að hafa óbreytt til að halda þessum tengslum við landbúnaðinn.

Ég sé ekki ástæðu á þessu stigi málsins til að ræða frekar um frv., en vil aðeins taka fram, að þetta hefur verið mjög lengi til ræki-legrar athugunar í n. og rétt við helztu aðila, sem þetta mál snertir.

Ég vil leggja til, að brtt. verði samþ. og frv. þannig breytt gangi fram.

Jón Sigurðsson: Herra forseti. Ég var búinn að kveðja mér hljóðs, áður en hv. frsm. hélt framsöguræðu sína, þó að hæstv. forseti veitti því ekki athygli. Ég ætla mér þess vegna ekki að ræða frv., en vildi undirstrika það, að ég tel það illa farið, ef á að keyra svona mál áfram þannig, að menn hafi í raun og veru engan tíma til að athuga það. Ég vil þess vegna undirstrika það og mælast til þess, að málinu sé frestað til morguns, svo að það geti fengið nokkra athugun. Þetta er talsvert stórt mál og snertir allmjög landbúnaðinn. Það er nú lagt á borðið fyrir framan mig, og ég er ekki svo fljótur að átta mig, að ég geti farið að ræða mál á sömu stundu og það er lagt fyrir mig til athugunar, þegar það er líka jafnstórt frv. og mér sýnist við fljótan yfirlestur þetta vera. Ég ætla því ekki að ræða málið frekar, en ef það er meiningin að keyra það fram nú, þá mun ég ekki skipta mér af afgreiðslu þess.

Forseti (BG): Þar sem ekki er farið fram á meiri frest en einn sólarhring, þá þykir rétt að verða við óskum hv. 2. þm. Skagf. um frestun. Umr. er því frestað og málið tekið af dagskrá.

Umr. frestað.

Á 109. fundi í Nd., 13. apríl, var fram haldið 2. umr. um frv. (A. 282, n. 771, 772, 793).

Páll Þorsteinsson: Eins og ég lýsti yfir hér í gær, þá skrifaði ég undir nál. með fyrirvara og leyfi ég mér að bera fram nokkrar brtt. Það er allangt síðan þetta mál var lagt fyrir hv. d., og hefur n. rætt þá allmikið. Meiningin er að færa yfirráðin yfir atvinnudeild háskólans úr höndum ráðherra og setja þau í hendur háskólaráðs. Jafnframt þessari breyt. er til þess ætlað, að tekin verði upp kennsla í háskólanum fyrir kennaraefni í gagnfræðaskólum, en mikil vöntun er nú á mönnum til þeirra starfa, og er æskilegt, að háskólinn taki að sér þessa fræðslu.

Segja má, að einkum sé um tvær breyt. að ræða með þessu frv., sem eru athugasemdir. Annars vegar það, að landbúnaðardeildin er slitin úr tengslum við atvinnudeildina og lögð undir háskólann. Hins vegar er svo það, að sumir kynnu að ætla, að sú hættu væri því samfara að leggja kennsluskyldu á atvinnudeildina, að hún yrði fremur kennsludeild en rannsókn. Ég álit þetta þó ekki svo hættulegt, að ég standi á móti afgreiðslu frv. af þeim sökum. Ég hef reynt með till. mínum að samræma þau sjónarmið, sem fram hafa komið, svo að allt gæti fallið í ljúfa löð.

Aðalbrtt. mín fjallar um það, að n. þær, sem þar er lagt til að skipaðar verði, skuli gera till. um, að hvaða verkefnum skal einkum unnið á hverjum tíma í þágu atvinnuveganna. Eins og nú er, mun þetta fyrirkomulag vera haft á um störf landbúnaðardeildar, og má búast við, að svo verði áfram. Því þykir mér rétt, að hliðstæðar reglur gildi um störf hinna undirdeildanna. Ég lagði þessar till. fram í menntm., og voru þær ræddar þar. En þótt hv. menntm. hafi ekki viljað gera þessar till. að sínum, vænti ég, að samkomulag geti orðið um þær.

Aðalefni þessa frv. er það, að taka skal upp kennslu í ýmsum greinum náttúrufræða í atvinnudeild háskólans. Munu allir sammála um nauðsyn slíkrar kennslu, en e. t. v. skiptar skoðanir um, hvort binda skuli hana við atvinnudeildina. Ég hef haldið þeirri skoðun á lofti í menntm., að eðlilegt væri að binda þessa kennslu við atvinnudeildina, en lögbinda það þó ekki. Nú liggur fyrir þinginu frv. um aðra stofnun, sem e. t. v. væri eðlilegra að binda þessa kennslu við, og þess vegna ekki ástæða að lögbinda neitt þar um í þessu frv.

3. og 4. brtt. miða að sama marki og 1. og 5. brtt., en í þeim felst í rauninni sama mál. Í fljótu bragði virðist hér ekki vera um stórvægilegt atriði að ræða, en það er þó svo í rauninni, og skal ég gera grein fyrir því.

Í 1. þeim, sem breyta skal með þessu frv., Alþt. 1945. C. (64. löggjafarþing).

er sagt, að atvinnudeildin skuli fá jörð til umráða í nágrenni Reykjavíkur til þess að vinna að ýmiss konar rannsóknum í þágu landbúnaðarins. Í þessu augnamiði var svo jörðin Keldur keypt, og hefur þar verið starfrækt rannsóknastöð. Með þessu frv. er gert ráð fyrir þeirri breytingu, að þetta jarðnaði verði tekið frá atvinnudeildinni og lagt undir læknadeild háskólans. Ég fæ ekki séð, að nein þörf sé á þessari ráðabreytni. Hv. frsm. lét þess getið við fyrri umr., að Rockefellerstofnunin hefði sett það skilyrði, þegar veitt var fé til rannsókna í búfjársjúkdómum, að sú stofnun, sem hefði rannsóknirnar með höndum, skyldi lúta læknadeild háskólans. Nú vill svo vel til, að auðvelt mun að átta sig á því, hvort þessu er þannig varið, þar sem til mun vera bréf frá Rockefellerstofnuninni um þetta efni. Ég lit svo á, að það eitt sé gert að skilyrði, að þessi rannsóknastöð lúti yfirstjórn háskólans, og ég hef ekki enn þá heyrt nein rök, sem haggja þessari skoðun minni. Þess vegna ætla ég, að þessi breyting sé óþörf og ástæðulaus, og af þeim ástæðum legg ég tel, að umrædd grein í frv. falli burt.

Ég vil benda á, að hér er um stórt fjárhagsatriði að ræða. Ef þessi jörð er tekin af landbúnaðardeild, stendur hún slypp eftir, og verður vart hjá því komizt að bæta henni það upp. Að þessu athuguðu finnst mér einsætt, að halda skuli þeirri skipan, sem verið hefur varðandi þessa jörð. Ekki ber þó að skilja mína till. svo, að ég áltí, að á Keldum sé allskostar nægilegt jarðnaði fyrir atvinnudeildina. Ég álit, að þörf væri á að bæta við það land, sem þegar er keypt, og gæti þá komið til greina að skipta jörðinni, en það hygg ég, að væri eðlilegra en fara þá leið, sem lagt er til í frv.

5. brtt. mín á þskj. 793 er við 15. brtt. n. Ég minnst þess ekki, að það atriði, sem þessi brtt. n. fjallar um, væri rætt á nefndarfund, og kom það mér því ókunnuglega fyrir sjónir, og legg ég til, að þetta verði fellt niður.

6. brtt. mín á þskj. 793 er við 16. brtt. n. og fjallar um það, að 11. gr. 1. nr. 64 1940 falli ekki niður, eins og n. leggur til. Er þetta í samræmi við það, sem talað var um í n. Ég tel sjálfsagt að þetta standi áfram í l.

Ég hef þá gert nokkra grein fyrir brtt. þeim, sem ég flyt, og mun láta þetta nægja.

Sigurður E. Hliðar: Herra forseti. Ég skal ekki lengja mjög þessar umr. En ég get ekki látið þetta stórmál fram hjá mér fara án þess að drepa á atriði, sem mér virðast nokkuð einkennileg varðandi afgreiðslu þess.

Hv. þm. A.-Sk. hefur flutt hér brtt., þar sem hann leggur til, að rannsóknarstöðin á Keldum lúti áfram landbúnaðardeild, eins og verið hefur, en ekki læknadeild háskólans, eins og frv. gerir ráð fyrir. En í 15. gr. frv. er sagt, að allar rannsóknir skuli heyra undir læknadeildina. Mér þykir þetta undarlegt ákvæði. Í grg. frv. er reynt að láta líta svo út, að frv. sé vandlega undirbúið. Tveir prófessorar við há-

skólann hafa unnið að því síðan í vor. En því fer fjarri, að hér sé á málunum haldið af sanngirni og réttisýni. Það er reipdrátturinn um Keldur, sem er undirrott þeirra ákvæða í frv., sem eru fráleitust.

Þá má það þykja dálítið einkennilegt, að þótt leitað sé með logandi ljósi í öllu frv. og grg., þá er hvergi minnst á dýralækni. Þeim er algerlega haldið utan við þetta mál. Það er allt á sömu bókinu lært. Og hv. Alþ. gleypir vitanlega við þessu. Nú ætlar hv. þm. A.-Sk. að laga þetta allt. Hann vill skipa sérstaka n. í hverja deild til að velja verkefni. Það á eftir því að láta sérstaka n. taka til þau verkefni, sem t. d. landbúnaðardeildin á að hafa með höndum. En það á ekki að spyrja dýralæknana frekar en fyrr, hvað ætti að rannsaka. Við þá er ekki talað. Allir aðrir eru teknir fram yfir þá, þótt þeir hafi sérmenntunina. Hvernig mundu aðrar þjóðir lita slíkar ráðstafanir? Ég hef átt tal við dýralækna á Norðurlöndum, Noregi, Svíþjóð og Danmörku, um skipan dýralækningamála-anna hér. Ég benti þeim á, að á 10 ára starfsemi við fjársjúkdóma hefði stjórnin varið til þeirra mála mörgum tugum millj., en ekkert hefði farið í gegnum hendurnar á okkur. Þeir voru undrandi yfir þessu. Allt bendir til, að ástæður séu ekki fyrir hendi til að gera breytingu á þessu og hindra þetta, en þetta er hneyksli engu að síður.

Jón Sigurðsson: Herra forseti. Í gær, þegar málið var til umr., óskaði ég eftir, að því yrði frestað, af því að ég vildi koma með brtt. við frv. Hv. þm. A.-Sk. hafði líka boðað, að hann flytti brtt. við frv., og liggja þær nú fyrir. Verð ég að segja það, að ég er þeim að mörgu leyti samþykkur. Eftir að ég hef rætt við hv. flm. brtt. og frsm. n. skilst mér, að sterkar líkur séu til þess, að hægt sé að fá samkomulag í þessu máli innan menntmn. þar sem sjónarmið hv. þm. A.-Sk. væru fyllilega tekin til greina. Ég vil því leyfa mér að fara þess á leit við hv. þm. A.-Sk., að hann taki aftur till. sínar til 3. umr. og þær yrðu þá teknar sérstaklega til athugunar. Og vildi ég mjög gjarnan fá að fylgjast þar með. Vona ég hv. menntmn. taki þetta sérstaklega fyrir. Ég held málinu sé mestur og bestur greiði ger með því að afgreiða það á þennan veg.

Frsm. (Gunnar Thoroddsen): Ég sé ekki ástæðu til þess að fara um þetta mál fleiri orðum. En út af brtt. A.-Sk. á þskj. 793 vil ég taka það fram, að ég er honum efnislega sam-mála um sumar. Ég vil því styðja þá ósk hv. 2. þm. Skagf., að hv. þm. taki brtt. aftur til 3. umr. Og mun þá að sjálfsögðu menntmn. ræða þær og reyna að ná um þær samkomu-lagi.

Páll Þorsteinsson: Ég hef nú heyrt tilmæli frá hv. 2. þm. Skagf. og hv. frsm. um, að ég taki till. til baka til 3. umr. Mér er það ekkert höf-uðkeppikefli, að þær komi undir atkvæði á þessari stundu fremur en nokkrum dögum síð-

ar, og þess vegna gæti ég fallist á að taka þær aftur til 3. umr. Ég hef gert grein fyrir þeim hér, og hv. þm. eiga auðvelt með að gera sér ljós þau atriði, sem á milli ber og í till. felast. En nú er mjög tekið að liða að þinglokum, eftir því sem okkur er tjáð, en mörg málefni eru til úrlausnar. En engin loforð eru fyrir hendi um það, að tími vinnist til þess í menntmn. að setja fund og taka brtt. til athugunar nú, en svo framarlega sem það er hægt, vil ég gjarnan verða við tilmælum þess-um og draga brtt. til baka til 3. umr.

Sigfús Sigurhjartarson: Herra forseti. Ýmsar þessar brtt. hv. þm. A.-Sk., sem fluttar eru á þskj. 793, voru ræddar í menntmn. og ýmsar af þeim hlutu góðar undirtektir. Ég tel vafalaust, að um margar till. geti orðið samkomulag í n. Út af þeim fyrirspurnum, hvort tími vinnist til nefndarstarfa, vil ég lýsa yfir því, að ég mun boða til fundar í kvöld eða á morgun, svo að hægt sé að afgreiða málið fyrir mánudag og 3. umr. geti þá farið fram.

Páll Þorsteinsson: Eftir að hafa fengið þessa yfirlýsingu frá hv. form. menntmn. dreg ég till. til baka til 3. umr.

ATKVGR.

Brtt. 793 teknar aftur til 3. umr.

- 772,1 (ný 1. gr.) samþ. með 18 shlj. atkv.
- 772,2 (ný 2. gr.) samþ. með 21 shlj. atkv.
- 772,3 (ný 3. gr.) samþ. með 23 shlj. atkv.
- 772,4 (ný 4. gr.) samþ. með 23 shlj. atkv.
- 772,5 (ný 5. gr.) samþ. með 24 shlj. atkv.
- 772,6 (ný 6. gr.) samþ. með 23 shlj. atkv.
- 772,7 (ný 7. gr.) samþ. með 18:2 atkv.
- 772,8 (ný 8. gr.) samþ. með 18:1 atkv.
- 772,9 (ný 9. gr.) samþ. með 20 shlj. atkv.
- 772,10 (ný 10. gr.) samþ. með 20 shlj. atkv.

Brtt. 772,11 (ný 11. gr.) samþ. með 19 shlj. atkv.

Brtt. 772,12 (12. gr. falli niður) samþ. með 17:2 atkv.

Brtt. 772,13 (ný 13. gr., verður 12. gr.) samþ. með 18 shlj. atkv.

Brtt. 772,14 kom ekki til atkv.

14. gr. (verður 13. gr.) samþ. með 22 shlj. atkv.

Brtt. 772,15 samþ. með 13:8 atkv.

15. gr. (verður 14. gr.), svo breytt, samþ. með 14:6 atkv.

Brtt. 772,16 (ný 16., verður 15. gr.) samþ. með 21:2 atkv.

Brtt. 772,17 samþ. með 21 shlj. atkv.

17. gr. (verður 16. gr.), svo breytt, samþ. með 18 shlj. atkv.

Brtt. 772,18 (ákvæði til bráðabirgða falli niður) samþ. með 24 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frv. vísað til 3. umr. með 23 shlj. atkv.

Á 110. fundi í Nd., 15. apríl, var frv. tekið til 3. umr.

Frsm. (Gunnar Thoroddsen): Herra forseti. Minnihl. n. flytur brtt. við þetta frv. Þær eru í prentun, og mun þeirra von áður en langt liður. Tel ég ekki rétt, að málið sé rætt fyrir en þær brtt. liggja fyrir. Ég fer því fram á það við hæstv. forseta, að hann flytji málið á dagskrá næsta fundar, sem verður strax á eftir.

Forseti (BG): Forseti verður við þeirri ósk og frestar umr. og tekur málið fyrir á næsta fundi, sem haldinn verður strax að afloknum þessum fundi.

Umr. frestað.

Á 111. fundi í Nd, s. d., var fram haldið 3. umr. um frv. (A. 815, 818, 839).

Of skammt var liðið frá útbýtingu brtt. 818 og 839. — Afbrigði leyfð og samþ. með 22 shlj. atkv.

Frsm. (Gunnar Thoroddsen): Á þskj. 839 flytur menntmn. 8 brtt. við frv. þetta. — 1. brtt. er við 6. gr., um að takmarka nokkuð vald ráðherra frá því, sem gert er ráð fyrir í frv., og hljóðar svo: „Ráðherra getur samkvæmt till. háskólaráðs aukði verkvið deilda, enda sé áður leitað . .“ o. s. frv. N. þótti ástæðulaust að gefa ráðh. svo viðtæka heimild sem var samkv. frv.

2. brtt. er í sambandi við till., sem kom frá hv. þm. A.-Sk. við 2. umr. Varð n. sammála um eftirfarandi brtt. aftan við 7. gr.: „Búnaðarfélag Íslands ásamt tilraunaráðum jarðræktar og búfjárræktar, Fiskifélag Íslands og Landssamband iðnaðarmanna skulu ár hvert gera tillögur um það, að hvaða rannsóknnum skuli unnið í þeim undirdeildum atvinnudeilda, sem hlut eigi að máli.“ Ég skal taka það fram, að þessar stofnanir hafa einungis tillögu-rétt hjá stjórn deildarinnar.

3., 4. og 5. brtt. fara í sömu átt og till. frá hv. þm. A.-Sk., sem fram komu við 2. umr.

6. brtt. er einungis leiðrétting.

7. brtt. er við 14. gr. og er í brennu lagi. — a-liðurinn er á þá leið, að á eftir orðinu „tilraunastöðin“ í 1. málsg. komi: í sjúkdómafræði. — b-liður miðar í þá átt að koma til móts við þá skoðun, sem kom fram í athugasemdum hv. þm. Ak. við 2. umr. — c-liður er í samræmi við 1. brtt., við 6. gr. frv.

8. brtt. er þess efnis, að í stað þess að fella úr gildi 9.—11. gr. nr. 64 1940 komi 9.—10. gr.

Menntmn. varð sammála um að flytja þessar brtt. og mæla með þeim.

Páll Þorsteinsson: Þegar þetta mál var til 2. umr., bar ég fram brtt., sem ég gerði þá grein fyrir, en varð síðan við tilmælum, sem fram komu um að ég tæki þær aftur til 3. umr. Nú hefur menntmn. fjallað um málið og tekið að miklu leyti upp efni brtt. minna, og hefur hv. þm. Snæf. nú gert grein fyrir þeim till.

Þó er eitt atriði, sem ekki náðist samkomulag um, en það er varðandi tilraunastöðina á Keldum, og flyt ég á þskj. 818 brtt. þar að lútandi. Svo er fyrir mælt í þessu frv., að tilraunastöðin á Keldum skuli falla undir læknadeildina,

og er það tilfært, að þetta verði svo að vera til að fullnægja skilyrðum, sem Rockefellerstofnunin hafi sett varðandi rannsóknir búfjársjúkdóma. Ég gat ekki sætt mig við þessa afgreiðslu og held því fram, að öllum skilyrðum sé fullnægt, ef þessi stofnun er lögð undir stjórn háskólans, og gegn þeirri skoðun minni hafa ekki enn þá komið nein rök. Þess er vert að geta, að hér er um nokkurt fjárhagsmál að ræða, og væri að öllu leyti heppilegra að binda þessa starfsemi við aðrar rannsóknir og tilraunir landbúnaðardeilda. Ég get ekki látið hjá líða að benda á, að hv. n. virðist öðrum þræði fallast á þetta sjónarmið, t. d. vill hún gefa dýralæknum nokkurn ihlutunarrétt. — Ég sé annars ekki ástæðu til að fjölyrða frekar um þessa brtt. og læt þetta því nægja.

Páll Zóphóníasson: Herra forseti. Ég ætla ekki að blanda mér mikið í þessar umr. þótt ég hefði nokkra löngun til þess. Það eru einungis nokkur atriði, sem ég vildi fá upplýst hjá hv. formanni n. og hæstv. ráðh.

Samkv. þessu frv. litur út fyrir, að atvinnudeildin sé að einhverju leyti lögð undir háskólan, og virðist háskólaráð eiga að taka ákvarðanir varðandi deildina. Hins vegar eru ekki greinileg ákvæði um það í frv., undir hvaða ráðh. t. d. tilraunastöðin á Keldum kemur til með að heyra, en það byrfti að vera ljóst. Nú hygg ég, að það sé venja erlendis, að læknadeildum séu ekki fengnar í hendur slíkar rannsóknir, heldur eru þær flokkaðar undir fagþekkingu og viðkomandi ráðuneyti.

Nú vil ég spyrja: Undir hvaða ráðuneyti eiga þær deildir, sem hér er um að ræða, að heyra? Ég get sætt mig við, að hver deild heyri undir viðkomandi ráðuneyti, en ég get ekki sætt mig við, að allt saman heyri undir háskólann og háskólaráð, en um þetta óska ég að fá upplýsingar.

Frsm. (Gunnar Thoroddsen): Menntmn. hefur orðið sammála um að flytja skriflega brtt. um viðbót við 5. gr. frv., og er hún á þessa leið: „Landbúnaðarráðuneytið hefur með höndum yfirstjórn þessarar deilda.“ — Er þá svarað fyrirspurn hv. 1. þm. N.-M. varðandi þessa deild. Um hinar deildirnar er það skýrt fram tekið, að þær hlita lögum háskólans og heyra undir menntamálaráðuneytið.

Mér þykir rétt að leiðrétta þann misskilning, sem fram hefur komið, að dósentum, sem starfa við atvinnudeildina, sé tryggt 3 mánaða sumarfrí. Um slíkt er ekkert ákveðið í lögum þessum. Að vísu er kennslutíminn ekki nema 9 mánuðir, en flestir kennarar við háskólann nota hinn tíma ársins til að vinna að sínum málum varðandi kennsluna, t. d. með því að semja kennslubækur. En aðalstarf þessara dósentar verður ekki kennsla, heldur rannsóknir, þess vegna er það misskilningur, að þeim sé tryggt sumarfrí.

Ég vænti, að menntmn. hafi nú með brtt. sínum numið burtu flest það, sem ágreiningi hefur valdið.

ATKVGR.

Afbrigði um skrifl. brtt. (sjá þskj. 862) leyfð og samþ. með 25 shlj. atkv.

Brtt. 818,1 felld með 14:13 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: PZ, PP, PO, SEH, SP, SkG, SvBH, BK, EystJ, HelgJ, IngJ, JJós, JörB.

nei: SigfS, SB, SG, STh, ÞB, ÁkJ, EOL, FJ, GP, GTh, HB, JPálm, LJós, ÓTh.

StJSt, EmJ, JS greiddu ekki atkv.

5 þm. (SK, AA, BA, GSv, BG) fjarstaddir.

Brtt. 862 samþ. með 27 shlj. atkv.

— 839,1 samþ. með 23 shlj. atkv.

— 839,2 samþ. með 27 shlj. atkv.

— 839,3 samþ. með 27 shlj. atkv.

— 839,4 samþ. með 27 shlj. atkv.

— 839,5 samþ. án atkvgr.

— 818,2 tekin aftur.

— 839,6 samþ. án atkvgr.

— 839,7 samþ. með 26 shlj. atkv.

— 839,8 samþ. með 25 shlj. atkv.

Frv., svo breytt, samþ. með 18:1 atkv. og afgr. til Ed.

108. fundi í Ed., 16. apríl, var frv. útbýtt eins og það var samþ. við 3. umr. í Nd. (A. 863).

Á sama fundi var frv. tekið til 1. umr.

Of skammt var liðið frá útbýtingu frv. — Afbrigði leyfð og samþ. með 10:1 atkv.

Bjarni Benediktsson: Herra forseti. Þetta er mjög mikið mál, sem hér liggur fyrir, og hef ég grun um, að það hafi ekki verið athugað nægilega. Mér skilst, að í frv. séu mikilsverð atriði, sem þurfa að fá framgang, eins og að tilraunastöðin á Keldum verði lögð undir læknaeild háskólans. En væri ekki betra, að 14 fyrstu greinarnar yrðu felldar burt og 16. og 17. gr., en 15. greinin ein látin standa?

Menntmrh. (Brynjólfrur Bjarnason): Það er fleira en þetta eina atriði í frv., sem er aðkallandi. Ég held, að frv. hafi fengið góðan undirbúning í n. í Nd. Þetta er eitt af þeim frv., sem ríkisstj. hefur óskað, að fengi afgreiðslu á þessu þingi. Ég vænti því, að það geti farið til 2. umr. án þess að vera vísað til n., því að mjög er liðið á þingtimann.

Gísli Jónsson: Ég vil gera fyrirspurn til hæstv. ráðh., hvort hann veit ekki um, hvernig ástætt er í atvinnudeildinni, hversu mikið fé fer þangað án þess að nokkuð sé gert. Og ef hann vissi þetta eins og ég, þá mundi hann ekki leggja til að auka framlag til atvinnudeildar háskólans, og gæti hann athugað skjöl fjv. og séð, hvernig þessu er varið, og þá mundi hann ekki óska eftir slíku. Þeir, sem þarna starfa, taka tvöföld laun án þess að gera nokkurn skapaðan hlut, og svo skuli hann óska, að þetta verði samþ. án þess að fara til n., þetta, sem er að verða hæstv. menntmrh. til stórkostlegrar skammar.

Menntmrh. (Brynjólfrur Bjarnason): Hv. þm.

Barð. getur verið einn um sitt fíflslega upphlaup. Ég tel ekki virðingu minni samboði að svara honum, og ummæli hans um atvinnudeildina eru ekki svaraverð. Ég veit að visu, að það er margt ábótavant um atvinnudeild háskólans, og þarf ýmislegt að laga. En ég vil benda hv. þm. á, að atvinnudeildin heyrir ekki undir menntmrh. Annars þekkir þessi hv. þm. þetta auðvitað bezt, eins og hann veit allt allra manna bezt, sem gerist í þjóðlífinu. Hann veit alltaf allt allra manna bezt.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 12 shlj. atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: LJóh, MJ, PHerm, BBen, BrB, EE, GJ, GÍG, HG, HermJ, ÁS, StgrA.

5 þm. (PM, PP, BSt, IngP, JJ) fjarstaddir.

Frv. vísað til menntmn. með 9:3 atkv.

Á 110. og 112. fundi í Ed., 17. og 24. apríl, var frv. tekið til 2. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 114. fundi í Ed., 26. apríl, var frv. enn tekið til 2. umr.

Forseti (StgrA): Nefndarálit hefur enn ekki borizt, en hæstv. ráðh. hefur óskað þess, að málið kæmi til umr.

Ásmundur Sigurðsson: Herra forseti. Ég vil leyfa mér að geta þess, að formaður n. þeirrar, sem um þetta mál fjallar, hefur ekki kvatt n. saman til fundar.

Menntmrh. (Brynjólfrur Bjarnason): Herra forseti. Það er leitt, að n. hefur ekki getað skilað álit í þessu máli, en form. er veikur, og ég veit ekki, hvort það eru nokkrir möguleikar fyrir n. til þess að skila álit með því að taka málið fyrir, en mér finnst, að þar sem nú er mjög áliðið þings, þá væri gott að geta lokið þessu máli við 2. umr., og nefndin gæti síðan borið fram brtt. við 3. umr.

Eiríkur Einarsson: Herra forseti. Ég vil taka það fram með tilliti til form. menntmn., þar sem hann er lasinn, þá er naumast kostur á því að taka málið fyrir í skyndi í n., og þar sem ég er skrifari hér í bingdeildinni, þá á ég ómögulegt með að taka málið fyrir á nefndarfundi, án tillits til þess, hvort langt eða skammt er liðið á þingtimann. Það er nauðsynlegt, að form. n. sé við.

Bjarni Benediktsson: Herra forseti. Það eru nokkrir dagar síðan þessu máli var vísað til menntmn., en hv. 1. þm. Reykv. er lasinn í dag, og er auk þess verið að jarða tengdason hans, og ef ganga á nú fram hjá honum, þá er það fáheyrt í þingsköpum.

Menntmrh. (Brynjólfrur Bjarnason): Herra forseti. Það er fáheyrt, sem hv. 6. þm. Reykv. sagði, og er fjarri sanni, að sé verið að sýna form. menntmn. óvirðingu, en það er aðeins

eftir einn dagur af þingi, og því taldi ég ógerlegt, að málið fengi afgreiðslu, nema möguleiki væri á, að málið gengi til 3. umr. og n. kæmi saman á milli umr. En það virðist vera ákveðin andstaða gegn þessu, og fundaskrifari n. getur ekki kallað n. saman í skyndi, og því fellst ég á að fresta þessu máli, í þeirri von, að það verði tekið fyrir á morgun.

Gísli Jónsson: Herra forseti. Ég vildi leyfa mér að beina þeirri fyrirspurn til hæstv. ráðh., hver aukakostnaður muni verða af þessari laga-breytingu á næsta ári. Þetta kynni að vera í frv., en ég sé þetta ekki í nál. Nd., en þar er lagt til, að frv. verði samþ. með þeim breytingum, sem þar voru gerðar. Það kann að vera, að ég geti fundið þetta út í frv., en mér þætti vænt um, ef hæstv. ráðh. gæfi mér hér upp-lýsingar.

Menntmrh. (Brynjólfur Bjarnason): Herra forseti. Ég hef látið reikna þennan kostnað út, og er hér ekki um að ræða annað en hækkun á launum sérfræðinga atvinnudeildarinnar. Þeir verða dósentar og prófessorar, og verður hækkun þeirra allra 12 þús. kr. í grunnlaun á ári.

Forseti (StgrA): Ég mun að svo komnu fresta þessari umr.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 115. fundi í Ed., 27. apríl, var fram haldið 2. umr. um frv.

Bjarni Benediktsson: Herra forseti. Eins og fram kom í gær, þá liggur ekki enn fyrir nál., og má það teljast óvenjuleg aðferð, og það í stórmáli, að biða ekki eftir nál., og mótmæli ég henni og vísa til þess, sem stendur í niðurlagi 16. gr. þingskapa. Ég vil svo leggja til, að málinu verði vísað aftur til n., og óska eftir, að það verði borið undir atkv.

Menntmrh. (Brynjólfur Bjarnason): Ég tel aðkallandi að fá þetta mál afgr. hér á þinginu. Það er búið að vera lengi til athugunar, og hafa verið gerðar breytingar á því í menntmn. Nd., og allar till., sem fram hafa komið, verið teknar til greina, og hefur verið um þetta samkomulag og ánægja meðal þeirra, sem málið skiptir. Það eru einkum tvö atriði í þessu, sem eru mjög aðkallandi, annað er hin nýja skipting atvinnudeildarinnar og stofnun fiskiðnaðardeildar, en hitt er um tilraunastöðina á Keldum, sem lagt er til, að heyri undir læknadeild háskólans, og er mjög aðkallandi að fá úr þessu skorið, svo að þessi stöð geti notið þess styrks, sem hún á von á. Nú hefur svo illa til tekið sökum anna hjá menntmn., að ekki hefur unnizt tími til að skila nál. En bæði er það, að þetta er mjög aðkallandi, og svo geri ég ráð fyrir, að hv. deildarmenn hafi kynnt sér það, svo að ekkert ætti að vera því til fyrirstöðu að afgreiða málið, þótt nál. liggi ekki fyrir.

Forseti (StgrA): Í tilefni af till. hv. 6. þm. Reykv., er hann skirskotaði til 16. gr. þingskapa, þá vil ég benda á, að þetta ákvæði á við mál,

sem ekki hafa farið til n., og sé ég ekki ástæðu til að taka till. hv. þm. til greina.

Bjarni Benediktsson: Mér þykir leitt, ef hæstv. forseti ætlar að taka upp á því síðustu daga þingsins að brjóta þingsköp, en í 16. gr. stendur svo, með leyfi hæstv. forseta, eða ef ég þá fæ leyfi til þess: „Vísu má máli til nefndar á hverju stigi þess. Sé það gert áður en umræðu er lokið, þá skal fresta henni.“ Enda eru dæmi til þess, að málum hafi verið vísað aftur til n., ef þau þykja ekki nægilega athuguð, og þori ég að fullyrða, að þessi úrskurður forseta er óréttur, ég get ekki sætt mig við hann og óska eftir, að atkv. hv. dm. verði látin skera hér úr.

Hæstv. menntmrh. lét í ljós, að okkur óbreyttum þm. kæmi þetta mál ekkert við. En við berum nú ábyrgð á því, hvort frv. verði að l. eða ekki, og sé ég ekki, að málið skipti aðra meira en okkur. Og ég tel hæpið að ætla að afgreiða málið á þessu stigi, án þess að n. hafi gefizt kostur á að athuga það. Þm. verða að fá leiðbeiningar frá n., áður en þeir greiða atkv. um málið. Og ég tel hæpið að taka mál úr höndum n. með þeim hætti, sem hér er gert, og tel, að yfirlýsing forseta hafi ekki við nokkur rök að styðjast, og hlýt því að mótmæla þessu sem fullkominni lögleysu.

Ásmundur Sigurðsson: Ástæðurnar fyrir því, að n. hefur ekki getað tekið málið fyrir til afgreiðslu, eru forföll hv. form. n., sem hefur verið veikur og þar að auki haft sérstakar heimilisástæður. Hins vegar vildi ég ekki skila sérstöku nál. fyr en útséð væri, hvort n. gæti komið saman og athugað málið, en ef fundur hefði verið haldinn, þá hefði ég verið eindregið með því, að frv. yrði samþ. óbreytt, og legg til, að svo verði gert nú.

Eiríkur Einarsson: Það hefur verið tekið fram, að form. n. hafi verið forfallaður, hafi verið veikur og auk þess haft fleiri ástæður, sem eru fullgildar til þess að hann hefur ekki getað mætt.

Þessu máli var vísað til menntmn. 16. þ. m., og gafst n. ekki tími til að gefa út nál. meðan form. var ekki forfallaður. En nú er n. höfuðlaus her, og hins vegar er tíma þingsins svo komið, að öll mál, sem eftir eru, eru komin í eindaga, þar sem svo liður að þinglausnum sem raun er á. Auk þess er það og vítað, að þetta er ágreiningsmál. En þar sem ég er bara fundaskrifari n., þá ber mér ekki skylda til að kalla saman fund, enda er ég ófús til þess á meðan form. er forfallaður. Ef þetta mál á að fá afgreiðslu nú, þá teldi ég best að vísa því til annarrar n., sem er fullskipuð, og tel ég, að það sé ekki á móti þingsköpum. Ég geri þetta ekki að till. minni, en bendi á, að þessi möguleiki er fyrir hendi, ef þörf er á að vísa málinu til n.

Menntmrh. (Brynjólfur Bjarnason): Það væri ef til vill rétt að taka það fram til athugunar að leysa málið þannig að vísa því til n., sem

gæti afgreitt það fljótlega, en þá verður að fá úr því skorið frá form. viðkomandi n., hvort hún geti skilað álit innan skamms. Yrði það þá líklega annað hvort allshn. eða fjhn., sem fengi þetta til meðferðar. Ég skal ekki enn um það segja, hvort hægt er að vísa málinu til sömu n. samkv. þingsköpum, en ef það væri gert í þessu tilfelli, væri það sama og fella málið frá afgreiðslu á þessu þingi, og af þeirri ástæðu hlýtt ég að standa á móti þeirri aðferð. — Ég vildi mælast til þess, að hv. form. allshn. og fjhn. vildu láta í ljós sitt álit viðvikjandi uppástungu minni.

Bjarni Benediktsson: Út af ummælum hæstv. ráðh. um að vísa þessu máli til annarrar n., þá vil ég segja það, að mér virðist liggja beinast við að vísa málinu til þeirrar n., sem hefur haft það til meðferðar. Það er óvenjuleg aðferð að taka nál. af n. án vitundar form. hennar, og ég vil mælast til, að hv. deild verði látin skera úr því, hvort hún telur, að n. eigi slíka hirtingu skilið.

Eiríkur Einarsson: Ég vil taka það fram út af því, sem nú hefur verið sagt um þetta mál, að mér er kunnugt um vilja og afstöðu hv. form. n., en sú vitneskja hvetur mig ekki til þess að taka við málinu aftur. Hins vegar er það, að þótt þessi hv. þm., sem nú er veikur, segi sitt álit í síma, þá er vitanlega ekki hægt að flytja skoðun hans með þeim hætti hér inn á Alþ. Verður í því efni að hlíta nokkuð öðrum reglum en þegar boð eru send bæja á milli. En þessar kringumstæður, að form. n. er með ákveðna skoðun heima hjá sér, en getur ekki mætt, hvetja mig til að mæla með því, að málinu verði vísað til annarrar n.

Bjarni Benediktsson: Ég hef skotið til deildarinnar úrskurði um mína till.

Forseti (StgrA): Ég skal gera hv. 6. þm. Reykv. það til geðs að upplýsa hann um, að málinu verður ekki vísað aftur til menntmn., þar sem þess finnast ekki dæmi, að máli sé vísað aftur til n., þegar ekkert nýtt hefur fram komið, en slíku er ekki hér til að dreifa.

Bjarni Benediktsson: Ég get skilið þessar ástæður hæstv. forseta sem greinargerð fyrir hans atkv. En hins vegar vil ég mótmæla valdráni hans og fáheyrðum lögbrotum í forsetastóli. Ég tel, að hann sé skyldugur til að bera upp mína till. samkv. 16. gr. þingskapa.

Forseti (StgrA): Eftir ósk hæstv. forsrh. verður fundi frestað í 13 mínútur. [Fundarhlél].

Forsrh. (Ólafur Thors): Ég vil mælast til þess, að hæstv. forseti sæi sér fært þrátt fyrir það, sem fram hefur farið, fyrir mín tilmæli, að fresta atkvgr. um þetta mál til kl. hálf-fimm. Ætla ég þá, að n. gæti notað þann tíma til þess að taka ákvörðun um, hvort hún vill greiða frv. atkv. til 3. umr. og afgr. það svo jákvætt eða neikvætt eða með rökst. dagskrá, eins og menn hafa látið sér koma til hugar.

Eiríkur Einarsson: Það er fyrirspurn. Ég býst við, að hæstv. forsrh. sé kunnugt um, að hv. form. menntmn. er fjarverandi vegna veikinda, og veit ég ekki, hvort hann ætlast til þess, að n. taki málið til athugunar þrátt fyrir það. Ég vil sem skrifari n. fá að vita um það, hvort það eru eindregin tilmæli, að n. taki málið til nýrrar athugunar þrátt fyrir fjarveru hv. form. n.

Forsrh. (Ólafur Thors): Út af fyrirspurn hv. þm. þá vil ég lýsa yfir, að það er meaning mín. Mér er kunnugt, að hv. form. n., 1. þm. Reykv., er veikur, en það mætti samt taka málið til afgreiðslu með því, að nm. færu heim til hans eða hefðu símasamband við hann, því að hann er ekki þungt haldinn. Mér er ánægja að tala við hann um þetta, og ég veit, að hann mundi ekki taka það illa upp, þó að þessi málsmeðferð yrði höfð, og vænti ég þá, að aðrir sætti sig við það.

Páll Hermannsson: Herra forseti. Ég vil aðeins vekja athygli á því, að ég hélt, að þessari umr. væri lokið, en það má kannske nema það burt úr gerðabókardrögum, ef vill. (*IngP:* Það er engin ástæða til að falska þingbókina).

Jónas Jónsson: Ég er í menntmn., og ég vil taka fram, að ég hef aldrei orðið var við þetta frv. Það hefur aldrei verið kallaður saman fundur um það. Ég get alls ekki verið á fundi í dag, en get tilkynnt það nú þegar, að ég er algerlega á móti frv., tel það skripaleik og alla þess meðferð.

Forseti (StgrA): Ég skal gjarnan verða við ósk hæstv. forsrh. og fresta atkvgr. við þessa 2. umr. þar til kl. hálf-fimm, eins og hann hefur óskað eftir, svo að n. hafi tíma til að athuga málið. [Fundarhlél].

ATKVGR.

Afbrigði um skrifl. nál. (sjá þskj. 1009 og 1010) leyfð og samþ. með 8:1 atkv.

Rökst. dagskráin á þskj. 1009 tekin aftur til 3. umr.

1. gr. samþ. með 7:4 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: EE, GJ, HG, AS, LJóh, BrB, StgrA.

nei: HermJ, IngP, JJ, BSt.

GfG, PHerm, PÞ, BBen greiddu ekki atkv.

2 þm. (MJ, PM) fjarstaddir.

3 þm. gerðu grein fyrir atkv. sínu:

Bjarni Benediktsson: Vegna þeirrar eindæma lögleysu, sem hæstv. forseti leyfir sér að hafa í frammi í sambandi við þetta mál, greiði ég ekki atkv.

Eiríkur Einarsson: Ég býst við, að sú verði niðurstaðan, að við 3. umr. komi fram ákveðin till. um rökst. dagskrá, og með tilliti til þess sé ég ekki ástæðu til annars en að greiða frv. atkv. við þessa umr. og segi já.

Gísli Jónsson: Þrátt fyrir þá óvenjulegu aðferð, sem hæstv. forseti hefur beitt hv. d. með

lögleysum, mun ég samt greiða þessu frv. atkv. til 3. umr. og segi já.

2.—17. gr. samþ. með 7 shlj. atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: BrB, EE, GJ, HG, ÁS, LJóh, StgrA.

PHerm, BSt, BBen, GIG, HermJ, IngP greiddu ekki atkv.

4 þm. (PM, ÞÞ, JJ, MJ) fjarstaddir.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frsv. visað til 3. umr. með 7 shlj. atkv.

Á 116. fundi í Ed., s. d., var frv. tekið til 3. umr.

Of skammt var liðið frá 2. umr. — Afbrigði leyfð og samþ. með 8:1 atkv.

Frsm. meiri hl. (Eiríkur Einarsson): Eins og fram kom í umr. um þetta frv. í dag, lét hæstv. forsrh. þess getið að hann óskaði þess að menntmn. tæki frv. til athugunar og skilaði nál. N. tók því málið til nokkurrar athugunar. Henni er ljóst, að innan n. er ágreiningur um afgreiðslu frv. Tveir nm. tóku ekki bátt í afgreiðslu málsins, eins og nál. meiri hl. ber með sér, þ. e. a. s. hv. 7. landsk. þm. ÁS) og hv. þm. S.-Þ. (JJ), og hafa þeir óbundnar hendur um afstöðu til frv.

Meiri hl. menntmn., 3 menn af 5, leggur til, að frv. verði afgr. með svofelldri rökstuddri dagskrá, sem ég les með leyfi hæstv. forseta: „Með því að deildin litur svo á, að mál þetta hafi ekki fengið nægan undirbúning, og í trausti þess, að ríkisstjórnin láti fara fram nýja athugun á því og leggi niðurstöðuna fyrir næsta Alþingi, tekur hún fyrir næsta mál á dagskrá.“

Meiri hl. menntmn. gerir það sem sagt að till. sinni, að málið fái þessa afgreiðslu.

Menntmrh. (Brynjólfur Bjarnason): Þar sem litill tími er til að ræða þetta frv., vil ég endurtaka það, sem ég hef sagt, og ég vil benda hv. þdm. á, að það er mjög nauðsynlegt, að þetta mál verði afgr. nú. Það hefur verið undirbúið mjög vel. Ef frv. nær ekki fram að ganga, er ekki alltilit hætt á, að tilraunastöðin á Keldum fái ekki framlagið frá Rockefeller-stofnuninni. Vil ég, að hv. þdm. hafi það í huga.

Bjarni Benediktsson: Ég býst við, að það sé rétt hjá hæstv. ráðh., að málið hafi fengið góðan undirbúning utan þingsins. Þessa rökst. dagskrá, sem nú er fram komin, hygg ég vera áminning til hæstv. forseta fyrir þá lögleysu, sem hann hefur haft í frammí. Ég mun því greiða atkv. með rökst. dagskránni sem slíkrí. — Viðvikjandi því, sem hæstv. ráðh. sagði um, að Keldur mundu missa framlag Rockefeller-stofnunarinnar, þá er það algerlega á hans ábyrgð. Ég bauð honum upp á samstarf um, að Keldur yrðu teknar út, en hann neitaði.

Menntmrh. (Brynjólfur Bjarnason): Það er því meiri ástæða til að fella þessa dagskrárlöggjö, eftir að hafa heyrt ræðu hv. 6. þm.

Reykv., þar sem hann segir, að dagskráin sé vantraust á forseta fyrir að fara að þingsköpum. Þess hefur verið óskað, að málið fengi afgreiðslu á þinginu, og ég veit ekki betur en það sé eitt af þeim málum, sem samkomulag var gert um.

Hvað varðar það, sem hv. 6. þm. Reykv. sagði um Keldur, vil ég taka það fram, að ég taldi 15. gr. svo nauðsynlega, svo og frv. í heild, að vitanlega gat ég ekki fallist á, að taka það ákvæði út úr því. Ég hélt, að frv. næði fram að ganga, og ég hélt, að um þetta hefði verið samið, svo að sú hættu, sem stafar af því að samþ. ekki frv., er því á ábyrgð hv. 6. þm. Reykv. Hitt er svo annað mál, að ef deildin fellir frv. og stofnar þannig þessu máli í hættu, mun ríkisstj. reyna að afstýra því.

Jónas Jónsson: Ég hef ekki séð ástæðu til að fara á fund menntmn., enda hef ég aldrei vitað eins hlægilega aðferð á 25 ára starfsferli sem þm. En ég vil bara segja það, að svo hlægileg sem aðferðin hefur verið, bá er hún þó alveg í stíl við framkomu forseta og menntmrh. Þetta frv. er hættulegt, það er byggt á einberum dónaskap. Reynt hefur verið að halda því fram, að rannsóknarstöðin á Keldum missti Rockefellerpeningana, ef frv. yrði fellt. En það er bara vitleysa. Þjóðin hefur ekkert með þessa peninga að gera. Það er undarlegt, hvernig unglingar nú gera kröfu til að kallast visindamenn, þótt þeir hafi engan rétt til þess, bara vegna þess að hér hafa verið peningar. Einn þessara manna hefur tekið bók eftir frægan látinn mann, haft endaskipti á henni og snúið öllu við og vill svo vera visindamaður fyrir að hafa snúið Flóru við. Slík vinnubrögð eru táknræn fyrir það fólk, sem hæstv. menntmrh. dregur að sér. Ég vona svo, ef dagskráin verður samþ., að hægt verði að kryfja til mergjar störf menntmrh.

ATKVGR.

Rökst. dagskráin á þskj. 1009, frá meiri hl. menntmn., samþ. með 12:3 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: PHerm, ÞÞ, BSt, BBen, EE, GJ, GIG, HG, HermJ, IngP, JJ, LJóh.

nei: BrB, ÁS, StgrA.

2 þm. (PM, MJ) fjarstaddir.

4 þm. gerðu grein fyrir atkv.:

Páll Hermannsson: Ég lit engan veginn á þessa dagskrá sem vantraust á forseta og segi því já.

Bernharð Stefánsson: Með skirskotun til grg. hv. 1. þm. N.-M. segi ég já.

Hermann Jónasson: Með skirskotun til hv. 1. þm. N.-M. segi ég já.

Jónas Jónsson: Ég greiði atkv. með dagskránni með fullu vantrausti á hæstv. forseta og öllum þeim, sem að þessu frv. standa.

Lagafrumvörp ekki útrædd.

1. Verðlagning landbúnaðarafurða o. fl. (viðauki).

Á 2. fundi í Nd., 4. okt., var útbýtt:

Frv. til l. um viðauka við bráðabirgðalög frá 20. ágúst 1945, um verðlagningu landbúnaðarafurða o. fl. (stjfrv., A. 8).

Á 4., 5. og 6. fundi í Nd., 9., 10. og 11. okt., var frv. tekið til l. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 7. fundi í Nd., 12. okt., var frv. enn tekið til l. umr.

Fjmrh. (Pétur Magnússon): Herra forseti. Þetta frv. á þskj. 8 er staðfesting á brbl., sem gefin voru út 29. sept. s. l., og var þetta gert frekar til varúðar en vegna þess, að það gæti beint talizt nauðsynlegt. Þegar það kom á kveðið verðlag, var talið eðlilegt, að eitthvað lægra verð væri á þeirri mjólk, sem seld var beint frá neytendum, en þeirri, sem seld var frá mjólkurbúum, vegna þess að það er meiri kostnaður við þá mjólk, sem hefur verið hreinsuð. En hins vegar þótti orka tvímælis, hvort samkv. l. væri hægt að ákveða mismunandi verð á mjólk innan sama verðjöfnunarsvæðis. En til vonar og vara bættist aftan við l. tölul. 6. gr. ný málsg., þar sem heimilað er að ákveða verðlag á nýmjólk mismunandi eftir því, hvort hún er seld frá mjólkurbúum eða beint frá framleiðendum til neytenda.

Ég leyfi mér að leggja til, að frv. verði að lokinni þessari umr. vísað til landbn.

Páll Zóphóniasson: Áður en þetta mál fer til n., vil ég benda á það, að eftir orðalagi þess er ætlað til, að sama verð sé á mjólkinni um allt landið, en geti þó verið tvenns konar þegar ríkið greiðir verðið niður frá mjólkurbúunum. Áður en þessi nýju lög, sem hér um ræðir, komu til sögunnar, var verðlagi mjólkurinnar hagað svo, að mjólkurverðið var misjafnt í hinum ýmsu þorpum og kaupstöðum kringum landið og það af eðlilegum ástæðum, vegna eftirspurnar og vegna þess, að það er mjög miserfitt að koma mjólkinni á ýmsa staði og framleiða mjólk í hinum ýmsu kaupstöðum. Ef þetta yrði að l. eins og það er á þessu þskj., þá er auðsætt mál, að það er

ætlað til þess, að í landinu sem heild sé aðeins tvenns konar mjólkurverð, annað frá mjólkurbúunum og hitt beint frá framleiðendum. Þetta má ekki vera svo í framtíðinni. Það eru vissir staðir, eins og Vestmannaeyjar og Siglufjörður, sem þurfa að hafa hærra mjólkurverð en aðrir, og þess vegna þarf að gera l. þannig úr garði, að möguleikar verði á því að hafa mjólkurverðið misjafnt á ýmsum stöðum á landinu. Og það eru sérstaklega þessir tveir staðir, sem ég bendi á, annars vegar Vestmannaeyjar og hins vegar Siglufjörður, sem þurfa að hafa hærra verð. En það er útilokað að þeir geti það eftir að þessi l. eru samþ., sem nú liggja fyrir, því að þau gera ráð fyrir tvenns konar verði í landinu, og öðru ekki.

Þetta vil ég benda n. á, áður en hún fer að fjalla um málið.

Fjmrh. (Pétur Magnússon): Ég held, að þetta sé á misskilningi byggt hjá hv. 2. þm. N.-M. Eftir l., eins og þau eru nú, er heimilað að ákveða mismunandi verð eftir hinum ýmsu verðjöfnunarsvæðum. Þessi viðbót er gerð einungis til þess að taka af allan vafa um það, að ákveða megi mismunandi verð innan sama verðjöfnunarsvæðis. Ég er í vafa um, að þetta sé nauðsynlegt, því að ég sé ekki neitt, sem mælir á móti því, að heimilað sé að ákveða verðið mismunandi. En það eru aðrir, sem líta öðruvísi á það mál, og ég vildi ekki, að neinn vafi léki á um þetta, því að það hefði getað verið óheppilegt. En hitt held ég, að allir séu sammála um, að ákveða megi misjafnt verð á hinum ýmsu verðjöfnunarsvæðum. Það má gjarnan athuga þetta nánar í landbn., og ef orðalagið teldist ekki nægilega skýrt, eins og það er nú, hef ég ekkert við það að athuga, að því verði breytt í betra horf, en það hefur aldrei verið misskilnið.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 20 shl. atkv. og til landbn. með 19 shl. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið fram.

2. Eftirlit með skipum.

Á 67. fundi í Nd., 14. febr., var útbýtt:
Frv. til l. um eftirlit með skipum (stjfrv., A. 418).

Á 68. fundi í Nd., 15. febr., var frv. tekið til 1. umr.

Of skammt var liðið frá útbýtingu frv. — Afbrigði leyfð og samb. með 18 shlj. atkv.

Samgmrh. (Emil Jónsson): Herra forseti. 18. febr. 1944 samb. Alþ. ályktun um að skora á ríkisstj. að skipa nefnd til að endurskoða lög um eftirlit með skipum. Í marzmánuði 1944 voru 5 menn skipaðir til að framkvæma endurskoðun þessa og gera till. um breytingar, og var Bárður Tómasson formaður nefndarinnar, en hefur verið erlendis. Þessir menn unnu fram yfir áramót 1944 og '45 og höfðu lokið starfi sínu og samið að mestu frv., sem þetta hér er gert eftir. Er þetta var athugað í ráðuneytinu, var komið fram í febr. eða marz og orðið svo áliðið, að ekki þótti tiltækilegt að bera málið þá fram. En handritið var þá prentað og því útbýtt meðal þingmanna, svo að þeir gætu kynnt sér það fyrir þetta þing. Í upphafi þessa þings var það svo sent sjútvn. Þessarar d. með til-mælum um, að hún flytti það. En eftir að sjútvn. höfðu borizt ýmis gögn í málinu, taldi hún rétt, að frv. yrði breytt og ekki rétt að taka það strax fyrir. Og hefur málið verið í n., þar til 1. febr., en þá fékk ég þetta frv., og það með að samkomulag hefði náðst. — Breytingar hafa verið gerðar frá handritinu í fyrra, og geta þingmenn kynnt sér þær, en þær eru ekki miklar.

Það þarf ekki að ræða nauðsyn þessa máls, um að skipaskoðunin sé í lagi, því að skip-skaðar eru orðnir óskiljanlegir, og gefa tilefni til að fara varlega og hafa þetta í lagi til öryggis þeim, sem á sjónum eru. I. kafli frv. er nýr og að verulegu leyti orðskýringar á ýms-um heitum og ákvæði um það, til hvaða skipa þetta nær, en það er til allra íslenskra skipa og báta, sem eru 6 metrar eða lengri, og auk þess eru ákvæði um það, hvenær erlend skip skuli koma undir þetta. — II. kafllinn er um það, hvenær skip telst óhaffært, og einnig um skyldur útgerðarmanna og skipstjóra. — III. kafllinn er um skipaeftirlitið. Landinu er skipt í 5 eftirlitssvæði, og eru þau tilgreind í 11. gr. Sérstakur eftirlitsmaður er skipaður yfir hvert svæði. Hverju eftirlitssvæði er skipt í skoð-unarsvæði, og er nánar um þau í 14. gr. Skoð-unarsvæðin eru 32 að tölu. Skoðunarmenn eru skipaðir yfir hvert skoðunarsvæði. Í þessum kafla eru ákvæði um, hvernig þeir skuli rækja störf sín, bæði eftirlitsmenn og skoðunarmenn, en alveg sérstök fyrirmæli, hvernig eftirlits-menn skuli athuga haffæri skipa fyrirvaralaust. — IV. kafli er nánar um skoðunina. Er hann ekki ósvipaður núgildandi l. að ýmsu leyti. — Í V. kafla eru ákvæði um smíði, búnað, breyt-Alþt. 1945. C. (64. löggjafarþing).

ingar og innflutning á skipum. Þetta er nýr kafli með hliðsjón af erlendum fyrirmyndum, þ. e. a. s. frá Danmörku, en þó færður til íslenskra staðhátta, um það, hvernig skip skuli útbúin, skipsskjöl o. fl. M. a. eru hér ákvæði um, hvaða skilyrðum skip skuli að jafnaði full-nægja. Hér eru einnig sérstök ákvæði um far-þegaskip. Loks eru í kaflanum ákvæði um ný-smíði innan lands og utan, svo og breytingar á gömlum skipum og innflutning skipa. Þetta er nýr og mikilvægur kafli, og vænti ég ræki-legrar athugunar n. á honum. Eg sé svo ekki ástæðu til að fjölyrða meir um hann.

VI. kafli fjallar um hleðslumerki, sem sé hvaða skip skuli með þeim vera, undanþágur o. fl. Einnig eru hér ákvæði um, hvaða vöru-flutningar séu takmörkum háðir að því er far-þegaskip varðar. Vænt er hér nánari ákvæða. VII. kafli er um farbann. Hann er nýr og snið-inn eftir norskum og hollenzkum l., en færður til ísl. staðhátta. — VIII. kafli er einnig nýmæli að miklu leyti. Er hér um hollenzka fyrirmynd að ræða að því er siglingadóminn snertir. Ákvæði um skipun hans eru í 49. gr., en greint frá hlutverki hans í 50 gr. En það er að rann-saka brotamál, skera úr um gjaldskyldu og gjaldsupphæð samkv. IX. kafla o. fl. Kafllinn er sniðinn eftir erlendum fyrirmyndum, hol-lenzkri, sem fyrr var getið, en auk þess að sumu leyti norskri. Hann er þó færður til íslenskra staðhátta. Að því er innlendar fyrirmyndir snertir, var félagsdómur helzt hafður í huga. — IX. kafli er um gjöld fyrir skoðanir. Aðal-sjónarmið n. við útreikning skoðunargjaldanna hefur verið, að kostnaður við yfirstjórn skipa-efartilitsins, skrifstofu þess og hinn almenni eftirlitskostnaður hvíli á ríkissjóði. Hingað til hefur því verið svo háttað, að skipaskoðunar-gjöldin hafa borið uppi kostnaðinn. Nú er ekki ætlað til annars en skrifstofukostnaðurinn greiðist úr ríkissjóði. Gjöldin geta orðið mis-jöfn eftir stærð skipanna, en aldrei er hægt að kveða nákvæmlega á um þau. Í X. kafla eru laun ýmissa starfsmanna ákveðin. Tekur skipaskoðunarstjóri laun samkv. II. flokki launalaganna, en sérfróðir ráðunautar samkv. V. fl. og eftirlitsmenn samkv. VI. fl. Allir em-bættis- og sýslunarmenn, sem nefndir eru í kaflanum, taka laun sín úr ríkissjóði. — XI. kafli er svo um refsingar, svipting réttinda o. fl. — XII. kafli fjallar að endingu um gildistöku laganna o. fl.

Eg sé ekki ástæðu til að fara nánar út í þetta og vænti þess, að þær skýringar, er frv. fylgja, nægi án lengri framsögu. Bezt er að lesa grg. frv. og afla sér þar skýringar á ýmsum atriðum.

Eins og ég sagði áðan, munu þm. gera sér ljóst, hve mikilvægt það er, að skoðunin sé í lagi, og þetta frv., ef að l. verður, ætti að tryggja það. Eg veit, að allir hv. þm. vita, hvi-lik nauðsyn er skipulags og öryggis í þeim efn-um, er hér um ræðir. Þetta frv. gengur í þá átt að ráða bót á núverandi ástandi.

Eg vona, að hv. þdm. greiði götu frv. sem bezt, og vænti þess, að það gangi til sjútvn.

ATKVGR.

Fr. vísað til 2. umr. með 19 shlj. atkv. og til sjútvn. með 19 shlj. atkv.

Á 111. fundi í Nd., 15. apríl, var frv. tekið til 2. umr. (A. 418, n. 737).

Frsm. (Sigurður Kristjánsson): Ég hlýt að fara færri orðum um þetta frv. en ella vegna þess, að það er til umr. hér um hánótt, því að ég geri ekki ráð fyrir, að þm. uni því vel, að farið sé að rekja málið nákvæmlega. Ég get sagt það, að málið er mjög vel undirbúið, enda þótt það hafi verið lengi á ferðinni hér. Frv. var sent sjútvn. deildarinnar snemma á þessu þingi af hæstv. ríkisstjórn með tilmælum um, að nefndin flytti það. Það er upphaflega samið af nefnd, sem ríkisstj. skipaði, og til ráða kvaddir margir góðir menn. Við nána athugun á frv. kom þó í ljós, að mörg atriði voru allvafasöm, og einkum hafði skipaskoðunarstjóri margt við frv. að athuga, og bærust nefndinni allmargar brtt. frá honum. Eftir miklar umræður um málið í nefndinni varð niðurstaðan sú, að allmiklar breytingar væru nauðsynlegar á frv., og þótti æskilegt, að til þess að gera þær breytingar yrðu valdir sérfræðingar. Nefndin sendi því frv. aftur til ráðh. með þessum ummælum. Því næst fór fram endurskoðun á frv., og lagði ráðherra það síðan fyrir deildina. Síðan hefur nefndin athugað frv. aftur með áorðnum breytingum og leggur nú til, að frv. verði samþ., en ber fram allmargar brtt.

Það er ýmislegt í frv., sem frekar ætti heima í reglugerð, enda vill oft svo verða, þegar tíndir eru saman menn, sem óvanir eru að smíða löggjöf, og oft vill formið verða óæskilegt í slíkum tilfellum, því að sérhver vill láta ljós sitt skína. Nefndin leggur til, að frv. verði samþ. með þeim breytingum, sem í nál. greinir og flestar eru fremur veigalítlar.

1. brtt. er við 2. gr., um að í stað orðanna „íslenzkum skipverjum“ komi: íslenzkri skipshöfn. Þótti betur fara á því orðalagi, og er ekki ástæða til að fara nánar út í það. — Næsta brtt. er við 3. gr., um það, að gr. falli niður. Hið sama er að segja um brtt. við 4. gr.

Þá er brtt. við 7. gr. Það stendur hér í 7. gr., með leyfi hæstv. forseta: „Nú tekur skip grunn, slæst við bryggju, verður fyrir hvers konar árekstri . . .“ Þessi orð, „hvers konar árekstri“, geta ekki staðizt, og leggur n. því til, að þau falli burt. — 5 brtt. er við 9. gr., en 9. gr. er um skipaskoðunarstjóra og hver skilyrði eru sett til þess að mega takast það embætti á hendur. Upphaf 2. málsg. 9. gr. hljóðar svo, með leyfi hæstv. forseta: „Hann skal hafa starfið sem aðalstarf, vera skipaverkfræðingur, vélfræðingur, sérfræðingur“ o. s. frv. N. leggur til, að þetta verði orðað svo: Hann skal hafa starfið sem aðalstarf, vera skipaverkfræðingur eða vélfræðingur eða sérfræðingur — o. s. frv. — Þá leggur n. til, að aftan við greinina bætist: Við samningu reglugerðarinnar skal leita álits Farmanna- og fiski-

mannasambands Íslands, Alþýðusambands Íslands og Fiskifélags Íslands. — Þetta er gert samkv. ósk Farmanna- og fiskimannasambandsins. Ég skal ekkert segja frekar um þetta fyrir hönd n., hún taldi ekki óeðlilegt að verða við þessum tilmælum, en er þeirrar skoðunar, að þetta mundi ríkisstj. gera, þó að engin fyrirmæli væru um það.

Næsta brtt. er við 10. gr., um það, að orðin „sérfræðingur um smíði tréskipa og fjórði“ falli burt. En það er ekki fyrir það, að n. álitu ekki, að aðstoðarmenn skipaskoðunarstjóra eigi að vera sérfræðingar um þessi efni, heldur af því, að n. fannst ástæðulaust að taka þetta sérstaklega fram.

Þá er 7. brtt. við 15. gr., að á eftir orðunum „tillögum eftirlitsmanna“ í fyrri málsg. bætist inn orðin: og sjómannasamtaka á hverjum stað. — Þetta er einnig gert samkv. ósk áður nefndra félagssamtaka, og virðist ekki vera óeðlilegt.

8. brtt., við 18. gr., er um það, að niðurlag 1. málsg., frá orðunum „um öryggi skipa“, falli niður.

9. brtt. er við 20. gr., að á eftir orðunum „lög þessi séu brotin eða“ bætist inn orðin: að brotnar séu. — Þetta er breyt., sem n. leggur til, að gerð verði aðeins til þess, að orðalagið valdi ekki misskilningi.

Þá er 10 brtt., við 21. gr., að orðin „íslenzkt eða útlent“ í 1. málsg. falli burt. — Þá er 11. brtt. við 24. gr., að síðasta málsgrein orðist svo: Skoðun á opnum bát, hvort sem hann er með vél eða án vélar, skal framkvæmd af sérfróðum manni. — Þetta er aðeins orða-breyting. — Þá er 12. brtt. við 35 gr. B., að í stað orðanna „eigi minna“ í 2 málsg. komi: a. m. k. — Þá er 13. brtt., við 36. gr., um það, að síðari málsg. 3. tölul. og 4. tölul. falli burt. Þetta eru atriði til skýringar á 1. málsg. 3. tölul. og eru óþörf. — Þá er 14. brtt., við 39. gr. D-lið, að síðari málslíður 3. málsg. orðist svo: Því aðeins má hann mæla með innflutningi skips, að styrkleiki þess og búnaður jafnist í aðalatriðum við það, sem krafizt er í 1. þessum, og það sé eigi eldra en 12 ára. — Þetta er aðeins orðabreyt.

Þá er 15. brtt., við 43. gr., að aftan við gr. bætist: Reglugerðin skal samín að fengnum till. Alþýðusambands Íslands og Farmanna- og fiskimannasambands Íslands. — Þá er 16. brtt., við 64. gr., að greinin orðist svo: Skipaskoðunarstjóri, sérfróðir fulltrúar skipaskoðunarstjóra (sbr. 10. gr.) og eftirlitsmenn (sbr. 12 gr.) skulu launaðir samkvæmt 1. um laun starfsmanna ríkisins. — Þetta er nokkur efnisbreyt., því að í upphafi X. kafla 1, sem er um laun starfsmanna skipaeftirlitsins, er tilgreint, hver launin skuli vera, en það er svo, að starfsmenn þess eru teknir inn í launal. Þess vegna virðist n. ekki koma til greina annað en að þau ákvæði launal., sem um þessa starfsmenn fjalla, standi óhöggð og sé sjálfsagt, að þessir embættismenn, sem skipaðir eru af ráðh., séu í launal., og þess vegna leggur n. til, að þessi breyt. verði gerð. — Tvær næstu gr. falla niður sem afleiðing af þessari breyt.

Fleira hef ég ekki að segja um þetta frv. frá hálfu n. að því undanskildu, að n. hefur talið kafla um dómstóla í þeim málum, sem l. fjalla um, mjög vafasaman, þ. e. a. s. kaflann um siglingadóm, og taldi, að það mundi vera nokkuð vafasamt, hvort rétt væri að setja þennan dómstól, hvort ekki væri réttara að efla sjódomana og láta þá fjalla um þessi mál, það væri einfaldara og kostnaðarminna. En þetta vildi n. ekki taka ákvörðun um nema bera sig saman við sérfróða menn um þessi efni og sendi þess vegna þetta atriði sérstaklega til álits lögfræðings, sem hefur haft, meira en flestir aðrir, með slík mál að gera. Nú vannst n. ekki tími til að bera sig saman við hann til hlitar, svo að hún treysti sér til að gera brtt. við þennan kafla í þetta sinn, og hefur n. því ekki neina brtt. fram að bera um þennan kafla þrátt fyrir það, þó að hún telji vafasamt, að barna sé farið inn á rétta leið. Um þýðingu dómans þarf ekki að deila, því að hún er mikil, en hitt er meira vafamál, hvort ekki er hægt að ná sama árangri á annan hátt.

Ég skal svo ekki hafa fleiri orð um þetta mál; n. leggur til, að frv. verði samþ. með þeim brtt., sem hún ber fram á þskj. 737.

Samgmrh. (Emil Jónsson): Ég vil aðeins lýsa því yfir, að ég er, eftir atvikum, samþykkur þeim brtt., sem sjútvn. hefur borið fram við frv., og þó að þær geti ef til vill orkað tvi-mælis í smærri atriðum, tel ég hyggilegt, að þessar brtt. verði samþ. allar eins og þær liggja fyrir. Hins vegar vil ég vænta þess, að sjútvn. gæti, ef brtt. yrðu samþ., mælt með því, að ekki yrðu frekari breyt. á frv. gerðar. Þetta frv. hefur fengið alveg óvenjulega langa máls-meðferð og verið athuguð af flestum aðilum, sem þar koma til greina og hafa sérþekkingu á málinu, auk þeirrar n., sem hefur haft mál-ið tvisvar sinnum á þessu þingi til ýtarlegrar meðferðar. Ég vildi þess vegna vænta þess, í fyrsta lagi, að brtt. yrði samþ., og í öðru lagi, að þeim samþ., að frv. gæti orðið afgr. Mér er kunnugt um, að mikil áherzla er lögð á það, að frv. nái fram að ganga, og síðast nú á landsþingi Slysavarnafélags Íslands var samþ. með öllum greiddum atkv., að málið fengi afgreiðslu á þessu þingi. Ég vildi því vænta þess, að hv. dm. gætu orðið við þeim tilmælum að afgr. frv. Undirbúningur málsins og meðferð öll hefur verið í mesta máta kritísk frá öllum hliðum, svo að það mætti ætla, að allt, sem máli skiptir, væri komið fram og þess vegna ekki eftir neinu að biða með samþykkt þess.

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 19 shlj. atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: GTh, HB, JPálm, JörB, PZ, SigfS, SB, SG, SEH, SK, SKG, StJST, ÞB, ÁkJ, EOL, EmJ, FJ, GP, BG.

IngJ, SvBH greiddu ekki atkv.

14 þm. (GSv, HelgJ, JJós, JS, LJós, ÓTh, ÞP,

PO, STh, SP, AA, BÅ, BK, EystJ) fjarstaddir. Brtt. 737,1 samþ. með 18 shlj. atkv.

2. gr., svo breytt, samþ. með 18 shlj. atkv. Brtt. 737,2 (3. gr. falli niður) samþ. með 17:2 atkv.

Brtt. 737,3 (4. gr. falli niður) samþ. með 18 shlj. atkv.

5.—6. gr. (verða 3.—4. gr.) samþ. með 18 shlj. atkv.

Brtt. 737,4 samþ. án atkvgr.

7. gr. (verður 5. gr.), svo breytt, samþ. með 18 shlj. atkv.

8. gr. (verður 6. gr.) samþ. með 18 shlj. atkv.

Brtt. 737,5 samþ. með 18 shlj. atkv.

9. gr. (verður 7. gr.), svo breytt, samþ. með 18 shlj. atkv.

Brtt. 737,6 samþ. með 18 shlj. atkv.

10. gr. (verður 8. gr.), svo breytt, samþ. með 19 shlj. atkv.

11.—14. gr. (verða 9.—12. gr.) samþ. með 18 shlj. atkv.

Brtt. 737,7 samþ. með 17:1 atkv.

15. gr. (verður 13. gr.), svo breytt, samþ. með 18 shlj. atkv.

16.—17. gr. (verða 14.—15. gr.) samþ. með 18 shlj. atkv.

Brtt. 737,8 samþ. með 18 shlj. atkv.

18. gr. (verður 16. gr.), svo breytt, samþ. með 18 shlj. atkv.

19. gr. (verður 17. gr.) samþ. með 18 shlj. atkv.

Brtt. 737,9 samþ. með 18 shlj. atkv.

20. gr. (verður 18. gr.), svo breytt, samþ. með 18 shlj. atkv.

Brtt. 737,10 samþ. með 18 shlj. atkv.

21. gr. (verður 19. gr.), svo breytt, samþ. með 18 shlj. atkv.

22.—23. gr. (verða 20.—21. gr.) samþ. með 18 shlj. atkv.

Brtt. 737,12 samþ. án atkvgr.

24. gr. (verður 22. gr.), svo breytt, samþ. með 18 shlj. atkv.

25.—34. gr. (verða 23.—32. gr.) samþ. með 18 shlj. atkv.

Brtt. 737,12 samþ. án atkvgr.

35. gr. (verður 33. gr.), svo breytt, samþ. með 18 shlj. atkv.

Brtt. 737,13 samþ. með 17:1 atkv.

36. gr. (verður 34. gr.), svo breytt, samþ. með 18 shlj. atkv.

37.—38. gr. (verða 35.—36. gr.) samþ. með 18 shlj. atkv.

Brtt. 737,14 samþ. með 18 shlj. atkv.

39. gr. (verður 37. gr.), svo breytt, samþ. með 18 shlj. atkv.

40.—42. gr. (verða 38.—40. gr.) samþ. með 18 shlj. atkv.

Brtt. 737,15 samþ. með 18 shlj. atkv.

43. gr. (verður 41. gr.), svo breytt, samþ. með 18 shlj. atkv.

44.—63. gr. (verða 42.—61. gr.) samþ. með 18 shlj. atkv.

Brtt. 737,16 (ný 64. gr., verður 62. gr.) samþ. með 17:1 atkv.

Brtt. 737,17—18 (65. og 66. gr. falli burt) samþ. með 18 shlj. atkv.

Eftirlit með skipum. — Störf fiskimálanefndar. — Sala á hálfum Þjóðólshaga og Kotvelli.

67.—79. gr. (verða 63.—75. gr.) samþ. með 18 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frv. vísað til 3. umr. með 18 shlj. atkv.

Á 114. fundi í Nd., 17. apríl, var frv. tekið til 3. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 115. fundi í Nd., s. d., var frv. aftur tekið til 3. umr. (A. 869, 883).

Sigurður E. Hlíðar: Herra forseti. Frv. þetta er samið af mþn., og er þetta mikið og merki-legt mál, en við nánari athugun kom í ljós, að mönnum hefur yfirsézt hér nokkuð. Sá ljóður er á 10. gr., sem nú er 8. gr., að þar er ekki gætt slíkrar tryggingar sem skyldi, og hefur yfirsézt að hafa sérfræðing í öryggismálum. Nú höfum við borið hér fram brtt. á þskj. 883, til þess að leiðrétta þessa yfirsjón og skjóta inn í á eftir orðunum „annar vélfræðingur, þriðji“ í fyrstu málsg. 8. gr.: sérfræðingur í öryggismálum og fjórði. — Ég vil taka það fram, að hér er leiðinleg prentvilla, á að vera — við 8. gr. —, en ekki 10. gr., en þetta stafar af röskun, sem varð við 2. umr., og leyfi ég mér að benda á þessa prentvillu. Við álitum sjálfsagt að hafa sérfræðing við eftirlit skip-anna. Og nú hittist svo á, að við eigum vól á slíkum manni, sem heitir Lárus Eggertsson, og hefur hann verið í Bandaríkjunum til að læra björgun.

Sendiherrann hefur sent skýrslu, sem sýnir að hann hefur fengið kennslu í þessu og sýnt hæfileika og dugnað. Hér liggur því opið verk-svið fyrir honum, og vona ég, að þessi brtt. verði samþ.

ATKVGR.

Brtt. 883 samþ. með 24 shlj. atkv.

Frv., svo breytt, samþ. með 25 shlj. atkv. og afrg. til Ed.

Á 111. fundi í Ed., 23. apríl, var frv. útbýtt eins og það var samþ. við 3. umr. í Nd. (A. 932).

Á sama fundi var frv. tekið til 1. umr.

Of skammt var liðið frá útbýtingu frv. — Afrígrði leyfð og samþ. með 12 shlj. atkv.

Gisli Jónsson: Herra forseti. Þetta mál var afrg. frá Nd. 17. þ. m., og geri ég ráð fyrir, að því verði vísað til sjútnv., en ég mun ekki sjá mér fært að lofa því, að það fái afgreiðslu á þessu þingi. Þetta þarf mjög mikillar athug-unar við, og eins og ég hef áður sagt, þá lit ég svo á, að skipaskoðun geti borið sig, en það er langt frá því, eftir því sem hér er gert ráð fyrir. Ég get því ekki lofað, að þetta fái afgreiðslu hér á þinginu.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 12 shlj. atkv. og til sjútnv. með 12 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið framár.

3. Störf fiskimálanefndar.

Á 4. fundi í Nd., 9. okt., var útbýtt:

Frv. til l. um að fela stjórn Fiskifélags Ís-lands störf fiskimálanefndar (þmfrv., A. 15).

Á 6. fundi í Nd., 11. okt., var frv. tekið til 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 7. fundi í Nd., 12. okt., var frv. aftur tekið til 1. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 19 shlj. atkv. og til sjútnv. með 19 shlj. atkv.

Á 71. og 72. fundi í Nd., 20. og 21. febr., var frv. tekið til 2. umr. (A. 15, n. 411).

Forseti tók málið af dagskrá, og var það ekki á dagskrá tekið framár.

4. Sala á hálfum Þjóðólshaga og Kotvelli.

Á 5. fundi í Nd., 10. okt., var útbýtt:

Frv. til l. um heimild fyrir ríkisstjórnina til að selja hálfa jörðina Þjóðólshaga í Holtahreppi og jörðina Kotvöll í Hvolhreppi (bmfrv., A. 18).

Á 7. fundi í Nd., 12. okt., var frv. tekið til 1. umr.

Flm. (Ingólfur Jónsson): Herra forseti. Frv. það, sem hér liggur fyrir og flutt er af okkur þm. Rang., þarf ekki skýringar við nema að litlu leyti. Þess vegna mun ég ekki halda langa framsöguræðu.

Það, sem hér er um að ræða, er það, að ríkisstj. er gefin heimild með l. til að selja tvær jarðir austur í Rangárvallasýslu. Bændurnir, sem búa á þeim, hafa búið þar göðu búi um 30 ára skeið, eins og tekið er fram í grg., og langar þá nú til að eignast þessar jarðir. Þessu frv. fylgja engin vottorð um hæfni þessara bænda, en að sjálfsögðu munu þau verða látin í té af hreppstjóra og hreppsnefnd, ef þess er óskað. En slíkt mun oft eiga sér stað, er um slík mál sem þetta er að ræða.

En svo vildi ég minnast á það, að mér finnst það nokkuð þunglamalegt, að í hvert skipti, sem bændur vilja kaupa jarðir sínar, skuli þurfa að setja l. um það. Það væri mjög freistandi að flytja frv. til l. um breyt. á l. um sölu ríkisjarða, þannig að ríkisstj. væri gefin heim-

Lendingarbætur í Höfn í Bakkafirði. — Lendingarbætur á Arnarstapa. — Hafnargerð í Hornafirði.

ild í eitt skipti fyrir öll til að selja jarðir þeim bændum, sem hún teldi, að verðskulduðu það. En út í það ætla ég ekki að fara nánar í þetta skipti. Það er mjög athyglisvert, hvort ekki ætti að fara út á þá braut. Vænti ég svo, að málinu verði vísað til 2. umr. og landbn.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 15:4 atkv. og til landbn. með 20 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið fram.

5. Lendingarbætur í Höfn í Bakkafirði.

Á 3. fundi í Sp., 16. okt., var útbýtt frá Nd.: Frv. til l. um lendingarbætur í Höfn í Bakkafirði (þmfrv., A. 25).

Á 10. fundi í Nd., 18. okt., var frv. tekið til 1. umr.

Flm. (Páll Zóphóníasson): Ég þarf ekki langan tíma til þess að gera grein fyrir þessu máli. Frv. þetta er líkt mörgum öðrum frv. um sama efni, sem áður hafa verið flutt. Frv. er flutt til þess að stuðla að hafnargerð í Bakkafirði, sem er mikil nauðsyn, eins og mörgum mun ljóst vera. Út af Bakkafirði eru hin bestu fiskimið, og í vor og í sumar stunduðu þar 10 aðkomubátar veiðar. Auk þess er Bakkafjörður nokkurt þorp, og munu íbúar þess eiga 7 eða 8 báta, sem gerðir voru út í sumar.

Það, sem hér er farið fram á, er það, að ríkið leggi fram helming á móti heimamönnum. Í fyrra voru veittar 30000 kr. til þessa verks, en það er of lítið til svo mikilla framkvæmda, því að meðal annars þarf að loka allmiklu sundi með garði úr steinsteypu. Árið 1932 var Sigurður Thoroddsen fenginn til þess að mæla fyrir lendingarbótum á Bakkafirði, og gerði hann um það ákveðnar tillögur. Síðan þótti rétt að athuga málið betur, og var þá Jón Ísleifsson fenginn til þess að gera frekari mælingar. Vitamálástjóri hefur nú á mælingum þeirra Sigurðar Thoroddsens og Jóns gert sínar tillögur, sem að mestu byggjast á tillögu Sigurðar.

Til framkvæmdar þessarar er áætlað að þurfi 300000 kr. og farið fram á 150000 kr. framlag úr ríkissjóði og enn fremur að ríkið ábyrgist allverulegt lán handa hreppnum í þessu skyni. Það er eitt atriði, sem mér finnst vanta í almenna frv. um hafnargerð og lendingarbætur, sem ég býst við, að Bakkafjörður verði settur inn í, en það er, að hafnarsjóðum smábæja sé leyfilegt að taka hafnargjöld strax eftir að hafizt er handa um hafnargerðina. Það getur verið mikils virði að fá einhverjar tekjur, þó að höfnin sé ekki fullgerð, því að víðast verður að taka slíkar framkvæmdir í mörgum áföng-

um. Þetta vil ég biðja sjútnv. að athuga.

Ég óska, að málinu verði vísað til 2. umr. og sjútnv. að þessari umr. lokinni.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 19 shlj. atkv. og til sjútnv. með 20 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið fram.

6. Lendingarbætur á Arnarstapa.

Á 3. fundi í Sp., 16. okt., var útbýtt frá Nd.: Frv. til l. um lendingarbætur á Arnarstapa (þmfrv., A. 26).

Á 10. fundi í Nd., 18. okt., var frv. tekið til 1. umr.

Flm. (Gunnar Thoroddsen): Þetta frv. um lendingarbætur á Arnarstapa fer fram á, að sett verði l. um hafnarbætur á Snæfellsnesi. Á fjárl. yfirstandandi árs er framlagið 20000 kr., með þeirri reglu, að hreppurinn leggi fram helming á móti. Aðaltilgangur frv. er sá að fá ríkisábyrgð fyrir láni til framkvæmdanna, svo að það fáiast sem hagkvæmast, því að þetta er mjög aðkallandi.

Ég legg til, að málinu verði vísað til 2. umr. og sjútnv.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 22 shlj. atkv. og til sjútnv. með 22 atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið fram.

7. Hafnargerð í Hornafirði.

Á 3. fundi í Sp., 16. okt., var útbýtt frá Nd.: Frv. til l. um breyt. á l. nr. 58 1935, um hafnargerð á Hornafirði (þmfrv., A. 27).

Á 11. fundi í Nd., 19. okt., var frv. tekið til 1. umr.

Flm. (Páll Þorsteinsson): Herra forseti. Þetta frv. er shlj. frv., sem flutt var á síðasta þingi. Felur það í sér tvær breyt. á þeim l., sem nú gilda um þetta efni, í fyrsta lagi að gefa heimild til að hækka framlag það, sem varið er til hafnarbóta á þessum stað. Er það orðið óhjákvæmilegt, vegna þess að þarna þarf að hefjast handa um allstórfelldar framkvæmdir, en begar sú áætlun var gerð, sem upphæðin var

miðuð við, hafði vitamálastjórnin ekki lokið þeirri rannsókn, sem nauðsynleg var á hafnarstaðinu, og fyrir lá þá ekki sú áætlun, sem síðar hefur komið fram um þetta.

Eins og öllum er kunnugt, er Hornafjörður mikil útgerðarhöfn. Þarf ekki annað en að líta á verzlunarskýrslur síðustu ára til að sannfæra um, að þessi staður er mjög ofarlega í röðinni sem útflutningshöfn á landinu.

Í öðru lagi er lagt til í þessu frv., að hluti ríkissjóðs til hafnargerðarinnar verði nokkru ríflegri en ákveðið er í gildandi l. og er sú till. fram komin með tilliti til þess, að Hornafjörður er allsherjarfiskihöfn heils landsfjórðungs á vetrarvertíðinni.

Að öðru leyti læt ég mér nægja að vísa til grg., sem fylgir frv., og fskj., sem prentað er á þskj. 27.

Ég leyfi mér að leggja til, að frv. verði að lokinni þessari umr. vísað til sjútvn.

ATKVG.

Fr. vísað til 2. umr. með 22 shl. atkv. og til sjútvn. með 21 shl. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið fram.

8. Tekjuskattur og eignarskattur (frv. PZ og JörB).

Á 10. fundi í Nd., 18. okt., var útbýtt:

Fr. til l. um breyt. á l. nr. 20 20. maí 1942, um breyt. á l. nr. 6 9. jan. 1935, um tekjuskatt og eignarskatt (þmfrv., A. 39).

Á 14. fundi í Nd., 22. okt., var frv. tekið til 1. umr.

Flm. (Páll Zóphóniasson): Herra forseti. Ég hefði nú átt von á því, að það mundi koma fram óskir um breyt. á l. um tekjuskatt og eignarskatt frá hæstv. ríkisstj. Það er vitað, að þeir ráðh., sem í stj. eru, og þeir flokkar, sem að henni standa, eru óánægðir með ýmis ákvæði í þeim l., sem hér um ræðir. Ég hafði þess vegna haldið, að einmitt þessi óánægja mundi leiða til þess, að þeir mundu bræða sig saman um frv. um breyt á ýmsu, sem þarf að laga í þessum l. Þetta hefur nú ekki orðið. Þau hafa staðið óbreytt nú um skeið, og eru í þeim ýmis ákvæði, sem menn eru mjög óánægðir með. Eitt af þeim ákvæðum er það, að þeim mönnum sem stunda útgerð, einstaklingum og hlutafélögum, er heimilt að draga frá tekjum sínum 1/3 hluta og leggja í varasjóð og nýbyggingarsjóð, og þurfa þeir ekki að greiða skatt af þeirri upphæð, sem þannig er lögð til hliðar. Til þess að þetta sé hægt, þurfa þeir að hafa alla reikninga og bókfærslu í lagi, en ef það er ekki,

njóta menn ekki þessara friðinda. Á sama hátt hefur almennum hlutafélögum verið leyft að leggja 1/4 af tekjum sínum í varasjóð, án þess að borga skatt af þeirri upphæð til þess að tryggja rekstur félagsins, eins og það er kallað. En þetta er einnig bundið því skilyrði, að reikningshaldið sé þannig, að ekki leiki vafi á því, hvernig sjóðurinn standi á hverjum tíma. Þegar þetta var sett í l., var á sama hátt eðlilegt, að bændum landsins væri leyft að leggja eitthvert fé til hliðar til tryggingar sínum rekstri, en á móti því voru færð þau rök, að þeir gætu ekki eins og hinir aðilarnir lagt fram hreina reikninga um sjóði og um tekjur sínar, og vegna þess var ekki þá horfið að því ráði að láta bændur fá þessi sömu friðindi. Hins vegar lita allir bændur svo á, og allir sanngjarnir menn, að ekki þurfi síður að tryggja rekstur þeirra en ýmissa af hinum almennu hlutafélögum, svo að ekki sé meira sagt, og líklega mundu flestir vera sammála um það, að miklu meiri þörf sé á að tryggja áframhaldandi rekstur bændastéttarinnar í landinu en t. d. hlutafélags, sem á hús hér í Reykjavík og leigir út og fær 1/4 af tekjum sínum skattfrjálstan. En það strandaði á því, að það var ekki talið fært að láta bændur á sama hátt leggja fram löggilda, endurskoðaða reikninga, svo að hægt væri að tryggja, hvað mikið væri í varasjóði, eins og hægt er reikningslega hjá útgerðarfélögum og almennum hlutafélögum. Bændur eru hins vegar óánægðir með þetta, og margir þeirra fá ekki skilið, hvað skattalöggjöfin sá liggja til grundvallar fyrir því, að ekki væri hægt að hafa reikninga í sama lagi hjá þeim og hinum. — Þegar rætt hefur verið um þetta við bændur, hafa þeir stungið upp á því, að í staðinn fyrir að leggja fé til hliðar í sjóð, sem enginn skattur greiðist af, þá sé þeim á sama hátt leyfilegt að verja 1/4 af hinum árlegu tekjum sínum, sem alltaf liggur fyrir, hvað eru miklar, til umbóta á ábúðarjörð sinni. Bændum ber öllum saman um það, að umbætur á jörðinni sé hin allra besta trygging, sem hægt er að gera til þess, að búskapur þeirra gangi í framtíðinni, og að það sé í raun og veru betri trygging en þótt þeir leggi fé til hliðar í sjóð, því að umbætur á jörðinni er sá tryggingarsjóður, sem gefur bæði bornum og öbörnum arð. Á móti þessum óskum bændna er nú gengið með þessari breyt. á l., þar sem gert er ráð fyrir því, að þeir fái að leggja til hliðar skattfrjálstan hluta af tekjum sínum, til umbóta á jörð sinni til tryggingar rekstrinum eins og almennu hlutafélögin, sem leggja fé til hliðar í varasjóð til þess að tryggja rekstur sinn.

Hvernig sem á þetta er litið, þá er það sjálf-sagt sanngirnismál. Þetta fé er ekki hægt að ávaxta betur en leggja það í umbætur á jörðinni. Séu menn hræddir um, að þetta verði misnotað, þá mætti á margan hátt koma í veg fyrir slíkt. — Ég vil svo óska þess, að málið fari til fjhn., því að þar mun það eiga heima, þótt það sé landbúnaðarmál, og vil ég vænta, að það fái fljóta afgreiðslu.

Tekjuskattur og eignarskattur (frv. PZ og JörB). — Söluverð fasteigna í sveitum.

ATKVGR.

Fr. v. til 2. umr. með 23 shlj. atkv. og til fjhn. með 23 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið fram.

9. Söluverð fasteigna í sveitum.

Á 10. fundi í Nd., 18. okt., var útbýtt:

Fr. til 1. um afnám nokkurra lagaákvæða varðandi söluverð fasteigna í sveitum (þmfrv., A. 40).

Á 14. fundi í Nd., 22. okt., var frv. tekið til 1. umr.

Fm. (Bjarni Ásgeirsson): Herra forseti. Ég skal ekki fara langt í að rekja sögu þessa máls, en þau ákvæði, sem hér er lagt til, að felld séu úr gildi, voru á sínum tíma sett til þess að þeir, sem fengju þetta fé fyrir umbætur á jörðum sínum, gætu ekki selt það fullu verði aftur. Nú mun það hafa verið svo þegar í upphafi, að misbrestur mun hafa verið á, að þetta næði tilgangi sínum. Um þessi ákvæði stóð styr á sínum tíma, en flestir voru þá með því að gera þessa tilraun. Ég var meðal þeirra, sem vildu reyna þetta, og var þó ekki viss um, að það mundi ná tilgangi sínum, og vil ég í því sambandi lesa upp kaffa úr ræðu, sem ég hélt um þetta á þinginu 1936, með leyfi hæstv. forseta (bls. 1157).

„Ég skal játa, að það er ekki nema eðlilegt, að mönnum komi til hugar, að sú skipun þurfi að verða á, að jarðræktarstyrkurinn verði ekki eign einstakra manna, er síðan geti selt hann, og hann verði þannig til að hækka jarðarverðið, heldur ætti þessi styrkur að verða til þess að bæta afkomumöguleika allra bænda, er á jörðinni búa í framtíðinni, og yrði hann því sem gjafahluti ríkisins til ábúandans á jörðinni. En ég tel mjög mikið vafamál, að þetta takist fyllilega og að þetta ákvæði nái tilgangi sínum, en það er búið tilraun í rétta átt, og mun ég fylgja því, ef brtt. n. verður samþ.“

Nú er reynsla komin á þetta, og hún hefur sýnt, að þessi ákvæði eru haldlaus. Jarðir hafa gengið kaupum og sölum án þess unnt hafi verið að halda við þessi ákvæði, eða þau hafi á nokkurn hátt getað haldið verðinu niðri. Það er fram komið, sem mig og fleiri ugði, að þessi ákvæði hafa ekki náð tilgangi sínum. Þetta mál lá fyrir efri deild í fyrra og var þá vísað til búnaðarþings, en þar var samþ. ályktun þess efnis, að úr gildi skuli fella hin gömlu ákvæði, en skipuð n. til að undirbúa haldbetri till. í svipaða átt.

Nú hefur það stöðugt komið betur og betur í ljós, að landsmenn hafa fallið á þá skoðun, að nauðsynlegt væri að koma í veg fyrir, að verð á jörðum fari upp úr öllu valdi í verðsveiflum. Þar af eru komin löggin um óðals-rétt og erfðabúð, sem eru stórt spor í rétta

átt og koma í veg fyrir, að allar jarðir, sem þau ná til, lendi í þessu öngþveiti. Þegar þessi skoðun er orðin svo almenn sem fram kom á búnaðarþingi, mætti ætla, að takast mætti að finna ákvæði, sem leystu þetta vandamál á við-unandi átt. En þar sem það hefur sýnt sig, að hin fyrri ákvæði eru haldlaus, en hafa frá öndverðu valdið deilum, þótti búnaðarþingi ekki rétt að halda við þau.

Það hefur ekki farið fram hjá mér, að í efri deild hefur komið fram frv. svipaðs efnis og þetta, og þetta er hér ekki fram komið af því, að ég sé á móti því frv., heldur af því, að ég taldi rétt, að málið kæmi fram á Alþingi í því formi, sem búnaðarþing lagði til. Hins vegar er það á valdi Alþingis, hvort það fer að öllu þá leið, sem hér er lagt til og búnaðarþing hefur markað. En ég vil taka það fram, að efnislega greinir mig ekki á við flytjendur þessa máls í efri deild. — Ég legg svo til, að þessu máli verða vísað til landbn.

Jón Pálmason: Ég skal ekki ræða þetta mál mikið, en ég vil lýsa ánægju minni yfir því, að hv. þm. Mýr. hefur eftir 9 ára baráttu fallið á skoðun okkar sjálfstæðismanna í þessu máli. Það er ætíð ánægjulegt, þegar menn snúa á rétta leið, en dálítið þykir mér undarlegur flutningur þessa máls hér. Eins og kunnugt er, var þegar í byrjun þings flutt frv. um sama efni í efri deild af hv. þm. Dal. Nú má vitanlega vísa þessu máli til hv. landbn. og láta það biða þar, þangað til hitt frv. er komið frá efri deild. — Rétt er að athuga það varðandi þetta frv., að það felur í sér breyt. á tvennum lögum, og mun það naumast geta staðizt að minni hyggju.

Fm. (Bjarni Ásgeirsson): Ég vil aðeins taka það fram viðvíkjandi því, sem hv. þm. A.-Húnv. sagði um formgalla á þessu frv., að það fæli í sér breyt. á tvennum lögum, að ég hygg, að slíks finnist dæmi áður, og má í því sambandi minnst á „bandorminn“ svokallaða.

Jón Pálmason: Það mun rétt vera, að þetta hafi áður komið fyrir, en þá voru það lög varðandi fjárframlög. Annars ætla ég ekki að fara að deila hér um lögfræði við hv. þm. Mýr., en tel réttast, að þetta mál biði í landbn. um sinn.

ATKVGR.

Fr. v. til 2. umr. með 16:2 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: SP, PO, SigfS, SB, SP, SkG, BÅ, BK, GSv, GTh, HB, HelgJ, IngJ, JPálm, JS, BG.

nei: SG, KTh.

PZ, SK, STh, GP, LJós greiddu ekki atkv.

12 þm. (ÖTh, SEH, StJSt, SvH, PG, ÁkJ, ÁÁ, EmJ, EystJ, FJ, JJós, JörB) fjarstaddir.

Fr. v. til landbn. með 21 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið fram.

10. Framleiðsluráð landbúnaðarins o. fl.

Á 14. fundi í Nd., 22. okt., var útbýtt:

Frv. til l. um framleiðsluráð landbúnaðarins og verðskráning og verðmiðlun á landbúnaðarvörum (þmfrv., A. 43).

Á 16. fundi í Nd., 25. okt., var frv. tekið til l. umr.

Flm. (Jón Sigurðsson): Herra forseti. Um leið og ég fylgi þessu frv. úr hlaði, tel ég rétt að gera stuttlega grein fyrir sögu þessa máls.

Á aðalbúnaðarþingi, sem haldið var síðari hluta vetrar 1943, kom mjög til umr. skipulag á framleiðslu landbúnaðar og afurðasölu. Eftir að búnaðarþingið hafði rætt málið allýtarlega, var tekin ákvörðun um að skipa mþn. til að athuga þetta mál og ýmis önnur, sem biðu úrlausnar, sem búnaðarþing taldi, að eðlilegast væri, að yrðu athuguð í mþn.

Mþn. samdi svo frv., sem var lagt fyrir búnaðarþing 1945. Búnaðarþingið gerði á því nokkrar breyt. og ákvað síðan að senda það öllum búnaðarsamböndum landsins til umsagnar. Frv. var því næst tekið fyrir á aðalfundum búnaðarsambandanna og rétt þar, og mörg þeirra skipuðu auk þess sérstaklega n., til að athuga málið sem gaumgæfilegast. Frá búnaðarsamböndunum komu svo till. og álitserðir, sem voru því næst lagðar fyrir aukabúnaðarþing, sem haldið var síðasta sumar, 1945. Það aukaþing tók allt málið til nýrrar athugunar, sérstaklega þær till., sem komið höfðu frá búnaðarsamböndunum um land allt, og gekk þannig frá þessu máli.

Nú begar málið er flutt af okkur flm., er það svo að segja alveg samhljóða eins og búnaðarþingið gekk frá því nú á síðasta sumri, þó að því viðbættu, að eftir að stéttarsamband bænda var formlega stofnað í september s. l., bá kom að nokkru leyti viðhorf, sem búnaðarþing að visu gerði ráð fyrir, en taldi sér ekki fært að miða við algerlega, og þess vegna töldum við eðlilegast að vera þar í samráði við stjórn stéttarsambands bænda og breyta nokkrum atriðum í samræmi við þá skipun, sem orðin var með hinni formlegu skipun stéttarsambandsins. Að öðru leyti er frv. óbreytt eins og búnaðarþing gekk frá því. Aðalbreytingarnar, sem frv. gerir ráð fyrir frá eldra skipulagi þessara mála, eru fyrst og fremst það, að með frv. er lagt til, að bændur og bændastétt fái sjálf óskorað vald yfir sínum málum, bæði verðlagsákvörðunum og sölumeðferð landbúnaðarafurðanna. Og samkv. þessu frv. er lagt til, að stofnað verði framleiðsluráð, þannig skipað, að Stéttarsamband bænda nefni í það fimm menn, en félög bænda skuli tilnefna fjóra menn í ráðið. Framleiðsluráð ákveður síðan verðlag á landbúnaðarvörum á innlendum markaði og um verðmiðlun á vörumum, þ. e. a. s. aðra verðmiðlun en þá, sem fer fram innan mjólkurverðlagssvæðanna, en það er ætlað til, að sú verðmiðlun sé, eins og verið hefur, algerlega í höndum þeirra stjórna, sem með það hafa far-

id. — Önnur breyt., sem frv. gerir ráð fyrir frá eldra skipulagi, er á þá leið, að það fær framleiðsluráði einnig vald yfir öllum framleiðsluvörum landbúnaðarins, í stað þess, að áður var þetta vald í höndum margra nefnda, sem þá höfðu litið eða ekkert samband sín á milli. Hefur þess vegna ávallt verið nokkur hætt á því, að í starfi þeirra gætti ekki þess samræmis sem skyldi, og var sá möguleiki þá fyrir hendi, að af því gætu hlotizt nokkur óhöpp. Og þetta skipulag, sem verið hefur, hefur verið á þann veg einnig, að þrátt fyrir þessar mörgu nefndir, sem um verðlagsmál landbúnaðarins hafa fjallað, hefur þó verið nokkur hluti landbúnaðarframleiðslunnar, sem þeim hefur ekki verið ætlað að ná til. Þannig má segja, að sú mjólkurframleiðsla, sem ekki fellur undir mjólkursamlög, hafi verið algerlega utan við allt skipulag. Enn fremur hefur stórgripakjöt hvers konar ekki fallið undir þetta skipulag, heldur verið algerlega utan við það. Eins og þetta hefur verið, getur skipulagsleysið í þessum efnum hæglega valdið tjóni og glundroða í framleiðslu- og verðlagsmálum landbúnaðarins.

Enn fremur má benda á, að það er auðsætt, að ef hafa á einhver áhrif á það — sem margir telja nauðsynlegt — að beina landbúnaðarframleiðslunni í einstökum landshlutum að sérstökum viðfangsefnum öðrum fremur, þá er einasta leiðin til þess að koma slíku í framkvæmd, að til sé sameiginleg yfirstjórn þessara mála, sem geti haft áhrif í þessa átt, yfirstjórn, sem hafi þá yfirsýn, sem til þessa þarf, og gæti þá líka haft íhlutun um þetta.

Þá er enn það nýmæli í þessu frv., að lögboðin er verðmiðlun á mjólk milli sölusvæða. Nú er það þannig, að það er verðjöfnun innan sölusvæðanna, sem yfirstjórnir þeirra mála, sem bændur sjálfir hafa þar til valið, fara með. Og, eins og ég hef tekið fram, gerir frv. ráð fyrir, að það fyrirkomulag haldist, en jafnframt verði lagt á ofurlítið verðjöfnunargjald til þess að jafna á milli bændanna. Þetta er gert með það fyrir augum, að það geti orðið til þess, að fram geti komið verkaskipting eftir því, sem hagkvæmt bykir, í framleiðslu landbúnaðarvaranna, — eins og reyndar hefur að nokkru verið, — þannig að sum bú leggji t. d. meiri stund á að framleiða smjör, skyr og osta, en önnur hafi aðallega neytlumjólkurframleiðslu. Og þar sem því er nú þannig háttað, að framleiðsla neytlumjólkur hefur yfirleitt gefið betri útkomu, þá er það hugsað þannig, að þeir, sem neytlumjólkurframleiðslu stunda, leggji fram nokkuð af mörkum á þessu sviði til þess að styðja þá framleiðslu, sem ekki situr við þessi betri skilyrði. Þetta teljum við sanngirnismál, og mundi það verða til þess að jafna nokkuð aðstöðumun búanna og þá einnig bændanna.

Önnur nýmæli þessa frv. eru öll, getur maður sagt, afleiðing af þessum aðalþáttum, sem ég hef nú drepjið nokkuð á. Frv. byggir, eins og eldri löggjöf, á þeirri meginreglu, að framleiðendurnir fái allir sama verð fyrir sams konar vöru á sama sölustað. Og hvað kjöt snertir er kominn sú regla á, að sama verð er greitt

fyrir sams konar kjöt, hvar sem það er framleitt á landinu. En hitt getur náttúrulega komið til álita, — og hafa um það verið uppi talsverðar raddir, og ég get getið þess, að mþn. gerir till. um það, — að höfð verði meiri íhlutun en gert er um framleiðslu bænda, og þá sérstaklega gagnvart kjötframleiðslu, þannig að þau héruð, sem bezta hafa aðstöðu til kjötframleiðslu, örvuðust frekar til hennar, en hin héruðin, sem litla eða lélega aðstöðu hafa til kjötframleiðslu, en góða aðstöðu til mjólkurframleiðslu, yrðu frekar örvuð til mjólkurframleiðslu. En það varð nú að fullu samkomulagi á búnaðarþingi að ganga ekki lengra í þessa átt en hér er gert í þessu frv. Og á það er líka hér bent í grg. frv., að með strangara mati má sennilega koma nokkru til leiðar í þessu efni.

Þótt stórgripakjöt sé hér tekið upp í þetta skipulag, þá er ekki gert ráð fyrir verðjöfnun á því. Búnaðarþing og bændur töldu yfirleitt ekki ástæðu til þess.

Að því er mjólkursölu snertir, þá er aðstaðan til hennar svo ólík víða um land, og ýmislegt er enn óráðið, er það atriði snertir, svo að búnaðarþing taldi ekki ástæðu til þess að upphefja þá skipun, sem gilt hefur í mjólkursölumálunum. En gera má ráð fyrir, að á næstu árum verði hér mikil aukning á mjólkurframleiðslu og að þá geti vel svo farið, að eitthvað þurfi að taka tillit til þess í þessu efni, þegar fram í sækir. En það yrði þá hlutverk framleiðsluráðs að gera tillögur um þær framleiðslubreyt., sem þurfa þætti með breyttum viðhorfum. En með því skipulagi, sem hér er upp tekið, er stigið spor í þá átt, að hægt sé að hafa áhrif á framleiðsluaukningu á sérstökum vöru- tegundum og þá sérstaklega framleiðslu mjólkurvara á einstökum framleiðslusvæðum utan mjólkurverðlagssvæðanna.

Ég hygg, þegar lítið er á þetta mál, að leitun muni vera á frv., sem hafi fengið jafnrækiligan undirbúning og athugun og þetta frv. hefur fengið. Það er samið af mþn., síðan tekið til meðferðar af tveimur búnaðarþingum og öllum búnaðarsamböndum landsins, og nefndir bænda, sem samböndin hafa skipað, hafa fjallað um þetta mál. Í frv. koma þess vegna fram óskir alls þorra bænda um skipun þessara mála. Því að baki þessu frv., eins og það nú er, hygg ég að standi nokkurn veginn óskipt fylgi bændastéttarinnar, eftir þeim gögnum, sem fyrir liggja. Með frv. krefst bændastéttin þess sjálfsagða réttar að fá full umráð yfir vörum sínum og að ráða yfir verðlagi á þeim. En bændur fara ekki heldur fram á að fá eins einasta eyris framlag úr ríkissjóði til þessarar starfsemi.

Sé ég svo ekki ástæðu til að fjölyrða um málið frekar að sinni. Óska ég, að málinu verði, að umr. lokinni, vísað til 2. umr. og hv. landbn.

ATKVGR.

Fr. v. vísað til 2. umr. með 24 shlj. atkv. og til landbn. með 24 shlj. atkv.

Alpt. 1945. C. (64. löggjafarþing).

Á 108. fundi í Nd., 12. apríl, var útbýtt nál. frá minni hl. landbn., á þskj. 759, en málið var ekki á dagskrá tekið framár.

11. Bifreiðaskattur o. fl. (frv. PP).

Á 14. fundi í Nd., 22. okt., var útbýtt:

Fr. til l. um breyt. á l. nr. 126 30. des. 1943, um viðauka við og breyt. á l. nr. 84 1932, um bifreiðaskatt o. fl. (þmfrv., A. 44).

Á 16. fundi í Nd., 25. okt., var frv. tekið til l. umr.

Flm. (Páll Þorsteinsson): Herra forseti, Með frv. þessu er farið fram á, að sú skipun, sem gilt hefur undanfarin ár um innheimtu á bifreiðaskatti, skuli haldast óbreytt um næstu tvö ár, og enn fremur, að ákveðið sé, að þegar lokið er smíði brúar á Jökulsá á Fjöllum, skuli gera brú á Jökulsá í Lóni fyrir framlag brúasjóðs.

Þegar sett voru l. um framlag til brúasjóðs, var þegar ákveðið, að fyrst skyldi gera brú á Jökulsá á Fjöllum fyrir framlag þess fjár, sem fengist í sjóðinn. Nú mun liggja fyrir, að ákveðið er að gera þá brú á næsta sumri. Og ætla má, að fé það, sem safnast hefur þegar í brúasjóð, nægi til þeirra famkvæmda. Þess vegna er tímabært að undirbúa nú nýjar framkvæmdir með sama hætti.

Um Jökulsá í Lóni þarf ekki að fara mörgum orðum sérstaklega. Vegamálastjórnin hefur undanfarið athugað brúarstæði á ánni, og er það ákveðið, að því er ég bezt veit. Jökulsá í Lóni er eitt mesta vatnsfall hér á landi. Klýfur hún eina sveit landsins og er mjög mikill fartaími á leiðinni milli Hornafjarðar og Austurlands. En öllum hv. alpm. er ljóst, að mjög mikið nauðsynjamál er að tengja saman þessi tvö héruð með öruggum akvegi, enda hefur hæstv. Alb. sýnt viðhorf sitt til þessa máls með allríflegu framlagi í þá akbraut. En sá akvegur kemur aldrei að fullu gagni fyrr en gerð hefur verið brú á Jökulsá í Lóni, sem er langstærsta vatnsfall á þessari leið.

Þar sem Jökulsá rennur þarna víðast á eyrum, verður ekki komizt hjá því, að þetta mannvirki verði nokkuð dýrt, og hefur hæstv. Alb. þess vegna hikað við það undanfarin ár að taka upp á árlegar tillögur sínar um brúargerðir fjárveitingu til þessarar brúar. En hér virðist önnur opin leið til þess að koma þessu verki í framkvæmd, sem sé að ákveða nú, eins og ég legg til, að fé úr brúasjóði skuli varið til þessa mannvirkis.

Það þarf ekki að lýsa því fyrir hv. þm., hversu stórvatn eins og Jökulsá í Lóni er mjög til trafala þeim, sem búa þarna næstir og þurfa að sækja yfir ána aðdrætti til heimila sinna allan tíma ársins. Það mun hverjum hv. þm. ljóst. Ég sé því ekki ástæðu til, þar sem málið liggur svona ljóst fyrir, að fara um það fleiri

orðum og get að öðru leyti vísað til þeirrar grg., sem frv. þessu fylgir.

Með tilliti til þess, að hér er ekki farið fram á neina nýja skattlagningu eða skattauka, heldur er hér um að ræða ákvörðun um einstaka brú, leyfi ég mér að leggja til, að þessu frv. verði, að lokinni þessari umr., vísað til samgm.

ATKVGGR.

Fr. v. vísað til 2. umr. með 21 shlj. atkv. og til samgm. með 22 shlj. atkv.

Á 105. fundi í Nd., 9. apríl, var útbýtt nál. frá samgm., á þskj. 719, en málið var ekki á dagskrá tekið fram.

12. Landshöfn í Þórshöfn.

Á 16. fundi í Nd., 25. okt., var útbýtt:

Fr. v. til l. um landshöfn í Þórshöfn (þmfrv., A. 49).

Á 18. fundi í Nd., 29. okt., var frv. tekið til 1. umr.

Flm. (Björn Kristjánsson): Herra forseti. Frv. það, sem hér er til umr. á þskj. 49, um landshöfn í Þórshöfn, hef ég leyft mér að flytja í þessari hv. deild samkv. ósk hafnarnefndar Þórshafnar og hreppsnefndarinnar í Sauðanes-hreppi.

Á síðari árum hafa verið afgr. frá Alb. mörg lög um hafnargerðir, og eru í þeim öllum hlíðstæð ákvæði um hlutföll kostnaðarins, þannig að þein framlög ríkissjóðs hafa verið 2/5 kostnaðar, en í hlut viðkomandi bæjar- og sveitarfélaga hafa komið ¾ kostnaðar, og mun sá hlutinn undantekningarlítið eða undantekningarlaust hafa verið tekinn að láni með ábyrgð ríkissjóðs, en vextir og afborganir lánanna greiddar af tekjum hafnarinnar.

Fr. v. það, sem hér liggur fyrir, er að því leyti frábrugðið eldri hafnarlögum, að hér er gert ráð fyrir, að ríkissjóður standi að öllu straum af hafnargerðinni og greiði ¾ af kostnaðinum, þegar fé er veitt til þess í fjárlögum, en taki ¾ kostnaðarins að láni og greiði af því vexti og afborganir. Að sjálfsgöðu á þá ríkið líka öll hafnarmannvirkir og gjöld þau, sem innheimtast fyrir afnot þeirra, og standa þau þannig undir vöxtum og afborgunum hafnarlánaásama hátt og ákveðið er í öðrum hafnarlögum.

Í fljótu bragði mætti svo virðast, að með samþykkt þessa frv. væri þessari höfn ívilnað umfram aðrar hafnir, þar sem viðkomandi héruð eða bæir hafa — að minnsta kosti — í orði kveðnu — orðið að bera ábyrgð á greiðslu afborgana og vaxta af hafnarlánunum. Í reyndinni er þó engan veginn víst, að um nokkra ívilnunar verði að ræða, því að eins og áður er sagt, þá verður öllum tekjum af afnotum bryggju

og annarra hafnarmannvirkja varið til þess að standa straum af vöxtum og afborgunum af lánunum þeim, sem tekin verða, og ef tekjurnar hrökkva til þess, þá er síður en svo, að þessari höfn verði ívilnað, því að beint framlag til hennar úr ríkissjóði á samkv. frv. ekki að nema meira en 1/5 kostnaðar, í stað 2/5 annars staðar. Að visu verður að játa það, að fyrst í stað eru litlar líkur til, að tekjur hafnarinnar verði nægilegar miklar til að standa undir vöxtum og afborgunum af hafnarlánunum, en hins vegar er það sannfæring mín, að þegar hafnarmannvirkir eru komin, þá muni hefjast í Þórshöfn stórfelld útgerð og margt aðkomufólk setjast þar að, og við það mundu tekjur af höfninni aukast í réttu hlutfalli við vaxandi atvinnulíf og fólksfjölgun. Þessar vonir byggja ég á því, að beggja megin Langaness eru ein hin beztu fiskimið hér við land og skilyrði til ræktunar svo góð, að þess munu fá eða engin dæmi í öðrum kaптunum. Er reyndsla fengin um þetta, því að ræktun á Þórshöfn er þegar orðin mjög mikil, miðað við fólksfjölda, og er þó mjög lítið komið í rækt af því landi, sem liggur að kaup-túninu og vel er fallið til ræktunar. Þar sem þetta tvennt fer saman, auðug fiskimið og gnægð af fyrsta flokks ræktunarlandi, þá getur varla hjá því farið, að margir vilji festa þar bú, ef skilyrði til sjósóknar verða bætt eins og gert er ráð fyrir í þessu frv.

En þótt svo kynni að fara, að tekjur reyndust ónógar fyrir þeim gjöldum, sem þeim er ætlað að standa undir, þá er ég sannfærður um, að gagn það, sem verða mun af þessari hafnargerð fyrir íbúa kaптúnsins og sjómenn úr öðrum verstöðum, sem vissa er fyrir, að sækja mundu þaðan sjó um lengri eða skemmri tíma á hverju ári, mundi fullkomlega réttlæta, að varið væri til framkvæmdanna smávægilegum upphæðum af alþjóðarfé. Og í þessu sambandi verður einnig að hafa það hugfast, að ef byggð verður fullkomin höfn í Þórshöfn, mundi þar verða öruggt skjól fyrir skip, sem hreppa kunna óveður á leiðinni milli Seyðisfjarðar og Eyja-fjarðar, og er sannarlega ekki vanþörf á því.

Eins og nú er háttað, má segja, að útgerð frá Þórshöfn sé ómöguleg nema á litlum bátum, og er sú ástæða til þess, að höfnin er of opin til þess að þar geti verið öruggt legupláss á þeim árstímum, sem vænta má allra veðra. Bátarnir mega því ekki vera stærri en svo, að hægt sé að setja þá á land á skömmum tíma og með litlum fyrirvara. En með svo litlum bátum verður ekki sóttur sjór nema á grunnmið.

Að undanteknu heiti frv. og fjárhæðum þeim, sem þar eru tilgreindar, er frv. þetta algerlega samhljóða frv. um landshöfn í Njarðvíkum, sem mþn. í sjávarútvegsmálum samdi s. l. vetur og útbýtt var til þingmanna í handriti í lok síðasta Alþingis.

Að svo mætlu óska ég þess, að frv. þessu verði að lokinni þessari umr. vísað til hv. sjútvn.

Samgm. r. h. (Emil Jónsson): Herra forseti. Á þessu þingi hefur verið gerð nokkur tilraun til að skipa hafnarmálum í samræmt form, og

hefur frv. um það verið borið fram í Ed., heildarfrv. um hafnargerðir og lendingarbætur. Eg tel ástæðu til að geta um það með þessu frv., því að hér er farið inn á nýjar brautir, og gæti þetta skapað hættulegt fordæmi, ef þetta yrði samp., þar sem sveitarfélagið er leyst af skyldum sínum, og er trúlegt, að aðrir kæmu á eftir. Eg er ekki með þessu að mæla gegn frv. eða taka endanlega afstöðu til þess, en vildi aðeins benda á þetta, og það verður að gefa vel gaum að þessu, áður en lengra er farið. Þess vegna vil ég biðja þá n., sem um þetta fjallar, að hropa ekki að neinu, en hafa samvinnu við alla þá, sem hlut eiga að máli. Eg vildi með þessu fyrirbyggja, að farið yrði inn á nýjar brautir að óathuguðu máli. — Eg sé svo ekki ástæðu til að ræða þetta meir að sinni, en mun ræða það frekar við 2. umr.

Flm. (Björn Kristjánsson): Eg vil aðeins þakka hæstv. ráðh. fyrir vinsamlegar undirtektir í þessu máli. Eg er ekki á móti því, að þetta verði athugað, heldur tel ég þennan stað hafa þá sérstöðu, að ástæða sé til fyrir ríkið að gripa þarna inn í, þar sem svona lítið sveitarfélag getur ekki ráðið í fyrirtæki sem þetta. — Eg hef svo ekki meira að segja um þetta að sinni.

ATKVGR.

Fr. vísar til 2. umr. með 27 slj. atkv. og til sjútv. með 26 slj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið fram.

13. Ríkisborgararéttur.

Á 17. fundi í Nd., 26. okt., var útbýtt:

Fr. til l. um veiting ríkisborgararéttar (þmfrv., A. 58).

Á 18. fundi í Nd., 29. okt., var frv. tekið til 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 20. fundi í Nd., 1. nóv., var frv. aftur tekið til 1. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Fr. vísar til 2. umr. með 19 slj. atkv.

Á 26. fundi í Nd., 7. nóv., var frv. tekið til 2. umr. (A. 58, 110).

Frsm. (Garðar Þorsteinsson): Herra forseti. Allshn. hafa borizt frá dómsmrn. umsóknir 10 manna, sem sækja um íslenzkan ríkisborgararétt, og eru þeir taldir upp á þskj. 58 og 110. Allir þessir menn uppfylla skilyrði til þess að

fá veitt íslenzk ríkisborgararéttindi, að einu undanteknu þó, eins og verið hefur undanfarin ár, að umsækjendur hafa ekki getað útvegað sér vottorð frá heimalandinu. En undanfarin ár hefur það ekki verið látið standa í vegi fyrir veitingu ríkisborgararéttar.

Um hvern einstakan umsækjanda vil ég svo segja nokkur orð umfram það, sem getið er í frv. og brtt. Robert Louis Eugen Abraham, söngstjóri í Reykjavík, er fæddur 1912 í Þýskalandi. Hann fluttist til Íslands 1935 og hefur dvalið hér síðan, á Akureyri og í Reykjavík, að undanskildum nokkrum vikum á árunum 1937—'38, er hann dvaldi í Danmörku, en sleit þó aldrei samband sitt við Ísland. Hann er kvæntur íslenzkri konu.

Karl Heinz Friedländer, vélamaður í Reykjavík, er fæddur í Þýskalandi 1914, fluttist hingað 1935 og hefur dvalið hér síðan. Hann er kvæntur íslenzkri konu.

Elisabeth Göhlisdorf, tungumálakennari í Rvík, er fædd 1890 í Þýskalandi og fluttist hingað til lands 1935 og hefur dvalið hér óslitið síðan.

Albert Volker Lindemann, forstöðumaður í Varmahlíð í Skagafirði, er fæddur í Þýskalandi 1899. Hann fluttist hingað 1934 og hefur dvalið hér óslitið síðan. Hann er ókvæntur.

Martin Schjønning Kristian Pedersen, pípu-lagningarmaður á Raufarhöfn, er fæddur í Noregi 1887. Fluttist til Íslands 1926 og hefur dvalið hér alltaf síðan. Hann er kvæntur íslenzkri konu.

Kurt Gustav Sonnenfeld, tannlæknir á Siglufirði, er fæddur 1909 í Þýskalandi. Hann fluttist hingað til lands 1895 og hefur verið búsettur hér síðan. Hann mun kvæntur þýzkri konu.

Ingibjörg Elnarsdóttir Vestmann, iðnmær í Reykjavík, er fædd 1919 í Kanada og er af íslenzku foreldri, fluttist hingað 1930 og hefur dvalið hér á landi síðan.

Emil Als námsmaður, Reykjavík, er fæddur 1928 í Danmörku. Móðir hans var íslenzk, Ólöf Gunnarsdóttir, Reykjavík. Hann fluttist hingað til lands 1934 og hefur verið búsettur hér síðan.

Wilhelm Ernst Beckmann, myndskeri í Rvík, er fæddur 1909 í Þýskalandi. Hann fluttist hingað 1935 og hefur dvalið hér á landi síðan. Hann er kvæntur íslenzkri konu.

Harry Wilhelm Schrader, kennari í Reykjavík, er fæddur 28. febr. 1913 í Þýskalandi. Hann fluttist hingað til lands 1935 og hefur dvalið hér á landi síðan.

Þessir menn allir hafa því uppfyllt skilyrði 1. frá 1935, að hafa dvalið hér á landi óslitið s. l. 10 ár, enginn í skuldum fyrir þeginn sveitarstyrk og enginn dæmdur fyrir brot, sem telja má svivirðilegt að almenningssáli. En þessir menn hafa ekki, eins og áður er sagt, getað útvegað sér hegningarvottorð frá heimalandi sínu, þar sem flestir eru frá Þýskalandi, en það hefur ekki verið látið standa í vegi fyrir veitingu slíkra réttinda.

Í 4. málgr. 1. er fram tekið, að þeir, sem sækja um ríkisborgararéttindi, eigi innan 12 mánaða að færa sönnur á það, að þeir séu leyst-

ir frá ríkisborgararétti heimalands síns. En eins og nú hefur verið ástætt, hefur ekki verið mögulegt að útvega slík vottorð, og þess vegna var svo ákveðið í l. á s. l. Alþ., að þessi frestur yrði framlengdur, og svo er einnig gert í þessu frv. Allshn. mælir með því, að Alþ. samþ. að veita þessum mönnum ríkisborgararétt.

ATKVGR.

Brtt. samþ. með 22:1 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: SvBH, ÞG, ÁÁ, BÅ, EmJ, EystJ, FJ, GP, GSV, GTH, HB, JJós, JPálm, JS, JörB, PP, PO, SigfS, SB, SG, STh, StJSt.

nei: KTh.

BK, HelgJ, IngJ, LJós, PZ, SK, SP, SkG, BG greiddu ekki atkv.

3 þm. (AkJ, ÓTh, SEH) fjarstaddir.

1 þm. gerði grein fyrir atkv. sínu á þessa leið:

Gísli Sveinsson: Herra forseti. Ég er ekki á móti því, að ýmsir fái ríkisborgararétt, þótt þeir hafi ekki getað uppfyllt öll skilyrði, ef öll varkárni er viðhöfð. Ég er ekki að véfengja það, að þetta fólk, sem hér er talið upp, sé þess maklegt að fá réttindi í þessu landi. Þó ber að stinga hér nokkuð við fótum, ef mikið verður um slíkar umsóknir á næstunni. En það, sem vakir fyrir mér, er í aðalatriðum það, að ég veit til þess, að í uppsiglingu eru enn fleiri umsóknir í dómsmrn., sem einnig koma til greina. Og þar á meðal eru innlendir menn, sem hafa af ástæðum ekki getað öðlazzt þennan rétt fyrr. Mér hefði þótt betur við eiga, að allshn. hefði beðið nokkuð lengur fram á þingið með þessa nafnaskrá, þangað til séð hefði verið fyrir endann á umsóknunum. Vit-anlega er ekkert í veginum fyrir því, að allshn. taki áfram upp menn og um þá verði sett ný l. En ég tel, að ekki hafi þurft að herða á eftir framgangi þessa máls að sinni. Ég bið svo hæstv. forseta að afsaka þessi formálsorð og vona, að hv. n. taki þetta betur til athugunar undir 3. umr. í trausti þess segi ég já.

1. gr., svo breytt, samþ. með 22:1 atkv.

2.—3. gr. samþ. með 20 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Fr. visað til 3. umr. með 23 shlj. atkv.

Á 111. og 112. fundi í Nd., 15. og 16. apríl, var frv. tekið til 3. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 113. fundi í Nd., 17. apríl, var frv. enn tek-ið til 3. umr. (A. 115, 826).

Gunnar Thoroddsen: Hv. frsm. n. er ekki við-staddur. Alllangt er nú síðan frv. þetta var til 2. umr. hér í hv. d., en síðan hafa borizt marg-ar umsóknir. N. hefur tekið upp menn til við-bótar og flytur brtt. á þskj. 826 um alls 27 menn, sem sækja um ríkisborgararétt.

ATKVGR.

Brtt. 826 samþ. með 19 shlj. atkv.

Fr. v., svo breytt, samþ. með 20 shlj. atkv. og afrgr. til Ed.

Á 110. fundi í Ed., s. d., var frv. útbýtt eins og það var samþ. við 3. umr. í Nd. (A. 903).

Á sama fundi var frv. tekið til 1. umr.

Of skammt var liðið frá útbýtingu frv. —

Afbrigði leyfð og samþ. með 12 shlj. atkv.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Fr. visað til 2. umr. með 10 shlj. atkv. og til allshn. með 11 shlj. atkv.

Á 112. fundi í Ed., 24. apríl, var frv. tekið til 2. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 114. fundi í Ed., 26. apríl, var frv. aftur tekið til 2. umr. (A. 903, n. 944, 969).

Frsm. (Guðmundur Í. Guðmundsson): Herra forseti. Allshn. hefur haft þetta frv. til athug-unar, og hafa nm. orðið á einu máli um að leggja til, að breyt. verði gerð á frv. Hins veg-ar hafa nm. ekki getað orðið sammála um, hverjar þær breyt. settu að vera, sem gerðar yrðu, nema að því er tekur til Jóhanns Stefáns Thorarensens, en nm. eru allir sammála um að leggja til, að hann verði tekinn í frv. Meiri hl. allshn., hv. þm. Seyðf., hv. 6. þm. Reykv. og ég, vill að þessu sinni eingöngu láta veita þeim mönnum íslenzkan ríkisborgararétt, sem eru af íslenzkum settum eða hafa dvalið hér á landi frá barnæsku, en öðrum verði að þessu sinni neitað um ríkisborgararétt. Minni hl. n., hv. 1. þm. Eyf. og hv. 4. landsk. þm., vilja hins vegar samþ. frv. eins og það liggur fyrir, þó með Jóhanni Stefáni Thorarensen að viðbætt-um einum erlendum manni, sem þeir leggja til, að verði tekinn upp í frv. Í l. um ríkisborgara-rétt frá 1935 er þeirri reglu slegið fastri, að hægt sé að veita mönnum íslenzkan ríkisborg-ararétt, ef þeir hafa verið búnir að vera hér á landi heimilisfastir í 10 ár og fullnægt öðr-um skilyrðum. Það hefur verið venja hingað til að veita erlendum mönnum þennan ríkis-borgararétt, ef þeir hafa fullnægt þeim al-mennu skilyrðum, sem sett eru í þessum l. frá 1935. Síðan þessi l. voru sett, hafa mjög marg-ir erlendir menn leitað hingað til lands og feng-ið hér búsetu og atvinnuréttindi, og hafa senni-lega á þessum rúmum 10 árum, sem þessi l. hafa gílt, leitað hingað og fengið hér atvinnu-réttindi fleiri erlendir menn en nokkru sinni áð-ur. Veldur því ýmislegt, en ekki hvað sízt, að í einu fjölmennasta landi álfunnar hafa innan-landsástæður valdið því, að margir menn hafa orðið að flýja það land og taka sér aðsetur annars staðar, þar á meðal hér á landi. Þannig að fyrir stríð höfðu ákaflega margir erlendir menn leitað hér eftir búsetu og atvinnurétt-indum og fengið það. Í sjálfu stríðinu hafa

einnig margir erlendir menn leitað hingað og fengið að dvelja hér og notið hér aðeins réttinda, sem hægt er að veita útlendingum, sem ekki hafa hér ríkisborgararétt, og meira að segja eftir að sjálfu stríðinu lauk, hafa leitað hingað fjöldamargir útlendingar eftir dvöl og atvinnu, og má segja, að með hverju skipi, sem kemur frá útlöndum, komi erlendir menn, og það svo hundruðum skiptir, hingað til lands til að setjast hér að og reyna að skapa sér hér atvinnuskilyrði. Fjöldamargir leita svo eftir að fá að koma hingað, en er neitað um landsvist. Nú þegar styrjöldinni, sem staðið hefur í nokkur ár, er lokið, og ýmis aðstaða verður öðruvísi en meðan á henni stóð og árin þar á undan, virðist okkur, meiri hl. allshn., að það sé fullkomin ástæða til að taka til athugunar og endurskoðunar, hvort ekki sé rétt að taka upp nýja stefnu í starfsaðferðum um að veita íslenzkan ríkisborgararétt. Um verulegan hluta af þeim erlendu mönnum, sem hér eru staddir og leita og munu leita eftir íslenzkum ríkisborgararétti, má segja, að sé beinlínis óhjákvæmilegt að veita hann. Á ég þar fyrst og fremst við danska ríkisborgara eftir að sambandinu milli Íslands og Danmerkur var slitið og fyrir er séð um það, að hinn sameiginlegi ríkisborgararéttur milli þessara landa hlýtur að falla niður eða verða gerbreytt, og þá er óhjákvæmilegt að koma einhverri nýrri ákveðinni skipun á þau mál. Eins og nú standa sakir milli þessara tveggja landa og hv. alþm. er kunnugt, fara fram samningaumleitarnir um það, hvernig þeim málum skuli skipað, sem við sérstaklega þurfum að semja við Dani um. Eitt af þeim málum er einmitt ríkisborgararétturinn og hvernig skuli farið með þá Dani, sem hér dvelja, og þá Íslendinga, sem í Danmörku dvelja. Þetta er atriði, sem samninganefndir þær, sem nú eru starfandi milli ríkja, anna, hljóta að ræða og gera sínar till. um. Meiri hl. allshn. finnst réttara, meðan þessir samningar standa yfir, að staldra við og biða eftir niðurstöðu af þeim samningum en að taka ákvarðanir um að veita frekari ríkisborgararétt til danskra þegna. Nokkuð svipuðu máli má segja, að gegni um þá aðra erlenda ríkisborgara, sem fyrir eru og leita eftir íslenzkum ríkisborgararétti. Langmestur hluti þeirra, þegar Dönum er sleppt, eru þýzkir ríkisborgarar. Það eru yfirleitt menn, sem hafa orðið að flýja land sitt, flestir af innanlandsástæðum, sumpart vegna stjórnmálaskoðana sinna og sumpart af kynflokkáástæðum. Nú þegar styrjöldinni er lokið, þá eru að sjálfsögðu ekki lengur fyrir hendi þær ástæður, sem fyrir hendi voru, þegar þessir menn komu hér og tóku sér hér búsetu og fengu vinnuréttindi. Ástandið er nú þannig, eða má vænta þess að það verði, að það sé opin leið fyrir þessa menn að leita aftur heim til föðurlands síns, ef þeir kjósa að setjast þar að á ný, án þess að verða fyrir ofsóknum vegna stjórnmálaskoðana sinna eða vegna þess, af hvaða kynflokki þeir eru. Það er því mjög eðlilegt, einnig í sambandi við þessi mál, þegar aðstæður eru þannig breyttar, að

það sé líka staldrað við og séð til með það, hvort þeir óska ekki nú, þegar aðstæður eru breyttar og kyrrð verður komin á, að leita aftur heim til föðurlands síns að nýju, og hvort íslenzk stjórnarvöld sjá ástæðu til að hafa landið eins opið fyrir þessum flóttamönnum og hefur verið hingað til.

Ég skal taka það fram, að ég er ekki sérstaklega að benda á það eða halda því fram, að við eigum að neita þessum mönnum um ríkisborgararétt, þegar til kemur. Mér virðist ástæða til, eins og sakir standa, að við hinkrum við og sjáum til, hvernig málin skipast, þegar kyrrð er komin á og búið að taka til endurskoðunar þau ákvæði og þær starfsaðferðir, sem hingað til hafa gilt um veitingu íslenzks ríkisborgararéttar. Þetta setti ekki að þurfa að taka ýkja langan tíma. Þessum málum ætti að geta verið lokið það snemma, að hægt verði að gera það upp við sjálfan sig og koma því á hreint nú í sumar, hvernig þessum málum verður skipað. Og Alþ. í haust ætti að geta tekið ákveðna afstöðu til þess, hvernig þessu máli skuli hagað í framtíðinni. Það er að sjálfsögðu engin hætt eða óþægindi að þessum fresti fyrir þá útlendinga, sem hér eiga hlut að máli og ætlazt er til, að verði að biða, meðan athugun fer fram, vegna þess að þeir hafa hér atvinnu og landsvistarétt og engum hefur komið til hugar, að þeim verði vísað úr landi, meðan þessi mál eru í athugun.

Ég sé svo ekki ástæðu til þess að fylgja þessum till. okkar meiri hl. úr garði með fleiri orðum. En ég legg áherzlu á það, að við höfum eingöngu lagt til, að ríkisborgararéttur verði að þessu sinni aðeins veittur þeim mönnum, sem eru af íslenzkum ættum eða hafa dvalið hér á landi frá barnæsku.

Steingrímur Aðalsteinsson: Herra forseti. Eins og hv. frsm. meiri hl. allshn. hefur þegar skýrt frá, hefur það orðið ofan á í n. að leggja til, að að þessu sinni væri ekki veittur íslenzkur ríkisborgararéttur neinum af þeim mönnum, sem hafa sent umsóknir um ríkisborgararétt, öðrum en þeim, sem eru Íslendingar eða af íslenzku bergi brotnir. Hins vegar liggja hér fyrir umsóknir frá allmörgum erlendum mönnum, og það hefur ekki annað komið fram en að þeir uppfylli þau skilyrði, sem lögum samkv. eru sett fyrir veitingu ríkisborgararéttar. Eins og hv. frsm. meiri hl. n. tók fram, mun það hafa verið nokkurn veginn algild venja undanfarið að veita ríkisborgararétt þeim, sem um hann hafa sótt og uppfyllt hafa þessi skilyrði. Þrátt fyrir það, þó að meiri hl. n. hafi nú viljað vikja frá þessari venju og færi fyrir því þá rök, sem hv. frsm. gerði hér áðan, þá hef ég og hv. 1. þm. Eyf. þó talið ástæðu til að halda venjunni einnig nú, og höfum við leyft okkur að flytja till. um það að veita ríkisborgararétt, auk Íslendinga, einnig þeim erlendu mönnum öllum, sem um hann hafa sótt og uppfylla þau skilyrði, sem lögum samkv. eru sett fyrir veitingu ríkisborgararéttar til erlendra manna. Hv. frsm. gat þess, að

flestir þeirra útlendinga, sem hér eiga hlut að máli, hefðu á sínum tíma orðið að hrökklast frá föðurlandi sínu ýmist af pólitískum ástæðum vegna ofsókna gegn þeim eða af ofsóknum gegn þeim af öðrum ástæðum, t. d. vegna þess, að þeir væru af kynflokki, sem ekki átti gríðland í viðkomandi landi á þeim tíma. Þó að ég þekki þetta fólk ekki persónulega, flest af því, þá geri ég ráð fyrir því, að þetta sé rétt, — að ástæðurnar til þess að þetta fólk er hingað komið séu þær, að það hafi orðið af þessum ástæðum að hrökklast frá föðurlandi sínu og síðan orðið að dveljast hér í 10 ár og innt af höndum nytsöm störf í þágu þessa þjóðfélags. Þegar þetta fólk nú óskar eftir því að fá að öðlast hér ríkisborgarétt, að því er gert er ráð fyrir með það fyrir augum að halda áfram búsetu hér á landi og halda áfram þeim nytsömu störfum, sem það hefur starfað að undanfarið, þá finnst mér í rauninni alveg sjálfsagt, að orðið sé við slíkri beiðni, að þeim verði veittur ríkisborgararéttur. Gæti hver litit í sinn eigin barm og séð, að menn þessir hafa átt við ýmis óþægindi að stríða vegna þess, af hvaða ástæðum þeir eru hingað komnir. Og „faktískt“ talað eiga sumir þessara manna engan ríkisborgararétt, að því er telja má sökum núverandi ástands. Hér ber að athuga, að ýmsir þeirra eru frá Þýskalandi, en þar er nú ekki ríki. Því fylgja vitanlega óþægindi, ef menn þessir ætla að ferðast milli landa án allra skilríkja. Þess vegna held ég, að það sé ekki rétt hjá hv. frsm. n., hv. 9. landsk., að það mundi ekki valda þeim neinum óþægindum, þótt dragist til næsta þings að veita þeim ríkisborgararéttinn og þeir fengju hann ekki í sumar. Ég er á alveg gagnstæðri skoðun. Má telja, að óþægilegt sé fyrir hvern sem er að fá hvergi ríkisborgararétt. Ég álit, að einmitt þær ástæður, sem til þess urðu, að menn þeir, er hér um ræðir, leituðu hingað og beiddust landsvistarleyfis, geri það enn frekar sjálfsagt, að íslenzka ríkið bregðist nú skjótt við og veiti ríkisborgararéttinn, enda hafa mennirnir sótt um hann. Réttur þessi er þeim nauðsynlegur, og þess utan hafa þeir unnið hér ýmis mikilvæg störf.

Ég vil mælast til þess fyrir mína hönd og hv. 1. þm. Eyf., að hv. þdm. taki til athugunar, hvort ekki sé ástæða til að sýna mönnum þessum þegar þá gestrisni að veita þeim ríkisborgararétt, en sú veiting verði þó háð skilyrðum íslenzkra laga.

Bjarni Benediktsson: Ég get ekki stillt mig um að segja nokkur orð vegna ummæla hæstv. forseta. Þetta mál er talsvert erfitt, og ætti helzt ekki að tala um einstaka menn. En ég tel rétt vegna ummæla hæstv. forseta, þess efnis, að ekkert væri við menn þessa að athuga, að skýra frá því, að í fyrra kom til mín einn af þessum umsækjendum og lagði fast að mér að stuðla að því eftir megni, að rétturinn yrði veittur. Hann kvaðst mundu hverfa af landi brott þegar er hann hefði öðlæzt réttinn, því að þá gæti hann fengið landsvistarleyfi annars

staðar. Við vitum, að þetta hefur komið fyrir áður. Menn hafa komið hingað, haft skamma viðdvöl, horfið síðan af landi og fengið leyfi til landsvistar í öðru landi, en það hafa þeir fengið einvörðungu vegna þess, að áður höfðu þeir öðlæzt ríkisborgararétt hér á landi. Nú liggur fyrir vitneskja um það, að einn aðili a. m. k. af umsækjendum ætli að nota þennan rétt á greindan hátt, og er þá af þeim sökum full ástæða til þess fyrir okkur að fara varlega. Hins vegar, þegar ró er komin á í heiminum, þá horfir málið öðruvísi við, ef fólk þetta vill dveljast hér framvegis og haga sér vel, og er ekkert nema gott um það að segja að veita því þá réttinn. En hér ber þess og að gæta, að margir af téðum mönnum hafa dvalizt hér nauðugir síðastliðin 5—6 ár, og er nauðsynlegt að draga þau ár raunverulega frá að því er varðar veitingu réttarins, því að þau sýna ekki vilja fólksins til dvalar hér. Að minni hyggju er óverjandi að veita öllu þessu fólki ríkisborgarétt að óránsökuðu máli. Stjkskr. okkar ætlast til, að þetta mál sé grandgæfilega athugað.

Ef við viljum á annað borð veita réttinn, þá verðum við að veita öllum þeim, er um hafa sótt og uppfyllt skilyrði til að öðlast hann. En ég tel skaðlaust að láta málið biða og vil líka, að það verði látið koma í ljós, hvort fólkið vill í rauninni dveljast hér, því að undanfarin 6 ár bera ekki á nokkurn hátt vitni þess, hvort menn vilja verða Íslendingar. Hér má og taka til athugunar, hvort einhverjum þessara manna leiki hugur á að öðlast íslenzkan ríkisborgararétt aðeins til þess að geta síðan fengið landsvist í öðru landi.

Vitanlega hef ég alls ekkert á móti því, að margt fólk öðlist þennan rétt, en ég held því fram, að láta eigi núverandi ástand sjatna og róast, áður en gengið sé til viðtækra breytinga á hlutaðeigandi löggjöf.

Steingrímur Aðalsteinsson: Þetta verða örfá orð. Út af ummælum hv. 6. þm. Reykv., þess efnis, að ég hefði sagt, að ekkert það hefði komið fram, sem gæfi ástæðu til að fara varlega í því að veita þessu fólki ríkisborgararétt, vildi ég taka það fram, að þetta er ekki alveg rétt, því að ég sagði, að mennirnir hefðu uppfyllt lagaleg skilyrði. Ég minnst þess, að hv. 6. þm. Reykv. gat um, að einn umsækjandinn ætlaði að nota réttinn eins og áður var frá greint. Ég skil að visu ekki, á hvern hátt íslenzkur ríkisborgararéttur sé tekinn fram yfir rétt í öðrum löndum og veiti landsvist annars staðar. En beinast finnst mér, að lægi fyrir, ef svo er háttað, að neita þeim mönnum einum um réttinn, sem hv. 6. þm. Reykv. o. fl. er kunnugt um, að nota ætli rétt sinn sem fyrr var sagt, svo að það bitni ekki á hinum aðilunum, sem saklausir eru af þessu. Mér finnst, ef yfirlýsingar liggja fyrir í málinu, að þá eigi að meta þær og vega. Þótt ég sé ekki kunnugur öllu fólkinu, þá þekki ég sumt og held, að það fólk sækir yfirleitt um ríkisborgararéttinn til þess að hagnýta sér hann á eðlilegan hátt til dvalar hér á landi.

Bjarni Benediktsson: Hann er ekki sterkur málstaðurinn hjá hæstv. forseta. Varð vart hjá honum bæði rökskekkja og mótsagna. Málið liggur svo fyrir, að sumt fólkið á eigi annarra kosta vól en annaðhvort að hverfa aftur til heimalands sins ellegar vera hér áfram um kyrrt. Hins vegar sagði hæstv. forseti, að hendi væri næst, ef yfirlýsingar lægju fyrir um, að einhverjir ætluðu ekki að nota ríkisborgararétt sinn á eðlilegan hátt, heldur til þess að komast utan, að neita þeim hinum sömu þá um hann. En einn umsækjanda kom einmitt til mín í fyrra, af því að ég var þá form. allshn., og lýsti þessu beinlínis yfir við mig, enda kom ekki í öðrum erindagerðum. Hæstv. forseti hlustaði á þetta samtali, og þykir mér fjandi hart aðgöngu, ef hann vænir mig um að fara með rangt mál. Hann tók einmitt téðan aðila upp í brtt. sínar, og kom ekki fram hjá honum, að hann teldi það nokkru máli skipta, hvernig hættað væri afstöðu aðilanna til veitingarinnar almennt séð. — Hæstv. forseti lítur á málið frá allt öðru sjónarmiði en ég.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 115. fundi í Ed., 27. apríl, var fram haldið 2. umr. um frv.

ATKVGR.

Brtt. 969,1 felld með 9:4 atkv.

Bjarni Benediktsson: Ég vil vekja athygli á því, að meiri hl. n. var á móti því að fara út í persónulegt mat, og ég álit, að deildin hafi með þessari atkvgr. sýnt, að hún er á sama máli og á móti því, að þessir menn verði dregnir þannig í dilka. Ég vil því mótmæla þessari aðferð við atkvgr.

Menntmrh. (Brynjólfur Bjarnason): Ég hef aldrei vanizt því, þegar óskað hefur verið, að brtt. væri borin upp í fleiru en einu lagi, að því væri neitað.

Frsm. (Guðmundur Í. Guðmundsson): Ég vil óska eftir því, að forseti leiti atkv. deildarmanna um, hvort till. verði ekki borin upp í einu lagi.

Brtt. 969, 2—3, 5—6, 8—16, 19 felld með 10:4 atkv.

Bjarni Benediktsson: Þessu er mótmælt.

Menntmrh. (Brynjólfur Bjarnason): Ég óska eftir, að 7. tölul. verði borinn upp sér.

Brtt. 969,7 felld með 9:4 atkv.

Brtt. 969, 4, 17—18 felldar með 10:4 atkv.

Brtt. 944 (ný 1. gr.) samþ. með 12:3 atkv.

2.—3. gr. samþ. með 13 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frsv. vísað til 3. umr. með 13 shlj. atkv.

Á 116. fundi í Ed., s. d., var frv. tekið til 3. umr. (A. 1003).

Of skammt var liðið frá 2. umr. — Afbrigði leyfð og samþ. með 12 shlj. atkv.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frsv. samþ. með 15 shlj. atkv. og endursent Nd.

Á 42. fundi í Sp., s. d., var frv. útbýtt frá Nd. eins og það var samþ. við 3. umr. í Ed.

Á 129. fundi í Nd., 29. apríl, var frv. tekið til einnar umr. (1003, 1018).

Of skammt var liðið frá útbýtingu brtt. 1018. — Afbrigði leyfð og samþ. með 22 shlj. atkv.

Þórður Benediktsson: Herra forseti. Ég hef lagt fram brtt. í þessu máli á þskj. 1018. Frv. var afgr. úr Nd. fyrir viku og sent til Ed. Þar fékk það fljóta og illa afgreiðslu, eins og sést á þskj. 1003. Ed. hefur felld úr frv. 18 menn, sem væru hverju ríki til sóma að hafa sem ríkisborgara. Allir vita, hver styrkur hverju ríki er í göðum þegnum. Ég veit ekki, hvort Ed. telur hvern þegn sem byrði á ríkinu. Það er ekki hægt að ætlast til þess, að maður þekki alla þá, sem hér eru, en margt af því er ágætt fólki. Hér er t. d. Róbert Abraham söngstjóri, nokkrar Jósefssystur, nokkrir ungir námsmenn, rakari frá Ísafirði, húsgagnasmiður, tungumálakennari o. fl. Ég skora nú á d. að sýna ekki þann illvilja í garð mætra manna að samþ. ekki brtt. mína.

Sigurður E. Hliðar: Herra forseti. Ég sé ekki betur en komið sé í fullt óefni með þetta frv. Og ég tel ótækt, að búið sé að loka annarri deild, þannig að hægt sé að stöðva mál.

Í Ed. voru felld niður úr frv. nöfn þau, sem eru á þskj. 1018. Ég vil láta 10 menn, sem til þess hafa siðferðislegan rétt, fá ríkisborgararétt, heldur en 29 fái hann ekki, og mun ég því greiða atkv. með frv., úr því að búið er að stöðva málið.

Sigurður Kristjánsson: Herra forseti. Það er seint að tala um mál, þegar útrætt er um það í annarri deild. Bæði þetta mál og 1. dagskrármál eru sama eðlis. Hv. Ed. rýkur frá því, sem búið er að gera í Nd., og lokar síðan deildinni. Ég greiði atkv. á móti frv., ef því verður breytt frá því, sem búið var að samþ. áður í Nd. Ég vil mótmæla svona gerðum Ed., því að þetta er móðursjúkt. Nú standa fyrir dyrum stjórnlagabreytingar, og er þá ástæða til þess að leggja Ed. niður, og ætti þetta að vera ný áminning um það.

Einar Olgeirsson: Herra forseti. Ég vil mjög taka undir orð hv. 7. þm. Reykv., að það er fullkominn tími til kominn að afnema þessar leifar hinna konungkjörnu. Það er ósvíflið af Ed. að fara að afgreiða svona ranglæti í lok þingsins. Ég álit, að Ed. hafi haldið skammar-

lega á þessu frv. og niðzt á þessum mönnum, sem um er að ræða, og unnið þjóðinni tjón í ofanálæg. Og ég verð að segja, að ég get alls ekki sætt mig við þetta. Mér finnst það hart, að menn, sem orðnir eru Íslendingar og hafa unnið hér alla sína ævi, séu beittir þessum órétti, þegar feður þeirra hafa látið lifið, vegna þess að föðurland þeirra var kúgað.

Mér finnst óeðlilegt, að Nd. sætti sig við svona ofríki Ed. Þessi deild hefur áður stöðvað hin nýttustu mál eða stórskemmt frv. Svo tefur þessi deild þinghaldið. Ég tel sjálfsgagt, að Nd. reyni að bæta úr mistökum sínum, og neita því alveg, að Nd. beygi sig undir vilja Ed.

Við eigum að láta Ed. breyta þessu. Og ef brtt. á þskj. 1018 verður ekki samb., mun ég greiða atkv. á móti frv. Ég tel enga ástæðu til þess, að meiri hl. þings sætti sig við að láta hv. efri deild setja úrslitakosti í þessu máli. Ef hún vill ekki venja sig á að hlíta venjulegum þingræðislegum reglum, hljótum við að kenna henni það, þar sem augljós er vilji þingmeirihlutans í þessu máli.

ATKVGR.

Brtt. 1018 samb. með 16:8 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: ÞB, ÁkJ, ÁÁ, BÅ, BK, EOI, EystJ, HB, IngJ, JörB, LJós, PZ, SigfS, SG, SK, STh. nei: SKG, StJSt, GP, JPálm, JS, PP, PO, SEH. FJ, BG greiddu ekki atkv.

9 þm. (StgrA, SvBH, EmJ, GSV, GTh, HelgJ, JJs, ÓTh, SB) fjarstaddir.

8 þm. gerðu grein fyrir atkv.:

Skúli Guðmundsson: Ég er í rauninni samþykkur þessari brtt., en ég óttast, að hún verði til að eyðileggja málið eins og á stendur, en í trausti þess, að þeir menn, sem niður hafa verið felldir, fái landsvistar- og atvinnuleyfi áfram, þá segi ég nei.

Stefán Jóh. Stefánsson: Ég er óánægður með afgreiðslu málsins frá Ed. En með því að forseti Ed. hefur lýst því yfir, að síðasti fundur hafi verið haldinn í hv. Ed., sé ég mér ekki fært að samb. þessa brtt. Og með tilvísun til greinargerðar hv. þm. V.-Húnv. varðandi atvinnuleyfi viðkomandi manna segi ég nei.

Atvrmh. (Áki Jakobsson): Með því að mér er kunnugt um, að hæstv. forseti Ed. er reiðubúinn að boða fund að nýju, ef þörf krefur, þá segi ég já.

Jörundur Brynjólfsson: Allshn. Nd. hafði lagt til, að þeir menn fengju ríkisborgararétt, sem hv. Ed. felldi burt. Og þótt vafi sé á, að málið nái fram að ganga, vil ég heldur hætta á það, að þeir biði síns réttar, sem nú eru eftir orðnir, en að þannig sé gert upp á milli þessara manna og segi því já.

Páll Þorsteinsson: Með tilvísun til greinargerðar hv. þm. V.-Húnv. segi ég nei.

Pétur Ottesen: Með skírskotun til greinargerðar hv. þm. V.-Húnv. segi ég nei.

Sigurður E. Hlíðar: Eins og ég tók hér fram áðan, þá tel ég þessu máli stefnt í hættu með samþykkt þessarar brtt. Og þótt það sé ekki samhljóða fyrri samþykkt þessarar hv. deildar, þá neyðist ég nú til að segja nei.

Sigurður Kristjánsson: Það er vitað, að meiri hl. Alþingis er með því, að öllum þeim mönnum, sem hér um ræðir, verði veittur ríkisborgararéttur. En nú hefur hv. Ed. neitað þingmeirihlutunum um þann rétt sinn að fá málið í sameinað þing með því að loka deildinni. Ég álit, að hv. Ed. hafi með þessu brotið stjórnskipunarlög landsins og tel, að samþykkt þessarar brtt. veiti henni nokkra og verðuga áminningu, og segi því já.

Fr. samb. með 23 shlj. atkv. og endursent Ed.

Á 44. fundi í Sp., s. d., var frv. útbýtt frá Ed. eins og það var samb. við eina umr. í Nd. (A. 1019).

Á 119. fundi í Ed., s. d., var frv. tekið til einnar umr.

Of skammt var liðið frá einni umr. í Nd. — Afbrigði leyfð og leitað um þau atkv. að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: AS, BSt, BrB, EE, StrgA.

PHerm greiddi ekki atkv.

11 þm. (BBen, GJ, GIG, HG, HermJ, IngP, JJ, LJóh, MJ, PM, PP) fjarstaddir.

Forseti (StgrA): Það er með þessari atkvgr. sannað, að ekki hefur fengið lögmatúr fundur, þó að allir hv. þdm. hafi fengið fundarboð og allmargir þeirra séu staddir hér í húsinu. (BSt: Það eru allir staddir hér.) Getur málið því ekki fengið afgreiðslu, og er fundi slitið.

14. Barnavernd og unglinga.

Á 18. fundi í Nd., 29. okt., var útbýtt:

Fr. til l. um vernd barna og ungmenna (bm-frv., A. 63).

Á 19. fundi í Nd., 31. okt., var frv. tekið til 1. umr.

Frsm. (Sigurður Thoroddsen): Herra forseti. Frv. það, er hér liggur fyrir, er flutt af heilbr.- og félmn. eftir beiðni menntmn. Einstakir nm. hafa þó óbundnar hendur. Frv. þetta er fyrst samið af stjórnskipaðri n. og var hér lagt fyrir sem stjórnarfrv. Var það lagt fyrir Alp. 1943, en var vísað til allshn., sem athugaði það mjög grandgæfilega og flutti við það margar brtt., en frv. dagaði svo uppi á því þingi. Á haust-

Barnavernd og unglinga. — Ræktunarsjóður Íslands (frv. PZ og SkG).

Þinginu 1943 tók félmn. málið upp, en áður en það var tekið til umr. í d. hafði n. rætt málið við sakadómara og barnaverndarn., barnaverndarráð og ýmsa aðra aðila, og var málið tekið fyrir á þeim grundvelli, en frv. dagaði uppi hér í deildinni. Síðasta Alb. tók málið upp á ný, og þá fór það í gegnum þessa hv. d. með smávægis breytingum, en var vísað frá í Ed. með rökst. dagskrá, og var ríkisstj. með henni falið að undirbúa málið frekar og þá í samráði við fræðslumálastjóra og mþn. í skólamálu.

Í grg. segir, að menntmrn. hafi sent frv. í marz s. l. til mþn. í skólamálu, barnaverndarnefndar Reykjavíkur og fræðslumálastjóra til umsagnar, en frá þeim hafi ekki borizt nein umsögn, og litur menntmrh. svo á, að fyrrgreindir aðilar geti sætt sig við frv.

Ég ætla ekki að ræða frv. hér efnislega, enda hefur það verið rætt þrisvar sinnum áður hér í d., og einnig fylgir frv. ýtarleg grg. Ég vil þó aðeins geta þess, að hér er um aðkallandi nauðsynjamál að ræða, og kemur frv. þetta, ef það verður að l., í stað úreltra laga. — Ég legg til fyrir hönd heilbr.- og félmn., að frv. verði vísað til 2. umr. að þessari umr. lokinni.

ATKVGR.

Fr. vísað til 2. umr. með 19 shlj. atkv.

Á 21. fundi í Nd., 2. nóv., var frv. tekið til 2. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 20 shlj. atkv.

2.—3. gr. samþ. með 19 shlj. atkv.

4.—11. gr. samþ. með 19 shlj. atkv.

12. gr. samþ. með 20 shlj. atkv.

13.—50. gr. samþ. með 20 shlj. atkv.

51.—58. gr. samþ. með 20 shlj. atkv.

59.—60. gr. samþ. með 19 shlj. atkv.

Fyrirsögn frv. og fyrirsagnir kafla þess samþ. án atkvgr.

Fr. vísað til 3. umr. með 20 shlj. atkv.

Á 22. fundi í Nd., 6. nóv., var frv. tekið til 3. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Fr. samþ. með 22 shlj. atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: SvBH, KTh, EmJ, FJ, GSV, GTh, HB, IngJ, JJós, JPálm, JörB, PZ, PP, PO, SigfS, SB, SG, SEH, STh, Sp, StJSt, BG.

BA, GP, HelgJ, SkG greiddu ekki atkv.

9 þm. (PG, ÁkJ, AA, BK, EystJ, JS, LJós, ÓTh, SK) fjarstaddir.

1 þm. gerði grein fyrir atkv. sínu:

Bjarni Ásgeirsson: Ég hef ekki orðið var við, að frá n. þeirri, sem hefur athugað þetta mál, hafi komið nokkur skýring, heldur hefur málinu verið hraðað gegnum þingið. Þetta er stór Alþt. 1945. C. (64. löggjafarþing).

lagabálkur, og ég hef ekki átt kost á að kynna mér þetta mál svo til hlítar, að ég treysti mér til að taka afstöðu um það með eða móti, og sit því hjá.

Fr. afgr. til Ed.

Á 23. fundi í Ed., s. d., skýrði forseti frá, að sér hefði borizt frv. frá Nd., eftir 3. umr. þar.

Á 24. fundi í Ed., 7. nóv., var frv. tekið til 1. umr.

Of skammt var liðið frá 3. umr. í Nd. — Afbrigði leyfð og samþ. með 9 shlj. atkv.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Fr. vísað til 2. umr. með 9 shlj. atkv. og til heilbr.- og félmn. með 9 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið framár.

15. Ræktunarsjóður Íslands (frv. PZ og SkG).

Á 18. fundi í Nd., 29. okt., var útbýtt:

Fr. til l. um breyt. á l. nr. 105 3. maí 1935, um Ræktunarsjóð Íslands (þmfrv., A. 65).

Á 19. fundi í Nd., 31. okt., var frv. tekið til 1. umr.

Flm. (Páll Zóphóníasson): Herra forseti. Þetta frv., sem hér liggur fyrir og miðar að því að breyta fyrirkomulagi Ræktunarsjóðs, er nátegt öðrum frv., sem munu verða lögð fram hér síðar. Öll miða þau að því að gera lán til umbóta á húsakynnum landsmanna til sjávar og sveita léttari og lántakanda hægara að standa undir þeim.

Aðalbreyt. er sú, að ætlað er til, að Ræktunarsjóður veiti ekki lán til bygginga á íbúðarhúsum. Það hefur verið svo, að þeir, sem ekki hafa byggt úr steini, hafa orðið að leita til Ræktunarsjóðs. Ef frv. þetta verður að lögum, lána Ræktunarsjóður ekki til íbúðarhúsabygginga, heldur til jarðabóta alls konar, byggingar útihúsa, hvaða tegundar sem þau eru, rafstöðva á einstökum heimilum, byggingar ýmissa félagsbygginga, svo sem sláturhúsa, þvottahúsa, skinnaverksmiðja o. s. frv. Í þessu eru nokkrar framkvæmdir, sem áður hefur hvergi verið mögulegt að fá lán til, nema þá víxillán með ábyrgð einstakra manna.

Enn fremur er kveðið svo á, að til þess að hægt sé að lána út úr Ræktunarsjóðnum, leggi ríkissjóður til 5 millj. kr. á 5 árum, eða 1 millj. kr. á ári í 5 ár, svo að hægt verði að koma vöxtunum úr 4% niður í 3%.

Aðrar breyt. eru smávægilegar. Samkv. frv.

Þessu er leyfilegt að lána til vélakaupa, sem er ekki í hinum eldri lögum. Verður lánað til misjafnlega langs tíma í hlutfalli við dýrleika og gæði vélanna, allt til 15 ára. Er þetta að visu óvenjulegt í lögum, en því er treyst, að bankastjórar samræmi á hverjum tíma lánstímann og stytta endingatíma vélanna.

Þetta frv. er nátengt öðru frv., sem verður lagt hér fram og miðar að því að breyta l. um byggingar- og landnámssjóð, sem nú lánar aðeins til steinhúsabygginga, en á samkv. því frv. að geta lánað einnig til annarra bygginga í sveitum. Er þetta gert til að bæta úr lánsþörf bænda.

Legg ég svo til, að frv. verði vísað til 2. umr. og til landbn.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 22 shlj. atkv. og til landbn. með 21 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagsskrá tekið fram.

16. Hafnarlög fyrir Vestmannaeyjar.

Á 18. fundi í Nd., 29. okt., var útbýtt:

Frv. til hafnarlaga fyrir Vestmannaeyjar (þmfrv., A. 67).

Á 20. fundi í Nd., 1. nóv., var frv. tekið til 1. umr.

Flm. (Jóhann Jósefsson): Herra forseti. Þetta frv. var undirbúið og samið, áður en vitað var um allsherjarhafnarlög fyrir landið. Með frv. er aðeins stefnt að því að endurnýja l. fyrir Vestmannaeyjar frá 1913, en á tímabilinu síðan hafa verið sett viðaukalgög, og þótti því tími til kominn að endursemja l. Annars er frv. líkt og önnur slík frv., nema hvað ég vil vekja athygli á því, að ósanngjarni verður að teljast, að Vestmannaeyjar, sökum aðstöðu, búi lengur við ½ hluta framlags úr ríkissjóði, eins og þær hafnir, er bezt aðstöðu hafa, og verði í þess stað 2/5 á móti 3/5.

Mér þykir óþarft að ræða málið öllu frekar, en vísa til grg., þar sem ég hef tekið fram helztu rök fyrir þessu, m. a. hina miklu þýðingu hafnarinnar fyrir ísfiskútflutning þjóðarinnar. Ég tel svo tilhlýðilegt, að frv. verði vísað til sjútvn., sem einnig fjallar um allsherjarfrv., og verði frv. þá sameinað því. — Ég orðlengi þetta þá ekki frekar, en óska, að hæstv. forseti beri undir atkv. að vísa frv. til sjútvn.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 23 shlj. atkv. og til sjútvn. með 22 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagsskrá tekið fram.

17. Byggingar- og landnámssjóður (frv. JörB og Sp).

Á 4. fundi í Sp., 30. okt., var útbýtt frá Nd.:

Frv. til l. um breyt. á l. um byggingar- og landnámssjóð, nr. 108 9. okt. 1941, og l. nr. 41 30. júní 1942, um breyt. á þeim l. (þmfrv., A. 73).

Á 20. fundi í Nd., 1. nóv., var frv. tekið til 1. umr.

Flm. (Jörundur Brynjólfsson): Herra forseti. Ég sé ekki ástæðu til þess að fjölýrða um þetta mál, því að í grg. er dregið á aðalatriði þess, og ég ætla, að hv. þdm. hafi kynnt sér hana. Ég sé því ekki ástæðu til að ræða þetta frekar, en legg til, að frv. verði vísað til landbn.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 24 shlj. atkv. og til landbn. með 23 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagsskrá tekið fram.

18. Mjólkurflutningar.

Á 30. fundi í Nd., 12. nóv., var útbýtt:

Frv. til l. um mjólkurflutninga (þmfrv., A. 126).

Á 32., 33. og 34. fundi í Nd., 14., 15. og 16. nóv., var frv. tekið til 1. umr.

Forseti tók málið af dagsskrá.

Á 35. fundi í Nd., 19. nóv., var frv. enn tekið til 1. umr.

Frv. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 20 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

Flm. (Ingólfur Jónsson): Herra forseti. Ég sé ekki ástæðu til þess við 1. umr. málsins að taka fleira fram en gert er í grg., er frv. fylgir. Ég legg áherzlu á, að það komist sem fyrst í n. til athugunar, og leyfi mér að leggja til, að frv. verði vísað til hv. allshn. og 2. umr.

Jörundur Brynjólfsson: Herra forseti. Mér virðist þetta mál vera þannig vaxið, að ekki sé hægt að láta það fara svo til n., að ekki séu gerðar nokkrar aths. við frv. Ég verð að segja það þegar, að mig undrar stórlega á því, að hv. flm., hv. 2. þm. Rang., skuli flytja þetta mál inn á Alp., og mig furðar nær enn meir á því, að hann skuli ekki, áður en frv. fer til n., vilja láta fylgja því nokkrar frekari skýringar en koma fram í grg., er því fylgir, því að hún upplýsir lítið, en gefur þó til kynna, að orsakir þess, að þetta mál er hér flutt, séu þess eðlis, að ekki sé hægt frá sjónarmiði hv. flm. annað en að löggjafarvaldið láti þetta mál til sín taka.

Ég mun þá fyrst víkja nokkrum orðum að

því, hvernig þessum málum er háttað hjá mjólkurbúunum og þeim stofnunum bænda, sem þessi mál annast. Það bregður eftir minni meiningu nokkru glegggra ljósi yfir þá tilhögun, sem á þessum málum er hjá bændum sjálfum, og það gefur jafnframt til kynna, hver þörf muni á því vera af hálfu löggjafarvaldsins að gripa fram fyrir hendur bænda sjálfra, að þeir ráði þessum málum sjálfir án íhlutunar löggjafarvaldsins. Ég verð að segja það þegar í upphafi, — og ég hefði getað unnað hv. flm. frv. annars hlutskiptis, — að mér finnst bændastéttinni sýnd hrein og bein vanvirða með flutningi þessa máls og það gersamlega að ástæðulausu. Ég hygg, að það sé einsdæmi í þingsögu þessa lands og þótt víðar sé leitað, að þar sé flutt málefni, sem tekur svo fram í fyrir frjálsum félagssamtökum manna, að þau séu svipt umráðarétti yfir sínum eigin málum eins og hér er ætlað til, og eftir því sem ég þekki til, gersamlega að ástæðulausu. Nú má vel vera, að hv. flm. þessa máls búi yfir einhverju, sem ég þekki ekki til, og kemur það þá í ljós, og væri gott að fá nánari skýringar á málinu frá hans hendi. — Um þetta mál er það að segja, að þessa flutninga annast bændurnir sjálfir í öllum héruðum. Það eru þeirra samtök í héruðunum, sem sumpart annast mjólkurflutningana eða þá bændur semja um þá. Í Skagafirði er þessum málum þannig hagað, að það eru ein eða tvær sveitir, sem hafa félag um flutninga fyrir sig; annast það flutninga á mjólkinni og flytur hana til mjólkurbúsins. Þar er ekki frekar gripið inn í þessi mál. Hvað mjólkurflutninga í Borgarfirði áhrærir, er það Kaupfélag Borgfirðinga, sem annast flutninga á mjólkinni í ofanverðum Borgarfirði og flytur hana til mjólkurbúsins. Utan Skarðsheiðar mun tilhögunin vera þannig, að þar er sérstakt félag, sem stendur að mjólkurflutningunum og bændur hafa stofnað. Á Akranesi munu bændur hafa samið við útsölumann mjólkurinnar þar á staðnum um, að hann sjái um mjólkurflutningana. Hvað áhrærir flutninga á mjólk í Eyjafirði, þá er það Kaupfélag Eyfirðinga á Akureyri, sem flytur mjólkina úr sumum deildum mjólkurbúsins, en í öðrum deildum hafa bændur sjálfir félag um mjólkurflutningana. Hjá Mjólkurbúi Flóamanna er mjólkurflutningum þannig háttað, að Kaupfélag Árnesinga flytur mjólkina á langmestum hluta svæðisins, eins og Kaupfélag Rangæinga mun annast mjólkurflutninga á nokkrum hluta svæðisins þar. Kaupfélag Vestur-Skaftafellinga mun annast mjólkurflutninga í Vestur-Skaftafellssýslu. Stjórn Mjólkurbús Flóamanna hefur staðið að þessum samningum um mjólkurflutningana. Mjólkurflutningar í Rangárvallasýslu voru áður í einhverra fleiri höndum, og ætla ég, að einn maður hafi annast mjólkurflutninga á nokkru svæði úr Rangárvallasýslu, en því mun nú vera lokið. Stjórn Mjólkurbús Flóamanna, sem hefur samið um þessa flutninga og m. a. við kaupfélagið, hafði það eingöngu í sínum höndum að gera þessa samninga, og hvað áhrærir Kaupfélag Árnesinga, þá voru allt aðrir menn í stjórn mjólkurbúsins en þeir, sem standa fyrir Kaupfélagi Ár-

nesinga, svo að þeir voru að engu leyti að semja við sjálfa sig. — Ég minnst þess, að á síðasta fundi Mjólkurbús Flóamanna kom tilboð frá Kaupfélaginu Þór í Rangárvallasýslu um að annast mjólkurflutningana, en eins og menn vita, er hv. flm. þessa frv. forstöðumaður fyrir það kaupfélag. Þessu erindi var hins vegar sýnjað, og mundi þetta ekki eiga eitthvað skylt við það frv., sem hér liggur fyrir? Nú vil ég engan dóm á það leggja, hvort ekki kynni að verða samkomulag um mjólkurflutninga við þennan hv. þm., en það á bara að semja um slík mál, en ekki hlaupa inn á þ. til þess að setja löggjöf um þetta efni og gera bændastéttina — ekki aðeins í þessu byggðarlagi, heldur víðsvegar um land — ófrjálsa að ráða þessum málum, ef frv. þetta verður að l., og það er með þessu, sem ég á við, að hv. flm. sýni bændastéttinni vanvirðu. Það hefði verið nóg að láta þetta gilda fyrir þá, sem honum eru næstir og hann ber sérstaklega fyrir brjósti. Það hefði þó verið sönnu nær, þótt ég sé á gagnstæðri skoðun við hv. flm. Hann hefði átt að leita miklu betur fyrir sér, áður en hann greip til þessa örþrífaraðs. Ég minnst t. d. ekki, að hann hafi nokkurn tíma vikið að þessu máli við mig, en ég sem einn úr bændastéttinni mundi hafa talað um það við bændur fyrst, ef ég hefði verið í sporum hv. flm., og lagt fram þær ástæður, sem hefðu komið mér til að flytja málið inn á þ., en ég efast um, að hv. flm. hafi krufið það til mergjar og gert sér grein fyrir því, hver áhrif það kann að hafa. Hv. þm. má vita það, að hann leggur einnig önnur byggðarlög, sem hafa mjólkurframleiðslu með höndum, undir öxina. Hvað áhrærir málið austan Hellisheiðar, þá eru þar 15 verzlani, og ef 40 mjólkurframleiðendur óska, að tiltekin verzlun annist flutningana, þá er eftir reglunni skylt að taka það til greina. Það varðar engu, hvort þeir framleiða mikið eða lítið, því að það er skylt að láta hverja verzlun hafa vörur til flutninga í samræmi við viðskiptaveltuna. Þetta gæti þýtt, að mjólkurflutningarnir yrðu á margra manna höndum. Ef t. d. verzlun á einn bíl og hann bílar, þá stöðvast mjólkurflutningarnir, og þó að hún reyni að útvega farartæki, þá getur það dregizt, og getur þá svo farið, að varan verði orðin ónýtt, þegar hún kemur á markað. Á vetrum yrði þetta einkum bagalegt. Þetta leiðir til þess, að félagsskapur bænda verður alveg máttlaus. Stofnunin verður alltaf að hafa marga varabíla til taks, og leiddi það af sér mikinn kostnað. En þetta er aðeins hin praktiska hlið þessa máls. Ég hafði engin afskipti af Mjólkurbúi Ólfusinga fyrr en það var komið í kröggur. En þessi hv. þm. hafði fyrr kynni af þessu og hvernig þetta mál getur orkað á hagsmunum ýmissa manna. Ég minnst þess, er fyrrtæki þessa hv. þm. annaðist flutningana, hversu vel og mannlega hann tók þá undir óskir manna í þessu sambandi. Ég ætla, að á sumum árstíðum hafi flutningarnir komist upp í 15 aura pr. lítra, og skipti engu, hvort mjólkinn var mikil eða lítil, en hv. flm. segir, að slíkt koml ekki fyrir aftur og fyrir því verði séð með þessu. En það er síður en svo, að hér sé nokkurt öryggi. Og þó að við getum sagt það um okkar hérað, þá

eru fleiri héruð, sem við vitum ekki um, hvernig þetta muni verka á. Ég hygg því, að það sé betra að leysa þetta á annan veg og grípa ekki fram fyrir frjáls samtök manna. Hv. flm. segir, að þar sem þannig hagar til, að eldri samningar eru ekki úr gildi numdir, þá verði þeir nú upphafnir. En hingað til hafa menn hliðrað sér hjá því að upphæfja frjálsa samninga, en þó hefur það verið gert, ef þeir hafa þótt brjóta í bága við hagsmunum almennings. En ég held, að þetta mál sé ekki svo aðkallandi, en þetta sýnir hugann á bak við. Og ef ágreiningur er milli framleiðenda og verzlana, á að skjóta málinu til ráðh. Það var illa séð á sinni tíð, er utanstefnur tíðkuðust, og gafst illa og engan langar til, að það endurtaki sig. Hér er að visu ekki líku saman að jafna, en þó er mönnum hér settur ráðamaður og þessari stétt boðið upp á ýmislegt, og sumir telja sér jafnvel skylt að svipta hana mannréttindum, og er undarlegt, að fulltrúi hennar ætlar að skipa sér í þeirra hóp. Hv. flm. getur þess í grg. frv., að það sé flutt gegn því einræði, að þeir, sem standa fyrir mjólkurbúunum vilja ekki láta einstökum mönnum mjólkurflutningana í té. Það eru 3 menn í stjórn Mjólkurbús Flóamanna, — og til þeirra mun hann tala, — 2 bændur og forstjórinn, og ef stjórinn er gegn meginþorra þeirra manna, sem að þessum málum standa, þá er hægt að láta hana fara og kjósa nýja. En ég veit ekki annað en þessir menn hafi fullt traust, en það getur verið, að viðskiptamenn kaupfélagsins á Hellu séu ekki alls kostar ánægðir.

Ég vil svo að lokum skjóta því til hv. þm., hvort ekki sé hægt að fara aðra leið í málum þeim, sem hér liggja fyrir.

Flm. (Ingólfur Jónsson): Hv. 1. þm. Árn. hefur haldið hér langa ræðu og sagt margt og talað eins og málafærslumaður, sem tekið hefur að sér að verja rangt mál. Ég hygg, að hann hefði getað orðið góður málaflutningsmaður, en þó má búast við, að alþm. sjái gegnum vef hans. Hann sagði, að æskilegt hefði verið, að ég hefði ekki farið þessa leið, og sagði, að ég hefði ekki rætt málið við sig. Það er víst rétt, enda hefði það verið til einskis, því að hann ræður engu um stjórn Mjólkurbús Flóamanna. Þeir, sem ráða Mjólkurbúi Flóamanna, vissu um þetta. Frv. þetta er flutt vegna Kaupfélagsins Þór, sem fær ekki að flytja mjólk fyrir viðskiptamenn sína, og svo er einnig um aðra verzlun, sem hefur 40 mjólkurframleiðendur og hefur óskað eftir að fá að flytja mjólkina fyrir sína viðskiptamenn og þykir það hentugra. Kaupfélagið Þór er samvinnufélag og á jafnan rétt á því, að komið sé fram við það eins og hvert annað kaupfélag, því að þótt það sé ekki í Sambandi íslenskra samvinnufélaga, starfar það samt á samvinnugrundvelli og eftir sambandslögunum. Það er kannske vegna þess, að Kaupfélagið Þór er ekki í Sambandinu, að framsóknarmenn fetta fingur út í starfsemi þess. Egill Thorarensen er kaupfélagsstjóri kaupfélags Árnesinga, formaður í Mjólkurbúi Flóamanna og hann er einnig í stjórn mjólkurbúsins, og ég skal viðurkenna, að Egill er duglegur maður, en ráðríkur, en ég skal

segja honum til hróss, að hann er hreinskilinn maður, líklega hreinskilnari maður en flestir aðrir framsóknarmenn. Ég hef talað við Egil og hef viljað semja við hann. En hann hefur sagt mér, að sín leið væri sú að leggja undir sig alla verzlun á Suðurlandsundirlendinu. Þá hef ég sagt honum, að ef hann sendi ekki við mig á friðsamlegum grundvelli, mundi ég leita annarra ráða. Egill mundi samt halda fast við það að koma allri verzlun á Suðurlandsundirlendinu í hendur Kaupfélags Árnesinga, en eini þröskuldurinn í vegi fyrir honum er Kaupfélagið Þór á Hellu. Ef því yrði rutt úr vegi, mundu framsóknarmenn semja við Rangæinga og leggja Kaupfélag Hallgeirseyjar undir Kaupfélag Árnesinga. Egill hefur sagt, — og það er alveg rétt, — að ef K. Á. hefði á hendi mjólkurflutningana, hefði hann tryggt þá aðstöðu, sem þyrfti til að ná markmiði sínu. Þetta er engan veginn sagt Agli til hnjóðs, en ég hef sagt Agli, að ég væri á móti þessu. Og ég ætla að hamla á móti því, að hann verði einráður um verzlun á Suðurlandsundirlendinu, enda held ég, að engin blessun mundi stafa af því, þó að þeir haldi því fram, að einokun mundi gera aðstöðu þeirra betri. Ég held þvert á móti, að þótt menn séu duglegir, hafi þeir gott af því að eiga í samkeppni við hina ýmsu einstaklinga, sem rekur á eftir þeim.

Hv. 1. þm. Árn. sagði, að frv. þetta væri móðgun við íslenska bændastétt og bændum væri misboðið. En hann gaf engar skýringar á því, að hvaða leyti frv. þetta væri móðgun við íslenska bændur. En ég vil bara spyrja þennan hv. þm.: Er þá ekki félagsmönnum Kaupfélagsins Þórs, sem eru hátt á þriðja hundrað, misboðið, ef þeir fá ekki að ráða mjólkurflutningum sínum sjálfir? Ég vil einnig benda á það, að bændur eiga mjólkina sjálfir, þar til hún hefur verið vegin og lögð inn, en þá fyrst eiga mjólkurbúin hana. Við, sem unnum lýðræði, getum ekki fallist á annað en að bændur fái sjálfir að ráða mjólkurflutningum sínum.

Þessi sami hv. þm. var svo seinheppinn að vera að minnast á mjólkurflutninga í Eyjafirði og Skagafirði í þessu sambandi. Þar er engin einokun, þar flytja bifreiðarnar allar vörur til bændanna, hvort sem þær eru frá kaupmönnum eða kaupfélögum. En er nú þessu eins farið á Suðurlandsundirlendinu? Nei, því að þar flytja mjólkurbifreiðarnar aðeins þær vörur, sem eru frá Kaupfélagi Árnesinga, ekki einu sinni eldspýtnastokk frá öðrum verzlunum. Kaupfélag Árnesinga reynir því að ná algerri einokunaraðstöðu. Það má vel vera, að hv. 1. þm. Árn. og Egill í Sigtúnum hafi rætt um það, hvernig þeir eigi að ná þessari aðstöðu. Ég býst við, að þessi hv. þm. sé félagsmaður í Kaupfélagi Árnesinga, en sennilega er hann ekki í stjórn kaupfélagsins, en hann er víst fulltrúi og endurskoðandi, og er því ekki að undra, þótt hann sé kunnugur kaupfélaginu, og ekki láí ég honum þá, þótt hann standi við hlið Egils í Sigtúnum. Það er metnaðarmál frá þeirra sjónarmiði, en ekki að sama skapi hagsmunamál. Hv. 1. þm. Árn. er svo kunnugur málunum, að hann veit vel, að það er um einræði og einokun að ræða hjá Kaupfélagi Ár-

nesinga, en hann vill reyna að telja ykkur, hv. þm., trú um, að það sé ekki einræði, en þetta er einræði, sem minnir á fyrri tíma.

Hv. þm. sagði, að það hefði komið tilboð um mjólkurflutninga frá Kaupfélaginu Þór á s. l. vetri, en því hefði verið hafnað. En hann tók það ekki fram, að tilboðið var rætt á lokuðum fundi og að því var hafnað á rögum forsendum. Form. Mjólkurbús Flóamanna upplýsti, að mjólkurbúið hefði tapað tugþúsundum kr. á mjólkurflutningunum úr Rangárvallasýslu og því væri ekkert vit í því að láta Kaupfélagið Þór tapa. Enn fremur sagði form., að Þór hefði ekki bíla né bílaverkstæði. Á svona forsendum var tilboðinu hafnað. Eg vil þakka hv. þm. og form. mjólkurbúsins fyrir að vilja ekki, að Kaupfélagið Þór gangi í vatnið og taki að sér verk, sem það getur ekki framkvæmt.

Þessi hv. þm. sagði, að það væru 15 verzlánir, sem hefðu rétt til mjólkurflutninga, ef þetta frv. yrði að l., og hann sagði, að þessar 15 verzlánir væru þess ekki megnugar að hafa mjólkurflutningana. Hér fór hv. þm. með visvitandi rangt mál. Það eru engan veginn 15 verzlánir á Suðurlandsundirlöndinu, sem hafa aðalviðskipti sín við bændur. Eg fer þá fram á það, að hv. þm. telji þær upp, þar eð hann hefur nú kvatt sér hljóðs á eftir mér, en ég ætla, að verzlánir þessar séu a. m. k. helmingi færri, því að auðvitað koma ekki kaupmannaverzlánir á Stokkseyri né Eyrarbakka til greina. Eg ætla, að verzlánir þær, sem taka að sér þessa flutninga, leysi þá þannig af hendi, að óaðfinnanlegt sé, og einnig, að þær afli sér þeirra tækja, sem nauðsynleg eru.

Eg mótmæli því fyrir hönd kaupfélagsmeðlima á Hellu, að þeir séu ekki færir um að vinna þau störf, sem þeir takast á hendur. Eg mótmæli því einnig, að Mjólkurbú Flóamanna þurfi að hafa til varabíla til að hjálpa þessum vesalingum. En það má vera, að hv. þm. sjái ekkert nema Kaupfélag Árnesinga. Og það skal þessi hv. þm. vita, að ef 40 bændur óska að flytja mjólkina sína sjálfir, þá gera þeir það ekki nema þeir treysti sér til þess. Þykkybæingar mundu ekki óska þess, að Friðrik í Miðkoti flytti mjólk þeirra, ef þeir treystu honum ekki til þess, og félagsmenn Þórs mundu ekki óska eftir að flytja mjólkina, ef þeir treystu sér ekki til þess. Það er því ekki ástæða til að geyma bíla á staðnum eftir mjólkurflutningunum. Hv. þm. hlýtur að gera sér ljóst, að það er ekki vandi verzlana að hafa það, sem þær hafa ekki þörf fyrir, og þess vegna er ekki rétt að segja, að Kaupfélagið Þór hafi ekki haft bíla til að flytja mjólkina. Það mun auka bílakost sinn og stækka bílaverkstæði, þegar þörf gerist. Og þannig mun einnig vera um aðrar verzlánir á landinu.

Hv. þm. Árn. fór einnig að tala um Mjólkurbú Ölfusinga. Eg skil ekki, hvers vegna hann fór að minnast á það. Hann segir mig vera kunnugan því. Rétt er það. En aldrei var ég í stjórn þess og veit því ekki svo gerla um stjórnarhagi þess.

Hv. þm. segir, að flutningskostnaður hafi verið kominn upp í 10–15 aura á lítrann, — þetta

getur vel verið, — og svo hafi Kaupfélag Árnesinga dregið til sín Mjólkurbú Ölfusinga, þar til það fór á höfuðið, en Mjólkurbú Flóamanna tók að sér mjólkurflutningana. En ástæðan til hins háa flutningskostnaðar hefur verið sú, að það var svo lítið mjólkurmagn, sem var flutt. Það er auðvitað ekki meiningin, að það séu hálfullir bílar, sem annast mjólkurflutninga. Viðkomandi ráðamenn mjólkurflutninganna munu auðvitað sjá um, að farkosturinn nýtist til hins bezta. Það er því talað út í hött hjá hv. þm., er hann segir, að kostnaður mjólkurflutninga muni hækka, ef ekki er höfð einokun.

Eg ætla, að þetta muni sýna glögglega þær veilur og staðleysur, sem voru í fyrri hluta ræðu hv. 1. þm. Árn.

Þá varð hv. þm. tíðrætt um 5. gr. frv., þar sem sagt er, að samningar um mjólkurflutninga skuli falla niður eigi síðar en 6 mánuðum eftir gildistöku þessara l. Nú geri ég ráð fyrir, að mjólkurbú hafi ekki venjulega lengri en 6 mánaða samninga um mjólkurflutninga. Ástæðan fyrir því, að þetta ákvæði er sett inn, er sú, að ég held, að það gæti vel komið á daginn eftir gildistöku þessara l., að það væru samningar milli Mjólkurbús Flóamanna og Kaupfélags Árnesinga kannske til 8 eða 10 ára, og vitanlega væru lög þessi þá gagnslaus. En ég segi ekki, að þetta sé, heldur að það gæti komið á daginn, og því er ákvæði þetta nauðsynlegt. Eg veit, að hv. þm. sér þetta, og þess vegna fannst honum ástæða til að taka þetta til umræðu.

Hvers vegna fór hv. 1. þm. Árn. að tala um það, að það væru 3 menn í stjórn Mjólkurbús Flóamanna og 2 þeirra væru bændur, og því væri engin hætt á, að þeir færu að semja við sjálfa sig? Hver var að tala um þetta? En hv. þm. sá ástæðu til að taka þetta fram. En hvers vegna? Það vill nú svo til, að formaður Mjólkurbús Flóamanna er einnig kaupfélagsstjóri Kaupfélags Árnesinga. Hv. þm. segir, að hann semji ekki við sjálfan sig, en það er eins og hann hafi heyrt þetta utan af sér.

Þá gerir hv. þm. 6. grein einnig að umtalsefni, þar sem sagt er, að ef ágreiningur risi um rétt á mjólkurflutningum, heyrir hann undir úrskurð landbúnaðarráðuneytisins. Þetta fannst honum óþarfilegt, en hann tók ekki fram, hverjir ættu að skera úr hugsanlegum ágreiningi. Mér skildist þó, að hann hefði ekki álit á mér, og virtist mér hann verða fyrir vonbrigðum og að bændur, sem hefðu treyst mér, yrðu fyrir meiri vonbrigðum, en hann benti ekki á, hvert skyldi leita. Kannske ætti að leita til Mjólkurbús Flóamanna? Eg býst við, að honum fyndist það réttast. En hvað segið þið, hv. þm.? Mér finnst eðlilegt, að ef ágreiningur kemur upp, skeri landbúnaðarráðuneytið úr. Nú er ekki hér með sagt, að það verði einhver ágreiningur. En einhver ákveðinn og opinber aðili verður að vera, sem sker úr deiluatríðum. Þetta er hv. þm. ljóst, og hann veit, að þetta er nauðsynlegt og sjálf-sagt.

Þá ræddi hv. þm. um viðurlögin og býsnaðist yfir því, hvað þau væru há. Eg álit, að það sé aukaatriði, hvort það eru 25 þús. eða 250 þús.,

því að ég býst við, að lögum þessum verði hlýtt, eins og til er ætlað um öll lög, er sett eru.

Ekki læt ég mér til hugar koma, að Mjólkurbú Flóamanna færi að brjóta þessi lög.

Hv. 1. þm. Árn. talaði um, að viðurlög frv. snertu aðeins stjórnir mjólkurbúanna, en ekki þá, sem taka flutningana að sér, og því hefðu þeir ekkert aðhald eftir frv., sem tækju flutningana að sér. Það er nú ekki svo eftir þessu frv., að þeir, sem taka flutningana að sér eftir ósk minnst 40 manna, hafi ekkert aðhald. Má vera, að hv. 1. þm. Árn. hafi aldrei verið verzlunarstjóri. En verzlunarstjórar, sem starfa við verzanir, sem eru hver hjá annarri, hafa alltaf aðhald vegna samkeppninnar. Og þeir, sem taka að sér að flytja mjólk fyrir minnst 40 bændur, hafa aðhald frá þessum bændum, þannig að þeir þurfa að koma svo vel fram í starfi sínu, að hlutaðeigendur vilji láta þá, sem flytja mjólkina, annast það starf áfram. Og ég ætla, að það sé nægilegt aðhald. Það má vel vera, að hv. 1. þm. Árn. sé þetta siður ljóst, vegna þess að hann hafi aldrei fengið við verzlun. En þeir, sem hafa starfað í verzlun í samkeppni við aðra verzlun, vita, að í því felst mikið aðhald.

Það er nú kannske ýmislegt fleira, sem hv. 1. þm. Árn. sagði og ég ætti að svara. En ég vil nú síður lengja mál mitt, vegna þess að ég hefði vilja koma frv. til n. á þessum fundi. En hvort svo getur orðið, fer eftir því, hve umr. um það verða langar. Hv. 1. þm. Árn. hefur nú aftur kvatt sér hljóðs. Hann ætlar þá sennilega að reyna að sannfæra hv. þm. um það, að á Suðurlandsundirlendinu ríki í flutningamálum fyllsta réttlæti og að það sé engin ástæða til þess að vera nokkuð yfir þeim að kvarta. Hann sagði reyndar áðan, að sér væri ekki vitanlegt, að nokkur ástæða væri til þess. En nú, eftir að ég hef haldið mína ræðu, veit hann, að það eru tvær verzanir í Rangárvallasýslu, þar sem viðskiptamennirnir kvarta yfir þessu fyrirkomulagi á flutningunum. Önnur er kaupmannaverzlun, sem hefur viðskipti sín eingöngu við bændur, og óskir allra þessara bænda eru um það, að sú verzlun taki að sér flutningana. Hin verzlunin er annað stærsta samvinnufélag á Suðurlandsundirlendinu, sem í eru hátt á þriðja hundrað bændur, sem allir óska eftir, að það félag flytji mjólkina fyrir þá, en hafa ekki fengið því framgengt vegna þess einræðis, sem ríkir nú í stjórn Mjólkurbús Flóamanna. Er ekki hv. þm. nóg að vita þetta? Og hv. 1. þm. Árn. veit nú það, sem hann vissi ekki áðan, að flm. þessa frv. hefur reynt allar leiðir til þess að hrinda þessu einræði og einokun, sem nú ríkir þarna eystra. Flm. þessa frv. hefur reynt að ná samkomulagi við stjórn Kaupfélags Árnesinga og formann Mjólkurbús Flóamanna, en hefur fengið það svar frá formanni mjólkurbúsins, að hann léti enga flutninga af hendi nema þeir væru teknir með valdi. Og þessi form. svarar svona vegna þess að hann telur, að tilgangurinn helgi meðalið. Og tilgangurinn með þessu er svo göfugur frá hans sjónarmiði, að koma allri verzlun á Suðurlandsundirlendinu undir Kaupfélag Árnesinga. Og nú hef-

ur hv. 1. þm. Árn. gengið í lið til að berjast í þessum tilgangi, og hefur hann tekið að sér að verja hér á hæstv. Alþ. þetta miðaldafyrirkomulag. Ég efast um, að bændur þakki honum nokkuð fyrir slíkt. Ég held, að bændastéttin sé alls ekki þannig sinnuð, að hún vilji nú á þessum tíma viðhalda miðaldafyrirkomulagi í verzlun, heldur vilji hún frjálsta verzlun. Það er þess vegna reginmisskilningur, þegar þessi hv. þm. vill halda því fram, að ég sé eitt-hvað að brjóta af mér við bændur, þegar ég með þeirri aðferð, sem ég nú vil nota hér á Alþ., er að brjóta niður þann einræðisanda, sem nú er að skjóta upp kollinum fyrir austan fjall. Það er ekki mín sök, þó að þessi leið sé farin í málinu. Ég vildi aðra leið. Hv. 1. þm. Árn. verður að vita það, að ég vildi aðra leið. En hv. 1. þm. Árn. og formaður Mjólkurbús Flóamanna hafa kannske ætlað til þess, að ég gæfist upp, hætti bara, þegar þessir góðu menn vildu ekki láta undan og semja. En það er alls ekki meiningin. Ég hef ekki leyfi til þess að hætta eða gefast upp í miðju kafi. Það er mín sannfæring, að ég sé hér að berjast fyrir göðum málstaði. Ég hef erindi og áskorun frá 150 manna bændafundi í Kaupfélaginu Þór um það að ná þessu marki, með samningum eða með valdi. Og ég væri ekki minur starfi vaxinn sem forstjóri Kaupfélagsins Þórs, ef ég gerði ekki það, sem í mínu valdi stendur í þessu efni. Það má vel vera, að form. Mjólkurbús Flóamanna hafi ekki gert sér grein fyrir því, að það er möguleiki til þess að brjóta þetta vald. Hvernig stendur á því, að þessir menn horfa ekki fram í tímann og fylgjast með því, sem er að gerast úti í heiminum og hér á landi? Hvernig stendur á því, að þeir gera sér ekki grein fyrir því, að einræðið er alls staðar brotið niður á þessum tímum? Dettur þessum mönnum í hug, að hér uppi á Íslandi geti nokkrum manni tekizt að verða einvaldsherra yfir þremur sýslum og undiroka bændur í öllum þessum héruðum? Ef þeir hugsa svo, vita þeir ekki, á hvaða öld við lifum, þessir menn. Þeir hafa ekki gert sér grein fyrir því, að tímarnir eru breyttir, hugsunarháttur fólksins er breyttur og að fólkið er orðið þroskað og lætur ekki bjóða sér það, sem mátti bjóða bændum meðan þeir voru undirokaðir af erlendu valdi. Nú er bændastéttin orðin vel upplýst, sæmilega menntuð og betur stæð efnalega en áður hefur verið. Og þess vegna er hvorki á Suðurlandsundirlendinu né nokkurs staðar annars staðar á þessu landi jarðvegur fyrir þessa stefnu, sem upp hefur verið tekin í stjórn Mjólkurbús Flóamanna. Og ekki verr gefinn maður en hv. 1. þm. Árn. ætti að gera sér þetta fullkomlega ljóst. Hans sæmd hefði verið meiri að taka ekki að sér að halda langa varnarræðu fyrir þessum einræðisanda hér í hv. þd. Það er stutt síðan þessi hv. þm. átti sextugsafmæli, og ég heimsótti hann þá. Og ef við lifum báðir, þegar hann verður sjötugur, þá mun ég heimsækja hann. En ég býst við, ef hann ekki fylgist með tímanum þessi 9 eða 10 ár, sem eftir eru til sjötugsafmælis hans, betur en hann virðist nú hafa gert, að þá verði hans afmælisminni vafalaust dálitið einkenni-

legt. — Hv. 1. þm. Árn. er nú ekki í eðli sínu svona, eins og halda mætti eftir framkomu hans í þessu máli. Ég held, að auðveldlega mætti sanna það. En það passaði ekki fyrir hann að sýna sinn eðlilega mann, þegar hann var að halda ræðuna áðan um það mál, sem hann tók að sér að verja. Hann varð að skipta um ham og líta öðruvísi út en hann er í eðli sínu. Og þetta er alltaf leiðinlegt, þetta er slæmt, og ég held, að þessi hv. þm. hafi gert þetta nauðugur. Og hvers vegna nauðugur? Hver hafði vald til þess að neyða þennan hv. þm. til að gera þetta? Hann var þó sjálfs sín húsbóndi, og hann er þó sjálfs sín herra, þessi maður. Skyldi hann vera svo undirgefinn formanni Mjólkurbús Flóamanna, að hv. þm. geri það, sem hann segir honum? Það þykir mér alveg ótrúlegt. Þó má vel vera, að svo sé. Nú, en skyldi þetta mál hér í hæstv. Alþ. vera orðið að flokksmáli Framsfl.? Ef svo er, þá hef ég fengið skýringuna á því, hvers vegna hv. 1. þm. Árn. hélt ræðu sína áðan. Það er ljótt orð að segja það, að þessi hv. þm. sé kannske flokksþræll og hlýði, þegar flokkurinn skipar honum. En það liggja fyrir upplýsingar um, að jafnvel góðir og vel metnir menn úr Framsfl. hafa talið sig vera flokksþræla. Góður og vel metinn framsóknarmaður, sem hefur verið þm. fyrir Framsfl., lýsti því á s. l. hausti hér uppi á Kjalarnesi, að hann hefði verið flokksþræll Framsfl. Þessi maður er í mörgu vel metinn og ágætur maður. Og fyrst hann gat verið flokksþræll í Framsfl., þá gæti vel verið, að hv. 1. þm. Árn. væri nú í þeim álagaham að vera flokksþræll, og þá er hann lengur að brjóta af sér flokksklafann og handjárnin, sem flokkur hans hefur sett á hann, heldur en þessi áminnti fyrrv. þm. Framsfl. En ég held, að það væri tími til kominn fyrir hv. 1. þm. Árn. að brjóta af sér flokkshekkina. Og það er nauðsynlegt fyrir þann hv. þm. að gera sér ljóst, hvar hann stendur, opna augun fyrir því. Eða kannske hann viti ekki af því, að hann er flokksþræll? Á meðan hann veit það ekki, er ekki nokkur von til þess, að hann losni úr álagahamnum. Og ef hann veit það ekki, að hann er í þessum álagaham, þá er ekkert undarlegt, þó að hann telji allt með felldu með flutninga fyrir austan heiði.

Ég ætla ekki að segja meira að svo stöddu. Ég veit, að hv. 1. þm. Árn. hefur kvatt sér hljóðs, og ég ætla að biða með að segja meira, þangað til hann hefur haldið sína seinni ræðu.

Umr. frestað.

Á 36. fundi í Nd., 21. nóv., var fram haldið 1. umr. um frv.

Jörundur Brynjólfsson: Herra forseti. Það var fyrir nokkrum dögum, sem rætt var um þessa mjólkurflutninga, þ. e. það frv., sem fyrir liggur, og umr. var ekki lokið. Hv. flm. frv. leitaðist þá við að gera grein fyrir því, af hvaða ástæðum málið væri flutt fram í þinginu. Og þó að þau orð, sem ég sagði hér við umr., hefðu ekki verið til annars en þess að kalla það fram, þá tel ég þó ekki unnið fyrir gýg að hafa sagt þau orð hér. Hv. þm. ætti eftir þær umr., sem fram fóru

um málið, að vera það orðið ljósara, hvað hér er ætlað til, að gert sé og hvað hv. þm. er boðið upp á að vinna. Það ætti að vera alveg þarflaust að gefa skýringar á því, hvers konar verk hér er verið að vinna. Og furðulegt er að heyra af vörum hv. flm. þessa frv., að hann skuli tala um einræði í sambandi við þetta mál. Ég mun koma síðar betur að þessu einræðistali hv. þm., til þess ef vera mætti, að hann öðlaðist skilning á því, hvað er lýðræði og hvað er einræði. En mér skilst að þetta frv. hefði getað verið ákaflega stutt og einfalt. Það kom á daginn, alveg eins og ég bjóst við, að annars vegar væri Kaupfélagið Þór, og svo stendur það fast í heilabúi þessa hv. þm., að hins vegar sé Egill Thorarssen. Hefði ekki verið óviðeigandi, að einhvers staðar hefði staðið í þessu plaggi, að ef Kaupfélagið Þór gæti ekki annast þessa flutninga, þá skyldi það undanþegið refsiaðgerðum í þessu efni. Þannig hefði þetta getað hljóðað, og þá hefði tilefni þessa frv. komið fram og málið orðið einfaldara. Þá hefði þetta ekki þurft að ná til annarra manna, ekki einungis til þeirra stofnana, sem nú eru til staðar, heldur og um langa framtíð, því að gera má ráð fyrir, a. m. k. af hálfu hv. flm., að hann áliti áfram þörf á slíkri löggjöf, sem hér um ræðir.

Ég ætla þá, í sambandi við ummæli hv. flm., að víkja nokkru nánar að því, hvernig þetta verður, ef frv. verður að l. — Ég gerði hér áður nokkra grein fyrir því, hvernig hattað væri mjólkurflutningum víðs vegar um land og hvernig þessu „einræði“ er hattað, sem hv. flm. talar um. Það fyrirkomulag, sem nú ríkir í þessum málum, er vitaskuld félagsmál þeirra manna, sem að þeim standa, og hefur ekki borið á öðru en að það hafi farið fram með friði og spekt, og mér vitanlega hafa ekki komið upp raddir um það, að þessum málum væri illa ráðið. Það er að visu nokkuð mismunandi, hvernig fyrirkomulagið í þessum málum er, en það byggist á því, að þeir menn, sem þessar stofnanir eiga, ráða einir um þær. Hv. flm. sagði, að ég hefði ekki átt að vera að minnast á t. d. Kaupfélag Eyfirðinga og Kaupfélag Skagfirðinga, en ég gerði það til þess að bregða upp ljósi yfir það, hvernig þessum málum er fyrir komið. Til frekari áréttingar hvað Skagafjörð snertir, þá er það kaupfélagið, sem annast mjólkurflutningana, og hið sama gildir um Eyjafjörð. Það er nákvæmlega hið sama, hvort það er ein stofnun, sem annast þessi mál, eða fleiri, sem skipta þeim með sér, og skiptir að sjálfsögðu ekki máli, hvort það eru viðskiptamenn kaupfélagsins í Skagafirði, sem annast mjólkurflutninga þar. Hvað Kaupfélag Borgfirðinga snertir, þá hefur það annast mjólkurflutninga þar. Annars hefur það verið með nokkuð öðru móti þar og gefizt mjög vel. Þetta er það, sem hv. flm. kallar óskaplegt einræði. En þó er þetta frjáls tilhögun, sem félagsmenn hafa ákveðið. Þetta er það, sem snertir þetta atriði málsins, en svo er að athuga það nánar, hvernig framkvæmdin ætti að verða, ef skipta ætti mjólkursvæðunum niður eftir verzlunum. Í fyrsta lagi gæti þetta rekið sig á, því að verzlunarsvæðin geta verið dreifð sitt á hvað hjá hin-

um einstöku stofnunum, svo að þetta er ekki hægt að leggja til grundvallar fyrir slíkri skiptingu. Það yrði þá að taka ákveðið mjólkurmagn, eftir því sem frv. hermir, og skipta því þannig niður, en þegar þessi skipting færi fram, þá er ekki eins og mjólkurmagnið haldist jafnt; það er sitt á hvað og fer eftir árstíðum og er mjög mismunandi frá ári til árs. Ætti þá að skipta mjólkurmagninu upp, jafnóðum og þetta færist til? Ég er hræddur um, að þetta færi eitthvað skrifilega úr hendi. Hv. flm. sagði út af því, að ég gerði það að umtalsefni, að þetta yrði dýrt, að ekki væri ætlað til, að bílarnir væru að skrónglast hálfómir, heldur ættu þeir að hafa fulla hleðslu. En hvernig á að sjá um það? Er alveg víst, að saman fari full bílhleðsla í réttu hlutfalli milli þeirra, sem rétt eiga til flutninga? Hræddur er ég um, að þetta mundi reka sig dálitið á. Þetta er að sjálfsögðu svo fjarri öllu lagi, að það sér hver maður í hendi sér, að engu tali tekur. Þetta eru nú flutningarnir heima fyrir, sem gætu komið svona út. Á leiðinni frá Ölfusárbrú til Reykjavíkur eru mestir mjólkurflutningar, og kostar billinn 60 kr. hvora leið. Flytur hann ca. 400 lítra mjólkur annan hvern dag í bæinn, og er flutningskostnaður 15 aurar á hvern mjólkurlitra. En þegar hann flytur ekki nema nokkra lítra, út á hvern gengur það? Út á bændur og stofnanirnar. Þetta er m. a. eitt atriði, hvernig tækist til með þessar stofnanir. Svo koma vetrarflutningarnir. Nú gæfi ég ekki um að staðhæfa það, en eftir því sem 1. gr. frv. er orðuð, þá ætti líka að skipta flutningunum frá búunum, hvort heldur mjólk fluttri frá búunum eða mjólkursvæðunum, og þá ætla ég að gera að umtalsefni mjólkurflutninga yfir Hellið, sem ég gæti trúað, að tækjust stundum ekki sem bezt. Ég hefði viljað mega eiga von á því, að hv. 2. þm. Rang. þekkti það vel til, hve miklum óskapa vandkvæðum það er bundið í vondri tíð og ófærð að koma flutningum yfir Hellið, og þó að svo kunni að vera, að Kaupfélagið Þór hefði nægan bílakost til þess að annast sína flutninga og gæti ef til vill haft í takinu 2—3 bíla til þess að koma sínum hluta, þótt hann væri ekki nema einn bílfarmur, þá er ekki alveg víst, að aðrir, sem fyndu upp á því að óska eftir mjólkurflutningum, hefðu það mikinn bílakost. Fyrir utan það, hvernig það er fyrir þessar stofnanir, að þær gætu allt í einu átt von á því að fá kröfu frá mönnum um að flytja svo og svo mikið af vörum, og menn skyldu ekki halda það, að þessi viðskiptavelta, sem leggja á til grundvallar hjá verzlunum, þurfi endilega að vera við bændur — ekki nema að litlu leyti. Viðskiptaveltu verzlanna, hvernig sem hún er, á að leggja til grundvallar. Við skulum hugsa okkur staði úti á landi, þar sem mjög mikil viðskipti eru við verzlun af hálfu allt annarra manna en bænda. Eftir frv. því, er hér liggur fyrir, á að leggja hana til grundvallar fyrir flutningum og fyrir utan, hvað þessu er slegið á dreif. Hv. flm. sagði einmitt viðvíkjandi því atriði, sem ég gerði að umtalsefni, hvað flutningar kynnu að komast á marga hendur, að það hefði verið ofmælt hjá mér, hve margir kaupmenn gætu komið hér til

greina að hafa mjólkurflutninga á hendi á mjólkursvæði Flóamanna. Það kann að vera, en um þetta getur hv. þm. ekkert staðhæft, því að um þetta hefur hann ekkert við að styðjast, og úr því getur reynslan ein skorið. Ég drap á, hvað verzlarnir væru nú margar og tilnefndi töluna 15, og það fannst hv. þm. ofmælt. Þetta er alveg þvert á móti, því að það geta vel komið fleiri til greina á þessu svæði, jafnvel upp undir 20. Hvort þær svo afla sér eða fullnægja þeim skilyrðum, sem sett eru, það getum við ekkert sagt um, en eftir frv. að dæma virðist ekki vera svo erfitt að gera það. Verzlunin þarf að visu yfirlýsingu eða meðmæli frá 40 mjólkurframleiðendum, sem senda mjólk til mjólkurbús og skipta við verzlunina, en ekkert orð er um það, hve mikil viðskipti mjólkurframleiðandinn þarf að hafa við verzlunina til þess að yfirlýsingin fullnægi, og ekkert orð er um það, að hann megi ekki óska eftir því, að fleiri en ein verzlun annist þessa flutninga. Ég ímynda mér, að sami maðurinn, sem hefur viðskipti við verzlun, eina eða fleiri, og fullnægir settum reglum, geti látið í ljós óskir sínar um þessa flutninga við 2—3 aðila eða fleiri. Það er ekkert því til fyrirstöðu, svo að það er heldur auðvelt að koma þessu atriði í kring, en hvort menn gera þetta, um það veit hvorki ég né hv. þm. Hv. þm. það mig að nefna með nafni þær verzlarnir, sem hér koma til greina. Get ég ekki verið að tefja tímann á því, en skal gefa honum upp tölur, svo að hann geti rannsakað þetta nánar, ef hann vill. Þær munu vera 14 verzlarnirnar í Arnessýslu. Ég tel, að þær séu 4 í Rangárvallasýslu, en geta vel verið fleiri. Síðan er Kaupfélagið í Vík og ein verzlun þar. Hv. þm. rökstyður óskir sínar í þessu máli með því, að hann segist hafa að baki sér 150 bændur, og finnst það hart, ef þeir gætu ekki komið því til vegar, að þetta félag hans gæti flutt fyrir þá mjólkina, og kallar það einræði, að slíkt skuli ekki fást. Hvað eru nú margir félagar í Mjólkurbúi Flóamanna? Þeir munu vera hátt á ellefta hundrað. Þegar þetta mál var afgr. á síðastliðnu vori, ætla ég, að 38 fulltrúar hafi verið þar á fundi. Af þeim voru 34 á móti því að dreifa mjólkurflutningunum og að Kaupfélagið Þór fengi þá, en einir 4 voru með því. Ég held, að þetta bragði ekki beinlínis af einræði, þótt hv. þm. hafi ekki fengið þessu framgengt, og ég vil ráða honum til þess, ef hann vil vinna þá á sitt mál, sem um þetta mál hafa fjallað, að hann sýni það, að hann vilji fara eftir lýðræðislegum vinnubrögðum, en fari ekki að flytja málið inn á Alþ. til þess að brjóta á bak aftur verzlun þeirra manna, sem þessar stofnanir eiga. Ég get líka í þessu sambandi vikið að því, að ég tel það jafnvel mjög hæpið, hvort slíkt frv. sem þetta, ef það gengur fram, gangi ekki í bága við 69. gr. stjkskr., því að með þessu frv., eins og það er í pottinn búið, er tvímælalaust lagt haft á atvinnufrelsi manna. — Hv. þm. var að tala talstvert mikið um Egil Thorarensen kaupfélagsstjóra og sagði, að honum gengi það til að hafa þessa flutninga á þann hátt sem þeir eru, að hann ætlaði sér að ná viðskiptum manna þar eystra. Ég var hér áður búinn að gera grein

fyrir því, að hann ræður um þessi mál ekki nema að sínum hluta, því að í stjórn Mjólkurbús Flóamanna eru aðrir tveir menn, sem eru meiri hluti, og úr því að stjórnin hefur þetta þannig, þá skilst mér, að það sé meiri hluti stjórnar Mjólkurbús Flóamanna, sem óski eftir að hafa þessum málum þannig hagað. Og efalaust er það hún, sem hefur samið við stjórn Kaupfélags Árnesinga, sem eru allt aðrir menn, svo að þetta er samkomulag þeirra á milli. Þegar kemur svo til fulltrúa bænda sjálfra, þá er búið að gera grein fyrir því áður, þannig að það eru 34, sem eru á móti breyttu fyrirkomulagi á þessum málum, en 4 með því. Í tölunni 34 hljóta margir að vera úr Rangárvallasýslu, sem eru á móti þessu, og er hægt að fá nánari upplýsingar um það síðar og liggur í eðli málsins, að svo hlýtur að vera. Mér hefði ekki dottið í hug og ég skil það ekki, að þeir 4 menn, sem vilja breyta svona til til að fá að annast þessa flutninga og láta sér annara um ímyndaða hagsmuni kaupfélaga sinna, að þeir mundu gripa til slíks örþrifaráðs sem hv. flm. þessa frv. ætlar að gera. — Hv. þm. vildi færa það sem ástæðu fyrir því, hvernig háttað væri þessum flutningum hjá Agli í kaupfélaginu, að ekki fengist flutt svo mikið sem einn eldspýttustokkur. Ég veit ekkert um það og hef ekki verið að grafast fyrir slíkt, en þessir bílar mundu ekki geta stansað á þessum ferðum sínum upp á það að taka hleðslu hér og þar í mörgum verzlunum. En varðandi þau kynni, sem ég hef haft af þessum flutningum hvað mig persónulega áhrærir, þá hafa þessir bílar oft komið með ýmislegt til mín annars staðar frá en frá kaupfélaginu, en það liggur í hlutarins eðli, að slíkt getur ekki orðið í stórum stíl.

Hv. þm. sagðist mótfallinn því, að verzlunirnar gætu ekki staðið sig við flutninga, þótt þeim yrði skipt upp. Það er einfalt að segja slíkt fyrir fram, og ég legg lítið upp úr þeim mótmælum. Er auðvelt að sjá það í hendi sér, ef flutningum yrði dreift eins og þetta frv. gerir ráð fyrir, að ekki færi hjá því, að meiri og minni misbrestur yrði á flutningunum og þessari vöru áreiðanlega stefnt í stórhættu.

Þá sagði hv. þm., að það væri algert einræði í Kaupfélagi Árnesinga og þessum félagsskap. Hvað áhrærir mjólkina, þá er ég búinn að gera það að umtalsefni og þarf ekki að endurtaka það. Eins og áður er sagt, eru deildir út um sveitirnar, sem bændur kjósa sína fulltrúa í, og mæta þeir á einum allsherjar samkomustað, þar sem þeir ráða málum sínum, og um afgreiðslu mála ræður meiri hluti. En hann vill meina það og sagði það beinlínis, að þessi óskaplegi og ógurlegi maður, Egill Thorarensen, ætli sér að sitja yfir hugum manna. Mér finnst hér koma fram mikill ókunnugleiki hjá hv. þm. á þessum manni, því að það, sem ég þekki til Egils Thorarensens og starfa hans sem formanns stjórnar Mjólkurbús Flóamanna og forstjóra Kaupfélags Árnesinga, er ekki nema allt hið beztu um hann að segja, og það hygg ég, að nær allir bændur við hvora þessa stofnun sem er hafi sömu sögunu af honum að segja. Hann hefur til að bera dugnað og ósérþægni í störfum og er fullur Alþt. 1945. C. (64. löggjafarþing).

vilja til að láta þau fara sem best úr hendi, svo að sem mest hagræði verði að því, hvernig málum bænda er ráðið. Kaupfélag Árnesinga er byggt upp á svipaðan hátt og Mjólkurbú Flóamanna. Það eru deildir úti um sveitirnar og þar eru kosnir fulltrúar fyrir hverja deild. Fulltrúarnir koma síðan saman og ráða sínum málum, og hefur aldrei borið á því, ef ágreiningur hefur verið um eitthvert mál, að því hafi ekki verið ráðið til lykta á lýðræðislegan hátt og meiri hluti fulltrúanna ráðið eins og í stjórn félagsins, og þannig held ég, að það ætti að vera, ef lýðræði á að vera ríkjandi. En það er þetta lýðræði, sem hv. 2. þm. Rang. virðist ekki geta sætt sig við. Svo að það er ætlunin að taka ráðin af margföldum meiri hl. Ég skal láta það liggja milli hluta, hversu réttmætt það er, en aðeins geta þess, að ég veit, að á tíunda hundrað bænda er á móti þessum ráðagerðum.

Þá sagði hv. þm., af því að ég hafði gert 5. gr. frv. að umræðuefni, en hún er á þá leið, að eldri samningar um mjólkurflutninga skuli upphafnir, þegar frv. þetta sé orðið að lögum, — að sérstök ástæða hefði verið til þess, að þetta ákvæði var haft í frv. Hann gat um ástæðuna, sagði hana þá, að stjórn mjólkurbúsins hefði gert samning við Kaupfélag Árnesinga um mjólkurflutninga til allt að 10 ára. Það ber þá að skoða flutning þessa frv. sem herbragð gegn þessum samningum. Hv. þm. sagði mig kunnugan þessum samningi og hefði ég gert 5. gr. frv. að umræðuefni af þeirri sök. Mér stendur á sama, hvað hann heldur um það. En það væri ekki nema eðlilegt, þótt þessi samningur hefði verið gerður. Það er ekkert athugavert, þótt samningar séu gerðir til nokkurra ára, þegar hægt er að komast að hagkvæmum skilmálum. Hitt er annað mál, að mér þykir viðurkvæmilegra, þó að löggjafinn gripri inn í, að eldri samningar séu látnir renna út. Nú segist hann hafa vitað um þennan samning milli mjólkurbússtjórnarinnar og kaupfélagsins og ætlar að sjá ráð við þessu herbragði, þetta skuli þeir fá yfir sig. Er hann nú alveg viss um, að söpið sé kálið, þótt í ausuna sé komið? Er hann viss um nema þessi félagsskapur eigi kröfu til ríkisvaldsins til skaðabóta? Hann litur kannske svo á, að þetta sé svo mikið mál, að ekki sé horfandi í slíkt. En það getur verið, að hæstv. Alp. horfi í þetta og væri það ekki vansalaust, ef það samþ. frv. og þessar yrðu afleiðingarnar. Þetta er ekki að gripa inn í á lýðræðislegan hátt. Þetta er kúgun og félagskapnum til skaða og skapraunar. Bændur hafa ekki þurft á þessari hjálpi að halda til þess að ráða fram úr málum sínum, og vildi ég gjarnan sjá nöfn þeirra bænda, sem þessa aðferð vilja þekkja. Þetta er til þess eins að spilla málstað bænda og sýnir gerla, hvernig hv. þm. vill með þá fara. Hann lét þau orð falla, að Egill Thorarensen réði einn í málum bænda eystra og bæri þá ráðum. Svo að hv. þm. hefur ekki þótt nóg að kveðið með því? Hann vill, að ríkisvaldið hafi úrskurðarvald í málum bænda.

Ég ætla, að ég hafi nú gert grein fyrir því, hvers konar mál þetta er. En úr því að hv. þm. fór að gera flokksbönd og flokksviðjar að um-

talsefni, má ekki minna vera en að ég bregði upp ljósi yfir þá hlið málsins. Hann færði fram ummæli, sem einhver framsóknarmaður hafði átt að viðhafa á fundi og voru á þá leið, að hann hefði talið sig of flokksbundinn og gæti ekki un- að því. Eg get ekki dæmt um, hvort þessi orð eru rétt hermd, enda skiptir það litlu. En að þessi maður, þessi hv. þm., skuli vera að tala um flokksbönd, maður, sem er í þessum flokki og það rétt eftir að búið er að afgreiða hér í þ. það einstakasta mál gagnvart bændastétt landsins, mál, sem felur í sér fullkomna sviptingu mann- réttinda fyrir bændastéttina. Og hér hafa átt hlut að máli þm., sem eiga þingsetu sína að þakka bændum. Eg vil ekki ætla þessa hv. þm. svo skyni skroppna, að þeir sjái ekki, hvað þeir eru að gera. En menn munu verða langminnugir þessa verks þeirra. Þess mun getið verða í sögu Íslands um aldir fram. Það hefði ekki verið neitt umtalsmál, þótt þessir menn hefðu gerzt mál- svarar þeirra, sem minnst mega sín. En þeir þyk- jast þess fullvissir, að ekki geti til þess komið, að þeir komist í minnihlutaaðstöðu síðar. Þetta lýt- ur að þeim, sem greiddu umræddu máli atkv. En þetta verður ekki sagt um þennan hv. þm. (IngJ). Eitthvað fram á sumar var hann talinn and- vigur núv. ríkisstj., en aðeins fram á sumar. Ætla maetti, að eitthvað hefði gerzt, sem olli breyt. þeirri, sem á stefnu hans varð. En „sá, sem ekki er með mér, er á móti mér.“ Hann snerist til fylgis við stjórnina. Þessi hv. þm. tók þann kost við fyrstu atkvgr. um búnaðarráð, að hann greiddi ekki atkv., en við aðra atkvgr. sama máls gekk hann út. Eg hygg, að ekki sé hægt að nefna annað mál hentara til þess að bryna bændur á að vera móti stjórninni. En í þessu máli stóð þessi hv. þm., sem á þingi situr fyrir atbeina bænda, ekki með þeim, heldur með stjórninni, og það liggur við, að ég trúi því, að til þess hafi ekki þurft húsaga. Eg held, að til þess hafi ekki þurft meira en skelk þann, sem hv. þm. ber í brjósti til valdamannanna. Eg held, að hann hafi ekki þorað að vera á móti þeim. Maður skyldi þó halda, að ekki hefði þurft mikla brýningu til þess að vera á móti slíku máli. En það liggur fyrir, hvernig hv. þm. stóð sig þar. Það hefði nú átt að vera komið nóg, þar sem þetta mál um búnaðarráð er, en svo virðist ekki vera. En ég verð að segja, að ég hefði kosið hv. þm. annað hlutskipti en að berjast á þessum vettvangi, þar sem hann nú er staddur.

Þetta mál, sem hér liggur fyrir, er þjóðinni til óþurft, og vil ég til lengstra laga taka það sem óviljaverk, að hv. þm. (IngJ) skuli hafa staðið að flutningi þess. Eg hef ekki nema gott til mannsins að segja, bæði á afmælisdögum og öðrum stundum, og er mér ljúfast, að honum takist vel í sínum vinnubrögðum. Eg vona, að við eigum eftir að koma hvor til annars og að hvorugur þurfi að bera nokkra beiskju í brjósti til hins. Þetta á að vera frjálst mál bænda, en síst af öllu, að ríkisvaldið gripi á þennan hátt inn í félagsmál stéttarinnar.

Umr. frestað.

Á 38. fundi í Nd., 23. nóv., var frv. tekið til frh. 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 39. fundi í Nd., 26. nóv., var enn fram haldið 1. umr. um frv.

Helgi Jónasson: Herra forseti. Eg þarf ekki að þessu sinni að hafa mörg orð um þetta frv. Því hafa verið gerð svo rækileg skil af hv. 1. þm. Arn., að ég held, að ástæðulaust sé að fara þar nánar út í einstök atriði, því að hann er búinn að rekja það svo rækilega sundur og gera svo röggsamlega grein fyrir, hvað mikil fjarstæða er hér á ferðum. Satt að segja kom mér á óvart, að hv. flm., 2. þm. Rang., skyldi nú fara að ganga í lið með þeim alþm. hér á þingi, sem hafa und- anfarin ár reynt að niða niður bændastéttina. Eg bjóst ekki við honum í þeirri fylkingu, og var mér því vonbrigði, að hann skyldi lenda þar, eft- ir þeim ummælum, sem hann áður viðhafði við mig og ýmsa aðra um þessi mál.

Eg held, að engum blandist hugur um, sem frv. sér, að þar er verið að setja löggjöf um, hvernig bændur eigi að flytja afurðir sínar til sinna eigin búa. Mér þætti ekki ólíklegt, að ýmsum fram- leiðendum til sjávar þætti dálítið undarlegt, ef Alp. færi að setja 1. um, hvernig þeir flyttu fisk sinn til viðskiptamanna sinna við hafnir lands- ins, eða annað slíkt þessu svipað. En þetta er ekki nema einn þátturinn í þeirri herferð, sem nú er hafin gegn íslenskum bændum. Mér voru það því vonbrigði, að þessi hv. þm. skyldi fara í þann hóp. En það kom fram í ræðu hans hér, að aðalorsökin er sú, að eftir því sem hann heldur fram, hafi austan fjalls tíðkæmt allmikið einræði í þessum sökum af hálfu stjórna- Mjólkur- urbús Flóamanna. Eg skal víkja síðar að því, hvernig það einræði er, en þó er það dálítið hart, enda þótt einræði væri beitt af þessu búi, að fara að setja löggjöf um það fyrir allt landið, að bændur séu skyldir til að fara eftir sérstökum ákveðnum reglum með mjólkurflutninga sína, megi ekki ráða því sjálfir, heldur skuli þing og stjórn hafa þar hönd í bagga. Eg hefði vel getað skilið, að þetta hefði komið fram hjá vissum flokki manna á Alp., því að það er ekki langt síðan einn stjórnsmálaflokkur hélt landsþing sitt í Reykjavík, og þar var eitt aðalumræðuefnið, hvernig ætti að fara að því að leggja bændur landsins að velli, en það kom þó fram hjá þess- um flokki, að ennþá væri ekki kominn tími til að flæma alla bændur af jörðum sínum, því að ekki væri enn til húspláss fyrir þá við sjóinn, fyrst yrði þó að byggja yfir þá, sem komnir væru til bæjanna, áður en farið væri að flæma bænd- ur landsins burt. Eg sé, að hv. 1. landsk. er far- inn að óróast, það var m. a. hann, sem tók mjög mikinn þátt í þessum umr., og það kann vel að vera, að þetta verði ein leiðin, en ég bjóst ekki við, að slíkar till. kæmu frá fulltrúum bænd- anna sjálfra, enda sagði sessunautur minn til hægri handar (EOI): „Þetta er gott frv., og því mun ég fylgja.“ Hann skildi vel, hvert hér er stefnt. Það er stefnt í þá átt, sem hann taldi nauðsynlegt til þess að reyna að vinna að því, sem þessi flokkur vinnur ósleitilega að, að

flæma bændur af jörðum sínum og gera þá að kaupkröfufylð í kaupstöðunum.

Hv. 2. þm. Rang., samþm. mínum, er merkilega snúinn hugur frá því, þegar hann vildi heldur missa kjól og kall en að fylgja þeirri samsteypu, sem þá var hér á ferð um stjórnarmyndun. Ég tók því vel þá, því að ég var ekki heldur hrifinn af þessari samsteypu. En þá hafði þó stj. ekki sýnt bændastéttinni neinn sérstakan fjandskap, þegar hann skarst úr leik, en síðan hefur margt skeð, sem öllum þorra bændna finnst miklu verra en áður. Er þar skemmst á að minnst, að fyrir fáum dögum voru samþ. hér á þingi 1. um búnaðarráð, sem ég fullyrði, að allur meginþorri bændna er mjög andstæður. En þá var hv. þm. ekki kominn lengra á brautinni en svo, að hann sat hjá. Það kann vel að vera, að yfirboðurum hans í hans flokki hafi þótt hann nokkuð llnur í liðveizlunni og fundizt hann yrði að gera betur, enda er það nokkrum dögum síðar, að hann kemur fram með frv. það, sem hér liggur fyrir. Hefur hann viljað sýna þar, að hann væri alveg kominn yfir til þeirra, það væri ekki um að villast, og að hann vildi ekki lengur sitja hjá, þegar þessi mál væru á döfinni, en nú væri hann kominn í sókn með þeim, enda er það svo, þegar maður fer gegnum þetta frv., að þá kemur í ljós, að þetta er eitt af þeim málum, sem eiga að stuðla að því, að tekinn sé algerlega af bændum umráðaréttur þeirra yfir þeirra eigin málum og skipulag þeirra sett í hendur Alþingis og ríkisvaldsins.

Hv. þm. heldur fram, að mikið einræði ríki um mjólkurflutninga til Flóabúsins. Ég vil leyfa mér að benda á, að þessi félagsskapur er alveg eins byggður upp og samvinnufélögin, sláturfélögin og annar slíkur félagsskapur, á alveg fullkomlega lýðræðislegan hátt. Hvert sveitarfélag kys sína fulltrúa, einn eða tvo, og þeir mynda síðan fulltrúaráð, sem fer með þessi mál f. h. félagsmanna. Svo var það s. l. vor, er þessi hv. þm. sótti um það f. h. félags síns að fá að flytja mjólk til Flóabúsins. Það hefur sem sé lengi verið sótt um það af ýmsum, þó að hann hafi ekki sótt um það fyrr en í vor, að fá þessa flutninga að einhverju leyti. Bændum er fullkomlega ljóst, að eins og nú er háttað, riður ákaflega mikið á, að flutningarnir séu öruggir. Nú hafa tvö félög þessa flutninga á hendi, Kaupfélag Árnesinga og Kaupfélag Hallgeirseyjar. Ég held, að óhætt sé að segja, að allur þorri félagsmanna á þessu svæði er mjög ánægður með þetta fyrirkomulag, og ég held, að um það séu engar deilur á svæði Mjólkurbús Flóamanna, að fyrirkomulag flutninganna sé í fyllsta lagi af hálfu þessara félaga.

Þessi till. kom fram á aðalfundi í vor. Það er ekki eingöngu stjórn Mjólkurbús Flóamanna, sem fer með þessi mál, heldur eru þau rædd á aðalfundi, þar sem eiga sæti allir fulltrúar, sem eru kosnir samkvæmt fyllstu lýðræðisreglum, eins og ég sagði áðan. Hér getur því ekki verið um að ræða einræði einhvers einstaks manns, heldur falla öll mál undir úrskurð allra fulltrúanna, en þeir voru um 40 að tölu. Um þetta mál fór eins og önnur mál, að þar var meiri og minni

hluti og meiri hlutinn látinn ráða, eins og í öllum lýðræðisreglum hjá okkar þjóð. Þarna voru staddir rúmlega 40 fulltrúar, og þar að auki var boðið formanni stjórnarnefndar Kaupfélagsins Þórs. Hann hélt þar ræðu og lýsti yfir, að hann væri eins og á staði ánægður með flutningana og óskaði ekki eftir, að þeim yrði breytt. Sjálfur formaður stjórnarnefndar Þórs taldi flutningana í góðu lagi og vildi ekki breyta til.

Það má vara sig á, ef farið er að undirbjóða flutninga á mjólk. Allt veitur á, að flutningarnir séu öruggir og menn geti reiknað með, að þeir séu í fullu lagi. Við, sem þarna búum og framleiðum mjólk, þekkjum frá fyrri reynslu, hvað óendanlega það hefur mikið að segja, að flutningarnir séu í höndum félaga og stofnana, sem hafa til þess kraft og þrótt að leysa flutningana vel af hendi. Það segir sig sjálf, að þeir, sem hafa lítinn bílakost, geta tapað á þessu og síðan sagt upp með litlum fyrirvara, og þá eru ekki aðrir tilbúnir að taka samstundis við, og allt getur lent á ringulreið.

Þá hefur einnig verið séð um það, að þeir, sem hafa búið lengra frá búinu, hafa borgað tiltölulega miklu lægra verð en þeir, sem búa næst búinu. Sú regla var tekin upp strax, að Flóamenn borguðu fyrir flutningana sama verð og við austur í Rangárvallasýslu. (IngJ: Það er ekki satt). Jú, einn eyri. Þeir borga hálfan, sem eru allra næst búinu, en þegar kemur út fyrir hreppinn, þá er það einn eyrir. Það, sem umfram er greitt, sé sameiginlegur sjóður búsins. Þessu vill hann breyta. Ég held, að það sé ekki í hag fyrir hans umbjóðendur, því að ef þetta gengi fram, þá mundi flutningskostnaðurinn stórhækka. Ég býst ekki við, að hægt sé að fá flutningana fyrir lægra verð en nú er, en það er einn eyrir á kg í Mjólkurbú Flóamanna. Ég býst við, að eftir því sem flutningar eru nú, þá þyki það ákaflega lágt í farið. Frá mínu heimili til Flóabúsins eru 50 km. Þó borga ég ekki nema einn eyri, og þannig er það úr Rangárvallasýslu. Ég býst ekki við, að Rangæingar yrðu því neitt þakklátir, ef ætti að reikna flutningskostnaðinn eftir kílómetrafjölda, því að þá verður kostnaðurinn miklu meiri hjá þeim, sem búa lengra burtu, en nú er. Ég hefði getað skilið, að þessi umkvörtun hefði komið frá þeim, sem búa næst Flóabúinu og hafa fram að þessu greitt tiltölulega miklu hærri gjald en þeir, sem fjær eru, en nú vill hv. 2. þm. Rang. koma því inn, að þeir borgi meira, sem fjær búa. Það kann að vera sanngirniskrafa, en þó höfum við Rangæingar unað því vel fram að þessu, að þeir, sem nær búa, tækju nokkurn þátt í þeim erfiðleikum, sem við eigum við að stríða vegna vegalengdar. Ég býst líka við því, að þeir, sem búa enn þá lengra burtu en ég og hann, verði ekki hrifnir af að borga víst á km, því að þá mundi flutningsgjaldið stórhækka frá því, sem nú er. Við höfum undanfarin ár á þeim fundum, sem haldnir hafa verið, verið Árnesingum mjög þakklátir einmitt fyrir það, að þeir hafa hér sýnt fullkominn skilning og félagsþroska. Það munar að vísu ekki eins mikið um þetta nú og meðan verið var mjög lágt á mjólkinni, en það hefur

pó mikið að segja, að þeir, sem fjær búa, þurfi ekki að borga flutningsgjaldið eftir kílómetra-taxta.

Einræðistal hv. þm. er alveg út í bláinn, því að þetta er mál, sem rætt er á aðalfundi, þar sem kjörnir fulltrúar úr hverri sveit á öllu félagssvæðinu, sem er Rangárvallasýsla, Árnes-sýsla og hluti af Vestur-Skaftafellssýslu, eiga sæti, og þar ræður afl atkv. Á þessum fundi, sem haldinn var í vor, þegar þetta tilboð hv. þm. f. h. sins félags lá fyrir, var það borið upp eins og önnur mál, sem aðalfundur átti um að fjalla. 34 fulltrúar voru með að halda flutningunum eins og þeir væru, vildu ekki breyta til, en 4 voru á móti, vildu breyta eitthvað til. Eins og ég gat um, var formaður stjórnarnefndar Þórs á móti og hélt ræðu, þar sem hann lýsti ánægju sinni yfir, hvernig flutningunum væri nú hagað, og óskaði ekki eftir breytingu. Ég býst því við, að það sé alveg einstakt eftir þessa afgreiðslu málsins að fara að bera fram frv. um að setja l. á Alp. til að koma þessum málum í lag hjá okkur. Þess er engin þörf, þau eru í fullu lagi, og ég fullyrði, að meginþorri þeirra manna, sem á svæðinu búa, eru ánægðir og óska engra breyt. Ég hefði gaman af að sjá hjá hv. samþm. mín-um undirskriftir og nöfn þeirra 150 manna, sem hann gat um, að væru óánægðir og vildu fá breyt.

Þá vil ég ekki láta hjá líða að minnst á það, sem hv. þm. sagði, en ég veit, að hann hefur sagt í óaðgæzlu í reiði, þegar hann var að tala um, að hann væri eini maðurinn austan Þjórsár, sem reyndi að standa móti einræðisbrótti Egils Thorarensens. Hann stimplaði þar sína umbjóð- endur og Rangæinga sem flokksþý og flokks- þræla. Þetta kom mér merkilega spánskt fyrir, og ég fullyrði, að hv. þm. hefur sagt þetta í reiði og ekki vitað, hvað hann var að segja, og ég vil gefa honum kost á að taka þessi orð sín aftur. (*IngJ.*: Ég vona, að þingskrifarnir hafi skrifað það, sem ég sagði). Hann sagði: Ég er eini maðurinn, sem stend á móti þessu brótti Egils Thorarensens, allir aðrir eru flokksþrælar og flokks- þý. — Ég býst við, að hann hafi ekki athugað, hvað hann var að segja, og vil ég gefa honum kost á að taka þetta aftur. Nei, ég veit ekki bet- ur en að við Rangæingar höfum byggt upp okkar samvinnufélagsskap og starfað í samvinnu- félögum í meira en 20 ár. Við höfum átt þar við ýmsa erfiðleika að stríða, og ég kæri mig ekki um hér á þingi að lýsa afskiptum þessa hv. þm. af þeim málum, ég tel, að Alp. komi það ekki beinlínis við, og ég held, að það yrði honum ekki til mikils sóma, þó að farið væri að rekja það nánar. Það hefur verið á það bent af hv. l. þm. Árn., hvernig ráðsmennskan hafi verið við Ölfus- búið hér á árunum, þegar verið, sem menn fengu fyrir mjólkina, nægði ekki fyrir flutnings- kostnaði. Ég skil þennan hv. þm., ef það er þetta, sem hann vill nú koma á aftur. Hann vann að þessu í eitt eða tvö ár að halda þessum mönnum í úlfakreppu, þ. e. a. s., þeir vildu fyrir ímyndaða flokkshagsmuni halda tryggð við þetta bú, þó að þeir væru svo langt leiddir, að einn og einn var að slitna af seilinni og voru að laum-

ast með sína brúsa í dimmunni niður á veg til að koma þeim í Flóabúið, þangað til svo var komið, að mjólkurverðið, sem bændur fengu í Ölfus- búinu, varð hvergi nóg fyrir flutningskostnaði. Þessa máls eru bændur austan fjalls enn þá minnugir og óska þess ekki, að upp fari að koma sams konar togstreita og þá milli tveggja búa. Nú hefur verið full eining um þetta, og yfirleitt hafa bændur verið mjög ánægðir, enda hefur verið reynt eftir megni að halda þannig á mál- unum, að þeir gætu verið það. Ég veit það líka með vissu, að bæði Rangæingum og Árnesingum er vel ljóst, að það verður þeim ekki til neins góðs, ef á nú á þá að koma þar af stað sundur- lyndi og sundurþykkju um þessi mál. Við erum búnir að fá nóg af því meðan búin voru tvö og óskum ekki eftir neinni togstreitu eða klofningi hjá þessu eina félagi, þegar þar ríkir full ánægja hjá öllum þorra þeirra manna, sem við það skipta. En mér er ekki grunlaust um, að þetta sé gert í þeim tilgangi að reyna að spilla fyrir, af því að einingin milli bænda sé óþarflega mikil, og það sé þess vegna, sem vissum mönnum og flokkum hér á þ. þyki svo vænt um þetta frv., af því að það sé til þess fallið að sundra þeim, sem saman eiga að standa.

Ég skal svo ekki hafa þessi orð miklu fleiri, en ég vænti þess, að sú n., sem fær þetta mál til athugunar, athugi vel, hvort það eigi, þótt 4 fulltrúar á öllu svæði Mjólkurbús Flóamanna vilji haga flutningunum eitthvað öðruvísi, að fara að setja löggjöf, sem nær um allt land, um slík mál, án þess að fyrir þ. liggi nokkur rök- studd beiðni eða umkvörtun á nokkurn hátt þessu viðvíkjandi nema frá þessum 4 mönnum á aðalfundi Mjólkurbús Flóamanna, sem létu þó enga óánægju í ljós, en hefðu kannske heldur kosið einhverja aðra leið. Ég lit svo á, að svona mál eigi menn í hvert skipti að útkljá sjálfir sín á milli. Þetta er mál þessa félags, þeirrar félagsheildar, bænda á Flóasvæðinu, en ekki löggjafarvaldsins eða ríkisstj. að svo komnu máli. Þetta er mál, sem á að útkljá heima í félaginu, en ekki á Alp. Ég held, að það sé alveg nóg að taka af bændum allt vald yfir verðlagningu á framleiðslu þeirra, eins og nú er verið að gera, þó að ekki sé bætt gráu ofan á svart með því að setja l. um, hvernig þeir eigi að flytja mjólkina og kjötið og hvað sem er í mjólkurbú eða á sölustað. Þessu hafa þeir ráðið sjálfir og geta eins gert það fram- vegis, og þeir gera kröfu til að ráða því áfram án þess að fá l. um það frá þinginu.

Ég hef svo ekki um þetta fleiri orð. Ég vænti þess, að n., sem fær þetta mál til meðferðar, athugi það vel, því að þess er sannarlega þörf, áður en farið er að setja um það l. frá Alþingi.

Páll Zóphóníasson.: Herra forseti. Ég vildi spyrjast fyrir um það hjá hæstv. forseta líka, hvort Alp. hafi nokkra heimild til þess að grípa inn í félagsstarf í landinu með þeim hætti, sem hér er gert, grípa inn í starfsemi einkafélaga, því að það gerir Alp. með því að fyrirskipa í lögum, hverjir skuli flytja mjólkina og með hvaða tækjum mjólkinn skuli flutt og hvaða fyrir-

komulag á því skuli haft, en ég held, að það sé hvergi til, að gripið sé inn í og fyrirskipanir gefnar um það, hvers konar tæki eigi að nota og hve margir menn skuli vera um hvert tæki, sem flytur mjólk eða kjöt eða aðra framleiðslu, því að ekki er síður ástæða til að nefna kjöt en hvað annað í þessu sambandi. Ég held, að það sé afar hæpið, að þetta væri hægt eftir okkar stjórnarskrá, ef við þegnar þjóðfélagsins eignum að hafa fullkomið frelsi, og ég get ekki skilið annað en að þeir eigi rétt á því að ráða því sjálfir, þegar það kemur ekki í bága við gæði þeirrar vöru, sem hér er um að ræða, hvernig hún er flutt á sölustað. Ég skil það ekki, ef Alp. telur, að það sé einhver þjóðarnauðsyn til þess að spara kostnaðinn í heild. Hugsum okkur, — hvi eigum við þá að láta alla þá líklega 40 menn, sem aka á hverjum morgni mjólk frá einkabúum í Reykjavík til neytenda, eyða svona miklum hluta af fyrri part dagsins í mjólkurflutninga? Hvers vegna ekki að láta ríkið gripa inn í og segja: Hvi sameinið þið ykkur ekki, góðu menn, sameinið ykkur 30—40 menn um að hafa heldur einn öflugan flutningabíl í förum en að vera að þessum eltingaleik út um allan bæ, hver í sínu lagi, í kannske 30—40 staði hver? Ef Alp. á að gripa svona inn í félagsstarf og einkalíf manna, þá er ákaflega mikil spurning, hvar þau takmörk eru, sem hægt er að setja, og ég vil halda því fram, að það sé yfirleitt ekki hægt og ekki löglegt samkv. stjórnarskránni að gripa svona inn í félagsstarf og líf einstaklinga.

Það var þetta, sem ég vildi benda hv. n. á og biðja einhverja fróða menn hér að athuga, hvort það sé yfirleitt rétt, að Alp. gripi inn í starfsemi einkafélaga, eins og hér er gert.

Flm. (Ingólfur Jónsson): Herra forseti. Það hafa nú spunnizt töluverðar umr. um þetta mál. Það hefur verið á dagskrá í 4 eða 5 daga og er ekki enn komið til nefndar. Alp. verður kannske lokið fyrir jól, og ætla ég, sökum þess að ég vil að málið komist áfram, að draga að svara þeim framsóknarmönnum, sem hafa tekið til máls við þessa umr., þar til við 2. umr., til þess að málið komist til athugunar. Í þeirri n., sem fær málið til meðferðar, eiga sæti lögfræðingar, og þeir munu þá dæma um það, hvort þetta mál brýtur í bága við stjórnarskrána. Ég vona því, að málið komist til n. og 2. umr., og bið þessa þm., sem hafa talað og vonast eftir svari frá mér, að biðja rólega þar til við 2. umr., því að það getur vel verið, að ég geti volgrað þeim eitt-hvað.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 13:5 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: SG, SEH, SK, StJSt, AS, GSV, GTh, HB, IngJ, JJós, JS, JörB, BG.

nei: PP, SkG, BK, HelgJ, PZ.

17 þm. (PO, SigfS, SB, STh, Sp, SvBH, ÁkJ, ÁÁ, BÄ, EOJ, EmJ, EystJ, FJ, GP, JPálm, LJós, ÖTh) fjarstaddir.

Frv. vísað til allshn. með 18 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið fram.

19. Ferðaskrifstofa ríkisins.

Á 34. fundi í Nd., 16. nóv., var útbýtt:

Frv. til l. um breyt. á l. nr. 33 1. febr. 1936, um ferðaskrifstofu ríkisins, og á l. nr. 99 14. maí 1940, um bráðabirgðabreyting nokkurra laga (þmfrv., A. 159).

Á 35. fundi í Nd., 19. nóv., var frv. tekið til 1. umr.

Frsm. (Stefán Jóh. Stefánsson): Herra forseti. Eins og tekið er fram í grg., er frv. þessu fylgir, er það flutt að beiðni hæstv. samgmrh., og hafa einstakir nm. óbundnar hendur um breyt. á því og öllu, er varðar málið sjálft. — Með l. nr. 33 frá árinu 1936 var stofnuð ferðaskrifstofa ríkisins. Sú skrifstofa starfaði hér á landi þar til skömmu eftir að ófriður brautz út. Hennar hlutverk var að greiða fyrir því, að útlendir menn, sem vildu ferðast til Íslands, ættu þess kost, og að hvetja menn til þess að koma hingað í sumar- og skemmtiferðalög. En þegar ófriðurinn hafði staðið nokkra stund og sýnt var, að svo mundi halda áfram um hrið, varð samkomulag um það hér á Alp. að fresta framkvæmdum þessara l., og var það gert með 19. lið í l. nr. 99 14. maí 1940, um bráðabirgðabreytingar nokkurra l. Nú þegar ófriðurinn er á enda og búast má við því, að brátt verði tekin upp meiri ferðalög um landið, þykir rétt, að ferðaskrifstofan taki til starfa á ný og að felldur verði úr gildi þessi 19. liður í l. um brb.breyt. nokkurra l. frá 1940. En um leið og lagt er til í frv., að ferðaskrifstofan verði þannig endurvakin, eru gerðar tvær breyt. á skipan þessara mála frá því, sem áður var. Önnur breyt. snertir tekjur ferðaskrifstofunnar, og er hana að finna í 3. gr. frv., en þar segir svo: „Heimilt er að greiða kostnað við rekstur ferðaskrifstofu ríkisins af sérleyfisgjaldi bifreiða, sem innheimt er samkvæmt 6. gr. l. nr. 22 30. janúar 1945, um skipulag á fólksflutningum með bifreiðum.“ En í þeim l. frá 1945 er mælt svo fyrir í 6. gr. þeirra l., að undanþegin skuli gjöld- um sérleyfishafa 7% af andvirði afhentra far- miða, en í upprunalegu l. um ferðaskrifstofu ríkisins var gert ráð fyrir að afla henni tekna með því að leggja sérstakt stimpilgjald á farmiða með bifreiðum í áætlunarferðum. Með því að grundvöllinum, sem áður var á eins konar skattalöggjöf á tekjur þær, sem sérleyfishafar höfðu af þessum ferðum, var breytt með l. nr. 22 1945, þótti einsætt, að einnig þyrfti að breyta þessu, hvað ferðaskrifstofuna snerti. Hér er því um eðlilega og sjálfsagða leiðréttingu að ræða. Er þetta að finna í l. gr. frv., þannig að það verður viðauki við það, sem áður var í l. um ferðaskrifstofu ríkisins, þar sem gert er ráð fyrir því, að komi ný gr., er verði 4. gr., inn í löggjöfina um ferðaskrifstofu ríkisins á þá leið, að ferðaskrifstofa ríkisins skipuleggi ódýrar or-

lofsdvalir og orlofsferðir og geri sér far um að semja um afslátt á dvalarkostnaði og fargjöldum með farartækjum ríkisins og einkafarartækjum fyrir hópferðir, sem farnar eru fyrir orlofsfé. Í niðurlagi gr. segir, að hið sama gildi um hópferðir, sem stofnað er til af bændum landsins. Það þykir sjálfsagt, þegar ferðaskrifstofan tekur til starfa á ný, að hennar hlutverk verði ekki aðeins að greiða fyrir því, að útlendir skemmtiferðamenn geti ferðast um landið og notið þess, sem landið hefur bezt upp á að bjóða, heldur einnig að greiða fyrir ferðum landsmanna sjálfrá um landið, en með orlofslöggjöfinni var lagður merkilegur grundvöllur að því, að launastéttir landsins gætu notað orlof sitt til þess að sjá sig um í landinu sjálfu, og væntanlega síðar meir, þegar úr greiðist og betra ástand verður komið á í heiminum, einnig til að ferðast til annarra landa. Það virðist því sjálfsagt hlutverk ferðaskrifstofunnar, eftir að löggjöf er komin á um orlofsferðir launastétta landsins og eftir að farið er að styrkja af opinberu fé hópferðir bænda um landið, að ferðaskrifstofan greiði fyrir þessum ferðalögum, og er þetta ákvæði því til batnaðar og eðlilegt í alla staði. — Að öðru leyti er ekki þörf á að fjölyrða um þetta frv. Það hefur verið skýrt frá, hvaða ástæður liggja til þess, að það er flutt, og hvaða breyt. gerð frá því, sem áður var um ferðaskrifstofu ríkisins, en með því að það er flutt af allshn., sé ég ekki ástæðu til að vísa því til n. á ný, heldur gangi áleiðis gegnum hv. d. nefndarlaust, en ef einhverjar brtt. kæmu fram við frv. undir meðferð þess hér í hv. d., mun allshn. að sjálfsögðu taka þær til athugunar, án þess að málinu sé formlega til hennar vísað.

Samgmrh. (Emil Jónsson): Herra forseti. Ég vil aðeins þakka hv. allshn. og hv. frsm. hennar fyrir það, hve greiðlega n. hefur tekið við þessu frv. og afgr. það. Ég vil aðeins skýra frá því, hvernig á því stendur, að óskað hefur verið eftir því, að þetta frv. kæmi hér fram. Þær ástæður liggja til þess, að þegar eru farnar að berast fyrirspurnir frá ýmsum útlendum aðilum til ráðuneytisins um það, hver fyrirgreiðsla verði hér viðhöfð fyrir erlenda ferðamenn, sem hingað vilja leita. Það má gera ráð fyrir því, að hingað leiti nú ef til vill meiri fjöldi ferðamanna tiltölulega en áður gerðist, og liggja til þess ýmsar orsakir. Í fyrsta lagi sú, að meðan stríðið hefur staðið hefur dvalið hér fjölmennur her, og ýmsir meðlimir þessa hers hafa borið út um heiminn ýmsa vitneskju um landið, sem gæti orðið til þess að auka hingað ferðamannastrauminn. Í öðru lagi er landið orðið miðstöð á flugleiðum milli heimsálfa, og er þess vegna ástæða til að ætla, að hingað komi fleiri til dvalar en áður. Í þriðja lagi er meginland Evrópu nú sem stendur lokað land, og hafa ferðamannafrömuðir haft orð um það, að meðan það er ýmsum erfiðleikum háð að ferðast til Evrópulandanna, t. d. Ítalíu og Frakklands, og að það muni draga mjög úr löngun manna til þess að fara þangað, þá væri einmitt núna tíminn, sem hægt væri að snúa ferðamannastraumnum meira hingað en áður

og undirbúa þannig framtíðina til þess að gera Ísland að verulegu ferðamannalandi. Einn þáttur í þessum undirbúningi hlýtur að verða sá, að við verðum að hafa hér einhverja aðila til þess að veita þessu fólki fyrirgreiðslu í svipuðu formi og ferðamannaskrifstofan byggist á og talin var hafa gefizt vel. Ég tel því sjálfsagt, að þessi 1. verði sett að nýju eða sú frestun, sem um framkvæmd þeirra var gerð, verði upphafin og 1. komi í gildi eins og hér er gert ráð fyrir. Að visu þarf þó fleira að koma til til þess að móttökuskilyrði komist í gott horf fyrir erlenda ferðamenn; það krefst t. d. nýrra hótela og ýmislegs fleira, sem og þegar er að nokkru leyti í undirbúningi. Hafa af hálfu samgmn. þegar verið lögð nokkur drög að undirbúningi þessa máls, og er þetta frv. einn þáttur í þeirri viðleitni að skapa hér sæmileg móttökuskilyrði fyrir þetta fólk, sem við vitum, að mun koma hingað og óska eftir að fá hér sæmilega fyrirgreiðslu, svo að ferðin geti orðið þeim til ánægju og þjóðinni til sóma og fjárhagslegs ávinnings. — Vil ég svo endurtaka þakkar mínar til hv. allshn., sem um málið hefur fjallað, og vona, að frv. fái að ganga sinn gang áfram.

ATKVGR.

Fr. vís. til 2. umr. með 20 shlj. atkv.

Á 36. fundi í Nd., 21. nóv., var frv. tekið til 2. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 20 shlj. atkv.

2.—6. gr. samþ. með 21 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Fr. vís. til 3. umr. með 21 shlj. atkv.

Á 38. fundi í Nd., 23. nóv., var frv. tekið til 3. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Fr. v. samþ. með 19 shlj. atkv. og afgr. til Ed.

Á 36. fundi í Ed., s. d., skýrði forseti frá, að sér hefði borizt frv. frá Nd., eftir 3. umr. þar.

Á 38. fundi í Ed., 27. nóv., var frv. tekið til 1. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Fr. vís. til 2. umr. með 10 shlj. atkv. og til allshn. með 10 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið fram.

20. Æfinga- og tilraunaskóli.

Á 35. fundi í Nd., 19. nóv., var útbýtt:
Frv. til l. um æfinga- og tilraunaskóla (þmfrv., A. 173).

Á 36. fundi í Nd., 21. nóv., var frv. tekið til 1. umr.

Frsm. (Sigfús Sigurhjártarson): Herra forseti. Þetta frv. er flutt af menntm. d. að beiðni hæstv. menntmrh. Frv. er samið af millipn. í skólamálu. Menntm. hefur ekki rætt frv. að neinu ráði og raunar næstum ekki, og hafa einstakir nm. því óbundnar hendur um afstöðu til þess á síðari stigum. En n. mun taka það til ræðilegrar athugunar — eins og önnur frv., sem hjá henni eru, — að lokinni 1. umr.

Um málið vil ég að öðru leyti taka fram, að í lögum um Kennaraskóla Íslands, frá 14. apríl 1943, segir svo, með leyfi hæstv. forseta: „Stofna skal, svo fljótt sem því verður við komið, æfinga-skóla í sambandi við kennaraskólann með öllum ársdeildum venjulegra barnaskóla.“ Þetta frv. er flutt fyrst og fremst til fullnægingar á þessu ákvæði l. um Kennaraskóla Íslands. Eins og öllum er kunnugt, hlýtur undirbúningur kennaraefna að öðrum og verulegum þræði að vera fólgin í því, að þeir fái raunverulega æfingu við kennslustarf. Þessar æfingar fyrir kennaraefni hafa verið í kennaraskólanum um allan langt skeið, en við slæmar aðstæður, eins og kemur fram í því, að sett var í l., að „stofna skyldi svo fljótt sem því verður við komið“ sérstakan æfinga-skóla fyrir kennaraskólann. — En þetta er ekki nema annar höfuðtilgangur frv. Hinn er að koma á fót rannsóknarstofnun í uppeldismálum og leiðbeiningastofnun fyrir kennara almennt. Við ætlumst til þess, að í þessum skóla fari fram tilraunir um nýjungar í kennslutækni, og miðað einnig við það, að skólanum verði falið að gefa út leiðbeiningarrit fyrir kennara og aðra upp-alendur, eftir fyrirhuguð fræðslumálastjóra, þar sem árangur af tilraunum skólans í kennslu sé birtur.

Ég sé ekki ástæðu til að hafa fleiri orð um þetta mál á þessu stigi, en óska, að frv. verði, að lokinni umr., vísað til 2. umr. og lýsi yfir, að menntm. mun taka frv. til ræðilegrar meðferðar á milli 1. og 2. umr.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 22 shlj. atkv.

Á 68. og 69. fundi í Nd., 15. og 18. febr., var frv. tekið til 2. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 70. fundi í Nd., 19. febr., var frv. enn tekið til 2. umr. (A. 173, n. 406).

Frsm. (Páll Þorsteinsson): Menntm. deildarinnar hefur athugað þetta frv. milli 1. og 2. umr. og leggur til, að það verði samþ. óbreytt.

Þetta er í raun og veru gamalt mál. Þegar lögin um kennaraskólann voru endurskoðuð 1933, var grein felld inn í þau, sem hljóðar svo:

„Stofna skal, svo fljótt sem hægt er, tilraunaskóla, er verði starfræktur í sambandi við kennaraskólann.“ Með þessu ákvæði 1933 var stefnan ákveðin, svo að það er í raun og veru ekkert nýtt frv. á ferðinni. Alþingi hefur nú ákveðið að leggja fram fé í fjárlögum til skólans að upphæð 250 þús. Þetta frv. er því að sjálf-sögu afleiðing af þeirri ákvörðun, sem Alp. hefur með því tekið. Þetta er því aðeins staðfesting.

Þessi tilraunaskóli á að sjálf-sögu fyrst og fremst að vera til þess að gera kennarana hæfari og veita þeim nokkra reynslu. Þá er og rétt að geta þess, að þeim börnum, sem sækja þennan tilraunaskóla, er ætlað að fá þar fullkomna barnafræðslu, og gæti þessi skóli þá um leið létt nokkuð á barnaskólunum hér í Rvík. Ég sé svo ekki ástæðu til að fjölýrða um þetta frekar.

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 18 shlj. atkv.

2.—7. gr. samþ. með 18 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frv. vísað til 3. umr. með 19 shlj. atkv.

Á 72. fundi í Nd., 21. febr., var frv. tekið til 3. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. samþ. með 19 shlj. atkv. og afgr. til Ed.

Á 69. fundi í Ed., s. d., skýrði forseti frá, að sér hefði borizt frv. frá Nd., eftir 3. umr. þar.

Á 71. fundi í Ed., 25. febr., var frv. tekið til 1. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 9 shlj. atkv. og til menntm. með 10:2 atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið frammar.

21. Menntun kennara.

Á 35. fundi í Nd., 19. nóv., var útbýtt:
Frv. til l. um menntun kennara (þmfrv., A. 174).

Á 36. fundi í Nd., 21. nóv., var frv. tekið til 1. umr.

Frsm. (Sigfús Sigurhjártarson): Herra forseti. Það gegnir líku máli um þetta frv. eins og það, sem er á þskj. 173 og ég hef nýlengi að mæla fyrir. Þetta frv. er flutt á sama hátt af menntm. að beiðni hæstv. menntmrh. — Þetta frv., sem hér liggur fyrir, fjallar um kennaramenntun, og hefur í því verið safnað saman á einn stað öll

um ákvæðum um allar þær stofnanir, sem til þessa hafa veitt kennaramenntun hér á landi. — I. kafli frv. fjallar um sjálfan kennaraskólann. Á l. um kennaraskólann er þó ekki lagt til með þessu frv. að gera verulegar breyt., enda starfar hann samkv. l. frá 1943, sem þá voru mjög rækilega og vel undirbúin. Tvennt er þó í þessu frv., sem er nokkru fyllra og nokkuð með öðrum hætti en í nügildandi l. um kennaraskólann. Annars vegar eru það inntöskukilyrðin. Þau eru hér ákveðnari og reyndar nokkru strangari en samkv. nügildandi l. Hér er gert ráð fyrir, að inntöskukilyrði í kennaraskólann verði þau sömu og inntöskukilyrði í menntaskóla, miðskólapróf úr bóknaðsdeild. Með þessu verður kennaraskólinn hliðstæður menntaskólum og fær hliðstæð réttindi. Það eru í frv. þau nýmæli, að ýmsar höfuðnámsgreinar kennaraskólans fái sama gildi sem námsgreinar menntaskóla, þ. e. a. s., að próf í þeim jafngildi prófi í sömu greinum frá menntaskóla. Nemandi, samlökið hefur kennaraprófi samkv. þessum till., þarf, til þess að öðlast stúdentsréttindi, ekki að taka próf nema í nokkrum námsgreinum, í máladeild í latínu og nokkrum öðrum málum, og í stærðfræðideild fyrst og fremst í stærðfræði og eðlisfræði. Þetta eru gagnkvæm réttindi þeim, sem stúdentar öðlast. Þeir þurfa að bæta við sig námi í uppeldisfræði og kennsluæfingum til þess að öðlast kennararéttindi.

II. kafli er um kennaradeild við Háskóla Íslands. Þar er um nýmæli að ræða, þar sem gert er ráð fyrir því, að stofnað verði til sérstakrar deildar við háskólann, sem veiti kennslu í uppeldisfræðum, og að þangað geti þeir farið, sem lokið hafa kennaraprófi, þótt ekki hafi þeir lokið stúdentsprófi. Hlutverk deildarinnar er: Að veita barna- og unglingakennurum framhaldsmentun, að búa þá, sem lokið hafa almennu kennaraprófi eða stúdentsprófi, undir kennslustörf við miðskóla og gagnfræðaskóla og að annast rannsóknir og leiðbeiningar í þágu uppeldismála landsins, meðal annars með stöðuval. Það er gert ráð fyrir, að þessi deild starfi í mjög nánú sambandi við Kennaraskóla Íslands og þó sérstaklega við æfinga- og tilraunaskólann.

III. kafli frv. fjallar um Íþróttakennaraskóla Íslands. Sú stofnun er til og er starfandi á Laugarvatni, og er ekki gert ráð fyrir í þessu frv., að neinar breyt. verði á hennar l. Þó er hér lagt til, sem ekki hefur áður tíðkapt, að til þess að sá, sem lokið hefur prófi frá Íþróttakennaraskólanum, öðlist Íþróttakennararéttindi, þurfi hann einnig að hafa lokið almennu kennaraprófi. Að sjálfsögðu geta menn til þess stundað nám utan kennaraskólans, þó að þeir hafi ekki lokið kennaraprófi, en það nám veitir þeim ekki réttindi til þess að kenna við skóla landsins. Hins vegar gætu þeir orðið leiðbeinendur um Íþróttir og kennt á námskeiðum.

IV. kafli frv. er um Handiðakennaraskóla Íslands. Það er gert ráð fyrir því í frv., sem fyrir þ. liggur og samið er af millipn. í skólamálum, að horfið verði að því ráði að auka mjög verkefni nám við unglingaskóla landsins. En það er ljóst, að mjög mun á það skorta, að við höfum

nóga hæfa kennara til þess að annast þessa kennslu. Hér í þessu frv. er lagt til, að úr þessu verði bætt með því að koma upp sérstökum handiðakennaraskóla, sem væri þá á sínu sviði hliðstæður Íþróttakennaraskóla Íslands, og þyrftu nemendur að hafa lokið almennu kennaraprófi til þess að handiðakennaraprófið veiti þeim sérkennararéttindi. Þessi stofnun er starfandi nú þegar, því að í handiðaskólanum hér í Reykjavík njóta nú kennaraefni frá kennaraskólanum sérkennslu í verklegum greinum. Og þessi kennsla er kostuð af ríkinu, eins og kennsla kennaraefna að öðru leyti. N. taldi rétt, að vel mætti fela handiðaskólanum þetta starf fyrst um sinn, eins og verið hefur, en sjálfsagt væri rétt að gera ráð fyrir, að þessi kennsla fari í framtíðinni fram í eins konar framhaldsdeild í sambandi við Kennaraskóla Íslands.

V. kafli frv. er um hússtjórnarkennaraskóla. Sá skóli er nú þegar til. Er ekki lagt til að gera verulegar breyt. á stjórn hans og starfsháttum, nema það, sem hliðstætt er við aðra skóla, sem frv. er um, að stúlkur, sem stunda nám í þessum skóla, þurfi að hafa lokið almennu kennaraprófi og prófi frá þessum skóla til þess að fá sérkennararéttindi.

VI. kafli frv. fjallar um almenn réttindi kennara. Sé ég ekki ástæðu til að rekja efni þess kafla á þessu stigi málsins.

Menntmn. mun taka málið til rækilegrar athugunar á milli 1. og 2. umr. Einstakir nefndarmenn hafa óbundnar hendur um einstök atriði frv.

ATKVGR.

Fr. vísar til 2. umr. með 23 shlj. atkv.

Fr. var ekki á dagskrá tekið frammar.

22. Lax- og silungsveiði (frv. BÁ).

Á 35. fundi í Nd., 19. nóv., var útbýtt:

Fr. til l. um breyt. á l. nr. 112 9. okt. 1941, um lax- og silungsveiði (þmfrv., A. 176).

Á 37. fundi í Nd., 22. nóv., var frv. tekið til 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 39. fundi í Nd., 26. nóv., var frv. aftur tekið til 1. umr.

Fr. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 21 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

Film. (Bjarni Asgeirsson): Herra forseti. Ég hef nú reynt í grg. þessa litla frv. að taka fram aðalefni málsins og rök. Og af þeim ástæðum tel ég, að ég geti farið fljótt yfir sögu með fram-sögu í þeirri von, að hv. alþm. sé þetta ljóst. En þannig er um þetta í fám orðum sagt, að það hefur komið fram við framkvæmd laxveiðilag-anna eða þessi ákvæði í l., að ekki er heimilt að

veiða fisk úr sjó. Það hefur komið fram og er talið mjög vafasamt, að menn, sem búa við sjávarströndina, frammi við árosana, hafi heimild til að leggja net í fjöruborðinu hjá sér og megi láta þau liggja á meðan flæðir yfir netin og af þeim aftur, enda þótt það sé alveg uppi í landsteinum, þó fyrir ofan netlög, en þau ná frá stórstraumsfjöruborði 115 metra þar fram og út í sjó. En jafnvel fyrir ofan netlög er talið hæpið, að menn megi leggja net í land sitt samkv. 1. Nú hljóta allir að sjá, að þótt á stöku stað hagi þannig til, að laxinn fer það nærri landi, að hann fari í slík net sem þessi, er það mjög óviða og í mjög litlum mæli. En hins vegar ætti það að vera augljóst máli, að úti í breiðum fjörðum er ólíkt minni hætta, sem laxveiðunum stafar af því, að þarna séu lögð net, en við landið eða inni í árósum, þar sem gönguvegurinn fyrir laxinn þrengist, en þar er það leýft út frá báðum löndum. En í breiðum fjörðum, þar sem einn og einn lax slagar upp að ströndinni, er þeim bændum, sem þar eiga land að, fyrirmanað að nota þessi hlunnindi, sem geta einstöku sinnum orðið mikil hlunnindi fyrir þá, þótt það sjái ekki högg á vatni miðað við veiðina í heild. Hér virðist mér og fleirum, sem gengið sé óþarflega á rétt einstöku manna, sem hér eiga hlut að máli, að banna þeim að nota sér þessi hlunnindi, sem þeim af náttúrunnar hendi tilheyra. En stéttarbræður þeirra, sem búa ofar í fjörðum og upp með ám, þar sem miklu hægara er að taka laxinn í stórum torfum, þeim er leýft að veiða lax í neti. Það er eingöngu til þess að fá bætt úr þessari réttarskerðingu, sem kemur illa niður á einstaka bændum, að ég fer fram á þessa breytingu. Ég er ekki að halda því fram, að hér eigi að raska að neinu leyti þeim höfuðtilgangi 1. að takmarka þá hættu, sem laxinum getur verið að því að vera dreginn upp áður en hann kemur í árnar til að hrygna. Hættan er ekki meiri en við ýmsar veiðar, sem leyfðar eru með 1., og ég vænti þess, að þeir bændur, sem búa á þeim fjörðum, sem þannig er áttast um að hafa þetta frá náttúrunnar hendi, fái sama rétt til að nota þessi hlunnindi með þeim takmörkunum, sem 1. setja, eins og aðrir bændur, sem nota þessi veiðileyfi samkv. lögnum.

Jörundur Brynjólfsson: Herra forseti. Það er fjarri því, að ég hafi nokkra hvöt til þess að vera þeim mönnum meinsedarmaður, sem gætu haft hag af því að veiða lax í sjó. Og ef aðeins væri á það að líta, þeirra hlunnindi og ekkert frekara, þá mætti telja meinfangalaust að veita slíka heimild, sem felst í þeirri breyt, sem hv. þm. Mýr. ber fram við laxveiðilögin. Eða ef það gæti komið til greina aðeins eitthvert lítilræði, sem enga verulega verkun hefði upp á þessi hlunnindi bænda landsins, þá mætti segja, að ekki væri mikill skaði skeður, þótt heimildin væri veitt. En slíku er ekki til að dreifa.

Við vorum það lánsamir, þegar laxveiðilögin voru sett árið 1932, að nær hvergi hafði verið stunduð sjávarveiði. Að visu hafði það verið borið dálítið við, en ég ætla, að það hafi ekki verið nema á 3 stöðum, sem þau hlunnindi voru

Alpt. 1945. C. (64. löggjafarþing).

talin og metin til verðs með jörðinni og komið inn í fasteignamat. Það mun hafa verið eitthvað víðar borið við að veiða lax með ströndum landsins, en á mjög fáum stöðum þó, og ætla ég, að það hafi ekki verið fært til fasteignamats nema á 2 eða 3 stöðum. Ég þori að visu ekki að fullyrða þetta, en það skiptir ekki heldur miklu máli. Fyrir þær sakir er þessi heimild í laxveiði, að það er heimilt á þessum fjörðum, þar sem laxveiðin hefur verið metin til dýrleika og komið inn í verð jarðanna. Aðeins á þeim stöðum, en hvergi annars staðar, er heimilt að veiða úr sjó. Langsamlega hefði það verið æskilegast, og jafnvel þótt hið opinbera hefði þurft að leggja á sig að innleysa þessa veiði og banna alls staðar veiði í sjó. Sjávarveiðin, ef farið er að stunda hana að ráði, er eitt hið mesta skaðræði fyrir göngu laxins upp í árnar. Þetta þekkja allir, sem þekkja nokkuð til laxveiða. Og í þessu efni mætti það verða til varnaðar, hvaða reynslu aðrar þjóðir hafa fengið af þessu. Danir hafa stundað veiði í sjó, og fyrir þær sakir hafa þeir gefið upp við að bjarga laxveiðunum hjá sér. Í Svíþjóð hefur einnig verið stunduð laxveiði í sjó, og sjá þeir mjög mikið eftir því, hve seinir þeir voru að breyta 1. til þess að leggja hindranir á þessa veiði. Veiðin þar hafði gengið til þurrðar, en reynt var að bjarga henni með því að koma á félagsveiði. Nokkru hefur verið bjargað, en hvergi þó eins og gert hefði verið, ef sjávarveiði hefði ekki verið leyfð. Ég tilnefni ekki fleiri dæmi um þetta.

Mér skilst, að þetta ætti að nægja hv. þm. til að gæta hér fyllstu varúðar og leyfa ekki laxveiði í sjó. Það nær ekki nokkurri átt, fyrir hagsmuni örfárra manna, að leggja veiðihlunnindin í hættu hjá mörgum hundruðum og jafnvel þúsundum manna í landinu. Eftir því, sem hv. þm. Mýr. rökstyður mál sitt, skilst mér, að hér sé ekki um mikið að ræða. En gerum nú ráð fyrir, að það kunni að slæðast ein og ein kind upp að ströndinni, og að þetta sé alveg saklaust, þó að leýft yrði, — að það sé enginn skaði skeður, — og mér skilst, að þetta eigi að vera nokkurs virði fyrir þá, sem réttinn eiga að öðlast, en engum öðrum að gera skaða. Eftir hverju er þá verið að sækjast? Þetta er náttúrulega sett fram í þessum búningi til þess að fá menn frekar til fylgis við málið en ef flm. lýsti því eins og fyrir þeim vakir, sem vilja fá þessi hlunnindi, því að það er ekki gert til þess að fá eina og eina laxkind. Þeir vilja fá mikið, og sumir þeirra hafa von um að geta fengið mikla veiði og haft af því mikil hlunnindi, og þess vegna er þetta mál borið fram. Og það er í því, sem skaðræðið er fólgið, að þetta getur orðið til þess að torvelda göngur laxins upp í árnar, með því að taka hann í sjó. Og sjá allir, ef það er gert víðsvegar meðfram ströndum landsins, hverjar afleiðingar af því verða fyrir laxgöngur upp í árnar. Ég held, að við ættum fremur hér á Alþ. að geta gert eitthvað til að auka þessi hlunnindi, gera frekar ráðstafanir til þess, að menn gætu átt von á því á hverju sumri að fá nokkur hlunnindi og þá sem mest, án þess þó, að veiðin gangi til þurrðar, og að sem flestir gætu haft hagræði og hags-

muni af því að fá veiði, fá nýmeti, einmitt á þeim slóðum, þar sem erfiðast er að ná til þess, eins og enn háttar til hjá okkur. Mér fyndist mjög ánægjulegt til þess að vita, ef menn mættu eiga von á því, að sem flestir búendur landsins, sem eiga land að ám og veiðivötnum, gætu átt von á að fá nýmeti fyrir sig og heimilisfólkið. Og vissulega ber fremur að gera eitthvað til að auka þessi not og hlunnindi heldur en að gera ráðstafanir, sem hindra og torvelda í stórum stíl, að laxinn geti gengið upp í árnar, og gæti leitt til þess að eyða veiðinni í ám og vötnum landsins. Vitaskuld hagar misjafnlega til við sjóinn hvað áhrærir þetta, og mætti næstum búast við, að þetta hefði mismunandi miklar verkanir. En í námunda við árnar og veiðivötnin, sem laxinn hefur göngur sínar í, þar mundi veiðin verða stunduð og valda mestum skaða, og þar er það líka, sem mest ber að óttast. Nú er það svo, að þegar laxinn hefur göngu sína upp í árnar, þá fer hann ekki strax upp í þær, þegar hann kemur upp að ströndinni, heldur syndir hann aftur og aftur út frá ósunum og syndir aðeins upp í áróšana. Þess vegna eru ótal skilyrði á slíkum stöðum að taka laxinn, þegar hann er kominn upp að ströndinni og hefur göngu sína upp í árnar. Og það er þetta, sem áreiðanlega er vert að fyrirbyggja, að eigi sér stað. Mér finnst hv. þm. líka vera seinheppinn í því, hvers konar veiðitæki sé leyft að nota við laxveiðina. Honum nægja ekki venjuleg net, heldur vill hann, að það megi hafa króknat líka. Þetta gefur til kynna, hver hugsunin er og á hvern hátt á að stunda veiðina. Það er gengið frá þeim netum á þann hátt, að það er engin leið, að þeir laxar, sem ekki ánetjast, sleppi aftur. Það er svo fullvíst, að lax sleppur ekki lifandi úr þeim veiðiklóm aftur, sem áttu að hremma hann.

Í laxveiðil., sem nú gilda, eru slíkar veiðiaðferðir ekki aðeins bannaðar í ám og vötnum, heldur er líka bannað að veiða í sjó í slíkt veiðitæki. Og þar sem það hefur viljað til, að lax hefur ánetjast í sjó, þá er skylt, svo framarlega sem hann er með líftóru, að sleppa honum aftur. Þetta gefur til kynna, hvað löggjafinn á þeirri tíð lagði upp úr því að vernda laxinn fyrir því að vera veiddur í sjó. Ástæðurnar fyrir því hafa ekki breytzt, þær eru sígildar, og þess vegna nær það vitaskuld ekki nokkurri átt að rýmka aðstæður, svo að farið yrði að veiða lax í sjó, því að einmitt langt úti frá árósunum gengur laxinn með ströndinni. Það er því öðru nær en það sé rétt, sem hv. þm. Mýr. var að halda fram, að þangað slæddist ein og ein kind, enda þarf ekki frekar vitnanna við um þetta mál, þar sem farið er fram á að opna sjávarveiðina.

Það segir hér í 1. gr. frv., að heimildin eigi bæði að ná til þess að leggja lagnet og króknat frá meginlandinu, ofan netlaga.

Um orðalag frv. skal ég ekki fjölyrða, en mér þykir betra orðalag „ofan netlaga“ en „innan netlaga“. Annars virðist mér það ekki skipta miklu máli.

Ég vil vænta þess, að hv. landbn. athugi þetta

mál vel, áður en hún fellst á nokkrar breyt. eða rýmkun hér að lútandi.

Flm. (Bjarni Asgeirsson): Ég skal ekki vera margorður um þetta mál, enda er ég sammála hv. þm. Árn. um friðun laxins í aðalatriðum, en mér þótti hann mikla um of fyrir sér þá hættu, sem fylgdi samþykkt þessa frv. Vitanlega er hættan miklu meiri þar, sem veitt er í árósunum, en þar er víða leyfð veiði frá báðum löndum. Hitt er rétt, að þar sem laxveiði er leyfð með stórvirkum drápstækjum, þar getur þetta verið hættulegt. Það, sem vakir fyrir mér, er, að sem flestir búendur hafi not laxveiðinnar með venjulegum tækjum. Ég vil ekki meina þeim bændum að veiða, sem búa á ströndinni, og tel þá ekki hættulegri en aðra. Ég hafði ekki hugsað mér að leggja til, að notuð yrðu önnur net en þau, sem nú eru leyfileg. Ef önnur net eru talin, þá er það yfirsjón mín.

Jörundur Brynjólfsson: Örfá orð vil ég segja út af ræðu hv. þm. Mýr. Mér virtist hann ætla að bjarga veiði í ánum með því að leyfa enn þá hættulegri veiði í fjöörðunum. Mér virðast þetta alleinkennileg rök. Ég sé enga takmörkun þess, hvaða veiðitæki má nota, og ætla, að úr því geti orðið þau tæki, sem hættuleg hafa reynzt annars staðar.

Hv. þm. Mýr. hljóp yfir það, sem ég benti á, að laxinn fer margar ferðir upp að ströndinni og því meiri líkur til að veiða hann þar heldur en þar, sem hann fer einungis ákveðnar ferðir, auk þess sem vissir kaflar í ám eru friðaðir. Það væri miklu fremur ástæða til að takmarka veiðina meir en nú er heldur en að rýmka til. Sem betur fer er það stöðugt að færast í það horf, að eingöngu verði leyfð stangarveiði í ám, enda væri allt annað að stíga spor aftur á bak.

Flm. (Bjarni Asgeirsson): Það, sem okkur hv. 1. þm. Árn. greinir á um, er það, hvort meiri hætta er sköpuð með því að leyfa þá veiði, sem farið er fram á í frv., eða þá veiði, sem þegar er leyfð. Ég tel hér tvímælalaust að um minni hættu sé að ræða með þeirri veiði, sem um ræðir í frv. Hv. 1. þm. Árn. benti á, að kaflar í ánum væru friðaðir og langt á milli netlaga, en ég hygg, að ekki geti orðið lengra á milli netlaga í ám en fjöörðum, sem eru breiðir og kannske margar mílur á lengd. En eins og ákvæði laganna eru nú, er gengið á rétt þeirra, sem á ströndinni búa. Hann talaði um, að þau tæki, sem lagt væri til, að notuð yrðu, væru álíka og þau tæki, sem hættuleg hafa reynzt í öðrum löndum, en þar var þannig farið að, að stór svæði voru þurrkuð upp, en hér er einungis lagt til, að netin verði lögð þar, sem sjór fellur af.

Fari svo, að öll netveiði verði bönnuð, þá kemur það auðvitað jafnt við alla, og er ekkert við því að segja.

Fjmrh. (Pétur Magnússon): Ég verð að segja það, að ég undrast engan veginn, þótt slíkar till. sem þessi komi fram, en það er ekki vegna þess,

Lax- og silungsveiði (frv. BÄ). — Vegalagabreyting (frv. BK).

að ég telji þær miða í rétta átt. Þegar laxveiðilögin voru sett, var það einkum stytting veiðitímans, sem hafði þýðingu, jafnframt því, sem lagnir voru takmarkaðar og ýmsar fleiri hömlur settar. En þá sást yfir þá miklu nauðsyn að vernda bergvatnsárnar. — Hv. 1. þm. Árn. gat þess, að netaveiði hefði að mestu lagzt niður, en þó mun hún enn þá viðgangast í bergvatnsánum og þá einkum á haustin. Að þetta skuli vera liðið, er óhæfa.

Ég er viss um, að laxveiðimálin komast ekki í gott horf fyrr en búði er að flokka árnar, og banna netaveiði sem viðast. Ef laxveiðilögin hefðu náð tilgangi sínum, ætti árangur að vera kominn í ljós, en svo virðist ekki, t. d. brást veiði nú í sumar. Ég skal þó ekki halda því fram, að veiði gæti ekki brugðizt, þó að allt væri í lagi, en einhver árangur ætti að sjást.

Meðan þetta er svo um bergvatnsárnar, er eðlilegt, að ásókn sé af þeim, sem við sjóinn búa, en ég er ekki í vafa um, að það væri heppilegast fyrir alla, að friðunin væri aukin. Þó er ég ekki að halda því fram, að banna þurfi alla netaveiði. En þetta þarf ýtarlegrar athugunar, og kvaddi ég mér aðallega hljóðs til að stinga þessu að hv. landbn., sem ég geri ráð fyrir, að fái þetta frv. til meðferðar að umr. lokinni.

Jörundur Brynjólfsson: Mér þykir vænt um að heyra, að hæstv. landbrh. er á þeirri skoðun, að svo verði að ganga frá þessum málum, að tryggt sé, að stofninn skerðist ekki. Síðan laxveiðilögin voru sett, hefur skilningur manna aukizt, og sums staðar hafa menn komið á fót félagsveiði. Þannig er það t. d. í minni sveit. — Hæstv. ráðh. minntist á netaveiði í bergvatnsám, en ég held, að þar sé ekki leyfð netaveiði, nema í klak.

Hv. þm. Mýr. vildi láta líta svo út, að í þeim löndum, þar sem netaveiðin hefur reynzt hættuleg, hafi verið veitt úti í sjó. Ég geri ráð fyrir, að þetta sé rétt, en þar hefur þá líka þessi veiði í sjó eyðilagzt laxagengdina, og er það ekki gott fordæmi. Ég ætla svo ekki að reyna meir á þolinnæði hæstv. forseta.

ATKVGR.

Fr. vís. til 2. umr. með 22 shlj. atkv. og til landbn. með 22 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið fram.

23. Vegalagabreyting (frv. BK).

Á 40. fundi í Nd., 27. nóv., var útbýtt:

Fr. til l. um breyt. á vegalögum, nr. 101 19. júní 1933 (þmfrv., A. 218).

Á 42. fundi í Nd., 29. nóv., var frv. tekið til 1. umr.

Fr. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 21 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

Flm. (Björn Kristjánsson): Herra forseti. Eins og kemur fram í grg. með þessu frv., þá er það flutt samkv. beiðni hreppsnefndaroddivitans í Óxarfjarðarhreppi. Ég sé ekki ástæðu til að fara mörgum orðum um það. Þetta er ekkert stórmál, en getur þó verið dálitið þýðingarmikið fyrir suma hreppa á landinu, þar sem mikið er af hreppavegum. Og í Óxarfjarðarhreppi er mikið af þeim.

Það gjald, sem nú er greitt af hverjum verkfærum karlmanni í sveit til endurbóta á hreppavegum, er nú heimilt að hafa hæst 5 kr. á mann, en var fyrst 2 kr. Þetta fyrirkomulag er orðið mjög úreitt. Upphaflega var þetta vinnukvöð, þannig að hver verkfær karlmaður skyldi vinna einn dag kauplaust að endurbótum á hreppavegum á ári. Síðar var þessu breytt þannig, að menn gátu leyst sig frá þessari kvöð með því að borga 2 kr. gjald, sem síðar var hækkað í 5 kr., og þetta mun hafa verið venjulegt dagkaup, fyrst 2 kr. og síðar 5 kr. En eins og allir sjá, er þetta eftir nügildandi peningaverði orðið svo lágt gjald, að það skiptir í raun og veru ákaflega litlu, hvort gjaldið er greitt eða ekki. En þó svo færi, — sem ég þó vona, að ekki verði, — að hv. þm. samb. ekki þetta frv., þá held ég, að það væri réttara að fella gjaldið alveg niður, því að það borgar sig varla að innheimta gjald, sem af hverjum manni nemur ekki nema 45—50 mínútna vinnu. Það verður lítið unnið fyrir það.

Þetta er ákaflega einfalt mál, og ég vona, að hv. þm. fallist á að heimila hrepps. að ákveða hreppaveggjaldið fyrir eitt ár í senn, samkv. því, sem lagt er til í þessu frv., þar sem það á við. Það eru að vísu til hreppar á landinu, þar sem engir hreppavegir eru, og þess vegna er þetta haft í heimildarformi, en ekki ákveðið þannig, að það sé skyldugreiðsla, því að ekki er miðað við, að þetta verði skylda annars staðar en þar, sem hrepps. sjá ástæðu til þess að leggja þetta gjald á. Ég veit t. d. um einn hrepp í Mýrasýslu, þar sem enginn hreppavegur er til, og það væri ósanngjarnt að ákveða, að hreppsúar þar borguðu hátt hreppaveggjald. Þess vegna er þetta í heimildarformi. — Ég sé svo ekki ástæðu til að hafa fleiri orð um þetta, en óska þess, að þessu máli verði að lokinni umr. vís. til hv. samgm. n.

ATKVGR.

Fr. vís. til 2. umr. með 19 shlj. atkv. og til samgm. með 20 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið fram.

24. Tollskrá o. fl. (frv. PO).

Á 48. fundi í Nd., 4. des., var útbýtt:

Frv. til l. um breyt. á l. nr. 105 1940, um breyt. á l. nr. 62 30. des. 1939, um tollskrá o. fl. (þmfrv., A. 272).

Á 50. fundi í Nd., 6. des., var frv. tekið til l. umr.

Frv. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 20 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

Flm. (Pétur Ottesen): Eins og um getur í grg. þessa frv., hefur Alp. borið bréf frá eigendum hraðfrystihúsanna, þess efnis, að felldur verði niður tollur af umbúðum, sem notaðar eru utan um hraðfrystan fisk. Nær þetta til vissra tegunda af pappír, sem notaður er til umbúða, og auk þess ætti það við pappa og pappaðskjur, sem notaðar eru í þessum tilgangi. Sú verðlækkun, sem hér verður um að ræða, er um 30% auk vörumagnstolls af þessum umbúðum.

Þegar þessi ákvæði voru sett í tollskrána, mætti það allmikilli andstöðu hér á Alp., og var ég meðal annarra á móti því. Hraðfrystingin er tiltölulega ný verkunaraðferð hér á landi, og við Íslendingar eigum í harðri samkeppni um markaði fyrir þessa vöru okkar. Það virðist því misráðið, að auk margra öruggleika, sem við eigum við að stríða með þessa vöru, eins og oft er, þegar um nýjar leiðir er að ræða, bæði um verkun og þá um leið nýja markaði, séu þeir, sem reka hraðfrystihúsin, látnir borga toll af þeim vörum, sem þeim eru nauðsynlegar til þess að gera þessa vöru söluhæfa. Það eru nógir erfiðleikar, þó að þessum sé rutt úr vegi. — Ég ætla svo ekki að fjölyrða meir um þetta, en óska, að fjhn. athugi málið og greiði götu þess.

ATKVGGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 24 shlj. atkv. og til fjhn. með 24 shlj. atkv.

Á 76. fundi í Nd., 27. febr., utan dagskrár, mælti

Pétur Ottesen: Þann 6. des. s. l. var vísað til fjhn. frv., sem ég flutti, um breyt. á tollskrá, þess efnis, að niður verði felldir tollar af pappírsumbúðum um hraðfrystan fisk. Enn sem komið er hefur ekki bólað á afgr. þessa frv. hjá n., og vildi ég þess vegna vænta þess, að svo gæti orðið hið allra fyrsta, og heiti ég á stuðning hæstv. forseta í því efni, ef með þarf.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið frammar.

25. Iðnfræðsla.

Á 48. fundi í Nd., 4. des., var útbýtt:

Frv. til l. um iðnfræðslu (þmfrv., A. 275).

Á 50. fundi í Nd., 6. des., var frv. tekið til l. umr.

Frsm. (Stefán Jóh. Stefánsson): Á síðasta Alp. kom fram frv. til breyt. á iðnöggjöfinni, sem miðaði að því að rýmka aðgang að iðnnámi. Málið var til meðferðar í þinginu, en var síðan vísað til ríkisstj., eftir að hæstv. samgmrh. hafði gefið yfirlýsingu um, að í undirbúningi væri athugun á breyt. á iðnfræðslulöggjöfinni. Þann 16. des. 1944 var skipuð nefnd til þess að athuga þetta mál. Í henni áttu sæti: Helgi H. Eiríksson, Einar Gíslason, Guðgeir Jónsson, Snorri Jónsson og Ragnar Jónsson. Árangurinn af starfi þessarar nefndar er frv. það, er hér liggur fyrir. Hæstv. ráðh. sendi iðnn. þetta frv. með þeim tilmælum, að hún flytti það. Nefndin hefur orðið við þeim tilmælum, en þó er rétt að geta þess, að einstakir nm. hafa óbundnar hendur um tillögur, sem fram kunna að koma.

Ég vil nú minnst á helztu atriðin, sem frv. þetta fjallar um.

Frv. er byggt á þeirri gömlu reglu, sem gilt hefur, að aðeins meistarar skuli hafa með iðnfræðslu að gera. Auk þess eiga nemendur að stunda nám í iðnskóla. Til að hafa eftirlit með iðnfræðslu skal skipa iðnfræðsluráð. Eftir 3. gr. frv. á ráðh. að skipa 4 menn í þetta ráð, eftir tilnefningu Landssambands iðnaðarmanna 2 og Albýðusambandsins 2, en síðan hefur nefndin óbundnar hendur um formannsal úr sínum hópi. — Ég skal geta þess, að mér finnst ráðið gæti verið öðruvísi skipað. Þm. vita, að iðnnemar hafa myndað félagsskap, og fyndist mér ekki óviðeigandi, að slíkt iðnnemasamband hefði einhverja íhlutun um skipun iðnráðs. En þetta er nú til athugunar í nefndinni.

Í 7. gr. segir nánar frá, hver séu verkefni iðnráðs. Þar stendur meðal annars, að iðnráð skuli ákveða, hvað marga nema megi hafa við hvert iðnfyrirtæki, með tilliti til þess, að þeir fái fullkomna kennslu. Það hefur löngum verið deilt um það, hvernig takmörkunum skuli hagað varðandi iðnnám. Eftir þessu frv. er það iðnráð, sem á að skera úr um slíkt, þannig að miðað verði við, að nemendur fái sem fullkomnasta kennslu.

Ég tel mjög nauðsynlegt, eins og nú er háttað, að fá allfjölmenna vel menntaða iðnaðarmannastétt, en til þess þarf að kosta kapps um að veita iðnnemum góða fræðslu. Við vitum allir, að nú eru sveinar látnir kenna nemendum, og ef of mörgum nemendum er hleypt í einhverja iðngrein, væru meistarnir ekki þess umkomnir að veita þeim nauðsynlega þekkingu. Það er því eðlilegt að setja það ákvæði, að nemendurnir fái að njóta fullkominnar kennslu í iðninni, og það er frá mínu sjónarmiði aðalatriði málsins. Hitt verður að fara á hverjum tíma eftir iðnaðarmönnum annars vegar og unga fólkinu hins vegar, sem fer til náms, hvað margir ganga inn á þessa braut, en það opinbera, sem á rétt á að láta sig verulega skipta fræðslu í þessum efnunum eins og öðrum greinum, á fyrst og fremst að hugsa um, að öruggt sé, að allir þeir, sem iðnaðarnáms leita, fái þar sem fullkomnasta fræðslu.

— Ég hef farið svo mörgum orðum um þetta atriði af því, að það hefur verið mikið umræðuefni hér á þingum áður og viðkvæmt deilumál.

Þá vil ég benda á, að í 8. gr., um skyldur iðnfræðsluráðs, er gert ráð fyrir að koma á hæfnisprófum. Hæstv. samgmrh. flutti fyrir tveimur árum till. hér á þingi um, að reyna skyldi að koma á hæfnisprófum og leiðbeiningum um stöðuval. Ég er fyrir mitt leyti þeirrar skoðunar, að það sé nauðsynlegt að koma þessu á, en þrátt fyrir samþykkt Alp. fyrir tveimur árum hefur lítið eða ekkert verið í þessu gert, en með þessu frv. er gert ráð fyrir með þessari till., að iðnfræðsluráð hafi þetta með höndum, og ætti það eftir eðli málsins að vera bezt komið í höndum þess ráðs, og mætti, ef svo yrði, gera sér nokkra von um, að þetta yrði að veruleika, sem vissulega er mjög þýðingarmikið atriði, að það sé komið á fót hæfnisprófum í stofnun, sem hefur með höndum leiðbeiningarstarfsemi um stöðuval.

Þá vil ég benda á, að í 17. gr. þessa frv. er ákvæði um, að meistara eða iðnfyrirtæki sé skylt að greiða iðgjöld til sjúkrasamlags fyrir nemendur sína. Hér er um atriði að ræða, sem nauðsynlegt er, að bundið sé, og ætlunin er, að þetta geti líka orðið í fullu samræmi við þá löggjöf, sem væntanleg er á yfirstandandi Alp. um almannatryggingar.

Þá vil ég að lokum vekja athygli á, að í 22. gr. frv. er atriði, sem hefur verið nokkurt þrætmál, en þar var mþn., sem skipuð var meisturum og sveinum og óháðum mönnum frá ríkisstj., öll á einu máli um, að ef yfir stendur verkfall eða verkban á vinnustað, þá skuli nemendur, sem stunda nám sitt, ekki taka þátt í framleiðslustörfum á meðan. Um þetta hafa stundum staðið nokkrar deilur, ef vinnustöðvun hefur átt sér stað í sambandi við iðnrekstur, en ég álit, að fyrir báða aðila, atvinnurekendur og verkamenn, sé eðlilegt, að löggjöfin skeri úr þessu, þar sem ekki er um að ræða venjulegt vinnuafli, heldur menn, sem stunda nám, þó að þeir stundi vinnu þar. Á þetta er minnst í grg., og vil ég lesa það upp með leyfi hæstv. forseta:

„Iðnnemar eru hvort tveggja í senn námsmenn og þátttakendur í atvinnulífinu. Í vinnudeilum undanfarið hefur afstaða þeirra oftlega borið á góma og valdið ágreiningi og óvissu. Þykir heppilegt að leysa það mál með því að taka þá út úr atvinnulífinu, þegar svo stendur á, með opinberri ráðstöfun.“

Ég skal geta þess í sambandi við 22. gr. 2. málsg., að þar er komið svo að orði, að ef vinnudeila stendur yfir svo lengi, að nemandi sé verulega meinað nám hennar vegna, þá geti iðnfræðsluráð framlengt námssamninginn um hæfilegan tíma. Þetta er gert til þess, að vinnudeilur, sem upp kunna að rísa, þar sem nemandi fella niður vinnu samkvæmt gildandi landslögum, verði ekki til þess, að möguleikar til fullkomins náms verði skertir að nokkru verulegu leyti.

Ég held, að ég þurfi svo ekki að rekja ákvæði frv. meir, en ég fyrir mitt leyti tel heppilegt, að þingið setji sem fyrst 1. um þetta efni. Þetta hef-

ur verið nokkurt deilumál, sérstaklega varðandi fjölda nemenda, sem stunda nám í vissum iðngreinum, auk þess sem með þessu frv. er leitað við að koma á nýmæli, sem er áreiðanlega heppilegt á sviði iðnaðarmála, en það eru hæfileika-
próf og leiðbeiningar um stöðuval.

Ég vil svo aðeins að lokum taka fram, eins og ég tók fram í upphafi máls míns, að grg. ber með sér, að einstakir nm. hafa óbundnar hendur um frv., og ég fyrir mitt leyti mun athuga hvað snertir breyt. á 3. gr. um það, hverjir eigi að skipa iðnráðið og hvaða aðilar eigi að tilnefna iðnfræðsluráðið.

Þar sem mál þetta er flutt af n., er ekki ætlað til, að því verði vísað til n., en ef breyt. koma fram undir meðferð málsins, þá mun n. væntanlega taka afstöðu til þeirra, þegar þar að kemur.

Samgmrh. (Emil Jónsson): Ég vil þakka hv. iðnn. fyrir, hversu greiðlega hún hefur komið málinu á framfæri. Það var, eins og hv. frsm. sagði, þannig til þessa máls stofnað, að í fyrri voru bornar hér fram breyt. á iðnaðarlögunum, sem hv. flm. sættust þá á, að yrðu dregnar til baka á þann hátt, að málinu væri vísað til stj. og hún fengi það til athugunar. Þessi athugun hefur nú farið fram af báðum aðilum, sem hér eiga hlut að máli, sveinum og meisturum og mönnum, sem um langt skeið hafa starfað að þessum málum, skólastjóra iðnskólans og fulltrúa sakadómara. Ég vænti því, að með frv. sé fengin eftir atvikum lausn, sem una meg við til frambúðar, og þætti þess vegna mjög æskilegt, ef þetta mál gæti fengið afgreiðslu á þinginu nú og yrði gert að 1. á þessu þingi.

Ég sé svo ekki, eftir hina ýtarlegu grg. frsm., að nein þörf sé að fara um frv. fleiri orðum.

ATKVGR.

Fr. v. vísað til 2. umr. með 21 shlj. atkv.

Á 51. fundi í Nd., 11. des., var frv. tekið til 2. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 18 shlj. atkv.

2.—33. gr. samþ. með 19 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Fr. v. vísað til 3. umr. með 18 shlj. atkv.

Á 52. fundi í Nd., 13. des., var frv. tekið til 3. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 64. fundi í Nd., 6. febr., var frv. aftur tekið til 3. umr.

Enginn tók til máls.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 65. fundi í Nd., 8. febr., var fram haldið 3. umr. um frv.

ATKVGR.

Fr. v. samþ. með 19 shlj. atkv. og afgr. til Ed.

Iðnfraðsla. — Nýbyggingarráð (frv. meiri hl. sjútvn. Nd.).

Á 62. fundi í Ed., s. d., skýrði forseti frá, að sér hefði borizt frv. frá Nd., eftir 3. umr. þar.

Á 64. fundi í Ed., 14. febr., var frv. tekið til 1. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVG.R.

Fr. vísað til 2. umr. með 11 shl. atkv. og til 1ðnn. með 12 shl. atkv.

Á 101. og 102. fundi í Ed., 8. og 9. apríl, var frv. tekið til 2. umr. (A. 275, n. 697).

Forseti tók málið af dagskrá, og var það ekki á dagskrá tekið frammar.

26. Nýbyggingarráð (frv. meiri hl. sjútvn. Nd.).

Á 14. fundi í Sp., 8. des., var útbýtt frá Nd.:
Fr. til 1. um. breyt. á 1. um. nýbyggingarráð, nr. 62 27. nóv. 1944 (þmfrv., A. 314).

Á 51. fundi í Nd., 11. des., var frv. tekið til 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 52. fundi í Nd., 13. des., var frv. aftur tekið til 1. umr.

Frsm. (Jóhann Jósefsson): Herra forseti. Þetta mál, sem hér er til umr., stendur í nánu sambandi við næsta dagskrármál, sem ræðir um breyt. á 1. um. fiskveiðasjóð Íslands. Allar umr., sem um þetta mál kunna að snúast, munu því í sjálfu sér vera bundnar hinu síðara frv. Ég tel því síður ástæðu til að fjölyrða um þetta frv. Það er, ef svo mætti segja, afleiðing af þeim till., sem gerðar eru í frv. um fiskveiðasjóð. Annars er þetta mál flutt af sjútvn. fyrir tilmæli atvnrh., eins og raunar einnig síðara málið. En í höndum hans og ríkisstj. í heild var málið undirbúið af nýbyggingarráði. Á síðasta þingi var sú hugmynd staðfest að leggja til hliðar ákveðna fjárhæð, sem skyldi varið til kaupa á framleiðslutækjum og til nýsköpunar atvinnulífsins, samkv. nánari ákvörðun nýbyggingarráðs. Þessi hugmynd var formlega viðurkennd, þegar 1. um. að taka 300 millj. kr. frá í þessu skyni voru sett af Alþ. Þótt það yrði ofan á, að ekki var lagt meira til hliðar en hér um ræðir, þá er það vitað, að uppi voru raddir í þjóðfélaginu, og komu þær opinberlega fram, sem töldu þetta fé ætti að vera allmiklu meira en raun varð á. Nú er það svo, að 1. gr. 1. um. nýbyggingarráð gerir ráð fyrir því, að á sérstakan reikning sé lögð þessi upphæð, sem ég nefndi. Það dróst lengi að leggja þetta fé til hliðar, en nú er það búið. Frv. það, sem hér liggur fyrir, vill gera þá breyt. á þessari 1. gr. 1., að við hana bæist: „Reikningur þessi nefnist nýbyggingarreikningur, og skal hann færður sem sérstakur eignarliður á efnahagsreikning seðladeildarinnar.“ — Svo kemur 2.

gr.: „Seðladeildinni skal skylt, gegn ríkistryggðri innieign hjá þeim stofnunum, er með sérstakri löggjöf er falið að sjá atvinnuvegum landsmanna fyrir lánum til kaupa á atvinnutækjum erlendis, að lána þeim íslenskan gjaldeyri í réttu hlutfalli við þá gjaldeyrisnotkun úr nýbyggingarsjóði, er leiðir af lánum þessara stofnana.“

Gert er ráð fyrir, að þessi lán, sem seðladeildin veitir þessum stofnunum, séu tryggð af ríkinu og seðladeildin sé alltaf ríkistryggð fyrir því fé, sem hún leggur fram í þessu skyni. — Enn fremur segir svo í sömu gr. þessa frv.: „Lán seðladeildarinnar sé með næst sami hundraðshluti af beinni gjaldeyrisnotkun við kaup framleiðslutækjanna og lán stofnananna nema af heildarframkvæmdum þeim, sem lán eru veitt til.“ — Í b-lið sömu gr. frv. segir: „Vextir af hinum ríkistryggðu innieignum skulu vera 0,5% hærri en meðalvextir af hinum erlendu innstæðum nýbyggingarreiknings á því almanaksári, er lánið er veitt, þó aldrei lægri en 1,5%.“ — Þetta hefur breytt dálitið í meðförum af eðlilegum ástæðum, síðan nýbyggingarráð gerði sínar frumtill. til ríkisstj. Nýbyggingarráð hafði í sínum till. miðað við, að erlendu innstæðurnar væru á einhverjum vöxtum. En nú hefur svo skipast, eftir því sem mér er hermt, að einhver hluti — jafnvel mikill hluti — erlendu innstæðnanna sé nú á engum vöxtum. Þess vegna er ekki hægt að miða eingöngu við prósenttölu, sem er hærri en hinir erlendu vextir, sem í sumum tilfellum eru engir. Þess vegna varð að setja ákvæði um lágmark slíkra vaxta, sem seðladeildin fengi hjá innlendum lánsstofnunum, og þá var ákveðið 1½%.

Ég held, að best sé að orðlengja ekki frekar um þetta mál, því að það yrði í öllum aðalatriðum það sama og það, sem ég mundi segja til framdráttar máli því, sem kemur hér á eftir. Það yrði þá að endurtaka það í umr. um frv. um fiskveiðasjóðinn, sem er, eins og áður er sagt, nátengt þessu máli. Og þessi frv. hljóta því að verða nokkurn veginn samferða.

Það er fullt samkomulag um, að sjútvn. atvugi þessi mál milli umr. Vildi ég því mælast til, að málunum yrði að þessari umr. lokinni vísað til 2. umr., og legg ég þann skilning í það, að frekari athugun á þessum frv. fari fram í sjútvn. milli 1. og 2. umr.

Eysteinn Jónsson: Á dagskránni í dag eru tvö frv., sem hanga að nokkru leyti saman. Það er frv. um nýbyggingarráð og frv. um fiskveiðasjóð. Mér þykir fara best á að ræða bæði þessi frv. í senn og skýra þá um leið, af hverju ég er ekki flm. að þessu frv., heldur að hinu. Vænti ég, að hæstv. forseti leyfi mér að ræða bæði málin nú þegar.

Vil ég þá fyrst ræða um það, sem nú er kallað fjárfesting. Eins og kunnugt er, eru nú uppi miklar áætlanir um framkvæmdir hjá útveginum, bæði um bátakaup og fiskiðnað. Til þessa þarf mikið fjármagn. Sama er að segja um landbúnaðinn. Þar er þörf lánsfjár til aukinnar ræktunar, áhaldakaupa og bygginga. Ef við lítum á aðrar framkvæmdir, má t. d. minna á raforkumálin, sem munu nema tugum milljóna. Sömu-

leiðis samgöngumál, vega, brúa og hafnargerðir. Nú síðast í dag er lagt fram frv. um eina vegarlagningu, sem á að kosta um 20 millj. kr. Til alls þessa þarf stórkostlegar lántökur, og er okkur nokkur vandi á höndum, því að þótt við eigum mikið fé, þá er takmarkað, hvað hægt er að gera á stuttum tíma.

Út af þessu vil ég taka fram, að það er illa farið, að ekki skuli hafa verið gerð áætlun um, hvað hægt er að framkvæma með því fé og þeim vinnukrafti, sem hægt er að komast yfir. Margir höfðu ætlað, að nýbyggingarráð mundi láta gera slíka áætlun. Úr því hefur þó ekki orðið. Starf þess hefur hnigið í aðra átt, eða að því að útvega einstök tæki o. fl., og skal það ekki rætt hér, en ljóst er, að slíka áætlun hefði þurft að gera, og jafnframt er nauðsynlegt, að menn geri sér grein fyrir, hvernig fjár verður aflað til þessara framkvæmda og kaupa, en til alls þessa þarf mestpart lánsfé. Þetta hefur verið látið undir höfuð leggjast. Og nú er búið að festa kaup á miklu af tækjum án þess að menn hafi aðstöðu til að gera upp við sig, að hverju má ganga í þessu efni. Ég vil aðeins láta þetta koma fram, þó að ég sjái ekki ástæðu til að halda um þetta neinn eldhúsdag. En það er nauðsynlegt, að menn geri sér ljóst, að hér er nokkur vandi á höndum og þessi mál eru nokkuð seint á ferð og mega ekki tefja úr þessu.

Um það atriði, hvernig á að afla lánsfjár, þá ber fyrst að athuga, hversu fjárfrekar framkvæmdirnar eru og bjóða síðan út lán og ákvæða þá fyrirfram, hvaða lán verða boðin út. Það sjá allir, hve hættulegt er að láta keppa um féð á frjálsum markaði. Gert er ráð fyrir, að fiskveiðasjóður hafi til ráðstöfunar 120 millj. kr., en ekki eru fyrir hendi neinar skýrslur um, á hverju þessi upphæð er byggð. Á þessu fæst kannske skýring við athugun málsins í n.

Með þessu frv. er enn þá augljósara, hve mikil þörf er heildarathugunar, sem fjárfloflun í þessu skyni hlýtur að byggjast á. Ég geri ráð fyrir, að erfið muni að fá samileg lán hér innanlands og þurfi þess vegna að grípa til sérstakra ráðstafana til að afla fjárláns. Nú tel ég það neyðarúrræði að skylda þjóðbankann til að veita löng og stór lán. Undanfarið hefur verið mikil þörf fjár í stríðslöndunum, en ég held þó, að þar hafi yfirleitt verið reynt að komast hjá að skylda þjóðbankana til að veita slík lán, og hafa þar einkum verið farnar tvær leiðir. Annars vegar hafa verið boðin út lán af miklum krafti til að fá menn til að láta fé af hendi, og hins vegar hefur verið gripið til þess að taka lán í þjóðbönkunum til skamms tíma. Hefur þessi leið verið valin til að raska ekki hagkerfunum og koma í veg fyrir viðskiptaörðugleika.

Ég álit, að við eigum í lengstu lög að reyna að fara þessar leiðir. Í öðru lagi væri reynandi að fá menn til að kaupa skuldabréf og bjóða þau út með miklu harðfylgi. Ríkisstj., sem telur sig hafa mikið fylgi, ætti að bjóða þetta út sem nýsköpunarlán og skírskota til þegnskapar manna að kaupa slík ríkistryggð skuldabréf. Þetta er leið, sem ég bjóst við, að nýbyggingarráð og ríkisstjórn mundu fara, og vil ég í því sambandi

skírskota til þess, að í stjórnarsamningnum er talað um skyldupátttöku manna í fyrirtækjum. Að visu er þar ekki bent á útboðsleiðina, en hún liggur þó beint við og mundi vafalaust fær, ef stjórnin tæki jafnframt kontrol á lánamarkaðinum. Komið getur til mála að semja um hluta af þeim lánnum, sem þarf, en í hinu er augljós hættu, að skylda þjóðbankann til að veita slík stór lán.

Við getum hugsað okkur að setja þetta dæmi þannig upp: Á móti innstæðum okkar erlendis standa eignir manna hér. Nú er það auðsætt, að sé hinn erlendi gjaldeyrir notaður án þess að festa jafnframt það fé, sem menn eiga hér inni, getur svo farið, þegar eftirspurn eftir því fé eykst, að auka verði seðlavelutuna, og yrði þá hálfu verra að láta verðbólguna sjatna.

Ég endurtek, að ég tel leið þessa varhuga-verða og l. óþörf og ekki undir nokkrum kringumstæðum skynsamlegt að ganga þessa braut. Það er óskynsamlegt að fara að bjóða út lán fyrir nýbyggingarráð og það með miklu lægri vöxtum, ef annað dugir ekki, og semja þá um viðbótarlán við bankana. Ég drag ekki í efa, að bankarnir mundu lána talsvert fé með aðgengilegum kjörum. Menn mega ekki leggja árar í bát allt of snemma. Ég held, að menn séu þeirrar skoðunar, að það þýði ekkert að bjóða út lán, menn kaupir ekki bréfin. Íslendingar eru óvanir að kaupa skuldabréf. Nú hafa tímarnir breytzt mikið, nú er mikið til af lausu fé, og því hefði átt að reyna það, hvort þjóðin vildi ekki kaupa ríkisskuldabréf fyrir sparifé sitt. Ég er meira að segja hissa á, að hæstv. ríkisstj. skyldi ekki fara þessa leið. Þarna gafst henni tækifæri á að vekja athygli á nýsköpunaráformum stjórnarinnar.

Ég vil nú ekki tefja þessar umr. með of löngu máli, en ég vil þó leyfa mér að spyrjast fyrir út af því, sem stendur í grg. frv.: „Ríkisstjórnin er sammála um, að tryggja beri sjávarútveginum stofnlán með hagkvæmum vaxtakjörum. Hins vegar er ágreiningur innan stjórnarinnar um það, á hvern hátt afla skuli lánsfjár í þessu skyni. Mun verða reynt að ná samkomulagi um það, meðan þingið fjallar um málið.“ — Auðvit- að verður mál þetta athugað gaumgæfilega í sjútv. deildanna, en æskilegt væri að fá að vita, hvaða úrræði hv. stuðningsmönnum stj. hafa dottið í hug. Ég lýsi því yfir, að við stjórnarandstæðingar erum fúsir til samvinnu um þetta mál og að ræða þær leiðir, sem til greina koma að afla fjárláns, enda verður mál þetta ekki afgr. fyrr en eftir þinghleð. — Þó að ég hafi bent á aðrar leiðir en frv. gerir ráð fyrir, ætlast ég ekki til, að um þær verði neinar kappræður, heldur vildi ég aðeins sýna aðrar brautir.

Pétur Ottesen: Mig langar að segja aðeins örfá orð í sambandi við þær fyrirhuguðu lántökur hjá seðladeild Landsbanka Íslands. — Mér skilst, að í þessu frv. og í frv. um fiskveiðasjóð Íslands sé átt við sömu upphæð, sem um getur í 3. gr. og 4. gr. þess frv. í tilefni af þessu vildi ég skjóta því fram, hvort ekki væri alveg fullnægjandi að taka þetta ákvæði, sem felst í l. um nýbygging-

arráð, upp í frv. um fiskveiðasjóð Íslands. Það, sem mér skilst, að skilji á milli, er að tryggja sjóðnum erlendan gjaldeyri til þessara lánveitinga. Mér finnst það ná sama takmarki, að tekið sé fram í frv. um fiskveiðasjóð, að það, sem hann lánar, sé veitt í erlendum gjaldeyri. Að vísu er þessi upphæð bundin hámarki, 100 millj. kr., og ætti þetta einnig að vera tekið fram um lánveitingar, sem frv. gerir ráð fyrir. Ég held það sé eðlilegast, að þetta komi fram í hinum einu og sömu lögum, en ekki tveim. Ég vil því mælast til við þá n., sem fær mál þetta til meðferðar hér í deildinni, að taka þetta til athugunar. Þá yrði að sjálfsögðu að taka ákvæðin um fiskveiðasjóðinn og þá tilfærslu í samræmi við hina breytinguna upp í það frv., sem það yrði sett í.

Annars vil ég einnig nota tækifærið og skjóta því fram, að mér skilst, að svipta eigi sjóðinn tekjum af útfluttum sjávarafurðum, sem hann hefur nú. Í sambandi við þá stórkostlegu aukningu á sjóðnum, sem þörf er á, — og á m. a. að veita honum lán, — þá á um leið að svipta hann tekjum sínum. Ég skil ekki, hvernig þetta er hugsað. Þetta vildi ég aðeins láta koma hér fram.

Páll Zóphóníasson: Herra forseti. Það voru ólittlar upplýsingar, sem mig langaði til að fá. Hinn 9. okt. s. l. var lagt fram á Alb. bréf frá samvinnufélagsútgerðarmönnum í Neskaupstað, þar sem skorað er á Alb. að samþ. breyt. á l. um nýbyggingarráð. Tveim dögum seinna hitti ég mann, sem er form. útgerðarfélags í Neskaupstað, og skoraði hann á mig að fylgja þessu frv. Fjórum til fimm dögum síðar fékk ég símskeyti frá bæjarstjórn Seyðisfjarðar, þar sem skorað er á mig að samþ. frv. — Nú langar mig til að spyrja form. nýbyggingarráðs og hv. frsm., hvort þetta séu sömu frv., sem hér eru til umr. nú, og þarna er átt við, — eða hvort þetta eru einhver önnur. Getur það verið, að þessi frv., sem þarna er átt við, séu nú fyrst að koma fram? Á ég yfirleitt að leggja nokkuð upp úr því, þó að verið sé að skora á mig að fylgja frv., sem ekki eru komin fram á Alb.? Eða eru þessi frv., sem hér liggja fyrir, ekki mjög breytt eða kannske allt önnur?

Frsm. (Jóhann Jósefsson): Eins og ég tók fram í framsöguræðu minni, taldi ég það heppilegra fyrir margra hluta sakir, að þessu máli yrði komið til n., áður en rætt yrði um fiskveiðasjóðinn. — Umr. hafa nú farið nokkuð á við og dreifi og einnig út á nokkuð aðra leið en bein málefni stóðu til, en þó hafa umr. verið í alla staði hóflegar. Ég vildi því mega segja hér nokkur orð.

Ég vil biðja hv. 2. þm. S.-M. afsökunar á því, er ég sagði í síðustu ræðu, að sjútnv. flytti bæði þessi frv. Það er aðeins meiri hl. sjútnv., sem flytur þetta frv., sem er til umr., en ekki öll n. Það er alveg rétt, að í l. um nýbyggingarráð er talað um heildaráætlun og aðalverkefni. Að vísu er unnið að þessu jafnt og þétt, en þetta er verk, sem lengi er hægt að sitja yfir, og ef allar framkvæmdir ættu að biða eftir, að því yrði lokið, er ég hræddur um, að einhver yrði langleitur.

En nýbyggingarráð hefur fleiri verk að inna af höndum en staðsetja vélar og tæki og hafa milli-göngu um kaup. Nýbyggingarráð telur það hlutverk sitt að taka tillit til óska og fyrirspurna, sem því berast. Ég vil játa það, að þrýstingurinn á ráðið utan frá hefur verið svo mikill, að ráðið hefur orðið að verja miklu af tíma sínum til að veita ýmsar upplýsingar varðandi vélar og skip. Þessi þrýstingur hefur kallað eftir afgreiðslu á þeim. Þess vegna hefur ráðið ekki getað „planlagt“ fyrir sig eins og skyldi. En það virtist mér hv. 2. þm. S.-M. leggja aðaláherzluna á, að til væri 5 ára áætlun. Auðvitað væri það best. En þótt gagnrýni sé nú beint að ríkisstj. og nýbyggingarráði í dag fyrir það að hafa ekki lokið við áætlanir sínar á öllum sviðum, áður en ráðið er í að veita fyrirgreiðslur á framleiðslutækjum, þá hygg ég, að gagnrýnt hefði verið eigi að síður, þótt áætlanir hefðu verið gerðar, en þá dælitíð á annan veg. Gagnrýni hefði alveg eins komið fram, þótt nýbyggingarráð hefði setið í skrifstofu sinni og gert áætlanir um fiskiskip, flutningaskip, vélar til landbúnaðar o. fl. Þá hefði tæplega verið hægt annað en áfellað okkur, ef við hefðum ekki sinnt fyrirspurnum um atvinnutæki og annað slíkt. Og í sambandi við það vil ég vísa til þess, sem nýbyggingarráð hefur komið fram með og talað var um í eldhúsdagsumr. Hér er um afskaplegt átak að ræða, gerð kaup á fjölda mótorbáta, flutningaskipa og togara, og sé ég ekki ástæðu til að rekja það hér. Allar þessar framkvæmdir hefur þjóðin heimtað, hún hefur viljað fá þetta framkvæmt. Fiskimennirnir hafa ekki spurt: Hvaða áætlun hafið þið í huga? Þeir hafa sagt: Ég hef í huga að kaupa fiskibát, skip eða vél, innanlands eða erlendis frá. Þessar óskir hafa verið um aðgerðir, en ekki áætlun. Þessar óskir um aðgerðir hafa því takmarkað störf nýbyggingarráðs, og því hafa störf okkar meira miðast við það að greiða úr fyrirspurnum um þessi mál en undirbúa áætlanir. Og þó að hv. 2. þm. S.-M. segi, að hin réttu l. ættu að sitja í fyrirrími, þá er ég viss um það, að við erum báðir sammála, að óskir manna og vilji þjóðarinnar verður að hafa sín áhrif. En í sambandi við allar þessar viðræður í nýbyggingarráði um útvegum framleiðslutækja til sjós og lands hefur ætíð verið spurt: Hvernig verður með lánin? Hvað ætlið þið að gera? Óskir manna um fyrirgreiðslu á útvegum tækja og ábending um nauðsyn hefur farið saman, og enn fremur hefur borið á góma að útvega mönnum aðgang að ódýrum stofnlánum með hagkvæmum vaxtakjörum. Það er þetta, sem kom okkur til að gera till. til ríkisstj. um útvegum á lánsfé. Ég veit vel, að okkar till. í því efni hafa sætt gagnrýni hjá þjóðbankanum, en þó ekki meiri en svo, að í fyrsta bréfi hans var öll gagnrýni hans dregin saman í 7 punkta, en enginn þeirra var sama eðlis og það, sem hv. 2. þm. S.-M. lagði áherzlu á, — sem sé hækkun á verðbólgu vegna till. nýbyggingarráðs. Hv. þm. sagði, að það væri byrjað á öfugum enda að framfylgja því ætlunarverki, sem l. um nýbyggingarráð gera ráð fyrir. En það þýðir það, að hann álitur, að það sé byrjað á öfugum enda, þegar byrjað er á

framkvæmdum, áður en áætlanir liggja nákvæmlega fyrir. Honum finnst, að það sé að byrja á öfugum enda að útvega vélar og skip. E. t. v. má um þetta deila, en nýbyggingarráð hefur valið þetta hlutskipti, þó að það liggi undir ámæli hjá einhverjum fyrir að hafa byrjað á öfugum enda og leggja sem mest lið til útvegunar báta og fyrirgreiðslu með flutningaskip og láta það ekki biða eftir, að lokið væri öllum áætlunum um nýbyggingar viðs vegar á landinu og fyrir þjóðina í heild. Nýbyggingarráð leit svo á og lítur svo á enn í dag og sér nú miklu skýrar en hægt var að koma auga á í fyrstu, að rétt hafi verið að hefjast þegar handa um útvegum framleiðslu- og flutningatækja, enda er það í samræmi við óskir þeirra, sem til okkar hafa komið. Ég held, að það sé því hæpin fullyrðing hjá hv. þm., að þarna sé byrjað á öfugum enda. Við höfum ekki vanrækt hitt hlutverkið, og ég veit, að því er enn ekki lokið af okkar hálfu, en eftir því, sem frá hefur liðið, held ég, að fleiri og fleiri hafi séð, að það var rétt að byrja þegar í stað að leggja kili að skipum og útvega á annan hátt framleiðslutæki. Því fyrr sem byrjað var á því, því fyrr koma þessi tæki mönnunum í hendur, og að því er fiskiskipin snertir sérstaklega, þá vita það allir, og ég geri ráð fyrir, að hv. 2. þm. S.-M. hljóti að hafa á því svipuð skil og ég, að fiskiskipin hafa þeim mun betri horfur á að skila afborgunum og arði í hönd þeirra, sem þau reka, því fyrr sem þau geta komist í þjónustu landsmanna, eins og viðhorfið er nú á sviði matvælaöflunar yfirleitt og eins og markaðshorfur eru nú með fisk. Þetta vildi ég sagt hafa um þann öfuga enda, sem hv. þm. orðaði það svo. Nú er svo komið, að ef við t. d. hefðum beðið með alla samninga þangað til í dag að festa þessa togara, þá væri það í stað þess, að togararnir eiga að koma frá því í nóvember 1946 til jafnlangar 1947, að áreiðanlega væri óhætt að stilla vísinn eitt, ef ekki tvö ár aftur á bak, því að svo mikil eftirspurn hefur verið eftir pláss á skipasmíðastöðvunum, bæði þegar samið var um þessi skip og hefur farið vaxandi síðan, og þess vegna held ég, að hafi verið, — ég er alveg sannfærður um það nú, að það hefur verið rétt spor stigið um Svíþjóðarbátana af fyrrv. stj. og eins af núv. hæstv. stj. um togarana og önnur skip og það hafi ekki verið eftir betra að biða, og vonin um, að það geti orðið til hagnaðar fyrir þjóðina, sé ekki sízt bundin við það, að skipin komi til landsins og geti farið að vinna fyrir sér, áður en of mikið framboð verður á ýmsu því í markaðslöndunum nú, sem nú er lítið framboð á eða minna framboð á og þess vegna hærra verð.

Hv. þm. lagði að minni hyggju fullmikla áherzlu á það, hvað skarð í heildaráætlunina væri til mikils trafala, vegna þess líka, að allir vita það, að þó að oft megi segja, að allt sé í heiminum hverfult, þá er sá hverfuleiki jafnvel meiri nú en hann hefur oft verið áður. Það er flest vafið í reyk um skipun mála, ekki einasta hér, heldur og annars staðar, og áætlanir, sem gerðar eru í dag og geta verið á fullri skynsemd byggðar og tillit tekið til allra aðstæðna, Alþt. 1945. C. (64. löggjafarþing).

sem kunnar eru, geta reynzt algerlega ótryggur grundvöllur að byggja á eftir nokkra mánuði, að ég ekki segi nokkur ár, svo að við megum þess vegna ekki líta af mikið á eintómar áætlanir og of smáum augum á raunverulegar aðgerðir, eins og mér fannst hv. þm. hafa tilhneigingu til.

Hann talaði um, að með frv. um breyt. á l. um nýbyggingarráð, sem hér liggur fyrir, þar sem farið er fram á, að skylda sé lögð á hendur Landsbankanum, væri gengið út á óvenjulega leið. Það skal jafnað, að það er rétt, sem hv. þm. sagði í því efni, það er óvenjuleg leið. En ég vil um leið benda á, að það er óvenjulegt tiltæki í framkvæmd í þessu efni, hin svokallaða nýsköpun hér á landi, ekki einasta hjá einstaklingunum, heldur líka hjá ríkisstj. sjálfri. Það er óvenjulegt, að ríkisstj. festi kaup á jafnstórum flota af nýtzku togurum og hér hefur átt sér stað, og ég hika ekki við að fullyrða, að ef miðað er við mannfjölda, þá mun það vera eitthvert hið stærsta tilþrif til framfara og atvinnubóta, sem nokkur ríkisstj. hefur gert fyrir eina þjóð með einum samningi. Þegar þess vegna er talað um þetta, sem er rétt, að hér sé gengið út á óvenjulega leið, þá hélt ég réttlætisins vegna, að menn ættu að hafa í huga, að það er óvenjulega stórt átak, sem hér þarf að hlaupa undir bagga með.

Hv. þm. minntist á aðrar leiðir í þessu efni, og ég skal á engan hátt bera á móti, að hans till. í því efni séu vel athugunarverðar, en hvorug þeirra er í rauninni frumleg. Hin fyrri, útböð ríkistryggðra skuldabréfa, er þegar fyrir hendi í till. nýbyggingarráðs í því máli, sem hér er næst á eftir dagskrá, frv. til l. um efling fiskveiðasjóðs. Þar er gert fyrir lánunum, sem eru skuldabréfalán, en vitaskuld er ekki gert ráð fyrir opinberu útböð á þeim. Ég hygg líka, að það muni reynast svo, að þrátt fyrir þau lánskjör, sem nýbyggingarráð hefur gert ráð fyrir og munu þykja alltof rímileg, þá muni flestir þeirra, ef ekki allir, sem í stór fyrirtæki ráðast nú í dag, þurfa að grípa til annarra leiða, annaðhvort sinna eigin fjármuna eða fá á láni viðbótarfé hjá öðrum til þess að geta staðið undir fyrirhuguðum kaupum sínum, jafnvel þó að till. nýbyggingarráðs gangi fram hvað lánsfjárútvægum snertir.

Hin leiðin, sem hv. þm. benti á, að semja við bankann eða bankana um fé í þessu skyni, mun líka hafa borið á góma, ekki í sölu Alþ., heldur í sambandi við þetta mál. En henni fylgir sá sérstaki ágalli, að þá yrði sami lántakandi að parti til skuldunautur fiskveiðasjóðs og að parti til skuldunautur einhvers banka, sem lánaði honum út á svipað veð. Þó er ekki þar með sagt, að þessar leiðir séu ekki athyglisverðar hvor fyrir sig og kannske í stærri stíl en upp á þeim hefur verið stungið, en það kemur þá til umr. í n., sem við eigum báðir sæti í, hvort hollt verði að fara þessar leiðir í stað þeirra, sem frv. stingur upp á.

Þegar við vorum að leggja niður fyrir okkur frumdrögin að þessu, sem hér liggur fyrir í frumvarpsformi, að því er snertir fjárlöflunina, þá

var sennilega sama hugsunin ríkjandi í hugum okkar og verið hefur í hugum landsmanna yfirleitt, að þjóðin ætti nú í fyrsta sinn í lífi sínu miklar erlendar innstæður, og Alþ. hefur ákveðið að binda hluta af þessum erlendu innstæðum til öflunar framleiðslutækja fyrir framtíðina með það fyrir augum, að þjóðin væri betur vígirt gegn atvinnuleysi í framtíðinni, — ég segi, þegar við vorum að hugsa um þessi mál og við það bættist, að á okkur var mjög sótt af ýmsum þeim, sem hafa hug á því að hefjast fljótt handa í þessum efnum, þá virtist okkur það vera hugsanleg og ekki óeðlileg leið, að innlendu framtaki væri opnuð leið að því að fá lánaðar þessar erlendu innstæður að parti til sinna áhugamála, m. ö. o., að reynt yrði að breyta þessum erlendu innstæðum í framleiðslutæki til notkunar innan lands. Fyrsta uppástungan í þessu efni var það, að lánuð væri íslenskum aðilum fyrir milligöngu seðladeildarinnar erlend valúta, vitaskuld með lánskjörum, sem samsvöruðu því, sem væri sanngjarnt, sérstaklega miðað við það, að þessi erlendi gjaldeyrir væri lánaður í bönkum ytra fyrir litla vexti. Þetta hefur verið meginhugsunin í þessum lánafrv., að fá þennan hluta, sem Alþ. hefur ákveðið, að binda skuli til kaupa á vélum og framleiðslutækjum, að fá hann yfirfærðan á hendur réttra íslenskra aðila, náttúrlega fyrir milligöngu lánsstofnana innan lands, en þessi hugsun, sem mátti kalla svona byrjun á þessu, fékk þó á sig nægilega gagnrýni til þess, að við sáum, að breyta þurfti þessu svo, að það, sem lánað væri hinum innlendu aðilum fyrir milligöngu seðladeildarinnar, væru íslenskir peningar, en ekki erlendu gjaldeyrir, enda er frv. líka í því formi.

Ég skal ekki mikið fara út í þá gagnrýni, sem Landsbankinn hefur látið þessa till. sæta, vegna þess sérstaklega, að bréf Landsbankans, sem gagnrýni þessa lánsflugmynd eða þá hugmynd nýbyggingarráðs og andsvör nýbyggingarráðs við gagnrýni Landsbankans, er nú í höndum hvers einasta þm., svo að hver og einn hefur aðgang að því að kynna sér allt það, sem skrif. að hefur verið á móti málinu, og þær varnir, sem af hálfu nýbyggingarráðs hafa verið fram færðar og eru til að styðja málstað þessa frv.

Að því er snertir þá fyrirspurn, sem hv. 2. þm. S.-M. beindi til mín eða setti fram um það, hvaða ágreiningur það væri, sem væri nú ríkjandi um fjárföflunarleiðirnar, þá skal ég aðeins leyfa mér að vísa um það til hæstv. ríkisstj., með því að það er fram tekið í grg., að það er innan hennar, sem ríkir ágreiningur um fjárföflunarleiðirnar, og það er hún, sem ber að svara og leysa úr spurningu hv. þm., ef henni virðist það rétt. En ég vil f. h. þeirra, sem upphaflega hafa staðið að þessu máli, benda Alþ. og n., sem fær mál þetta til meðferðar, á það, að í okkar augum er það ekki höfuðatriði málsins, hversu fjárlins er aflað, heldur hitt, að þetta lánsfé verði fyrir hendi og verði vaxtað eins og við höfum stungið upp á og að með þessum forsendum eigi íslenskir aðilar aðgang að þeim lánum, sem við höfum í öðru frv. leyft okkur að stinga upp á, að opnuð yrðu fyrir þá.

Hv. þm. Borgf. gerði fyrirspurn um, hvort þörf væri á tveimur frv. og hvort það væri ekki um sömu peninga að ræða í 4. gr. frv. um fiskveiðasjóð Íslands, sem kemur hér á eftir, og þá, sem ræðir um í 2. gr. frv. á þskj. 314, sem hér liggur fyrir. Ég vil svara þessu og segja: JÚ, það er að vísu svo, að það er sama féð, sem gert er ráð fyrir, að fiskveiðasjóður fái. En ég vil vekja athygli hv. þm. á því, að þótt hér sé ekki að ræða um nema eina stofnun, þá getur verið að ræða um aðra, eða m. ö. o. um fleiri en eina stofnun, því að í nýbyggingarráði hafa líka verið til umr. og má segja í smíðum till. um lán til hins aðal-atvinnuvegar landsmanna, og það gæti farið svo, að honum yrði líka ætlað að eiga einhvern stuðning frá þjóðbankanum á svipaðan hátt eða eftir sömu grundvallarreglum eins og um er að ræða í frv. um fiskveiðasjóð Íslands. Ég ætla því að ég hafi með þessu leyst úr þeirri gátu, ef það hefur verið gáta hjá hv. þm., að einmitt af formlegum ástæðum var nauðsynlegt, að það væri sérstakt frv. til breyt. á l. um nýbyggingarráð í þessu efni, og að það fullnægði ekki þeim fyrirætlunum, sem eru í ráði, að binda það eingöngu við fiskveiðasjóð Íslands. Þetta vona ég, að sé nægilega skýrt, því að það geta orðið sem sé fleiri lánsstofnanir en fiskveiðasjóður Íslands, sem þurfa á einhverjum aðgerðum að halda, sem gætu orðið til að veita viðskiptavinum þeirra auknið lánsfé.

Þá var fyrirspurn frá hv. 2. þm. N.-M. um frv., og sagði hann, að það væri undarlegt, að verið væri að skora á menn o. s. frv. Ég get ekkert að því gert, upp á hverju þeir finna, sem skora á hv. þm., en hann er nú það skýr maður, að hann ætti að geta sagt sér það sjálfur, að hafi verið skorað á hann að fylgja fram einhverju frv. frá nýbyggingarráði um einhver lánskjör handa sjávarútveginum, þá liggur það nokkuð augljóst fyrir, að það er það frv. eða þau frv., sem hér liggja fyrir, því að um bæði þeirra er þess getið í grg., að þau séu samin af nýbyggingarráði, svo að ég vona, að fylgi hv. þm. við þetta mál þurfi ekki að fara förgörðum af misskilningi.

Hv. þm. Borgf. gerði og eina fyrirspurn, sem sé varðandi það, hvers vegna í því frv., sem hér liggur fyrir, væri felld úr ein tekjuöflunarleið, sem er í l. um fiskveiðasjóð Íslands. Það er óeðlilegt, að hv. þm. spyrji að því, og ég skal skýra frá því, að í því upphaflega frv., sem nýbyggingarráð sendi ríkisstj., þ. e. a. s. í till. sínum til ríkisstj. var ekki gert ráð fyrir af nýbyggingarráði, að neindir tekjustofnar, sem eru í l. fyrir fiskveiðasjóð, féllu niður. En áður en ráðh. lagði þetta mál fyrir Alþ., leitaði hann upplýsinga um það hjá nýbyggingarráðsmönnum, a. m. k. flestum, hvort við gætum ekki fallið á einstakar minni háttar breyt., áður en það væri lagt fram, og ég fyrir mitt leyti féllst á það, þar á meðal, að þessi ¼%, sem fiskveiðasjóður fær nú, yrði felldur niður. Hæstv. ráðh. sagðist þurfa á þessum litla tekjustofni að halda, sem hefur að vísu verið dálíttill, en þó ekki bústinn tekjustofn fyrir fiskveiðasjóð, til að standa undir kostnaði, sem ég satt að segja man ekki í bili, hver var, hvort það var í sambandi við fiski-

málasjóð eða eitthvað annað, en viðvíkjandi sjávarútvegnum var það samt, og ég fyrir mitt leyti vildi ekki gera það að ágreiningsatriði, en það verður hægt að fá það upplýst nákvæmlega; það mál verður athugað í sjútvn. aftur, og ég geri ráð fyrir, að hv. þm. Borgf. muni eins og ég, þegar hann heyrir ástæðuna fyrir því, geta sætt sig við það atriði, því að það er ekki í mínum augum svo mikið atriði, að ég vildi tefja fyrir, að frv. yrði lagt fram af þeim ástæðum. Því að það er út af fyrir sig ekki svo í mínum augum, að ég vilji fyrir nokkurn mun tefja fyrir málinu, enda er sjálft frv. lagt fram af þeim ástæðum. — Skal ég svo ekki fjölyrða meira um þetta í bili.

Það verður sjálfst hægt að deila lengi um þessa fjáröflunarleið. Ég sé, síðan við tókum málið til meðferðar, að það er ósköp líkt með það eins og hagfræðinga og lögfræðinga, að þeir lita ekki alltaf sömu augum á silfrið. Þeir virðast hafa mismunandi sjónarmið, og oft á tíðum á það sér stað, að annar hópurinn álitur það gott og gilt, sem hinn telur vafasamt eða jafnvel ótækt. Hins vegar verður ekki hjá því komizt, að hæstv. ríkisstj. og Alp. verða að finna leið í þessu máli. Það er ekki hægt að vinna að svo stórkostlegum nýsköpunaráformum sem hér er unnið að og þing og stjórn hafa verið sammála um að láta fylgja fram, án þess að gera sérstakar ráðstafanir til að tryggja framgang þeirra. Það getur verið, að sumir vilji minni hraða í framkvæmdunum, aðrir vilji meiri hraða, og sér í lagi getur það vel verið, þegar menn standa gagnvart einhverri staðreynd eða verklegum framkvæmdum, að þá hafi stjórnarandstaðan sérstaklega dálitla tilhneigingu til að segja: Það þurfti að gera þetta strax. Það mátti ekki gera þetta fyrst. Það mátti selja alla togarana, áður en kaupin voru gerð eða um leið og þau voru gerð. Svona hlutir hljóta alltaf að koma fram, og er ekkert við því að segja. Hitt er vitað, að nú hefur verið, bæði af einstaklingum og af hálfu þess opinbera, stofnað til ákaflega mikilla kaupa á þessum framleiðslutækjum og öðrum tækjum til landsins, sem krefjast þess, að opnaðar séu allt aðrar gáttir og víðari framtaksmönnum í þjóðfélaginu, til þess að fá lánsfé með viðunandi kjörum til að geta staðið undir kaupum og rekstri tækjanna. Um þetta geri ég ráð fyrir, að við hljótum allir að vera sammála, þó að ýmsum þyki þessi leið betri en hin, og það verður þá verkefni sjútvn. að finna samkomulag í þessu efni fyrir Alp. í heild eða meiri hl. þess, sem verður að leysa þetta mál. Hjá því verður ekki komizt.

Pétur Ottesen: Hv. frsm. sjútvn. (JJós) hefur nú gefið svör við þeim spurningum eða réttara sagt þeim bendingum, sem ég bar fram til sjútvn. í sambandi við lánsúttegund fyrir seðladeild Landsbankans til ráðstöfunar til fiskveiðasjóðs. Hv. framsögumaður segir, að ákvæði 2. gr. í frv. því, sem hér liggur fyrir til umr., þurfi að vera með tilliti til þess, að aðrir atvinnuvegir, — og þá er vitað, við hvað er átt, þ. e. landbúnað og iðnað, — muni einnig þurfa síns með eins og

gert er ráð fyrir hér. Og skil ég það þannig, að hv. frsm. geri ráð fyrir því, að fram komi frv. á Alp., sem miði til breyt. á þeim lánsstofnunum, sem þessir aðilar hafa áðgang að, og að þar verði farið fram á sams konar eða hliðstæð lán frá seðladeild Landsbankans til framdráttar þessum atvinnuvegum. Mér skildist, að svar hv. þm. fælist í þessari röksemdafærslu. Hann gerir ráð fyrir því, að það þyrfti að breyta hinum leiðu 1. um nýbyggingarsjóð. En í framhaldi af því, sem ég sagði áðan um, að mér skilst, að eðlilegast væri, að þetta væri tekið upp í frv. um fiskveiðasjóð Íslands, þá skilst mér, að sams konar ákvæði ætti að taka inn í þær breyt., sem gert er ráð fyrir á iðnlánasjóði og þeim lánsdeildum í Búnaðarbankanum, sem sinna sams konar hlutverki gagnvart landbúnaðinum. Að þessu leyti virðist mér, að svar hv. frsm. sé ekki fullnægjandi. Ég vil þess vegna enn skjóta máli mínu til hv. frsm., sem ég veit, að er fús til að ræða um tilhögun þessa máls, og sjútvn., sem hefur málið til meðferðar, að þessi hlið málsins verði enn þá athuguð. — Hvað viðvíkur hinni fyrirsögninni, þá á hún naumast við undir meðferð þessa máls, en frekar undir meðferð næsta máls á dagskránni, og get ég látið niður falla að ræða um það fyrr en þar að kemur, aðeins vil ég benda á, að það virðist skjóta nokkuð skökku við þá miklu og brýnu nauðsyn að auka starfssvið fiskveiðasjóðs, að þá skuli vera verið að skerða þá tekjustofna, sem hann nú hefur og hefur haft um allan tækið. Hv. frsm. gat þess hér, að það hafi verið ákaflega þrýst á nýbyggingarráð um framkvæmdir í útvegum skipa og á annan hátt að því er það snertir að bæta aðstöðu okkar til hagnýtingar bæði á sjávarfla og öðrum gæðum, sem við framleiðum hér á landi. Þetta er náttúrulega ekkert undarlegt, að nýbyggingarráð hafi haft mörgu að sinna, því að allir þeir menn í þessu landi, sem báru í brjósti framtaks- og framkvæmdalöngun, þeim var ekki mörkuð önnur leið til að koma þessum hugðarefnum sínum í framkvæmd en að snúa sér til nýbyggingarráðs, því að með þeim 1., sem sett voru á síðasta þingi um nýbyggingarráð, þá var því falið að ráðstafa til þessara hluta öllum þeim gjaldeyri, sem var að ræða. Í 1. stendur svo, með leyfi forseta: Að nýbyggingarráð átti að veita innflutningsleyfi. Það átti að veita gjaldeyrisleyfi til framangreindra ráðstafana samkv. 5. gr. Þetta átti allt að veita skv. till. nýbyggingarráðs, svo að allir, sem hugðu á slíkar framkvæmdir í þessu landi, komu yfirleitt til nýbyggingarráðs til að fá fyrirgreiðslu um útvegum fjármagns. Annaðhvort var fyrir þessa menn að fara þessa leið eða setjast í helgan stein og hafast ekkert að. Þetta er skv. löggjöfinni, sem sett var á síðasta þingi. Það er því ekkert undarlegt, þó að verkefni nýbyggingarráðs hafi orðið ærið mikil, því að framfarahugur manna er mikill í þessu landi, og undireins og úr raknaði um fjárhaginn, þá stóð þeim næst að færa út kvíarnar í þeim atvinnurekstri, sem þeir stóðu að. Þannig er það um langflest, og þó að undantekningar geti átt sér stað, þá eru þær hverfandi; auk þess hefur ríkisstj. í samráði við

nýbyggingarráð tekið að sér það hlutverk að vera forsjón manna í þessu landi um byggingar, einmitt á þessu sviði. Þannig hefur ríkisstj. í samráði við nýbyggingarráð ráðið í að byggja allmarga báta innanlands; enn fremur ráðið í að gera samning um byggingu á 30 togurum erlendis og annað slíkt. Þannig horfa þessi mál við, og með tilliti til lánsútvégana, þá vil ég í þessu sambandi segja það, að áður en þessi ákvæði voru sett, var það hlutverk einstakra manna og félaga og í sumum tilfellum sveitarfélaga og bæjarfélaga að hafa forgöngu um þessar framkvæmdir upp á eigin spýtur. Þá urðu þessir aðilar að miða þessar framkvæmdir, — að svo miklu leyti sem gjaldgeta þeirra stóð til þessara framkvæmda, — við þau lánskjör, sem fyrir voru í landinu á þessum tíma, og að því leyti, sem þau hrukku ekki til, þá var í þeim tilfellum beitt sér fyrir því við Alp. og ríkisstj., að þessi lánskjör yrðu færð í betra og hagkvæmara horf. En afleiðingin af þessari breyt., sem hér hefur orðið með því að setja upp stofnun í þessu landi, sem hefur að verulegu leyti í samráði við ríkisstj. tekið að sér það hlutverk, sem einstaklingarnir höfðu áður, þá leiðir það af sjálfu sér, að það verður líka að vera hlutverk þess aðila að beita sér fyrir því, að þau lánskjör og lánaaðstoð, sem nauðsynleg eru til þessara framkvæmda, séu fyrir hendi í landinu. Þess vegna vil ég segja það, að ég er ekki undrandi yfir þessum till. Mér finnst það ekki nema eðlileg afleiðing af því, sem gert hefur verið, og það er líka eðlilegt, að þessir aðilar, ríkisstj. og nýbyggingarráð, beiti sér fyrir þessu. Það, sem mig furðar á í þessu efni, er það, hvers konar dráttur hefur orðið á að koma á framfæri þessum breytingum um lánskjörin, sem hér er um að ræða, því að einmitt óvissan í þessu efni er farin að vera þrándur í götu eðlilegs gangs þeirra mála, sem búið er að stofna til með útvégun skipastóls og annars í þessu sambandi. Og það, sem mér virðist vera enn meira áhyggjuefni, er það, að þeir aðilar, sem með fullu samkomulagi hafa ráðið í að láta byggja þessi skip, skuli nú að því er virðist vera ósammála um það, hvernig gera eigi þessa leið framkvæmanlega að því er snertir þau lánskjör, sem eru við hæfi þessara stórfamkvæmda. Þetta er það, sem mér virðist vera töluvert áhyggjuefni í þessu máli, því að það er vitað, að ef ekki er stofnað til lánveitinga á nokkuð svipuðum grundvelli og með svipuðum lánskjörum og þeim, sem hér er um að ræða og hér liggur fyrir, þá sé ég ekki, hvernig á að leysa það spursmál, að einstakir menn og félög geti orðið eigendur að skipum, sem ríkisstj. er búin að gera samninga um, að byggð verði, bæði innan og utan lands. Ég sé það ekki.

Áður en l. voru sett um nýbyggingarráð, var Alp. vissulega búið að rétta út höndina á móti framtaki einstakra manna og félaga í þessu efni með því að samp. að veita úr ríkissjóði nokkurt fé. í fyrsta lagi að búa að fiskveiðasjóði þannig, að hann gæti látið 2 millj. kr. sem beina styrki til bátakaupa, til að taka af sárasta broddinn, af því hvað bátarnir voru dýrir. Næsta spor í þá

átt var að veita 5 millj. kr. og síðan tvöfalda þessa upphæð, sem veitt er sem áhættulán til þessara framkvæmda, — lán, sem veitt eru á eftir þeim veðrétti, sem verður að telja, að geti orðið raunhæfur í þessu sambandi. Þetta hvort tveggja var búið að gera, ýmist áður eða samtímis því, sem l. um nýbyggingarráð voru sett. Ég er því sammála hv. frsm. um það, að slíki löggjöf og sú, sem hér er um að ræða, verður að koma, og eins og ég benti á áðan, — og ég veit, að hv. frsm., sem hefur mikil afskipti af þessu máli, er enn þá kunnugra um það en mér, — þá er þetta farið að valda erfiðleikum, að menn vita ekki, hverju þeir mega búast við í þessu efni. Það var t. d. búið að ákveða það, að þeir, sem vildu skrifa sig fyrir þessum 30 togurum, áttu að gera það fyrir l. des. s. l. Drátturinn, sem á þessu hefur orðið, stafar beinlínis af því, að lánalöggjöfinni í þessu efni hefur ekki þokað meira áfram. Annað er það, sem líka átti þátt í dráttinum. Með útboðsauglýsingu, sem gefin var út, var mönnum gefið í þeirri fengju meiri og skjóttari frádrátt á þeirri upphæð, sem í togara felst, gagnvart skattalögum, en það hefur ekkert komið fram í dagsins ljós um það enn þá, hvernig eigi að framkvæma þetta. Ég býst við, að hvort tveggja þetta hafi valdið því, að nýbyggingarráð hefur enn orðið að gefa frest til 15. þ. m. og verður sjálfsagt enn að gefa frest til þess að menn skrifi sig fyrir þessum skipum. Það þarf á engan hátt að sýna, að menn hafi ekki fullan framkvæmda- og framfarahug í þessum efnum, þó að þeir hefjist ekki handa um kaup á togurum fyrr en þeir sjá fyrir endann á, hvernig þeirri löggjöf reiðir af á Alp., sem gerir þeim kleift að ráðast í svo dýrar framkvæmdir sem hér er um að ræða, og menn vilja líka sjá, hvernig hún verður framkvæmd sú afskriftatilhögun, sem þeim hefur verið gefinn kostur á í þessu sambandi. Þess vegna er það eðlileg afleiðing af þessu, sem ég hef sagt, að það er ríkisstj., sem verður að fara í fararbroddi um það, eins og komið er, að heppileg og hagkvæm löggjöf verði sett um þetta efni og að það taki sem allra skemmstan tíma, að frá þeirri löggjöf verði gengið.

Það var aðeins þetta, sem ég vildi segja í til efni af því, sem fram hefur komið í þessum umr. um þetta atriði.

Umr. frestað.

Á 53. fundi í Nd., 14. des., var fram haldið l. umr. um frv.

Eysteinn Jónsson: Herra forseti. Það voru fáein atriði, sem ég vildi láta falla út af ræðu frsm., hv. þm. Vestm. Ekki verður það þó langt mál, þó að ég treysti mér ekki til að sleppa því, begar síðast var slitið fundi.

Ég benti á, að það væri mikil eftirsjón að því, að ekki hefði verið að því unnið fyrir nokkru að gera áætlanir um hinar óvenjulegu framkvæmdir, sem fyrir stæðu, og reynt væri að koma sér niður á það, hvernig ætti að beina vinnuaflinu að þessum framkvæmdum og hvernig ætti að afla fjármuna til þeirra í framkvæmd.

Hv. þm. Vestm. virðist nú hafa skilið þessa gagnrýni mína svo, að ég hafi ætlað til þess, að nýbyggingarráð sinni engu öðru en þessu á s. l. ári. Þetta er mesti misskilningur. Eins og hann undirstrikar, þá var nýbyggingarráði ætlað tvenns konar hlutverk: að koma skipulagi á vinnubrögðin og greiða fyrir einstökum málum. Þetta verður að geta farið saman. Það verður að koma þannig fyrir starfsháttum í þessum efnum, að gangi jöfnum höndum fram fyrirgreiðsla einstakra mála og vinna til undirbúnings framtíðinni. Þetta vildi ég aðeins taka fram til að fyrirbyggja misskilning. Auk þess virðist mér nú, eftir því sem ég bezt þekki til, mest af störfum nýbyggingarráðs hafa farið í að meta gjaldeyris- og innflutningsleyfi, hvort þau skyldu veitt og í hvað ríkum mæli, og ég fæ ekki skilið, að það starf út af fyrir sig hafi verið svo óskaplegt, að ráðið hefði ekki getað jöfnum höndum sinnt hinu verkefninu. Ég benti á, að ég teldi, að farið hefði verið í öfuga endann að vissu leyti, og átti þar við skipa- og bátakaup. En það finnst mér hv. þm. misskilja. Það þýðir ekki, að ég meinti, að ekkert hefði átt að gera t. d. í dag, heldur átti ég við hitt, að nýbyggingarráð og ríkisstj. hefðu átt að byrja á því eftir síðasta þing strax að gera sér grein fyrir t. d. stefnu um lánsfjáröflun og lánsfjárveitingu. Það hefði átt að vera fyrsta skrefið. Og það, sem vantaði í þetta, var, eins og við bentum á strax, einmitt þetta, að menn hefðu þá gert sér ljóst, hvað ríkisvaldið ætti að gera til þess að mönnum væri kleift að ráðast í nýjar framkvæmdir. Það vantaði grundvöllinn, og um þetta var talsvert karp á síðasta þingi. Við höldum því fram, að í sambandi við stjórnarmyndunina sjálfa hefði átt að ganga frá botninum og koma upp nýjum fyrirtækjum. Þetta hefði náttúrulega stjórnin og nýbyggingarráð átt að láta verða sitt fyrsta verk, enda heyrði ég ekki betur en hæstv. atvnrh. kæmi inn á þetta sama í hinum almennu umr. fyrir nokkrum dögum, — heyrði ekki betur en hann benti á, að gallinn á þessu öllu væri sá, hvað þetta hefði dregið lengi. Mér finnst, að framkvæmdirnar beri með sér, að menn hafi um of sókk sérið í það daglega, en ekki gefið sér tíma til að leggja línur um stefnur í þessum málum, sem við hefur verið að glíma, og þess vegna er það allt komið í talsvert óvænt efni. Eins og kunnugt er, er búið að kaupa talsvert mikið af tækjum og nokkuð af bátum líka, sem er víðurkennt af stj. að alls ekki hafi verið gengið frá, hvernig verði ráðstafað. Stj. situr nú uppi með þessi tæki, og fyrst nú er verið að reyna að gera ráðstafanir til þess, að þessi tæki komist í hendur þeirra, sem ætla að reka þau, hvort sem það eru einstaklingar eða bæjarfélög. Og í nál., sem gefið var út í Ed., var þetta réttlæga undirstikað, gallinn væri sá, hvað allar þessar ráðagerðir eru seint á ferðinni. Þær hefðu þurft að koma snemma á þessu ári, og á þessu var verið að klifa á síðasta þingi.

Svo vil ég taka undir eitt, sem hv. þm. Vestm. sagði, að það væri um að gera að leysa þetta mál vel, og þá ekki aðalatriðið, hvernig lánsfjár væri aflað til þeirra stofnana, sem ættu að

lána útveginum, heldur hitt, að lánnum til útvegsins væri heppilega fyrir komið og stofnunum væri útvegað það fé, sem þær þyrftu, með góðum kjörum. Ég undirstrika þetta, — þetta er aðalatriðið. En hvaða leið ber þá að fara? Ég hef bent hér á galla þeirrar leiðar, sem frv. gerir ráð fyrir, og skal ekki endurtaka neitt af því, því að í raun og veru mótmælti hv. þm. Vestm. því ekki, sem ég sagði um það, og skilst mér, að hann vilji hafa þetta opið til athugunar, og það þykir mér skynsamlegt. Það er þá fyrst ástæða til að fara lengra út í þetta síðar, ef þurfa þykir, en ekki nú, þar sem þm. eru daufr við að hlusta á slíkar rökræður. En við hv. þm. Vestm. erum báðir í n. og getum því talast við þar. Mér finnst allar líkur benda til, að það hafi í raun og veru komið fram hjá hv. þm. Vestm., að nýbyggingarráð hafi hugsað þetta nokkuð einhliða út frá erlendu innstöðunum, eins og hann gat um, ákveðið að leggja til hliðar erlendan gjaldeyri, og þá hafa menn komist inn á þann hugsanagang, hvort ekki væri eðlilegast, að Landsbankinn lánaði mönnum þennan erlenda gjaldeyri. En gallinn á þessu er sá, að það er ekki hægt að slíta þetta úr sambandi hvort við annað, erlendan gjaldeyri við fjárhagskerfi landsins. Sem sagt, ég skal ekki fara lengra út í það. Ég benti á tvær leiðir, sem mætti sameina. Ég hef meira álit á útboðsleiðinni en margir aðrir, en mér er ljóst, að útboðsleiðin er ekki fær nema gerðar verði ráðstafanir til þess að skipuleggja sölu ríkistryggðra verðbréfa.

Ég get nú ekki látið hjá líða að lokum að benda á það, að mér þykir það heldur undarlegt, að hæstv. ríkisstj. skuli ekki sýna þann sóma að vera viðstödd jafnmerkar umr. og þessar. Þetta er ósiður, sem fyrir nokkrum árum hefði þótt fyrir neðan allar hellur, þegar lögð eru fram á þinginu önnur eins stórmál og þetta. Þetta er að verða einhver pest. Ég veit ekki, hvað hefði verið sagt við okkur, þegar við vorum ráðherrar, ef við hefðum hagað okkur svona. Ég hef minnst á það í sambandi við önnur mál, að þó að þetta eigi kannske að vera einhver lítillsvirðing í garð stjórnarandstöðunnar, þá er það mesti misskilningur, að það hitti þannig. Það er til þess að draga niður störf þingsins, til þess að minnka virðingu þess. Þetta er ósiður, sem þyrfti að leggjast niður, og í raun og veru væri full ástæða til þess fyrir hæstv. forseta að gera ráðstafanir í þessum efnum, svo að þessi ljóti siður geti orðið lagður niður.

Frsm. (Jóhann Jósefsson): Það er alveg rétt hjá hv. 2. þm. S.-M., að það er í sjálfu sér ekki þörf á því fyrir okkur, hann eða mig, að rökræða mjög miklu meira en komið er í þessu máli, sem hér er á dagskrá. Við eigum báðir sæti í þeirri n., sem tekur það til meðferðar. Ég skal ekki heldur, vegna þess að ræða hv. þm. gaf ekki tilefni til margra aths. af minni hálfu, eyða of miklum tíma í það að teifa fyrir málinu með miklu skrafi. Við erum báðir sammála um það, að hlutverk nýbyggingarráðs sé hvort tveggja, að greiða fyrir ýmsum erindum, sem því berast um útvegna á ýmsum tækjum, og eins hitt, að

vinna að heildaráætlun, og þetta hvort tveggja hefur verið tekið til meðferðar. En vitaskuld hefur ráðið orðið að láta undan, eins og ég sagði síðast, talsverðum þrýstingi, þannig að timi þess hefur farið, máské meira en sumir álíta góðu hófi gegna, í þessi störf, að standa í viðtölum við menn um framfaraáætlanir þeirra, hlusta á rök og slíkt fyrir veigaminni framförum á þessu stigi eða öðrum og heyra menn úr ýmsum pörtum landsins bera fram sín vandkvæði og þar í því sambandi haft nokkra viðleitni í frammi að hjálpa þeim. Þetta höfum við leitast við að gera með samvirkusemi. Og með því að talsverð vinna hefur verið í það lögð að greiða fyrir þeim, sem til okkar hafa komið, getur hver maður skilið, að þetta getur tekið alla starfskrafta ekki stærri stofnunar, getur vel tekið þá alla, og í sumum tilfellum endist ekki fundartíminn og viðtalstíminn til að ráða fram úr slíkum efnum. Og svo er ekki fyrir það að synja, að segja má, að seta tveggja ráðsmanna á Alp. auki ekki áhrifin á starfskraftana í ráðinu, eins og hvarvetna, þar sem menn eiga að sinna verkefnum á tveimur stöðum. En það hefur hingað til verið látið ótalið, að menn, sem eru í starfi, sitji líka á þingi, og er ekki neitt nýtt. Ég segi þetta ekki af því, að hv. þm. hafi gefið mér til þess tilefni, en ég get jafnað það, að það var meiri tími til að vinna að ýmsum störfum fyrir sjálft ráðið og hefði notast miklu betur tíminn, sem þingið situr ekki. En að því er áætlunina snertir, vil ég fullvissa hv. þm. um það, að að henni er unnið, en það er þannig lagað, að það verður að taka sérplön, ef svo mætti segja, viðvirkjandi ákveðnum verkefnum. Og að því er snertir þetta mál, þá veit ég, að hv. þm. geta skilið það, að það má mikið vinna bak við útbúnað frv. og þeirra skjala, sem að baki því liggja, þ. e. frv. um fiskveiðasjóð o. fl., sem er þessu fylgispakt.

Hv. þm. sagði réttilega, að sér fyndist, að það hefði átt að vera fyrsta verkefnið að sjá fyrir lánsfjáröflun og jafnvel lánsfjárveitingu í nýbyggingarráði. Það má nú kannske segja, að fyrsta verkefnið ætti að vera að skipuleggja og gera áætlanir, en inn í þær áætlanir mætti fella þessa lánsfjáröflun. Í sjálfum lögunum er ekki beinlínis kveðið svo að orði, að það sé verkefni nýbyggingarráðs að sjá fyrir útvegum lánsfjár. En því verður þó ekki neitað, að þau verkefni, sem því er falið að koma í framkvæmd, þau kalla samhliða, eins og viðurkennt er, á einhverja hugsun um það, hvort útvega megi fé til þessara hluta, jafnvel þó að tilefni gæfist ekki, eins og ég lýsti fyrr, svo að segja daglega í sambandi við fyrirspurnir og ábendingar þeirra aðila, sem ráða leita og vilja afla sér einhverra nýrra tækja. Þó að ekkert væri annað, gefa þær viðræður við ýmsa menn nægilegt tilefni, þó að hvergi væri annars staðar að finna, til að inni af hendi það verk, sem við höfum gert, einmitt í því skyni að benda á leiðir til lánsfjáröflunar og lánsfjárveitingar. En að því er snertir þetta frv., hnjóta margir um það, og þessi hv. þm. er ekki sá fyrsti, sem hnýtur um þetta skyldu-ákvæði, eins og þar er komið að orði í 2. gr.,

að seðladeildinni sé skylt að lána lánsstofnunum, sem sjá atvinnuvegunum fyrir peningum. En í þessu sambandi vildi ég vekja athygli á því, að í frv. til l. um nýbyggingarráð, eða réttara sagt í aths. við það, sem fram var lagt á síðasta þingi, segir, að fjár til þessara þarfa skuli, að svo miklu leyti sem það fæst ekki með sköttum, aflað með lántökum, e. t. v. skyldulánum. Það getur vel verið að í þetta megi eins leggja þann skilning, að skyldulána til framfara skuli afla beinlínis hjá þegnunum sjálfum. Mér er ekki vel ljóst, hvaða aðferð ríkisvaldið mundi geta haft í slíkum tilfellum, til þess að skylda Pétur og Pál til þess að leggja fram fé í atvinnufyrirtæki, sem þeir sjálfir eiga ekki frumkvæði að að stofna eða óska eftir að vera með í. Ég hef satt að segja aldrei getað skilið, að þetta væri farsælleg leið til úrlausnar. Það kann að vera leið til lausnar, en heppilega tel ég hana ekki vera. Ég er þvert á móti á þeirri skoðun, að þegar um atvinnufyrirtæki er að ræða, þá eigi þeir menn, sem hafa áhuga fyrir því fyrirtæki, sem um er að ræða, hvort heldur er til sveita eða þar snertir útgerð eða iðnað, þá eigi þeir einstaklingar í þjóðfélaginu, sem vilja fóna starfi sínu og fjármunum, að hafa styrk til þess arna frá því opinbera, en ekki hitt, að menn, sem ekki láta í ljós neinn áhuga á að taka þátt í atvinnufyrirtækjum, séu skyldir til að láta fé af hendi í einhver fyrirtæki, sem þeim kannske er þvert um geð að leggja fram fjármagn til. En ég veit samt sem áður, að það er alveg rétt, að jafnvel þeir, sem hafa lagt blessun sína yfir þessa skyldulánahugmynd hjá einstaklingum, þeir hrökkva við, ef henni er ætlað að ná til stofnana eins og þjóðbankans.

Ég skal svo ekki þreyta öllu frekari umr. um þetta mál, en vil taka undir það, sem hv. þm. sagði um það óviðurkvæmlega í því, að hæstsv. ráðherrar, — að ég ekki tali um þann hæstsv. ráðh., sem þetta mál er flutt fyrir, skuli láta sig vanta í d., þegar jafnþýðingarmikið mál er um að ræða og hér er. Þetta er að visu ekki alveg nýtt fyrirbrigði hér á hæstsv. Alp., að ráðh. láti sér fátt um finnst, þó að mikilsverð mál séu rædd, en því er ekki að neita, að mér sýnist sá misbrestur, sem verið hefur á í þessu efni, heldur fara vaxandi en minnkandi, og ég er sammála hv. þm. um það hvað ádeilu hans snertir í þessu efni, að ég tel þetta ekki miða að því að auka álit hins háa Alp. hjá þjóðinni, heldur þvert á móti, ef þessi hæstsv. stj. gerir sér það að reglu að vera fjarverandi jafnvel þegar hin þýðingarmestu mál eru rædd.

Eysteinn Jónsson: Hv. þm. Vestm. sagði, að það hefði verið ráðgert í fyrri í sambandi við stofnun nýbyggingarráðs, að skyldulán gætu komið til mála, en þau gætu ekki orðið öðruvísi en aðeins sem skylduhluttaka í fyrirtækjum. Það getur verið, að það hafi verið átt við hugsanleg skyldulán, en ég verð að segja fyrir mitt leyti, að ég hef aldrei skilið, hvernig menn ætlðu að framkvæma skylduhluttöku í fyrirtækjum, og ég held það sé meira að segja orð, sem menn setja óhugað niður, frekar en að menn

hafi hugsað það. Varðandi skyldulán almennings, þá er það þekkt fyrirbrigði. Það er fullkomið neyðarúrræði að skylda menn til þess að lána fé, en það er þó náttúrulega frá almennu fjárhagslegu sjónarmiði skárra en að skylda þjóðbankann til að lána mikið af föstum löngum lánnum til ríkisins og einstaklinga. Skyldulán, sem einstaklingar veita, valda hækkun á verðbólgunni og ofpenslu fyrst og fremst fyrir einstaklinga, en gallinn á hinni leiðinni er sá, að þar fer í rauninni engin fjárfesting fram, og getur það orðið til þess, að þjóðbankinn þurfi að losa sig undan þessum lausafjárkröfum með stórauðinni seðlaútgáfu.

Ég vildi svo að lokum aðeins segja það, út af þessu með stj., að ég veit það nú, að það stendur yfir fundur í utanrnmn. Það er ekki nóg með það, að stj. hafi t. d. í gær verið hér í hliðarherbergjum meðan umr. stóðu yfir, í stað þess að taka þátt í þeim, heldur boðar hún nú í dag utanríkismálanefndarfund kl. 2, og þar situr stj. og 9 þm. Ég vil nú skora á hæstv. forseta að láta ekki bjóða þinginu þetta, — þetta er alveg fyrir neðan allar hellur, að bjóða mönnum að taka þátt í umr. um málið, þegar þannig er ástatt.

Forseti (BG): Ég er því samþykkur, sem hv. alþm. hafa sagt um fundarsókn hér í hv. þd., það er lítt viðunandi, hvernig henni hefur verið varið hjá sumum hv. þdm. En ef hv. þdm., meiri hl. bera fram áskorun um það, að reynt sé að bæta úr þessu með fundarsóknina, þá skal ég sem forseti neyta þeirra ráða, sem fyrir hendi eru, til þess að fá leiðréttingu á því, en án þess að hafa stuðning meiri hl. þd. er þýðingarlaust að reyna að koma nokkrum endurbótum á á þessu sviði.

Eysteinn Jónsson: Í fyrsta lagi vildi ég benda hæstv. forseta á það, að varðandi þm. og ráðh., þá getur hann vitanlega beitt fortölum. Það er enginn vafi á því, að sumpart er þetta fyrir það, að hlutaðeigandi menn hafa ekki áttað sig á því, hvað er að gera á þeim fundi, og það er kannske svona hæfilegt á stjórnarandstöðuna og það, sem þeir eru að segja. En ég er ekki viss um, að menn geri sér grein fyrir því, að þetta mál heggur miklu dýpra en önnur mál, og ég vildi þess vegna álíta, að með leiðbeiningum gætu forsetar þingsins haft mikil áhrif í þessa átt. En ég vil segja annað. Forsetar þingsins hafa það á valdi sínu að láta ekki bjóða sér það að boða fundi í þinginu á sama tíma og stj. boðar fjölda manna á fund í utanrnmn., sem hafði verið boðaður í heyranda hljóði í gærkvöld. Á fundi eins og þessum, sem stj. hefur boðað í heyranda hljóði, eiga sæti 15 þm., síðan eru sett á dagskrá þd. hin þýðingarmestu mál. Ég skal játa, að það er fleira, sem þarf að laga, en þetta vildi ég alveg sérstaklega láta í ljós.

Forseti (BG): Þetta mál verður tekið til atgugunar.

ATKVGR.

Fr. vísað til 2. umr. með 20 shlj. atkv.

Á 55. og 64. fundi í Nd., 17. des. og 6. febr., var frv. tekið til 2. umr.

Forseti tók málið af dagskrá, og var það ekki á dagskrá tekið fram.

27. Byggingareftirlit ríkisins.

Á 68. fundi í Nd., 15. febr., var útbýtt:

Fr. til l. um byggingareftirlit ríkisins (þmfrv., A. 421).

Á 69. fundi í Nd., 18. febr., var frv. tekið til 1. umr.

Ffm. (Jón Pálmason): Herra forseti. Ég sé ekki ástæðu til að fara mörgum orðum um þetta mál. Greinargerð fyrir því er á þskj. 421. Ég hef komiðt að því, að á undanförunum árum, eftir því sem byggingar hjá því opinbera hafa farið vaxandi, hefur farið minnkandi eftirlit með þeim byggingum. Það hefur verið svo, að byggingarframkvæmdir ríkisins úti um land hafa verið undir eftirliti byggingarfræðings. En nú er svo komið, að hann kemst ekki yfir það lengur. Er þetta frv. fram komið í samráði við hann og í samráði við ráðherra, er þetta mál heyrir undir.

Ég sé svo ekki ástæðu til að ræða um þetta meir, en vildi leggja til, að málinu verði vísað til hv. allshn. að þessari umr. lokinni.

Eysteinn Jónsson: Í þessu frv. er ráðgert að setja á fót nýja stofnun, byggingareftirlit ríkisins. Ráðgert er að hafa þar forstöðumann. Hér er um talsvert nýmæli að ræða, og var það þetta, sem kom mér til að kveðja mér hljóðs. Hvað vakir fyrir flm.? Mér skilst, að starf húsameistara ríkisins sé að gera teikningar yfir ríkisbyggingar og að honum hafi verið fengnir menn til eftirlits með byggingunum. Mér sýnist, eins og þetta frv. er nú úr garði gert, að í það vanti ákvæði um, hvernig starf húsameistara skuli vera. — Mér sýnist þetta vera orðin óttaleg grautargerð, sem sízt verður til bóta. Ef þetta frv. er fram komið vegna þess, að húsameistari er ekki starfi sínu vaxinn, þá á að skipta um mann, en ekki setja á fót annað embætti. Svo vantar inn í frv., hvernig samstarfið milli þessara tveggja húsameistara eigi að vera. Ég skal ekki ræða um störf húsameistara ríkisins. Hann hefur gert sumt vel.

Mér sýnist, að hér ætti að vera ein stofnun, og mér finnst þetta frv. á engan hátt bæta úr þeim vandræðum, sem hér um ræðir. Mér finnst það óvenjuleg og dýr grautargerð.

Forseti (BG): Mál þetta er of síðla fram komið, og þarf því leyfi deildarinnar til þess, að það megi koma hér til umræðu. Því miður hefur láðst að geta þess á dagskránni.

ATKVGR.

Deildin leyfði með 22 shlj. atkv., að málið yrði tekið til meðferðar.

Film. (Jón Pálmason): Mér skildist á hv. 2. þm. S.-M., sem talaði hér síðast, að hann tæki þetta frv. sem vantraust á húsameistara ríkisins. Því er ekki til að dreifa. Tilgangurinn með frv. er ekki að hindra, að hans starf haldi áfram, og vísa ég þar til grg. frv. Meiningin er, að áfram verði það eins og verið hefur, að húsameistari ríkisins og starfsmenn hans geri teikningar af byggingum, en hann hefur ekki komið yfir að líta eftir byggingunum og framkvæmdum; þess vegna er þetta frv. fram komið. Ef það verður samþ., verður skrifstofa húsameistara aðallega teiknistofa, en byggingarstofnun ríkisins mun hafa eftirlit með byggingunum og byggingarframkvæmdum. Ég held, að hægt sé að færa rök fyrir því, að á undanfórnum árum hafa mistök orðið vegna skorts á eftirliti. Það er góð bending, að nefndin geri sér grein fyrir sambandinu á milli þessara tveggja stofnana. Hér er um mikið nauðsynjamál að ræða, og það er langt í frá, að hér sé um vantraust að ræða á húsameistara ríkisins. Það borgar sig fyrir ríkið að hafa eftirlit með byggingum sínum. Það er kunnugt, að viðhald á húsum ríkisins er ófullkomið, og mundi það heyra undir hina nýju stofnun.

Páll Zóphóníasson: Herra forseti. Mig langar til að fá hér nokkrar upplýsingar. Í 1. gr. er talað um, að eftirlit skuli vera með byggingarframkvæmdum ríkisins á jarðakaupasjóðsjörðum. Í þessu sambandi langar mig til að spyrja, hvort hér er átt við byggingar, sem ríkið styrkir. — Það hefur verið svo, að húsameistari hefur gert teikningar og ráðið gerð húsanna, sem ríkið hefur látið beint reisa. Hann hefur hlutast til um, hvaða smiðir líta eftir, og falið þeim eftirlit fyrir sína hönd. Um það þarf því ekki lög. Þegar ríkið aftur styrkir byggingarframkvæmdir hjá leiguliðum sínum, hafa þær byggingar, eins og byggingar á einstaklingsjörðum, notið eftirlits og leiðbeiningar hjá teiknistofu landbúnaðarins. Og hafi bóndi á jarðakaupasjóðsjörð erfðafestu-ábúð, eins og þeir hafa allir, þá má hann byggja á jörðinni, veðsetja hana og taka lán til bygginganna án þess að spyrja ríkisstj. nokkuð að. Það er því ekki hægt að samþ. þetta frv. nema breyta lögunum um óðalsrétt og erfðafestu. En hins vegar tala ég ekki á móti því, að meira eftirlit þurfi með byggingum hins opinbera. Eftirlitið hefur verið þannig, að teiknistofa ríkisins, sem öll hús hefur teiknað, hefur haft eftirlitsmenn í mörgum landshlutum, og hafa þeir lítið eftir öllum byggingum, sem lán er veitt til úr byggingarsjóði eða þá endurbyggingarstyrk frá nýbýlanefnd. Húsameistari ríkisins og þeir, sem vinna hjá honum, eru allir launaðir af ríkinu, og þeir líta eftir því, sem ríkið byggir á eigin reikning. Ég vil mælast til þess, að nefndin athugi málið betur. Það er og athugandi, hvort ekki þurfi að breyta erfðafestulögunum. Ég bendi á þetta að gefnu tilefni, það er svo algengt, að Alþ. breyti lögum án þess að athuga, hvaða áhrif þau hafa á önnur lög.

Eysteinn Jónsson: Það er nú upplýst, að gert

er ráð fyrir, að það sé ekki meiningin að leggja niður störf húsameistara ríkisins. Það á að hafa tvær stofnanir. Önnur, þar sem teikningar eiga að vera gerðar, en hin, þar sem eftirlitið á að fara fram. Ég tel þetta afar óeðlilegt. Ég álit, að þetta hvorttveggja ætti að heyra undir sömu stofnun. Ég hygg mjög misráðið að samþ. frv. eins og það er nú. Ég gæti vel ímyndað mér og hef líka heyrt fleiri þeirrar skoðunar, að húsameistari ríkisins væri ekki sérstaklega heppilegur til þess að sjá um framkvæmdir, en undirbúningurinn væri hins vegar hans sterka hlið. Ég álit, að til mála gæti komið að skipta þessu þannig, að annar maður sæi um framkvæmdir. Hins vegar tel ég það misskilning að breyta þessu á þann veg að setja upp nýja stofnun. Það er áreiðanlega betra að hafa þetta allt saman heyrandi undir eina stofnun. Forstöðumaður hennar gæti að sjálfsögðu ekki haft þar með allt að gera. Hann þyrfti auðvitað að hafa sína aðstoðarmenn, sem hefðu ýmiss konar sérmenntun í hinum einstöku greinum þessu viðkomandi. Ég held, að þetta frv. þurfi gagngerðra breyt. við og mjög óheppilegt að láta þessi mál heyra undir tvær stofnanir. Það yrði mjög erfitt að hafa það þannig klofið, án þess til einlægra árekstra kæmi.

Ég held, að hv. allshn. og flm. ættu að endurskoða þetta mál í heild, og það ætti að setja löggjöf, þar sem tryggðar væru styrkari framkvæmdir en nú er.

Film. (Jón Pálmason): Eins og fram er tekið í grg., er frv. þetta flutt vegna þess, að komið hefur í ljós, að byggingareftirlit ríkisins er alveg ófullnægjandi, og játaði hv. 2. þm. S.-M. það svona hálfpartinn. Ég held, að eins og nú er, sé allsends ófullnægjandi trygging fyrir því, að ekki sé meira opinberu fé en þyrfti eytt í byggingum. Það má um það deila, hvort stofnun þessi ætti að standa undir húsameistara ríkisins. En eins og fram kom í ræðu hv. 2. þm. S.-M., mætti ætla, að eins gott væri að skipta þessu.

Í Búnaðarbankanum er Teiknistofa landbúnaðarins, og á hana verðum við bændur að treysta, en það er engin trygging fyrir því, að eftirlitið með framkvæmdunum sé nógu gott.

Eins og fram er tekið í grg., eiga að vera tengsl við 1. um byggingarsamþykktir í sveitum, þannig að fulltrúar byggingaeftirlitsins gætu um leið verið starfsmenn samþykktar héraðanna.

Varðandi það, sem hv. 2. þm. N.-M. spurði, hvort til þess sé ætlað, að byggingareftirlitið hafi með höndum eftirlit með þeim byggingum, sem ríkið styrkir en ekki á, þá svara ég já. Varðandi það, hvort þetta væri ekki í mótsögn við eða rækist á 1. um ættaróðul, þá er því að svara, að skv. 1. um byggingarsamþykktir er beinlínis til þess ætlað, að slíkt eftirlit sé haft. Varðandi það atriði, að kostnaðurinn af eftirlitinu leggist á byggingarnar er það að segja, að ég tel það mjög hagkvæmt fyrirkomulag. Þar gildir það sama og við hafnargerðir og því um líkt.

Ég sé svo ekki ástæðu til þess að orðlengja þetta meira, en vænti skilnings hv. þm. á því, að hér er um mjög aðkallandi mál að ræða. Hér er farið fram á, að ekki sé stórfé kastað á glæ vegna tryggingar- og eftirlitsleysis.

Eysteinn Jónsson: Ég færði hér fram áðan nokkrar ástæður fyrir því, að ekki væri heppilegt að skipta störfum um of við byggingar þær, sem hér um ræðir, og hefur hv. flm. ekki reynt að hnekkja þessari skoðun minni, en ég vildi segja það, að ég tek undir þau ummæli hv. flm., að nauðsyn sé á auknu eftirliti. En þetta væri hægt að gera með einni stofnun, sem hefði á að skipa nægilega mörgum forstjórum og fulltrúum þeirra, sem yrðu að sjálfsögðu menn með sérmenntun hver á sínu sviði. Og það þyrfti að sjá um, að þessi stofnun hefði eftirlit með öllum byggingum, reistum af ríkinu. Ég er sem sé sam-mála hv. flm. um nauðsyn aukins eftirlits, en honum ósammála um skiptinguna.

Páll Zóphóníasson: Herra forseti. Ég get skilið það, að hv. þm. A.-Húnv., sem þekkir mistök þau, sem orðið hafa í kjördæmi hans á Skagaströnd við byggingar, sem þar er verið að reisa, telji, að hann þekki mistök. Það er vitað, að timbrið var keypt miklu dýrara en þurfti, og er nú verið að semja um afslátt af áður umsömdu verði. Og þó áttu nefndir að sjá um þetta. Svona mistök eiga ekki að koma fyrir.

Í sambandi við það, hver eigi að bera kostnaðinn af byggingareftirlitinu, þá álit ég, að ekki sé hægt að segja við mann, sem fengið hefur erfðafestu á jörð og þarf að byggja þar upp: Nei, góði minn, það opinbera hefur eftirlit með þessu og þú verður að hlíta því, sem það segir, og borga allan kostnað við það. Ég held, að þetta sé ekki hægt að segja skv. 1. um erfðafestu og óðalsrétt.

Flm. (Jón Pálmason): Herra forseti. Ég vildi aðeins gera stutta aths. Það er rangt hjá hv. 2. þm. N.-M., að frv. þetta standi í nokkru sambandi við einhver mistök á Skagaströnd. Mér er yfirleitt ekki kunnugt um nein mistök þar. Þær byggingar, sem verið er að reisa þar, hafa verið boðnar út í akkorði, —og ekkert hefur enn þá komið fram um nein mistök. Þetta er því algerlega gripið úr lausu lofti, eins og svo margt, sem þessi hv. þm. kemur með hér á hv. Alþ.

ATKVGR.

Frsv. vísað til 2. umr. með 18 shlj. atkv. og til allshn. með 18 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið fram.

28. Ræktunarsjóður Íslands (frv. landbn. Nd.).

Á 73. fundi í Nd., 22. febr., var útbýtt:
Frsv. til l. um Ræktunarsjóð Íslands (þmfrv., A. 451).

Á 74., 75. og 77. fundi í Nd., 25., 26. og 28. febr., var frv. tekið til 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 78. fundi í Nd., 1. marz, var frv. tekið til 1. umr.

Frsm. (Jón Pálmason): Herra forseti. Þetta frv., sem hér liggur fyrir á þskj. 451 um breyt. á ræktunarsjóðsl., er samið af nýbyggingarráði og flutt af landbn. þessarar d., sem hefur þó á því þann fyrirvara að mega fylgja þeim breyt., sem fram kunna að koma við frv.

Aðalbreyt., sem þetta frv. hefur að geyma, eru þær í fyrsta lagi, að samkv. 3. gr. er ætlað til, að ríkissjóður leggi fram hálf milljón á ári í næstu 10 ár til ræktunarsjóðs, og í öðru lagi, að Búnaðarfélag Íslands og nýbyggingarráð skuli í sameiningu gera rannsókn á núverandi ástandi og þróun landbúnaðarins og áætlanir um þær aðgerðir, sem nauðsynlegastar eru á næstu 10 árum, o. s. frv. eins og hv. þdm. geta séð í 4. gr. þessa frv.

Lán þau, sem hér er um að ræða og ræktunarsjóður á að veita samkv. þessu frv., er ætlað til, að verði til talsvert viðtækari starfsemi en áður var samkv. 1. eins og þau eru nú. Þau verkfæri, sem sjóðnum eru ætluð, eru ákveðin í 5. gr. þessa frv. Samkv. henni veitir ræktunarsjóður stofnlán til jarðræktar, peningshúsa og geymsluhúsa og annarra mannvirkja við landbúnað, þar með talin jarðyrkja, vermirækt og loðdyrarækt, enn fremur til mannvirkja í þágu landbúnaðarins, svo sem mjólkurvinnslustöðva, kjötfrystihúsa, ullarverksmiðja, skinnaverksmiðja, þvottahúsa, viðgerðarstöðva landbúnaðarverkfæra, rafstöðva fyrir sveitir og landshluta og einstaka sveitabæi, svo og til bústofnsauka og til kaupa á vélum, sem notaðar eru við landbúnað.

Með þessum hætti er svið þessarar stofnunar mikið og margvíslega útvikkað frá því, sem áður hefur verið, enda er ætlað til, að afl þess, sem stofnunin hefur yfir að ráða, verði miklu meira en áður hefur verið. Þá er heimilt samkv. þessari sömu gr., að upphæð lána megi vera að nokkru leyti 50% kostnaðarverðs og að nokkru leyti 66,7% af kostnaðarverði.

Samkv. 6. gr. frv. er gert ráð fyrir því, að veitt sé bráðabirgðalán, þangað til kemur að því, að framkvæmd er lokið og lánið getur komið í það horf, sem ætlað er til samkv. 5. gr.

Þá er það sú breyt., sem er einna mest á l. frá því, sem nú er, en það eru vaxtagreiðslurnar. Samkv. frv. er ætlað til, að vextirnir verði 2,5%, en nú samkv. ræktunarsjóðsl. eru þeir 4—5%. Tryggingarnar, sem ætlað er til að taka fyrir þessum lánum, voru áður, eins og kunnugt er, veð í fasteigninni, afgjaldskvöð og eigin ábyrgð, og það verður samkv. þessu frv. á sama hátt,

nema við er bætt, að lána megi út á veð í vél-um og verkfærum, sem keypt eru, og sömuleiðis út á veð í tilteknum flokki búfjár, sem þó er ætlað til, að verði tryggður, en því miður virðist okkur, að það þurfi talsvert nýrrar athugunar við, vegna þess að tækifæri er ekki eins og nú standa sakir til að tryggja búfé svo sem skyldi.

Þá er eitt stórt ákvæði þessa frv., að það er ætlað til, að framlag verði veitt til ræktunarsjóðs úr seðladeild Landsbankans, allt að 10 millj. kr. Út í það skal ég ekki mikið fara, en ég geri ráð fyrir, að þetta ákvæði verði nokkuð að fara eftir því, hvernig fer með það frv., sem fyrir Alp. liggur um eflingur fiskveiðasjóðs og lánveitingar til sjávarútvegsins.

Lánstíminn samkv. þessu frv. er ætlað til að verði 5—25 ár, en var samkv. l. nú, eins og þau hafa verið, 5—35 ár. Önnur ákvæði frv. eru miklu smærri en þau, sem ég hef nú nefnt. Eins er það, sem ég skal aðeins víkja að hér, sem er nýtt ákvæði samkv. 13. gr. þessa frv., en það er að gera þrengri skilyrði fyrir því, hvernig upp-sögn láns megi haga. Þar er eitt atriði, 2. liður, sem ég fyrir mitt leyti mundi ekki geta samþ., og eins er með fleira í þessu frv., en það hefur n. ekki tekið ákvörðun um, en það er, að lán sé uppsegjanlegt, ef eigendaskipti verða, og getur það rekið sig óþægilega á við önnur ákvæði sömu gr.

Ég sé ekki á þessu stigi málsins ástæðu til að fjölyrða meir um þetta allviðtæka frv. Ég geri ráð fyrir, enda þótt landbn. flytji það, að það sé rétt að þessari umr. lokinni, að frv. sé vísað til n. beinlínis til athugunar, því að hún hefur flutt frv., eins og tekið er fram í grg., án þess að því fylgi nokkur skuldbinding frá henni um að fylgja því óbreyttu fram.

Að svo mæltu sé ég ekki ástæðu til að fjölyrða meir um málið.

Páll Zóphóníasson: Herra forseti. Það var fyrir 132 dögum hér á þingi, sem lagt var fram frv. um sama efni og þetta. Það er búið tvisvar sinn-um að kalla eftir því frá landbn., og alltaf hefur verið sagt, að það hafi verið beðið eftir þessu frv. Nú er það komið, bráðum fyrir mánuði, og enn þá sefur landbn., og það er fyrst nú, að þetta frv. kemur til umr. í d. Nú vil ég mjög alvarlega beina því til landbn. að láta þennan ómennsku-brag ekki lengur líðast, að sofa svona á frv., heldur fari n. að vinna að því, því að ekki er að vita, hvað lengi þetta þing kann að standa. Ég veit, að í þessu frv. eru mörg ákaflega mikils-verð atriði fyrir menn, sem þurfa að fá lán úr ræktunarsjóði, sem eru svo að segja þau sömu í báðum frv., og það má ekki líðast að halda áfram að sofa á málinu. Ég vil þess vegna ákveðið og eindregið skora á n. að vanrækja ekki lengur, eins og hún hefur gert, skyldur sínar, heldur taka málið fyrir og reyna að koma því áfram á þinginu.

Frsm. (Jón Pálmason): Herra forseti. Þetta er alveg óþörf brýning hjá hv. 2. þm. N.-M. varðandi þetta frv. og tilefnislaus, því að það er ekki að neinu leyti landbn. að kenna, að þetta frv.

kemur ekki til umr. fyrr en nú. Hún tók við því strax og það barst henni og flutti það hér inn í þingið. Þetta er því ekki n. sök, og það veit hv. 2. þm. N.-M. og aðrir hv. þm., að það var ástæðulaust fyrir landbn. að afgreiða frv. um breyt. á ræktunarsjóðsl., vitandi það, að í undirbúningi var miklu stórfelldari breyt. á þessum l. frá hálfu þeirra manna, sem með það hafa haft að gera um langan tíma, og þess vegna eru hans kvartanir í þessu sambandi ekki á rökum byggðar. En það er sjálfsagt, nú þegar n. fær þetta frv. til athugunar, að vinna að því og taka ákvörðun um, hvað hún leggur til.

ATKVGR.

Fr. vísar til 2. umr. með 19 shlj. atkv.

Á 117., 118. og 119. fundi í Nd., 23. og 24. apríl, var frv. tekið til 2. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 122. fundi í Nd., 26. apríl., var frv. enn tekið til 2. umr. (A. 451, n. 723, 724).

Frsm. (Jón Pálmason): Herra forseti. Þetta frv., sem hér liggur fyrir á þskj. 451 um breyt. á l. um ræktunarsjóð Íslands, felur í sér tvö og eiginlega þrjú meginatriði. Í fyrsta lagi er það, að hækkað verði stórkostlega það fjárframlag, sem þessi stofnun skal hafa til umráða. Í öðru lagi eru ákveðnir lægri vextir en áður, og í þriðja lagi er verksvið stofnunarinnar gert miklu viðtækara en verið hefur með því að ákveða, að hún geti lánað til margvislegrar starfsemi á sviði landbúnaðarins með tilliti til þeirra framkvæmda, sem stofnað er til í sambandi við hann, en verið hefur.

Landbn. hefur haft þetta mál til meðferðar og skilað álitinu sínu fyrir nokkuð löngu. Nefndin vonar, að frv. nái fram að ganga með þeim breyt., sem hún flytur till. um á þskj. 724.

1. brtt. er við 4. gr. Það er breyting til samræmingar við frv. um nýbyggðir og landnám, og þarf ekki fleiri orð um hana.

2. brtt. er við 5. gr. Það er, að við bætist ný málsg. á undan síðustu málsg. Við ákvörðun lána skal stjórn sjóðsins taka tillit til, hvað mikil önnur veðlán hvíla á eigninni. Það getur hugsast, að á eigninni hvíli fleiri lán, og er þá sjálfsagt, að slíkt sé athugað, þegar ný lán eru veitt.

3. brtt. er við 8. gr. Þar er í fyrsta lagi bætt við 2. lið orðunum „ásamt tilheyrandi lóð og lóðarréttindum.“ — Í öðru lagi er ákvæði um ábyrgð, þ. e., að ábyrgð hrepps- eða sýslufélags komi ekki til greina, nema félagssamtök eigi í hlut.

4. brtt. er við 16. gr. Þessi brtt. er í samræmi við frv. um nýbyggðir og landnám, þ. e. fellt úr, að sýslumönnur sé skylt að láta í té ókeypis veðbókavottorð o. s. frv. Þótti rétt að fella þetta niður, þar sem það gat valdið miklum óþægindum og töfum.

5. brtt. er við 20. gr. Það er um gildistöku laganna, og er hér lagt til, að hún verði 1. jan.

1947. Það er líka í samræmi við l. um nýbyggðir og landnám.

Það skiptir ef til vill ekki miklu máli, hvort þetta frv. verður samþ. nú eða á síðara þingi, en f. h. landbn. óska ég fremur, að það verði samþ. nú. Að visu er það ekki á okkar valdi hér í þessari deild, hvort frv. kemst í gegnum Ed. — Ég læt svo þessi orð nægja.

Bjarni Asgeirsson: Á öndverðu þessu þingi var borið fram frv. um ræktunarsjóðinn af 2 þm. Framsfl. Það var svo sent landbn., en frá henni hefur það ekki komið. Þetta frv., sem hér er á ferðinni, gengur í svipaða átt og hitt, en er samið af nýbygggingarráði. Ákvæði þessa frv. eru hliðstæð öðrum l. um lánakjör sjávarútvegsins. Þetta frv. mun vera búið að vera 17 daga í landbn. og sýnist lítill áhugi á stjórnarfrv., þegar þannig er látið til ganga, og virðist ekki fjarri lagi að láta sér detta í hug, að á bak við tjöldin sé ákveðið, að þetta frv. skuli daga uppi.

Við höfum aðeins þetta Alþingi í höndum okkar, það getur enginn sagt um, hvernig næsta Alþingi verður skipað, eða um vilja þess. Það er því nokkuð hart, ef þannig er gert upp á milli sjávarútvegs og landbúnaðar, að þetta frv. verði ekki afgr. á þessu þingi.

Áður en þetta frv. kom til umræðu hér, var það sent Búnaðarfélagi Íslands til umsagnar. Þar var gerð till. um aukningu fjármagns til ræktunarsjóðs. Ég hef ekki hreyft þessu í n., en áskildi mér rétt til að flytja brtt. og mun gera það við 3. umr. Stjórn Búnaðarfélagsins vildi leggja áherzlu á að fá málið afgr. á þessu þingi. Vil ég því mæla með, að frv. verði samþ. nú til 3. umr.

Jóhann Jósefsson: Aðeins nokkur orð vegna nýbygggingarráðs. Það er rétt, að frv. er samið af nýbygggingarráði og Búnaðarfélagi Íslands, og ég get látið það uppi, að það var ætlað til, að frv. næði fram að ganga á þessu þingi. Um leið og ég þakka landbn. vil ég taka undir þá ósk, að málið verði afgr. á þessu þingi.

Frsm. (Jón Pálmason): Ég vil þakka þeim, sem mælt hafa með frv., en hins vegar vil ég algerlega mótmæla þeim dylgjum, sem hv. þm. Mýr. var með um það, að þar sem lagt væri til, að lögin tækju gildi 1. jan. 1947, bæri að skilja þannig, að málið ætti ekki að ná fram að ganga nú. Þá vil ég bera á móti því, að það sé sök landbn., að frv. var ekki afgr. fyrr frá nefndinni, enda veit þm. Mýr. það vel.

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 23 shlj. atkv.
- 2.—3. gr. samþ. með 22 shlj. atkv.
- Brtt. 724,1 samþ. með 21 shlj. atkv.
4. gr., svo breytt, samþ. með 22:1 atkv.
- Brtt. 724,2 samþ. með 21 shlj. atkv.
5. gr., svo breytt, samþ. með 19 shlj. atkv.
- 6.—7. gr. samþ. með 23 shlj. atkv.
- Brtt. 724,3 samþ. með 25 shlj. atkv.
8. gr., svo breytt, samþ. með 24 shlj. atkv.
- 9.—15. gr. samþ. með 25 shlj. atkv.

- Brtt. 724,4 samþ. með 21 shlj. atkv.
16. gr., svo breytt, samþ. með 22 shlj. atkv.
- 17.—19. gr. samþ. með 20 shlj. atkv.
- Brtt. 724,5 samþ. með 17:3 atkv.
20. gr., svo breytt, samþ. með 17:3 atkv.
- Fyrirsögn samþ. án atkvgr.
- Frsv. vísað til 3. umr. með 21 shlj. atkv.

Á 125. fundi í Nd., 27. apríl, var frv. tekið til 3. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 128. fundi í Nd., s. d., var frv. aftur tekið til 3. umr. (A. 988, 996).

Of skammt var liðið frá 2. umr. — Afbrigði leyfð og samþ. með 23 shlj. atkv.

Bjarni Asgeirsson: Eins og ég gat um í gær, þá var á sínum tíma gerð aths. við þetta frv. af stjórn Búnaðarfél. Íslands og gerðar við það nokkrar till. til breytinga. Og eins og ég boðaði þá, höfum við nú 3 þm., hv. 2. þm. Skagf., þm. Borgf. og ég, lagt fram brtt. við málið á þskj. 996, sem felur í sér þær breyt., sem Búnaðarfélagið óskaði eftir. — Það er fyrst við 3. gr., þar sem farið er fram á, að árlegt framlag úr ríkissjóði, $\frac{1}{2}$ millj. kr., eins og ákveðið er í gr., hækki upp í 1 millj. kr. og verði samtals 10 millj. Og hefur sams konar breyt. verið gerð við 9. gr., að í staðinn fyrir 10 millj. kr. skuli sjóðurinn fá 20 millj. kr. Enn fremur leggjum við til, að 4. gr. verði felld niður. En 4. gr. frv. er um það, að nokkurs konar ræktunaráætlun verði samin af Búnaðarfélagi Íslands og nýbygggingarráði. Við vitum, að jafnan er ástæða til þess að gera áætlun um ræktun landsins um lengri tíma. En það er vafasamt, hvort rétt sé að setja inn í frv., að n., sem er til bráðabirgða og lítill líkindi eru til að verði varanleg stofnun í þjóðfélaginu, skuli annast samningu slíkrar áætlunar, ef henni skal komið á fót. Okkur finnst ekki rétt að blanda inn í frv. bráðabirgðastofnun, sem ekki er hægt, eins og áður er sagt, að gera ráð fyrir að verði til langframa. — Þá er enn fremur brtt. við 12. gr. um það að lengja ofurlítið lánstímann, eða úr 5—25 ár, eins og er í frv., upp í 8—25 ár, og fyrir 5—12 ár komi 8—12. Er það sá skemmsti tími, sem hægt er að nefna. Allir vita, að lán til landbúnaðarins koma ekki að notum nema til nokkuð langs tíma. — Þá er brtt. við 13. gr. um að 2. tölul. falli niður. Teljum við ekki ástæðu til að hafa þau ákvæði, sem þar eru upp talin. — Mun ég svo ekki tefja málið frekar og skal ekki hafa orð mín fleiri og legg þessar brtt. fram.

Frsm. (Jón Pálmason): Herra forseti. Ég þykist sjá af þeim till., sem hér eru fluttar af hv. þm. Mýr. o. fl. á þskj. 996, að það sé tilgangurinn að koma þessu máli fyrir kattarnef. Tilgangurinn getur enginn annar verið. Og sannleikurinn er sá, að það er óvenjuleg aðferð, sem hér er viðhöfð, kannske ekki að visu frá hv. þm. Mýr. En það er yfirleitt lítið um það hér á hv. Alþ., að sú aðferð sé viðhöfð, að 2 menn úr landbn. hafi skrifað undir að fylgja frv. með þeim brtt., sem n. flytur sameiginlega, en leggi

svo fram brtt. þvert ofan í fyrri gerðir og án þess að hafa orðað það í n. (BÁ: Það er ekki rétt.) Það er vist rétt. Í landbn. höfðu ekki verið sýndar þær till. frá Búnaðarfélag. Ísl., sem hv. flm. brtt. gat um áðan. En sú till., sem Búnaðarfélag. vildi fá fram, að fella nýbyggingarráð úr frv., náði ekki samkomulagi í landbn. Nú er það svo, að við gætum sjálfsgætt allir, sem erum bændur, þegið það út af fyrir sig að fá það fram, sem till. fara fram á. En það er allt annað, hvað menn óska eftir að fá og það, sem hægt er að fá fram. Og þegar samkomulag er fengið, þá er ekki hægt að koma aftan að mönnum og fara fram á, að allt skuli aukðið um helming. — Varðandi 4. brtt., þá hef ég fyrir mitt leyti ekkert út á hana að setja og tel vist, að hægt verði að fá samkomulag í landbn. um hana, ef hún væri borin þar fram. — Varðandi 5. brtt., þá var það atriði mikið rétt í n., og varð samkomulag um að hreyfa því ekki. — Varðandi 4. gr. frv., þá skal ég ekki mikið út í það fara. Það eru 3 menn í hv. d., sem eru líka meðlimir nýbyggingarráðs, sem hefur samið þetta frv. Og eins og vitað er, var samkomulag um það þar. Býst ég við, að þeir svari fyrir það, sem fyrir þeim vakti með 4. gr. frv. Að öðru leyti skal ég geta þess, að flm., a. m. k. 2, var það fullkunnugt, að það mundi geta gengið fullerfiðlega að koma þessu máli í gegnum þingið í því formi, sem það var, þótt framlög ríkissjóðs væru ekki hækuð um helming, en það mundi koma í veg fyrir, ef samþ. yrði, að málið næði fram að ganga.

Jóhann Jósefsson: Það er ekki langt síðan hv. þm. Mýr. talaði um þetta mál og bar þá eðlilega fyrir brjósti, hvort málið næði fram að ganga eða ekki. Ég tók undir ósk hans hvað þetta snerti eiginlega fyrir hönd þeirrar stofnunar, sem staðið hefur að samningu frv., nýbyggingarráðs. Ég hafði ekki ástæðu til þess þá að ætla, að hv. þm. Mýr. væri að mæla af yfirdrepskap einum. Það, sem studdi einnig þessa ætlan mína, var það, að hv. þm. ásamt hv. 2. þm. Skagf. hafði ritað undir nál. á þskj. 723 þann 9. apríl án ágreinings og n. öll gert sameiginlegar till., þar sem vilji hv. þm. líka var tekinn til greina. Ég hélt því, að hv. þm. Mýr. væri alvara í þessu máli, eins og öðrum hv. nm. En nú sé ég, að mér hefur skjátlazt í þessu efni. Þær óskir, sem hv. þm. Mýr. bar fram og ég tók undir, hafa ekki verið af heilum huga mæltar, þegar hann daginn eftir ber fram stórfelldar brtt. í þessu máli. Þá var yfirlýst, að nýbyggingarráð hefði gjarnan viljað setja till. nokkuð hærra í þessu efni, ef ekki hefði vaknað nokkur ótti um það, að of háar kröfur gætu orðið til þess að tefja málið algerlega. Nú hefur það sýnt sig, að jafnvel frv., eins og frá því var gengið af nýbyggingarráði og hv. þm. Mýr. ásamt öðrum í landbn., hefur ekki fengið eins góðar undirtektir á þessu þingi og margir hefðu óskað. En hv. þm. Mýr. er þetta ekki nóg. Hann óskar eftir því ásamt 2 öðrum hv. þm. að leggja frekari stein í götu málsins með því að koma nú á síðustu stundu með yfirboð. Öllum öðrum gæti ef til vill verið sæmra að koma þannig aftan að áhugamáli,

sem borið er fram af heilum hug fyrir bændastétt landsins, öllum öðrum en form. Búnaðarfélag. Íslands, frá honum hefði maður ekki getað vænt þessa. Eins og ég sagði áðan, tók ég af heilum hug undir óskir hv. þm. í gær um, að frv. um ræktunarsjóð næði fram að ganga á þessu þingi. Og ég vil gjarnan leggja fram mitt lið til þess. En það er sýnilegt, að eitthvað annað vakir fyrir hv. þm. nú en að málið nái fram að ganga og að um það ríki friður. Það getur verið, að sá andi, sem vakti fyrir honum í gær við vantraustsumr., sé of ríkur í huga hv. þm., þegar hann í dag rýkur í að koma með yfirboðatill. í málinu, sem vitaskuld ýta ekki undir framgang málsins. Hv. þm. sagði m. a., að hann og tillögu-bræður hans vildu ekki afskipti nýbyggingarráðs framfar af þessum máli. Það má vel vera, að hann líti svo á, að nýbyggingarráð sé ekki fært um að skipta sér neitt af slíkum máli. En minnst hv. þm. Mýr. þess, að nýbyggingarráð hefur borið gæfu til þess að koma málinu þetta áleiðis og er nú að fá samþ. á Alp. frv. um landnám og nýbyggðir í sveitum. Og þótt hann líti með smáum augum á þessa bráðabirgðastofnun, eins og margir hans flokksbræður gera, og hann vilji fella hana burt úr l. með þessum brtt., þá læt ég mér það í léttu rúmi liggja. Ég vil benda hv. þm. Mýr. á, að þessari bráðabirgðastofnun hefur verið falið það verkefni að sinna landbúnaðarmálum eins og öðrum málum, og hyggjum við gott eitt til að halda því starfi áfram. Nýbyggingarráð hefur hingað til ekki sýnt það, að það vildi mismuna sveitunum í till. sínum og öðrum aðgerðum. Það fer því harla illa í munni forsvarsmanns bændna, sem hv. þm. þykist vilja vera, að gera lítið úr því starfi, sem nýbyggingarráð hefur innt af höndum í þessu efni. — Það er harla einkennilegt, þegar hv. þm. eru búnir ágreiningslaust að skrifa undir nál. og boða þar ekki neinn fyrirvara, heldur koma samhliða öðrum með till. til breyt., sem Alp. fellst á, en svo rísa þeir hinir sömu menn upp og koma með yfirboð. Og þetta er gert til þess og ekki annars en að vekja ágreining um málið á þeim tíma, sem ef til vill hefði verið einhver leið til að vinna að því að fá samkomulag um málið á Alp. Ég verð að láta það uppi, að ég harma þessa framkomu hv. þm. Mýr. Og ég er viss um, að þeir, sem unnu að þessu í nýbyggingarráði og þar á meðal framkvæmdastjórn Búnaðarfél., munu líka harma þessa framkomu, sem sýnilega stjórnað ekki af öðru en pólitískum ástæðum, kosningum, en er ekki borið fram til þess að verða þessu máli til liðs.

Pétur Ottesen: Ég er ekki vel upplagður til að tala vegna raddarinnar. Ég get þó ekki algerlega setið undir þeim ummælum, sem hv. þm. Vestm. hefur viðhaft í sambandi við þetta mál. Og að því leyti, sem hv. þm. snýr skeytum sínum af flm. brtt., sem eru í landbn., þá snýr það ekki síður gegn mér, því að ég á fullkomlega minn bróðurpart í, að þessari till. komu fram. Og skal ég færa rök fyrir því, að það er ekki að ófyrirsynju gert. Þetta mun best sjást, ef maður

ber saman störf hv. þm. í nýbyggingarráði fyrir sjávarútveginn annars vegar og landbúnaðinn hins vegar. Ég tek það ekki til mín, þegar hv. þm. er að tala um yfirdrepskap og um að verið sé að koma aftan að einhverjum. Ég viðhef hér engan yfirdrepskap og er ekki að koma aftan að neinum. Ég flyt málið af heilum hug og vegna fullrar nauðsynjar þess atvinnuvegar, sem njóta á góðs af þessari löggjöf. Ég veit ekki, hvort hv. þm. Vestm. hefur athugað, hvernig ástatt er með þennan sjóð, þegar hann og nýbyggingarráð leggur til að gera till. til úrbóta. Ég skal segja honum, hvaða fé þessir sjóðir yfir höfuð hafa yfir að ráða til útlána. Ræktunarsjóðurinn hefur yfir að ráða einni millj. og 800 þús. kr. Það er allt féð til að sinna hinni miklu og brýnu þörf landbúnaðarins. Byggingarsjóðurinn hafði hins vegar yfir að ráða, þegar hv. þm. fór að gera sínar till., 1 millj. kr. til þess að sinna því mikla uppbyggingarstarfi, sem nú liggur fyrir hendi í sveitunum. Það hefur ekki verið hægt að framkvæma nauðsynlegar umbætur sökum skorts á efni. Meginhluti alls byggingarefnis hefur lent í kaupstöðum, en sveitirnar farið varhluta af. Hverjar eru svo umbæturnar, sem þm. Vestm. hyggst að gera? Ja, það er að auka starfsfé ræktunarsjóðs um ½ millj. og leggja 2½ millj. í byggingarsjóð, en nú eru veittar 300 þús. eða með vitölu um 620 þús. Þá er lagt til, að veittar verði 2½ millj. til landnáms ríkisins, en til fjárfraðslu í því skyni hefur verið 250 þús. kr. heimild, en ekki notuð af ríkisstjórninni og með því móti gengið mjög á rétt landbúnaðarins. Í frv. er gert ráð fyrir, að stofnlánasjóður verði 10 millj. kr., en hann er nú 3 millj. og 400 þús., en 1. júlí 1947 verður hann nál. 5 millj. kr. Viðbótin er því ekki nema 5 millj. kr. Í nál. frá landbn. talar hv. þm. A.-Húnv. (JPálm), sem nú er orðinn nokkurs konar fylgihnúttur kommúnista, um það, að sjóðurinn muni hafa 60—70 millj. til umráða. Ég skil ekki þá útreikninga, því að ég get ekki fengið meira en 55 millj. út úr þessu, auk þess sem þessi upphæð er ekki komin fyrr en að 10 árum liðnum. Það hljóta allir menn að sjá, sem nokkurt skyn bera á sveitabúskap, hversu þörfin er mikil fyrir lánsfé til eflingar landbúnaðinn. Það má kannske virða hv. þm. Vestm. það til vorkunnar, að hann hefur verið fjarlægur þessum atvinnuvegi alllengi, en þm. A.-Húnv. ætti þó að sjá og vita um þörfina og greina hvað þessi viðbót, sem hér um ræðir, nær skammt til að mæta þörfum landbúnaðarins. Ef þetta er svo borið saman við það, sem ætlað er sjávarútveginum, þá komumst við að raun um, að það er tæpast 1/10 hluti, og geta allir séð, hvað slíkt er ranglátt. Og ég vil algerlega mótmæla því, að þýðing landbúnaðarins sé ekki nema þetta brothlutfall af þýðingu sjávarútvegsins. Það blasa við möguleikar í íslenskum landbúnaði. Með hagnýtingu náttúrugæðanna er hægt að margfalda framleiðsluna, auk þess sem með því verður hægt að flytja út landbúnaðarvörur og afla með því erlends gjaldeyris. Ég tel allt of lítið tillit tekið til þessa atvinnuvegar, því að mitt brjóstvit segir, að áður en langt um liður verði landbúnaðurinn ekki síðri

fyrir okkar þjóðfélag en aðrir atvinnuvegir. Ég tel því, að nýbyggingarráði hafi verið mjög mislagðar hendur, þegar það gerði tillögur um lánasjóð til landbúnaðarins. Til bátakaupa eru ætlaðar 7 millj. kr. utan 100 millj. kr. Það má gera ráð fyrir, að þessar 7 millj. kr. verði beinn styrkur, en í nál. því er hér um ræðir, er talinn eftir 3 millj. kr. styrkur til ræktunar. Þetta vil ég láta koma fram til að draga mesta gustinn úr þm. Vestm.

Brtt. eru á fyllstu rökum reistar, og ég þekki dómgreind og víðsýni þm. Vestm. illa, ef hann við ihugun fellst ekki á, að svo sé. — Ég skal svo ekki orðlengja þetta frekar, en vænti þess með skirskotun til þess, er ég nú hef sagt, að leiðrétting fáiast á þessu, eins og brtt. fara fram á. Það má vera, að það hafi sært þm. Vestm., að lagt er til að fella niður 4. gr. frv., þar sem ræðir um skipulagningu á starfsemi landbúnaðarins. Þessi skipulagning á verzlun landbúnaðarvara hefur verið framkvæmd og það af litlum skilningi. Og þar sem ekki er neitt slíkt ákvæði um starfsemi sjávarútvegsins í sambandi við stofnlánadeild til hans, undrar mig mjög, að nýbyggingarráð skyldi bera fram slíka till., sem gerir svo upp á milli þessara atvinnuvega.

Mér virtist hv. þm. Vestm. vera með hótanir vegna þess, að við leyfðum okkur að flytja brtt., sem við teljum nauðsynlega bót á frv. Ég hef fylgt og stutt þau frv., sem fram hafa komið til hagsbóta sjávarútveginum, og ég finn jafnar skyldur við landbúnaðinn, og ég tel mig ekki þurfa að biðja þm. Vestm. afsökunar á því að gera það, sem þingmannsskylda mín býður mér að gera. Það er bæði óviðeigandi og viðurstyggilegt að vera með hótanir um að refsa landbúnaðinum með því að láta þetta frv. ekki ná fram að ganga, en slíkt er ofarlega í hugum þeirra manna, sem telja það óviðeigandi að koma með nauðsynlegar brtt. En það skulu þessir herrar vita, að þó að slíkt sé hægt að nota um stundarsakir, þá er skammgóður vermir að míga í skó sinn. (Jfós: Þetta er visvitandi rangfærsla; ég hef ekki verið með neinar hótanir). Það voru ekkert annað en hótanir, en vonandi hafa þessi alvöruorð mín haft þau áhrif, að hv. þm. falli frá að framkvæma þessar hótanir.

Umr. frestað, en málið var ekki á dagskrá tekið framár.

29. Endurreisn biskupsstóla að Skálholti og Hólum.

Á 73. fundi í Nd., 22. febr., var útbýtt:

Frv. til l. um endurreisn hinna fornu biskupsstóla að Skálholti og Hólum í Hjaltadal (þmfrv., A. 452).

Á 75. og 77. fundi í Nd., 26. og 28. febr., var frv. tekið til l. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 78. fundi í Nd., 1. marz, var frv. enn tekið til 1. umr.

Fr. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 20 slj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

Flm. (Sigurður Þórðarson): Herra forseti. Hér liggur fyrir frv. um endurreisn hinna fornu biskupsstóla. Ég býst ekki við, að hafa þurfi langa framsögu fyrir því. Frv. gerir ráð fyrir, að þarna verði aðsetur vigslubiskupanna, og er til þess ætlað, að þeir verði meira starfandi sem slíkir en nú er. Gert er ráð fyrir, að þarna verði reistir bústaðir fyrir þessa biskupa og aðalviðgerð fari fram á Hólakirkju og byggt verði kirkjuhús í Skálholti. Ekki þykir annað sóma en þjóðfélagið sýni þessum fornmerku stöðum tilhlýðilega virðingu, og það er alls ekki vansalaust, að þeir skuli vera í svo mikilli niðurníðslu sem nú eru þeir, einkum Skálholt. Í Norðlendingafjórðungi eru uppi háværar kröfur um það, að stóll verði settur á Hólum, og því verður varla lengur unað, að Hólar séu prestlausir og dómkirkjan þar annexiukirkja, enda er frv. þetta flutt samkv. ósk héraðsfundar í Skagafirði.

Þetta mundi að sjálfsögðu hafa allmikinn kostnað í för með sér. En ég býst ekki við, að lengur verði skotizt undan viðgerð á Hólakirkju og ekki hægt að láta þetta merkilega hús óviðgert. Einnig er til þess ætlað, að þegar þessum aðgerðum verður lokið, verði fluttir þangað hinir fornu gripir, sem dómkirkjurnar áttu, en eru nú geymdir á söfnum. Eins og kunnugt er, voru biskupsstólarnir mjög ríkir fyrir á árum. Þegar þeir voru lagðir niður, rann svo fé þeirra í hendur Dana. Svo átti að heita, að þetta væri endurgreitt með ríkissjóðsframlagi Dana til Íslendinga. En hver og einn verður að greiða sínar skuldir og þá ekki ríkissjóður vor síður en aðrir. Stólarnir eiga þetta fé raunverulega hjá ríkinu. Það er ekki talið vansalaust, að þessi fornu setur séu í niðurníðslu. Ég hef ekki komið að Skálholti, en mér er sagt, að þar sé öllu verr við haldið en á Hólum og ekkert minni þar á forna frægð, en þó verður ekki komizt hjá viðgerð á Hólakirkju. Það hefur tæplega verið haft nægilegt eftirlit með kirkjunni þar, og það er t. d. mjög torskilið, að slíkt skuli geta að höndum borið, að maður í Reykjavík kom þangað og gróf upp bein Jóns Arasonar og hafði þau burt með sér. Þá er það mjög óviðkunnanlegt, að hér í Landakoti skuli svo kallaður Hólabiskup sitja. Eins og Alþ. er kunnugt, er nú áformað að reisa búnaðarskóla í Skálholti, en um það er deilt, hvar hann skuli standa. Hv. þm. S.-Þ. lýsir óánægju sinni yfir því í þskj., að honum skuli ekki hafa verið fyrirhugaður staður heima á sjálfum staðnum í Skálholti, því að það mun vera ákveðið, að skólinn verði reistur utan túns, en ef vigslubiskupssetur yrði reist þarna, virðist vel mundu séð fyrir húsakosti heima á staðnum. En hvernig sem á málið er litið, sýnist sjálfsagt að endurreisa stóla og búa sæmilega að þessum stöðum. Og ég veit, að Alþ. muni taka vel undir þessa málaleitun, enda verður það að teljast nauðsyn, að minning þessara staða sé ekki

fótum troðin. Í sambandi við kostnaðinn, sem af þessu hlytist, vildi ég segja það, að taka verður tillit til þess, að ríkið skuldar þessum setrum raunverulega langtum meira fé en hér er farið fram á.

Ég ætla svo ekki að orðlengja þetta öllu meira, því að ég býst við, að hv. þm. hafi kynnt sér málið. Ég hef ekki farið hér út í þá mikilsverðu hlið málsins, að ýmsir hafa talið það óviðunandi, að einhver valinn kirkjuhöfðingi hefði ekki umsjá með staðnum á Hólum. Ég ætla, að n. sé sammála um það, að vigslubiskup taki þetta að sér.

ATKVGR.

Fr. vísað til 2. umr. með 23:2 atkv. og til allshn. með 22:1 atkv.

Á 110. fundi í Nd., 15. apríl, var útbýtt nál. frá allshn., á þskj. 804, en frv. var ekki á dagskrá tekið framfar.

30. Húsaleiga (frv. SK og Gþ).

Á 77. fundi í Nd., 28. febr., var útbýtt:

Fr. til l. um breyt. á l. nr. 39 7. apríl 1943, um húsaleigu (þmfrv., A. 486).

Á 79. fundi í Nd., 4. marz, var frv. tekið til 1. umr.

Fr. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 20 slj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

Flm. (Sigurður Kristjánsson): Herra forseti. Á þessu stigi málsins vil ég ekki tefja það neitt með því að gera grein fyrir ástæðunum fyrir flutningi þessa frv. Því að fyrir utan það, sem segir í grg., þá mun það verða gert, þegar nefndin hefur fjallað um málið. Aðeins vil ég taka fram, að þetta mál hefur verið til meðferðar á þessu þingi í öðru formi. Því að það voru fluttar um það tvær þáttill. í sameinuðu þingi, og var önnur samþ., sem var um að skora á ríkisstj. að láta þegar rannsakka áhrif húsaleigulaganna og um afnám þeirra. Og hinni þáttill. var vísað sömu leið, til hæstv. ríkisstjórnar. En við umr. um málið kom þá greinilega í ljós, að hv. þm. yfirleitt — ekki aðeins í þessari hv. d., heldur og í hv. Ed. — voru þeirrar skoðunar, sem fram kom bæði í umr. og við atkvgr., að húsaleigulögin yrðu að athugas og að eðlilegt væri, að undirbúningur hæfist nú þegar undir afnám þeirra. Þetta frv. kemur því ekki í bága við skoðun hæstv. Alþ., heldur er beint áframhald af þeirri skoðun, sem birt var við meðferð málsins í því formi, sem ég nú hef lýst. Það kom þar fram, sem eðlilegt er, að húsaleigul. væru skoðuð og hefðu alltaf verið skoðuð sem styrjaldarráðstöfun. Þær ráðstafanir voru margar, sem gerðar voru vegna styrjaldarinnar. En ég heid, að það sé varla ágreiningur um, að ein hin harkaleg-

asta af þeim sé húsaleigul. Nú er það svo, að auk þess sem húsaleigul. eiga að koma í veg fyrir þjóðfélagsleg vandræði og hafa vafalaust gert það, þá snerta þau mjög persónulega marga menn. Sumum vinna þau tjón, en öðrum eru þau verndun. Og það þarf ekkert að efast um það, að strax og við þessum l. verður rótað, munu koma fram margar raddir til mótmæla, einmitt raddir þeirra manna, sem þau hafa fært vernd og fjárhagslega hagsmuni, alveg eins og uppi eru nú háværar raddir um afnám þeirra frá mönnum, sem hafa haft óþægindi og fjárhagslegt tjón af setningu þeirra. Enginn þessara manna var spurður ráða, þegar þessi l. voru sett, og það verður enginn heldur spurður um það, þegar þau verða afnumin. Það verður að sjálfsögðu alveg skoðað sem hreint þjóðfélagsmál, hve lengi þau verði látn standa og hvenær þau verða afnumin. En við flm. frv. lítum svo á, að þetta hafi verið svo mikilvæg ráðstöfun, að það muni fara bezt á því og valda minnst rökun, að þau séu afnumin stig af stigi. Og sökum þess, að þál., sem samþ. var hér á Alp. í sameinuðu þingi, og hin þáttill., sem vísað var til ríkisstj., hljóðuðu báðar um, að ríkisstj. skyldi rannsaka málið og leggja fyrir Alp. árangurinn af þeirri rannsókn, — sem líklegt þykir, að leiða muni til þess, að l. verði afnumin, — sökum þess að þessi rannsókn mun taka nokkuð langan tíma, þó svo sé til orða tekið í þál., að ríkisstj. skuli gera þetta tafarlaust, þá sýnist okkur flm. þessa frv., að ekki sé rétt að fresta því að afnema nú þegar þau atriði l., sem hafa valdið mestum ágreiningi og óánægju, af því að það hlýtur að leggja fyrir að afnema l. algerlega fyrir eða síðar.

Þessi atriði, sem á að breyta samkv. þessu frv., á þskj. 486, sé ég ekki ástæðu til að rekja hér, því að að sjálfsögðu verður frv. rétt og athugað grein fyrir grein við 2. umr. Ég hef þess vegna ekki fyrir okkar hönd flm. aðrar óskir fram að bera á þessu stigi málsins en þær, að málinu verði vísað til n. Ég er ekki alveg viss um, hvar í n. þetta mál á helma, en sjálfsagt annaðhvort allshn. eða félmn., og við flm. munum setta okkur við hvora þeirra n. sem er. Ég vildi skjóta því til úrskurðar hæstv. forseta, í hvorri þessara n. þetta mál mundi frekar eiga heima.

ATKVGR.

Fr. vísað til 2. umr. með 18 shl. atkv. og til allshn. með 19 shl. atkv.

Á fundum Nd. 10., 11. og 13. apríl var útbýtt þremur minnihlutaálitum frá allshn., á þskj. 730, 751 og 778, en málið var ekki á dagskrá tekið fram.

31. Ræktunarlönd og byggingarlóðir í kaupstöðum.

Á 80. fundi í Nd., 5. marz, var útbýtt:

Fr. til l. um ræktunarlönd og byggingarlóðir í kaupstöðum, kaupséðum og þorpum (þmfrv., A. 507).

Á 82., 83. og 84. fundi í Nd., 7., 8. og 11. marz, var frv. tekið til l. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 85. fundi í Nd., 12. marz, var frv. enn tekið til l. umr.

Fr. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 20 shl. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

Flm. (Lúðvík Jósefsson): Frv. það, sem hér liggur fyrir, er samið af 4 manna nefnd, sem skipuð var af félmrh. 1943 í tilefni af samþykkt Alþingis. Þessu frv. fylgir ýtarleg grg., og sé ég því ekki ástæðu til að rekja hinar ýmsu greinar þess.

Ástæðan til þess, að við flm. höfum tekið upp þetta frv., er sú, að við töldum, að sá dráttur, sem orðið hefur á að það kæmi fram, væri óþolandi. Og þess vegna töldum við rétt, að það kæmi fyrir þingið nú. Það var gerð fyrirspurn til félmrh., hvort stjórnin mundi leggja frv. fyrir þingið, en hann svaraði, að það væri til athugunar, en síðan er liðinn alllangur tími, og ekki hefur heyrt neitt frá ráðh. um málið.

Aðalefni þessa frv. er það, að umráðaréttur yfir löndum og löðum í bæjum og kaupséðum verði færður úr höndum eigenda og í hendur stjórnna viðkomandi bæjar- eða hreppsfélaga. Í öðru lagi að öll leiga skuli ákveðast eftir mati. Og í þriðja lagi, að sérstakur verðhækkunarskattur skuli settur á alla þá verðhækkun, sem orðið hefur á löndum og löðum, að frádregnum þeim umbótum, sem gerðar hafa verið og valdið verðhækkuninni.

Meginatriði þessa máls eru löngu kunn og öllum ljóst, hversu bagalegt það er fyrir bæjar- og hreppstjórnir, hversu takmarkaðan yfirráðarétt þær hafa yfir löndum og löðum, auk þess sem mjög hefur verið erft að fylgja settu skipulagi með þessu fyrirkomulagi. Af þessu hefur leitt það, að allmargir sveitarstjórnar hafa orðið að leita til Alþingis um eignarnámsheimildir. Alþingi hefur orðið við þessum tilmælum í sumum tilfellum, en ekki öllum. Oft hefur matið orðið svo hátt í þessum eignarnámsheimildum, að bæjarfélögunum hefur verið ókleift að framfylgja þeim. Það er því eðlilegt, að leitað sé eftir því, hvort meiri hl. Alp. vill ekki fá þessu breytt, þannig að bæjarfélögin geti nauðsynleg ráð á löndum og löðum, en þetta frv. miðar að því. Mér er kunnugt um, að í kaupstað, sem ég þekki vel til, eiga 5 landeigendur 1/3 hluta af bæjarlandinu, en kaupséðni 2/3 hluta. Landið er óskipt og vegna þess hafa þessir fimm landeigendur fullnaðarákvörðunarrétt á úthlutun löða. Þessir fimm menn geta því komið í veg fyrir, að framfylgt sé því skipulagi, sem mikill

meiri hluti þorpsbúa óskar eftir. Landeigendurnir telja sér oft hagnað að því að geyma að ráðstafa góðum lóðum, vegna vonar um, að þær hækki í verði, þó að það sé hins vegar til mikilla örðugleika fyrir skipulag bæjarins eða þorpsins. Og það hafa áreiðanlega margir sömu sögu að segja og stjórnendur þessa þorps. Það verður ekki dregið lengur að setja lög um, að bæjarstjórnirnar fái yfirráðarétt yfir löndum og lóðum. — Ég sé ekki ástæðu til að ræða þetta nánar nú, en óska eftir, að málinu verði vísað til allshn.

Félags- og dómsmrh. (Finnur Jónsson): Fyrirv. stjórn hafði fengið þetta frv. í hendur og sent það til hæstaréttar til umsagnar, og hæstiréttur hafði látið í ljós, að það gengi í berhögð við stjórnarskrána. Ég hef ekki fengið þetta skriflegt frá hæstarétti, en með því að þetta lá fyrir, taldi ég ekki rétt að leggja frv. fram.

Lóðamálin eru mikið vandamál. Það er mjög hvítleitt fyrir bæjarfélögin, að öll verðhækkun á lóðum rennur í vasa einstakra manna án þess að fá nokkuð að gert. En ef gengið er út frá því, að aðalatriði frv. brjóti í bága við stjórnarskrána, er þýðingarlaust að afgreiða frv. eins og hér er lagt til. Það verður því að leita annarra ráða til þess að bæta úr því öngþveiti, sem í þessum málum ríkir. Nú er stjórnarskráin í endurskoðun. Það var lengi ráðgert, að þær till., sem fram kæmu í því sambandi, yrðu lagðar fyrir þetta þing. Á meðan taldi ég ekki rétt að koma fram með frv. um þetta mál, áleit réttara að biða þar til ákvæði fengist í stjórnarskrána, sem tryggði það, að verðhækkun á löndum og lóðum ætti að vera eign þess opinbera. Nú er hins vegar ekki útlit fyrir, að stjórnarskránni verði breytt á þessu þingi, og er þá til athugunar, hvort ekki mætti ná sama tilgangi og ætlað er til í frv. án þess að það brjóti í bága við stjórnarskrána. Ég er alveg á sama máli og flm. þessa frv., að það er nauðsyn úrbóta, en tel mér hins vegar ekki fært að samþ. frv. óbreytt, vegna þess að það brýtur í bága við stjórnarskrána.

ATKVGR.

Fr. vísar til 2. umr. með 18 shlj. atkv. og til allshn. með 18 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið fram.

32. Tollskrá o. fl. (frv. fjhn. Nd.).

Á 89. fundi í Nd., 18. marz, var útbýtt:

Fr. til l. um breyt. á l. nr. 62 30. des. 1939, um tollskrá o. fl. (þmfrv., A. 560).

Á 90. fundi í Nd., 19. marz, var frv. tekið til 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 91. fundi í Nd., 20. marz, var frv. aftur tekið til 1. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Fr. vísar til 2. umr. með 20 shlj. atkv.

Á 93. fundi í Nd., 22. marz, var frv. tekið til 2. umr.

Skúli Guðmundsson: Herra forseti. Ég hef leyft mér að bera hér fram brtt. á þskj. 609, og er hún við 2. gr. frv. 4. j., en þessi 4. tölul. er um það, að ríkisstj. hafi heimild til að endurgreiða aðflutningsgjöld eða hluta af aðflutningsgjöldum á efni í umbúðir um innlendar framleiðsluvörur, sem fluttar eru til útlanda til sölu þar, og af vörum, sem notaðar eru í vörur þessar til þess að gera þær söluhafari eða til þess að þær geymist betur. En síðan segir í frv., í j-lið þessa 4. töluliðar: „Nú eru búnaðar til hér á landi umbúðir þær og aðrar vörur, sem nefndar voru, og skal þá ekki lækka aðflutningsgjöldin af þeim meir en svo, að vörugerðir þær, sem búa hér til þessar vörur, hafi hæfilega tollvernd fyrir vörur sínar að dómi ráðuneytisins.“

Ég álit að þetta sé mjög hæpið, í fyrsta lagi vegna þess, að óeðlilegt sé að fara eftir mati ríkisstj. á hverjum tíma, hvað sé hæfileg tollvernd fyrir þessar framleiðsluvörur, og ríkisstj. hafi heimild til þess að ákveða þannig tollana. Það er líka mjög vafasamt, eins og nú er háttað í okkar atvinnumálum, að gera ráð fyrir verðtölli á umbúðum og efni í umbúðir um íslenskar útflutningsvörur, þar sem útflutningsverzlunin er ekki þannig á vegi stöð, að ástæða sé að fara inn á þessa braut.

Eftir tilmælum frá hv. form. fjhn. vil ég taka þessa brtt. aftur til 3. umr. Mér hefur skilist á öðrum mönnum í n., að þeir vildu geta athugað þetta á milli 2. og 3. umr., og vænti ég, að orðið geti samkomulag í n. um þessa brtt. og að hún taki þessa brtt. til greina. Ég mun því taka hana aftur til 3. umr.

Pétur Ottesen: Ástæðan til þess, að ég kveð mér hér hljóðs, er sú, að ég flutti 6. febr. s. l. frv. til l. um breytingu á tollskránni. Þessu frv. var þegar vísað til n., og hefur engin afgreiðsla orðið mér vitanlega í n. að öðru leyti en því, sem máske kemur fram í því frv. um breyt. á l. um tollskrána, sem hér liggur fyrir. En ef svo er, þá eru sumar breyt. að mínum dómi ákaflega ófullnægjandi til þess að mæta þeim óskum, sem komu fram í því frv., sem ég flutti um þetta efni. En þar sem form. n., hv. 4. þm. Reykv., sessu-nautur minn, hefur sagt mér, að þetta mál muni verða tekið rækilega til athugunar á ný nú, þ. e. a. s. á milli 2. og 3. umr. málsins, þá vænti ég, að sú athugun leiði til þess, að í n. fáiist samkomulag um það að verða við þeim beiðnum, sem felast í þeim brtt., sem ég flutti á þskj. 272, og skal ég að svo stöddu ekki láta frekar aðgert í þessu máli.

Ég vil aðeins taka það fram til þess að upplýsa málið, að eftir þeim upplýsingum, sem ég

hef fengið frá sölusamtökum hraðfrystihúsanna, að einmitt tollur sá, sem er t. d. á pappakössum, utan um fisk til útflutnings, verði felldur niður. Enda ef miðað er við þá þökkun á fiski, sem hefur verið á heimsmarkaðinum, þá nemur hann hvorki meira né minna en 47 kr. á hverja smálest. Þetta eru vitanlega sárar búsigfar fyrir eigendur hraðfrystihúsanna og alla þá, sem eiga allt undir því, að hraðfrystihúsin geti starfað til hagnaðar fyrir sig og þjóðfélagið í heild.

Ég vænti þess, að n. taki þetta mál til ræki-legrar athugunar og athugi þá um leið þau rök, sem fylgdu því frv., sem ég flutti um þetta efni.

Garðar Þorsteinsson: Herra forseti. Það er aðeins út af einum lið á tollskránni, sem ég vildi segja nokkur orð. Það er í sambandi við 11. og 12. lið. Það segir í grg. um þessa liði, að upphaflega hafi verið gerður greinarmunur á verðtoll og vörutoll eftir því, hvort um sivalar flöskur var að ræða eða ekki sivalar, því að flest meðalaglós, sem flutt voru inn, voru sívöl, og var þess vegna talið rétt að gera þann toll lægri, en nú er svo komið, að seld eru oft meðul á glösum, sem ekki eru sívöl. Innflytjendurnir hafa farið fram á, að umbúðaglós séu sett í lægri toll, og þess vegna er það lagt til, að 17. liður 60. kafla 1. falli niður, en verðtollur í nr. 19 í 60. kafla lækki úr 15% í 10%. Afleiðingin af þessu verður sú, að allir þeir, sem nota sívöl glós, eins og t. d. ölgerðir og verksmiðjur, sem framleiða gosdrykki, hækka verðtoll þessara aðila úr 8% í 10%. Ég sé satt að segja ekki, hvers vegna það ætti að vera þannig, þó að iðnrekendur vildu fá verðtollinn lækkaðan hjá sér, að þá skuli þurfa að hækka hjá öðrum, þó að lækki hjá hinum. Ég fæ ekki skilið sjónarmið 17. liðar í 1. frá 1939, þó hins vegar í 19. lið sömu l. sé farið úr 30% í 15% verðtoll, eins og gert er ráð fyrir í frv., er ríkissjóður þarna að ganga á móts við ósk eins atvinnurekanda á kostnað annars. Við skulum hugsa okkur tvær verksmiðjur eins og Coca-Cola og Sanitas, þær eiga ekki að borga sama verðtoll af flöskum. Mér virðist þess vegna eðlilegast að fella burt 11. liðinn, sem er í frvgr., og láta verðtollinn halda sér eins og hann var í 1., sem sé 8%, en samþ. hins vegar 12. liðinn, þannig að verðtollurinn lækki í þeim greinum. Ef á að fara að ósk nokkurra þeirra, sem beðið hafa um að lækka tollinn, sem sé atvinnurekenda, þá verður ríkissjóður að sjá um, að um leið og það er gert, verði ekki niðzt á öðrum, sem þetta mundi bitna á.

Ég hef þess vegna leyft mér að bera fram skrifl. brtt. um það, að 11. liður falli niður.

Hallgrímur Benediktsson: Herra forseti. Það var eiginlega samkomulag um það innan fjhn. að hreyfa ekki ýsum þeim brtt., sem eru á leiðinni, og þar með farið fram á það við hv. þm. V-Húnv., að hann frestaði að tala fyrir sinni brtt., sem nú er komin hér fram á þskj. 609.

Í sambandi við það, sem hv. 2. þm. Eyf. minntist á nú, skal það tekið fram, að við í fjhn. höfum litið til þessa, og er þar byggt á misskilningi Alpt. 1945. C. (64. löggjafarþing).

einmitt þetta atriði, og ég býst við, að það verði tilmæli fjhn., að þetta verði leiðrétt og eftir ósk félags ísl. atvinnurekenda, sem á sínum tíma fóru fram á það við fjármálaráðuneytið, að það breytti nokkrum atriðum* í tollal. til samræmis fyrir annan atvinnurekstur í landinu. Ég hef fengið upplýsingar út af þessu sama atriði, og eru tekin nokkur atriði í frv. samkv. þeim upplýsingum, enda segir í grg., að ráðuneytið hafi tekið til greina þau atriði, sem ástæða þótti að taka tillit til. En út af því, sem hv. 2. þm. Eyf. var að tala um, þá var það svo, eins og hv. þm. gat um, að það var ákveðinn lægri tollur á sívölum glösum en öðrum, vegna þess að sívöl glös voru álitin eða talin „typisk“ lyfjaglós. Hins vegar leggjum við einmitt til nú, að orðinu „sívöl“ verði sleppt.

Samkv. beiðni frá iðnrekendum leggjum við til, að nr. 17 í 60. kafla verði felldur niður og verðtollurinn eftir nr. 19 í sama kafla lækki úr 15% í 10%. Það má því segja, að reynt hafi verið að fara eftir ósk iðnrekenda sjálfra, eftir því sem fært þótti.

Garðar Þorsteinsson: Herra forseti. Ég vildi aðeins út af orðum hv. 3. þm. Reykv. taka það fram, að mér þykir vænt um að heyra, að hann virðist sömu skoðunar og ég um þetta atriði og að orðið sívöl glös falli niður.

Ég tek svo till. aftur til 3. umr., því að ég vil, að n. fjalli um hana, því að þá ætti henni að vera frekar borgið með því að komast í gegn og verða samþ.

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 21 shlj. atkv.

Brtt. 609 tekin aftur til 3. umr.

2.—3. gr. samþ. með 19 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Fr. vísad til 3. umr. með 20 shlj. atkv.

Á 95., 106. og 107. fundi í Nd., 26. marz, 10. og 11. apríl, var frv. tekið til 3. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 108. fundi í Nd., 12. apríl, var frv. enn tekið til 3. umr. (A. 560, 609, 617, 758).

Skúli Guðmundsson: Herra forseti. Þetta mál hefur verið til athugunar hjá fjhn. d., en vegna þess að eigi hafði unnizt tími til að taka það fyrir á fundi nýlega, en hins vegar málið tekið á dagskrá í d., þá sé ég mér ekki annað fært en bera fram till. um breyt., sem ég vildi fá á frv. Liggja þær fyrir á þskj. 758. Þessar brtt. bar ég fram með vitund hv. form. fjhn., sem hafði ekkert við þá málsmæðferð að athuga, að ég flytti þessar till., þar sem n. hafði ekki unnizt tími til að ganga frá sameiginlegum till. um málið.

1. brtt. mín er við 6. lið 1. gr. frv. og er um innflutningsgjald á hjólbörðum og slöngum á bifreiðar. Legg ég til, að hjólbörðar og slöngur á bifreiðar og bifhjól, dráttarvélar og veghefla verði tollfrjáls.

Næst er brtt. 2. a. og er um lækkuð á tolli á

gólfmottum og kátsjúksetum í 39. kafla tollskrárinnar, að hann fari úr 30% í 10% toll. Það er þannig um þá vöru, sem hér er um að ræða, að hún er allmikið notuð og þykir mjög hentug í sæti á bifreiðar og til annarra nota. Eftirspurn er mikil eftir þessu, og þykir því ástæða til að lækka nokkuð verðtoll á þessari vöru.

Næst koma nokkrar brtt. frá mér um tolllækkun á timbri, það er b-liður í 2. tölu. og a-, b- og c-liður í 3. tölu. Þessar brtt. allar eru um lækkun á verðtoll á algengasta timbri úr 8% í 2%. Hins vegar er gert ráð fyrir, að vörumagnstollurinn, sem er 10 aurar á teningsfet, haldist óbreyttur. Þarna er og till. um lækkun á nokkrum dýrari viðartegundum úr 15% í 8%. — Þá er d-liður 3. tölu. brtt. um lækkun tolla af tilbúnum húsum. Tollur af þessum húsum mun nú vera 7 aurar á hvert kg., sem mun vera á aðra krónu af teningsfeti, og er það meira en tollur á önnu timbri. Tel ég ekki ástæðu til að hafa húsatollinn svo háan og legg til, að hann verði lækkaður úr 7 aurum í 1 eyri pr. kg. Einnig legg ég til, að verðtollurinn verði lækkaður niður í 2 af hundraði. Það gæti bætt nokkuð úr húsnæðisvandradöðum, ef hægt væri að flytja inn tilbúin hús, en hinir háu tollar hafa aukið mjög á erfiðleika í þeim efnum. — Þá er till. um að lækka verðtoll á hurðum og gluggum úr 30% í 8%, en vörumagnstollurinn haldist óbreyttur. — Næsta till. er um að lækka toll á húsgrindum og tilbúnum húsögnum. Tollur af húsögnum er nú 50%, og legg ég til, að hann verði lækkaður í 30%. Ég hef ekki séð mér fært að ganga lengra, enda munar það allmiklu, hvort greiddur er 30% eða 50% tollur. Húsagnasmiðir hafa verulega tollvernd, þó að þessi till. verði samb. — Þá hef ég lagt til, að verðtollur af húsagnagrindum verði lækkaður úr 30% í 15%. Þá er brtt. um lækkun tolla af búshöldum niður í 10%. — Þá legg ég til í 4. og 5. lið, sem er varðandi 8. og 9. tölu. frv., að þeir falli niður. Í 6. brtt., sem er við 11. tölu., legg ég til, að orðið „sívöl“ falli niður. Ég sé ekki ástæðu til að rekja sérstaklega næstu brtt., en f-liður í 7. brtt., við nr. 3 í 66. kafla, er um aluminíumplötur. Það er svo með þessa vöru, að hún er talin hentug til húsa-gerðar og notuð í þök í staðinn fyrir bárujárni. Mér finnst því ekki ástæða til að hafa á henni hærri toll en á bárujárni og legg til, að vörumagnstollurinn falli niður, en verðtollurinn verði sá sami og á bárujárni. — Síðasta brtt. við 1. gr. frv. er um að fella niður toll af dráttarvélum. Eins og kunnugt er, er mikið flutt inn af þeim, og eru þetta mjög nauðsynleg verkfæri.

1. málsg. 2. gr. frv. er um að niður falli að skylt sé að endurgreiða toll af ákveðnum vörum. Þetta vil ég ekki fallast á og legg til, að skylt verði að endurgreiða toll af efni í umbúðir og umbúðum um innlenda framleiðslu, sem flutt er til útlanda til sölu þar. Ég vil leyfa mér að vekja athygli hæstv. forseta á prentvillu neðst á bls. 2 á þskj. 758. Þar stendur „og umbúðir“, en á að vera: umbúðum. — Ég skal geta þess, að þessi brtt. mín er um sama efni og frv., sem hv. þm. Borgf. flutti á þskj. 272 og var lagt fyrir fjhn., en hefur ekki verið afgr. Ég tel eðlilegt

að endurgreiða toll af þessum umræddu umbúðum, vegna þess við hvað mikla erfiðleika útflutningsframleiðslan hefur að stríða. — Önnur brtt. við 2. gr. frv. er afleiðing af þeirri fyrstu, að 2. tölu. falli niður. Þá legg ég til, að á undan 3. tölu. frv. komi tveir nýir liðir:

- a. Í stað „áburðarsala ríkisins“ í c-lið greinarnar komi: Búnaðarfélag Íslands.
- b. d-liður orðist svo: Meðan heimilt er að hækka gjald af innlendum tollvörutegundum sbr. núg. l. nr. 99 12. des. 1945, að hækka tilsvarendi aðflutningsgjöld af sömu vörutegundum aðfluttum.

Síðan legg ég til, að aðrir undirliðir í 2. gr. falli niður, en við 3. gr. tollskrárinnar bætest nýr liður um kynbótadýr. — Það hefur borizt beiðni um þetta í bréfi frá loðdýraræktarfélagi Íslands. Þau kynbótadýr, sem flutt eru inn, eru í háu verði, enda háir tollar. Legg ég til, að þeir verði felldir niður, þar sem ekki er um þá mikinn innflutning að ræða, að það muni ríkissjóð neitt verulega.

Það hefur verið ástæða til að bera fram viðtækari brtt. um tollalækkanir, því að þeir eru alltof háir í fleiri tilfellum en hér hefur verið minnst á. T. d. eru sérstaklega háir tollar á vefnaðarvörum og fatnaði, en ég hef ekki séð mér fært að flytja till. um meiri tollalækkanir en ég hef nú gert á þskj. 758. Það er vegna þess að hagar ríkissjóðs er ekki þannig, að hann megi við mikilli tekjulækkun. Hvað snertir toll á timbri, er það að segja, að nú er verið að reyna að fá timbur frá Ameríku, þar sem ekki hefur tekizt að fá nægilega mikið frá Norðurlöndum. Þetta hefur í för með sér ógurlegan flutningskostnað, eða sennilega meiri upphæð en nokkurn tíma kaupverðið. Timbrið verður því tilfinn-
anlega dýrt, einkum ef borga þarf 8% verðtoll. Það er nú á döfinni frv. um aðstoð við byggingar í kaupstöðum og kaupsþúnum með verulegu framlagi frá hinu opinbera. Mér finnst alveg eins koma til mála að láta stuðninginn í té með tolla-
eftirgjöf eða tollalækkun á efni til bygginga. — Sé ég svo ekki ástæðu til að fjölýrða frekar um þetta.

Ingólfur Jónsson: Ég skal ekki tefja umræður lengi, en ég verð að láta undrun mína í ljós yfir öllum þessum brtt. við tollskrána frá hv. þm. V.-Húnv. Hv. þm. var falin framsaga í fjhn., og að gera till., sem nefndin svo athugaði, en málið hefur aldrei komið fyrir í fjhn., og varð ég því ekki lítið hissa, þegar ég sá þetta umrædda þskj. Það er gott dæmi um, hvernig þessi vinnubrögð eru, að þm. flytur till. á þskj. 758 um að fella niður toll af kynbótadýrum. Um þetta atriði lá bréf hjá fjhn., ekki sent n. til þess að einn maður athugaði það, heldur öll nefndin, og tæki síðan afstöðu til málsins. Í samræmi við þetta frumhlaup eru margar till. Ef hv. þm. hefur mikinn áhuga á þessu máli, hefði verið heppi-
legra og eðlilegra að hafa um það samráð við nefndina heldur en flytja það einn, auk þess, hvað það hefði verið miklu sigurvænlegra. Ég er sammála þessum hv. þm. um sumar till. á þessu þskj., en ég óska, að fjhn. athugi málið áður en atkvgr. fer fram. Ég sá í Tímanum, að

lýst hefur verið þessum till. þm. V.-Húnv. og gefið í skyn, að ef þær næðu fram, þá yrði um verulega lækkun á dýrtíðinni að ræða. Þetta á svo sem að sýna vilja Framsf. En ef hv. þm. ætlast til, að þessar till. nái samþykki, hefði hann farið aðra leið. Það munu nú flestir sam-mála um, að æskilegt væri að losna við sem flesta tolla, þeir eru lagðir á af illri nauðsyn. Ég hef ekki gert mér nákvæma grein fyrir, hvaða áhrif á tekjur ríkissjóðs þessar till. hafa, ef þær næðu fram að ganga, en hitt minnir mig, að þessi hv. þm. hafi talið óvarlega áætlaðar tekjurnar af tollum á síðustu fjárlögum. — Það þarf að fá uppgefið hvað mikið hefur verið flutt inn af hverri vöruhegund. — Það væri æskilegt, að hægt væri að létta tolli af timbri og gera dráttarvélar tollfrjálsar. Tollur á dráttarvélum er lágur, og því ætti þetta ekki að vera svo veigamikilið, en sú till. er sanngjör, því að dráttarvélar eru verkfæri, sem flutt eru inn af brýnni nauðsyn. Ég held ég hafi átt tal um það við hv. þm. V.-Húnv., að mér þætti sanngjarnt að lækka toll á húsum, hurðum og gluggum. En mér finnst nú, að fyrr megi lækka toll, þótt ekki verði farið svo langt sem hv. þm. leggur til. Það hefði verið hægara að fá samp. till. um helmslækkun, og hefði það munað miklu fyrir þá, sem flytja inn timbur í hús. Um glugga og hurðir leggur hv. þm. til, að verðtollur verði 8%. Verðtoll á bólstruð húsgögn vill hann lækka úr 30% í 10%, ýmis búsaðhöld úr 30% í 10%. Ég held, að ef gera á breytingar á tollskrá til stórkostlegrar lækkunar, verður að gera það áður en fjárlög eru samín eða um leið. Hv. þm. hefði því átt að koma með sínar till. í haust. Það eru einstöku till., sem ég vil ljá atkv. mitt, og aðrar, sem ég vil semja um. Það er því nauðsynlegt, að fjhn. haldi fund um málið, en sá háttur verði ekki hafður, að einn nefndarmanna komi fram með brtt. án þess að hafa sýnt þær meðnm. sín-um. Ég vil svo vona, að hæstv. forseti verði við þeirri ósk minni að fresta málinu. Eftir að þskj. kom fram hef ég athugað málið og get því betur rætt við hv. þm. um málið í nefnd. Hér eru ýmis atriði, sem lækka mætti toll á, en mér finnst rétt að hafa samráð við hæstv. fjmrh. um það. Ég býst við, að hv. þm. V.-Húnv. svari því til, að nú sé komið að þinglokum og því naumur tími til að athuga málið í nefnd, og að form. fjhn. hafi verið meðmæltur þessari aðferð. Því er þá til að svara, að hann og form. n. skapa ekki meiri hluta í nefndinni. Ég geri ekki ráð fyrir því, að form. skorist undan því að halda fund um þetta mál. Það er annað mál, sem þarf að halda fund um, áhrif kjötverðs á vísitölu. Fundinn væri hægt að halda í dag eða á morgun. Jafnvel þótt þinginu yrði lokið fyrir páska, væri samt hægt að athuga málið í nefnd. Svo vona ég, að málinu verði frestað.

Hallgrímur Benediktsson: Ég skal ekki ræða þetta mál á þessu stigi. Ég vil taka það fram, að störf fjhn. trufluðust töluvert, er form. hennar, hv. þm. V.-Ísf., fór burtu og við tók hv. 4. þm. Reykv. Ég vil líka segja, að þótt þessi aðferð sé lagaleg, þá er þetta leiðinleg afgreiðsla og

þyrfti málið að athugast betur í nefnd. Hins vegar verð ég að segja, að hv. þm. V.-Húnv. hafði orð á því við mig, að hann vildi fá aðstöðu til að koma málinu fram, ég tók undir það, að ekki væri hægt að meina honum að koma með till. í eigin nafni. — Frv. þetta er undirbúið af fjármálaráðuneytinu. Í greinargerð þess segir svo, með leyfi hæstv. forseta: „Frv. er flutt skv. tilmælum fjármálaráðuneytisins, og hafa nefndarmenn óbundið atkvæði um málið.“

Ég tel, að þessar breytingar, sem komið hafa fram frá fjármálaráðuneytinu, verði að taka til greina, en það er ekki ætlað til, að tollskránni sé gerbreytt, heldur er hér aðeins verið að taka af agnúa. Ef gerbreyta ætti tollskránni, væri það geysimikið verk. Ég tel margar till. hv. þm. V.-Húnv. allþýðingarmiklar, en þær þurfa meiri athugunar við. Ég lit því svo á, að það beri að halda sig við og styðja frv. eins og það er samið af skrifstofustjóra fjármálaráðuneytisins og binda sig við óskir fjármálaráðherra.

Ég skal minnst á brtt. á þskj. 617, frá hv. 2. þm. Eyf., um að 11. liður 1. gr. falli niður. Þá brtt. vildi ég samp., en mun að öðru leyti halda mér við frv. Nú er komin fram till. frá hv. 2. þm. Rang. um að fresta málinu, en ég vildi þó láta það koma fram hér, að hv. þm. V.-Húnv. hafði átt tal við mig um þetta.

Skúli Guðmundsson: Það er fyrst út af því, sem hv. 3. þm. Reykv. var að tala um. Ég held, að þótt brtt. frá hv. 2. þm. Eyf. yrði samp., þá næðist ekki það, sem sá hv. þm. talaði um við 2. umr. Sú leiðrétting, sem hann vill fá, næst ekki nema með minni brtt.

Hv. 2. þm. Rang. virtist vera óánægður. Hann sagði, að mér hefði verið falið málið til athugunar, eins og rétt er, og ég ætti að leggja það fyrir nefnd. Ég skýrði frá mínum athugunum á fundi í nefndinni, en þá var ekki hægt að halda fundinum áfram. Síðan hef ég vikið að því við form. nefndarinnar að halda fund um málið, en það hefur atvikast þannig, að fundur hefur ekki verið kallaður saman. Hins vegar var það svo, að í fyrradag var málið í deildinni, en þá var form. ekki viðstaddur, og óskaði ég eftir, að málið yrði tekið af dagskrá, og gerði forseti það. Ég vænti þess, að kallaður yrði saman fundur í n. þann dag. En er leið að kvöldi, sá ég, að nú yrði tæplega lengur frestað að koma fram með brtt. Áður en ég afhenti þær í skrifstofuna, átti ég tal við hv. 3. þm. Reykv., og sagði hann, að ég yrði að leggja fram brtt. frá mér sjálfum og hann hafði ekkert við það að athuga, auk þess átti ég um þetta tal við hv. 2. þm. Eyf. Ég tel, að ég hafi ekki farið öðruvísið að en eðlilegt var, því að ég vildi ekki teifa málið.

Þá var hv. 2. þm. Rang. að tala um, að ég hafi átt sæti í fjvn. og hefði unnið að afgreiðslu fjárlaga og ég hefði verið sammála öðrum nm. um, að tolltekjurnar væru þannig áætlaðar, að ekki væri ráðlegt að ætla, að þær yrðu hærri. Það er rétt, að ég var með í tekjuáætluninni. En tolltekjurnar urðu 61 millj. krónur árið sem leið, en það var ekki upplýst þá, því að áætlaðar toll-

tekjur voru 41 millj. kr. Ég vil spyrja hv. 2. þm. Rang., hvenær hann búist við, að hægt verði að lækka tollana. Ég trúi því ekki, að það verði hægt nokkurntíma, ef það verður ekki gert nú.

Ég tel, að ríkisstjórnin gæti aflað tekna á annan hátt en að leggja nýja háa skatta á neyzluvörur, t. d. með því að heimta inn vangoldna skatta, sem greiðast eiga í ríkissjóð.

Varðandi meðferð málsins er það að segja, að almennt er talið, að þingi fari brátt að ljúka, og því er undir hælenn lagt, hvort takast megi að afgr. málið. En ég tel þess fulla þörf, að það verði afgr. þegar á þessu þingi, og óhæfa að fresta því. En ég hygg, að ekki sé unnt að halda fund í fjhn., þar eð formaður hennar er nú ekki viðstaddur eða a. m. k. ekki hér inni í hv. d. Verið getur, að hann sé vant við látinn, er e. t. v. bundinn við einhver nauðsynleg störf. Þó sé ég enga ástæðu til að fresta málinu og get eigi fallið á rök þau, er að því þykja hniga.

Umr. frestað.

Á 111. fundi í Nd., 15. apríl, utan dagskrár, mælti:

Pétur Ottesen: Herra forseti. Ég vildi beina þeim tilmælum til hæstv. forseta að taka á dagskrá sem allra fyrst og helst á dagskrá þessa fundar frv. til l. um breyt. á tollskrá o. fl. á þskj. 560.

Ég flutti hér á öndverðu þingi frv. til l. um breyt. á tollskránni, sem þá var vísað til fjhn. Nefndin afgr. það ekki, en flutti svo að vísu alllöngr síðar frv. um sama efni, sem ég nú hef greint. Nú var þetta mál hér á dagskrá fyrir 2—3 dögum og komnar fram við það allmiklar breytingar, og ég geri ráð fyrir, að það mál muni til lykta leitt. Ég hafði flutt till. til breyt. á ákveðnu efni, sem ég hafði áhuga fyrir, að kæmi fyrir á þessu þingi. Ég vildi því leggja mjög að hæstv. forseta með það, að ekki yrði horfið frá þessu máli í miðjum klíðum og hann sæi sér fært að taka málið á dagskrá helst í dag, ef þess er kostur.

Forseti (BG): Út af tilmælum hv. þm. Borgf. skal það tekið fram, að það mál, sem hann ræddi um, verður tekið á dagskrá næsta fundar. (PO: Ég þakka hæstv. forseta).

Á 112., 113., 117., 118. og 119. fundi í Nd., 16. 23. og 24. apríl, var frv. tekið til frh. 3. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 122. fundi í Nd., 26. apríl, var fram haldið 3. umr. um frv.

Garðar Þorsteinsson: Ég hef borið fram brtt. á þskj. 617 um að 11. liður 1. gr. frv. falli niður, en hv. þm. V.-Húnv. hefur umræðað till. mína á þskj. 758, og tel ég, að hans till. nái betur því, sem um er að ræða. Tek ég því mína brtt. til baka, í trausti þess, að till. hv. þm. V.-Húnv. á þskj. 758 um sama efni verði samþ.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 125. og 128. fundi í Nd., 27. apríl, var frv. tekið til frh. 3. umr.

Forseti tók málið af dagskrá, og var það ekki á dagskrá tekið fram.

33. Orlofsheimili verklyðsfélaga.

Á 91. fundi í Nd., 20. marz, var útbýtt:

Frv. til l. um orlofsheimili verklyðsfélaga (þmfrv., A. 578).

Á 93. fundi í Nd., 22. marz, var frv. tekið til l. umr.

Frv. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 20 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

Flm. (Sigurður Guðnason): Herra forseti. Þetta frv. á þskj. 578, sem ég flyt, er um orlofsheimili verklyðsins. Það er ekki ætlun mín að ræða frv. ýtarlega, og vil ég vísa til greinargerðarinnar. Síðan er orlofslögin tóku gildi, hefur það komið í ljós, að verklyðsfélögin vantar yfirleitt griðastað fyrir fólkið, þar sem það gæti dvalizt og fengið hvíld. Þetta eru menn, sem vinna erfiðisvinnu og æskja hvíldar. En það hefur verið erfitt að ráða fram úr þessu. Í fyrsta lagi er illmögulegt að fá gistihús. Í öðru lagi eru þetta eldri menn, sem hvergi eiga samastað. Það er nú einu sinni svo, að ferðamenn, sem dveljast á hótélum, og fólk, sem er í sumarfrí, á ekki saman. Það hefur reynslan sannað. Nú hefur verið hafizt handa um byggingu hvíldarheimilis, og reynslan hefur orðið sú, að verklyðsfélögin geta ekki komið heimilunum upp á þann hátt, sem helst er kosið. Enn má líta á það, að mörg félög hafa undanfarið fengið styrk frá hinu opinbera, og frómt sagt finnst okkur, að þau eigi það ekki fremur skilið en þeir, sem inna af hendi erfiðustu störfun í þjóðfélaginu. Það verður of dýrt fyrir verkamennina að dveljast á gistihúsum, og auk þess veitir það ekki næga hvíld. Við höfum hugsað okkur, að svona heimili gæti orðið keðja á milli verklyðsfélaganna, svo að fólk af öðrum svæðum gæti dvalizt þar einnig. — Ég vona, að mál þetta hljóti góðar undirtektir, og legg til, að því verði vísað til fjhn. að lokinni þessari umræðu.

Bjarni Ásgeirsson: Ég tel, að hér sé um þarft mál að ræða og sjálfsagt að veita því stuðning. Það er mjög mikilvægt að geta hjálpað verkamönnum, svo að þeir geti haft góðan samastað í sumarfríu sínu. Þetta er í alla staði vel skiljanlegt. En ég vil láta það koma í ljós, að stuðningur minn er ekki sprottinn af þakklætisskuld til flm. né flokksbræðra hans, þar sem þeir hafa lýst sig mjög fjandsamlega ýmsum málefnum bænda. Er þar skemmtast að minnast á búnaðarmálasjóðinn. Ég vil láta þessi orð fylgja meðmælum mínum með frv. þessu.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 19 shlj. atkv. og til fjhn. með 19 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið fram.

34. Verkamannabústaðir.

Á 91. fundi í Nd., 20. marz, var útbýtt:

Frv. til 1. um. breyt. á l. nr. 3 9. jan. 1935, um verkamannabústaði (þmfrv., A. 579).

Á 94. fundi í Nd., 25. marz, var frv. tekið til 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 95. fundi í Nd., 26. marz, var frv. aftur tekið til 1. umr.

Frv. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 22 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

Flm. (Sigfús Sigurhjartarson): Herra forseti. Það þarf ekki að halda langa framsöguræðu fyrir þessu frv., það er þegar greint frá þeim rökum, sem í því eru hér í grg. Það eru aðeins smáatriði, sem ég vildi minnst á. Svo standa sakir, að áhugi fyrir byggingu verkamannabústaða hefur farið mjög vaxandi síðustu ár, bæði í kaupstöðum og kaптunum landsins. Þetta hefur leitt til þess, að stofnaður hefur verið allfjöldmennur slíkur félagsskapur á síðari árum, og þau félög munu flestlil hafa á þrjónunum ráðagerðir um byggingarframkvæmdir. Og er vissa fyrir því, að þær ráðagerðir verða til þess að bæta úr aðkallandi og brýnni þörf á eðlilegan hátt. Þetta hefur svo leitt til þess, að lánbeðinir til byggingarsjóðs verkamannabústaða hafa orðið fleiri og fleiri, og eins og gerð er grein fyrir í grg. þessa frv., er skoðun okkar sú, að sjóðurinn hafi þegar lofað ýmsum byggingarfélagum lánun á þessu ári, sem nema samtals nær 6 millj. króna. Þó liggja fyrir óafgreiddar lánbeðinir hjá sjóðnum að upphæð rúmlega 5 millj. kr., og loks er eftir að geta þess, að fyrir dyrum stendur, að allmörg byggingarfélag sendi slíkar lánbeðinir, og virðist þá ekki óvarlega áætlað, eins og gert er ráð fyrir í grg., að innan skamms muni liggja fyrir hjá sjóðnum loforð fyrir lánun og lánbeðinir að upphæð allt að 16 millj. króna. Nú hefur sýnt sig, að þrátt fyrir það, að skuldabréf sjóðsins eru ríkistryggð, hefur sala þeirra gengið erfiðlega. Sjóðurinn hefur nýlega boðið út skuldabréfalán að upphæð 3,5 millj. kr., en af þeim bréfum hefur til þessa ekki selzt nema sem svarar einni milljón. Það er því augljóst, að verði ekki úr því bætt, fer því fjarri, að sjóðurinn geti svarað eftirspurninni, en það þýðir, að tefjast munu byggingarframkvæmdir verkamannabústaða í verulegum mæli, en ég vil leggja áherzlu á, að engar byggingar hafa verið framkvæmdar hér á landi á eðlilegum grundvelli aðrar en þessar byggingar, og ég tel vissu

fyrir því, að með slíkum byggingum sé aðeins verið að bæta úr brýnustu þörfinni á mjög eðlilegan hátt. Ég get ekki séð neina leið úr þessum vanda aðra en þá að gera lánsstofnunum ríkisins að skyldu að innleysa skuldabréf sjóðsins, og fram á það er farið í þessu frv., en takmörkin sett við það, að skyldan nær ekki til innlausnar á hærri upphæð en 20 millj. kr. í þessu sambandi vil ég minna á, að fyrir Alp. liggur frv. um fyrirgreiðslu fyrir íbúðarhúsbýggingum í kaupstöðum og kaптunum, og er þar gert ráð fyrir endurskoðun á l. um verkamannabústaði. Ég vil vona, að þetta frv. nái fram að ganga og á því verði nokkur endurbót í meðferð þingsins. En þó að sú von mín rætist, er þetta frv. jafnþarft eftir sem áður, því að það miðar að því að koma í veg fyrir, að hindrist þær byggingarframkvæmdir, sem fyrirhugaðar eru á þessu sumri. En til þess að svo megi verða, þarf að fá á þessu góða lausn. Vildi ég því mega vænta þess, að Alp. sæi sér fært að afgreiða þetta mál bæði fljótt og vel og ljá því samþykki, um leið og ég legg áherzlu á, að það einnig afgreiði það allsherjarfrv., sem fyrir liggur, og inn í það geti komið einhver svipuð ákvæði og hér er gert ráð fyrir, til þess að bæta úr fyrir framtíðina. Þetta er fyrir augnablikið, en ekki heildarniðurstaða á þessu máli.

Get ég svo lokið máli mínu, og finnst mér eðlilegt, að frv. fari að lokinni þessari umr. til fjhn., þar sem mér skilst, að þetta sé fyrst og fremst fjárhagsatriði, þó að félmn. geti einnig komið til greina, og mun ég ekki gera það að kappsmáli, til hvorrar n. málið fer. Ég legg því sem sagt til, að málinu verði vísað til annarrar hvorrar þeirrar n. og til 2. umr.

Stefán Jóh. Stefánsson: Ég vil fyrst og fremst taka mjög undir það, sem segir í upphafi grg. þessa frv., að l. um verkamannabústaði séu tvímælalaust þýðingarmesta löggjöf, sem Alp. hefur sett til að greiða fyrir byggingu íbúðarhúsa í kaupstöðum og kaптunum, og að skilningur almennings á þýðingu þessarar löggjafar hefur farið hraðvaxandi. Það er mjög gleðilegt að veita því athygli, jafnmikilli beinni andstöðu sem þetta hefur mætt eða þá skilningsskort á sínum tíma, þegar l. um bygging verkamannabústaða voru afgr. hér á Alp. 1929 og þær breyt., sem á þeim voru gerðar á síðasta þingi. Ég tel það sízt ofmælt, sem bent er á í grg. þessa frv., að hugir manna í öllum kaupstöðum og kaптunum standa nú mjög til þess að geta notið ákvæða löggjafarinnar um bygging verkamannabústaða. Og þá ekki síður hitt, sem mér er kunnugt um, að frv. það, sem nú liggur fyrir Nd. um fyrirgreiðslu íbúðarhúsbýgginga í kaupstöðum og kaптunum, hefur úti um bæi og byggðir landsins vakið hinn mesta áhuga, og hugir manna standa til þess, að það frv. verði afgr. hér á Alp., og vil ég vænta þess, að svo megi verða, enda skilst mér, að líkur séu til þess, að frv. það, sem er í Ed., muni bráðlega koma úr nefnd og þess megi vænta, að höfuðákvæðin verði samþ. hér á þinginu. Ég vil fyrst og fremst undirstrika þetta og í annan stað

geta þess, eins og fram kom í ræðu hv. flm., að það frv., sem hér liggur fyrir, á að sjálfsögðu að taka til athugunar í sambandi við frv. í Ed. Og þó að frv. í Ed. geri ráð fyrir verulegri fjáru- aukningu til hins almenna byggingarsjóðs verkamanna, þá má þó búast við því, að verulegur hluti af þeirri fjáruauningu, sem í sjóðinn kann að koma að lögunum afgreiddum, gangi til greiðslu á mismun þeirra vaxtakjara, sem sjóðurinn verður að sætta sig við, og þeirra vaxtakjara, sem veitt verða af þeim mönnum, sem byggja eftirleiðis verkamannabústaðina. Ég held því, að í raun og veru hefði átt betur við, að það frv., sem hér liggur fyrir, hefði komið sem brtt. við allsherjarfrv., sem nú er í Ed., og hvernig sem fer um þetta frv., á að taka það til athugunar í sambandi við heildarlöggjöf um þessi mál.

Ég vil ekki um það segja á þessu stigi, hvort það muni vera gerlegt að fara þá leið, sem í frv. er gert ráð fyrir, að skylda þjóðbankann til þess að leggja fram allt að 20 millj. kr. til að kaupa skuldabréf byggingarsjóðs verkamanna. Ég álit, að það þurfi athugunar við, hvort hægt er að leggja þetta á þjóðbankann, en ef það gæti tekið í góðu samkomulagi við hann, teldi ég það vel farið, eða þá að reyna að finna einhverja aðra leið, sem greiddi úr því, að byggingarsjóður verkamanna fengi nægilegt lánsfé til þess að svara þeirri eftirspurn, sem mikil er og vaxandi til byggingar verkamannabústaða í kaupstöðum og kauptúnum landsins. Í grg. er nokkuð vikið að því atriði, en það er ekki alveg rétt með farið í sumum atriðum, þar sem upp er talið um þetta. Þó að heildartölurnar séu mjög nærri hinu rétta, þá er farið að nokkru leyti rangt með tölur, og þykir mér rétt að leiðrétta það. Í grg. stendur, að hjá sjóðnum liggi óafgreiddar beiðnir, sem eftir sé að greiða, og er þar m. a. talinn Neskaupstaður með 600 þús. kr. og Hafnarfjörður með 1 millj. og 300 þús. krónur. Þetta er ekki rétt, lánbeiðnir frá Neskaupstað og Hafnarfirði eru þegar afgreiddar og lokaðar af byggingarsjóði verkamannabústaða. Og lánbeiðni frá Neskaupstað er ekki 600 þús. kr., heldur 510 þús. kr., og lánbeiðni frá Hafnarfirði er ekki 1 millj. og 300 þús. kr., heldur 1 millj. og 600 þús. kr. Þessar upphæðir, sem ég hef nefnt, eru lokaðar af sjóðsstjórninni, og eiga því byggingarfélög hlutaðeigandi staða, í Hafnarfirði og Neskaupstað, kröfu á því, að sjóðurinn sjái um, að þetta fé komist í tæka tíð til byggingar verkamannabústaða. Þegar er hafin vinna á báðum þessum stöðum, og í Hafnarfirði er meira að segja verulegum hluta af byggingunni lokið. Hinir nýju verkamannabústaðir voru boðnir út í ákvæðisvinnu, eftir að ákveðið loforð var fengið um byggingu þeirra, enda mun það sannast sagna, að þótt erfiðlega hafi gengið um fjáröflun, mun því vera svo komið fyrir um hið lokaða fé, að það verður fram lagt, sérstaklega af því að formaður byggingarsjóðs viðkomanda er einn bankastjóri Landsbankans, og mun hann reyna að sjá svo um, að þau lán, sem lokað er og ekki hafa enn fengið með lánsúthóð, verði keypt að tilhlutun Landsbankans, annaðhvort af bank-

anum sjálfum eða fyrir milligöngu hans, af stofnunum, svo sem sparisjóðum og öðrum stofnunum. Ég skal geta þess, að lofuð lán til verkamannabústaða nema tæpum 10 millj. kr., eða 9 millj. og 865 þús. króna. Til Akraness er þessi upphæð kr. 1.325.000, enda eru nú verkamannabústaðirnir þar fullbyggðir. Til Ísafjarðar hefur verið lokað kr. 880.000, og hefur mest af því verið innt af höndum, kr. 859.000, enda bygging þar lokið. Til Keflavíkur hefur verið lokað kr. 1.020.000, og er nú verið að byggja þar þessa verkamannabústaði. Hefur sjóðurinn innt af hendi ½ millj. kr., og eftir standa því kr. 520 þús., sem sjóðurinn þarf að láta til byggingarinnar. Neskaupstaður hefur beðið um 510 þús. kr. og fengið loforð fyrir því. Hefur hann fengið 450 þús. kr., og eftir standa þá 50 þús. Vestmannaeyjar báðu um 620 þús. kr. og hafa þegar fengið svo að segja alla þá upphæð greidda. Reykjavíkurbær bað um 2½ millj. kr., og er bygging þegar hafin. Hafa byggingarfélögin í Reykjavík fengið borgað tæplega ½ millj. kr., og standa því eftir ca. 2 millj. króna. Samtals hefur verið lokað til byggingar verkamannabústaða nú undanfarinn tíma tæpl. 10 millj. kr., eða kr. 9.865.000. Af því er þegar greitt kr. 4.667.750, en eftir er að greiða kr. 5.197.000, og eins og ég hef tekið fram, hefur stjórn byggingarsjóðs gefið bindandi loforð um þessi lán, og verður því að inná þau af höndum, og verður Landsbankinn þar að hlaupa undir bagga með það, sem ekki kynni að fást með útboðum. Það er rétt í grg., að af því 3½ millj. kr. láni, sem boðið var út, hefur ekki selzt nema sem svarar 1 millj. En ég geri ráð fyrir, að Landsbankinn sjái um, að þetta loforð verði uppfyllt að öðru leyti. Ég geri einnig ráð fyrir, að Landsbankinn mundi hlaupa undir bagga með það, sem á kynni að vanta til þess að fullnægja þessum skuldbindingum. En jafnvel þó að þetta sé gert, þá er það svo, eins og segir í grg., að enn eru fyrirbyggjandi margar lánbeiðnir, já, meira að segja verulegur hluti af því, sem beðið hefur verið um. — Það er rétt, sem segir í grg., að Sauðárkrúkur hefur beðið um 770 þús. kr., Bolungavík um 500 þús. og Siglufjörður um rúmar 2 millj. En það hefur gleymt í grg., að Akureyri hefur beðið um 1.300.000 kr., en Siglufjörður og Neskaupstaður eiga ekki að vera með í ófullnægðum beiðnum. Svo að það mun, þrátt fyrir þann misgáning, sem fram kom í grg., láta nokkuð nærri lagi, að óafgreiddar lánbeiðnir nemi um 5 millj. kr. Þá er rétt að geta þess, að búast má við lánbeiðnum frá mörgum öðrum stöðum, t. d. byggingarfélögum á Eskifirði, Eyrarbakka, Nesjahreppi, Djúpavogi og Patreksfirði, en ekkert þessara byggingarfélaga hefur enn beðið um lán. Byggingarfélög þessi hafa fengið staðfestar samþykktir sínar, og ráðuneytin skipa samkv. l. formann í þessi byggingarfélög, svo að búast má við, að þessi byggingarfélög komi, áður en langt um líður, einnig með lánbeiðnir til sjóðsstjórnarinnar.

Ég vildi, úr því að ég tók til máls, leiðrétta þetta, sem kom fram í grg., og vil taka það fram aftur, að það verður að gera einhverjar ráðstaf-

anir, hvernig sem þær verða, til þess að auka lánsfé til byggingarsjóðs verkamannabústaða. Eftirspurnin er mikil, og þar sem hún á eftir að verða enn meiri, er þörfin alveg gífurleg. Töku-um t. d. Bolungavík, byggingar þar verða að teljast einhverjar hinar verstu á landinu, svo að ef nokkurs staðar er þörf á að greiða fyrir byggingarlánum í þorpum, þá er það þar. Enn sem komið er hefur ekki verið hægt að fullnægja beiðni frá Bolungavík, því að fé vantar, en ég held, að allir þeir, sem til þekkja, viti, að þar er þörfin alveg sérstaklega brýn, og nefni ég þetta sem dæmi, þó að ég viti, að mörg önnur kauptún og jafnvel kaupstaðir eru þann veg farnir, að mikil þörf er á bygging verkamannabústaða. Og maður getur litið sér nær, til sjálfs höfuðstaðarins, þar sem fjöldi fólks hefst nú við í bröggum, óhæfum vistarverum. Þar er þörfin náttúrlega ekki hvað sízt brýn fyrir stórauðna byggingu verkamannabústaða. Og þó að byggingarfélögin, sem starfa hér í bæ, séu nú að byggja fyrir 2½ millj. kr., þá er það að sjálf-sögðu góðs viti, en þörfin langtum meiri fyrir byggingar hér í Rvík, svo að höfuðstaðurinn sé þó einnig nefndur, þegar rætt er um þörf fyrir nýjar byggingar. Ég vil því að þessu leyti mjög eindregið mæla með þeirri hugsun, sem fram kemur í þessu frv., að það sé brýn nauðsyn af hálfu löggjafans að gera einhverjar ráðstafanir, sem að gagni mættu koma, til að auka lánsfé byggingarsjóðs verkamannabústaða. Þess vegna er ég mjög ánægður yfir því, að þetta frv. skuli vera komið fram. Ég vek athygli á, að þetta er mjög vandasamt úrlausnarefni, sem er alveg nauðsynlegt að leysa, ef nokkur tók eru á, en ætla þó, að eðlilegt sé, þegar hið almenna frv. í Ed. er komið á skrið, sem, eins og ég sagði áðan, er væntanlegt á næstunni, að þá yrði það eitt af þeim atriðum, sem tekin yrðu fram í því nýja frv., á hvern hátt ætti að gera ráðstafanir til þess að auka byggingarsjóð verkamannabústaða.

Ég vildi láta þessar almennu aths. koma fram og mun með ánægju greiða atkv. með frv. áfram til nefndar til athugunar, en tel eðlilegt, að það yrði tekið sem einn liður í almennri löggjöf um fyrirgreiðslu á byggingu íbúðarhúsa í kaupstöðum og kauptúnum. Ég skal ekki segja á þessu stigi, hvort sú leið er fær, sem lagt er til í frv., að farin verði, en sé svo, er sjálfsagt að fara hana. Annars verður að líta eftir því, hvort finna megji aðra leið, því að einhverja leið þarf að finna til þess að auka að stórum mun byggingarsjóð verkamannabústaða, því að það er eitt af allra mest aðkallandi vandamálum, sem bíða úrlausnar, að koma upp auknum, þægilegum og ódýrum vistarverum fyrir fólk í kaupstöðum og kauptúnum landsins á þann hátt, að byggingarnar verði viðráðanlegar fyrir það fólk, sem byggir þær. Ég vona því, að þessu Alp. ljúki ekki án þess að almenn löggjöf um bygging verkamannabústaða í kaupstöðum og kauptúnum verði afg. og að það, sem ég hef vakið á athygli í þessu sambandi, verði tekið til athugunar í sambandi við afgreiðslu þessa máls, annaðhvort á þann hátt, sem hér er lagt til, eða þá eftir einhverjum öðrum leiðum, er hentugri kynnu að þykja.

Ffm. (Sigfús Sigurhjartarson): Herra forseti. Ég ætla aðeins að segja nokkur orð. Ég vil þakka síðasta ræðumanni fyrir vinsamlegar undirtektir um þau atriði, sem í frv. felast, og milli okkar virðist enginn ágreiningur um, að ákvæði þessu hliðstæð þurfi að koma inn í þá almennu löggjöf, sem við vonum, að þingið afgreiði varðandi þetta efni. Frá mínu sjónarmiði er það aðalgalli þessa frv., að þau ákvæði vantar, bæði hvað snertir byggingarsjóð verkamannabústaða og eins fjárflokkun til samvinnubústaða, en þetta stendur til bóta í meðferð þingsins, og vil ég fastlega vænta þess, að úr því verði bætt. Ég er hinsvegar ekki viss um, þó að þetta takist, sem ég treysti, að það gangi nógu fljótt til þess að greiða fyrir byggingarframkvæmdum á þessu sumri, og því held ég, að þetta smámál þyrfti að ganga sem greiðast í gegnum þingið, svo að ekki yrði töf á þeim framkvæmdum, sem nú eru hafnar eða í þann veginn er verið að hefja.

Mér þykir leitt, að skekkjur skuli hafa slæðzt inn í grg. Ég veit, að upplýsingar hv. þm. eru réttar. Ég hélt raunar, að ég hefði mínar upplýsingar frá áreiðanlegum heimildum, en þetta kann að hafa skolast til, síðan ég fékk þær upplýsingar. Annars skiptir þetta engu máli, því að niðurstaðan verður, eins og lýst hefur verið, nokkuð svipuð, en rétt er að hafa það, sem rétt er, og hefði ég viljað, að svo hefði verið í grg., en annars þakka ég fyrir þær upplýsingar, sem fram hafa komið.

Ég sé svo ekki ástæðu til að fjölyrða meira um þetta mál á þessu stigi. Ég vona, að það gangi til 2. umr. og að sú n., sem fær það til meðferðar, taki það til ræðilegrar athugunar og eins skjótrar afgreiðslu og henni er mögulegt.

Lúðvík Jósefsson: Herra forseti. Það er eingöngu vegna ummæla, sem hér féllu frá hv. 4. þm. Reykv. í sambandi við það, sem segir í þessari grg. um óafgreiddar lánbeiðnir, sem liggi fyrir sjóðnum viðvikjandi Neskaupstað. Það, sem hv. 4. þm. Reykv. sagði, að hér væri farið rangt með í grg., hygg ég, að muni vera á misskiilningi byggt hjá honum, en þó af eðlilegum ástæðum. Það er rétt, að sú upphæð, sem hann nefndi, 510 þús., hún hefur verið afgreidd af sjóðnum. En þar að auki hefur sjóðsstjórninni fyrir nokkru borizt þaðan beiðni um 600 þús. kr. lán, sem mun liggja óafgreitt hjá sjóðsstjórninni. Þetta er mér kunnugt um, svo að hér er ekki rétt skýrt frá að þessu leyti til.

Hvað svo aðrar hliðar áhrærir, veit ég ekki um, en eins og hér hefur verið bent á, þá skiptir það ekki höfuðmáli. Ég álit, að þetta frv. gæti komið að miklu gagni, ef það nærði fram að ganga, því að þannig er háttað málum víða í þorpum og kaupstöðum á landinu, að það má segja, að eina leiðin, sem fátækt fólk hefur til að byggja íbúðarhús, sé að byggja eftir l. um verkamannabústaði. En þegar svo fer, að byggingarsjóður getur ekki orðið við lánbeiðnum allra þeirra staða, sem til hans sækja, þá lenda þessi ágætu l. út úr framkvæmdinni, eftir þeim verður ekki hægt að byggja, og því miður hefur borið nokkuð á því upp á síðkastið, að svo væri

hátað með lán úr sjóðnum, að engar líkur eru til þess, að hann geti orðið við öllum þessum beiðnum. Því held ég, að það sé tími til þess kominn að gera einhverjar svipaðar ráðstafanir og þetta frv. gerir ráð fyrir til þess að tryggja sjóðnum nægilegt fé, svo að byggingar skv. 1. geti haldið áfram af fullum krafti. Eg veit t. d. um það, að fyrir austan eru nú þegar stofnuð fjögur önnur byggingarfélög en þau, sem frv. getur um. Mér er kunnugt um það, að öll þessi byggingarfélög sendu sjóðsstjórninni lánbeiðni, og ég veit það, að á þeim stöðum, sem aldrei hafa getað byggt samkv. þessum 1., þá þætti það ákaflega hart, ef þeir gætu ekki orðið aðnjótandi lána úr þessum sjóði, eins og stærri kaupstaðirnir hafa þó allir orðið. En það er augljóst, að með þessum takmörkunum á tekjum til sjóðsins getur hann ekki orðið við þessu nema nýjar ráðstafanir séu gerðar. Eg er því mjög meðmæltur þessu frv. eins og það liggur fyrir.

Stefán Jóh. Stefánsson: Það eru aðeins örfá orð. Það er alveg rétt hjá hv. 6. landsk. þm., að það mun hafa komið önnur beiðni frá Neskaupstað en um 500.000 kr., ég sé það af gögnum, sem ég hef fengið frá bókkara sjóðsins og bárust honum í gær. Hins vegar er þetta að öðru leyti nokkuð ónákvæmt, sérstaklega um Hafnarfjörð. Eg vildi aðeins leiðrétta þetta. En út af þeim orðum, sem hv. 6. landsk. þm. lét falla um 1. um verkamannabústaði, að þau færu að verulegu leyti út úr framkvæmdinni, ef svo vantaði fé sem nú horfir um hrið, þá er það að nokkru leyti rétt, þó að hinu megi ekki gleyma, að það er verið að byggja verkamannabústaði fyrir lánsfé, sem nemur 10 millj. kr., og það er dálítið, en það þarf að vera miklu meira, og þess vegna erum við allir á þeirri skoðun, að finna verði leið til þess að afla byggingarsjóði öruggari og meiri lána en þegar er á þessu stigi.

ATKVGR.

Fr. vísar til 2. umr. með 19 shlj. atkv. og til fjhn. með 18:1 atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið fram.

35. Bifreiðaskattur o. fl. (frv. IngJ.).

Á 91. fundi í Nd., 20. marz, var útbýtt:

Fr. til 1. um breyt. á l. nr. 84 6. júlí 1932, um bifreiðaskatt o. fl. (þmfrv., A. 589).

Á 93. fundi í Nd., 22. marz, var frv. tekið til 1. umr.

Fr. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 19 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

Flm. (Ingólfur Jónsson): Eg hef leyft mér að bera fram frv. til 1. á þskj. 589 um að fella niður bifreiðaskatt á svonefndum jeppabifreiðum, sem bændur ætla sér að nota við landbúnaðarstörf.

Það mun nú vera fengin reynsla fyrir því, að bifreiðar þessar eru mjög hentugar við ýmis búnaðarstörf. Það er talið ákaflega heppilegt að nota þær við jarðrækt í stað hesta. Bændur hafa sent margar umsóknir til Búnaðarfélags Íslands um þessa jeppabíla, og eru þær miklu fleiri en hægt er að afgreiða að þessu sinni. Sýnir þetta áhuga bændna fyrir því að fá þessi tæki og skilning þeirra á því, að það megi nota þau við ýmis konar störf í þágu landbúnaðarins. Eg geri ráð fyrir, ef þessir bílar reynast vel, eins og kunnugir telja, þá verði á næsta ári haldið áfram að flytja þá til landsins og gefa sem flestum bændum kost á að eignast þá. Mikji er rætt um skort á vinnukrafti í sveitunum, og væri því af þeirri ástæðu mjög æskilegt, að sem flestir bændur ættu kost á þessum tækjum, ef það mætti verða til þess að létta undir með þeim við heimilisstörfin, svo og til þess að skreppa milli bæja í nauðsynlegum erindum. Það er vitað, að vélar, sem reknar eru með benzini, eru dýrar í rekstri og benzínaskattur hér á landi hár. Í þessu frv. er ekki farið fram á að undanþiggja jeppabíla benzínskatti, vegna þess að ég tel, að flest mæli á móti því, en það er hinn svokallaði þungaskattur, sem hér er um að ræða, og hygg ég, að hv. þdm. geti verið mér sammála um það, að engin sanngirni sé í því að leggja sams konar skatt á þessar bifreiðar, sem á að nota við heimilisstörf, eins og t. d. „luxus“ bíla, sem menn leyfa sér að eiga, þótt það sé að flestu leyti óþarft. — Eg held, að ástæðulaust sé að halda langa ræðu um frv. þetta á þessu stigi málsins. Frv. fer auðvitað til n., verður athugað þar nánar, og vildi ég mælast til, að því verði að þessari umr. lokinni vísað til hv. fjhn.

Pétur Ottesen: Herra forseti. Eg vil mæla hið bezta með þessu frv., en af því að hv. flm. lét orð falla á þann veg, að þessi undanþága, sem hér er um að ræða, ætti að miðast við þá jeppabíla, sem nú er verið að hefja innflutning á, þá vil ég benda á, að bændur víðsvegar um land hafa keypt slíka bíla af sölunefnd setuliðsviðskipta og nota þá mjög mikið við störf sín, t. d. heyskap. Það leiðir af sjálfu sér, að slíkir bílar, þótt þeir hafi verið keyptir áður, ættu að koma undir þessi ákvæði. — Eg taldi rétt að láta þetta koma fram, af því að hv. flm. virtist eingöngu hafa í huga þá bíla, sem nú er verið að hefja innflutning á.

Gísli Sveinsson: Herra forseti. Það er aðeins til athugunar fyrir þá menn, sem fá þetta mál til meðferðar, að ég vil segja örfá orð út af þessu frv. Það hefur verið stungið upp á, að mál þetta fari til hv. fjhn., og vildi ég sít mæla því í gegn, þótt hitt sé að vísu venjulegra, að slík mál fari til samgmn. — Mér virtist koma fram hjá hv. flm. nokkur ókunnugleiki á því, hvernig farið hefur verið að með skattlagningu á þessum jeppabílum. Það er sem sé þannig og hefur verið undanfarið, að samkomulag hefur verið milli þeirra aðila, sem hér fjalla um, þ. e. bifreiðaeftirlitsins og embættismanna í héruðum annars vegar og eigenda þessara farartækja hins vegar, að þau hafa verið skrásett með örlitlum

tilbreytingum sem vörubifreiðar, ef þess er óskað, en um leið er sá skattur, sem frv. ræðir um, úr sögunni, því að hann er aðeins á þeim bifreiðum, sem skrásettar eru sem fólksbifreiðar. Það eru vissulega fáar jeppabifreiðar, sem skrásettar eru sem fólksbifreiðar, sem sé aðeins þær, sem einstaklingar hafa viljað tryggja, að gætu verið í fólksflutningum, og eru þær þá sumpart notaðar sem leigubifreiðar, og eru þær þá skattlagðar með hinum minni skatti eða sem einkabifreiðar, og er þá skatturinn tvöfaldur. Þessi skattur er 60 krónur á leigubifreiðar til mannflutninga, en 120 kr. á einkabifreiðar. Málið leysist algerlega, því að hægt er að skrá þessar jeppabifreiðar sem vörubifreiðar í framtíðinni, eins og gert hefur verið, ef þess er óskað, en þetta mun verða athugað nánar í þeirri n., sem fær málið til meðferðar. — Ég geri ráð fyrir, að bændum hafi ekki dottið í hug að fara fram á, að þær bifreiðar, sem þeir hafa keypt og síðan notað svo að segja einvörðungu í þjónustu landbúnaðarins, væru skrásettar sem vörubifreiðar. Það raskar ekki gildi þess, að þessar bifreiðar eigi að nota við landbúnaðarstörf, þótt aftursætið sé tekið úr þeim við skrásetningu þeirra sem vörubifreiða, og er ekki hægt að telja það brot á skrásetningu, eftir því sem viðgengst með vörubifreiðar, þó að þetta aftursæti sé undir vissum kringumstæðum sett aftur í bílana. M. ö. o. eru því litlar líkur til annars en að þessar bifreiðar verði skrásettar sem vörubifreiðar, nema þar sem beinlínis til stendur að nota þær til mannflutninga, en þá er það hins vegar álitamál, hvort hægt sé að segja, að þær séu í þjónustu landbúnaðarins.

Páll Zóphóníasson: Herra forseti. Í sambandi við þetta mál, sem væntanlega fer til n., vildi ég koma að einu atriði. — Í fyrra var á hv. Alp. samþ. till. um það að gefa læknum úti á landi kost á því að kaupa jeppabíla með innkaupsverði, og kom þá fram í umr., enda ómótmælanlegt, að leggja skyldi toll á þær samsvarandi þeim, sem lagður er á vörubifreiðar, þ. e. 10%. Nú hefur þetta hins vegar ekki verið framkvæmt þannig, svo að þessar bifreiðar hafa verið seldar læknum fyrir 5–6 þús. kr. og af þeim reiknaður 30% tollur. Vil ég biðja hv. n., sem fær þetta mál til athugunar, að athuga, hvort ekki hafi verið farið hér ranglega að gagnvart því, sem hv. Alp. ætlaðist til. Það er alveg skýlaus vilji Alp. fyrir því, þegar ákveðið var að selja þessa bíla til læknanna, að þeir væru seldir með innkaupsverði að viðbættum 10% tolli, en ekki 30% tolli. Skal ég svo ekki fara nánar út í þetta mál, þar eð hæstv. ráðh. er ekki viðstaddur, en vænti þess, að n. athugi í þessu sambandi, hvort ekki væri rétt að taka málið upp og láta hæstv. ráðh. hlíta þeim fyrirráðum, sem síðasta Alp. hefur gefið í þessu máli.

ATKVGR.

Fr. vís. til 2. umr. með 18 slj. atkv. og til fjhn. með 19 slj. atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu
já: SP, SkG, StJSt, SvBH, ÞB, BÅ, BK, EOI, Alpt. 1945. C. (64. löggjafarþing).

GSv, HB, IngJ, JPálm, JörB, PZ, PP, PO, SB, SG, BG.

16 þm. (SEH, SK, STh, ÁkJ, ÁA, MJ, EystJ, FJ, GP, GTh, HelgJ, JJs, JS, LJós, ÓTh, SigfS) fjarstaddir.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið fram.

36. Ljósmaðralög.

Á 99. fundi í Nd., 1. apríl, var útbýtt:

Fr. til l. um breyt. á ljósmaðralögum, nr. 17 19. júní 1933 (þmfrv., A. 655).

Á 101. fundi í Nd., 3. apríl, var frv. tekið til l. umr.

Frsm. (Páll Zóphóníasson): Herra forseti. Þetta frv. er flutt skv. beiðni Ljósmaðrafélags Íslands. Heilbr.- og félmn. sendi landlækni frv. til umsagnar, og er umsögn hans prentuð hér með á þskj. 655, svo og greinargerð félagsins. Nefndin átti betur tal um frv. við Ljósmaðrafélagið, og voru gerðar á því nokkrar orðabreytingar.

Í þessu frv. eru það aðallega tvær breytingar, sem gerðar eru á ljósmaðralögum, nr. 17 19. júní 1933. Í fyrsta lagi að ljósmaður taki laun sín frá bæjarsjóði, en ekki frá ríkinu. Ljósmaður vilja heldur semja um laun sín við hlutaðeigandi bæjarstjórnir en að þurfa að eiga um það efni undir Alp. Nefndinni og landlækni þótti þetta vera sanngjarnt.

Hin breytingin er, að saminn skuli taxti yfir kaup ljósmaðra, en slíkur taxti er ekki til nú, en sagt er í samþykkt Ljósmaðrafélagsins, að þær fái sanngjarna þóknun fyrir störf sín. Brögð munu vera að því, að þeim hefur verið greitt kaup eins og á þeim tímum, er peningarnir höfðu annað gildi, og ekkert tillit tekið til núverandi ástands. Til að samrýma þetta þótti rétt að láta landlækni og forstöðukonu ljósmaðraskólans ákveða þennan taxa, en taka það ekki nánar fram í lögum.

Lög frá 1944 eru felld inn í l. gr. frv. Um aðrar breyt. er hér ekki að ræða. Ég hygg, að þar sem málið er flutt af nefnd, þá þurfi það ekki að fara til nefndar aftur, að vísu voru 2 nm. fjarstaddir, er hún fjallaði um málið, en ég álit ekki ástæðu til að biðja eftir því, að allir nm. væru á fundi.

ATKVGR.

Fr. vís. til 2. umr. með 21 slj. atkv.

Á 103. fundi í Nd., 5. apríl, var frv. tekið til 2. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 104. fundi í Nd., 8. apríl, var frv. aftur tekið til 2. umr.

Frsm. (Páll Zóphóníasson): Herra forseti. Ég vil aðeins skýra deildinni frá því, sem breytir þó ekki frv. að neinu leyti, að í frv. hefur verið ruglað saman ljósmaðrafélagi Reykjavíkur og Ljósmaðrafélagi Íslands. En frv. er frá Ljósmaðrafélagi Íslands. Og vegna þess að form. Ljósmaðrafélags Reykjavíkur hefur látið í ljós óánægju út af þessum ruglingi, vildi ég taka þetta fram.

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 20 shlj. atkv.

2.—5. gr. samþ. með 23 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frv. vísað til 3. umr. með 22 shlj. atkv.

Á 105. fundi í Nd., 9. apríl, var frv. tekið til 3. umr.

Of skammt var liðið frá 2. umr. — Afbrigði leyfð og samþ. með 25 shlj. atkv.

Páll Þorsteinsson: Herra forseti. Frv. þetta er flutt af félm. Við 1. umr. gerði frsm. nokkra grein fyrir meginatriðum málsins. En að öðru leyti hefur frv. farið umræðulaust gegnum tvær umr.

Frv. er breyt. á 13 ára gömlum l., eins og fyrirsögn ber með sér. Aðalbreyt. er sú að gera ljósmaðrum í kaupstöðum léttara fyrir með launakjör og gera laun þeirra bundin. En í sveitum eiga launakjör þeirra að haldast óbreytt. Þannig á að gera mun á ljósmaðrum í sveitum og kaupstöðum. Í 1. gr. segir svo, með leyfi hæstv. forseta: „Á laun þessi greiðist dýrtíðaruppbót af aðilum, eftir þeim reglum, sem gilda um starfsmenn ríkisins.“ Svo hefur þetta verið a. m. k. í 13 ár. Á þessum tíma hafa verðlagsuppbætur og laun nokkuð breytzt. Áður var greidd 25% uppbót, er átti að vera leifar uppbóta frá fyrra stríði, en 1942 var ákveðið að greiða nýja 25—30% uppbót á laun starfsmanna ríkisins. Þetta var framlengt árin 1943—44, eða þar til launalögin nýju voru samþ. Með því féllu uppbætur þessar niður, en grunnlaun hækkðu hins vegar, og skyldu uppbætur greiddar eftir vísitölu mánaðarlega. En ég álit, að það hefði mátt halda aukauppbótum til ljósmaðra. Mér virðist, að ljósmaður hafi hér fengið samningsrétt og geti því bætt kjör sín, en í sveitum mælir svo fyrir, að grunnlaun þeirra séu bundin og verðlagsuppbót svo greidd á þau mánaðarlega. Kjör þeirra hafa því rýrnað frá því gamla verðlagsuppbótin var greidd. Ég vildi nú beina því til n., að hún breytti þessu, en ef hún vill ekki taka það til athugunar, mun ég leggja fram skriflega brtt. En það er óviðunandi, að kjör ljósmaðra í sveitum séu rýrð svo mjög, og þætti mér nú vænt um að heyra um þetta frá n.

Frsm. (Páll Zóphóníasson): Herra forseti. N. hefur athugað þetta mál. Landlæknir litur svo á, að frv. þetta breyti ekki á neinn hátt l. um ljósmaður, og á hans skilningi er frv. byggt.

Laun koma til með að hækka, og í sveitum kemur þetta til með að breyta kjörum ljósmaðra til batnaðar. Það er ákveðið frá hálfu n., að launin hækki, og er það líka tilætlan land-

læknis. — Annað held ég, að ég þurfi ekki að taka fram.

Páll Þorsteinsson: Herra forseti. Ég þakka hv. frsm. n. fyrir skýringar hans á þeim atriðum, er ég drap á, og hefur n. þá gert grein fyrir þessu. Mér skilst, að það standi til að halda áfram uppbótum til ljósmaðra, þó að aðrir hafi þær ekki. En nú er þetta ekki fram tekið í frv., og yrði það þá að vera á valdi ráðh., hvort því yrði framfylgt. Ég teldi því réttara að gera þessi ákvæði gleggri, að ljósmaður héldu þessum uppbótum.

Þetta er ekki stórt mál, en ég hef vakið máls á þessu til þess að fá skýrari línur. Ég vildi gjarnan varpa því fram, hvort n. vildi ekki fresta málinu í dag og athuga, hvort ekki væri ástæða til þess að gera þessi ákvæði alveg ótvíræð. Það eru þó mjög mikilsverðar upplýsingar frá hálfu n., að landlæknir og n. hugsi sér ekki að lækka laun ljósmaðranna.

Félags- og dómsmrh. (Finnur Jónsson): Ég held, að þetta frv. beri með sér, að það sé borið fram í því skyni að gefa ljósmaðrum kost á því að bæta kjör sín, en alls ekki í því skyni að rýra þau. Og ég hygg, að þetta komi nokkuð greinilega fram í bréfi landlæknis, sem mælir mjög eindregið með frv. Hvað verður um núverandi uppbætur á taxa til ljósmaðranna, virðist í raun og veru ekki koma þessu máli við, vegna þess að það er ákveðið hér í 1. gr. frv., 3. mgr., að á launin skuli greiddast dýrtíðaruppbót eftir þeim reglum, sem gilda um starfsmenn ríkisins. Sú dýrtíðaruppbót er fastsett í launal. og fer eftir vísitölu á hverjum tíma. Ég tel því ekki, að það sé eiginlega nein ástæða til að fresta nú þessu máli, ef því er ætlað að ná framgangi á þessu þingi.

Umr. frestað.

Á 106., 111. og 112. fundi í Nd., 10., 15. og 16. apríl, var frv. tekið til frh. 3. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 113. fundi í Nd., 16. apríl, var fram haldið 3. umr. um frv. (A. 655, 740).

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Brtt. 740 samþ. með 22 shlj. atkv.

Frv., svo breytt, samþ. með 22 shlj. atkv. og afgr. til Ed.

Á 110. fundi í Ed., 17. apríl, var frv. útbýtt eins og það var samþ. við 3. umr. í Nd. (A. 904).

Á sama fundi var frv. tekið til 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 111. fundi í Ed., 23. apríl, var frv. aftur tekið til 1. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 12 shlj. atkv. og til heilbr.- og félm. með 12 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið framar.

37. Fiskveiðar í landhelgi.

Á 100. fundi í Nd., 2. apríl, var útbýtt:

Frv. til l. um breyt. á l. nr. 33 19. júní 1922, um rétt til fiskveiða í landhelgi (þmfrv., A. 660).

Á 102. fundi í Nd., 4. apríl, var frv. tekið til l. umr.

Frv. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 20 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

Flm. (Pétur Ottesen): Í grg. þeirri, sem fylgir þessu frv., eru færðar fram nokkrar ástæður fyrir því, að hér er lagt til, að hækkuð verði sektarákvæði þau, sem í l. þessum felast. Það ákvæði er frá 1922, og hafa að þessu leyti ekki verið gerðar neinar breyt. á l. í ákvæðum þessa frv. eða breyt. á sektarákvæðunum er miðað við það yfirleitt að færa bæði lágmarksupphæð sektar og einnig hámarksupphæð sektar til samræmis við það, sem er í l. um bann gegn botnvörpuveiðum í landhelgi. Það virðist eins og nú er komið, að þá sé rík ástæða til þess að gera nokkuð svipuð sektarákvæði í þessum l. og gagnvart þeim brotum, sem þar er miðað við, eins og í l. um botnvörpuveiðar. Þetta tekur nú orðið að langsamlega mestu leyti til sildveiða hér við land. Nú er það vitað, að sildveiðar eru, eins og sá atvinnuvegur er nú rekinn, ákaflega þýðingarmiklar fyrir þjóðina, og þarf þess vegna að gera svipaðar eða sams konar ráðstafanir gagnvart yfirtroðslum og lögbrotum af hálfu útlendinga, sem sækja hingað, og nú er gert við botnvörpuveiðar hér við land. Við þetta er breyt. miðuð. Þó að við klífum þritugan hamarinn til að haga okkar landhelgisgæzlu þannig, að hægt sé að koma í veg fyrir slík brot, þá er það vitað, að við ráðum engan veginn yfir þeim tækjum, sem nægja til þess að verja þetta stóra tún þjóðarinnar, landhelgina, sem nær meðfram öllum ströndum landsins, með þeim hætti. Þess vegna verður einnig eða er rétt og sjálfsagt í raun og veru gagnvart lögbrotum, að einnig sé nokkurt aðhald í því, að sektarákvæðin fyrir brotin séu þannig, að þeir, sem til lögbrotanna stofna, ef hægt er að hafa hendur í hári þeirra, að þær séu nokkur áminning fyrir þá og þá aðra, sem líklegir væru til þess að feta í þessi fótspor. Það er nú þegar vitað, að mikill fjöldi erlendra sildveiðiskipa mun á næsta ári sækja hingað á mið. Við höfum reynslu af því bæði fyrir stríð og þá ekki síður frá s. l. sumri, að það er mikil áleitni af hálfu þessara erlendu fiskimanna til þess að nota aðstöðu í landhelgi við sildveiðar bæði að því leyti að veiða innan landhelginna og þá ekki síður hvað það snertir að verka aflann innan landhelginna. Það er töluvert miklum örðugleikum háð að salta sild og verka á annan hátt úti á rúmsjó, og nú er mikil ásókn um það hjá þessum veiðiskipum að nota hlé af landi til þess að athafna sig við þessi störf. Í þáttill., sem ég flutti hér um eftirlit með framkvæmd þessara l., er nokkuð að því vikið, hvernig það gekk til með þetta eftirlit á s. l. sumri, og bendir sú reynsla til, að hér þurfi að taka rækilega í taumana. Það er að því vikið í

grg. fyrir þessu frv., að ástæða mundi vera til einnig að breyta l. um bann gegn botnvörpuveiðum, að því er snertir sektarákvæði þessara laga. Hæstv. dómismrh. hafði látið falla orð við mig um það, að hann hefði í hyggju að bera fram eða láta bera fram breyt. á þessum l. að þessu leyti, og kemur það þá sennilega fram hér nú á næstu dögum.

Ég vil svo mælast til þess, að þetta frv. verði látið ganga til sjútn. að lokinni þessari umr., og ber fram þau tilmæli við n., að hún taki þetta frv. fljótt til athugunar hjá sér og skili álitni um það við fyrstu hentugleika, svo að breyt. gæti náð lögfestingu á þessu þingi.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 18 shlj. atkv. og til sjútn. með 20 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið fram.

38. Mótörvélar í fiskiskip.

Á 101. fundi í Nd., 3. apríl, var útbýtt:

Frv. til l. um mótörvélar í fiskiskip og varahlutabirgðir (þmfrv., A. 677).

Á 103. fundi í Nd., 5. apríl, var frv. tekið til l. umr.

Frv. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 20 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

Flm. (Pétur Ottesen): Herra forseti. Það er nýmæli í þessu frv. að takmarka frá því, sem nú er, tegundafjölda mótörvéla í fiskiskip. Það er kvartað yfir því, hve mikil erfðileikar stafi af því, hve mikill fjöldi mótortegunda sé notaður í fiskibáta og skip hér. Mótörvélar þessar eru allmisjafnar að gæðum og endingu og varahlutabirgðir af skornum skammti til viðgerða.

Hér er því lagt til, að óhæmilt sé að flytja til landsins aðrar báta- og skipavélar en hafa verið samþ. af sérfræðingum í þessari grein. Elga sérfræðingar að meta gæði vélanna og gefa út reglugerð um verzlun með þær. Skal leggja áherzlu á að fá þær vélar, sem best hafa reynzt hér, og jafnframt tryggja það, að varahlutir verði jafnan fáanlegir í þær vélar.

Þetta er aðalákvæði þessa frv., sem er hér fram borið vegna óska frá útvegsmönnum. Ályktun var og gerð á fiskipinginu 1944, þar sem skorað var á Fiskifélagið að undirbúa þetta. Þess er getið í lok greinargerðar, sem Fiskifélagið sendi atvrmrh. í nóvember 1944, og lagt fram frv. í þessu efni, og var frv. þetta einnig sent til sjútn. Nd. í febrúarmán. síðastl. En málinu hefur ekki miðað áfram, og þótti mér því rétt að láta þetta koma fram núna hér á Alþingi. Að öðru leyti leyfi ég mér að vísa til grg. þeirrar, sem fylgir frv.

Sigurður Kristjánsson: Herra forseti. Þó að þetta mál fari að sjálfsögðu til n., sem ég á sæti

I, þá vil ég taka það fram, að ég mun reyna að sjá um, að málið fái fljóta afgreiðslu, og það er ef til vill að nokkru leyti mín skuld, hvað þetta er seint á ferðinni. Við í mþn. fórum til fyrirv. ríkisstj., og hefur dregið að ganga eftir þessu frv., en vélfræðiráðunautur Fiskifélagsins samdi uppkast að reglugerð fyrir nefndina, en það er langmesta vandamálið að gera þá reglugerð úr garði. Nú legg ég til, ef þetta á fram að ganga, að þetta uppkast verði fundið, því að það hefur verið véfengt, að hægt væri að setja lög um þetta svo að vel færi. Ég held mér sé óhætt að segja, að það sé eitt af mestu vandamálum að koma þessum vélamálum í gott horf. Eins og nú er ástætt, þá brestur oft kunnáttu til að fara með þetta, og hefur það valdið tjóni á vélum og einnig á mönnum.

Ég skal svo sjá um, að þetta fái fljóta afgreiðslu í sjútnv.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 20 shlj. atkv. og til sjútnv. með 21 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið fram.

39. Bankavaxtabréf.

Á 106. fundi í Nd., 10. apríl, var útbýtt:

Frv. til l. um breyt. á l. nr. 55 3. marz 1945, um heimild fyrir veðdeild Landsbanka Íslands til að gefa út nýja flokka bankavaxtabréfa (þmfrv., A. 727).

Á 117., 118. og 119. fundi í Nd., 23. og 24. apríl, var frv. tekið til 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 122. fundi í Nd., 26. apríl, var frv. enn tekið til 1. umr.

Frv. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 21 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

Flm. (Sigfús Sigurhjártarson): Herra forseti. Ég get látið nægja að vísa til grg. fyrir frv. og þeirra umr., sem hafa farið fram um það efnislega í sambandi við annað mál, sem sé frv. um fyrirgreiðslu fyrir byggingum íbúðarhúsa í kaupstöðum og kauptúnum. Vil ég mælast til, að málinu sé nú vísað til 2. umr. og tel æskilegast, að það mætti ganga áfram án n., svo að þinginu gefist kostur á að afgr. þetta mikla nauðsynjamál.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 19 shlj. atkv. og til fjhn. með 18:1 atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið fram.

40. Sóknargjöld.

Á 108. fundi í Nd., 12. apríl, var útbýtt:

Frv. til l. um breyt. á l. nr. 40 30. júlí 1909, um sóknargjöld (þmfrv., A. 760).

Frv. var aldrei tekið á dagskrá.

41. Skipulag og hýsing prestssetra.

Á 108. fundi í Nd., 12. apríl, var útbýtt:

Frv. til l. um skipulag og hýsing prestssetra (þmfrv., A. 761).

Frv. var aldrei tekið á dagskrá.

42. Veiting prestakalla.

Á 108. fundi í Nd., 12. apríl, var útbýtt:

Frv. til l. um breyt. á l. nr. 32 3. nóv. 1915, um veitingu prestakalla (þmfrv., A. 762).

Frv. var aldrei tekið á dagskrá.

43. Lántaka til hafnarframkvæmda.

Á 110. fundi í Nd., 15. apríl, var útbýtt:

Frv. til l. um lántöku til hafnarframkvæmda (þmfrv., A. 811).

Á 117., 118. og 119. fundi í Nd., 23. og 24. apríl, var frv. tekið til 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 122. fundi í Nd., 26. apríl, var frv. enn tekið til 1. umr.

Frv. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 21 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

Flm. (Pétur Ottesen): Ég á nú erfitt með mál sökum hæsi, en freistast þó til að segja nokkur orð. Ég get vísað til raka um stofnlánadeild sjávarútvegsins í sambandi við öflun fjár í þessu skyni og einnig til þeirra lána, sem sveitarfélögum eru ætluð í þessu skyni með lágum vaxtakjörum. Það er mjög brýn þörf skjótra aðgerða í þessum málum, og vil ég skírskota til hins mikla áhuga, sem ríkt hefur hér á Alp. um aukningu skipastólsins, og vil benda á, að frumskilyrði fyrir því, að það átak megi takast, er að framkvæma aðgerðir eins og þá, sem gert er ráð fyrir í þessu frv. Með tilliti til þeirrar nauðsynjar, sem hér knýr á, vænti ég þess, að þessu máli verði vel tekið og það fái fljóta afgreiðslu.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 19 shlj. atkv.

Forseti (BG): Það virðist eðlilegast að vísa málinu til hv. fjhn.

Flm. (Pétur Ottesen): Með tilliti til þess, sem ég sagði áðan, þá vil ég mælast til þess, að málinu verði ekki vísað til nefndar. Það er þýðingarmikið, en hins vegar einfalt og vitað, að ef það fer til nefndar og ef því hlekkist á þar, sem oft kemur fyrir, þá þýðir það, að málið fær ekki afgreiðslu á þessu þingi. Ég vil því mælast til þess, að málið fái að ganga í gegn án þess að fara í nefnd.

Ingólfur Jónsson: Herra forseti. Þetta er svo stórt mál, að mér finnst ekki rétt að breyta út af þeim vana að láta það ganga til nefndar. Ég legg því til, að málinu verði vísað til fjhn.

Flm. (Pétur Ottesen): Það er ekkert undarlegt, að þm. úr kjördæmi, sem ekkert á undir sjávarútvegi, hafi ekki áhuga á þessu máli. Hann þekkir ekki þau erfiðu skilyrði, sem menn eiga við að búa, sem hér eiga hlut að máli. Ég vil svo ítreka það, að málinu verði ekki vísað til nefndar.

Jóhann Jósefsson: Herra forseti. Ég skal ekki vera langorður. Sterk rök hafa verið færð fyrir því, að nauðsyn beri að hefjast handa um miklu meiri hafnarframkvæmdir en verið hefur. Þar sem nú er komið mjög nærri þingslitum, þá mundi þetta mál ekki fá afgreiðslu, ef það færi til nefndar. Hins vegar getur nefndin athugað málið milli umræðna án þess að gefa út um það sérstakt nál. Þar sem málið er mjög einfalt, en hins vegar þjóðarnauðsyn, finnst mér rétt að veita afbrigði frá venjulegum gangi mála og láta þetta mál fara í gegn án þess að ganga til nefndar.

Ingólfur Jónsson: Mér finnst hér vera nýmæli á ferðinni, að láta frv. ganga áfram án þess að fara til nefndar. Þetta er mjög stórt mál. Hér er um heimild að ræða að taka 20 millj. kr. lán. 20 milljónir er enginn smápeningur, og mér finnst það djarft af hv. flm. að ætlast til þess, að svo stóru máli sé skotið í gegn án þess það fái nokkra athugun. Líklega er málið ágætt og e. t. v. nauðsynlegt, en þm. mega ekki gerast svo djarfir um stórmál sem hér reynist vera. — Vextir eiga að vera af þessu láni 2¼%. Hvernig á að fara að því að útvega svo ódýrt lán? — Það litur ekki heldur út fyrir, að flm. séu mjög ákafir með, að það gangi í gegn á þessu þingi, því að þá hefðu þeir átt að bera það fram fyrr en í þinglok. Ég ætlast ekki til, að málið teyfist í nefndinni, en ég vil ekki breyta út af hinni venjulegu aðferð, að mál fari til nefndar og fái þar athugun. Vil ég því enn leggja til, að málinu verði vísað til fjhn.

Forseti (BG): Umræður um þetta eru óþarfar, ég mun láta fara fram atkvgr. um þetta. Forseti getur ekki haft aðra málsmeðferð en láta málið fara til nefndar, og er skylt að bera undir atkv. till. um að vísa málinu til hv. fjhn. Ef þeir þm., sem kvatt hafa sér hljóðs,

óska þess eindregið að tala, mun það verða veitt, en það verða aðeins stuttar athugasemdir.

Garðar Þorsteinsson: Ég skal verða við til-mælum forseta og gera aðeins stutta aths. Ég tek undir með þeim hv. þm. Borgf. og hv. þm. Vestm., að málið verði afgr. án þess að það fari til nefndar. Ég vil og taka undir þann skilning, að félitil sjávarpláss fái aðstöðu til þess að endurbæta hafnir sínar, svo að þær verði hæfilegar og í samræmi við þær miklu skipa-aukningar, sem nú eiga sér stað, svo að þær geti tekið á móti hinum nýju skipum.

Jörundur Brynjólfsson: Aðeins örstutt athugasemd. Þetta frv., sem hér er lagt fram í lagaformi, hefur áður komið fram í sambandi við annað mál. Það hefur komið í ljós, að brýn þörf er fyrir fé til handa þeim aðilum, sem hér eiga hlut að máli, og svo framarlega sem menn hafa áhuga á að hrinda þessu nauðsynjamáli í framkvæmd og afgreiða það á þessu þingi, þá finnst mér rétt að veita undanþágu og senda málið ekki til nefndar.

Flm. (Pétur Ottesen): Ég vil út af því, sem hv. 2. þm. Rang. sagði, að flm. frv. hefðu ekki haft sérstakan áhuga á að afgreiða þetta mál á þessu þingi, þar sem þeir kæmu ekki fram með það fyrr en í þinglok, benda á, að þetta frv. er upphaflega flutt sem brtt. við annað frv. Af því stafar, hversu seint frv. kemur fram. Ég vil svo benda hv. þm. á, að hann hefur sjálfur verið með í að afgreiða mál, þar sem um milljónir var að ræða, verið með í að veita meginheimild í þáttill., og er sú aðferð veikari en hér er talað um. Þessu fylgdi hann án þess að láta það mál fara til nefndar.

Forseti (BG): Verður nú atkvæðagreiðsla um, hvort vísa skuli málinu til hv. fjhn. Það skilja það eðlilega allir, að ef þessi till. verður felld, þá skoðast það þannig, að málinu verði yfir höfuð ekki vísað til nefndar.

ATKVGR.

Till. um að vísa málinu til fjhn. felld með 18:9 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu
já: GTh, IngJ, JPálm, SB, SG, SEH, SkG, FJ, BG.

nei: GP, HB, HelgJ, JJós, JS, JörB, PZ, PÞ, PO, SigfS, SK, STh, ÞB, ÁkJ, ÁA, BA, BK, EOL.

8 þm. (GSv, LJós, ÓTh, SP, StJSt, SvBH, EmJ, EystJ) fjarstaddir.

2 þm. gerðu grein fyrir atkv. sínu:

Gunnar Thoroddsen: Ég tel þetta mál hið mesta nauðsynjamál. En hins vegar vil ég ekki víkja frá þeirri reglu, að málið sé látið ganga til nefndar, og segi því já.

Sigurður Kristjánsson: Ég tel að visu þetta mál svo mikilsvert, að það ætti að fara í nefnd, en hins vegar sé ég ekki annað en að málinu verði nú vísað frá, ef það fer í nefnd, og segi því nei.

Á 124. fundi í Nd., s. d., var frv. tekið til 2. umr.

Samgmrh. (Emil Jónsson): Ég var ekki hér viðstaddur, þegar 1. umr. fór fram um málið áðan, en mér er sagt, að málið hafi verið afgr. á þann hátt, að því var vísað áfram. Það er náttúrulega fyrir sig eðlilegt, að þessi tilhögun sé viðhöfð til að koma málinu fram í þinglokin. En telja verður þó, að þetta mál sé svo stórt, að rétt væri að athuga það í n., áður en það yrði afgreitt (PZ: Það er búið að fella það.) Ég heyrði það. Hér er um að ræða, eftir því sem mér skilst, að stofna til útgjalda fyrir ríkissjóð til hafnarframkvæmda sem svarar upp undir ½ millj. kr. eða a. m. k. 400 þús. kr. Útgjöldin eru meiri, ef vextirnir eru yfir 4½%. Samkv. frv. er ríkissjóði uppálagt að lána 20 millj. kr. með 2½% vöxtum. Þetta er rökstutt með því, að svo aðkallandi nauðsyn sé að ýta undir hafnarframkvæmdir þessara staða og þessi 1. eigi að koma þeim málum á betri veg en nú er. Nú er mér ekki kunnugt um, hvort vaxtakjörin almennt hafi dregið úr hafnarframkvæmdum og ekki heldur, hvort hafnarframkvæmdum væri hraðað með því að samþ. þetta frv. En það, sem hér er um að ræða, er, að verið er að færa vaxtabyrðina af héruðunum og yfir á ríkissjóð. Ríkissjóður leggur frá 2/5 hlutum kostnaðar og upp í helming. Og ef þetta frv. yrði samþ., væri enn fremur tekinn allt að því hálfur vaxtakostnaður af þeim hluta kostnaðarverðisins, sem hvílir á viðkomandi héraði, og hann færður yfir á ríkissjóð. Það er þetta, sem raunverulega er verið að gera með þessu frv. Og ég teldi það vera athugandi mál, hvort ekki væri réttara, að málið yrði athugað nánar áður en það yrði samþ. Ég vil á engan hátt draga úr því, að viðkomandi héruðum verði hjálpað til aðgerða í þessu efni, en ég sé ekki, að þetta hafi aðrar verkanir en þær að færa til greiðslur, án þess það þurfi að flýta fyrir afgreiðslu málsins. Ég veit ekki til þess, að neinar hafnargerðir hafi strandað vegna vaxtagreiðslna, og sé ekki heldur, að þeim myndi verða flýtt, þótt þessu yrði við bætt. En allt ber þetta svo brátt að, að ég teldi það ekki skaða, þótt dregið yrði að samþ. þetta a. m. k. til morguns, svo að hægt yrði að athuga það í n. í millitiðinni. Þótt það yrði ekki gert formlega, þá mætti gera það milli 2. og 3. umr. Ég tel óforsvaranlegt að afgr. málið með svo miklum hraða að gera það ekki.

Pétur Ottesen: Mér skilst af þeim umr., sem fram hafa farið um málið bæði fyrr og nú, að þá sjáist hæstv. samgmrh. yfir um eitt stórvægilegt atriði. Það er sem sé hin bráða og aðkallandi þörf vegna hins aukna bátafloða, aðeins þess vegna hefur skipazt óvenjuleg nauðsyn til að bæta hafnarskilyrðin mikið. Þess vegna sé ég ekki, að hægt sé að miða við þau skilyrði, sem gilda um þátttöku ríkisins í þessum málum og miðað eru við venjulegar kringumstæður. Hér verður að líta miklu lengra og stærra í þessu efni. Það er vitanlegt, að það er ákaflega dýrt miðað við þá dýrtíð, sem er í

landinu, að koma þessu í framkvæmd nú. Og ríkisvaldið hefur lítið svo á, að með tilliti til uppbyggingar fiskiflotans yrði að gera óvenjulegar ráðstafanir til þess að draga úr þeim miklu erfiðleikum, sem fyrir hendi eru. Og tekið hefur verið til þess ráðs að veita betri vaxtakjör. Þess vegna er það alveg í samræmi við það, sem gert hefur verið í þessu efni. Og það er engu minni nauðsyn fyrir hendi nú en áður að draga úr þeim þunga, sem leiðir af stórfelldum lántökum til þessara framkvæmda. Þess vegna er þetta yfirleitt alveg í fullu samræmi við það, sem Alp. hefur gert varðandi hliðstæðar framkvæmdir. En þessar framkvæmdir eru þeim mun þýðingarmeiri, því að á þeim veltur yfirleitt það, hvort sá árangur næst, sem stefnt er að með hinni stórfelldu aukningu skipaflotans, sem Alp. er nú búið að sýna mikla rækt og gert miklar ráðstafanir til þess að greiða úr fyrir. Og það er afar þýðingarmikið fyrir þessar framkvæmdir, að þeir aðilar, sem elga hlut að máli, hafi vissu fyrir að fá lán með þeim vaxtakjörum, sem hér er um að ræða, heldur en sæta miklu þyngri skilyrðum um vexti af stórfelldum lánum. Þess vegna er það ekki alls kostar rétt hjá hæstv. ráðh., að þetta frv. feli ekki í sér aukningu á þeim möguleikum, sem fyrir hendi eru nú um stórtækar framkvæmdir í þessu efni. Þvert á móti, því er þannig varið, að þessi aðstaða er stórbætt með þessu frv. Og ef þetta verður samþ., verður innt af hendi miklu meira verk í þessu efni en gert hefði verið ella. — Ég hef að visu forðazt að spá hrakspám í sambandi við þá erfiðleika, sem hinn aukni skipafloði skapar í sambandi við hafnleysur víða úti um land, en vel gæti það fyrir komið, að þá menn, sem máske verða valdir að því, að frv. þetta verður ekki samþ., mundi iðra þess eftir á að hafa tekið þannig í strenginn.

Umr. frestað.

Á 125. og 128. fundi í Nd., 27. apríl, var frv. tekið til frh. 2. umr.

Forseti tók málið af dagskrá, og var það ekki á dagskrá tekið framár.

44. Lendingarbætur í Tálknafirði.

Á 4. fundi í Ed., 9. okt., var útbýtt:

Frv. til 1. umr. *Lendingarbætur í Tálknafirði innan Sveinseyrar* (þmfrv., A. 11).

Á 6. fundi í Ed., 11. okt., var frv. tekið til 1. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 11 shlj. atkv. og til sjútvn. með 11 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið framár.

45. Húsmæðrafræðsla í kaupstöðum.

Á 4. fundi í Ed., 11. okt., var útbýtt:

Fr. til l. um breyt. á l. nr. 65 27. júní 1941, um húsmæðrafræðslu í kaupstöðum (þmfrv., A. 17).

Á 7. fundi í Ed., 12. okt., var frv. tekið til 1. umr.

Flm. (Bjarni Benediktsson): Ég læt mér nægja um þetta frv. að vísa til grg. þess, þar sem fram kemur, að það er flutt til þess að skera úr vafa um skilning á núv. l. um húsmæðrafræðslu í kaupstöðum. Það kemur ekki ljóst fram í l., hvort ætlað er til, að einn eða fleiri húsmæðraskólar séu í kaupstöðum, en það hefur nóg samlega komið í ljós, að Reykjavík hefur þörf fyrir meira en einn skóla, sem öllum má vera ljóst, þar sem hér býr meira en þriðjungur þjóðarinnar. Því þótti þörf að fá þessa lagabreyt.

Nú er mér sagt, að á döfinni sé flutningur frv. um heildarlöggjöf í þessu efni af hálfu hæstv. stj., og er gott eitt um það að segja, en á því getur orðið töf, ekki sízt þar sem menn hafa ekki átt þess kost að kynna sér það áður. Ég tel því ráðlegt, hvað sem um þá lagasetningu verður, að þetta mál sé látið ná fram að ganga.

Ég leyfi mér að leggja til, að frv. verði að lokinni þessari umr. vísað til menntmn.

Menntmrh. (Brynjólfur Bjarnason): Það munu bráðlega verða lögð fram á Alp. fyrstu frv., sem komu frá hendi mþn. í skólamálu, en frv. um húsmæðrafræðslu mun ekki verða eitt af þeim fyrstu. Ég býst þó við, að því verði bráðlega lokið, því að það er eitt af þeim málum, sem n. hefur til meðferðar. Mun þess þá að vænta, að innan skamms verði það lagt fyrir Alp. Býst ég við, að þar verði tekið til athugunar það atriði, sem um ræðir í þessu frv. Vil ég beina því til hv. n. að athuga þessi mál í sambandi við þau frv., sem fram eru komin frá n. og er að vænta frá henni fljótlega og verða vonandi afgr. frá Alp. nú á þessu þingi.

Jónas Jónsson: Ég held, að það sé að einhverju leyti misskilningur hjá hæstv. ráðh. að gera ráð fyrir, að ástæða sé til að biða eftir þessu nefndarfrv., sem hann gat um, vegna þess að þeir, sem eru í þeirri n., eru ókunnugir þessum málum, hafa ekkert við þau fengizt og standa ekki í neinu sambandi skýru eða ólilegu við þá krafa, sem hafa borið þessi mál fram hingað til. Ég ætla jafnframt að geta þess, að ég býst við, að fram komi önnur frv. innan skamms, nokkuð svipuð því, sem nú er borið fram vegna Reykjavíkur, til að fullkomna það kerfi, sem nú er komið á. Ég vil aðeins láta hæstv. ráðh. vita það til sannindamerkis um, hvað lítið gagn hefur verið að þessu nefndarfargani, að einn skóli var drepinn í fyrra fyrir tilstuðlan manna, sem eru nákomnir þessum hæstv. ráðh., þ. e. skólinn á Löngumýri í Skagafirði. N. sá ekki ástæðu til að láta hann lifa, en í fyrra voru 100 umsækjendur um þann

skóla. Er það góður samanburður á áhuga þessara manna og þeirra, sem sækja vildu skólann. Ef hæstv. ríkisstjórn tekst að koma fram frv. af þessu tagi á þessu þingi, mun þurfa að lesa þau vandlega ofan í kjölinn, og ég hygg, að þau verði meira til skemmtunar en til gagns fyrir þjóðina.

Flm. (Bjarni Benediktsson): Ég vil eingöngu ítreka það, sem ég sagði áðan, að ég sé ekki ástæðu til, að þetta litla frv., sem hér liggur fyrir, verði látið tejjast vegna síðari væntanlegrar löggjafar. Þetta er sérstakt atriði, sem ég skil ekki annað en að síðari væntanleg löggjöf hlyti að taka tillit til, og þess vegna getur það ekki á neinn hátt spilt fyrir eða hindrað framgang hennar, þó að þetta litla atriði fáið skýrt út af fyrir sig. Það hefur oft tíðkast á þingi, að ef löggjöf er sett um einhver mál, þá séu numin burt ýmis sérákvæði, sem fyrir voru í l., jafnvel sem sett voru á sama þingi, svo að mér virðist mega afgr. nú þetta litla frv., sem hér liggur fyrir, þó að síðar verði sett heildarlöggjöf um þessi mál, ef hún nær þá fram að ganga. Ég hef ekki slíkt álit á þessum nm. eins og hv. þm. S.-Þ. lýsti í fyrra, að þeir hefðu betur orðið hungurmorða uppi við Hvítárvatn en að halda áfram nefndarstarfi sínu. (Jf. Ég sagði, að þeir hefðu betur mátt vera þar við lítinn kost). En hugarfar slíkra manna sem hans til nm. gefur í skyn, að það sé ekki svo víst, að þau frv., sem frá þeim koma, gangi svo greitt í gegnum þingið, heldur verði þau látnin biða. Ég vil því mælast til, að frv. verði látið ganga fram, og sé ekki, að það geti spilt neitt fyrir setningu heildarlöggjafar í þessum efnum.

Menntmrh. (Brynjólfur Bjarnason): Ég hef ekki miklu að bæta við það, sem ég hef áður sagt. Ég vil aðeins láta í ljós þá von mína, að frv. í skólamálu, sem boðuð hafa verið frá n., nái fram að ganga á þessu þingi. Annars vil ég segja það, að ég tel í alla staði óþarft að afgr. á sama þingi tvö frv., sem fjalla um sama atriðið, og ég býst ekki við, að hv. flm. ætlist til þess. Ég vænti þess eindregið, treysti því, að þessi frv., sem koma frá n., nái fram að ganga með þeim breyt., sem Alþingi vill á þeim gera, og þá mun þetta mál, sem hv. 6. þm. Reykv. ber fyrir brjósti, verða afgr. samtímis.

ATKVGR.

Fr. vísað til 2. umr. með 12 shlj. atkv. og til menntmn. með 12 shlj. atkv.

Á 37. fundi í Ed., 26. nóv., var frv. tekið til 2. umr. (A. 17, n. 202).

Frsm. (Eiríkur Einarsson): Það er einnig hægt að vera fáorður um þetta frv. N. fékk það til athugunar, og hefur hún öll orðið ásátt um að mæla með framgangi þess eins og málið horfir við. Hv. þdm. er kunnugt um þá fábreyttu nýskipan, sem á sér stað með frv., heimild til þess að mega reisa fleiri en einn

Húsmæðrafræðsla í kaupstöðum. — Húsmæðrafræðsla í sveitum.

húsmæðraskóla í kaupstöðum landsins. Það skýrir sig sjálft, bæði samkv. framkvæmdinni af hálfu Reykjavíkur og eðli málsins, að það er miðað fyrst og fremst við höfuðborgina. Menn munu vera ásáttir um, að það beri að stefna að því, að sem flestar ungar stúlkur eigi kost á því að nema beinlínis í sérskóla til þess lífsstarfs, sem bíður þeirra, að vera húsmæður. Það er fræðslukerfi landsins stórvægilegt atriði, sem ég veit, að flestir skilja rétt, að húsmæðraskólarnir verði ekki aukaatriði, heldur meginatriði, miðað við, að þeir komi að notum í lífsstarfi, sem bíður fólksins.

N. hefur orðið á einu máli um að mæla með samþykkt frv. eins og það liggur fyrir.

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 9 shlj. atkv.

2. gr. samþ. með 10 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Fr. vísar til 3. umr. með 10 shlj. atkv.

Á 39. fundi í Ed., 28. nóv., var frv. tekið til 3. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Fr. samþ. með 12 shlj. atkv. og afgr. til Nd.

Á 41. fundi í Nd., s. d., skýrði forseti frá, að sér hefði horizt frv. frá Ed., eftir 3. umr. þar.

Á 46. fundi í Nd., 30. nóv., var frv. tekið til 1. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Fr. vísar til 2. umr. með 23:1 atkv. og til menntmn. með 23 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið fram.

46. Húsmæðrafræðsla í sveitum.

Á 3. fundi í Sp., 16. okt., var útbýtt frá Ed.:

Fr. til l. um breyt. á l. nr. 60 1938, um húsmæðrafræðslu í sveitum (þmfrv., A. 24).

Á 10. fundi í Ed., 19. okt., var frv. tekið til 1. umr.

Fm. (Jónas Jónsson): Þetta mál er nú al-kunnugt mönnum í þessari hv. d., því að það var hér til umr. í sömu mynd s. l. vetur og afgr. til Nd., þar sem það hafði líka mikið fylgi. En þó varð niðurstaðan, að það náði ekki fram að ganga í það sinn. Ætla ég nú að segja fáein orð um málið, vegna þess að nokkurs misskilnings hefur gætt hjá sumum hv. þm. um það, að af þessum l. mundi stafa aukin útgjöld.

Það mun kannske verða síðar meir. En það er með þessi l. eins og önnur heimildarl., að þau koma ekki til framkvæmda fyrir en ríkið leggur fé til.

Ég vil þá fyrst minnst á það, að húsmæðraskólarnir eru best sóttir af öllum skólum landsins, engir samskólar hafa jafnmikla aðsókn. Og það er eftirtektarvert, — kannske ekki sízt í sambandi við önnur frv., sem hér eru borin fram og sagt er að mikill lærdómur standi að, án þess að ég vilji gera lítið úr lærdómnum, — að húsmæðurnar sjálfar hafa skapað form sinna skóla, án þess að leita til löggjafans. Fyrst voru þetta einkaskólar, sem svo voru styrktir, bæði rekstur þeirra og byggingar. Um aðsókn að húsmæðraskólum má nefna, að í hinn byrjandi húsmæðraskóla í Skagafirði á eignarjörð forstöðukonunnar, Ingibjargar Jóhannsdóttur, er hægt að taka á móti í frekar ófullkomin húskynni kannske 20 stúlkum. En umsóknir voru 100 í haust sem leið. Og þannig er þetta næstum alls staðar. Húnvetningar sækja um fyrir sínar dætur þremur árum fyrirfram. Á Laugum í Þingeyjarsýslu er venjulega hætt að taka á móti umsóknum, þegar komnar eru 70—80, annars mundu þær skipta hundruðum. En þetta er ekki bundið við neina sveit eða sýslu, þetta er almennt. Og það góða er, að islenzkar konur hafa fundið það, hvernig þær vilja hafa menntun sína. Vil ég skjóta því til hæstv. landbrh., sem mun vera í uppsiglingu með stóran skóla í Skálholti, að ekki væri úr vegi viðvíkjandi honum og hinum bændaskólunum, að hann lærði nokkuð af kvenþjóðinni að hafa þessa skóla meir verklega og minna bóklega en verið hefur. Og það hefur verið viðurkennt í meðferð þessa frv. á Alp. í fyrra, að þetta fyrirkomulag væri í samræmi við þarfir fólksins. Í þessari löggjöf er gert ráð fyrir því, að hver sýsla hafi einhverja slíka menntastofnun fyrir sig. Í Norður-Þingeyjarsýslu er gert ráð fyrir skóla nálægt Skinnastað, og hafa héraðsbúar safnað allmiklu fé í því skyni. Suður-Þingeyjarsýsla og Eyjafjörður hafa sína skóla fyrir, sem þó eru allt of litlir fyrir aðsóknina. Akureyri er nýlega búin að fá skóla, sem rúmar 48 stúlkur. Þá komum við að Skagafirði, og er gert ráð fyrir skóla í Varmahlíð eða þar í nánd. Er þar byrjaður einkaskóli, eins og ég gat um. Þá leggja Barðstrendingar áherzlu á að fá skóla á stofn á Reykhólum, en hefur þó aðallega verið talað um eins konar verklegan búnaðarskóla fyrir pilta. Þá hefur hv. þm. Snæf. komið með þá ósk, að Helgafell verði tekið í tölu þessara staða. Snæfellingar hafa enga slíka stofnun fyrir sig, en hafa hins vegar miklar mætur á Helgafelli. Er þarna vestra hafin fjársöfnun í þessu skyni. — Þá er komið að Skógum í Rangárvallasýslu. Þar er nú sama sem byrjað á skóla fyrir Rangæinga. Býst ég við, að þar gæti dregið lengur en sums staðar annars staðar að byrja á húsmæðraskólanum, af því að Rangæingar mundu sennilega leggja stund á að ljúka við héraðsskólann. En samt eru skilyrði þar hin beztu. Ágætar aðstæður eru þar til rafmagnsnotkunar, og skólastaðurinn liggur þrýðilega. Er gert ráð fyrir, að héraðsskólinn nái til Skaftfellinga og

Rangæinga. Að síðustu er Kirkjubæjarklaustur, og kom sýslumaður Skafftellinga með kröfu um þann stað inn í l. Er þetta að því leyti vel við eigandi, að þar er nú að myndast höfuðstaður fyrir sýsluna. Enginn stór skóli er þar. Raforka er þar mikil, og hafin er þar sjóðsstofnun.

Það má náttúrulega segja, að ekki liggi á að lögfesta þessa skóla, fyrr en menn beinlínis ætla að fara að byggja þá. En hins vegar vitum við, að kvenfólkið hefur, með aðstoð karlmannanna, verið oft nokkur ár að safna fé. En það er ekki hægt að gera á sama hátt, ef staðurinn er ekki lögfestur. Það hefði flýtt mikið fyrir Norður-Píngeyingum, ef það hefði verið í l., að Akur hjá Skinnastað yrði skólasetur. Það er þess vegna óhætt fyrir þm. að vera velviljaðir, vegna þess að kvenfólkið sýnir það í verki, að það kann að skapa þessa skóla og starfrækja þá og hefur áhuga fyrir því.

Enn fremur er svo þess að geta, sem væntanlega verður talað um í öðru sambandi, að í sumum þessum héruðum eru skólarnir í sveitunum hér um bil einu gististaðirnir, sem ferðafólk getur notað, innlent og útlent. Orlofslögin ná ekki tilgangi sínum fyrir bæjarfólkið, meðan ekki er vól á gististöðum meir en nú er. Er því aukaástaða að styðja málið þess vegna.

Mér þykir sennilegt, að gerðar verði till. um að bæta við fleiri stöðum, t. d. á Ströndum og í Austur-Skaftafellssýslu. Múlasýsla hefur Hallormsstað. Væri hugsanlegt, að Norðmýlingar vildu hafa sína stofnun fyrir sig. En mér þætti ekki ósennilegt, þó að það liggi ekki fyrir, að Múlasýslur í heild vildu heldur stækka Hallormsstað mjög mikið frá því, sem nú er, því að hann er þeirra sérstaki staður og liggur vel fyrir. Er því næstnum landsnaðsyn, að svo verði gert, vegna þess að Austfirðinga vantar menntastofnun, sem hafi meira húsrými en Hallormsstaður hefur nú.

Ég sé ekki ástæðu til að fjölyrða meir nú. Ég býst við, að frv. verði heldur stækkað en minnkað og verði að lokinni umr. vísað til menntmn.

ATKVGR.

Fr. v. vísað til 2. umr. með 9 shlj. atkv. og til menntmn. með 9 shlj. atkv.

Á 39. og 41. fundi í Ed., 28. og 29. nóv., var frv. tekið til 2. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 42. fundi í Ed., 30. nóv., var frv. enn tekið til 2. umr. (A. 24, n. 206).

Frsm. (Jónas Jónsson): Eins og ég tók fram við 1. umr., er þetta frv. með nákvæmlega sömu ummerkjum og skilið var við það í þessari d. fyrir ári síðan. Fyrir óhapp náði það ekki samþykki í Nd., og er nú málið komið áleiðis aftur til Ed.

Ég býst við, að ekki þurfi að viðhafa miklar umr. um þetta, en þó vil ég aðeins nefna lauslega nokkra þá staði, sem hér um ræðir, og vil fullyrða, að á bak við hvert af þessum nöfnum stendur ákveðinn vilji til að hrinda skólunum áleiðis.

Alpt. 1945. C. (64. löggjafarþing).

Skólinn á Hallormsstað er orðinn gömul stofnun, en bygginguna þarf nauðsynlega að stækka, og sama máli gegnir um skólann á Akri í Norður-Píngeyjarsýslu, þar er einlægur vilji á bak við, að þessu verði hrundið í framkvæmd. Laugar eru elztar af þessum skólum, og stendur þar til nokkur viðbótarbygging. Laugalandsskóli er ágæt stofnun, sem þarf að stækka. Skólinn nálægt Varmahlíð í Skagafirði er einka-fyrirtæki, sem mjög dugleg ung kona byrjaði að reka á eign sinni, rétt hjá Varmahlíð. Þessi stofnun hefur verið svo góð, að þótt hún geti ekki tekið nema 20 stúlkur, bærust þangað 200 umsóknir. Blönduós er mjög gömul og virðuleg stofnun, og á Reykhólum stendur til að gera heilan skólabæ, og eru um það margar till. fyrir þinginu. Helgafell í Snæfellsnessýslu er gamall sögustaður, sem auk þess hefur áskotnast veruleg fjárhæð að gjöf frá konu einni í Ameríku, sem hefur séð um skólann og gaf þessa fjárhæð til minningar um mann sinn. Þá er það skólinn við Stafholtsveggjahver í Borgarfirði, fyrir Mýra- og Borgarfjarðarsýslu, og Laugavatns-skóli í Árnessýslu, þar sem fyrirhuguð eru mikil samskot, en ekki byrjað á þeim enn þá, Skógar í Rangárvallasýslu og Kirkjubæjarklaustur á Síðu. Þar er sjóðsmyndun mikil í sýslunni, sem bundin er við það, að komið verði þar upp kvennaskóla.

Að svo mæltu legg ég til, að frv. verði samþ. óbreytt eins og það var í fyrra.

Eiríkur Einarsson: Eins og áður hef ég nú sýnt lit á því að vilja fylgja þessu frv., enda hef ég skrifað undir álit menntmn. fyrirvaralaust, og táknað það, að ég álit, að réttmætt sé að lögfesta frv. að öllu leyti eins og það er. En það, sem veldur því, að ég vildi segja nokkur orð, er það, að ég álit réttmætt að bæta inn í frv. aðeins einu atriði, án þess að raska á nokkurn hátt því, sem stendur í frv. Þetta, sem ég tel réttmætt að fella inn í frv. og hefur hvatt mig til þess að gera það, er áskorun frá réttum hlutaðeiganda. Það er, að einum stað sé bætt við, Hveragerði í Ölfusi, og leyfi ég mér því að bera fram skriflega brtt. um, að það sé gert. Þarna í Hveragerði hefur starfað húsmæðraskóli um nokkur síðustu ár og starfar enn, sem er stofnaður, reistur og rekinn af einkar duglegum ábúanda, sem hefur sýnt framúrskarandi fórnýsi. Forstöðukona þessa skóla, sem heitir Árný Filippusdóttir, hefur leitað áður til þingsins um styrk, og hefur það orðið við þeim tilmælum eins vel og það hefur getað. En sá stuðningur hefur hvergi nærri hrokkið til, og henni þykir hart að vera tekin út úr kerfinu og þurfa alltaf undir högg að sækja. Mér finnst, að hún hafi þar við svo mikla sanngirni að styðjast, að ekki sé gott að mæla því á móti. Þetta er mikil bygging og dýr, sem er til orðin vegna mikils dagnaðar forstöðukonunnar, og fá færri þar inntöku á hverju hausti en vildu þangað komast, en skólinn tekur um 30 nemendur með þeirri stækkun, sem þar hefur átt sér stað. Og ég veit, að margir kynnu því illa, sem hafa reynt það, að þar er um góða húsmæðrafræðslu að ræða, ef skólinn yrði settur hjá.

Ég get að svo komnu látið máli mínu lokið og vænti þess, að hv. d. geti fallið á að fella Hveragerðisskólann inn í kerfið.

ATKVGR.

Afbrigði um skrifl. brtt. (sjá þskj. 269) leyfð og samp. með 10 slj. atkv.

Páll Hermannsson: Ég vil í sambandi við þær umr., sem hér fara fram um húsmæðrafræðslu í sveitum, vekja athygli á því, að ég tel, að þessi l. þyrftu breyt. á fleiri vegu en þann, sem hér um ræðir. L. um húsmæðrafræðslu í sveitum eru frá árinu 1938, og þar er þessum skólum skapaður fjármálagrundvöllur til þess að starfa á, grundvöllur, sem ég geri ráð fyrir, að hafi mátt telja allgóðan þá, en ég hef grun um, að sé að verða skólunum býsna ótraustur nú. Eftir l. um húsmæðrafræðslu er svo ákveðið, að ríkissjóður skuli greiða til þessara skóla 450 kr. ár hvert af 15 fyrstu nemendum, en 400 kr. á hvern nemanda, sem er umfram 15, náttúrulega að viðbætti þeirri hækkun, sem nemur verðlagsvisitölu. Nú er vísitalan að nálgast 300 stig, eða m. ö. o., þetta framlag nálgast það nú að vera prefalt. Nú ætla ég að halda því fram og styðst þar við reynslu, að kostnaður við skólana, t. d. viðhald þeirra og annar kostnaður, sem skólarnir þurfa að hafa, hafi miklu meira en þrefaldast síðan 1938. En taki maður út af fyrir sig kennsluna eina, þá er það svo nú, eftir að launalögin eru komin til framkvæmda, að kennslukostnaðurinn hefur ekki það sem venjulega er kallað margfaldast, heldur hefur hann tífaldast og jafnvel meira en tífaldast, þegar launalögin eru komin til fullra framkvæmda.

Ég vildi benda á þetta. Ég þykist vita, að menntmn. viti um þetta, og efast ekki um, að hv. flm. þessa frv. veit vel, að kostnaður þessara skóla hefur aukist mjög mikið, miklu meira en nemur verðlagsvisitölu. Þetta frv. er að vísu alveg sérstaklega um það að taka inn í l. nýja skólastaði, en ég vek nú samt eftirtekt á þessu, ef hv. flm. vildi íhuga þetta atriði. Min skoðun er sú, að því fleiri skólar sem teknir eru inn í l. og taka til starfa, því brýnni nauðsyn er á því að ganga miklu betur frá þeim fjárhagsgrundvelli, sem þessir skólar hvíla á, en nú er gert. Mér skilst, að annaðhvort verði þessir skólar að fá utan við l. og reglur stórlega hjálp frá ríkinu eða það reki að því, að þeir verði að hætta störfum.

Þetta vildi ég taka fram í sambandi við mál það, sem hér er til umræðu.

Þorsteinn Þorsteinsson: Það var atriði, sem hv. l. þm. N.-M. tók fram, sem ég vil minnst á, en við erum báðir kunnugir í þessum efnum. Ég er sömu skoðunar og hv. þm., að úr því að farið er að breyta l. um húsmæðrafræðslu í sveitum, þá verði ekki hjá því komizt að ákveða öðruvísi um þann styrk, sem ríkisvaldið sjálft veitir til þeirra skóla. Með launalögunum, sem gerð voru, jukust mjög útgjöld þessara skóla, og hrekkur ekki til sá lögboðni styrkur með uppbótum, sem nú er lagður til þeirra. Ég vil

hins vegar taka undir það með hv. þm., að menntmn. athugi fyrir 3. umr. þetta atriði og komi með brtt. einnig um það með þessum l. Ég held, að það sé ekki síður nauðsynlegt en þær breyt., sem nú liggja fyrir hér í þessu frv. Mér finnst það frv., þó að það sé sennilega vel hugsað, hvað fjárhagshliðina snertir frekar gálaust, því að eftir því, sem hv. frsm. segir, þurfa þeir skólar, sem nú eru til, stækkunar við og endurbóta. Flesta af þessum skólum, sem hann taldi upp, t. d. skólann í Borgarfirði, er nú verið að byggja, og verður að greiða stórfé úr ríkissjóði til þess að reisa þann skóla. Við vitum, að ríkið verður að greiða $\frac{1}{4}$ til hvers skóla, sem reistur er þannig. Hér er farið fram á að byggja nú 7 nýja skóla. Svo kemur brtt., að mér skilst, um þann áttunda, og eftir því, sem fyrir lá í Nd., verða þetta 9–10 skólar. Það má því gera ráð fyrir a. m. k. 9 skólum, sem bætt verði við. Það má gera ráð fyrir því, að ríkissjóður verði að greiða í stofnkostnað og byggingarkostnað allt að 1 millj. kr. fyrir hvern skóla, og þá er verið að binda þann skó á ríkissjóð, sem verður alltaf 8–10 millj. kr. Með sama verðlagi verður ekki hjá því komizt, að rekstrarkostnaður við hvern skóla verði yfir 100 þús. kr., og skilst mér þá, að þetta nálgist 1 millj. kr. á ári í rekstrarkostnað. Er þá hér verið að binda ríkissjóði alltaf 10 millj. kr. bagga, sem í framtíðinni er sem stofnkostnaður, fyrir utan þær miklu aðgerðir, sem þarf að gera víða, og það hefur verið þannig um þessa skóla, að erftitt hefur verið um fé úr ríkissjóði til endurbóta á þeim. En ég álit, að fyrst verði að greiða úr ríkissjóði það fé, sem búið er að heimila til þeirra skóla, sem þegar eru komnir upp, en vera ekki að vasast í því að koma upp nýjum fyrirtækjum og hafa svo allt hálfkarað. Eins og nú stendur, er sennileg aðsókn að skólunum, en verði fjárhagslegir erfiðleikar, er ég sannfærður um, að allir þessir skólar fá ekki fylli sína af nemendum, þar sem í kaupstöðunum er hægari aðstaða, og verður þá hver þeirra um sig búinn að koma upp sínum skóla og jafnvel kauppúnin, svo að ég hygg, að það verði full samkeppni á milli skólanna og erfiðleikar á ýmsan hátt. Ég vil því óska þess, að hv. menntmn. athugi, hvort ekki sé rétt að breyta fyrirkomulaginu um styrk til skólanna frá því, sem nú er, og í öðru lagi vil ég beina því til hv. form. fjvn., hvort þeir í fjvn. hafi svo fullar hendur fjár, að flói út af, og hvort það sé hægt að gera framtíðina svo glæsilega, að við getum veifað tugmilljóna frv. Þó að það séu ekki tugir milljóna á einu ári, þá safnast þegar saman kemur.

Frsm. (Jónas Jónsson): Ég vil segja það út af ummælum hv. l. þm. N.-M., er tekið var undir af hv. þm. Dal., að það er fullkomin ástæða til þess í n. að taka þessa hlið til athugunar, ef ekki á eingöngu að treysta á launal. Hv. form. n. er ekki hér staddur, en ég hygg, að hann sé okkur samdóma um það, að það sé rétt að taka launamálið til 3. umr., og þá býst ég við, af því að það er stórt mál og partur af launal., að þá yrði að ræða það við þm. úr þeim héruðum,

þar sem skólarnir eru, því að það er mála sannast, að launal. hafa að nokkru leyti kippt grundvellinum undan hinni gömlu aðstöðu. Mér fannst ástæða til að gera ráð fyrir því, að stj. beitti sér fyrir launahliðinni á málinu, en þar sem fram hafa komið óskir um þetta frá mönnum, sem standa a. m. k. að tveim skólum, þá sýnist mér eins rétt að gera það nú í þessari hv. d. til 3. umr. Sömu leiðis hefur hv. 2. þm. Árn. borið fram brtt., sem að hans tilmælum mætti biða til 3. umr., með því að hún er nokkuð einstaks eðlis, um að lögleiða 2 skóla í sömu sýslu. Að vísu er verið að gera ráð fyrir slíkum breyt. hér í Reykjavík, en þar er nokkuð önnur aðstæða, þar sem hér eru um 40 þús. manns. En ég skal ekki fjölyrða um þetta frekar, þar sem það verður til athugunar til 3. umr. Vildi ég óska eftir því, að aðalmálið gæti komið í gegn við þessa umr., en brtt. yrðu undirbúnar og athugaðar milli umræðna.

Magnús Jónsson: Ég hafði ekki veitt því eftirtekt, að hv. 2. þm. Árn. hafði frestað brtt. sinni til 3. umr., og ég get því að mestu leyti sparað mína ræðu. Þó að ég þekki ekkert til þeirrar konu, sem hefur stofnað þennan skóla, þá vildi ég aðeins segja það, að ég var á fundi, sem haldinn var þar fyrir skemmstu. Forstöðukonan var þá ekki heima, en ég hef sjaldan orðið eins hrifinn af að sjá umgengni eins og í þessum skóla. Allt var svo þökkalegt og listrænt mótað, að ég hef varla komið í húsnæði, þar sem það er eins áberandi. Fyrst er húsið mjög glæsilegt að utan, en þegar inn kemur, er varla nokkur hlutur, sem ekki er alveg sér mótaður, jafnvel stólnir, og bók þeirra eru þrýdd íslenskum spakmælum. Það er einn og sami svipur eins og var í gömlu íslenzku baðstofunum, en þó er þetta alveg máttulega stælt til þess að það verði ekki að neinni heimsku. Það er alveg tízkustofa, björt og þægileg, en þó er formið þannig, að manni fannst sem maður væri í sveit á Íslandi, alls konar útsaum þrýdd þar hvern hlut. — Ég vildi aðeins skýra frá þessu, áður en þessi till. kemur til athugunar, að hér er óvenjulegur starfskraftur á ferðinni, sérstaklega þegar það er athugað, að þessi kona hefur brotitz í þessu af litlum efnum og heldur litlum fjárstyrk, og ég álit ákaflega illa farið, ef ætti að fjölga húsmæðraskólunum, að slíkur starfskraftur fengi ekki að njóta sín í því að móta húsmæðraefni okkar. Ég veit ekki um það, hvort það kynni að vera vegna þessa skóla, en ég held það vel farið, að till. sé tekin aftur til 3. umr. Það er viss skilyrði, sem uppfylla þarf um eignahald, stjórns skólans og annað slíkt, sem verður að athuga, enda býst ég við því, þó að þessi brtt. væri komin inn, þannig að húsmæðraskóli skyldi vera í Hveragerði, að þá væri það ekki sú skylda, að það yrði að vera, hvort sem það væri hægt eða ekki. Að sjálfsögðu yrði að vera samkomulag við núverandi eigendur stofnunarinnar, en það sýnist eftir húsmæðraskólalöggjöfinni, að skólarnir eigi að vera sjálfsseignarstofnanir, eign héraða eða sýslufélaga. Það stendur meira að segja hér í frv.

Ég vil svo segja það almennt út af því, sem

hefur verið talað um þetta launaspurasmál, að ég held, að það mættu þá nokkuð margir skólar víkja á undan húsmæðraskólunum. Þetta eru þeir heilbrigðustu skólar fyrir helminginn af þjóðinni, og maður verður að undrast það, hvað þessir skólar hafa verið fáir. Allur þorinn af skólum landsins er til undirbúnings ýmsu því, sem eftir eðli málsins verður starf okkar karlmannanna, af því að alltaf verður starf alls þorra kvenna að verða húsmæður, og er engin furða, þó að menn vakni til meðvitundar um það, að það þurfi fræðslu með að verða húsmóðir. Þó að ekki sé litið á þetta nema frá fjárhagshliðinni, þá er engin furða, þó að átakið sé stórt, þegar það byrjar. Þó að það sé gott að vita fótum sínum forráð, held ég samt, að það fari svo, að ekki verði hægt að skera við nögl fjárframlög, sem til þess fara.

Það liggur fyrir þinginu frv. um skólakerfi varðandi húsmæðrafræðsluna í landinu, en ég sé ekki, að samþykkt þessa frv. mundi á neinn hátt spilla fyrir því, þó að hitt frv. yrði á sínum tíma samp. Ég hygg, að þessir staðir, sem hér eru nefndir, mundu allir falla inn í þau skilyrði, sem sett yrðu inn með þeim almennu l. og kemur fram í 2. gr. þeirra, hvaða skilyrði þarf til þess að húsmæðraskólar séu stofnaðir, og ég hygg, að allir þessir staðir mundu koma þar inn í.

Ég skal svo ekki lengja þetta frekar, en vil aðeins óska þess, að menn almennt líti vingjarnlega á þessa löggjöf og þá þörf, sem er hér óneitanlega á ferðinni.

Gísli Jónsson: Herra forseti. Út af því, sem hv. form. Dal. skaut hér fram, að ég sem form. fjfn. gæti upplýst við þessa umr., hvort við hefðum svo fullar hendur fjár, að út af flyti, þá skal ég nokkuð skýra frá því í sambandi við fræðslumálin.

Það munu liggja fyrir upplýsingar um það frá fræðslumálastjóra, að það muni þurfa að byggja á næsta ári skóla fyrir um 9 millj. kr. í ýmsum héruðum landsins, og er þá átt við gagnfræðaskóla, héraðsskóla og húsmæðraskóla, sem þegar eru í l. Auk þess mun liggja fyrir, að það þurfi að byggja menntaskóla bæði í Reykjavík og á Akureyri, áframhald sjómanna-skólans og ef til vill einhverja fleiri iðnskóla, svo að það má gera ráð fyrir, að það verði gerð krafa um 15 millj. kr. í náinni framtíð til skólabygginga. Ég er þeirrar skoðunar, að menntun alþýðunnar sé eitt af því, sem sé nauðsynlegast fyrir íslenzku þjóðina. Það hefur þegar sýnt sig, að hvar sem íslenska þjóðin hefur orðið að beita hyggindum sínum út á við, hefur sú menntun komið að góðu haldi, og ekki síður inn á við. Það verður því ekki deilt um það, að landið verður að horfast í augu við þessar staðreyndir: Það þarf að koma skólunum upp, og það þarf að reka þá. Hitt er annað atriði, sem hv. þm. N.-M. benti á, að nauðsynlegt er að koma þessu í eitthvert fast kerfi og taka til athugunar öll lög um skólafræðslu, þannig að þær samþykktir, sem gerðar eru á Alp. í hvert skipti, eyðileggi ekki heildarframkvæmdir í málinu, og ég hygg, að þegar svo er komið, að

hugsað er til þess að hefja það grettistak að byggja nýja skóla fyrir 15 millj. kr., þá verði að taka þetta mál upp frá grunni og athuga, hvernig hægt er að afla fjár til að reka þessa skóla. Kemur þá einnig til greina, hvort hægt er að skipta byrðinni milli ríkis og sveitarfélaga. Vildi ég beina því til hv. menntmn., hvort hún vildi ekki hafa forgöngu í því, að þessi mál yrðu athuguð frá grunni. Þess er ekki að vænta, að kröfurnar falli niður um fleiri húsmæðraskóla. Sumpart er það þörfin og sumpart þykir það réttlætismál. Það sættir sig ekkert hérað við það í framtíðinni að verða að bera byrðar og greiða gjöld í ríkissjóð, en vera afskipt um lífsþægindi, sem eiga að koma, hvort sem það eru skólar, vegir eða annað. Þessi háttur hefur verið hafður á hér á hæstv. Alp., að hlaða á ákveðin héruð, ekki í einu atriði, heldur í öllum atriðum. En þau munu halda áfram að koma með sínar kröfur og ekki hætta við fyrir en þær eru uppfylltar.

Hvað viðvíkur húsmæðraskólanum í Hveragerði, verð ég að mæla með því, að hann sé tekinn upp í þetta frv. og verði síðasta málsgr. í brtt. n., en því aðeins, að um leið sé sett inn, að heimilt sé að taka hann eignarnámi, ef ekki takast samningar. Ég vil einnig upplýsa það, að það hefur verið sótt um byggingarstyrk og rekstrarstyrk til fjvn. fyrir þessa skóla, og fjhn. hefur litið svo á, að hér væri fordæmi um mjög mikinn dugnað og hagsýni, eins og form. fjhn. hefur minnst á, svo að fjvn. hefur fallið á að mæla með 20 þús. kr. byggingarstyrk á þessu ári og rekstrarstyrk, og sýnir það, að það á ekki að láta þessa skóla vera fyrir utan þetta frv., ef það nær fram að ganga.

Hvað svo viðvíkur erfiðleikum, sem launal. skapa þessum skólum, þá skal ég í því sambandi upplýsa það, að það liggur fyrir fjvn. krafa frá héraðsskólunum um 220 þús. kr. greiðslu úr ríkissjóði vegna launal. og 300 þús. kr. krafa frá gagnfræðaskólunum. Þarf þá ekki að reikna með, að húsmæðraskólunum verði ætluð lægri upphæð en héraðsskólunum. Þarna eru þá komnar 700 þús. kr., sem meiri hl. fjhn. beggja og meiri hl. Alp. vill verja í þessu skyni vegna launal. Í sambandi við þetta er eitt, sem er athugavert og ástæða er til, jafnvel á þessu þingi, að fá kippt í lag, ekki hvað sízt vegna þessa máls, en það er viðvíkjandi héraðsskólunum og gagnfræðaskólunum. Við, sem setið höfum og athugað þessi gögn, höfum komið að raun um, að ýmsleg friðindi hafa verið veitt kennurum, áður en launal. komu í gildi. Þeir hafa verið látnir hafa ýmsar upphæðir með aukakennslu og ýmsu öðru til þess að bjarga því, að þeir sætu ekki við smánarlaun, þegar aðrir höfðu sæmleg laun í landinu. En eftir að þessir menn voru settir upp í það há laun með launal., að aðeins einhver litill hluti Alp. vildi ganga að því, halda þeir öllum þessum friðindum, en til þess var ekki ætlað. En það er ekki aðeins, að þeir haldi þessum sömu friðindum við héraðsskólana, heldur halda þeir þeim með sömu hlutfallslegu hækkuninni og er á laununum sjálfum. Ég ætla, að þetta séu svo stórar upphæðir, að hv. alpm. verði undrandi,

ef þeir kynna sér það. Það eru til staðir á landinu, þar sem kennarar hafa yfir 40 þús. kr. í laun við skólann yfir árið. Til fjvn. hafa komið sundurliðaðir listar yfir stundakennsluna, og eru kennslustundirnar frá 8 og upp í 24 á viku, og sumir komast upp í 36 stundir, en það var ákveðið á sínum tíma, að það væri fyllsta álag að láta viðkomandi kennara kenna 18 stundir á viku. En nú er vitað, að þessir menn hafa tekið að sér að kenna 36 stundir og komast þá yfir 40 þús. kr. með laun sín og ofan á bætast 10 þús. kr. fyrir það, sem þeir kenna í öðrum skólum. Þessi gögn liggja öll fyrir, og er vel þess vert að athuga þau í sambandi við fræðslumálin og fræðsluskyldu í landinu. Um leið og ég held því fram, að það sé nauðsynlegt og óhjákvæmilegt fyrir þessa fátæku þjóð að mennta alþýðu sína sem best, svo að hún verði best menntaða alþýða í heimi, held ég því líka fram, að jafnframt þurfi að stilla í hóf því, sem greitt er óþarflega til þess að ná þessu marki. Ég tel hér farið svo langt út fyrir takmarkið, að ekkert vit sé í að láta þessi mál vera svona framvegis, sem stafar af því, að það var verið að bjarga þessum málum á þeim tíma, þegar þessir menn sátu með mjög litil kennslulaun. — En þetta hefur komið fram í fleiri stofnunum en við kennsluna, en það gefst sennilega tækifæri til að ræða það á öðrum vettvangi. En það má líka koma hér fram, til þess að viðkomandi aðilar geti gert þær nauðsynlegu ráðstafanir til þess að kippa þessu í lag. Ég vil svo að síðustu mælast til þess, að frv. nái fram að ganga, en jafnframt séu gerðar allar þær ráðstafanir, sem unnt er að gera í sambandi við þessi mál, til þess að hægt sé að ná þeim árangri, sem ætlað er til að ná með þessu frv.

ATKVGR.

Brtt. 269 tekin aftur til 3. umr.

1. gr. samp. með 10 shlj. atkv.

2. gr. samp. með 10 shlj. atkv.

Fyrirsögn samp. án atkvgr.

Frv. vísað til 3. umr. með 10 shlj. atkv.

Á 44., 45. og 46. fundi í Ed., 4., 5. og 6. des., var frv. tekið til 3. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 47. fundi í Ed., 11. des., var frv. enn tekið til 3. umr. (A. 24, 269, 296).

Eiríkur Einarsson: Herra forseti. Það er best að segja fáein orð til viðbótar því, sem ég áður hef rætt um þetta mál.

Við síðustu umr. var ég með smábrtt. varðandi húsmæðraskólann í Hveragerði. En við nánari athugun komst ég að þeirri niðurstöðu, að hún bryti í bága við frv. sjálft. Brtt. mín er á þá leið, að við 1. gr. A, eftir orðinu „Laugarvatn“ bætist inn í greinina: og í Hveragerði. Þar eð í frv. er gert ráð fyrir, að skólarnir skuli vera sjálfseignarstofnanir, eign héraða eða sýslufélaga, en skólinn í Hveragerði er hins vegar einkaeign Árnýjar Filippusdóttur, kom brtt. mín í bága við frv. Þess vegna hefur það

orðið að ráði, að ég tæki þátt í flutningi brtt. á þskj. 296. Ég á fyrri lið þeirrar brtt. á sérstakan hátt, en hann er á þá leið, að aftan við 1. gr. komi ný málsg., svohljóðandi:

„Þó er ráðherra heimilt að láta rétt til kennaralauna og rekstrarkostnaðar samkvæmt lögum þessum einnig ná til einkaskóla Árnýjar Filippusdóttur í Hveragerði.“

Þetta er aðeins heimild, sem hver góðviljaður ráðherra mun nota sér, meðan fröken Árný reynist eins vel og nú. Hér við vil ég bæta, að ég tek mína fyrri brtt. aftur. Þessi kemur þá í staðinn.

Frsm. (Jónas Jónsson): Herra forseti. Með þessum till. höfum við reynt að finna lausn á þessum vandamálum húsmæðraskólanna. Það ætti að geta orðið bráðabirgðalausn, og þar sem þetta verður bundið launal. þarf ekki að gera sérstaka ákvörðun á hverju þingi.

Það hefur komið í ljós, að nauðsynlegt er, að ríkið taki að sér rekstrarkostnað húsmæðraskólanna. Við leggjum til, að húsmæðraskólarnir fái $\frac{1}{4}$ rekstrarkostnaðar greidda úr ríkissjóði. Það getur verið, að menn vilji hafa einhverja minni tölu, og er hægt að athuga það. Nú er ekki rekinn búskapur nema við einn húsmæðraskólann, en þar, sem búskapur er rekinn, verður rekstrarkostnaður meiri.

Hv. 2. þm. Árn. og fleiri hafa fengið áhuga á, að fröken Árný Filippusdóttir fengi kennarastyrk og þannig betri aðstöðu en hún hefur haft við kennslustörf sín. Mundi sú ákvörðun látin gilda, meðan þessarar konu nýtur við. Þetta er mál, sem er erfitt viðfangs, þar sem tveir skólar eru í sömu sýslu. Þessi skóli fröken Árnýjar fær byggingarstyrk, og má allvel við una.

Kristinn Andrésson: Herra forseti. Ég hef fylgt þessu frv. fram að þessu, og í fyrri kom fram svipað frv., sem samþykkt var í þessari deild. Við 2. umr. var blandað inn í frv. atriði varðandi launakjörför við þessa skóla. Var óskað eftir, að menntmn. tæki málið til athugunar. N. gerði það og gat ekki orðið sammála um að fylgja fram komnum brtt. Minni hl. kemur fram með 2 brtt. Önnur þeirra er á þskj. 269 og er um það að bæta orðunum: „og í Hveragerði“ inn í 1. gr. frv. Ég geri ráð fyrir, að flestir nm. geti verið hlíðhollir þessari till. eins og hún er orðuð.

Hins vegar hefur verið mælt með 2 brtt. á þskj. 296, en þeim getur meiri hl. n. ekki fylgt, og er það einkum af tveimur ástæðum. Í fyrsta lagi vegna þess, að greiðslur eru teknar inn í frumvarpið.

Frá menntmn. Nd. kom frv. um húsmæðrakennslu. Þar eru ákveðnar reglur um, hvernig húsmæðraskólar skuli styrktir. Þar er gert ráð fyrir, að ríkið kosti laun kennaranna eins og við aðra skóla, en gert er ráð fyrir, að ríkið beri kostnaðinn að $\frac{1}{4}$, en héruðin að $\frac{1}{4}$. Í brtt. er þessu hlutfalli snúið við. Meiri hl. er því mótfallinn, að þetta sé tekið inn í l., þar sem það er aðeins um suma húsmæðraskólana og annað gildir um þá almennt.

Í öðru lagi hefur meiri hl. ekki séð sér fært

að taka afstöðu í samræmi við þessar fram komnu brtt. um greiðslu á rekstrarkostnaði skólanna. Eftir þessum till. voru aðrar reglur látnar gilda en felast í frv. Nd. Þar er lagt til, að ríkið beri $\frac{1}{4}$, en héruðin $\frac{1}{4}$ kostnaðar. Minni hl. vill benda á búnaðarskólana til samanburðar og telur, að sama eigi að gilda um húsmæðraskólana.

Hvort ég felli mig við þetta frv., fer eftir því, hvort brtt. verður samþ. eða ekki. Ef seinni brtt. á þskj. 296 verður samþ., mun ég ekki geta fylgt þessu frv. og mun þá greiða atkv. á móti því, því að þá vildi ég heldur láta þetta mál biða, þangað til ákveðið verður frekar um húsmæðraskólana almennt.

Frsm. (Jónas Jónsson): Ég sé nú ekki, að ástæða sé til þess í sambandi við þetta mál að taka tillit til þess, þó eitthvert annað frv. sé lagt fyrir þingið. Og það er misskilningur hjá hv. frsm. meiri hl. n., að hér sé að ræða um aðra húsmæðraskóla en þá, sem hér eru nefndir. Því að viðkomandi bæði þeim húsmæðraskólum, sem búið er að byggja, og þeim, sem hér er stefnt með þessu frv. að því að löggilda, er það að segja, að það eru engar líkur til þess, að byggðir verði húsmæðraskólar annars staðar. En ákvæði þessa frv., ef samþ. verður, ná fyrst um sinn til allra húsmæðraskóla á landinu.

Ég sé ekki ástæðu til að fjölyrða um fyrri brtt. frá minni hl. n., því að meiri hl. n. er nokkuð velviljaður þeirri brtt. En það leiðir af sjálfu sér, að ef þetta mál á að stöðvast af því, að það sé annað frv. á leiðinni um húsmæðraskólamál, þá fellur líka burt ákvæðið um rétt Árnýjar Filippusdóttur til kennaralauna, en með samþykkt þessarar brtt. væri aðstöðu hennar komið fyrir á nokkuð eðlilegan hátt.

Ég hygg, að það komi í ljós, að ekki verði hægt að komast af með minni rekstrarkostnað vegna skólanna en hér er talað um. Það er ekki vafi á því, að héruðin hafa yfirleitt enga sérstaka aðstöðu til þess í mörgum tilfellum að leggja á sig kostnað í þessu skyni. Til dæmis um það tek ég Hallormsstað. Fyrir skólanum þar hafa staðið menn úr tveimur sýslum, kvenfélög úr tveimur sýslum. En sýslurnar hafa enga ábyrgð á því. — Væntanlegur húsmæðraskóli á Reykhólum mundi ná til allra Vestfjarða, verða fyrir alla Vestfirði, og það væri mjög óþægilegt, ef Austur-Barðastrandarsýsla ætti að vera eins konar milliliður og innheimta fé til rekstrarkostnaðar skólans hjá mörgum héruðum. Og það mun reynast þannig, að þetta framlag, sem í öðru frv. er talað um til skólanna, að ríkið greiði aðeins $\frac{1}{4}$ hluta af rekstrarkostnaði þeirra, getur ekki staðizt, því að ef það væri ekki meira, mundu húsmæðraskólarnir leggjast niður.

Ég held, að það sé óhætt að samþ. þessa gr., því að þeir þm., sem vilja hafa húsmæðraskóla, sleppa aldrei billega frá því. Og hv. 7. landsk. þm. má sjálfum sér um kenna, þó að auka verði framlög til húsmæðraskóla, því að hann var með í því að hækka laun í fyrri. Og það kemur að litlu haldi, þó að kennslukonur yrðu hækkaðar upp í að hafa tólföld laun á við það, sem

áður var, ef skólarnir leggjast niður eða ekki er hægt að hita þá upp. Mér þætti gaman að sjá kennslukonu sitja með 25 þús. kr. laun og ekkert til þess að kynda skólana upp með og engin stúlka kæmi til skólanna. Þær sætu á eftirlaunum, að visu með þakklætishug til hv. 7. landsk. þm. fyrir áhuga hans fyrir skólunum. En þær hefðu of lítið að gera samt.

Páll Hermannsson: Herra forseti. Mér þykir vænt um, að rætt er um ástæður húsmæðraskólanna og bollalagt eitt og annað þeim viðkomandi. Því að það er mála sannast, að þessir skólar eru að stöðvast. Og ég er viss um, að hv. þdm. vildu ekki eiga þátt í því, að húsmæðraskólunum yfirleitt yrði lokað. Ég heyri, mér til ánægju, að það ber meira á því en fyrr, að hv. þm. a. m. k. viðurkenna, að menntun kvenþjóðarinnar sé ekki síður nauðsynleg en önnur viðleitni til að mennta borgarana.

Þegar lög um húsmæðrafræðslu í sveitum voru sett árið 1938, var gengið samlega frá fjármálagrundvelli skólanna, eftir þeim ástæðum, sem þá voru. Ég þykist hafa reynslu fyrir því, að þau fjárframlög, sem skólunum voru ætluð eftir þeim l. frá ríkinu að viðbættum dælitlum fjárfúlgum, sem féllu til heima í héruðum, frá sýslufélögum og úr fleiri áttum, gerðu þessum skólum kleift að starfa, ef þeir voru fullskipaðir. Ég gat þess við fyrri hluta þessarar umr., að þetta hefði smám saman breytzt til hins verra fyrir þessa skóla, vegna þess að sú almenna dýrtíð í landinu hefur aukizt meira en nemur vísitölunni. Vísitalan nær því ekki alveg enn að þrefalda fjárframlögin til skólanna á við það, sem þau voru 1938. En hin almenna dýrtíð hefur aukizt töluvert meira. Svo koma ofan á þetta launalögin. Um þau þarf kannske ekki sérstaklega að ræða, því að ég geri ráð fyrir, að ríkissjóður beri þann mismun, sem kostnaðurinn eykst vegna þeirra. En þar er um svo mikla breyt. að ræða, að maður trúir því varla. Það eru tólf sinnum hærra laun greidd við húsmæðraskólana nú en var 1938. Og nú þykist ég alveg vita, að án sérstakrar hjálpar geti húsmæðraskólarnir sumir ekki starfað lengur en til næsta vors. Og þá verða þeir að gera annaðhvort, að velta einhvern veginn áfram stórum rekstrarskuldum, sem myndast hafa hjá þeim, eða selja svo eða svo mikið af eignum skólanna til þess að standa í skilum. Og þetta er óþolandi ástand fyrir alla, sem þurfa að koma nálægt skólunum. Það er ekkert skemmtilegt fyrir þá, sem kjörnir eru til að vera í skólaráði þessara skóla, að hanga með þá í lausu lofti og verða kannske vanskilamenn. Og það er ekkert skemmtilegt fyrir það opinbera að greiða meiri og minni fjárframlög til þeirra umfram það, sem skylt er, og jafnvel umfram það, sem leyfilegt er.

Ég skal ekkert um það segja, hvað rétt er um þá brtt., sem hér liggur fyrir. Hún væri mjög til bóta fyrir skólana sem bráðabirgðaráðstöfun. — Hitt, sem gert er ráð fyrir í lagafrv., sem fyrir þinginu liggur um húsmæðraskólana, að ríkið beri kennaralaun skólanna, en héruðin, sem skólarnir eru í, og ríki beri annan kostnað á

fjárll., og þá ríkið $\frac{1}{4}$ hluta, en héruðin $\frac{1}{4}$ hluta, það væri miklu betra en það sem nú er, vegna þess að þá væri einhvers staðar aðgangur að því fé, sem skólarnir þurfa til þess að geta starfað. En ég tel það afturför frá því, sem gert var 1938. Það væri afturför fyrir skólana og héruðin, ef leggjast ætti á héruðin, sem skólar þessir eru í $\frac{1}{4}$ hlutar af rekstrarkostnaði skólanna öðrum en kennaralaunum, vegna þess að það er miklu meira en héruðin þurftu að láta af mörkum 1938, þegar lög um húsmæðraskóla í sveitum voru sett.

Annars álit ég langeðlilegast, að ríkið ræki algerlega húsmæðraskólana. Mér finnst húsmæðrafræðslan svo merkilegur þáttur í menntun borgaranna, að hún sé engu síður nauðsynleg en sú menntun, sem veitt er í bændaskólum. Og ef hugsað væri að láta þessa skóla að einhverju leyti bjargast af kennslugjöldum, þá hefur það fram að þessu verið ósanngirni í að láta konur greiða kennslugjöld, en ekki karla. Það má vera, að konur fari að hafa nú álíka miklar tekjur og karlar, ég veit það ekki. En fram að þessu hefur það ekki verið algengt.

Mér þykir fyrir, að hæstv. landbrh. er ekki viðstaddur þessar umr., af því að þessir skólar heyra undir hans starfssvið, og ég held, að það verði að taka einhverjar ákvarðanir um fjárframlög til þessara skóla, ef þeir eiga að geta starfað. En þó að hæstv. ráðh. sé ekki hér, tel ég samt gagn að því, að þessu sé hreyft hér og menn vakni til athugunar um það, að hér verður að einhverju að breyta til frá því, sem er. Því að ég fullyrði, að með þeim fjárframlögum, sem þessir skólar eiga rétt á að lögum, geta þeir ekki starfað.

Kristinn Andrésson: Herra forseti. Agreiningur er nú alls ekki um, hvort eigi að styrkja húsmæðraskólana eða ekki. Það er áreiðanlegt, að allir hv. þdm. eru sammála um að vilja styrkja húsmæðraskólana og sjá til þess, að þeir þurfi ekki að stöðvast vegna þess, að ekki sé séð fyrir rekstrarkostnaði þeirra. Meiri hl. menntmn. gerir aths. um það, að þetta ákvæði verði tekið inn í þetta frv., þegar fyrir þinginu liggur annað frv., sem ákveður alveg um húsmæðrafræðsluna og þar sem þessi ákvæði eiga heima, en alls ekki í frv. því, sem hér liggur fyrir. Og þeir hv. þm., sem láta sér svo annt um, að þetta ákvæði komi hér inn, þurfa ekki annað en biðja menntmn. að flyta fyrir afgreiðslu hins frv., sem liggur fyrir Alþ., og samþ. það svo. Og fram að þeim tíma fær menntmn. þessarar d. tækifæri til að fá betri upplýsingar um það, hvernig hættað er um húsmæðraskólana og rekstrarkostnað þeirra. Menntmn. hefur enn ekki fengið neinar ýtarlegar upplýsingar um það. Með till. þess frv. um húsmæðrafræðslu er gert ráð fyrir því, að ríkið taki að sér allan kostnað við kennsluna og enn fremur greiðslu á $\frac{1}{4}$ hluta af rekstrarkostnaði skólanna. Hv. 1. þm. N.-M. taldi, að það væri bót frá því, sem nú er, en ekki nægilegt til þess að standa undir rekstrarkostnaði skólanna. Ef svo er ekki og þetta er rétt hjá hv. 1. þm. N.-M., þá liggur beint

við að breyta ákvæðinu um þetta í frv. um húsmæðrafræðslu og finna þann hluta, sem réttmætt er og nægilegt gæti orðið að ríkið greiddi til þess að tryggja tilveru þessara skóla. Það er því síður en svo af óvild til þessara skóla að ég legg til, að málum þeirra verði skipað með ákvæðum þess frv., sem ég gat um, en ekki liggur nú fyrir til umr., né heldur af því, að ágreiningur eigi sér stað um það, að styrkja beri þá nægilega til þess að þeir geti starfað, að við erum á móti þessum brtt., heldur viljum við, að þær séu bornar fram við það almenna frv. um húsmæðrafræðslu, sem efalaust mun verða afgr. á þessu þingi, ef hv. þm., sem standa að minni hl. brtt., vilja styðja okkur að framgangi þess frv. Og ég er mjög hissa á því, þegar það frv. er fram komið, að menn skuli leggja svo mikið kapp á að koma fram þessari brtt. við þetta frv. Auk þess mætti benda á það, að brtt. á þskj. 296 er ákaflega einkennilega orðuð, því að í 2. brtt. er tvenns konar viðmiðun. Og ég skil ekki, hvað á að þýða að setja inn í þessi l. viðmiðun um tilkostnað ríkisins við bændaskóla landsins. Um þetta segir svo í brtt., með leyfi hestv. forseta: „Framlag ríkisins til rekstrar skólanna miðast við það, að hver húsmæðraskóli fái í rekstrarkostnað fyrir hverja námsmey sem svarar 75% af tilkostnaði ríkisins við hvern nemanda í bændaskólum landsins árið áður, enda séu þar dregin frá öll kennaralaun.“ Mér finnst þetta ákaflega einkennilegt orðalag á þessari brtt. og mjög óþarft. Ef ákveða á hlutfall rekstrarkostnaðar, sem ríkið greiðir til húsmæðraskólanna, þá er auðvitað beinast, að það sé beinlínis ákveðið án allrar viðmiðunar við einhverja aðra skóla. Mér finnst m. a. af þessari ástæðu mjög óeðlilegt að samþ. þessa brtt. hér óbreytta. En ég vildi mælast til þess, að hv. minni hl. menntmn. tæki þessa brtt. aftur og léti biða að taka ákvörðun um þetta atriði, þangað til frv. um húsmæðraskóla liggur fyrir til meðferðar. Og ég skal lýsa yfir því fyrir mína hönd, að ég er reiðubúinn til að taka til endurskoðunar það hlutfall, sem þar er gert ráð fyrir um það, að ríkið kosti aðeins ¼ af rekstrarkostnaði (JJ: Við yfirgefum ekki kvenfólkið). Það er svo langt frá því, að meiri hl. n. vilji frekar yfirgefa kvenfólkið. Við viljum aðeins ákveða styrk til húsmæðraskólanna þann stað í l., þar sem ákvæði um hann eiga heima. Vænti ég þess því, að þegar kemur að hinu frv. um húsmæðrafræðslu og afgreiðslu þess hér í hv. d., hljótum við stuðning frá hv. minni hl. n. til þess.

Þorsteinn Þorsteinsson: Herra forseti. Ég var búinn við 2. umr. að minnast yfirleitt á þá ókosti, sem ég taldi við þetta frv., sem hér liggur fyrir, og taldi, að það mundi með öðrum fleirum álögum reisa ríkinu hurðarás um öxl. En ég vil aftur á móti, úr því að hv. form. menntmn. var að skora á flm. þessara brtt., sem hér liggja fyrir, að taka þær aftur, þá vil ég nú skora fast á þá að halda fast við sínar brtt. Ég sé ekki annað, eins og sakir standa nú, en að annaðhvort verði að samþ. þessar brtt. eða fresta umr. þessa máls og brtt. við það, þangað til búið

er að afgr. þetta mál í sambandi við fjárl. Því að eins og sakir standa nú, er áætlaður styrkur til húsmæðraskóla eithvað 400–450 kr. á hvern nemanda. Og svo býst ég við, að einnig sé áætlað í þeirri áætlun, sem frá ríkisstj. hefur komið, verðlagsuppbót á þau laun, sem kennurum hafa verið greidd við þessa skóla áður, svo og vísitala á allan styrkinn til stúlkanna. En ég verð að segja, að eins og nú hefur verið gert með launál., a. m. k. við þann skóla, sem ég er riðinn við, þá er ekkert að gera annað en að leggja hann niður, ef ekki er hækkad stórkostlega tillag til hans frá ríkinu. Og það er ekki nema rétt og sanngjarnt að krefjast þess, að það þing, sem veitir þessi miklu laun, sjái einnig skólanefndum farborða um að geta greitt þessi laun við húsmæðraskólana. Nú horfir þetta þannig við, að það vantar alveg í frv. til fjárl. nokkra áætlun um þá hækkun. En ég hygg, að hækkunin vegna launanna verði að vera 60 þús. kr. á hvern skóla að meðaltali af fjórum sýsluskólum, því að ég geri ráð fyrir, að það þurfi að vera 50–70 þús. kr. hækkun á hvern skóla vegna lagabreyt. einnar, þar sem er samþykkt launaganna. En eins og sakir standa sé ég mér ekki annað fært en fylgja þessari brtt., þó að hún mætti kannske vera betri. En á meðan ekki er á fjárl. séð fyrir nauðsynlegum greiðslum til skóla þessara, er ekki annað fært en fylgja þessari brtt. eða sams konar brtt.

Eiríkur Einarsson: Herra forseti. Ég jata, að þetta málefni er að því leyti dálítið hornskakkt við á hæstv. Alp., þar sem þetta frv. er hér í hv. Ed., en annað frv. um sama efni er í uppsiglingu í hinn deildinni. Þetta getur valdið óþægindum við afgreiðslu þessa málefns. En ég sé ekki ástæðu til annars en að lofa frv. þessu ásamt brtt. við það að fara sinn veg við þessa umr. hér og láta kyllu ráða kasti við úrslitin. Það hefur nú verið fyrr á ferð, eins og vitað er, sams konar frv., sem var afgr. frá þessari hv. d. í fyrra og dagaði svo uppi í hv. Nd.

Ég get vel fallt á þau rök, sem fram komu hjá hv. 7. landsk. þm., að þar sem hann veit, hvað því heildarfrv. liður, sem er í Nd., þá vill hann gefa því frv. gaum. Og ég er sízt að lá honum það. En það mál getur komið til sameiginlegrar athugunar beggja d., þó að það liggir fyrir aðeins annarri þd.

Ég held fast við brtt. mína um Arnýju Filippusdóttur, að njóta þess réttar, sem í fyrri lið brtt. getur. Og ég álit, að þótt svo færi, að 2. liður brtt., sem ég greiði atkv., yrði samt sem áður felldur, þá yrði málið hálft í hvoru í lausu lofti. Því að hvað kemur þá í staðinn?

Ég óska, að hv. þdm. samþ. fyrri lið brtt. Og ég fyrir mitt leyti greiði einnig atkv. með seinni liðnum, með þeirri skilgreiningu, sem ég lýsti, og með þeim hug, að ég álit, að húsmæðrafræðslan í sveitum sé svo mikilsverður þáttur í þjóðlífinu, að til þess að hún geti notið sín og náð tilgangi sínum, þurfi að koma þannig fótum undir hana, að hún fari ekki á vonarvöl.

Kristinn Andrésson: Herra forseti. Viðvikjandi því, sem hv. þdm. ræða um aukin útgjöld til

húsmæðraskólanna vegna launal., vil ég benda á, að með fjárl. er ákveðið framlag til þessara skóla, sem svarar til hækkunarinnar, sem hefur orðið með launal., þannig að skólarnir standa nú ekkert verr að vígi en áður vegna launal. Það er þá aðeins um rekstrarkostnaðinn einan að ræða. En það er nógur tími til að taka ákvörðun um þá hlið málsins, þegar frv., sem ég nefndi áður, kemur frá hv. Nd.

Frsm. (Jónas Jónsson): Eins og greinilega hefur komið fram í ræðu hv. þm. Dal., er aðstaðan orðin sú, að eftir að ríkið og sá meiri hluti, sem nú fer með stjórn landsins, er búinn að ákveða þessi riflegu kennaralaun í fyrri, þá er orðið algert ósamræmi í þessum hlutum. Kennararnir hafa mjög góð laun, en ekkert til þess að hita með skólana. En meðan það kerfi stóð, sem byggt var upp 1938 fyrir þessa skóla, var séð fyrir tekjum, sem nægðu til þess að borga kennurunum og halda skólunum við. Nú er dýrtíðin orðin svo mikil, að það eru ekki kennaralaun, sem skólarnir hafa á milli handa. Og þess vegna hygg ég, að hv. form. menntmn. eigi að geta séð það og skilið, að eftir að búið er að segja a, verður að segja b, þ. e. eftir að ríkið er búið að taka skólana að sér með geysiháum launum, verður ríkið að samþ. þessa brtt. nú, þó að henni kannske verði breytt eða jafnvel komið fyrir og hún samþ. í sambandi við annað frv., eins og hv. form. n. gerir ráð fyrir. En umr. um málið í þessari hv. d. sýna, hvað leiðir af launal., hvernig hlutfallið verður við setningu þeirra milli launa-greiðslna og rekstrarkostnaðar þessara skóla.

Magnús Jónsson: Ég verð að segja það, að mér er alveg óskiljanlegt þetta kapp, sem lagt er á þessa till. minni hl. menntmn. Það liggur nú fyrir bálkur af fræðslumálafrv., sem hafa verið borin fram í Nd., og það er ekki útilit fyrir annað en svo og svo mikið af þeim verði afgr. Hvað mikið af þeim verður afgr., fer auðvitað eftir undirtektum hv. alþm. Nú er það auðvitað sjálfsgöð regla að hafa slíka löggjöf sem mest kerfisbundna, og það verður hæstsv. Alþ. auðvitað að gera einnig í þessu máli. Þetta mál er þegar undirbúið af mþn., og hvaða mein-ing er þá að taka einn ákveðinn skóla og bera fram brtt. um hann af einum þm? Ég skal játa, að það er ekki skaði skeður og mundi sennilega það sama hafast upp úr því, þegar það mál kæmi til Nd., en það mundi tefja fyrir því, þannig að það næði ekki afgreiðslu fyrr en séð væri fyrir um örlög hins frv.

Mér hefur virzt, að ummæli hv. þm. S.-Þ. gefi tilefni til þess að halda, að honum sé, af óskiljanlegum ástæðum, í nöp við frv. mþn. í skólamálum, og ég vil alls ekki, að hann fái tækifæri til að krefja það úr fræðslumálunum, sem hann hefur áhuga fyrir til þess að geta verið á móti frv. mþn., þegar þau koma. Ég segi eins og hv. 7. landsk., að ég skal athuga, hvort þetta hlutfall er eðlilegt eða ekki.

Hv. þm. S.-Þ. talaði um erfiðleika vegna launaglaganna. En það er alveg út í bláinn, ef fræðslufrv. mþn. verða samþ., því að þar eru launin

borguð úr ríkissjóði, og eins og hv. 1. þm. N.-M. sagði, þá er framtíð þessara skóla tryggð með frv. mþn. Mætti nú kannske segja, að þessi rök mín hnigi að því að vera á móti þessu frv., og það er náttúrulega alveg rétt, að þetta frv., sem ég hef annars verið fylgjandi, hefur misst mikið af gildi sínu við, að hitt frv. er fram komið, því að þar er séð fyrir því, að slíkir húsmæðraskólar verði settir upp þar, sem ástæða er til, og í 2. gr. þess frv. er mælt mjög skynsamlega fyrir um það. Það á að spyrja alla hlutaðeigendur um, hvort þeir telji nauðsynlegt að setja slíka skóla upp, og eftir þeirra till. á svo að fara. Ég fylgi þessu frv. bæði af gamalli tryggð við málið og einnig af því, að mér finnst þeir staðir, sem fram að þessu hafa verið nefndir, vera alveg eðlilegir, þannig að Alþ. geti byrjað á því að kveða svo á, að þar skuli skólarnir vera, enda þótt almennar reglur verði síðar látnar gilda. En að fara svo að taka út úr eitt atriði og gefa öðrum þar með tilefni til þess að stökkva frá hinu málinu, til þess sé ég enga ástæðu. Mér finnst svo þrálátlega haldið á þessu máli, að mér sýnist það ekki geta verið af öðru en einhverjum aukaástæðum, því að fyrir skólunum er vel séð, ef þm. sameinast um að afgr. það frv., sem mþn. í skólamálum hefur samið og nú liggur fyrir Alþ. Ég hygg, að það frv. sé komið af stað í hv. Nd., og ætti þá ekkert að þurfa að verða því til fyrirstöðu, ef ekki er settur fleygur í málið.

Þorsteinn Þorsteinsson: Ég vildi aðeins taka það fram út af því, að talað hefur verið um, að það mundi búa eitt-hvað undir því hjá hv. þm. S.-Þ., að hann vildi koma fram þessari till. sinni á þskj. 296, að ég get sagt það, að frá mínum bæjardryrum er þetta þannig, að síðan skólarnir byrjuðu í haust, þurfa kennslukonurnar að eiga heimtingu á því að fá kaup sitt. Nú liggur það ekki fyrir í launal., að það eigi að borga þetta hátt kaup, en það er enginn búinn að segja um það, að ríkissjóður eigi að borga það kaup, og það þýðir ekki að vísa til einstaklinga, og nefndarfrv. er ekki orðið að lögum, og þess vegna verður hvert tækifæri notað til þess að knýja eitthvað fram um það, hverjir eigi að borga. Þess vegna er nauðsynlegt að fá þessa breyt. fram hér í þessu frv., nema því aðeins, að fjárl. verði áður búin að leysa þann hnút. Þess vegna held ég því fram, að það verði að fresta að samþ. brtt. eða frv., þangað til búið er að afgr. fjárl. og sjá, hvort nauðsynlegt er að taka það fram í sérstökum l., ef framlagið næði til rekstrar á húsmæðraskólunum á þessum vetri.

Frsm. (Jónas Jónsson): Ég var mjög hrifinn af því fyrir nokkrum dögum að heyrna hv. 1. þm. Reykv. lýsa yfir sinni miklu umhyggju ekki einungis fyrir húsmæðraskólunum, heldur sérstaklega fyrir fróken Árnýju, þannig að því sárari vonbrigði er það, þegar maður heyrir, að þessi ágæti vinur kvenfólksins vill láta þetta dankast þannig, að engin laun séu tryggð þessum skólum, eins og fram kom í ræðu hv. þm. Dal., og að ekki sé heldur neitt til þess að standa

undir þeim launum, og því svifur Árný nú í lausu lofti fyrir tilverknað þessa hv. þm. Ég vona því, að hann sjái, þegar hann athugar þetta, að slíkt er fjarstæða. Í öðru lagi fataðist þessum hv. þm. í því, þegar hann talaði um, að þetta frv. væri brot á einhverju kerfi. Þetta frv. var samp. í fyrri á báðum d. sem stækkun á kerfi frá 1938, og átti það að verða til þess að bæta úr því, að launal. höfðu eyðilagt þetta kerfi. Þetta var það gamla kerfi, sem ég vil halda, en hv. 1. þm. Reykv. hefur villzt frá. Þess vegna er það, að þetta frv. með þeim brtt., sem við það eru, er miðað við þá reynslu, sem verið hefur. Svo kemur fram frv. í Nd., sem samið er af ókunnugu fólki, og þar eru gerðar fráleitar till. um rekstrarkostnað, því að þeir, sem að því standa, hafa enga þekkingu á því, hvað þessum skólum hentar.

Hv. þm. vildi saka mig um það, að ég væri með vondar hugleiðingar í sambandi við brtt., en ég vildi benda hv. þm. á það, að ég hef tekið upp það frv., sem samp. var hér í fyrri og var stutt af hv. þm. Barð. og öðrum, sem þar áttu hlut að. En hv. þm. N.-M., sem hefur engan hug á að sprengja frv. í Nd., hefur komið með þá sorglegu reynslu í sambandi við skóla, sem hann ber ábyrgð á, að hv. þm. hlýtur að verða ljóst, að það verður að breyta þessu, ekki eins og í Nd., heldur eins og reynslan hefur sýnt, að er bezt, að gera kerfið út frá því, sem byrjað var á, að ríkið taki að sér rekstrarkostnaðinn. Þess vegna er ekkert annað að gera en að ríkið taki að sér normalan kostnað við reksturinn. Ég vona þess vegna, að hv. þm. sjái, að honum er engin önnur leið opin en að styðja þetta, til þess að þeir í Nd., sem eru með ófullkomna byrjun á því kerfi, sem hér var byrjað á, fái af því einhverja hugleiðingu.

Magnús Jónsson: Mér þykir leiðinlegt, að hv. þm. S.-P. skuli vera að reyna að fá mig út af þeirri braut, sem hann taldi mig vera á við-víkjandi þessum skólum. Ég get ekki neitað því, að mér finnst hann vera með þessu að reyna að hola þessum skólum niður einhvers staðar í sel utan við fræðslul. í landinu, en ég vil bjóða þessum skólum inn í bæinn sjálfan með öðrum skólum. Mér finnst engin ástæða til þess, þó að hv. þm. S.-P. sé með einhverja skemmu úti á hlaði, sem hann vill setja húsmæðurnar í, að fylgja honum í því. Mér þykir leiðinlegt, ef ég geri honum rangt til um hugarfar til mþn., en sumir sögðu í fyrri, að hann hefði séð of-sjónum yfir því, að n. hefði fengið að borða á Laugarvatni, en mér finnst afstaða hans til þessa frv. bera keim af þessum sveltikúr fræðslumn. uppi við Langjökul. Ég er hræddur um, að þessi till. hv. þm. sé fram komin af því, að hann vilji bjarga þessum skólum og vilji geta gert það án þess að þurfa að gera það með frv. mþn. Ég vil svo segja það, bæði við hann og hv. þm. Dal., að það er ekki með nokkru móti drugglegar séð fyrir þessu með þeirra brtt., sem hér fylgja, heldur en með frv. í Nd. Ég veit ekki betur en að þessi frv. séu komin álíka langt áleiðis, bæði í fyrri d., og ég vil halda því fram, að það frv. sé fullt svo sigurvænlegt, sem

Alþt. 1945. C. (64. löggjafarþing).

borið er fram af mþn. í fullu samræmi við stefnu þeirrar stj., sem við völd er, eins og frv., sem einstaklingar bera fram. Annars hafa stundum frv., sem einn þingmaður úr stjórnarandstöðinni ber fram, ekki þótt sigurvænleg, a. m. k. ætti það ekki að vera sigurvænlegra en frv., sem borið er fram og undirbúið af mþn. Þetta frv. er ágætt, en það er ekki nema lítill hluti af hinu frv., sem skapar þessum skólum virðulegan sess í fræðslukerfi landsins. Þess vegna er allt, sem um það er talað, að þetta sé gert til þess að sjá fyrir þessum skólum, út í hött, því að það er gert með báðum frv. Ég á svo að liggja undir sök fyrir það, að ég hafi viljað eyðileggja húsmæðrafræðsluna með launal., en ég get ekki hugsað mér meira öfugmæli. Með launal. er einmitt fyrir því séð, að kennarar við þessa skóla séu sémilega launaðir, og með launal. er því í fyrsta skipti slegið föstu. Það er meira að segja tekið fram, að konur og karlar skuli njóta sömu launa, og þær konur, sem þar kenna, þess vegna njóta sams konar réttinda og aðrir kennarar í landinu. Ég held nú, að þó að margt megi finna að launal., þá sé ekki hægt að hafa þetta á móti þeim, að þau hafi orðið til þess að spilla fyrir húsmæðraskólunum.

Ég skal ekki tala um þetta frekar, en ég vonast til þess, að frv., sem nú er fyrir Nd., nái samþykki þingsins, en ég tel það skaða að vera að setja inn í þetta frv. ákvæði, sem geta hindrað framgang þess, því að það tekur fram þessa skólastaði, sem þar eru taldir, án þess að fleyga þá í smærri flokka, áður en sú almenna regla er upp tekin. Þó að það sé kannske ósamræmi í því að taka þessa staði fram, var Alþ. búið að segja sinn vilja um þessa ákveðnu staði, og þess vegna á ekki að vera að fleyga þetta eins og hv. þm. S.-P. vill gera.

Gísli Jónsson: Herra forseti. Þetta mál er komið að síðustu umr., og ég vildi leggja til, að þessir kappsömu fylgjendur málsins sameinuðu sig um málið. Það er sjáanlegt, að ef frv. fer svona í gegn hér, verður það tafið í menntmn. Nd., þar til séð er, hvaða afgreiðslu hitt frv. fær í þessari deild. Ég held það séu því heppilegustu vinnubrögðin að stöðva þetta mál, þangað til hitt málið er komið til þessarar d. og komið til n., til þess að koma þar að þeim meginatriðum, sem þarf að koma þar að úr þessu frv., ef nokkuð ber á milli. Það bætir ekkert úr sjálfu málinu að vera að eyða tíma til þess að láta þessi frv. spilla hvort fyrir öðru. Mér finnst því eðlilegt, að þetta sé tekið til athugunar.

Í sambandi við það, sem hv. þm. Dal. talaði um, hina fjárhagslegu hlið, þá var það aðallega þess vegna, sem ég stóð upp. Ég vildi leyfa mér að upplýsa það hér, af hvaða ástæðum það er, að ekkert er enn komið inn í fjárlfrv. í sambandi við þessa skóla. Það er af þeim ástæðum, að við í fjvn. höfum ekki getað fengið að vita, hve há þessi upphæð er á húsmæðraskólana í landinu. Það sést ekki á þeim gögnum, sem við höfum fengið frá skólunum, hve þetta er hátt fyrir s. l. ár. Okkur vantar nægilegar upplýsingar til þess að geta sett þetta inn á

fjárlfrv. En það má gera ráð fyrir, að þessar upplýsingar fáiast næstu daga, og er þá gert ráð fyrir, að þetta verði tryggt fyrir árið 1946 á sama hátt og það var tryggt fyrir héraðsskólana og gagnfræðaskólana 1945. En þetta liggur hjá fræðslumálaskrifstofunni, og þegar við höfum fengið þær upplýsingar, ætti að vera tryggt, að þessir skólar komist inn í fjárlfrv., en þetta frv. verður ekki orðið að l. áður en fjárlaga-afgreiðslan fer væntanlega fram.

Umr. (atkvrgr.) frestað.

Á 50., 72. og 73. fundi í Ed., 17. des., 26. og 27. febr., var frv. tekið til frh. 3. umr.

Forseti tók málið af dagskrá, og var það ekki á dagskrá tekið framur.

47. Jarðræktarlög (frv. HermJ og PHerm)

Á 8. fundi í Ed., 17. okt., var útbýtt:

Frv. til l. um breyt. á jarðræktarlögum, nr. 54 4. júlí 1942 (þmfrv., A. 33).

Á 14. fundi í Ed., 22. okt., var frv. tekið til l. umr.

Flm. (Hermann Jónasson): Herra forseti. Þetta frv., sem nú liggur hér fyrir, er kunnugt þessari hv. deild, þess vegna get ég sparað henni tíma með því að hafa ekki langa fram-söguræðu fyrir frv.

Frv., sem var nokkuð svipað þessu, var lagt fyrir þessa hv. deild árið 1943. Eftir að það hafði fengið athugun í n., var því af meiri hl. þessarar hv. d. vísað frá með rökst. dagskrá. Það var gert ráð fyrir í þeirri dagskrá, að málið væri rannsakað af mþn. búnaðarþings. Enn fremur þótti nauðsynlegt að upplýsa ýmis atriði, t. d. það, hvernig reyndust þau stórvirku tæki, sem þá voru nýflutt til landsins til notkunar við jarðvinnslu, en þá lá ekki fyrir nægileg þekking um reynslu þeirra. Málið var svo tekið fyrir og rannsakað af mþn. Búnaðarfélagssins og því skipt í tvö frv.: frv. um jarðræktar- og húsa-gerðarsamþykktir í sveitum, sem var lagt fyrir síðasta þing og fékkst samþ., og þetta frv., sem var lagt fyrir Nd. og afgr. þaðan með verulegum breyt. frá því, sem það kom frá mþn. búnaðarþings. Þegar það kom til þessarar hv. d., þótti frv. verulega gallað. Og þótti sumum hv. dm. sem megingallarnir hefðu verið settir í það með breyt. hv. Nd. Málinu var því enn á ný vísað frá með rökst. dagskrá. Nú er málið flutt hér inn í þessa hv. d., til þess að hún geti tekið afstöðu til þess eins og það var, þegar það var lagt fyrir hv. Nd. af mþn. Búnaðarfélagssins. En eins og hv. dm. muna, voru breyt. Nd. aðallega fólgnar í því, að ríkið átti í aðalatriðum að taka að sér framkvæmdir, sem frv. gerir ráð fyrir, og framkvæma þær, en síðan áttu bændur að borga nokkurn hluta af framkvæmdunum.

Ég sagði það í upphafi þessa máls, að ég þyrfti ekki að rekja í löngu máli ástæðurnar fyrir því, að þetta frv. er flutt hér inn í þessa hv. d. Ég

vænti þess, að frv. verði vel tekið, þótt því verði ekki neitað, að nú virðist uppi sú skoðun meðal ráðamanna þjóðarinnar að líta á íslenzkan landbúnað og ræktun sem aukaatriði í íslenzku þjóðlífi og atvinnulífi. Sjórinn hefur verið ákaflega stórgjöfull nú undanfarið, og allir vona, að svo verði framvegis. En ég er ákaflega hræddur um, að mörgum hætti til að láta sér sjást yfir það, að þær stóru gjafir, sem hafið hefur veitt okkur á undanfórnum árum, eru af höndum inntar undir sérstökum kringumstæðum, þeim kringumstæðum, að við höfum setið einir að fiskimiðunum og getað mokað upp þessum auð-æfum, án þess aðrir hafi þar verið að verki samhliða okkur. Og fyrir þennan mikla afla, sem okkur hefur tekizt að ná, höfum við svo fengið margfalt verð öll styrjaldarárin. Margir álíta, að við höfum fengið tífalt verð fyrir aflann miðað við það, sem við fengum fyrir styrjöldina. Þetta virðist hafa slegið ryki í augu margra manna um landbúnaðinn íslenska, sem öðruvísi stendur á um, og þeir virðast líta á hann sem aukaatriði í íslenzku atvinnu- og þjóðlífi. Þetta álitun við flm. mikla yfirsjón. Þótt erfiðlega standi nú fyrir íslenzkum landbúnaði um alla framleiðslu, þá má þetta missýni ekki valda því, að það gleymist, að fyrir styrjöldina framleiddu íslenzkir bændur, án nokkurra styrkja nema jarðræktarstyrks, landbúnaðarvörur fyrir lægra verð en var í flestum nágrannalöndum okkar. Og þeir lifðu af þessari framleiðslu samilegu lífi, eftir því sem aðstæður voru þá, þar sem kreppa var í flestum löndum.

Á þessum sama tíma voru fiskveiðar stund-aðar með tapi og ríkisstyrkjum í flestum löndum bæði hér og annars staðar, hér með óbeinum styrkjum, þar sem voru hin gífurlegu töp banka-anna. Annars staðar var sjávarútvegurinn styrktur meira eða minna eða tollverndaður. Í Frakklandi var ekki hægt að gera út diesel-togarana, vegna þess að þeir voru dýrari í rekstri en kolakyntu togararnir. Á Spáni, þar sem framleiðendur þurftu ekki að borga toll, eins og við, var togarafloinn styrktur stórkostlega af ríkinu. Og sama ástand var í flestum löndum. Hætt er við, að sama ástand skaplist, þegar samkeppni við aðrar þjóðir hefst að nýju, sem sýnilega verður innan stundar. En það, sem við eigum, er moldin. Og ég held, að það sé því betra sem við skiljum það fyrr, að það er hrapalleg missýn að líta á íslenzkan landbúnað sem aukaatriði í atvinnulífinu. Og það er því betra sem við skiljum það fyrr, að það verður að leggja íslenzkan landbúnað og sjávarútveg að jöfnu í þjóðlífinu. Ég er einn af þeim mönnum, sem álit, að það muni fara svo fyrir okkur sem öðrum þjóðum, sem hafa lagt landbúnað og ræktun til hliðar með eins konar fyrir-litningu, eins og nú virðist gæta í íslenzku þjóðlífi, þá reki þjóðin sig á það og það hrapallega síðar meir. Ef slíkt er gert lengi, þá er það stórkostleg yfirsjón. Við gætum tekið nágranna okkar, Englendingana, hér til fyrirmyndar. Vegna hins stórkostlega iðnaðar, sem reis þar upp, sem er nokkuð hliðstætt sjávarútvegnum, sem hér kom til sögunnar, þá vanræktu þeir landbúnað sinn. En eftir reynslu þá, sem þeir

fengu í þessari styrjöld, eru þeir ákveðnir í því, að slíkt skuli aldrei koma fyrir aftur í sögu Englands. Og eins og flestir munu vita, sem hlusta á mál mitt, hefur enskur landbúnaður margfaldast á styrjaldarárunum, og nú er lögð meiri áherzla á hann en nokkru sinni fyrr. Ég held það muni fara alveg eins fyrir okkur, ef það sjónarmið fær að sigra, sem nú virðist ríkja meðal íslenskra ráðamanna.

En ég vil segja það, þótt ég tali hér meðal alþm., sem taka yfirleitt lítið tillit til raka, að ég er sannfærður um, að sagan um Hrafna-Flóka er sönn og er ekki hvað sízt dæmisaga. Ég er sannfærður um, að eins fer fyrir íslensku þjóðinni og Hrafna-Flóka, ef hún vanrækir landbúnað sinn og leggur eingöngu áherzlu á sjósókn. Við munum ekki lifa lengi í þessu landi, nema við kunnum að stunda ræktun og landbúnað. Það er þess vert fyrir alla, sem vilja hugsa um þjóðmál af alvöru, að gæta sín fyrir þeirri hugsun, sem nú virðist ríkja meðal ráðamanna þjóðarinnar gagnvart ræktun og landbúnaði.

Ég ætla svo ekki að hafa um þetta frv. fleiri orð, en ég óska, að því verði vísað til 2. umr. og landbn.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 10 shlj. atkv. og til landbn. með 10 shlj. atkv.

Á 62. fundi í Ed., 8. febr., var frv. tekið til 2. umr. (A. 33, n. 242).

Eiríkur Einarsson: Herra forseti. Það er nú svo, að í n. þeirri, sem hefur haft frv. þetta til meðferðar, hefur ekki orðið niðurstaða og því síður verið skilað nál. af hálfu sumra nm. um frv. þetta. Og þar sem ég er meðal þeirra nm., sem þannig er ástætt um, en ég vildi hins vegar sýna lit á að gera grein fyrir afstöðu minni til frv., — og ég vildi náttúrulega gera það svo fljótt sem fäng eru á, — þá vildi ég mælast til þess við hæstv. forseta, að mál þetta verði að þessu sinni tekið af dagskrá.

Forseti (ÞÞ): Að visu eru nú tveir og hálfur mánuður liðinn síðan minnihlutanál. var gefið út um þetta mál. En þar sem mál þetta liggur þannig fyrir, að þrír nm. af fimm hafa ekki gefið út álit um þetta mál, þá vil ég verða við ósk hv. 2. þm. Árn. um að fresta nú umr. um málið og taka það af dagskrá, og er það þá gert í von um það, að afgreiðslu málsins verði hraðað í n. nú um helgina, þannig að sá nefndarhluti, sem ekki hefur enn gefið út álit um málið, geri það þegar, ef hann ætlar að gera það á annað borð.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 79. fundi í Ed., 7. marz, utan dagskrár, mælti

Páll Hermannsson: Herra forseti. Snemma á þessu Alþ. var hér lagt fram frv. um breyt. á

jarðræktarl. Málinu var vísað til landbn., og skilaði minni hl. (ÞÞ og PHerm) álti hinn 27. nóv. s. l. Lætur því nærri, að um 100 dagar séu liðnir síðan því var skilað, en ekkert nál. hefur enn komið frá meiri hl. Að visu var þinghlé frá miðjum des. og allan jan., en þing hefur nú setið í 5 vikur. Vil ég nú leyfa mér að mælast til þess við hæstv. forseta, að hann taki 33. mál á dagskrá sem fyrst, og vonast ég til, að hann geri það, vegna þess að dráttur er orðinn svo mikill, að málið þóli ekki lengri bið.

Forseti (StgrA): Það er rétt hjá hv. 1. þm. N.-M., að langt er síðan minni hl. landbn. skilaði álti í þessu máli, og ekki útlit fyrir, að meiri hl. muni gera það héðan af, svo að ég mun taka það á dagskrá sem fyrst.

Á 80. fundi í Ed., 8. marz, var frv. aftur tekið til 2. umr. (A. 33, n. 242).

Frsm. minni hl. (Páll Hermannsson): Ég vil þakka forseta fyrir það að hafa tekið þetta mál nú strax á dagskrá, eftir að ég bar fram ósk um það í gær. Þetta er nú mál, sem er mjög kunnugt hv. þdm. frá undanförunum þ., og má segja, að þetta sama mál hafi legið fyrir tveimur þ., sem sé hér í Ed. á þ. 1943 og í báðum d. þingsins á fjárlögum þ. 1942. Ég býst því við, að ekki sé til neins að fara að skýra efni þessa frv., tel vist, að allir þdm. hafi áttað sig á því. Ég vil aðeins geta þess, að það, sem þetta frv. fer fram á, er það, að til nýræktunar og þurrkunar landsins verði jarðræktarstyrkurinn hækkaður á sama hátt og hann hefur nú verið hækkaður vegna sléttunar á gömlum túnunum, eða m. ö. o. tvöfaldaður frá því, sem verið hefur. Landbn. hefur haft þetta mál til meðferðar, eins og vitað er, og voru aðeins 2 nm. af fimm, sem voru við því búnir að mæla með frv., hv. þm. Dal. og ég. Aðrir tveir nm., sem á fundi voru, töldu sig ekki geta gert það þá, en mér er ekki kunnugt um, hvaða afstöðu þeir taka til málsins. Um fimmta nm., hv. 2. þm. Árn., er það að segja, að hann var ekki á fundi, þegar ákvörðun var tekin.

Í nál. á þskj. 242 gerum við hv. þm. Dal. grein fyrir skoðun okkar á þessu máli og rekjum þar nokkuð sögu málsins á undanförunum árum, og teljum við, að hv. d. eigi að samþ. þetta frv. Menn minnst þess, að á síðasta þingi tók þetta mál þeirri breyt. í Nd., að í staðinn fyrir að breyta jarðræktarstyrk einstaklinga eins og gert hefur verið og í stað þess að hækka hann, eins og farið var fram á, var gengið inn á nýja leið, þá, að ríkið kostaði vinnslu landsins, en jarðræktarmenn áburð, útsæði og umhirðu. Og þykist ég muna það rétt, að það var álit fróðra manna þá, að ef af því hefði orðið, þá svaraði það til þess, að ríkið bæri ¾ af ræktunarkostnaði landsins, en ræktunarmennirnir 2/5. Allir vita, að ef gera á örar jarðræktarframkvæmdir, sem nú mun vera ásetningur landsmanna yfirleitt, mundi það kosta ríkissjóð mikið fé, og er ekki því að leynd. Á þingi í fyrra haust ætla ég, að hafi verið áætlað þannig, að sú ræktun, sem

naðsýnlega þyrfti að gera til þess að heyfengur fengist yfirleitt allur á ræktuðu landi, muni kosta í heild nærri 100 millj. kr., og ef hugsað væri til þess að framkvæma það verk á svona h. u. b. 10 árum, yrði það því sem næst 10 millj. kr. tilkostnaður á ári, sem mundi skiptast milli ríkisins annars vegar og ræktunarmannanna hins vegar, kannske næstum til helminga, en kannske væri það þó heldur meira, sem ríkið yrði að leggja fram, eða sem svaraði nálægt 5—6 millj. kr. á ári eftir núverandi peningagildi.

Annars ætla ég ekki að halda langa ræðu um þetta á þessu stigi, því að það ætti að vera óþarft, þar sem þetta mál er svo kunnugt hér á þinginu. Við, sem höfum gefið út þetta minnihl. álit, höfum óskað eftir að fá þetta mál til meðferðar ekki til þess að hefja um það langar umr., heldur til þess að málið gæti fengið afgreiðslu, og eiginlega verðum við að líta svo á, eftir því sem gerzt hefur í málinu og undirtektir manna um þetta hafa verið, eiginlega allra, að flest bendi til þess, að í báðum d. Alþingis sé nægilegt meirihlutfylgi fyrir því að hækka til muna framlag ríkisins og hjálp við ræktunarframkvæmdir í landinu. Læt ég svo að öðru leyti nægja að vísa hv. þdm. til nál. okkar hv. þm. Dal. á þskj. 242.

Landbrh. (Pétur Magnússon): Eins og d. er kunnugt, hefur það skeð, að allmikill lagabálkur hefur verið lagður fram í Nd. Það frv. er nú í athugun í landbn. neðri deildar. Það fjallar að nokkru leyti um sama mál og þetta frv., og ef það yrði að l., þá mundi það marka mjög mikið spor í ræktunarsögu landsins. Nú eru ekki skiptar skoðanir um það, að keppa beri að því sem fyrst að fullrækta landið. En á þessu frv., eins og raunar hinu líka, álit ég að sé sá galli, að það er ekki bent á leið til þess að afla fjár til að standa undir þeim mikla kostnaði, sem af þessu leiðir. Ég fyrir mitt leyti hef ekkert við það að athuga, að þetta frv. nái fram að ganga gegnum þessa d., og færi það þá væntanlega eftir það til Nd., sem mundi athuga það í sambandi við þann lagabálk, sem Nd. hefur nú þegar til athugunar. Ég get því fyrir mitt leyti mælt með því, að frv. fái afgreiðslu hér í d. og fái síðan athugun í hv. neðri deild.

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 12 shlj. atkv.

2. gr. samþ. með 11 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frv. vísað til 3. umr. með 11 shlj. atkv.

Á 82. og 83. fundi í Ed., 12. og 13. marz, var frv. tekið til 3. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 84. fundi í Ed., 14. marz, var frv. enn tekið til 3. umr.

Frsm. minni hl. (Páll Hermannsson): Herra forseti. Ég vil þakka hæstv. landbrh. fyrir ágætan stuðning við þetta mál og hv. dm. fyrir góðan skilning á þessu og vona, að þessu máli reiði

vel af gegnum þingið og að hæstv. ráðh. ljái því stuðning sinn, þegar það kemur til hv. Nd.

ATKVGR.

Frv. samþ. með 9 shlj. atkv., til Nd.

Á 87. fundi í Nd., s. d., skýrði forseti frá, að sér hefði borizt frv. frá Ed., eftir 3. umr. þar.

Á 89. fundi í Nd., 18. marz, var frv. tekið til 1. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 24 shlj. atkv. og til landbn. með 24 shlj. atkv.

Á 118. fundi í Nd., 24. apríl, utan dagskrár, mælti

Eysteinn Jónsson: Ég fór þess á leit við hæstv. forseta fyrir nokkrum dögum, að hann tæki á dagskrá frv. til 1. um breyt. á jarðræktarlögum. Ég vil nú enn ítreka þetta. Minni hl. landbn. hefur fyrir löngu skilað álit um þetta mál, enda er það með elztu málum þingsins. Ég vil nú enn biðja hæstv. forseta að taka málið á dagskrá á næsta fundi.

Forseti (BG): Forseti mun athuga, hverju það sætir, að þetta mál skuli ekki hafa verið tekið á dagskrá, og gera þar að lútandi ráðstafanir.

Á 122. fundi í Nd., 26. apríl, var frv. tekið til 2. umr. (A. 33, n. 756).

Jón Pálmason: Herra forseti. Eins og hv. forseta er best kunnugt, þá hefur þetta mál ekki enn fengið fullnaðarafgreiðslu í nefnd, og óska ég því eftir, að það verði tekið út af dagskrá.

Forseti (BG): Ég vil spyrja hv. þm. A.-Húnv., sem jafnframt er formaður landbn., hvenær hann búist við, að annar hluti nefndarinnar gefi út nál.

Jón Pálmason: Já, ég get ekki lofað á þessu stigi, að það nál. komi á morgun. Vil ég því vænta þess, að málið verði tekið út af dagskrá.

Frsm. minni hl. (Bjarni Ásgeirsson): Aðeins athugasemd. Ég vil mótmæla þessari málsmeðferð. Það væri miklu hreinlegra að drepa málið með atkvgr. en að launmyrða það svona. Eftir að þetta mál hefur mánuðum saman legið í nefnd, fyrst í Ed. og síðan hér í d., án þess að því væri nokkuð sinnt, var forsetavaldi beitt til að hindra, að það kæmi til umræðu í deildinni. Er svo var komið, tók minni hl. n. til sinna ráða, afgreiddi málið og skilaði nál. og mælti með samþykkt málsins. Og nú, þegar það er loks komið á dagskrá, er því frestað vegna þess, að ókomið er nál. frá meiri hl. n. Þetta er herfileg meðferð á svo mikilsverðu máli.

Hafnarlög fyrir Seyðisfjörð. — Meðferð einkamála í héraði. — Verkfræðingar o. s. frv.

ATKVGR.

Umr. frestað.

Á 125. og 128. fundi í Nd., 27. apríl, var frv. tekið til frh. 2. umr. (A. 33, n. 756 og 998).

Forseti tók málið af dagskrá, og var það ekki á dagskrá tekið fram.

48. Hafnarlög fyrir Seyðisfjörð.

Á 9. fundi í Ed., 18. okt., var útbýtt:

Frv. til hafnarlaga fyrir Seyðisfjarðarkaupstað (þmfrv., A. 36).

Á 15. fundi í Ed., 23. okt., var frv. tekið til 1. umr.

Flm. (Lárus Jóhannesson): Herra forseti. Frv. þetta, sem ég hef leyft mér að bera fram, var samið áður en 21. mál, frv. um hafnargerðir og lendingarbætur, var lagt fram. Ég sé nú, að betur muni fara á því að taka hinar almennu reglur um þetta í ein lög og að þetta frv. verði því fellt inn í frv. um hafnargerðir og lendingarbætur. Og leyfi ég mér því að fara fram á, að frv. verði vísað til 2. umr. og sjútn. Og vil ég benda hv. sjútn. á það, að æskilegt væri að flytja Seyðisfjörð úr a-lið 2. gr. í b-lið 3. gr., svo að hann verði jafnt settur og Neskaupstaður og Ólafsfjörður. Tel ég svo ekki þörf á að ræða þetta frekar.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 9 shlj. atkv. og til sjútn. með 9 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið fram.

49. Meðferð einkamála í héraði.

Á 17. fundi í Ed., 29. okt., var útbýtt:

Frv. til l. um breyt. á l. nr. 85 23. júní 1936, um meðferð einkamála í héraði (þmfrv., A. 61).

Á 18. fundi í Ed., 31. okt., var frv. tekið til 1. umr.

Frsm. (Bjarni Benediktsson): Herra forseti. Frv. þetta er flutt samkv. beiðni hæstv. dómsmrh., og hafa nm. óbundnar hendur um afgreiðslu málsins þrátt fyrir flutning þess. En frv. þetta er flutt að tilhlutun Kvenréttindafélags Íslands, og felur það í sér breytingu á réttarfarinu í barnsfaðernismálum, sem ætti að verða barnsmæðrum til mikils hægðarauka. Ég er ekki sannfærður um, að þessara lagabreytinga þurfi með, en allshn. taldi rétt að athuga þetta nánar á milli umr. Ég legg því til, þótt frv. sé flutt af allshn., að því verði vísað til allshn. og 2. umr.

Félags- og dómsmrh. (Finnur Jónsson): Það leikur vafi á, hvort réttindi þau, sem hér um ræðir, felast í nügildandi löggjöf, og í framkvæmd virðist sem þetta væri ekki í löggjöfinni, en frv. þetta tæki af allan vafa í þessum efnum. — Mér væri því kært, ef allshn. vildi athuga þetta og hvernig framkvæmd þessara mála hefur verið, sem ég tel ekki hafa verið viðunandi hingað til.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 10 shlj. atkv. og til allshn. með 10 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið fram.

50. Verkfræðingar, húsameistarar, iðnfræðingar.

Á 17. fundi í Ed., 29. okt., var útbýtt:

Frv. til l. um breyt. á l. nr. 24 1937, um rétt manna til að kalla sig verkfræðinga, húsameistarara eða iðnfræðinga (þmfrv., A. 62).

Á 18. fundi í Ed., 31. okt., var frv. tekið til 1. umr.

Frsm. (Bjarni Benediktsson): Herra forseti. Frv. þetta er flutt af allshn. samkv. beiðni félagsins Tækni, sem er félagsskapur manna, sem lokið hafa tæknilegri menntun, en mega þó ekki, samkv. nügildandi l., kalla sig verkfræðinga. Þessum mönnum finnst því gengið á rétt sinn í nügildandi lögum. Frv. miðar ekki í þá átt að umsteypa löggjöfinni, heldur fái þeir að kalla sig ingenjóra án tillits til íslenzkrar löggjafar, ef þeir hafa unnið að verkfræðistörfum áður en l. voru samþ. Það virðist engin ósanngirni felast í þessu, og taldi n. því rétt að koma því á framfæri, án þess hún hafi tekið afstöðu til málsins.

Ég legg svo til, að frv. verði vísað til 2. umr. og allshn., en því hefur verið skotið að mér, að frekar bæri að vísa frv. til iðnn., en ég álit, að ef því yrði ekki vísað til allshn., þá bæri frekast að vísa því til menntmn.

Gísli Jónsson: Ég vil í tilefni af frv. benda á, að í 2. gr. þess er farið fram á, að gerð verði talsverð efnisbreyt. á l., og er það því villandi, sem segir í grg. frv., að hér sé einungis um smávægilega breyt. að ræða.

Þetta er einmitt það, sem deilan hefur staðið um, hvort háskólagengnir menn einir megi kalla sig verkfræðinga eða einnig aðrir. Ef þetta yrði samþ., má því búast við, að síðar kæmu fram kröfur frá mönnum, sem ekki eru háskólagengnir, um að öðlast þessi réttindi. Ég vil einnig minna á, að á síðasta Alþ. var borin fram þáttill, þar sem farið var fram á, að allir þeir, sem nú stunda tæknislegt nám í Ameríku, fengju þessi réttindi.

Ég ætla ekki að deila um það, til hvaða n. ætti að vísa málinu, en tel það eiga heima í iðnaðarnefnd.

Ég vildi einungis leggja áherzlu á það, að það er mesti misskilningur, að hér sé um litla breyt. að ræða.

Frsm. (Bjarni Benediktsson): N. ber ekki ábyrgð á grg. frv., en ég tel það þó rétt, sem í grg. segir, að hér sé aðeins um smávægilega breyt. að ræða. Allir þeir, sem tóku próf eftir gildistöku l., mega ekki kalla sig verkfræðinga, en þeir, sem tóku sín próf áður en lögin tóku gildi og höfðu áður kallað sig verkfræðinga, njóti réttinda þeirra, sem þeir hafa haft. Ég tel því, að hér sé ekki um meginbreyt. að ræða, eins og hv. þm. Barð. sagði, heldur aðeins smávægilega breytingu.

ATKVGR.

Fr. vísar til 2. umr. með 11 shl. atkv. og til allshn. með 10 shl. atkv.

Á 46. fundi í Ed., 6. des., var frv. tekið til 2. umr. (A. 62, n. 276).

Frsm. (Bjarni Benediktsson): Herra forseti. Frv. það, sem hér liggur fyrir, er flutt samkv. beiðni félagsins Tækni í bréfi, dags. 9. okt. síðastliðinn, í því skyni, að þeim mönnum, sem lokið hafa prófi við verkfræðiskóla eða teknískan framhaldsskóla, gefist kostur á að kalla sig ingeniöra. Um þessa fyrri breyt. er enginn ágreiningur, en um seinni breyt. er það að segja, að Verkfræðingafélag Íslands leggur á móti henni. Allshn. telur rétt að fara millivegin, og hefur hún lagt fram nál. á þskj. 276.

Gísli Jónsson: Herra forseti. Ég sé nú ekki, að samb. þessara laga breyti mjög miklu eða bæti úr ástandi því, sem ríkir í þessum málum. Það er rétt að vísu, sem hv. frsm. allshn. tók fram, að gr. ætti að samþykkjast og útlenda fræðiorðið „ingeniör“ ætti að falla úr l. En brtt., sem n. gerir um síðari gr. frv., getur á engan hátt bætt úr því, sem óskað er eftir af þeim mönnum, sem vildu fá l. breytt. Því að eins og kemur fram í álit hjá verkfræðingafélaginu, þá mun þetta leyfi aldrei fást. Svo að það er meira til að sýnast að breyta l. í þetta form og það kannsken veginn réttara heldur en að láta nægja að breyta l. gr., en fella 2. gr. frv. burt. — Ég mun greiða atkv. með 1. gr. frv., en á móti 2. gr. í frv. og einnig eins og n. vill orða hana samkv. brtt. á þskj. 276.

ATKVGR.

1. gr. samb. með 11 shl. atkv.

Brtt. 276, 1 samb. með 9:2 atkv.

2. gr., svo breytt, samb. með 9:2 atkv.

Brtt. 276,2 (ný 3. gr.) samb. með 9 shl. atkv. Fyrirsögn samb. án atkvgr.

Fr. vísar til 3. umr. með 10 shl. atkv.

Á 47. fundi í Ed., 11. des., var frv. tekið til 3. umr. (A. 312).

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Fr. samb. með 9:3 atkv. og afgr. til Nd.

Á 51. fundi í Nd., s.d., skýrði forseti frá, að sér hefði borizt frv. frá Ed., eftir 3. umr. þar.

Á 52. fundi í Nd., 13. des., var frv. tekið til 1. umr.

Bjarni Asgeirsson: Ég skal ekki fara mörgum orðum um þetta mál. Ég vildi aðeins vekja athygli n. á málinu, sem fær það til meðferðar. Geri ég ráð fyrir, að það verði allshn.

Ég tel, að frekari athugun þyrfti að gera á þessu máli, enn frekari athugun en gerð hefur verið í Ed. Mér skilst, að sú breyt., sem gerð er með þessu frv. á l., sé ekki nema litils háttar kákbreyt. og að það sé því ástæða til að taka málið til frekari meðferðar. Það hefur komið í ljós, síðan l. gengu í gildi, megn óánægja með löggjöfina meðal manna, sem lokið hafa prófi í þessum greinum, og það hafa komið kvartanir frá þeim mönnum með beiðni til Alp. um að breyta löggjöfinni. Ég sé ekki þá breyt., sem gerð yrði á l., sem leiðrétti á neinn hátt þá vankanta, sem eru á framkvæmd þeirra, með þeim ákvæðum, sem hér liggja fyrir. Það hefur verið reynt að bæta litils háttar úr þessu gagnvart mönnum, sem lokið hafa prófi í þessum greinum fyrir löngu, en þeir, sem síðar komu til mála, eru sama ranglætinu seldir og þeir, sem koma undir ákvæði l. samkv. þessu frv.

Það hefur komið í ljós, að þeir menn, sem samkv. þessum l. hafa fengið vald til þess að ákveða, hverjir skuli teljast fullfærir verkfræðingar, hafa neitað að viðurkenna verkfræðinga frá erlendum háskólum, ekki aðeins frá háskólum í Kanada og Bandaríkjunum, heldur öllu brezka heimsveldinu og ráðstjórnarríkjum; þeir hafa neitað að viðurkenna þá sem fullgilda verkfræðinga og setja þeim stólinn fyrir dyrnar með atvinnuréttindi hér á landi. Virðist manni það nokkuð djærft af fámennri klíku verkfræðinga að setja sig í dómarasæti yfir verkfræðikunnáttu þessara þjóða, sem ég hef upptalið, og segja fyrir, hvað megi gera og hvað megi ekki gera. Mér skilst, að það sé ótækt að fá þetta mikið vald í hendur þessum fáu mönnum, sem telja sig sjálfkjörna til að segja allt um þessi mál hér, að þeir eigi að geta lagt dóm á það, hvaða háskólar í veröldinni séu færir um að útskrifa verkfræðinga, sem færir séu til að starfa hjá okkar litlu þjóð.

Mér finnst sjálfsgagt, að sú breyt. verði gerð á löggjöfinni, að það heyrir undir Háskóla Íslands að löggilda þá háskóla, sem mega útskrifa verkfræðinga handa Íslendingum, en ekki falið þeirri fámennu verkfræðingaklíku, sem hefur komið upp hjá sér þeim félagsskap, sem allt vald hefur á himni og jörðu í þessum efnum.

Það er þetta, sem ég vil benda n. á, sem fær þetta mál til athugunar, að það er áreiðan-

lega fullkomin þörf á, að þetta mál fái rækilega athugun.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 20 shlj. atkv. og til allshn. með 20 shlj. atkv.

Á 77., 78., 79. og 80. fundi í Nd., 28. febr., 1., 4. og 5. marz, var frv. tekið til 2. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 81. fundi í Nd., 6. marz, var frv. enn tekið til 2. umr. (A. 312, n. 472, 495).

Frsm. (Garðar Þorsteinsson): Herra forseti. Þetta frv. hefur komið til allshn. þessarar hv. d., en hafði áður verið í hv. Ed. og var flutt þar af allshn. Sú n. sendi málið til umsagnar Verkfræðingafélags Íslands, og umsögn þess félags birtist í nál. frá Ed. á þskj. 276.

Það eru tvær breyt., sem í þessu frv. felast. Í 1. gr. er breyt. í því fölginn, að orðið „ingeniör“ falli burt, sem átti að vera sem þýðing á íslenzka orðinu verkfræðingur. En þetta hefur hins vegar orðið þess valdandi, að menn, sem hafa útskrifast og fengið prófskírteini sem „ingeniörar“ samkvæmt þessum l., hafa ekki haft leyfi til að nota það hér. Verkfræðingafélagið felldi á það í sínu svari að fella þetta orð burtu úr 1. gr. l., og allshn. beggja d. hafa fallið á það. En brtt., sem í frv. greinir, er að efni til það, að í l. eins og þau voru 1937 var veitt heimild til þess að veita þeim mönnum, sem höfðu stundað verkfræðistörf í 6 ár áður en l. gengu í gildi, leyfi til þess að kalla sig verkfræðinga. Félagið Tækni, en í því eru ýmsir þeirra manna, sem hafa þessa fagkunnáttu, en ekki uppfylla þessi skilyrði, fór fram á, að þessu yrði breytt, og frv. var flutt, eins og segir í grg., fyrir þeirra beiðni. Allshn. Ed. gerði brtt. við 1. gr. frv., eins og sést á þskj. 276, og er hún að efni til hin sama og frvgr., að það er hægt að fengnum meðmælum stéttarfélags verkfræðinga hér á landi að veita þeim mönnum, sem stundað höfðu verkfræðistörf fyrir 13. júní 1937, leyfi til að kalla sig verkfræðinga, enda þótt þeir fullnægi ekki prófskilyrðum þeim, sem um ræðir í l. mgr. þessarar gr. Það er sem sé um það, að þeir hafi lokið prófi í verkfræði við tekniskan háskóla, sem stéttarfélag verkfræðinga hér viðurkennir, og mér skilst, að þeir aðilar, sem hér eiga hlut að máli og fóru upphaflega fram á flutning frv., felli sig við þessa breyt. Allshn. Nd. hefur athugað frv. og mælir með því, að það verði samþ. að þessu leyti til óbreytt. Það hefur komið fram á þskj. 495 brtt. frá hv. þm. Mýr., og þær eru í því fölginn, að í stað þess, að samkv. 2., 4. og 6. gr. l. er það stéttarfélag viðkomandi aðila, sem ákveður um það, hvort telja megi þann skóla, sem maður útskrifaðist frá, fullgildan skóla, þá verði það Háskóli Íslands, sem ákveði um þetta. Þessi brtt. hefur verið lögð fyrir allshn., að visu voru ekki allir nm. mættir, en n. féllst á, að það væri eðlilegt, að það væri háskólinn, sem skyldi meta það, hvort viðkomandi erlendir skólar, sem útskrifa verkfræðinga, húsameistara og iðnfræðinga, hvort slíkir skólar uppfylli þessi skilyrði eða ekki. Það væri eðlilegra en að stétt-

arfélag verkfræðinga sem slíkt ákvæði um þetta, og það er náttúrulega þeim mun frekar ástæða til þess að fallast á það nú en 1937, þegar l. voru sett, vegna þess að nú starfar við háskólann verkfræðingadeild. Háskólinn hefur þess vegna innan sinna vébanda fagþekkingu, og að þessu leyti er því eðlilegra, að háskólinn meti þetta frekar en stéttarfélag sem slíkt. Allshn. vill þess vegna mæla með því, að þessi brtt. á þskj. 495 verði samþ.

Ég vil svo að síðustu geta þess, að það hefði verið athugandi, hvort ekki hefði átt að breyta 4. gr. l., ákvæðinu þar sem segir, að mönnum sé heimilt að kalla sig húsameistara að fengnu leyfi stéttarfélags húsameistara, ef þeir hafi stundað húsameistara-störf eigi skemur en 6 ár áður en l. þessi tóku gildi. N. hefur ekki flutt brtt. um þetta, en það kemur af því, að það hafa ekki komið fram neinar raddir um það frá þessum aðila, stéttarfélagi húsameistara, að l. yrði breytt til samræmis við það, sem félagið Tækni hefur farið fram á. En hefðu komið fram raddir um þetta og færð rök að því, að þetta væri réttlátt, hefði n. ekkert haft á móti þessu. En hún taldi óþarft að vera að taka það upp hjá sjálfri sér, úr því að þetta ákvæði virtist ekki brjóta í bág við hagsmuni þeirra manna, sem þar áttu annars hlut að máli.

Gísli Sveinsson: Herra forseti. Ég skal ekki teifa þetta mál. En úr því að það er hér á ferðinni, komið frá Ed., þykir mér hlýða að segja um það nokkur orð. En í rauninni finnst mér ekki gangur þess hér á hæstv. Alp. vel skynsamlegur að sumu leyti. Það er þó ekki að því leyti til, að ég hafi ekki frá upphafi séð, að nokkurt misrétti hafi átt sér stað í þessum efnun, sem l. frá 1937 voru völd að, að sumir þeirra manna, sem áður voru tilkominir sem verkfræðingar úr hinum og öðrum skólum, voru nú aðskildir í tvo hópa, heldur hitt, að mér hefur virzt, að hér sé í rauninni farið fram á of litið. Ég minnst þess, að ég hafði nokkur afskipti af málinu 1937 og var eins konar milligöngumaður á milli þessara stofnana, sem komu þessu af stað, en það voru stéttarfélög þessara fræðimanna. Og var frá upphafi ásteytingarsteinn hér á Alp., að hér var gert svo upp á milli manna og erlendra fræðistofnana, að að mínum dómi náði það ekki nokkurri átt. Nú voru l. samþ. í fullu trausti þess, og ég get bezt um það borið, að það traust kom af því, að það var fengið loforð frá þessum stéttarfélögum um, að þau tækju þannig á málinu, að þeir, sem stundað höfðu verkfræðistörf, voru komnir inn í landið og höfðu tekið próf frá tekniskum háskóla annars staðar og höfðu réttindi sem „ingeniörar“, þeir áttu að verða jafnrétttháir og verkfræðingar og þeim yrði ekki hnaskað á einn eða annan hátt, heldur teknir inn í lög-gjöfina. En tilefnið til þess, að félagsskapurinn notaði þetta heiti, mun vera það, að í l. gr. l. var til glöggvunar sett innan sviga orðið „ingeniör“, eins og í 3. gr. var sett á eftir „húsameistari“ orðið „arkitekt.“ Þess vegna er það óskiljanlegt, að það skuli eiga að breyta þessu,

það megi ekki standa „ingeniör“, því að það áhræfir ekkert atriði, því að þeir menn voru komnir til áður en l. gengu í gildi. Það er algerlega formlegt tilefni, að þessir menn standa í þessari gr. En mér virtist skörin færast upp í bekkinn, þegar það kom fram í blaði verkfræðingafélagsins, að verkfræðingar, sem komu frá Politekniska háskólanum í Kaupmannahöfn, ættu að vera settir skör lægra en verkfræðingar frá öðrum tekniskum háskólum. Og þýzkir verkfræðingar, sem höfðu próf frá tekniskum háskólum í Þýzkalandi, eins og þeir væru ekki jafnfærir til þess hér á Íslandi að vera verkfræðingar, þó að þeir nefndust „ingeniörar“? En hvað um það, þessu félagi var treyst til að framkvæma þetta. Og viðvíkjandi því, sem hv. frsm. sagði, að það væri ekkert á móti því að fá húsameistarafélagið líka, þá kemur það til af þessu, að í framkvæmdinni var það svo, að allir húsameistarar voru teknir inn, en verkfræðingafélagið þrjózkaðist við það, og út af þessu varð rekistefnan. Það var reynt að fá félagið til að breyta hátterni sínu og taka þessa menn inn, en það fékkst ekki. Og þessir menn reyndu að fá ríkisstj. og Alþ. til að breyta þessu þannig, að þeir væru réttbornir, en það fékkst ekki. Hvorki stj. né þing treysti sér til að bera þetta fram, svo að þeir kæmu þessu inn, og við það hefur setið. Nú koma þessir menn og vilja fá þessa leiðréttingu, en mér finnst þetta vera svo litilfjórlegt, það er ennþá komið undir stéttarfélagi verkfræðinga, hvort þeir mega heita þetta. Mér finnst óskiljanlegt að vera að sleppa úr orðinu „ingeniör“, þegar í 3. gr. l. stendur áfram „arkitekt“. Þetta er í samræmi við málvenju annars staðar í löndum, og það á að gilda það sama hér. Verkfræðingur er í rauninni þýðing á „ingeniör“ og „húsameistari“ þýðing á „arkitekt“. Þetta er komið inn í málið. Eg vildi láta þessi orð falla til þess að þeir hv. alþm. og aðrir, sem ekki eru kunnugir þessu máli, færu nær um það, að það er ekki að ófyrirsynju að líða hér til. En ef það er málhreinsum að sleppa þessu „ingeniör“, þá á líka að taka 3. gr.

Ég er samþykktur brtt. hv. þm. Mýr. um það, að í stað stéttarfélags verkfræðinga komi Háskóli Íslands, því að það er öruggast, þá þurfa menn ekki að kvarta. Háskólinn ætti að geta gefið úrskurð án tillits til hagsmuna einstaklinga eða félaga.

Samgmrh. (Emil Jónsson): Ég hafði ekki ætlað mér að taka til máls í þessu máli, en hv. síðasti ræðumaður gaf mér tilefni. Eg vil þá fyrst út af því frv., sem hér liggur fyrir, segja það, að ég get eftir atvikum verið því samþykktur. Þarna er um nokkra réttindaaukningu að ræða frá því, sem er, og að sumu leyti leiðréttingu.

Út af brtt. á þskj. 495, frá hv. þm. Mýr., sem fer í þá átt, að Háskóli Íslands í stað stéttarfélags verkfræðinga skuli meta það, hverjir komi til greina, þegar þessi starfsheiti eru veitt, vil ég segja það, að frá sjónarmiði almennings, þá má segja, að það sé möguleikar fyrir því, að það mat sé fullkomlega hlutlaust, þó að ég

hins vegar hafi aldrei reynt annað en að mat stéttarfélags þessara manna hafi einnig verið það. Þess vegna væri ég ekkert hræddur um það, þó að þetta væri áfram í lögunum. En það var ræða hv. 10. landsk. þm., sem gaf mér tilefni til að standa hér upp og þá sérstaklega það, að það hafi verið nokkrir verkfræðingar, sem hafi haldið því fram í stéttarfélagsblaði sínu, að tekniska háskóla ætti að setja skör lægra en aðra háskóla. Þetta er fjarri öllum sanni og hefur aldrei komið fram hjá þeim. Því hefur verið haldið fram af Verkfræðingafélagi Íslands allt síðan þessi l. voru sett, að þeir menn kæmu til álita að mega kalla sig verkfræðinga, sem hefðu próf frá tekniskum háskóla, hvar sem væri, en ekki aðrir.

Hv. þm. sagði, að orðið „ingeniör“ væri þýðing eða svaraði nokkurn veginn til hins íslenska heitis verkfræðingur. En það er ekki nema að nokkru leyti rétt. „Ingeniörar“ eru kallaðir ýmsir menn erlendis, sem ekkert háskólapróf hafa, en hafa full réttindi til þess að kalla sig þessu nafni og hafa fengið á því lagalega staðfestingu. Hinir, sem háskólamenntu hafa, hafa fengið viðbót eða skammstöfun, sem sýnir, að þeir eru frá tekniskum háskóla. Hv. þm. ruglar þessu saman, tekniskum skólum og tekniskum háskólum. Það er það, sem Verkfræðingafélag Íslands er á móti, að menn, sem ekki hafa háskólapróf í verkfræði, fái leyfi til að kalla sig þessu starfsheiti.

Annað hef ég ekki að segja um málið, samþykkt frv. og brtt. En ég vildi aðeins láta koma fram þessa aths. út af ræðu hv. 10. landsk. þm. að gefnu tilefni.

Gísli Sveinsson: Ég sé enga ástæðu til að fara út í deilu um þetta, ég skýrði aðeins frá því, sem mér var kunnugt af reynslunni, ekki aðeins að forminu til, heldur af því, að ég hafði með þetta mál að gera og talaði mikið við stjórn verkfræðingafélagsins, sem gaf yfirlýsingu um það, að hún mundi breyta þessu á þann veg, að þessi hópur manna yrði tekinn með sambærilega við það, sem löggjöf yfirleitt liður. Þegar einhver nýmæli varðandi atvinnugrein eru sett í l. sem skilyrði fyrir einhverju, þá sé litið til þess, hverjir hafi stundað þessi störf fullum fetum áður. Þetta gerðist, eins og ég sagði, orðalaust, því að stjórn húsameistarafélagsins meira að segja tók þetta, sem boðið var, en verkfræðingafélagið þrjózkaðist við það næsta ár, og var mikill órói uppi og miklar samninga-umleitanir fóru fram. En þær málaleitanir fengu enga niðurstöðu, vegna þess að ríkisstj. treysti sér ekki til að færa slíkt fram vegna mótmæla félagsins.

Ég fullyrði, að orðið „ingeniör“ samsvarar orðinu „verkfræðingur“ á íslenzku.

Annars geri ég enga rellu út af þessu, en það verður að skapast svo sem lagaákvæði mæla fyrir.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 82., 83., 84. og 85. fundi í Nd., 7., 8., 11. og 12. marz, var frv. tekið til frh. 2. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 86. fundi í Nd., 13. marz, var fram haldið
2. umr. um frv.

ATKVGGR.

1. gr. samþ. með 20 shlj. atkv.

Brtt. 495,1.a samþ. með 12:6 atkv., að viðhöfðu
nafnakalli, og sögðu

já: PZ, PP, SkG, StJSt, SvBH, ÞB, GP, GSv,
GTh, HB, JS, JörB.

nei: SigfS, SG, SEH, STh, EOI, JJós.

IJós, EmJ, IngJ, BG greiddu ekki atkv.

13 þm. (ÓTh, PO, SB, SK, SP, ÁkJ, ÁÁ, BÅ,
BK, EystJ, FJ, HelgJ, JPálm) fjarstaddir.

Brtt. 495,1.b samþ. með 18 shlj. atkv.

2. gr., svo breytt, samþ. með 18 shlj. atkv.

Brtt. 495,2 (2 nýjar gr., verða 3. og 4. gr.)
samþ. með 18:1 atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

3. gr. (verður 5. gr.) samþ. með 19 shlj. atkv.

Frv. vísað til 3. umr. með 19 shlj. atkv.

Á 88. fundi í Nd., 15. marz, var frv. tekið til 3.
umr. (A. 550).

Enginn tók til máls.

ATKVGGR.

Frv. samþ. með 18:1 atkv. og endursent Ed.

Á 87. fundi í Ed., 19. marz, skýrði forseti frá,
að sér hefði borizt frv. frá Nd., eftir 3. umr. þar.
Á sama fundi var frv. tekið til einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá, og var það ekki
á dagskrá tekið framur.

51. Byggingarlánasjóður.

Á 20. fundi í Ed., 2. nóv., var útbýtt:

Frv. til laga um byggingarlánasjóð (þmfrv.,
A. 71).

Á 21. fundi í Ed., 6. nóv., var frv. tekið til 1.
umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 23. fundi í Ed., s. d., var frv. aftur tekið til
1. umr.

Frv. of seint fram komið. — Deildin leyfði
með 11 shlj. atkv., að það yrði tekið til með-
ferðar.

Flm. (Hermann Jónasson): Það hefur
komið fram, að full þörf er á þessu ákvæði, og
það horfir áreiðanlega til bóta.

Ég hef þá rakið þá nýbreytni, sem felst í
þessu frv. Það eru lægri vextir fyrir lántaka,
það eru meiri fjárráð sjóðsins en áður, teikni-
stofa fyrir sjóðinn og réttur hans til innflutn-
ings á byggingarefni. Ég er ekki í vafa um, ef
frv. verður að lögum, á það eftir að bæta mikið
um í kaupstöðum og þorpum, en það eru einkum
þau svæði sem þetta frv. nær til. Ég vil jafn-
framt upplýsa, að þetta frv. er miðað við þá
Alpt. 1945. C. (64. löggjafarþing).

reynslu, sem fengizt hefur í sambandi við verka-
mannabústaði og samvinnubústaði, og samið af
mönnum, sem hafa haft með þau mál að gera.
En það hefur líka verið að nokkru sniðið eftir
sænskri löggjöf um þetta efni, sem þar hefur
reynzt mjög vel. Mér dettur ekki í hug að
halda því fram, að frv. sé í engu ábótavant,
heldur er ég fullviss, ef deildin og Alþingi vilja
yfirvega það, má bæta það mikið, því að betur
sjá augu en auga.

Ég vil einkum benda á, ef frv. færi í aðra
nefnd en félmn., eins og ég hef ætlað til, t. d.
fjhn., þyrfti að lagfæra 9. gr. frv. — Ég mun nú
ekki lengja mál mitt meir við þessa umr., en
óska, að málinu verði vísað til 2. umr. og
félagsmálanefndar.

Félags- og dómsmrh. (Finnur Jónsson): Ríkis-
stj. hefur haft með höndum gagngerða endur-
skoðun á byggingarmálunum og leitað samvinnu
við ýmsa aðila, eins og stjórn verkamannabú-
staðanna og bæjarstjórnir víða á landinu, og
fengið tillögur um þessi mál. Undanfarið hefur
verið unnið úr þessum tillögum, og má heita
lokið að semja lagabálk. Ég geri ráð fyrir, að
lagafrv. þetta verði lagt fyrir Alþingi. Ég hygg,
að þetta frv. geti verið kafli í þessu nýja frv.,
en það mun verða allmiklu viðtækara.

Ég er sammála hv. þm. Str. um það, að lögin
um verkamannabústaði, sem í gildi hafa verið,
hafa reynzt vel, og læt í ljós ánægju mína yfir
áhuga þeim, sem hér kemur fram um bætur í
húsnæðismálunum, og vona, að það sé ekki
eingöngu vegna væntanlegra kosninga, heldur
til þess að bæta úr því ástandi, sem í þessum
málum ríkir. Má vera, að þetta frv. bæti nokkuð
úr, en frv. það, sem fram mun koma, er allmiklu
viðtækara, og kæmist það gegnum þingið, ætti
allgöð lausn að fást varðandi þessi mál.

Lögin um verkamannabústaði voru upphaf-
lega sett af Alþf. og Framsf., og var það göð
úrbot fyrir 2 til 3 árum, en þá voru vextir
ákveðnir 4%. Vegna hins slíxandi byggingar-
kostnaðar er þetta nú allmikill baggi, þegar
upphæðin skal borgast á einum mannsaldri.
Heppilegra væri að lengja þennan lántíma, eins
og nú tíðkast út um heim, t. d. í Ameríku. Þetta
ásamt aukningu sjóðsins ætti að leysa þetta
vandamál á heppilegan hátt. Ég sé ekki ástæðu
til þess að fjölyrða um þetta, en vænti, að það
verði tekið nánar til athugunar, áður en Alþingi
lýkur.

Flm. (Hermann Jónasson): Þessi ræða gefur
mér tilefni til þess að lýsa yfir ánægju minni
yfir þeim undirbúningi, sem ráðh. skýrði frá.
Út af því, sem hæstv. ráðh. sagði um kosningar
í þessu sambandi, þá hefur það komið til umr.
í bæjarstjórnarbaráttunni, en mun vonandi ekki
hafa nein spillandi áhrif á það hér. Flokkur sá,
er ég tilheyri, hefur beitt sér fyrir l. um verka-
mannabústaði og samvinnufélagabústaði, og
mun hann styðja þetta mál, sem verður byggt á
bæði erlendri og innlendri reynslu. Ég ætla
aðeins að minnst á í þessu sambandi, að við
þá samvinnubústaði — 40 íbúðir —, sem nú eru
í undirbúningi, kostaði teikningin 40 þús. kr.

Byggingarlánasjóður. — Æskulýðshöll í Reykjavík. — Vegalagabreyting (frv. ÞÞ og GJ).

En eftirlitið með framkvæmdum kostar 240 þús. kr., og þó er sagt, að það sé svo lágt, að maðurinn, sem tók þetta að sér fyrir þetta verð, átti eins von á því að verða kærður fyrir, hvað hann tók þetta að sér fyrir lítið. Þegar því járnateikningar eru teknar með, er þessi undirbúningskostnaður kominn upp í 300 þús. krónur. Ég minnst á þetta til þess að sýna, að frv. er knúð fram af beinni þörf. Lögin eiga að gera einstaklingum kleift að byggja og um leið að bæta úr hinu hræðilega ástandi, sem nú ríkir og hefur skapast af húsaleigulögunum, eins og alltaf, þegar slík lög standa lengi.

Ég þakka fyrir hinar góðu undirtektir, sem frv. hefur fengið, og ég er að sjálfsögðu fús til samvinnu um þessi mál. — Ég óska svo, að málinu verði vísað til 2. umr.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 9 shlj. atkv. og til heilbr.- og félmn. með 9 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið fram.

52. Æskulýðshöll í Reykjavík.

Á 21. fundi í Ed., 6. nóv., var útbýtt:

Frv. til l. um æskulýðshöll í Reykjavík (þmfrv., A. 102).

Á 25. fundi í Ed., 8. nóv., var frv. tekið til 1. umr.

Frv. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 10 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

Flm. (Bjarni Benediktsson): Herra forseti. Mál þetta var til meðferðar í hv. d. á síðasta Alþ. og var afgr. þaðan til Nd., þar sem það dagaði uppi. Hef ég nú tekið það upp að nýju og vona, að því verði vel tekið í hv. d., þar eð hér er um gamlan kunningja að ræða.

Ég vil svo leggja til, að frv. verði vísað til 2. umr. og allshn.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 9 shlj. atkv. og til allshn. með 10 shlj. atkv.

Á 31. fundi í Ed., 15. nóv., var frv. tekið til 2. umr. (A. 102, n. 139).

Frsm. (Bjarni Benediktsson): Herra forseti. Frv. þetta var afgr. með sama hætti og það nú liggur fyrir úr þessari hv. þd. í fyrra til hv. Nd., en dagaði þar uppi. Nú er frv. komið fram að nýju, og n. hefur athugað það og sá enga ástæðu til að breyta því frá því formi, er hv. Ed. samþ. það í fyrra. Allshn. leggur því til, að frv. verði samþ. óbreytt út úr deildinni.

Bernharð Stefánsson: Herra forseti. Eins og sést á nál. á þskj. 139, hef ég skrifað undir það

með fyrirvara. Þessi fyrirvari minn gildir þó á engan hátt það, að ég vilji ekki fylgja þessu máli eða að ég vilji setja fótinn fyrir það á nokkurn hátt. Frv. er nú borið fram í þeirri mynd, sem það var samþ. hér í hv. d. í fyrra. Í fyrstunni var það borið fram á nokkurn annan hátt en það var samþ., þó að þar væri ekki stórvægilegur munur á, og þær breyt., sem gerðar voru á frv. í fyrra, gengu einmitt í þá átt, sem ég óskaði. Þess vegna er það, að þó að ég hafi skrifað undir nál. með fyrirvara, þá gildir það á engan hátt málið eins og það liggur hér fyrir. En það er víðar æskulýður en í Reykjavík. Og þó að ég viðurkenni það fúslega, að þörfin muni vera mest hér í Reykjavík til þeirra aðgerða, sem frv. gerir ráð fyrir, þá kynni þó að vera ástæða til fyrir ríkið að styðja svipaðar framkvæmdir víðar á landinu vegna æskulýðsins. Og fyrirvari minn gildir þá það, að ég vil áskilja mér allan rétt til þess að styðja slíkar till., ef fram kynnu að koma, annaðhvort sem sjálfstæðar till. eða þótt þær væru sem brtt. við þetta frv.

Fleira hef ég ekki fram að taka.

Ég mun að sjálfsögðu fylgja frv.

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 10 shlj. atkv.

2.—6. gr. samþ. með 10 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frv. vísað til 3. umr. með 10 shlj. atkv.

Á 33. fundi í Ed., 19. nóv., var frv. tekið til 3. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. samþ. með 9 shlj. atkv. og afgr. til Nd.

Á 35. fundi í Nd., s. d., skýrði forseti frá, að sér hefði borið frv. frá Ed., eftir 3. umr. þar.

Á 36. fundi í Nd., 21. nóv., var frv. tekið til 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 37. fundi í Nd., 22. nóv., var frv. aftur tekið til 1. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 22 shlj. atkv. og til allshn. með 17:7 atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið fram.

53. Vegalagabreyting (frv. ÞÞ og GJ).

Á 24. fundi í Ed., 7. nóv., var útbýtt:

Frv. til l. um breyt. á l. nr. 37 7. apríl 1943, um breyt. á vegalögum, nr. 101 19. júní 1933 (þmfrv., A. 103).

Á 26. fundi í Ed., 9. nóv., var frv. tekið til 1. umr.

Fr. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 11 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

Flm. (Þorsteinn Þorsteinsson): Herra forseti. Frv. þetta er þannig til orðið, að okkur flm. þess þótti tímabært að bæta vegum í þjóðvegatölu í sýslum okkar. Reyndar mun meðflm. minn gera grein fyrir sínum vegum og skoðun á þessu máli. En við töldum, að sýslur þær, sem hér um ræðir og lagt er til, að vegir verði teknir í þjóðvegatölu í, hafi orðið afskiptar við fyrri úthlutanir í slíkum efnun. Þegar úthlutað var þessum réttindum til nærri hverrar einustu sýslu landsins árið 1933, þá fékk Dalasýsla ekki nema smávægar spotta. Þannig hefur Dalasýsla orðið frekar afskipt. Og sérstaklega kom til orða, að einn vegur yrði tekinn í þjóðvegatölu við síðustu breyt. á vegal., Haukadalsvegur, en samgmn. taldi þá ekki hægt að fullu að fullnægja vegabeðni sýslunnar, svo að hann komst ekki þá í þjóðvegatölu. — Ég tel hina mestu nauðsyn á því að fá þennan veg í þjóðvegatölu. Bændur hafa verið að fást við það á eigin spýtur að gera við verstu torfærurnar á þeim vegi og auðvitað gengið hægt.

Um Laugaveg, undir B-lið, ef það að segja, að sá vegur liggur til skóla- og samkomustaðar héraðsins, og er sjálfsagt, að hann komist einnig í þjóðvegatölu, en hann er órستuttur, og mundi vegur sá verða fljótlagður.

Um þriðja veginn er ekkert sérstakt að segja, fremur en aðra vegi, sem nú á tímum eru teknir í þjóðvegatölu. Hann liggur upp þéttbyggðan dal og svo eftir svokölluðum Hvammsdal, að Sælingsdalsheiði, sem skilur á milli Hvammsfjarðar- og Gilsfjarðarbyggðanna, og er mjög gott að létta undir með þessu byggðarlagi og geta fengið þennan veg einnig í þjóðvegatölu.

Gísli Jónsson: Herra forseti. Ég hef hér á þskj. 103 gerzt meðflm. að frv. með hv. þm. Dal. Ég hef lagt til hér, að í þjóðvegatölu verði teknir 3 vegir.

Fyrst er það Suðurfjarðavegur, sem lagt var til árið 1942, að tekinn yrði upp í þjóðvegatölu, en þá náði það ekki fram að ganga. Suðurfjarðarhreppur hefur aðeins fengið tekinn í þjóðvegatölu sem svarar eins kílómetra vegar af vegum, sem í hreppnum eru. Og borið saman við aðra hreppa á landinu, þá er það svo lítið, en þörfin hins vegar mjög aðkallandi, að hreppurinn hefur í þessu efni farið mjög varhluta samanborið við aðrar sveitir landsins, þar sem á Bildudal búa um 500 manns, sem þurfa að hafa beint samband við sveitina inn eftir, bæði um mjólkurflutninga og önnur viðskipti, auk þess sem ætlað er til, að þessi vegur sé upphaf að vegi frá Bildudal til Barðastrandar, til þess að stytta leiðina að aðalvegakerfi landsins. En verði hann ekki lagður þá leið, munu Bilddælingar jafnan þurfa að fara yfir þrjá fjallgarða til þess að fara til Barðastrandar. Sér hver maður, hve óviðunandi slíkt er í framtíðinni að hafa þann hátt á þeim málum. Ég vænti því, að hv.

samgmn., sem fær þetta mál til meðferðar, leggi til, að þessi vegur verði tekinn í þjóðvegatölu á þessu þingi.

Um Rauðasandsveg er það að segja, að þessi vegur var tekinn í þjóðvegatölu í tíð fyrrv. þm. Barð., Bergs Jónssonar, hlutinn frá Hvalskeri að Saurbæ. Nú er síðan kominn í þjóðvegatölu kaflinn frá Patreksfirði inn Roknadalshlíð yfir Kleifaheiði og suður á Barðaströnd, og fer sá vegur fram hjá Ósá, sem í frv. er getið, við Patreksfjörð. Nú er bráðnauðsynlegt, að þessi þjóðvegur frá Hvalskeri að Rauðasandi verði tengdur við þjóðveginn við Patreksfjörð, sumpart til þess að hafa þjóðveg samanhangandi þarna og sumpart vegna þess, að það er alveg óhjákvæmilegt, að þessi hluti sé tengdur saman til þess að afla Patreksfirði mjólkurafurða frá Rauðasandi. En ástandið í þessum málum þarna er þannig nú, að Patreksfjörður, sem hefur nærri 800 manns, er í bókstaflegu mjólkurhungri allt árið um kring, þannig að ég þekki engan stað á landinu, þar sem ástandið er jafnslæmt í þessu efni. Hins vegar eru á Rauðasandi blómlegar jarðir með véltek tún. En það er ekki hægt að koma mjólkurvörum til Patreksfjarðar nema með mjög ærnum kostnaði, vegna þess að mjólkurflutningur þaðan er bæði yfir land og sjó, þar til þessi vegur er fullgerður. Og hef ég þá talið nauðsynlegt, að vegurinn verði látinn liggja fram að Naustabrekku, fram með hinum blómlegu býlum á Rauðasandi, svo að þau geti í framtíðinni haft aðstöðu til þess að safna þar saman mjólk og koma henni á þann markað, sem biður eftir að geta fengið hana. Ég vænti því einnig, að hv. samgmn. mæli með því, að þessi vegur verði tekinn í þjóðvegatölu.

Þriðji vegurinn, sem ég legg til, að verði tekinn í þjóðvegatölu, er Örylgshafnarvegur, og er hann frá Hvalskeri um Sauðlauksdal að Hnjóti í Örylgshöfn. En nú er vegur kominn í þjóðvegatölu frá Hvalskeri að Saurbæ. En í Sauðlauksdal á að setja upp í náinni framtíð heimavistar-skóla fyrir allan hreppinn. En í Örylgshöfn er blómleg byggð, sem nú flytur mjólk til Patreksfjarðar, en sá flutningur er svo háður veðrum og vindum, að mjög oft verður að koma mjólkinni á þann hátt að nota skotlínu til þess að koma mjólkinni milli báts og lands til þess að hægt sé að koma henni yfir fjörðinn. Þess vegna hef ég flutt beiðni um það, að þessir vegir verði teknir í þjóðvegatölu.

Ég vænti þess, að lokinni þessari umr., að frv. þessu verði vísað til hv. samgmn. og að hún taki þannig þessi mál í heild, að þessir 3 vegir, ásamt þeim, sem hv. þm. Dal. gerir till. um, verði teknir inn í vegal. á þessu þingi.

ATKVGR.

Fr. vísað til 2. umr. með 11 shlj. atkv. og til samgmn. með 10 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið fram.

54. Brúargerðir (frv. GJ).

Á 24. fundi í Ed., 7. nóv., var útbýtt:

Fr. til l. um breyt. á l. nr. 30 2. apríl 1943, um breyt. á l. nr. 32 23. júní 1932 um brúargerðir (þmfrv., A. 104).

Á 26. fundi í Ed., 9. nóv., var frv. tekið til l. umr.

Fr. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 10 shl. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

Flm. (Gísli Jónsson): Ég hef hér á þskj. 104 flutt frv. um, að tekin verði upp á brúal, brú yfir Hvestuvaðal í Ketildalahreppi í Arnarfirði. Vegurinn þarna var tekinn í þjóðvegatölu 1943, en af vangá var brúin þarna ekki tekin inn á brúal, sem einnig var breytt á því ári. Er því nauðsynlegt, að þetta verði leiðrétt nú, og vænti ég þess, að samgm., sem fær þetta mál til meðferðar, fallist á, að þessi leiðrétting verði gerð á brúalögnum.

Ég sé ekki ástæðu til þess að segja meira um þetta mál á þessu stigi, en óska, að frv. verði, að lokinni þessari umr., vísað til hv. samgm.

ATKVGR.

Fr. vísað til 2. umr. með 10 shl. atkv. og til samgm. með 10 shl. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið fram.

55. Útsvör.

Á 28. fundi í Ed., 12. nóv., var útbýtt:

Fr. til l. um breyt. á l. nr. 106 23. júní 1936, um útsvör (þmfrv., A. 135).

Á 30. fundi í Ed., 14. nóv., var frv. tekið til l. umr.

Fr. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 9 shl. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

Flm. (Gísli Jónsson): Herra forseti. Eins og bent er á í grg. þessa frv., var málið borið fram á síðasta Alþ. og fékk þá afgreiðslu, að því var vísað frá með rökst. dagskrá. Eins og sést í grg., var það gert í trausti þess, að ríkisstj. léti athuga l. um útsvör og koma m. a. á þeim breyt., sem frv. gerði ráð fyrir, ef tiltækilegt þætti. Nú hefur ekkert heyrzt frá ríkisstj. um þetta mál. En málið er svo aðkallandi fyrir viðkomandi héruð, að það verður ekki beðið eftir því lengur að fá nokkra réttlætingu á þessu máli. Og þess vegna er þetta frv. fram komið.

Það hefur fallið hæstaréttardómur í máli, þar sem félag, sem hefur allan rekstur sinn norður í Strandasýslu, var gert útsvarsskyldt hér í Reykjavík, vegna þess að félagsstjórnin er búsett hér. Það er vitað, að þetta fyrirtæki rekur stórkostlegan iðnað í héraðinu, þar á meðal

síldarbræðslustöð. Og þessi atvinnurekstur er í raun og veru alls ekki rekinn úr Reykjavík, heldur er hann rekinn á hafinu. Hér er aðeins um að ræða einn togara, sem félagið átti og rak að sjálfsögðu með sínum fyrirtækjum. Afliann lagði fyrirtækið ekki á land hér, heldur í útlöndum. En í niðurstöðum hæstaréttar á þetta félag að greiða mjög hátt útsvar til Reykjavíkurbæjar, því að heimilisstaður félagsstjórnarinnar er hér.

Það stendur nokkurn veginn eins á um fyrirtæki vestur í Bildudal. Fyrirtækið á þar allar sínar fasteignir og hefur þar allan sinn rekstur að öðru leyti en því, að skip þess fara um höfin og selja afla sinn í útlöndum, eins og önnur skip. Hins vegar er fyrirtækinu nú gert skyldt að greiða útsvar í Reykjavík samkv. hæstaréttardómi í máli Djúpuvíkur, vegna þess að félagsstjórnin er búsett hér. Einnig hefur verið lagt hátt útsvar á fyrirtækið þar, sem það á heima. Afleiðingin hefur því orðið sú, að s. l. tvö ár hefur hvorki Suðurfjarðahreppur né Reykjavíkurbær fengið útsvarsupphæðirnar greiddar, þar sem málið hefur staðið fyrir dómstólunum og áraskipti þangað til dómur fellur um það. Það er því ekki hægt að skera úr því á þann veg, því að það veldur miklum erfiðleikum fyrir Suðurfjarðahrepp, þar sem hann byggir aðaltekjur sínar á þessum stofni. L. verða að skera úr um það, hvar og hvernig þessi gjöld eiga að fara fram. Vitanlega kemur ekki til mála, að félögin greiði tvöfalt útsvar, þótt þau eigi heima á öðrum stað en stjórn félagsins. Ef þetta er ekki tekið skýrt fram í l., mundi sama ástand skapast í hvert skipti, sem stór fyrirtæki flytja frá einum stað til annars, nema stjórnin flytti með fyrirtækinu eða það skipti um stjórn. Nú er von á mörgum nýjum skipum inn í landið. Og það er einmitt mjög líklegt, að þetta ástand skapist, því að vel má vera, að stjórnir þessara félaga sitji hér að mestu leyti, þótt atvinnureksturinn sé rekinn annars staðar. Og ef þessu er ekki breytt, þá sé ég ekki annað en það girði fyrir það, að hægt sé að dreifa atvinnutækjunum út um landið, eins og þó er ætlunin til þess að fyrirbyggja, að allir landsmenn flytji á fáum árum til Reykjavíkur og skapi þannig hreint öngþveiti í bænum fyrir yfirvöldin, sem eiga að ráða m. a. fram úr húsnaðisvandrunum. Þetta er því hagsmunamál Reykjavíkur.

Í 2. gr. frv. er flutt brtt. þess efnis, að ekki skuli skipt útsvari milli sveitarfélaga, ef þau eru innan sama sýslufélags. Reynslan hefur sýnt, að það hefur vakið mjög mikla úlfúð, þegar hrepparnir hafa verið að heimta útsvar hver af öðrum. Ég hefði talið eðlilegast, að félögin greiddu útsvar þar, sem þau eiga heima, og hvergi annars staðar. En þar sem ég er ekki viss um, að það fengi fylgi, vil ég ekki setja það eða annað inn í frv., sem torveldar það, að aðaltilganginum verði náð.

Þegar þau ákvæði voru lätin í l., að greiða skyldi útsvar þar, sem maðurinn fengi atvinnu, var það gert á þeim árum, þegar atvinnuleysi ríkti og menn fóru úr ýmsum sveitahéruðum til að leita sér atvinnu, aðallega til Reykjavíkur og stærri staða. Á þennan hátt var tekin

nokkur atvinna frá kaupstaðabúum, sem svo aftur var greiddur atvinnuleysisstyrkur. En nú er þetta allt breytt. Nú getur hvorki Reykjavík né aðrir kaupstaðir uppfyllt eftirspurnina eftir vinnuafli, nema að fá stórkostlegt aðstreymi frá sveitunum. Og liggur nú við, að fámennir hreppar falli í auðn af þessum sökum. Niðurstaðan verður því sú, að hrepparnir missa ekki aðeins vinnuafli þessara manna úr héraðinu, þeir fá ekki heldur útsvarsgreiðslur frá þeim.

Ég vænti, að sú n., sem fær þetta mál til meðferðar, vilji sýna því fullan skilning og setja sig ekki aðallega inn í hagsmuni kaupstaðanna, heldur einnig inn í hagsmuni þeirra manna, sem skórinna kreppir mest að í þessu efni, eins og raun ber vitni um.

Vildi ég svo mælast til, að frv. verði vísað til heilbr.- og félmn. Ég sé ekki betur en þetta mál eigi þar heima, því að þetta er hreint félagsmál.

Bjarni Benediktsson: Því miður hef ég ekki heyrt annað af ræðu hv. frsm. en það, að hann leggur til, að frv. verði vísað til heilbr.- og félmn. Ég tel, að málið heyrir ekki undir þá n., heldur allshn. Samkv. fastri þingvenju hefur allshn. ætíð fjallað um þessi mál. Og það er fjarlægst, að þetta mál heyrir undir heilbrigðismál eða nokkuð því líkt.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 11 shlj. atkv.

Flm. (Gísli Jónsson): Ég tek aftur till. mína um að vísa málinu til heilbr.- og félagsmála-nefndar.

Frv. vísað til allshn. með 10 shlj. atkv.

Á 49. fundi í Ed., 14. des., var frv. tekið til 2. umr. (A. 135, n. 284).

Frsm. (Steingrímur Aðalsteinsson): Herra forseti. Flm. málsins hefur óskað eftir því við mig, að málið yrði ekki afrg. nú vegna þess, hve fáir eru mættir í d. Ég vildi aðeins láta afgreiða málið, af því að tími vannst til, en sé þó ekki ástæða til annars en verða við þeirri ósk og vil taka undir, að málinu verði frestað og að það verði tekið út af dagskrá.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 50. og 60. fundi í Ed., 17. des. og 14. febr., var frv. enn tekið til 2. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 67. fundi í Ed., 19. febr., var frv. enn tekið til 2. umr.

Frsm. (Steingrímur Aðalsteinsson): Herra forseti. Það er nokkuð langt síðan nál. var gefið út um þetta mál, en það var samkvæmt ósk flm., að málið var ekki afrg. fyrir þingfrestun, þar sem hann vildi biða eftir till. þeirrar nefndar, sem stjórn sambands ísl. sveitarfélaga hefur skipað til að fjalla um framkvæmd útsvarslaganna.

Eins og greinargerð frv. ber með sér, flutti þm. Barð. frv. svipaðs efnis á síðasta Alþingi, og

var því vísað frá með rökst. dagskrá og falið ríkisstj. til athugunar. Allshn. leit svo á þá, að æskilegt væri, að heildarendurskoðun viðkomandi laga færi fram, en þetta eina atriði yrði ekki tekið út úr. Nú hefur n. tekið sömu afstöðu. Hún aflaði sér upplýsinga um það hjá félmrh., hvenær endurskoðun þessara laga yrði látin fara fram, og í bréfi frá hæstv. ráðh. er tilkynnt, að samband ísl. sveitarfélaga hafi þetta í undirbúningi. Að fengnum þessum upplýsingum áleit n., að ekki yrði svo langt að biða allsherjar endurskoðunar, að rétt væri að láta þetta atriði biða þangað til, og hneigðist að því að afgreiða málið með svohljóðandi rökstuddri dagskrá, með leyfi hæstv. forseta: [sjá þskj. 284].

Nú hefur sú breyting á orðið síðan nál. var gefið út, að samkomudegi Alþingis hefur verið frestað frá 15. febr. til hausts. Mér er ekki kunnugt um, hvaða áhrif þetta kann að hafa, en ef til vill orsakar það, að málið nær ekki afgreiðslu á þessum vetri. En þar sem hæstv. félmrh. er nú staddur hér í deildinni, má vera, að hann geti gefið upplýsingar um, hvað liður um tillögur frá áðurumgetinni nefnd. Ég vænti, að hv. flm. geti sætt sig við þessa afgreiðslu málsins, jafnvel þótt það drægist til hausts, að fullnaðarafgreiðsla fengist.

Félags- og dómsmrh. (Finnur Jónsson): Herra forseti. Ráðuneytinu hefur nýlega borizt till. frá þeirri n., sem getið er í nál., en þær till. eru þó ekki eins viðtækar og búizt hafði verið við, og koma ekki inn á skiptingu útsvara á milli héraða eða sveitarfélaga og þarf þess vegna að gera sérstakar ráðstafanir, ef endurskoðun þessara laga á að ná til þess, sem hér um ræðir, og fleiri atriða, sem þyrftu athugunar við. Nefnd sú, er hafði þetta til meðferðar, leggur til, að skipuð verði mþn. í málið, en ég veit ekki, hvort flm. þessa frv. þykir rétt að biða eftir því. En til þess að skipa slíka mþn. þyrfti heimild til fjárveitingar í því skyni.

Ég vildi skýra frá þessu, svo að flm. geti gert þær ráðstafanir, sem honum þykja ráðlegastar.

Gísli Jónsson: Ég verð að segja það, að mér þykir alleinkennileg meðferð allshn. á þessu máli. Hún virðist ekki gera sér ljóst, hverja erfiðleika þetta skapar eins og það er nú, og vildi ég mælast til, að hv. n. athugaði þetta mál nánar, einkum eftir að fengnar eru þær upplýsingar, sem hæstv. ráðh. gaf hér áðan. Málið þolir engan veginn þá bið, sem hæstv. ráðh. gat um. Ég vil upplýsa, að nýlega hefur falið dómur yfirskattanefndar um eitt mál svipað því, sem um ræðir í grg. þessa frv. Í því tilfelli hefur Reykjavíkurbær lagt fullt útsvar á rekstur togara, sem hefur komið þar við í annarri hverri ferð í ýmsum erindum, en einnig hefur verið lagt fullt útsvar á rekstur þessa togara í þeirri sveit, sem togarinn á heima í. Úrskurður yfirskattanefndar féll þannig, að samkvæmt eldri dómi hæstaréttar beri að greiða fullt útsvar af rekstri togarans til Reykjavíkurbæjar, þar sem stjórn fyrirtækisins eigi þar aðsetur. Í sveit þeirri, er togarinn á heima í, er einungis heim-

ilt að leggja á eignir félagsins og varasjóði. Í þessum dómi er skýlaust tekið fram, að ekki er heimilt að taka frá afskriftir, sem heimilt er við eignautsvar. Undir slíkum fyrirmælum geta þegnar þjóðfélagsins ekki búið, og Alþingi ber skylda til að greiða úr þeim.

Ég krefst ekki af allshn., að hún haldi í einu og öllu á hagsmuni eins eða annars sveitarfélags, en hins verð ég að krefjast, að hún segi álit sitt um frv. og mæli með því, að lagaákvæði séu gerð svo skýr, að sveitarfélögin þurfi ekki að fara í mál út af þessu atriði. Ég get fullvissað hv. d. um það, að ef þetta ástand ríkir lengur, þá er gengið freklega á rétt sveitarfélaga, ekkert frekar á rétt Suðurfjarðahrepps en Reykjavíkur. Það er sjálfsagt, að ef félag á að greiða útsvar þar, sem það á heima, þá á að greiða þar allt útsvarið, nema það, sem beinist að rekstrinum, sem það hefur á hverjum stað. Nú er það viðurkennt, að ekki má leggja á togara, sem flýtur á hafinu, þótt hann komi á ákveðna höfn. Ég leyfi mér því að óska þess, að hv. n. taki þetta mál á ný til athugunar, hún m. a. ræði málið við stjórnir sveitarfélaga til þess að fá hjá þeim upplýsingar um, hvernig þær líta á málið í einstökum atriðum. Og mælist ég til, að hv. n. leggi til, að fengnum þeim upplýsingum, sem fyrir liggja, annaðhvort að breyting verði lätin fara fram eða frv. fellt. En ég mótmæli því, að frv. verði afgr. eins og nú er lagt til, með rökst. dagskrá. Þess er ekki að vænta, að viðkomandi aðilar þoli slíka meðferð af Alþ. ár eftir ár. Hér var síðast lofað, að mál þessi skyldu athuguð. En ríkisstj. hefur ekkert gert, þótt ætlazt væri til, að þetta yrði gert fyrir 15. febr. Nú upplýsir hæstv. ráðh., að þetta verði ekki gert, nema málið yrði sett í mþn. En niðurstöðu frá henni um málið er varla að vænta fyrr en eftir 1—2 ár. En slíkt er ógerleg bið.

Ég vænti, að hv. n. taki málið út af dagskrá og athugi það frekar og mæli með því, að frv. verði samp. eins og það liggur fyrir.

Frsm. (Steingrímur Aðalsteinsson): Herra forseti. Ég held, að það sé út af fyrir sig ekki rétt hjá hv. flm., þegar hann talar um það, að það sé óeðlileg afgreiðsla að afgreiða frv. eins og hér er lagt til. Ég held þegar n. afgreiddi málið, þá hafi þessi afgreiðsla ekki verið óeðlileg. Þá lágu fyrir upplýsingar um það, að verið væri að vinna að heildarendurskoðun útsvars-laganna. En nú hefur það verið upplýst á fundinum, að sú vinna, sem þar er gerð, kemur ekki til með að ná til þess atriðis, sem hér um ræðir. Mér skilst, að hæstv. félmrh. ætli ekki að láta framkvæma þá heildarendurskoðun, sem n. hélt að yrði gerð, og taldi því ekki ástæðu til að gera sérstakar ráðstafanir þetta varðandi af hálfu Alþ. Þess vegna skilst mér að málið hafi tekið nokkrum breytingum síðan n. gaf út sitt álit, en það er dags. 3. des. Með tilliti til þessa get ég fyrir mitt leyti fallist á ósk hv. flm., að umr. þessari verði frestað og n. taki málið til athugunar á ný, vegna þeirra upplýsinga, sem hér hafa komið fram. Og vænti ég, að hv. form. n. muni einnig vilja það. (*BBen:* Ég get vel

fallist á það.) Um efnishlið frv. sé ég ekki ástæðu til að ræða á þessu stigi, en n. hefur ekki tekið afstöðu til þess. En sú hlið liggur þá fyrir við frekari athugun málsins í n.

Gísli Jónsson: Ég þakka hv. frsm. fyrir þessa meðferð málsins. Ég vil bæta því við, að ég vænti þess, að hv. n. hafi nána samvinnu við ríkisskattan. um þetta mál. Ríkisskattan. er þessu máli mjög kunnug og þeim erfiðleikum, sem ýmis sveitarfélög eiga við að stríða vegna þessa. Við athugun málsins getur hv. n. ekki fengið betri upplýsingar en hjá ríkisskattan. Einnig er ég fús til að gefa allar þær upplýsingar, sem liggja hjá mér. Og vænti ég, eins og frsm. talaði um, að tekin verði efnisleg ákvörðun um málið í n.

Forseti (PP): Þar sem flm. hefur farið fram á, að málinu verði frestað, og frsm. og form. n. hafa tjáð sig því samþykka, verður þessari umr. frestað og málið tekið út af dagskrá.

Frsv. var ekki á dagskrá tekið frammar, en á 76. fundi í Ed., 4. marz, utan dagskrár, mælti

Gísli Jónsson: Mig langaði aðeins til þess að gera fyrirspurn til hv. allshn. út af því frv., sem ég flutti um breyt. á l. um útsvör. Allshn. skilaði nál., þar sem hún leggur til, að málið verði afgr. með rökstuddri dagskrá þess efnis, að afgr. ekki frv. strax, þar sem verið sé að vinna að heildarendurskoðun útsvars. og ráðgert, að frv. um það efni verði lagt fyrir það Alþ., sem nú situr.

Eftir minni ósk tók n. málið til athugunar á ný, eftir að hæstv. félmrh. hafði lýst því yfir, að það verði ekki gert í bráð hér á því tímabili, sem um er að ræða, því að það verði ekki gert nema málið fari til mþn.

Nú vildi ég gjarnan heyra það frá hv. formanni allshn., hvað n. hugsi sér um afgreiðslu þessa frv., hvort hún hugsi sér að biða með það þar til mþn. hefur athugað það, eða láta það ganga fram nú þegar á þessu þingi.

Bjarni Benediktsson: N. var sammála um að flytja till. til þál. í Sp. um að kjósa 5 manna mþn. til þess að endurskoða l. um útsvör. Og þar sem tekið er fram, að endurskoðun skuli vera lokið fyrir næsta reglulegt Alþ., þá álitur hún rétt að biða með málið hér á d., þar til séð verður, hvernig fer um afgreiðslu þeirrar till.

Gísli Jónsson: Ég þakka fyrir upplýsingarnar. En fyrst svona á að haga afgreiðslu málsins, að láta það biða, þá er auðséð, hvernig verður með framgang þess, en það þýðir það, að málið verður ekki tekið fyrir nú. En ég álit, að það megi ekki dragast að taka þetta atriði l. til athugunar og fá skorid úr því, á hvern veg það beri að skilja. Ég álit, að fást þurfi efnisleg ákvörðun um málið og það geti gengið til Nd., og það er hægt, ef vilji er fyrir því, að það nái fram að ganga.

56. Orlof.

Á 29. fundi í Ed., 13. nóv., var útbýtt:

Frv. til l. um breyt. á l. nr. 16 26. febr. 1943, um orlof (þmfrv., A. 136).

Á 31., 32. og 33. fundi í Ed., 15., 16. og 19. nóv., var frv. tekið til l. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 34. fundi í Ed., 21. nóv., var frv. enn tekið til l. umr.

Frv. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 10 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

Steingrímur Aðalsteinsson: Herra forseti. Hv. 1. flm. þessa frv., 9. landsk., hefur ekki getað mætt hér á nokkrum fundum vegna annarra starfa, en ég sé ekki ástæðu til að draga lengur að taka þetta mál fyrir, svo að það geti komið til n. Mun ég með örfáum orðum gera grein fyrir efni frv.

Eins og tekið er fram í grg., er frv. flutt eftir óskum stjórnar Alþýðusambands Íslands. Efni frv. er í stuttu máli það annars vegar, að hlutarsjómenn njóti sömu kjara um orlof og aðrir vinnandi menn, og hins vegar, að kröfur á hendur vinnuveitendum um greiðslu orlofsfjár falli úr gildi fyrir fyrning eftir sömu reglum og gilda um vinnulaun.

1. gr. frv. fjallar um, að b-liður 1. gr. 1. falli niður, en sá liður hljóðar svo, með leyfi hæstv. forseta. Greinin fjallar fyrst um, til hverra 1. ná, en svo er talið upp í tveimur liðum, a og b, hverjar undantekningar séu frá þessari almennu löggjöf. B-liðurinn hljóðar svo: „Starfsmenn fiskiskipa, sem ráðnir eru eftir reglum um hrein hlutaskipti og hlutarmaður tekur þátt í útgerðarkostnaði að meira eða minna leyti. Þó skal, ef hlutarmaður óskar þess, greiða honum orlofsfé, þannig að helmingur þess sé tekinn af kaupum hans sjálfs, en hinn helminginn greiði útgerðarmaður.“ Þ. e. a. s., sá réttur, sem hlutarsjómenn hafa haft til greiðslu orlofsfjár, er þannig, að þeir fá greiddan aðeins helming þess, sem verkamenn í landi og aðrir launþegar, sem 1. ná til, fá, en helminginn verða þeir að greiða sjálfir. Undanfarin ár hafa kjör þessara hlutarsjómanna verið allmikil rædd, en þau hafa hin síðustu ár verið allmiklu lakari en verkamanna í landi og annarra sambærilegra launþega, og þess vegna er því fráleitar, að þau hlunnindi, sem þessi 1. eiga að veita mönnum, nái ekki einnig til þeirra jafnt og annarra, enda hefur komið fram, eins og fram er tekið í bréfi stj. Alþýðusambandsins, mikil óánægja hjá hlutarsjómönnum yfir því misrétti, sem þeir telja sig beitta, og ég verð að óreyndu að álíta, að Alþingi muni viðurkenna, að þessir menn verði að ástæðulausu hart úti hvað þetta snertir, og verði þess vegna fúst til að fella niður þetta ákvæði, sem mundi þýða það, að hlutarsjómenn kæmu undir þá almennu reglu, sem mörkuð er í upphafi 1. gr. orlofsl.

2. gr. frv. fjallar um, að 15. gr. 1. verði orðuð um, þannig að orlofsfé fyrnist á sama hátt og

vinnulaun. Nú hefur reynslan sýnt, að í ýmsum tilfellum hafa menn tapað rétti sínum til greiðslu orlofsfjár, vegna þess að verkamenn eru yfirleitt ekki fljótir til að gripa til að höfða mál út af því, sem kannske er talið smávæglægur ágreiningur við atvinnurekendur eða þá aðila, sem hlut eiga að máli í hvert sinn, og dregst þess vegna úr hömlu að höfða mál á tilteknum tíma, af því að menn gera sér fram á síðustu stund von um að fá féð greitt, og í ýmsum tilfellum munu menn ekki hafa gert sér grein fyrir, að fyrningarfresturinn er ekki sá sami og um vinnulaun, en það virðist eðlilegast, að svo væri. Ég geri ekki ráð fyrir, að þingið geti haft neitt á móti því, að þessu ákvæði verði breytt. Ég sé ekki, að nokkur ástæða sé til, að það ætti að gera framkvæmd 1. torveldari, þó að þessu sé breytt, en hins vegar miklu eðlilegra að samræma það við önnur mjög hliðstæð ákvæði um fyrningu vinnulauna, sem væri til hagræðis þeim, sem þessa réttar njóta, og er sjálfsagt að gera allt, sem sanngjarnt er, til þess að menn verði ekki sviptir þeim rétti, heldur hafi sem bezta aðstöðu til að fá honum fullnægt á hverjum tíma.

Ég held, að ekki sé ástæða til að fjölyrða sérstaklega um þetta. Ég geri ráð fyrir, að hv. dm. eigi auðvelt að gera sér grein fyrir, um hvað er hér að ræða. Það eru aðeins þessi tvö atriði, annars vegar að hlutarsjómenn hafi sama rétt til orlofsgreiðslu og verkamenn í landi og hins vegar að ákvæðin um fyrningu orlofsfjár séu samræmd við fyrningu vinnulauna.

Ég leyfi mér að óska, að frv. verði vísað til 2. umr. að þessari umr. lokinni og til allshn.

Gísli Jónsson: Herra forseti. Ég er ekki alveg viss um, hvort hv. flm. hafa gert sér grein fyrir því annars vegar, hvort þessi breyt., ef að 1. verður, muni ná þeim tilgangi, sem þeir ætlast til yfirleitt, m. a. vegna þess, að ef b-liðurinn er numinn burt úr 1., þá sé mjög mikill efi á um rétt þessara manna til orlofsfjár, nema eitthvað annað komi í staðinn. L. eru yfirleitt byggð upp á því frá fyrstu, að aðeins skuli veita orlof til handa þeim mönnum, sem eru í þjónustu annarra manna, en það hefur verið litið svo á, að maður, sem tekur hlut, sé ekki í þjónustu annars manns, heldur sé hann sjálfur framleiðandi. Fyrir það hefur þessi gr. verið sett inn í l. á sínum tíma, að hann skyldi ekki eiga rétt á orlofi, vegna þess að hann er skoðaður hér sem framleiðandi, og ef sá skilningur verður hér áfram óbreyttur, að slíkir menn séu framleiðendur og ekki í þjónustu útgerðarinnar í raun og veru, af því að þeir taka sín laun í hlut af afla, þá hygg ég, að þetta frv. nái ekki þeim tilgangi sínum að tryggja þessum mönnum orlofsfé, og um það atriði út af fyrir sig muni ganga dómur. Ég leyfi mér aðeins að benda á þetta á þessu stigi málsins. Sé hins vegar sett inn í l., þegar þessi gr. er tekin burt, að rétt til orlofs skuli einnig þeir eiga, sem fá hlut, þá verður ekki um deilt. Hitt er svo annað mál, að ef það verður sett skýlaust inn í l., að hver maður hafi rétt til orlofs, sem tekur hlut af eigin framleiðslu, þá verða þau að ná yfir miklu

fleira en þau ná í dag. Kemur það þá upp, sem rætt var, þegar l. voru sett, hvort bændur ættu ekki einnig að fá í einhverri mynd orlofsgreiðslu eins og rætt var mjög mikið um á sínum tíma, því að ef á að stíga það spor að greiða mönnum orlofsfé, sem eru framleiðendur til sjávar, þá verður erfitt að standa á móti því að greiða einnig þeim mönnum orlofsfé, sem eru framleiðendur til lands. Væri þá rétt fyrir n. að athuga um leið, hvort ekki væri hægt að láta þetta ganga yfir allar stéttir þjóðfélagsins. Ég vil ekki með þessum orðum neitt undirstrika það, að þeir, sem taka afla í hlut, fái ekki orlofsfé. En það er ekki hægt að byggja l. á því, að þeir hafi einhvern tíma haft minna í hlut en þeir, sem eru í landi, heldur verður að byggja á eðli málsins, hvort þeir skuli hafa rétt til orlofs, sem eru framleiðendur til lands eða sjávar, og þá kæmu þar aðrir til greina, sem einnig ættu þá kröfurétt til orlofsfjár.

Viðvíkjandi 2. gr. þá skilst mér, að sú breyt. sé einnig byggð á miklum misskilningi. Í upphafi voru l. hugsuð þannig, og ég hygg, að þannig sé enn, að sá einn skyldi fá orlofsfé, sem tæki orlof, og hann mátti ekki láta það biða lengur en eitt ár nema fyrir alveg sérstakar ástæður, t. d. veikindi, og í l. eru sérstök ákvæði um, hvernig skuli fara með slíkan frest, svo að réttur glatist ekki. En eftir því sem kom fram í ræðu hv. 4. landsk., þá er hann kominn inn á þá skoðun, að þetta séu laun, sem eigi að hafa sama fyrningarrétt og önnur laun, og þá erum við komnir inn á allt annað en um var rætt í upphafi, því að l. voru í upphafi byggð á því, að menn ættu að fá réttmæta hvíld frá sínum störfum, og þeim er bannað að starfa í líkri starfsgrein á orlofstímanum. Með þeirri gr. er undirstrikað, að þetta séu ekki launatekjur, heldur sé um hvíld að ræða, sem komi eins til góðs vinnuveitandanum og starfsmanninum, að atvinnuveitandinn fái betri og meiri afköst, þegar verkamaðurinn hefur fengið tækifæri til að njóta hvíldar. Þessu tvennu má ekki blanda saman. Ég hygg því, að það sé alveg rangt að fara að umorða 15. gr. eins og hér er gert ráð fyrir, vegna þess að l. eiga einmitt að tryggja, að menn fái hvíld innan þessara takmarka.

Mér hefur þótt rétt að láta þetta koma fram við þessar umr., til þess að n. geti athugað þessi tvö atriði, áður en hún gerir till. sínar um málið.

Steingrímur Aðalsteinsson: Herra forseti. Ég sé ekki ástæðu til að stofna til millika umr. um þetta mál á þessu stigi, fyrr en það hefur verið athugað í n., en út af þeim aths., sem hv. þm. Barð. hefur borið fram, skal ég taka þetta fram:

Hann telur, að það muni orka tvímælis, ef b-liður 1. gr. er felldur niður, hvort hlutarsjómenn komi undir l. Við flm. höfum ekki litið svo á, vegna þess að ef löggjafinn hefði ekki talið, að þessir menn væru undir þeim almennu ákvæðum l., þá hefði ekki verið nein þörf á að setja sérákvæði um að undanskilja þá, eins og gert er í b-lið. En ef þetta þykir vafasamt, þá er sjálfsagt að athuga það í n., og við flm. höfum að sjálfsögðu ekkert á móti því, að þetta sé sett ótvírætt, ef það þykir leika á tveim tungum.

Viðvíkjandi hinu atriðinu þá held ég, að það sé ekki rétt, að þetta raski þeim fyrirætlunum l., að þessar greiðslur kæmu aðeins til þeirra, sem tækju sumarfrí. Ég held, að þetta hafi engin áhrif á það. Almenna reglan er sú, að launþegar fái greidd orlofsmerki, um leið og þeir fái laun sín greidd, en fái þau síðan innleyst á næsta ári, þegar þeir taka orlof sitt. Þetta ákvæði um fyrninguna hefur því einungis áhrif í því sambandi, þegar ágreiningur kemur á milli verkamanns og atvinnurekanda um greiðslu fjárisins, sem leiðir síðan til þess, að verkamaðurinn fær ekki þau orlofsmerki, sem hann telur sig eiga að fá, og einmitt slíkur ágreiningur getur leitt til þess, að fyrningarfresturinn, sem nú er ákveðinn, rennur út, áður en verkamaður getur tekið ákvörðun um að fá rétti sínum fullnægt. Mér er kunnugt um, að í nokkrum slíkum tilfellum hefur orðið ágreiningur um, hvort beri að greiða orlofsfé eða ekki, t. d. í sambandi við ákvæðisvinnu og ýmislegt þess háttar, og eins og ég gat um áðan, er verkamönnum ekki tamt að hefja rekstur mála fyrir dómstólum út af tiltölulega litilli fjárhæð, og þess vegna dregst það oft úr hömlu, og ég tel ekki rétt, að slíkt geti orðið til að menn tapi þeim rétti, sem þeir annars hafa. Og þó að ekki sé um beina launagreiðslu að ræða, þá er það svo skylt, að ég tel fara vel á, að sömu reglur gildi um það og fyrningu vinnulauna. Annars verður þetta að sjálfsögðu athugað í n., og verður þá tækifæri til að ræða þetta nánar, ef ástæða er til.

Gísli Jónsson: Ég skal aðeins benda hv. 4. landsk. á, að b-liður 1. gr. er ekki kominn inn fyrir það, sem hann gat um, heldur auðsjáanlega fyrir það, að verið er að tryggja þessum mönnum möguleika til að geta fengið að hálfu leyti orlofsfé frá útgerðarmanni, því að ef ekkert væri um þetta sagt, þá mundu þeir ekkert orlofsfé fá. B-liðurinn er því beinlínis til að tryggja hlutarsjómönnum, að ef þeir óska, megi taka orlofsfé að hálfu leyti af kaupi þeirra, og þá sé útgerðarmanni skylt að greiða hitt.

Hvað við kemur hinu atriðinu, þá vil ég benda honum á, að það er miklu nær að tryggja það, sem hann vill þar ná, með allt öðru móti en hann leggur til, þ. e. með því einfalda ákvæði, að ef um ágreining er að ræða og viðkomandi hefur sett inn mótmælabréf, þá glatist rétturinn ekki. Þá þarf ekki að höfða mál, og þá er haldið grundvallarreglunni, að maðurinn fái þetta fé ekki sem laun, heldur til að fá hvíldartíma eftir að hafa innt af hendi ákveðið starf. Þá getur hann haldið sínum fulla rétti, þar til úrskurður er fallinn, hvernig sem hann fer, en það er engin ástæða til að fara undir sama fyrningarrétt og laun. Ég vil aðeins leyfa mér að benda á þetta.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 9 slj. atkv. og til allshn. með 9 slj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið framár.

57. Tónmenntadeild Laugaskóla.

Á 29. fundi í Ed., 13. nóv., var útbýtt:
Frv. til 1. um tónmenntadeild Laugaskóla (þmfrv., A. 141).

Á 32. fundi í Ed., 16. nóv., var frv. tekið til 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 33. fundi í Ed., 19. nóv., var frv. aftur tekið til 1. umr.

Frv. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 9 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

Ffm. (Jónas Jónsson): Það hefur verið unnið að því í héraðsskólunum að koma upp kennslu í sérgreinum, einkum í verklegum efnum, en er þó ekki nóg enn gert í því efni. Þetta er í samræmi við breyt. þær, sem gerðar voru á héraðsskólal. 1939. Nú hefur skólan. Laugaskóla og kennarar áhuga á, að komið verði upp deild við skólann fyrir það fólk, sem ekki hefur efni né tíma til að ganga í Tónlistarskólann í Reykjavík. Þetta er útskýrt í grg. frv. og því fylgir vottorð frá Páli Ísólfsyni, Helga Eliassyni, fræðslumálastjóra og Sigurgeir Sigurðssyni biskupi. Það hefði verið hugsanlegt að bera fram breyt. á 1. um skólann, en það þótti réttara að flytja um þetta sérstakt frv. og vita, hvað þingið segði um þetta.

Ég álit, að ekki þurfi að fjölyrða um þetta, og ég vil leggja til, að frv. verði vísað til menntmn. að lokinni þessari umr.

ATKVRGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 9 shlj. atkv. og til menntmn. með 9 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið fram.

58. Iðnskóli í sveitum.

Á 34. fundi í Ed., 21. nóv., var útbýtt:
Frv. til 1. um iðnskóla í sveitum (þmfrv., A. 178).

Á 36. og 37. fundi í Ed., 23. og 26. nóv., var frv. tekið til 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 38. fundi í Ed., 27. nóv., var frv. enn tekið til 1. umr.

Frv. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 12 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

Ffm. (Hermann Jónasson): Herra forseti. Ég get verið mjög stuttur um þetta mál, þó að það sé mjög yfirgrípsmikið, vegna þess að það fylgir því mjög ýtarleg grg., og þess vegna yrði sú ræða, sem ég flytti um þetta mál, að allmiklu leyti endurtekning á því, sem fram er tekið í grg., og það tel ég aðeins að eyða tíma að óþörfu. Ég hygg, að þetta mál, sem hér er flutt, Alpt. 1945. C. (64. löggjafarþing).

sé eitt af mestu nauðsynjamálum, sem flutt hafa verið á þessu þingi a. m. k. Það er vitað mál, og hefur komið greinilega fram hér í umr., að mjög skortir á húsbýggingar í sveitum og kaптúnun ekki síður en í kaupstöðum. Hitt er jafnkunnugt, að þeir menn, sem eru sérfróðir í byggingum, eru á þessum svæðum sárafáir. Það hefur atvikast þannig nú í styrjöldinni, að þeir, sem kunnað hafa til húsagerðar og smíða, hafa flutzt til kaupstaðanna. Mikill hluti af þessum mönnum hafa gerzt gervismiðir hjá setuliðinu og dregið að kaupstöðum og kaптúnunum, kaupstöðum sérstaklega, þar sem atvinna og eftirspurn hefur verið mikil eftir mönnum í alls konar vinnu, ekki sízt við húsbýggingar bæði fyrir herinn og Íslendinga. Þetta, ef á að byggja upp í sveitunum og ráða bót á því vandræðaástandi, sem nú er víða í sveitum og kaптúnunum, þá verður það undir engum kringumstæðum gert með þeim fagmönnum, sem þessi svæði á landinu a. m. k. hafa yfir að ráða, og það er vitað, að kaupstaðirnir eru alls ekki aflögufærir og þess vegna ekki hægt að fá þetta vinnuafli, sérfróða menn til húsbýgginga, þaðan. Það má jafnframt geta þess í því sambandi, að þó að jafnvel húsasmiðir fáið til þess að taka að sér byggingar utan kaupstaðanna, hvort sem er í sveit eða kaптúnunum, er það orðin almenn venja, að þeir taka ekki aðeins það kaup, sem er hið venjulega taxta kaup eða þar yfir, heldur jafnframt ferðakostnað til þess staðar, þar sem þeir eiga að vinna, og frá þeim stað aftur heim til sín, enn fremur fæði og húsnæði í ofanálag á venjulegan vinnutaxta. Með svo dýru vinnuafli er ekki hægt að byggja upp í sveitum landsins eða kaптúnunum, enda veigra menn sér við því að kaupa slíkt vinnuafli, þó að það væri fánlegt. Það, sem ætlað er til, að verði náð með því frv., sem hér liggur fyrir, ef að 1. verður, er að ala upp í þessum skólum, sem ég fullyrði, að eru eins nauðsynlegir og nokkrir aðrir skólar í landinu, — með tveggja ára námi, faglærða menn, sem hafa rétt til þess að annast húsbýggingar í sveitum og kaптúnunum, sem hafa allt að 300 íbúa. En hins vegar er við það miðað, að iðnaðarmenn, sem við húsbýggingar fást, hafi réttindi til að stunda húsbýggingar í kaupstöðum og kaптúnunum, sem hafa fleiri en 300 íbúa. Þess vegna er ekki með þessu frv. gengið inn á réttarsvið þeirra fagmanna, sem fyrir eru í húsagerð. Það er eðlilegt að haga þessu ákvæði þannig af ýmsum ástæðum, og skal ég ekki rekja það hér í þessari frumræðu minni, þar sem ég býst við, að hv. þd. geri sér ljóst, af hvaða ástæðum það er. Þetta nám á að vera tveggja ára nám, eins og ég sagði áðan. Það er ætlað til þess, að yfir veturinn sé unnið á verkstæðum undir tilsoðn góðra smíða og nemendum sé kennt þar að fara með allra nauðsynlegustu vélar, sem nú eru notaðar við smíðar. En á sumrin er ætlað til, að nemendur vinni við húsbýggingar, undir leiðsoðn sérfróðra manna, og eiga þess vegna þessi 2 ár að fá hvort tveggja, kennslu í verkstöðisvinnu, þar sem unnið er með vélum, og að sumrinu kennslu við byggingar, eins og að þeim er unnið. Jafnframt er ætlað til þess, að nemendum

sé kennt bóklegt nám, einkum það, sem snertir þessa fagmennsku.

Það er nokkuð takmarkaður réttur þessara manna til húsbýgginga, framyfir það, sem tiltekið er um þessi svæði, þar sem þeir mega vinna. Í sveitum og kaupstöðum, þar sem íbúarnir eru 300 eða fleiri, mega þeir ekki reisa hús yfir vissa stærð. Það er ekki neinn vafi um það, að þessir menn mundu fá ágæta tilsögn og yrðu góðir fagmenn eftir 2 ár. Að visu er það svo, að iðnaðarnáminu er þannig hagað nú, að nemendur vinna í 4 ár við iðnaðarnám, þeir, sem ætla að fá réttindi sem sveinar við húsa-gerð, hvort sem það er við steinsmiði eða trésmiði eða einhverja aðra iðngrein. En ég full-yrði það, án þess að ræða það nánar, að því námi er þannig háttað, að miklar líkur eru til þess, að á tveim árum megi nemendum í þessum skólum takast af afla sér svipaðrar menntunar og aflað er á 4 árum við venjulegt nám, svo sem því er háttað.

Ég ætla ekki að orðlengja meira um frv., en legg mesta áherzlu á, að því verði vísað til menntm. og fái þar sem skjótasta afgreiðslu. Málið er vel undirbúið, og þó að einstök atriði geti e. t. v. orkað tvímælis, þá ætti það að geta gengið fljótt. — Ég vildi að lokum taka það fram, að málið var fyrir 2 árum síðan rætt við mig af dr. Leifi Ásgeirssyni, sem þá var að láta af skólastjórástörfum á Laugum, og taldi hann, að svona skóli væri mjög aðkallandi mál, og færði rök fyrir því og sýndi fram á, hvernig smíðanám-ið á Laugum hefði haft mjög mikla þýðingu fyrir húsbýggingar og mublusmiði í Þingeyjarsýslum, og var það nám þó hverfandi lítið. Það varð svo úr, að ég tók að mér forgöngu þessa máls, ásamt dr. Leifi og Arnóri Sigurjónssyni, fyrrv. skólastjóra á Laugum. Mér þykir rétt að taka þetta fram, um leið og frv. kemur fram, vegna þess að á Laugum er fengin nokkur reynsla, en aðeins í miklu smærri stíl. Ég geri ráð fyrir, að svona skóli, sem tæki 50 nemendur á ári, muni ekki hrökkva langt, og innan skamms muni svona skólar koma víðar.

Þegar garðyrkjuskólinn á Reykjum í Ölfusi var stofnaður, álitu margir, að fljótlega mundu verða allt of margir garðyrkjumenn, sem kæmu útskrifaðir á ári hverju, en reynslan hefur nú leitt annað í ljós, svo að nú er svo komið, að skólinn er orðinn of litill og skortur á garðyrkjumönnum mikill. Sama mun verða reyndin með iðnnema, og er skólinn hefur starfað í nokkur ár, mun verða þörf fyrir annan slíkan annars staðar.

Gísli Jónsson: Ég stóð aðallega upp til þess að benda á, að ég teldi miklu heppilegra, að mál þetta færi til iðnn., þar eð þetta er fyrst og fremst iðnaðarmál og á þar heima, en mörg atriði í frv. snerta iðnaðarlöggjöfina. Ég ætlaði annars ekki að ræða þetta nánar, en tel þó, að ýmis atriði í frv. séu vafasöm og þurfi athugunar við, eins og ákvæðin um réttindi þessara manna. Ég vil benda á, að nauðsynlegt verður í sambandi við þetta mál að fara í gegnum iðnaðarlöggjöfina, og að í stað þess að vinna í 4 ár hjá meistara, ætti heldur hreinlega að

kenna iðnnemum verklegt nám í 2 ár.

Vil ég svo að lokum óska þess, að málinu verði vísað til iðnn.

Samgrmrh. (Emil Jónsson): Herra forseti. Mér þykir rétt við þessa umr. málsins að segja nokkur orð um frv.

Á síðasta Alp. var borið fram af hv. þm. Vestm. frv. um breyt. á iðnaðarl., einkanlega varðandi iðnnámið. Umr. lyktaði þannig, að frv. var vísað til ríkisstj., sem skyldi rannsaka málið nánar og leggja það síðan fyrir þetta Alp. Hv. flm. taldi, að aðgangurinn að iðnaðarnáminu væri of þröngur. Afgreiðsla málsins varð til þess, að ráðuneytið skipaði mþn. í marz s. l. til að athuga málið. Mþn. hefur síðan gert það og skilað álitu fyrir skömmu og frv., sem bráðlega mun verða lagt fyrir hv. Nd. til umr. Allir nm. voru sammála um frv. og gefur það von um, að málið verði afgr. fljótt á Alp. — Ég gat um þetta vegna þess, að þetta frv. grípur inn í iðnaðarlöggjöfina. Iðnaðarnám mun einkum vera tvenns konar: annars vegar meistarakennsla, eins og hér er, eða skólakennsla. Ég sat einu sinni fyrir alllöngu síðan, eða 15 árum, á iðnaðarráðstefnu í Kaupmannahöfn, þar sem þessar tvær leiðir voru ræddar. Í Danmörku er engin skólakennsla. Öllum fundarmönnum kom saman um það, að meistarakennsla væri æskilegri og hagkvæmari, og mun svo vera álituð víðar. Engu að síður þar þeim saman um, að skólakennsla væri nauðsynleg að nokkru leyti. Í Noregi er fyrirkomulagið hins vegar þannig, að byrjað er með 18 mánaða forskólanámi og fara namar síðan í verklegt nám, og er 18 mánaða forskólanám látið samsvara 24 mánuðum hjá meistara, en 12 mánaða forskólanám samsvarar 18 mánuðum hjá meistara. Flestir munu álita fjarstæðu að ætla að veita mönnum iðnaðarfræðslu á 2 árum, eins og hér er mælt fyrir. Meistarakennslan hefur gefið góða raun hér, og munu meistara alls vera um 1600. Á þennan hátt er mestur hluti af iðnaðarmönnum okkar menntaður.

Í 7. gr. þessa frv. segir svo um verklegt nám, með leyfi hæstv. forseta: „Verklegt nám húsa-smiða skal miðað við það, að þeir verði færir um að standa fyrir smíði íbúðarhúsa, allt að því tveggja hæða, auk kjallara, og leggja einfaldar lagnir fyrir rafmagn, vatn og hita. Skulu þeir læra að nokkru hvort tveggja, trésmíði og múrsmíði, en velja um það, hvort af þessu tvennu þeir gera að aðalnámi sínu. Þeir, sem gera múrsmíði að aðalnámi, skulu læra að leggja járn í steypu og leggja vatnsleiðslur og miðstöðvar eftir teikningum, en trésmíðir skulu læra málningu og veggfóðrun.“ — Hér eru nefndar hvorki meira né minna en 6 námsgreinir til lærdóms á 2 árum, þó að þar af sé sérnám í 2–3 greinum. Venjulegt iðnnám hjá meistara er 4–5 ár, og verður því hér ekki um neinn tilsvarandi iðnlærdóm að ræða, og menn litlu bættari í öllum þessum greinum. Auk verklega námsins er svo gert ráð fyrir bóklegu námi í íslenzku, teikningu, bæði almennri teikningu og verkeikningu, iðnsögu, eðlisfræði og efnafræði og einnig á að gefa nemendum kost á

kennslu í íþróttum og söng. Eg geri því ráð fyrir, að þegar bóklega námið er frá skilið, verði aðeins 1—1½ ár til verklega námsins, og efa ég, að rétt sé að dreifa svona mörgu á nemendum og láta þá grauta í mörgum greinum, án þess að fá nokkra reglulega grundvallarþekkingu. Að visu er ekki ráðgert, að menn, útskrifaðir úr þessum skóla, hafi rétt til að stunda smíði íbúðarhúsa í kaupstöðum með yfir 300 íbúa. En ég mundi telja varhugavert að taka þessa menn til jafnabyrgðarmikils starfs og smíði íbúðarhúsa er. Hæðin á húsunum er enginn mælikvarði á það, hve vandasamt er að byggja þau. Að sumu leyti getur verið meiri vandi að byggja í smærri kaupstöðum og kaupsúnum, þar sem erfiðara er að fá ýmislegt, sem nauðsynlegt er til bygginga. Eg er raunar ekki að halda því fram, að engin skólakennsla ætti að vera. Eg teldi, að gott væri að hafa svipað form á þessu og Norðmenn hafa, með 1—1½ árs námi í forskóla. Það mundi bæði gera námið effektivara og e. t. v. fjölskrúðugra, því að hjá sumum meisturum vill brenna við, að það verði of einhæft. En samkv. þessu frv. yrði kröftunum drepð of mikið á dreif. Hv. flm. fullyrti, að hér mundu nemendur fá eins mikla leikni og í 4 ára iðnnámi. En ég trúi ekki á svona hraðan gang í þessu.

Mér finnst, að hv. flm. hafi ekki leitað til réttra aðila við samningu þessa frv., því að enda þótt þessir menn, sem hann tilnefnir sem sína aðstoðarmenn, séu annars ágætismenn, þá hafa þeir varla næga þekkingu í þessum efnum. Eg hef nú talsvert fylgzt með iðnkennslu í undanfarin 20 ár, en ég álit, að frv. þetta muni ekki ná þeim tilgangi, sem því er ætlað. Eg vildi, að n. sú, sem fær málið til athugunar, leitaði sér umsagnar fræðimanna þeirra, sem best skynbragð bera á þessi efni. Verkleig skólakennsla er nýmæli hér í iðnaðinum hér á landi, en ég teldi heppilegra, að þeim skóla yrði öðruvísi fyrirkomið en hér er ráð fyrir gert.

Flm. (Hermann Jónasson): Herra forseti. Eg vil strax taka það fram, að ég hef ekkert við það að athuga, að málið fari til iðnn., og býst ég við, að það fái þar góða afgreiðslu, því að ég veit, að form. hennar gerir sér ljósa nauðsyn þess, að sveitir og þorp fái sína fagmenn, vegna þess að iðnnemar úr skóla þessum fái rétt sinn á ákveðnum svæðum. Iðnaðarmenn hafa sótt það fast að fá réttindi sín út yfir allt landið, en þeir hafa ekki haft þau í þorpum og bæjum minni en 300 íbúa. Því að einkarétt kalla ég það, eins og fagmennskunni er enn komið hjá okkur.

Eg er ekki sérfróður um þessi mál, og ég get ekki sagt eins og hæstv. iðnmrh., að ég hafi í síðustu 20 ár fylgzt með gangi þessara mála yfirleitt, að því er snertir löggjöf um þau og framkvæmd þeirra. En ég skal þó — til þess að hæla mér þó ofurlítið, eins og hæstv. ráðh. — segja það hér, því að ég býst við, að fáir viti það, að ég hef þó stundað smíðar sem unglingur það mikið, að ég geri ráð fyrir, að ég sé eins góður smíður eins og a. m. k. sumir af fagnönnunum í þeirri grein, sem hafa próf. Kemur það af því, að ég vann mörg ár við smíðar með manni, sem

lengi hafði verið erlendis við húsasmíði. Og af þessum ástæðum hef ég haft töluverðan áhuga á þessum málum og nokkurn skilning, þó að ég sé ekki fagmaður á þessu sviði. Enn fremur hef ég fylgzt með kennslumálum í þessum efnum, af því að ég var lögreglustjóri í mörg ár og hafði með að gera kærur út af þessum málum, sem við komu iðnnemum. En ég vildi sérstaklega taka það fram við iðnn., að það er vegna deilna, sem átt hafa sér stað undanfarið milli fagmanna annars vegar og meiri hl. þings hins vegar, að ég vildi ekki láta réttindi þessara manna, sem útskrifast frá þessum iðnskóla í sveitum, ef til kemur, að hann verði stoinaður, ná inn á einkaréttindasvið þeirra manna, sem slík einkaréttindi hafa nú í þessum efnum. Og ég gerði mér von um, að með því móti gengi þetta mál frekar fram. Því að allir, sem hlustað hafa á umr. um iðnaðarmálin hér fyrr á þingum, vita, að þar er við raman reip að draga og engin von til þess að koma frv. sem þessu fram fyrst um sinn, ef það væri látið grípa inn á einkaréttindasvið þeirra manna, sem nú hafa í þessum málum einkaréttaraðstöðu. (*Samgmrh.*: Þeir hafa ekki einkarétt). En viðvíkjandi skólánámi í þessum efnum og námi hjá meisturum er hægt að gefa þær upplýsingar, að deilur hafa verið milli sérfróðra manna í þessum greinum — sem sjálfir hafa sitt þing, sem hæstv. ráðh. minntist á — og hinna, sem utan við samtök þeirra standa og réttindi, víðar en hér á landi. Og skólar, sem komnir eru á Norðurlöndum í þessum greinum, hafa sumir komið í trássi við iðnaðarmenn, sem sérreittindi hafa haft. Í Svíþjóð t. d. vildu iðnaðarmenn alls ekki viðurkenna þá fyrst í stað, sem frá slíkum skólum útskrifuðust, vegna þess að þeir komu fyrst og fremst til þeirra starfa, sem ekki er ætlað til eftir þessu frv., að nemendur, sem útskrifast úr iðnskóla í sveitum, takist á hendur, nefnilega vinnu við störf, sem fagmenn áður höfðu einkarétt á. Eg legg ekki út í slíka deilu hér, nefnilega þá deilu, sem átti sér stað ytra til þess að brjóta niður fagmennsku og lýst hefur verið í umr. hér á hæstv. Alp. í fyrra, að ætti sér stað hér. Í þessu frv. er, eins og það ber með sér, gert ráð fyrir því að fara þær leiðir, að þetta sé í senn skóli og praktísk kennsla. Skólánámið á að standa fyrst og fremst yfir veturinn, en kennsla við smíðar, þar sem vinnuflokkar vinna við húsagerð, á sumrin.

Hæstv. ráðh. taldi það fjarstæðu að álíta, að tveggja ára skóli gæti sinnt því hlutverki að veita nemendum þá fræðslu, sem væri fullnægjandi, svo miklar kröfur sem gerðar væru til þessara manna samkv. 7. gr. frv. Um þetta atriði vil ég þá segja það, að kennsla í iðngreinum, bæði hér í Reykjavík og annars staðar, hefur, eins og kom fram í ræðum hæstv. iðnmrh., oft og einatt verið sáralitil, og þessu veit ég, að þessi hæstv. ráðh. er mjög vel kunnugur. Vinnan er svo einhliða fyrstu árin við þetta nám, og jafnvel öll árin, að það vantar mikið á, að húsasmíðir, t. d. hér í Reykjavík kunni allir að fara með vélar til þess að smíða glugga og hurðir. Þetta er allt keypt að. Og námið er svo einhliða, að þeir, sem því eru ekki kunnugir,

gera sér ekki í hugarlund, hve einhliða það er.

Enn fremur er þess að gæta, að mikið af þeim fagmönnum, sem hér eru í þessum efnunum, hafa aldrei á skóla komið og aldrei lært annað í þessum greinum en það, sem þeir hafa lært af því að vinna við húsbýggingar, svo sem að leggja dúka, mála, bréflíma veggi o. s. frv. Þeir hafa unnið að þessu án þess að hafa fengið til-sögn í því. Ég veit ekki, hve margir af hundraði af slíkum fagmönnum í Reykjavík hafa aldrei á skóla komið. En að þeir hafa fagmannaréttindi stafar af því, að þeir fengu þessi réttindi um leið og iðnlöggjöfin var sett, af því að þeir höfðu unnið áður við störf í þessum greinum, og gildir um það undanþáguvæði í þeim lögum.

Hæstv. iðnmrh. sagði enn fremur, að það væri mjög vafasamt, að rétt væri að fela þeim mönnum að reisa hús í sveit, sem ekki fengju meiri tilsögn en gert er ráð fyrir í frv. þessu. En ég held, að hæstv. ráðh. ætti að gera sér það ljóst, að fjöldi af þeim mönnum, sem fást við húsbýggingar í sveit nú, hafa enga tilsögn fengið um þá hluti, og stafar þetta af því, hve mikill skortur hefur verið á sérfröðum mönnum í þessu efni. Það er ekki hægt að fá fagmenn frá Reykjavík til þess að annast þessar húsbýggingar, og húsín eru þá byggð af mönnum, sem algerlega hafa lært — eins og maður segir — af sjálfum sér. Ég hef í huga fjölda manns, sem ég þekki, sem fást við þessi störf og aldrei hafa neina kennslu í því fengið. Það er þess vegna fullvíst, að ef ekki verður bót á þessum málum ráðin, þá heldur það ástand áfram, sem nú er í þessum málum, skortur á fagmönnum, og svo hitt, að húsín verða reist af mönnum, sem hafa miklu minni þekkingu á því en þeir menn mundu hafa, sem útskrifuðust frá þessum skóla, sem frv. er um. Og ég er heldur ekki í neinum vafa um það — það er náttúrlega atriði, sem deila má um —, að þeir menn, sem eru tvö ár í skóla eins og þessum og hafa tvö ár samfleytt verið við nám, eins og gert er ráð fyrir, að því verði hagað eftir þessu frv., ef það verður að l., ég er ekki í neinum vafa um það, að þeir menn mundu þar með vera búnir að fá eins mikla þekkingu eins og meginið af þeim mönnum, sem útskrifaðir eru hér nú eftir 4 ára nám. Þetta er sannfæring mín. Það er að visu gert ráð fyrir því í 7. gr. þessa frv., að þeir menn, sem útskrifast úr þessum skóla, kunni fleira en aðeins að reisa húsín, svo að ekki þurfi að fá annan mann til pípuþagninga, þriðja til þess að mála, fjórða til þess að leggja dúka og fimmta manninn til þess að snerta á trésmíði o. s. frv. En það verða menn að gera sér ljóst, og ég geri ráð fyrir, að hæstv. iðnmrh. geri sér það ljóst, að það er ekki hægt á afskekktum stöðum í sveit og heldur ekki í þorpum að reisa hús með því móti að sækja sjó til átta fagmenn til þess að annast húsbýgginguna, eins og gert er í kaupstöðum landsins. Við, sem hér í Reykjavík þurfum að láta lagfæra eitthvað í einu herbergi, þó að ekki sé meira, vitum, að það þarf oft að sækja marga fagmenn til þess. Ég ætla ekki að skipta mér af því, þó að þetta fyrirkomulag sé haft í kaupstöðum, og ekki

reyna til að fá því breytt. En það verður aldrei fullnægt þörfinni fyrir byggingar í sveitum með þessu móti. Þess vegna yrðu það stórkostlegar framfarir frá því, sem nú er, ef þessum skóla yrði á komið, ef það tækist vel. Ég ætla að nefna það til dæmis, að maður norður í Skagafirði gerir mikið að því að leggja hitalagnir í hús og tekst vel, þó að aldrei hafi hann lært það nema af sjálfum sér, sem kallað er. Það, sem við biðjum um með þessu frv., er, að þeirri stefnu verði haldið áfram, sem fylgt hefur verið hingað til, að sveitirnar fái að hafa sitt fyrirkomulag á þessu og þeim verði forðað frá því, að tekinn verði upp gagnvart þeim sá sami háttur um fagmennsku, sem á sér stað í þeim efnunum í kaupstöðum landsins.

Það er hægt að segja manni það, að á einhverju móti iðnaðarmanna í Kaupmannahöfn hafi menn verið sammála um það, að skólanám verði lakara en að læra hjá meistara í þessum efnunum, því að því trúir hver einasti maður, af því að það er vitað, að fagmenn vilja ekki sleppa þessu út úr höndunum á sér. En það kemur bara ekki þessu máli við beinlínis. En við biðjum bara um, að sveitunum verði forðað frá þessu fyrirkomulagi, sem tekið hefur verið upp um fagmennsku í þessum efnunum í kaupstöðunum. — Ef hæstv. ráðh. vill, get ég nefnt nokkur dæmi frá því er ég var lögreglustjóri, að tveir menn, sem eru beztu fagmenn nú, voru útilokaðir frá námi í fagi því, sem þeir vildu nema, og ég varð að koma þeim fyrir til náms erlendis með aðstoð sendiherrans í Kaupmannahöfn. Og það voru ekki þessir menn einir, sem útilokaðir voru þannig frá námi. Hitt skal ég taka fram, til þess að ekki valdi misskilningi, að slík lokun er eðlileg að vissu marki. Ég geri ráð fyrir, að ef ég væri einn af fagmönnum, með því ástandi, sem er í þessum efnunum, þá mundi ég fara eitthvað svipað að og þessir fagmenn. Það er ekki nema mannlegt. En það er þjóðfélagsins að sjá um, að ekki sé þannig ástand í þjóðfélaginu, að stéttir þurfi að taka upp vinnubrögð þeirrar tegundar, sem iðnaðarmenn hafa tekið upp, né beiti þeim.

Ég hef ekki á móti því, að þetta frv., sem hér liggur fyrir, sé borið saman við annað frv., sem er að koma fram hér á Alþ. um svipað efni. En ég vil alveg sérstaklega taka fram, að ég hef ekki þá trú, að þó að það frv. verði að l., þá geti það komið í staðinn fyrir að samþ. þetta frv., því að það verður ekki látið ná yfir þau svæði, sem fagmennskan hefur ekki náð yfir enn, heldur þar, sem fagmennskan hefur ráðið og ræður. En að sjálfsögðu má breyta þessu frv., sem hér liggur fyrir, svo að skólinn, sem reistur yrði eftir því sem l., verði fullkomnari en hér er gert ráð fyrir, en fái að sigla sinn sjó, þannig að þau svæði, sem utan við svið fagmennskunnar eru nú, fái að njóta hans. Og ég vona, að hæstv. iðnmrh. fallist á þau sjónarmið. Nú er þetta þannig, að hér sunnan við takmörk Reykjavíkur, sunnan við girðinguna, sem er á takmörkum Reykjavíkurumdæmis í Fossvoginum, þar getur hver og einn eftirlitslaust smíðað og unnið að múrsmíði og gert alla aðra vinnu við byggingu húsanna, nema það, sem lýtur að

raflögnum, sem verður að sækja fagmenn til. Ég er alls ekki að hæla þessu ástandi og álít það alls ekki gott ástand. Vitanlega leiðir þetta til þess, að þarna vinna að húsagerð menn, sem alls ekki eru færir um það, og það er einmitt til þess að ráða bót á þessu ástandi, að þetta frv. er flutt. Ég sé, að hæstv. iðnmrh. brosir, er ég segi, að þetta sé alls ekki viðunandi, að menn vinni þannig að smíði húsa eftirlitslaust. En ég ætla að bæta því við, að það er þó þúsund sinn- um betra en fagmennskan í augum almennings, og ég get fullvissað hæstv. ráðh. um, að það er almenn skoðun. — Ef þessi skóli, sem þetta frv. er um, verður að veruleika, þá er það trú mín, að ekki liði á löngu áður en litið verði á þá fagmenn, sem þaðan útskrifast, sem fullkomna jafnoka þeirra, sem útskrifast á fjór- um árum, samkv. þeirri reglu, sem nú hefur gilt um nám til þessa og væntanlega gildir fram- vegis. Það er þá líka auðvelt, þegar reynsla kemur á þetta, að endurbæta þetta. Og eins og sést á frv., er gert ráð fyrir því, að margt í þessu verði reglugerðaratriði, sem verður þá vitanlega hagað samkv. þeirri reynslu, sem af skólanum fengist.

Samgmrh. (Emil Jónsson): Herra forseti. Ég ætlaði mér ekki að hafa neinar langar umr. um þetta mál við 1. umr., en taldi rétt að láta í ljós mína skoðun á frv. og þeim agnámum, sem ég teldi á því vera. Hv. flm. frv. hefur síður en svo getað sannfært mig um, að þetta væri allt eins og það ætti að vera, sem til er tekið í frv., enda er það yfirlýst af hv. flm. bæði í framsögu og í grg. Og öll frumsmíð stendur til bóta. Vænti ég þess vegna, að takast megí að gera þær breyt. á þessu frv., að það geti komið að gagni. Fyrir mér vakir ekki annað en það, að þessum málum verði komið í það horf, að ekki verði betur fyrir komið, innan þeirra takmarka, sem þeir möguleikar leyfa, sem við ráðum yfir.

Hv. flm. fullríti — og það var aðalatriðið ræðu hans — að það þyrftu að vera önnur l., sem giltu fyrir sveitir og minni kauptún í þessum efnum en fyrir landið í heild sinni að öðru leyti. Þetta sjónarmið fær hann mig aldrei til að viðurkenna, og getur ekki sannfært mig um, að það sé það rétta sjónarmið. Það er engu minni vandi að byggja hús í sveit eða kauptúni en í kaupstað. Ég færði rök fyrir því áðan, og endurtek þau ekki. Ef nokkur munur er þar á, þá er það kannske meiri vandi í dreifbýlinu, þar sem lengra er til verksmíðja og vinnuverk- stæða en í kaupstöðum. Og það vil ég segja þessum hv. þm., að það hef ég séð raunalegast í sveitum og kauptúnum, hversu léleg hús þar hafa verið byggð. Þar hafa verið að verki menn, sem sýnilega hafa ekki nokkurt vit haft á því, sem þeir voru að fara með. Niðurstaðan af þessu hefur því orðið sú, að ekki aðeins hefur verkið verið verr unnið en ef góður fagmaður hefði leyst það af hendi, heldur líka miklu dýrara, eins og eðlilegt er. Og það hafa sagt mér bændur úti í sveit, sem ég hef talað við, sem bæði hafa haft lærða starfsmenn við bygginga- vinnu hjá sér og einnig ólærða, að þeir taki þá lærðu fram yfir þá ólærðu. (*HermJ.*: Þess vegna

vil ég hafa þá lærða). Ég ráðlegg mönnum að fara suður fyrir Fossvogslækin og líta á húsinn beggja megin við girðinguna. Þó að maður geri ekki annað en að fara um veginn, þá er sjónar- munurinn svo gífurlegur, að menn, sem fara um veginn, hljóta að veita honum eftirtekt. Nú kemur náttúrulega fleira til greina annað en fagmennskan, því að ýmsir byggja af vanefn- um. En hv. þm. Str. getur ekki sannfært mig um, að ófaglærðir menn geti unnið eins vel og faglærðir menn. Og þó að hv. þm. Str. tiltaki mann norður í Skagafirði sem dæmi um það, að ófaglærðir menn geti lagt pípur, eins og sá maður gerir, þá hefur sá maður þar fyrir lært það starf af því að æfa sig upp í því og ganga upp í þessu allt sitt líf. Og ég þekki dæmi þess, að menn, sem einbeita sér að starfi á vissu sviði, svo sem handverki, geta unnið það starf ágætlega, þó að þeir hafi aldrei sem kallað er lært. En það hefur þá tekið þá miklu lengri tíma að komast vel niður í starfi sínu og ná full- komnun í því heldur en ef þeir hefðu lært handverkið á réttum tíma. Og þó að þessi maður norður í Skagafirði sé ágætur pípulagningar- maður og hafi ekki lært það nema af reynsl- unni, og það á löngum tíma og með mikilli fyrir- höfn, þá sannar það ekki, að með því að fara á iðnskóla í sveit geti maður á tiltölulega mjög stuttum tíma lært að verða í einu múrari, tré- smíður, pípulagningarmaður, veggfóðrari, mál- ari og kannske eitthvað fleira. Mér skilst, að þetta eigi, eftir orðum hv. þm. Str. að dæma, sami maður að læra allt á 1½ ári á þessum iðnskóla í sveit, fagkunnáttu, sem mundi taka 24 ár að læra í kaupstað samkvæmt því, að námstíminn þar í hverri iðngrein er 4—4½ ár. Og ef hann á að læra sex iðngreinar, þá þyrfti hann eftir því a. m. k. 24 ára skólavist í kaup- stað til þess að geta lært þetta. — Ég er ekki á móti því, að gert sé eitthvað til þess að bæta úr ástandi því, sem er í byggingarmálum sveit- anna í þessu tilliti, heldur er ég sérstaklega áhugasamur fyrir því, að það verði gert, því að mér hefur oft verið mikil raun að því að sjá hús þar illa byggð, af því að þeir, sem átt hafa við það, hafa ekki kunnað til þeirra verka, sem þeim var trúað fyrir. En ég er sannfærður um, að það ástand lagast ekki fyrr en fullgildir iðnaðarmenn taka að sér þessi verk. Þar skilur á milli okkar hv. þm. Str. og mín um þetta efni. Hann vill hafa takmörkin þannig, að sveitir og kauptún verði laus við þá plágu, sem mér skilst hann álíta fagmennskuna í húsbyggingamálum vera. En ég vil vera laus við það, að húsinn verði illa byggð í sveitum og kauptúnum, og heldur verði þau byggð af fulllærðum fagmönnum, sem mun reynast ekki aðeins bezt um vöndun húsanna, heldur líka ódýrast.

Hv. þm. Str. vildi halda því fram, að fagskólar erlendis hefðu verið stofnaðir á sínum tíma í trássi við iðnaðarmenn þar. Ég leyfi mér að efast um þessa fullyrðingu, að hún sé rétt. Og ég veit, að það er mjög almennt, t. d. í Noregi, að meistarar sækjast eftir því að fá nema í iðngreinir, sem hafa verið 1—1½ ár á forskóla. — Mér virtist, sem sagt, þetta

vera höfuðsjónarmið hv. þm. Str., að það ætti ekki að sleppa fagmennskunni út um sveitir landsins og þorp og að það lægi til grundvallar hans málfutningi í þessu máli. En það álit ég hættulegt sjónarmið, einmitt fyrir sveitirnar. Eg vil stuðla að því, að einnig sveitirnar eigi a. m. k. kost á faglærðum mönnum til húsa-bygginga. Við skulum láta það vera svo, að það sé opið fyrir þá, sem vilja nota fúskara og ólærða menn til þess að byggja fyrir sig í sveitum og þorpum, þeim sé heimilt að nota þá, ef þeir, sem þar eiga heima, vilja það heldur. En við skulum ekki útiloka, að þeir, sem þar eiga heima, eigi kost á að fá faglærða menn til þessa, ef þeir óska þess. Og ég hygg, að ekki líði á löngu áður en augu manna í sveitum og kaптúnum opnast fyrir því, að betra er að láta faglærða menn reisa fyrir sig hús en ófaglærða. (*HermJ*: Þetta frv. útilokar það ekki, að faglærðir menn megi byggja hús í sveitum og þorpum fyrir þá, sem það vilja). Ekki beinlínis, heldur skapar frv., ef það verður óbreytt að l., stétt háflærðra manna í faginu, sem kunna ekki nema lítinn hluta af því, sem þeir þyrftu að kunna í sínu fagi til þess að geta annazt húsbyggingar. Það er gefið, að eftir aðeins 1—1½ árs nám kunna þeir ekki nema lítið brot af því, sem þeir þyrftu að kunna til þess að geta með góðu móti tekið að sér byggingarstörf. Og ef slíkir menn hafa leyfi til þess að sjá um húsbyggingar úti um sveitir, þá verður það til þess að teyja fyrir því, að hinir betri komist að. Eg tel, að í þessu liggi nokkur hætta, sem ég vil vara við. Og hv. þm. er inni á þessu, að það sé slæmt, að þeir, sem lítið kunna til byggingarstarfa, annist húsbyggingar í sveit og kaптúnunum, því að hann segist ekki ætla að hæla þessu. En svo bætir hann við, að það sé þó þúsdinn sinnum betra en fagmennskan. Mér finnst þessi hv. þm. sveiflast svolítið til í þessu. Hann finnur, að ekki er allt eins og það á að vera um þetta, en vill þó ekki gagngerðar endurbætur á því.

Það vakti ekki fyrir mér að deila um þetta mál. Eg tel aðalatriði málsins, að sveitirnar og kaптúnin eigi þess virkilega kost að geta fengið faglærða menn til þess að annast sínar húsbyggingar, ef þau óska þess, alveg eins og kaupstaðarbúar nú eiga þess kost. En það þarf ekki endilega að setja útilokunarákvæði til þess að fagmenn einir geri þetta, vegna þeirra, sem ekki hafa fullan lærdóm. Við skulum láta þetta vera opið, en við skulum ekki girða fyrir, að þeir, sem betur eru að sér í faginu, komist að.

Flm. (Hermann Jónasson): Herra forseti. Eg skal nú ekki preyta hv. þd. En það eru þó örfá atriði í ræðu hæstv. ráðh., sem ég vil svara, ef hann hefur tíma til að hlusta á. — Það er þá fyrst þetta: Vitanlega er ég ekki að hæla því, að menn fáiast við húsabyggingar, sem ekki kunna til þess. Eg benti einmitt á það, að nú er ástandið þannig, að sjálfærðir menn fást við húsabyggingar í sveitum landsins, og þess vegna væri stór bót í því, frá því sem nú er, að fá þennan skóla, sem ég álit, að geti útskrifað nemendur, sem kunni fullkomlega það, sem

menn læra hjá meisturum, með því fyrirkomulagi á því námi, sem nú er. Og ég spyr hæstv. ráðh.: Hvernig heldur hann, að t. d. bónda norður í Vatnsdal mundi ganga að byggja undir fagmennskufyrirkomulaginu, ef l., sem tryggja fagmönnum einkarétt til húsbygginga, giltu þar? Fyrst þyrfti að bóndi trésmið til þess að slá upp fyrir veggjum, síðan sækja fagmann til að steypa, þar næst pípuþagningarmann, þar næst fjórða fagmanninn til þess að mála, þar næst fimmta fagmanninn til þess að leggja dúkana á gólf, þar næst sjötta mannninn til þess að leggja rafleiðslur í húsið. Hvernig haldið þið, að bóndi í sveit eins og Vatnsdal gæti byggt upp á þessar spýtur? Enginn, bara enginn. Í kaupstöðum, þar sem hægt er að sækja fagmenn kannske í næstu hús, veldur það oft stórkostlegum tófum að þurfa að sækja svo marga fagmenn til húsabygginganna, vegna þess að það má t. d. ekki hreyfa ofn eða neitt þess háttar án þess að sækja til þess pípuþagningarmann. Og það er staðreynd, sem við verðum að horfast í augu við, að það er ekki hægt að byggja í sveitum með þessu fyrirkomulagi. Ef ætti að innleiða fagmennskuna þar alveg eins og hún er í kaupstöðunum, þá verður ekki byggt neitt hús í sveitum landsins með þeim efnum, sem bóndi getur lagt til sem slíkur. Ferðakostnaður fagmanna mundi t. d. verða svo mikill. Þess vegna er það, að skóli eins og þessi, þar sem menn lærðu að reisa hús til fulls, er einasta leiðin til þess, að hægt sé yfirleitt að byggja hús í sveitum og kaптúnunum. Það er kannske þörf á að gera meiri kröfur til þessara manna en í frv. er gert ráð fyrir, en það verða að vera sömu menn, sem vinna allt verkið á hverjum stað. Með öðru móti verður ekki hægt að byggja á þessum stöðum. Og þetta veit ég, að hæstv. ráðh. skilur manna best (*Samgmrh.*: Þetta skil ég ekki). Ef þeir, sem búa í sveit, sæktu smíði með bifreiðum langa vega, þá yrði það of dýrt fyrir þá að nota marga fagmenn við byggingu sinna húsa upp á það að borga þeim fullt kaup m. a. á meðan þeir eru á leiðinni. Og ég vil segja, að hæstv. ráðh. þekkir þá lítið, hvað það kostar að byggja í sveit, ef hann ekki fellst á mál mitt um þetta og það er ekki hægt að koma honum í skilning um það. Nú er þetta þannig, að þegar einn fagmaður fer héðan út í sveit eða kaптún til að vinna að byggingum, þá er honum leyfilegt að vinna við verkið það, sem hann treystir sér til, vegna þess að iðnlöggjöfin nær ekki út yfir þessi svæði.

Viðvíkjandi sænsku skólunum hef ég þær upplýsingar mínar frá því, þegar skóli í Svíþjóð var settur á laggirnar. Þá var deila um það milli iðnmeistara og forráðamanna þess skóla að gera þann skóla að fagskóla. Þessi skóli í Svíþjóð var tveggja ára skóli. Og þeir, sem numið höfðu á þessum forskóla, voru á fagskóla útskrifaðir eftir stuttan tíma við nám þar og viðurkenndir sem fagmenn. Það var sótt eftir að fá þennan skóla í Svíþjóð viðurkenndan sem fagskóla. En það var ekki samþykkt, af því að það þótti ekki fært að leggja út í deilur við fagmenn um það mál.

Eg lasta ekki sérfræði í þessum efnum, en

bendi aðeins á þessar reglur, sem gilda fyrir kaupstaði í fagmennsku, og ég fullyrði það, að þær geta ekki gilt fyrir sveitir og smærri kauptún, nema með því, að það stöðvi framkvæmdir í byggingum þar meira eða minna. Ég hæli því ekki, að illa sé byggt. En á því á að ráða bót með þessu frv., að það verði illa byggt í sveitum og kauptúnum landsins. — En í þessu sambandi ætla ég líka að minna á það, að námið er ekki alls kostar miðað við stærð húsanna. En það veit hæstv. ráðh., að um hús eins og verið er að byggja hér nálægt Austurstræti er það vandasamt atriði að reikna út burðarmagn húsanna, þar sem um svo stór hús er að ræða. Og það er ekki vandalaus útreikningur á því að ganga frá undirstöðu húsa. (*Samgmrh.*: Það gerir enginn smiður). Og þó að stærð húsanna sé ekki alls kostar mælikvarði í þessum efnum, þá er ekki óeðlilegt, að mörkin séu einhvers staðar sett viðkomandi stærðinni á húsunum, og því má breyta í frv., ef rétt þykir vera.

Ég ætla að lokum að segja þetta: Ég er alls ekki að lasta fagmennsku, heldur ber ég fulla virðingu fyrir sérþekkingu og hef aldrei verið letjandi þess, að menn stundi sem best nám í þeirri grein, sem þeir ætla að stunda atvinnu í að námi loknu. Og ég þykist hafa átt svolitinn þátt, sérstaklega sem ráðh., í að stuðla að því, því að ég legg ákaflega mikið upp úr sérþekkingu þessara manna. En þegar talað er um fúsk í byggingum í sveit, sem á verulega að bæta úr, þá segi ég þetta: Ég hef komið í þrjú ný hús í kaupstað í rigningum, þar sem lekið hefur inn um annan hvern glugga, — fagmennskan er ekki komin lengra en þetta í kaupstöðunum. Í fjórða húsið, byggt í kaupstað af fagmanni, kom ég nýlega, og það lekur. Og þegar átti að fara að leggja pakketið í fina salnum í barnaskólanum ekki alls fyrir löngu, þá kom í ljós, að hann var hornskakkur, það kom fram á pakkétinu. Þetta nefni ég til að minnast á dæmi, sem borið hafa fyrir síðustu dagana. Það eru vissulega mistök á byggingum líka í sveitum, og þess vegna er það einmitt, sem þarf að fá svona skóla. Hann er eina lausnin á þessu máli, af þeim ástæðum, að með þeim reglum, sem nú gilda í kaupstöðunum um byggingar viðkomandi fagmennsku, þannig að hver fagmaður má ekki koma nálægt öðru en sínu eina verki, verður aldrei hægt að byggja í sveitunum. — Þetta frv., sem hæstv. ráðh. ætlar að bera fram, er sjálfsgengt til bóta og rýmkun á þeirri iðnlöggjöf, sem í gildi er. Og við skulum halda okkur við að láta hana gilda þar, sem hún hefur gilt hingað til, í kaupstöðunum. Þeir, sem í sveitunum vilja fá fagmenn úr kaupstöðum, geta gert það. En til þess að byggingar verði framkvæmanlegar í sveitum, þurfa að geta og mega vinna þar menn að þeim, sem geta unnið öll verkin, sami maðurinn, til þess að þær framkvæmdir verði framkvæmanlegar.

Samgmrh. (Emil Jónsson): Herra forseti. Ég ætlaði ekki að taka aftur til máls. En af því að hv. þm. Str. spurði, hvernig bóndi í Vatnsdal ætti að byggja, ef hann ætti að sækja til þess sex fagmenn, þá getur það vel verið, að það

standi illa á fyrir bóndanum í Vatnsdalnum. En hvort sem er þar eða í annarri sveit á landinu, þá er allt annað að sækja fagmenn til þess að vinna í sveit í tvo daga eða hins vegar til að byggja heil hús. Þetta tvennt er ósambærilegt, sem hv. flm. má ekki rugla saman, að byggja stór hús og sækja fagmenn til þess eða sækja fagmenn til smáviðgerða. Þegar byggt er heilt hús, þá tekur það svo langan tíma, að hver bóndi, sem á annað borð ætlar að byggja, á að standa sig vel við það. Í Vatnsdalnum getur bóndinn t. d. sótt fagmenn til Blönduóss eða Hvammstanga, og það er í flestum stöðum hægt að fá fullgilda fagmenn, ef menn vilja nota þá. En það hefur verið bæði í þessum málum og öðrum hjá þessum hv. þm. og hans flokki svo megn fyrirlitning á fagmennsku, að þrjóstvitið hefur átt að koma í staðinn, hér eins og annars staðar (*HermJ.*: Það hefur enginn ráðh. stutt meira að sérnámi en ég). Eina leiðin til þess, að byggt verði í sveit, segir hv. þm. Str., er að koma upp skóla í því augnamiði. En ég segi: Eina leiðin til þess er að fjölga faglærðum iðnaðarmönnum til þess að koma upp byggingum í sveitum og kauptúnum, svo að þeir séu til, ef menn vilja nota þá, en það á ekki að þröngva mönnum á þessum stöðum til að nota þá. Ég held, að mönnum lærist það fyrr eða síðar, að það borgar sig best að fá fullkomna fagmenn til þess að vinna að byggingum. Og ef hér, með stofnun þessa skóla eftir frv., ætti að vera um allsherjar úrræði að ræða, þá er sýnilegt, að þó að sá skóli útskrifaði 36 menn annað hvert ár, 18 menn á ári, eins og gert er ráð fyrir í frv., þá mundi það segja lítið til úrbóta í þessu efni, þar sem nú eru við iðnnám á annað þús. manns í landinu. Og ég álit miklu auðveldara og aðgengilegra á allan hátt að fá þá tölu eitthvað hækkaða á þeim stöðum, þar sem nú þegar er kennt, sem ég álit vel hægt, ef þörf er á því, heldur en að stofna þennan skóla. Og sérstaklega held ég þessu fram vegna þess, að þessi skóli, sem gert er ráð fyrir í frv., getur aldrei — það fullyrði ég — veitt neitt nálægt því fullkomna kennslu í sex iðngreinum á 1—1½ ári.

ATKVGR.

Fr. v. vísað til 2. umr. með 10 shlj. atkv. og til iðnn. með 11 shlj. atkv.

Á 91. fundi í Ed., 25. marz, var frv. tekið til 2. umr. (A. 178, n. 557 og 599).

Frsm. meiri hl. (Gísli Jónsson): Herra forseti. Þetta mál hefur legið lengi hjá iðnn., og stafar það nokkuð af því, að hún hefur verið að reyna að samræma það við iðnfræðislúðggjöfina. N. hélt 4 fundi um málið og sendi Teiknistofu landbúnaðarins og Landssambandi iðnaðarmanna frv. til umsagnar. Teiknistofan svaraði strax, en nokkuð dróst, að svar kæmi frá Landssambandinu, en þegar það kom, var það á sama veg, að visu með nokkrum athugasemdum. Mæltu báðir aðilar með frv. Þrátt fyrir þetta gat n. ekki orðið sammála um afgreiðslu frv. Meiri hl. n., hv. 9. landsk. og ég,

höfum ekki getað fallt á frv. Hv. 2. þm. N.-M. hefur skilað sinu áliti, og mun hann gera grein fyrir afstöðu sinni.

Grundvallarstefna frv. er sú að skapa eigi sveitum og þorpum verri aðstöðu til iðnfræðslu en öðrum landshlutum. Okkur er ljóst, að byggingar vantar í sveitum, en við teljum, að úr því megi bæta með því að byggja hús samkv. 1. nr. 7 frá 12. jan. 1945, um jarðræktar- og húsa-gerðarsamþykktir í sveitum. Má vænta þess, að þessi verk verði falin fullræðum iðnaðarmönnum, og jafnframt verði notaðar hraðvirkar vélar við byggingarnar. — Nú hefur Landssamband iðnaðarmanna fallt á þessa till. Þykir meiri hl. iðnn. það mjög merkilegt, þar sem á bak við þetta frv. er allt annar hugsunarháttur en kemur fram í bréfi frá Landssambandinu varðandi það atriði, hvort réttara sé að kenna mönnum iðnina í skóla eða viðhafa þann hátt, sem nú er gert, að láta þá starfa sem iðnnema allt að 4 ár. Um það vildi meiri hl. iðnn. ekki taka neina sérstaka afstöðu á þessu stigi málsins. Það er atriði, sem vel er þess vert að vera athugað. En ef það væri gert, þá er það a. m. k. skoðun meiri hl. iðnn., að ekki beri að byrja með því að setja upp slíka kennslustofnun í strjálbýlli sveit, heldur fyrst og fremst þar, sem nægilega greiður aðgangur er að rafmagni, flutning á efni, er þarf til skólahaldsins, og nægilega greitt að markaði til þess að selja vöru þá, sem framleidd er á verkstæðinu. Það er að ýmsu leyti hagkvæmara að hafa slíka skóla í fjölmenni en í sveitum, því að það kostar mikið fé að flytja hráefnið fyrst á þennan stað og vöruna svo aftur á markað. Auk þess lítur meiri hl. n. svo á, að ekki beri að haga kennslunni eins og gert er ráð fyrir í þessu frv. Frv. gerir ekki ráð fyrir, að kennd sé til fulls hver grein út af fyrir sig, heldur skuli hrært saman lítið skyldum iðngreinum. Eins og ég gat um áðan, virðist Landssamband iðnaðarmanna álíta, að rétt sé að stefna að þessu marki almennt um iðnfræðslu, þegar fyrir Alb. liggur frv. um iðnfræðslu, sem gengur í gagnstæða átt, en er þó undirbúið að mestu af þessum aðilum.

Ég skal nú fara út í það, hvað hugsað er að kenna í þessum skóla, eins og frv. liggur fyrir, og benda á nokkra galla, sem mér finnst á frv. vera, og hvers vegna ég tel ekki rétt að fara inn á þá braut, sem lagt er hér til. — Það er þá fyrst, að í 2. gr. er ákveðið, að þessi stofnun skuli heyrna undir landbrh. Mér finnst, að ef skólinn er stofnaður, þá skuli hann heyrna undir þann ráðh., sem fer með iðnaðarmál.

Í 3. gr. er talað um, að námstíminn skuli vera 2 ár. Það liggur engin rannsókn fyrir um það, hvort hægt er að kenna mönnum hverja grein á tveim árum, ef farið er inn á þessa braut að kenna mönnum í stað þess að láta þá nema með því að sjá aðra vinna. Ég tel það þurfi að rannsakaast nánar, áður en því er slegið föstu, hvar slíkur skóli skuli standa. Ég vil benda á, að í Bretlandi var í stríðinu farið inn á þá braut að kenna mönnum, þ. á m. kvenfólki, stórf í ýmsum iðnum, skipabyggingum, vélsmíðjum o. fl. Og þeir menn, sem ég hef átt tal við um þetta, upplýstu, að hægt hefði verið að kenna

ákveðna iðngrein á 6 mánuðum. Hverjum nemandananda var aðeins kennd mjög takmörkuð iðngrein. Það væri mjög athugandi, hvort ekki væri hægt að fara inn á þessa leið hér. Ég gæti trúað, að það mætti kenna einum að logsjóða, öðrum að hnoða, o. s. frv., svo að þeir gætu náð æfingu á 6 mánuðum. En þeir gætu ekki kennt eða stjórnað verki, nema þeir hefðu viðtækari menntun. Það mætti hafa þetta stig af stigi, þannig að menn gætu numið iðn sína í fleiri skólum og orðið nægilega góðir í sinni grein. En þá þarf annan undirbúning en gert er ráð fyrir í þessu frv.

Í 4. gr. er ætlað til þess, að inntökuskilyrði séu gagnfræðapróf eða einn vetur í héraðsskóla og nemandinn hafi fengið a. m. k. 2. einkunn eða sýni með sérstöku prófi, að hann hafi álíka þekkingu. Ég tel ekki þetta nauðsynlegt inntökuskilyrði í slíkan skóla, ef hann á að kenna það, sem talað er um í 6. gr., en um þetta má að sjálfsgöðu deila. 4. gr. frv. þyrfti að breyta, ef frv. verður samþ., þar sem talað er um, að nemandi skuli hafa hlotið nokkra æfingu í meðferð venjulegustu smíðaaðhalds og geta leitt að því líkur, að hann sé gott smíðsefni. Til þess að uppfylla þetta skilyrði, verður að vera búið að koma upp tilraunastofnun þeirri, sem gert er ráð fyrir í 8. gr. frv. um iðnfræðslu. Þar er um mjög mikið nýmæli að ræða, þar sem koma skal upp stofnun, sem sannprófi hæfileika manna til iðnnáms, áður en gengið er inn í iðnnám. Það má setja það hér að skilyrði, að nemandur hafi staðlitz próf við þá stofnun, þegar hún er komin á fót. Hér er talað um að skipta skólanum í tvær deildir, húsasmíðadeild og hús-gagna- og búsáhalðasmíðadeild. Út af fyrir sig sé ég ekki ástæðu til, að skólinn þurfi að starfa í tveim deildum. Honum er fyrst og fremst ætlað að bæta úr þörf til að fá fullnuma húsasmíði. Ég sé ekki, að nauðsynlegt sé að setja upp 2 deildir, aðra fyrir húsagnasmíði og hina fyrir húsasmíði. Ég tel miklu nær að skylda skólan til að kenna sérstaklega meðferð búvéla.

Í 6. gr. er talað um fræðikennsluna, og ætlað til, að hún skuli vera með svipuðum hætti og í búnaðarskólunum og héraðsskólunum almennt. Virðist mér ekki nauðsynlegt að reisa sérstakan skóla til að kenna þau fög. — Í 7. gr. er gert ráð fyrir, að menn læri allt í graut. Þeir eiga að vera múrsmíðir, leggja járn í steypu, vatnsleiðslur og miðstöðvar. Þetta eru mjög óskyld verk. Það má kannske segja, að hver laghentur maður geti kastað leiðslum í hús. En ekki verður það gert af vandvirkni, nema menn hafi lært þá iðn. Og það verður ávallt dýrara í framkvæmd, þegar þar er ekki gert af mönnum, sem hafa til þess sérþekkingu. Ég vil benda á, að venjulegir húsasmíðir munu leita aðstoðar sérfræðinga um að reikna út og fyrirskipa, hvernig styrktarjárn skuli vera í húsum. Og aðrir sérfræðingar segja fyrir um, hvernig leggja skuli miðstöðvar og vatnsleiðslur í hús. Það er því óviturlegt að ætlast til, að þessir menn verði við þessi verk. Sama er það með trésmíðina. Það er ætlað til, að þeir læri einnig málningu og veggfóðrun. Það má kannske segja, að hægt sé á skómmum tíma að læra að klístra pappir á

vegg, en þó er nú ætlað til, að menn læri þetta á mörgum árum. En það margborgar sig, að þeir menn, sem fara með málningu, kunni sitt verk. Það er margfalt dýrara og verra, ef menn fúska við þá iðngrein. Þá tel ég óeðlilegt, að þessum mönnum skuli vera gefinn réttur til þess að standa fyrir húsasmíði allt að tveggja hæða og kjallara. Ef menn yfirleitt geta komið húsi upp á 3 hæðir, eins og hér er ætlað til, þá eru menn líka færir um að koma upp 4–5 hæðum, og stærri hús eru ekki byggð yfirleitt hér á landi. Ég held, ef samþ. á þetta frv., að þá yrði 7. gr. að breytast mjög mikið. 9. gr. gerir ráð fyrir því, að kennsla fari fram í verkstæðum skólans. Nú er það vitanlegt, að ef kenna á 100 nemendum, eins og gert er ráð fyrir hér, þarf feikna verkstæði til þess að geta haft svo marga nemendur. Slíkt verkstæði kostaði hundruð þúsunda kr. eða á aðra millj., og sakaði það ekki, að gerð væri tilraun til að reikna, hvað það kostaði. Auk þess er viðbúið, að það verði miklum erfiðleikum bundið að hafa nægilegt verkefni fyrir þessa menn, ef skólinn er settur á afskekktan stað í landinu. Þá tel ég það mjög miklum erfiðleikum bundið að láta þessa nemendur ferðast um allar sveitir landsins til þess að byggja hús. Það er vafasamt, hvort þetta er framkvæmanlegt eins og gert er ráð fyrir.

Að lokum vil ég benda á það, sem ég gat um í upphafi. Ég álit miklu eðlilegra, að skólinn sé undir því ráðuneyti, sem hefur með iðnaðarmál að gera í landinu. Nú er það svo, að það er rétt, sem flm. heldur fram, það þarf að bæta úr erfiðleikum, sem stöðja á sveitunum um að koma upp byggingum. Spurningin er því sú: Hvernig er hægt að bæta úr þessu á sem fljótastan hátt og svo, að það kosti sem minnst fé? Ég hygg, að þetta verði best gert með húsagerðarsamþ. í sveitum og búnaðarsamböndin hafi forustuna og styðji að því, að sem flestir menn geti orðið búhagir, eins og kallað er í sveitum, bæði til þess að aðstoða við óvandaðri verk og ekki sízt til þess á þann hátt að geta fundið út, hvort ekki eru fleiri smíðefni í sveitunum en menn almennt vita um, ef þeir ekki hafa neinn aðgang að skóla, þar sem þeir hafa getað fengið að æfa og læra smíðanám. Flm. benti á, að slíkur skóli væri að Laugum í Þingeyjarsýslu, með þeim árangri, að í þeirri sýslu séu miklu betri húsakynni en annars staðar. Telur flm. þetta vera strauða frá Laugaskóla, því að þar hefðu menn fengið undirstöðu við að fara með verkfæri. Mér þykir sennilegt, að ýmislegt sé rétt í þessu, þótt aðrir haldi því fram, að þetta standi meira í sambandi við fjárhagsaðstöðu íbúanna. Ég hygg það rétt, að þetta eigi hvort tveggja sinn þátt í þessu. Ég veit um aðra sveit, þar sem menn hafa fengið slíka æfingu frá kynslóð til kynslóðar t. d. í bátasmíðum. Og það er mjög mikils vert að koma upp stofnunum í sveitum, sem leiðbeina í þessum málum. Ég hef rætt um þetta við hv. 1. þm. N.-M., en hann hefur heldur lélegan árangur af þessu tagi við héraðsskóla, þar sem hann þekkir til. En það þarf ekki að vera dauðadómur fyrir hugmyndina. En það vill nú svo til, að í landinu eru

Alþt. 1945. C. (64. löggjafarþing).

áðrar stofnanir, sem gera ráð fyrir að taka að sér þetta atriði, það eru búnaðarskólarnir. Það er gert ráð fyrir því með l. nr. 51 frá 19. maí 1930, að bændaskólarnir starfi í tveim deildum, þar sem önnur kenni handavinnu, og eru teknar fram smíðar, steinsteypugerð, og jafnframt söngur, dráttlist o. fl. En þetta eru að heita sömu námsgreinarnar og gert er ráð fyrir, að kenndar verði í þessum skóla, sem reisa skal samkv. þessu frv. Ég tel eðlilegt, að aukinn verði húsakostur og kennslukraftar við bændaskólana til þess að uppfylla það, sem hér þarf að bæta úr. Og ég vil benda á, að það er nauðsynlegt, að við þessa skóla sé kennt meira um hirðingu landbúnaðarvéla og meðferð. Það er miklum fjármunum kastað á glæ vegna þess, hve menn kunna almennt lítið með þessi áhöla að fara, eins og menn kunnu lítið á sínum tíma að fara með mótorvélar í bátum. Landið sparaði tugi þúsunda kr., ef menn kynnu með þessi áhöld að fara. — N. mælir með því, að horfið verði að því í samráði við Búnaðarfélag Íslands og búnaðarmálastjóra að bæta svo húsakost landbúnaðarskólanna, að þeir eigi hægt með að koma upp vísi að þeirri skólahugmynd, sem hér er farið fram á. Reynslan sýnir þá, hvernig þeir reynast. Það er ódýrara fyrir ríkissjóð að gera þetta en að setja á stofn bákn, eins og hér er gert ráð fyrir. N. leggur til, að málið verði afgreitt með rökstuddri dagskrá, þar sem skorað er á ríkisstj. að láta gera nauðsynlegar ráðstafanir til þess, að tekin verði upp iðnfræðsla við bændaskólana, eins og fyrir er mælt í l. frá 19. maí 1930, og þar lögð áherzla á að kenna meðferð allra búvéla, viðhald og hirðingu þeirra og að nokkru leyti húsa- og húsgagnagerð, eftir því sem við verður komið. Mér er kunnugt um, að bændaskólinn á Hvanneyri hefur sótt fast á um að fá fé til þess að auka húsakost sinn til þess að koma upp slíkum skóla, en ekki hefur verið talið hægt að mæta þeim óskum. En meiri hl. n. álitur, að fyrst og fremst verði að stuðla að þessu, áður en reist er nýtt bákn, svo illa sem þetta er undirbúið.

Frsm. minni hl. (Páll Hermannsson): Herra forseti. Hv. frsm. meiri hl. hefur nú í allýtarlegu máli lýst gangi frv. og efni þess, og þarf engu sérstöku að bæta við það. Það, sem ég víldi taka fram hér, er fyrst og fremst út af mismunandi skilningi og skoðun, sem meiri hl. og minni hl. hafa um þetta máli. Öllum hv. dm. er kunnugt, að undanfarið, eða síðan styrjöldin skall á, hefur verið lítið um húsabyggingar í sveitum og í mörgum þorpum og kaupúnum í landinu. Mönnum er kunnugt um, að ástæðan fyrir þessu er, að það hefur verið erfitt að fá byggingaræfni og líka það, að þeir menn, sem helzt gátu unnið að þess háttar mannvirkjum, hópuðust saman um nokkurt árabíl þar, sem herinn var, og stunduðu vinnu sína þar fyrir geipikaup. Það er víst ekki neinn ágreiningur um það, að nú á næstu árum og áratugum þarf að byggja mikið í sveitum landsins, ef fólkið á að vera þar áfram. Það liggja fyrir skýrslur um það, að geysilegur fjöldi íbúðarhúsa manna í sveitum og þorpum eru varla íbúðarhæf, og þarf því

að byggja þar bráðlega. Hitt ætla ég, að flestum sé kunnugt, að víða er svo ástætt í sveitum, að ekki er hægt að fá sæmilega lærða iðnaðarmenn til þess að standa fyrir byggingu húsa. Það lítið, sem byggt hefur verið, hefur sumt verið byggt af mönnum, sem engan veginn geta talizt til þess færir. Mönnum er jafnframt kunnugt um það, að fyrirhugaðar eru stórkostlegar byggingarframkvæmdir í Rvík og stærri kaupstöðum nú í næstu framtíð. Það er fjöldi bygginga, sem kosta margar millj., sem gert er ráð fyrir að byggja, áður en langt um líður. Auk þess er vitað, að í stærri kaupstöðum skortir húspláss fyrir fjölda fólks. Það er og vitað, að öll fólksfjölgunin í landinu á sér stað í stærstu kaupstöðunum. Fyrst um sinn verður svo mikið um byggingarframkvæmdir í Rvík og stærri kaupstöðum, að ekki verður betur séð en byggingarframkvæmdir í Rvík og stærri kaupstöðum hljóti að taka til sín meginíð eða alla þá menn, sem eru lærðir til þess að reisa hús. Það er útlit fyrir, að ástandið verði eins og það er, og þá vantar þá menn, sem geta reist íbúðarhús. Frv., sem hér liggur fyrir, stingur upp á aðferð til þess að bæta úr þessari iðnaðarmannavöntun í sveitunum. Frsm. meiri hl. sagði eitthvað á þá leið, að grundvallarhugmynd þessa frv. væri að skapa sveitunum lakari iðnaðarmenn, og má vera, að frsm. meiri hl. hafi nokkuð til síns máls um það. En mér finnst, að megi orða þetta á annan veg, sem sé þann að telja, að tilgangur þessa frv. væri til þess að gera tilraun til að mennta iðnaðarmenn fyrir sveitir á styttri tíma en venja er með iðnaðarmenn, nota sem meðal til þess góða kennslukrafta, góðar námsaðstæður. Markmiðið ætti að vera að velja úr þá menn, sem eru frá náttúrunnar hendi smiðsefni, og gera þá færa um að standa fyrir byggingum í sveit. Það má gera ráð fyrir, að þeir verði ekki eins færir og þeir beztu. Hins vegar gæti ég hugsað, að sumir þeirra yrðu vel menntaðir, ef góðir kennslukraftar, góð námsskilyrði og nemendur væru fyrir hendi. Dreg ég af því þá ályktun, að sumir gætu orðið góðir smiðir með sjálfsnámi. Geng ég út frá því, að iðnir nemendur, sem þessi skóli leggur til, yrðu færir um að leysa af hendi önnur verk en þeir sérstaklega lærðu.

Hv. frsm. benti réttilega á það í 7. gr. frv. þessa, að nemendur gætu leyst af hendi ýmsa vinnu utan sinnar sérgreinar, svo sem raflagnir, hitaleiðslur, vatnsleiðslur o. fl. Öneitanlega væri gott, ef einn og sami maður gæti unnið sem flest við byggingar í sveit, því að þungur baggi er að þurfa að fá 10 menn til einnar og sömu byggingar. Ég verð að segja, að ég er ekki fullkomlega fær um að segja, hvernig þessi tilraun tekst, en hana verður að gera. Í þessu sambandi má minna á, að smiðakennsla hefur farið fram við bændaskólana og alþýðu- og héraðsskólana, eins og við gagnfræðaskólana. Um árangur veit ég í sumum skólunum, en í öðrum minna, og þó fer því fjarri, að telja beri gagnslaust að kenna smiðar við þessa skóla. Geri ég ráð fyrir, að verulegur árangur hafi náðst af slíkri kennslu. Hef ég sannfærzt hvað viðvíkur smiðakennslu til þess að byggja hús,

að betra væri að hafa hana í einum skóla og hefðu nemendur til byggingar lítil íbúðarhús á hverjum tíma til smiðanna.

Hvað við kemur smiðakennslu bænda, væri hún betur komin í einum skóla, og gera má ráð fyrir, að nemendur fengju þar mikla kennslu. Mundu þá nemendur fá lengri kennslutíma. Á einum stað yrðu betri kennslukraftar og betri áhöld, og nemendurnir yrðu þá færari.

Ég skal ekki vera langorður. Mér finnst votta fyrir tvískunnungi í álitu hv. meiri hluta. Í nál. segir meiri hl.: „Meiri hl. nefndarinnar telur, að stefna beri ótrátt að því, að sveitirnar verði engar hornrekur í byggingariðnaði eða þurfi að verða dæmdar til að nota hálf lærða eða lítt lærða menn til byggingar mannvirkja.“ — Ég get verið sammála um þetta. Þeir iðnaðarmenn yrðu annars flokks til að reisa venjulegt íbúðarhús í sveit.

Hins vegar segir í dagskrártill., með leyfi hestv. forseta: „Í trausti þess, að ríkisstjórnin láti nú þegar gera allar nauðsynlegar ráðstafanir til þess, að tekin verði upp iðnfræðsla í bændaskólum landsins, svo sem fyrir er mælt í lögum nr. 51 19. maí 1930, um bændaskóla, og verði sérstaklega lögð áhersla á, að hægt sé að kenna þar hiriðingu og meðferð búvéla og viðhald þeirra, svo og húsa- og húsgagnasmíði, eftir því sem við verður komið, tekur deildin fyrir næsta mál á dagskrá.“ — Eins og ég er sammála því, sem hv. meiri hl. heldur fram um, að það þurfi að fá menn, sem gætu leyst vel af hendi starf sitt, eins er ég ósammála um þá leið, sem segir í dagskrártill., og tel, að hún mundi ekki nægja. Þeir, sem fengju þá iðnfræðslu, yrðu búhagir aðstoðarmenn. En hvernig á svo að leggja til sæmilega góða iðnaðarmenn?

Það vita allir, að það tókst vel með þá menn, er námu í bændaskólunum, þótt þeir væru með minni æfingu en þeir, sem eiga að vera í þessum skóla. Bændaskólarnir eru 3 missira skólar, með almenn búfræði sem aðalnám. Um að auka þar námið skal ég ekki fjölýrða mikið, en ég geri mér betri vonir um árangur af þessum skóla en þeim skólum. — Hvort skóli þessi gæti lagt til menn, sem hæfir væru til bygginga í sveit, þá er það sitt hvað og orkar tvímælis, hvort skólinn þyrfti að vera svo stór og útskrifa 50 menn á ári. Það má vera, að það veitti ekki af, en það er álitamál, hvort lægri tala gerði ekki meira gagn.

Ég er sammála um það, að kenna verði húsa-smíði og húsgagnasmíðin latín bíða, a. m. k. fyrst um sinn.

Ég hef ekki borið fram brtt., hef ekki viljað leggja vinnu í það, fyrr en ég vissi um afdrif frv. Nú, eins og 7. gr. frv. segir, þá má ganga út frá, að þessir menn gætu lagt í að leggja rafleiðslur og vatns- og hitaleiðslur ásamt hreinlætistækjum, málað o. s. frv. — Hvað við kemur 6. gr. frv., þá má geta þess, að fræðsla í stærðfræði mun vera nauðsynleg.

Ef svo færi, að frv. færi í gegnum 2. umr. og kæmist til 3. umr., mun ég bera fram brtt.

Hermann Jónasson: Það er nú tilgangslítið

að tala fyrir þessu máli, þar sem fáir eru við til að dæma um rökin í málinu. Því miður vill oft svo verða hér á Alþingi. — Allir virðast samála um það, að þörf sé fyrir iðnaðarmenn í sveitum landsins. Um það er enginn ágreiningur. Ég bjóst helst við fjörtjóni af hendi fag-lærðu iðnaðarmannanna, en svo hefur viljað til, að þeir víðurkenna allir, að þessi nauðsyn sé svo sterk, að fá iðnaðarmenn í sveitir, og í þessum bæ hefur málinu verið mætt af skilningi. Lands-samband iðnaðarmanna og Teiknistofa landbúnaðarins hafa mælt með frv. með nokkrum breyt. Frv. hefur komist í gegnum þessar torfærur á vegi þess, en svo þegar við tekur afgreiðsla í þessari hv. d., þá duga ekki meðmæli Teikni-stofu landbúnaðarins og Landssambands iðnaðarmanna, og gengið er gegn álit þessara manna.

Mótrökin eru allýtarlega rakin af minni hl. nefndarinnar. Ég endurtek þau ekki. Frv. er nýsmíði á sínu sviði og stendur til bóta. Ég mæli með því, að frv. verði lögfest, og er þá stuðzt við álit þeirra manna, sem með þessi mál hafa farið. Ég er ekki á móti því, að frumvarpið verði lagfært. Ýmislegt er á talið á móti, svo sem það, að landbrh. eigi að hafa yfirumsjón með skólanum, en ekki iðnmrh. Ég víðurkenni, að rennt er blint í sjóinn með tímann, en þó eru miklar líkur til þess, að tími sá, er segir í frv., sé nægur. Þar eru færð nokkur rök fyrir því, að þessi tími sé nægur, eða tvö ár. Þm. Barð. kom með þær upplýsingar, að gripið væri til þess í Englandi að kenna þessi fög á stuttum tíma. Ég kannaðist ekki við þessar upplýsingar, það er sitt hvað að smíða hús eða húsgögn. Það vill svo vel til, að ríkið hefur styrkt slíka starfsemi að Hólmi í Austur-Skaftafellssýslu. Vinna þar nú 6 menn við húsgagnasmíði og ennfremur við glugga- og hurðasmíði. Fórum við fram á við skólastjórnann, að hann færi með menn í nágrennið og byggði fyrir bændur, en skóla-stjórnin telur það í ósamræmi við reglur skólans og styrkveitingu. Þessir menn hafa orðið leiknir á skömmum tíma. Það er vitað, að menn geta orðið leiknir í húsbýggingum á tiltölulega stuttum tíma. Það er nauðsynlegt, að sami maður geti slegið upp, steyp, málað og betrekt. Til þessa þarf nú 5 sérfróða menn, og ekki er gott að sækja þá alla til kaupstaðanna. Og ef þessi vinna verður ekki unnin af mönnum, sem hafa verið við nám í þessum skóla, þá verður hún unnin af ólærðum mönnum. Ég get upplýst það, að ég hef útvegað miðstöðvar í sveitabæi, og á tveimur stöðum hafa þær verið settar niður af lagtækum sonum viðkomandi bænda. Þetta er engin undantekning, heldur regla. Því mun svo fara, að ef þetta frv. verður afgr. eins og hér er fyrirhugað, þá mun það verða til mikils tjóns fyrir sveitirnar og þjóðfélagið í heild og þá, sem vilja læra þessa iðn, og verða til þess að örva fólksstrauminn úr sveitunum, því að léleg húsa-kynni eiga ekki hvað minnstan þátt í því, og vil ég í þessu sambandi benda á rök hv. þm. Barð. um reynsluna á Englandi, að sumar iðngreinar hefur verið hægt að kenna á 6 mánuðum, t. d. að mála, smíða glugga, leggja pípur, leggja járn í steypu, steypa, betrekkja o. fl., og var þetta allt áður unnið af sama manni og

naut leyfis löggjafans sem ein iðngrein, en hefur síðar verið skipt niður í fleiri iðngreinar. Og stór hluti iðnaðarmanna í þessum iðngreinum hefur lært af sjálfum sér, lagtækir menn, sem unnið hafa við þetta í mörg ár.

Ég þarf ekki að endurtaka neitt af því, sem hv. frsm. minni hl. tók fram. Hann minnstist á, hvort deildirnar ættu að vera tvær. En ég er ekki í nokkrum vafa um það, að húsgagnagerð og húsasmíði er það skylt, að hægt er að sameina það.

Ég vil svo að lokum mælast til þess við hv. meiri hl. n., og þá einkum hv. þm. Barð., hvort ekki væri hægt að bíða með dag-skrána til 3. umr. og vita, hvort ekki væri unnt að koma frv. í það form, að hægt væri að koma því fram nú. Ég hygg, að aldrei hafi verið borið fram ópólitískara mál á Alp. en þetta. Og ekki skal standa á mér að reyna að ná samkomulagi. Það er meiri eftirvænting í sveitum landsins eftir þessu máli en flestum öðrum. Það er óhemju mikið af hæfileikum, sem eru grafnir vegna þess, að þeir menn, sem hyggja á iðn-nám, fá ekki að læra það. — Það þarf ekki að færa fleiri rök fyrir þessu, og ég er alveg viss um það, að þó að ég yrði ekki til þess að flytja þetta mál á næstu árum, þá á það eftir að koma þing eftir þing, því að þetta er lausnir.

Ég vil fara fram á, að atkvgr. verði frestað, og vænti þess, því að þetta hefur verið rætt af jafnvægi frá öllum hliðum til þessa, og reynt verði að ná samkomulagi um þetta, svo að d. sjái sér fært að afgr. frv. Á þennan hátt mun þetta mál verða leyst, og það verður flutt hér aftur, því að fyrir því er almennur og sterkur vilji. Þess vegna ættum við að greiða fyrir því nú, svo að iðnaðarmennirnir séu fyrir hendi, þegar hafizt verður handa um húsbýggingar og rýmkastrum byggingarefni og vinnukost. — Ég vil svo mælast til þess við hæstv. forseta, að hann fresti atkvgr. til morguns, því að nú verð ég að hverfa af fundi sökum mikilla forfalla.

Frsm. meiri hl. (Hslí Jónsson): Ég heyri, að hv. þm. Str. er að fara, en hv. þm. N.-M. mun flytja honum það, sem ég segi.

Hv. 1. þm. N.-M. sagðist ekki vita, hvernig till. mín mætti takast, þótt margt gott mætti um hana segja. Ég held nú, að það sé ekki svo margt, sem ber á milli mín og minni hl. n., að því fráskildu, að hv. minni hl. vill setja á stofn skóla, meiri hl. vill gera tilraun með þá skóla, sem þegar er til. Ég er sammála minni hl. í því, að af þessu megi rísa margt gott. En ég vil reyna að ná þessum árangri í þeim skólum, sem fyrir eru, og mér er það ljóst, að ef hægt er að leysa vandræðin með iðnaðarmenn og húsakost í sveitum, þá lagast mikið. Hann minnstist á, að það væri tvískinnungur í þessu hjá meiri hl. n., en svo er ekki. Meiri hl. lítur svo á, að það eigi ekki að skaffa sveitunum lakari iðnaðarmenn en kaupstöðunum, en á meðan annað er ekki hægt, þá vill hann veita eins konar fræðslu í þessum greinum, eins og ég hef tekið fram. Meiri hl. víðurkennir ekki, að það eigi að skipta landinu í flokka, með full-lærðum og hálf-lærðum iðnaðarmönnum, en miða

að því að hafa alls staðar fullmenntaða menn. — En hv. þm. er sammála mér um það, að breyta þurfi 7. gr. frv., eins og hann réttilega benti á. Hann hélt því fram, að þessir menn yrðu meira en hálfærðir, en þar er ég honum ekki sammála.

Þá spurði hv. 1. þm. N.-M., hvernig ætti að bæta úr þessari þörf í sveitunum, ef dagskráin yrði samþ. Eg álit, að stefna beri að því með húsagerðarsamþykktum í sveitum. Ef búnaðarfélagin réðu til sín 2 faglærða menn og létu skipuleggja byggingar, þá mætti fá ódýrari og betri hús en nú eru. Og þó að sú leið, sem um getur í frv., væri farin, þá erum við sammála um, að þetta getur ekki komið í framkvæmd fyrr en eftir nokkur ár. Og ef hv. þm. er sammála um, að til mála komi að minnka þennan skóla, því getur hann þá ekki verið því samþykktur að auka deild við landbúnaðarskólana, og kæmi þá fyrir að árangri af þeim kröftum, sem hv. þm. Str. sagði, að væru grafnir.

Viðvíkjandi því, sem hv. þm. Str. sagði, þá vil ég geta þess, að það er ekki rétt, að þetta mál hafi komið í gegnum þá eldraun, sem hann sagði, því að svo er að sjá sem Þórir Baldvínsson hafi ekkert athugað þetta mál, honum finnst bara sjálfsagt að gleypa þetta eins og nýjan smokk, og liggur á bak við þetta furðulegt samvirkuleysi og hirðuleysi, eða þá að hann ber ekkert skyn á þetta, og finnst mér ekki hægt að taka slíkt alvarlega. Í umsögn Landssambands iðnaðarmanna, fskj. II, með nál. meiri hl., segir svo, með leyfi hæstv. forseta: „Hvað sem því líður, þá vildum vér benda á, að rafmagnslagnir eru svo veigamiklar og varasamar lagnir, að hæpið sé fyrir ríkisvaldið að kenna „fúsk“ í því, jafnvel þótt á sveitabýlum sé.“ Þessi stofnun, Landssamband iðnaðarmanna, slær því þá hér föstu, að í þessum skóla mundi verða kennt aðeins „fúsk“. Þetta eru meðmælin, sem þessir menn hafa gefið (!) Þeir vara við því, að ríkisstjórnin stuðli að því að kenna sveitamönnum „fúsk“ í rafmagnsfræði, m. a. vegna þess, að það gæti kostað það, að einn morguninn væri kannske eitthvert hús í sveit brunnið ofan af fólkinu, af því að þannig hefði verið gengið frá raflögnum í því, að kviknað hefði út frá þeim. — Eg held, að þegar þetta skjal er allt lesið, sem ég las nú upp úr nokkur orð, þá fáið ekki út úr því annað en takmarkalaust háð til þeirra manna, sem hafa sett fram frv. eins og það er. Enda stríðir umsögn þessarar stofnunar algerlega á móti öllu því, sem þeir hafa annars sent til þingsins og nú liggur fyrir þinginu, sem er frv. að iðnfræðslulöggjöf, þar sem farið er inn á allt aðrar leiðir.

Hv. þm. Str. sagði, að ég hefði haft það sem eina mótbáru gegn því, að frv. væri samþ., að ekki væri nægilegt að kenna í tvö ár á þennan hátt. Hann tók rangt eftir þar. Eg sagði, að engin rannsókn hefði legið frammi um það, hvort tvö ár væri réttur tími í þessu sambandi eða hæfilegur, hann gæti t. d. verið miklu minni. Það gæti þurft miklu skemmri tíma heldur en tvö ár til þess að kenna iðnfræðslu á þennan hátt sem hér er ætlað til. Eg skal ekkert um það segja. En ég benti á, að ekki

þarf nema sex mánuði í Englandi til þess að kenna eina iðngrein. En hér er ætlað til, að kenndar verði margar iðngreinar. Það getur verið, að tvö ár séu of mikill tími eða of lítill, allt eftir því, hve margar iðngreinar kenndar eru. En um þessa hluti hefur, sem sagt, engin rannsókn farið fram.

Viðvíkjandi því, sem hv. þm. Str. var að tala um, hvort ég vildi ekki, að dagskrártill. væri dregin til baka til 3. umr., vil ég svara því, að ég sé ekki ástæðu til þess. Eg vil hins vegar lýsa yfir við hæstv. forseta, að ég er sammála því, að umr. verði frestað nú um málið og það tekið af dagskrá. Ef svo verður gert, skal ég gera ýtarlegar tilraunir til þess sem form. n. að fá n. saman á fund, áður en þessari umr. er slitið og svo fljótt sem verða má, og svo að reyna að fá á fundinn þá menn, sem gefið hafa umsögn um þetta mál, og þar að auki þá menn, sem mestu ráða um búnaðarskólana í landinu, ef hægt er að ná þeim einnig á fundinn, til þess að sjá, hvort ekki er hægt að finna þá leið út úr þessu máli, sem allir aðilar geti sætt sig við. Mér finnst það vera langeðlilegast. — Frá minni hálfu eða meiri hl. n. hefur ekki verið blandað neinni pólitík inn í þetta mál á nokkurn hátt. — Hygg ég, að það mundi vera best vinnubrögð að fara að um afgr. málsins eins og ég hef nú lagt til.

Umr. frestað.

Á 98., 99., 101. og 102. fundi í Ed., 3., 4., 8. og 9. apríl, var frv. tekið til frh. 2. umr.

Forseti tók málið af dagskrá, og var það ekki á dagskrá tekið framar.

59. Innlend endurtrygging, stríðsslys- og skipshafna o. fl.

Á 38. fundi í Ed., 27. nóv., var útbýtt:

Fr. til 1. um innlenda endurtryggingu, stríðsslys- og skipshafna o. fl. (þmfrv., A. 208).

Á 39. og 41. fundi í Ed., 28. og 29. nóv., var frv. tekið til 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 42. fundi í Ed., 30. nóv., var frv. enn tekið til 1. umr.

Félags- og dómsmrh. (Finnur Jónsson): Eg hef alveg nýlega fengið uppkast að þessu frv., sem hv. sjútnv. flytur hér fyrir stjórn Stríðs- og skipshafna íslenskra skipshafna, og hef þess vegna ekki getað tekið afstöðu til málsins. Eg geri þó ráð fyrir, að mikið af þeim laga- og breyt., sem hér liggja fyrir, sé framhald af löggjöf, sem sett var um þetta á síðasta þingi, og mun ég ekki ræða málið neitt almennt á þessu stigi. Eg vil þó benda á, að í 3. kafla þessa frv., 22. gr., er ákvæði um skyldur stríðstryggjenda til þess að kaupa lífeyri fyrir allt að helming af dánarbótum.

Eg tel, samkvæmt nýfengnum upplýsingum,

að þetta ákvæði sé mjög óheppilegt og komi ekki heldur að tilætluðu haldi. Hæstbjóðandi mun ekki hafa greitt nema 4% af höfuðstóli.

Ég hef óskað eftir að fá frá stjórn stríðsslysaftrygginganna skýrslu um þessi mál, og vonast ég til þess að fá hana í hendur næstu daga. Þætti mér æskilegt, að hv. n. tæki þetta atriði til athugunar á milli umr. og að málið yrði sérstaklega athugað fyrir 3. umr. Vegna óska farmanna hefur stjórn trygginganna ákveðið að halda þeim áfram, og tel ég það vel farið, því að enn eru ýmsar hættur á höfunum, sem gera stríðsslysaftryggingu nauðsynlega. Annars tel ég, að vel mætti athuga möguleika á að lækka iðgjöldin.

Ég álit, að málið gæti vel farið til 2. umr. með þeim atms., sem ég hef vikið að. Því miður mun ég ekki geta verið viðstaddur við þessar umr. lengur, þar eð ég verð að víkja af fundi.

Frsm. (Gísli Jónsson): Herra forseti. Á Alp. 1943 voru gerðar stórkostlegar breyt. á 1. um stríðsslysaftryggingar íslenskra skipshafna. Þáverandi ríkisstj. lagði fram till. um að tryggja aðilum hinn mikla ágóða, sem orðið hafði af tryggingunum síðan stríðið hófst. Ef frv. hefði verið samþ., hefðu þessir aðilar fengið u. n. 6 millj. kr. í hreinan ágóða. Flestir þessara aðila, eða um 90%, voru aðeins ábyrgir, en höfðu ekki lagt neitt fram. Okkur ofbauð að sjá þessar aðfarir með miklar fjárhæðir og gerðum ítrekaðar tilraunir til þess að breyta l. í annað horf, og var það gert, og varð síðan að samkomulagi, að félagið tæki annað verkefni að stríðinu loknu. Breyt. frá 1943 miðaði að því að ákveða, hvernig skyldi haga þessu, þegar ekki væri lengur þörf fyrir tryggingarnar. Og nú hefur þessu verið breytt þannig, að þetta fé hefur verið greitt út í bréfum og er stofninn 6 millj. kr.

Þessi félagsskapur hefur haft mikil áhrif á váttryggingagjöld, sem greidd hafa verið til erlendra aðila, vegna þess að þessi félag hafa getað boðið á móti. Enn fremur hafa þau fengið aðstöðu til að bjóða í erlenda endurtryggingu, án verulegrar áhættu. Nú er svo komið, að nauðsynlegt hefur orðið að breyta l., eins og hér er farið fram á.

Sjútfn. hefur tekið frv. til athugunar og bar fram sem sérstök l., en aðeins kaflann um endurtryggingu. — Í þessu frv. eru 3. og 4. kafli óbreyttir frá því sem var, og 2. kafli, nema sjöasta gr., sem er eingöngu um nafnabreyt. Þótti sjálfsagt að breyta um nafn, þar eð verkefnið er breytt. — 2. gr. er 2. og 3. gr. l. frá 1943, til þess að samrýma framtíðarhlutverk félagsins. — 3. gr. er um það, hvernig skuli ganga frá inneignum, sem fyrir eru. Þessi skilyrði hafa nú verið uppfyllt. — Um 4. gr. er það að segja, að hún samsvarar I., II. og IV. lið 4. gr. l. frá 1943. Það þótti eðlilegt, að stofnaður yrði sérstakur arðgreiðslusjóður, þannig að hægt væri að greiða 6% í arð á ári, en það er vitaskuld aðeins fyrirkomulagsatriði. — 5. gr. var bráðabirgðaákvæði frá 1943. Hún er þýðingarlauk nú, og féll því niður. Það sama gildir um 6. gr. frá 1943, en í stað hennar kemur niður-

lag 4. gr. — Um 7. gr. er það að segja, að hún hefur nú verið orðuð um til samræmis við núverandi ástand. — Úr 8. gr. var felld niður það, sem nú var orðið þýðingarlauk. — 9. gr. hefur verið breytt til samræmis við nauðsyn, sem leiddi af breyttum starfsháttum félagsins. Aðalbreitt er stofnun sérstaks arðjöfnunarsjóðs, en bóunussjóður hverfi. Meðan félagið hafði mikla áhættu vegna stríðsslysaftrygginga, varð að hafa iðgjöldin svo há, að þau gætu nokkurn veginn tryggt félagið fyrir tjóni, sem að höndum gæti borið, þess vegna er eðlilegt, að þeir, sem greiddu hin háu iðgjöld, fengju bónus, því að þetta var álitlegt fólga árlega. En nú, þegar hættan er horfin og iðgjöld lækka þar af leiðandi niður í svo mikið sem fært þykir, er ekki ástæða til þess að hafa bónus lengur og því ráðgert, að bóunussjóður verði látinn hverfa og fé það, sem í honum er, verði greitt til þeirra aðila, sem hann eiga. — 10. gr. er eins og 10. gr. frá 1943. Í 11. gr. er rýmkuð heimild félagsstjórnar til ávöxtunar á fé, sem er umfram áhættuféð. Reglurnar, sem settar eru í þessari gr., eru í samræmi við það, sem er hjá tryggingafélögum á Norðurlöndum.

Ég get upplýst hér, að sjútfn. hefur lítið farið út í kaflann um stríðstryggingar og stríðsslysabætur og ekki athugað, hvort gera þyrfti á honum breyt., og er hann því shlj. og í núgildandi l. En við yfirlestur í dag og umsögn hæstv. ráðh. sést, að breyta þarf 20. gr. og lækka gjöldin, sérstaklega ef bóunussjóður verður afnuminn. Mun sjútfn. taka þetta til athugunar milli umr. Ég vil ekki, að greiðsla til þessara bóta falli niður meðan áhættuþóknun er greidd. L. ákveða, að ef að höndum ber slys, sem enginn veit, hvernig er, þá greiðist fyrir það úr þessum sjóði. — Í II. í 22. gr. er talað um lífeyriskaup. Ákveðið er, að aðeins helmingur sé greiddur út strax. Framkvæmd á þessu er mjög athyglisverð. Rætt var 1943 við stjórn félaganna og við félmrh. um, að ríkissjóður tæki undir sig þessi viðskipti. En hér verður að hafa annan hátt á, vegna þess að nú er von um, að slys verði fá í framtíðinni, því að samfara því, að þessum störfum lýkur, mun verða minni nauðsyn að breyta þessu ákvæði. 1943 fengum við því um þokað, að ekki var einungis boðið út hér á landi, heldur einnig erlendis. Þetta bar þann árangur, að hvergi eru betri lífeyriskaup en hjá þessu félagi, sem greiðir 4% af stofni.

Það er mjög æskilegt, að frv. fái skjóta afgreiðslu á þessu Alp., og óska ég, að því verði vísað til 2. umr.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 9 shlj. atkv.

Á 71. fundi í Ed., 25. apríl, var frv. tekið til 2. umr. (A. 208, n. 439).

Frsm. (Gísli Jónsson): Herra forseti. Eins og getið er um í grg., snerta breyt. þær, sem sjútfn. gerði á frv. þessu eins og það kom frá stjórn Stríðstryggingarfélags ísl. skipshafna, aðallega I. kafla l. En við 1. umr. málsins komu

fram ábendingar um það, að æskilegt væri, að gerðar yrðu jafnframt nokkrar breyt. á II. og III. kafla 1., bæði að því er snerti tímatakmark stríðsslysaftryggingarinnar o. fl. Sjútvn. athugaði þetta í samráði við dómsmrh. og varð sammála um að leggja til, að gerðar yrðu viðtækari breyt. á frv. og þá einkum á II. kafla.

Í 14. gr. frv. er ákvæði um, að tryggja beri skipshafnir fyrir stríðsslys. Nú er það vitanlegt, að þótt styrjöldinni sé lokið, er ennþá hættu af tundurduflum. Þess vegna er ekki rétt að fella þetta ákvæði niður, en hæfilegt þótti að ákveða tímann, sem þetta gildir, svo sem gert er í brtt. n. Ef kringumstæður breytast, má lengja eða stytta þennan tíma.

Þá ræddi n. mikið um 2. málsg. 15. gr., um skipshafnir, sem farast með skipum, sem týnt hafa. Þetta ákvæði veldur því, að iðgjöld verða miklu hærri en ella. T. d. mun mikill hluti þeirra manna, sem fórust nú fyrir skemmstu, verða bættur samkv. þessari gr., en betra er, að of margir séu bættir en of fáir. Þótti því ólilegt að láta þetta ákvæði standa óbreytt. N. fékk upplýsingar um, hve mikill lífeyrir hefði verið keyptur samkv. 22 gr., en niðurstaðan af þeim upplýsingum virtist n. þannig, að ekki væri viðunandi að halda sama fyrirkomulagi áfram, t. d. þar, sem reiknað hefur verið með svo lágu vöxtum, að vextir og afborganir samanlagt verður ekki nema rúmlega 3% af bótaupphæðinni. Á þetta sérstaklega við um ungar ekkjur. N. varð sammála um að leggja til, að 22. gr. frv. breytist svo, að í stað fyrri málsg. í II. lið komi tvær nýjar málsg., svo hljóðandi:

„Auk þeirra trygginga, sem um ræðir í b- og c-lið hér að framan, er skylt að tryggja alla skipverja á skipum 300 smálestir (brúttó) og stærri, öðrum en togurum, fyrir jafnháum upphæðum og þar segir. Skulu upphæðirnar greiddar til tryggða sjálfs eða þeirra vandamanna hans, sem bætunnar eiga að hljóta, nema þeir óski heldur, að félagsstjórnin verji þeim til kaupa á árlögum lífeyri hjá viðurkenndum tryggingarfélagum. Skerðir slíkur lífeyrir eigi önnur eftirlaun, er hlutaðeigendur kunna að eiga rétt á. Fyrir tryggingarbætur, sem samkv. þessari grein falla til barna innan 16 ára aldurs, er félagsstjórninni heimilt að kaupa barnalífeyri þeim til handa hjá viðurkenndum tryggingarfélagum, enda komi til samþykki forráðamanna barnanna.

Heimilt skal félagsstjórninni að semja við vátryggingarfélag þau, sem selt hafa lífeyri samkvæmt lögum um stríðsslysabætur, að innleysa skirteinin handhöfum að skaðlausu, enda komi samþykki þeirra eða forráðamanna þeirra til.“

Ég sé svo ekki ástæðu til að skýra nánar þessar brtt. nefndarinnar. N. leggur til, að frv. verði samþ. með þessum breyt., og vænti ég, að hæstv. forseti hraði afgreiðslu málsins hér í d. svo sem verða má, svo að það verði að 1. á þessu þingi.

Haraldur Guðmundsson: Ég er þessu frv. í heild samþykktur, en vildi aðeins gera lítillega aths. við brtt. 2. Samkv. henni er gert ráð fyrir, að 22. gr. frv. breytist í þá átt, að ekki

sé skylt að verja bótaupphæðinni til kaupa á lífeyri, heldur skuli hlutaðeiganda greitt féð, nema hann sjálfur óski. Ég er þessu samþ. sérstaklega að því er við kemur ekkjum. Þetta sama gildir einnig fyrir börn innan 16 ára aldurs, að því leyti, að félagsstjórninni er að vísu heimilt að kaupa lífeyri börnum til handa, ef samþykki forráðamanna barnanna kemur til, en skyldugt er félagið ekki að kaupa lífeyri. Ég vil mælast til, að hv. frsm. athugi það, hvort ástæða er til að breyta þessu nokkuð frá því, sem það er í frv., að því er börn snertir. Ég held, að langeðlilegast sé, að börnin kaupir sér lífeyri. L. miða nú við aldur innan 16 ára, og því er ekki jafnmikið á reiki, hvað upphæðin verður, heldur þvert á móti. Og á 1–16 ára aldri er auðvelt að tryggja sér bréf með ákveðnum vaxtafæti á það félag, sem lífeyrinn kaupir. Ég held því það sé óþarft að hafa þessa heimild að því er börnin snertir. Mér er næst að halda, að frv. sé best eins og það er nú og börnin kaupir jafnan lífeyri. Mér þætti vænt um að heyra um þetta frá hv. frsm.

Frsm. (Gísli Jónsson): Þetta atriði var rætt sérstaklega í nefndinni. N. var þeirrar skoðunar, að það væri minni ástæða til að gera þetta vegna barnanna, en það gæti samt sem áður verið heppilegt fyrir börnin, meðan þau væru ung, að það væri einnig heimilt að greiða féð út. Um 15 ár gæti verið að ræða, og ef miðað er við 2% árlega rentu, þá mundu fjárhaldsmenn barnanna geta forvaxtað þá peninga betur en ef það væri gert með lífeyrisrentunni. Hins vegar er þetta aðeins heimild, sem forráðamaður barnsins ræður, hvort hann notar eða ekki. Hann sem sagt ræður því, hvort hann vill kaupa lífeyri hjá tryggingastofnun vegna barnsins eða ávaxta peningana á annan hátt. N. þótti rétt að halda sér við þessa tilhögun. Ég sé ekki ástæðu til að taka mál þetta til athugunar aftur í n., þar sem það hefur verið rætt. Legg ég til, að það verði samþ., en hins vegar ræður hv. d., hvort hún gengur inn á að samþ. brtt., sem kynnu að koma fram í sambandi við þetta mál.

Haraldur Guðmundsson: Ég vil aðeins benda á það, að samkv. alþýðutryggingal. ber slysaftryggingunni að greiða barnabætur, ef um dauðsföll er að ræða, 750 kr. á ári að frádreginni þeirri upphæð, sem barninu fellur til samkv. ákvæðum slysaftryggingarlag þessarar gr., sem hér um ræðir. Ef þessi upphæð er greidd út í einu lagi, þá lækkar lífeyrisjóðsgreiðslan, sem slysaftryggingin greiðir tilsvarendi. Sú regla er á höfð, eins og hv. frsm. er kunnugt um, að slysaftryggingin hefur tekið að sér að annast um þær lífeyrisjóðsgreiðslur, sem á slysaftrygginguna hafa fallið til ekkna samkv. þessari gr. Síðan eru greiddar út 750 kr. á ári til hvers barns. Ég held, að yfirleitt megi telja þetta fyrirkomulag heppilegt, og mér er ekki kunnugt um, að ágreiningur hafi risið út af þessu. Ég held það sé til hins lakara að hverfa frá þessu. Ég vil beina því til hv. frsm., hvort ekki sé rétt að hafa regluna eins og hún er, en þó skuli mega, ef sérstakar ástæður eru fyrir hendi, gera und-

Innlend endurtrygging, stríðsslysaftrygging skipshafna o. fl. — Lögreglustjóri á Dalvík.

anþágur. Það getur verið, að það muni ekki miklu í framkvæmd. Eg skal játa það, þar sem þetta er aðeins heimild fyrir tryggingarfélagið og bundið samþykki forráðamanna.

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 10 shlj. atkv.
- 2.—13. gr. samþ. með 11 shlj. atkv.
- Brtt. 239,1 samþ. með 11 shlj. atkv.
14. gr., svo breytt, samþ. með 11 shlj. atkv.
- 15.—21. gr. samþ. með 10 shlj. atkv.
- Brtt. 439,2 samþ. með 10 shlj. atkv.
22. gr., svo breytt, samþ. með 11 shlj. atkv.
- 23.—29. gr. samþ. með 11 shlj. atkv.
- Fyrirsögn samþ. án atkvgr.
- Frv. vísað til 3. umr. með 11 shlj. atkv.

Á 74. fundi í Ed., 28. febr., var frv. tekið til 3. umr. (A. 468, 483).

Frsm. (Gísli Jónsson): Herra forseti. Út af umr. um III. kafla frv. við 2. umr. málsins hefur n. athugað að nýju 22. gr. m. a. Hefur hún komið að þeirri niðurstöðu, að heppilegt sé að breyta liðunum a, b og c í I til samræmis við önnur I. En þeim hefur verið breytt. Leggur n. því til, að enn verði gerðar breyt. til viðbótar breyt. á þskj. 439. Þessar nýju brtt. eru á þskj. 483. Hér er eigi um efnisbreyt. að ræða, heldur breyt. til þess að samræma frv. við önnur lög. N. hafði og til athugunar ábendingu frá hv. 3. landsk. varðandi II, hvort ekki væri rétt að breyta málsgr.: „Fyrir tryggingarbætur forráðamenn barnanna“. (Um barnatryggingu.) En n. taldi ekki þörf frekari breytingar á þessu en orðin var. Samkv. ákvæði frv. er þannig háttað, að falli aðili frá og barn hans eigi kröfu á bótum, þá ber að spyrja forráðamann barnsins, hvort greiða skuli allt út eða telja megi hagkvæmara að kaupa barnalífeyri hjá viðurkenndum tryggingafélögum. N. gat ekki fallið á að breyta þessu. Eg vil taka það fram, að hv. 3. landsk. hélt, að þetta mundi snerta bætur, sem eru greiddar frá hinum almennu tryggingum, og stafar till. hans e. t. v. af því. En við álitum, að ekki verði með þessu dregið frá öðrum bótum og af þessum ákvæðum hljótið ekki nein skerðing annarra eftirlauna.

N. leggur því til, að frv. verði samþ. með þeim breyt., sem hún gerir till. um, en annars óbreytt, svo að hægt sé nú að afgreiða það til hv. Nd.

Haraldur Guðmundsson: Eg er með brtt. og samþykkr grundvellinum. En hér þurfti að gera nauðsynlega breyt. eða leiðréttingu. Að því er snertir barnalífeyrinn, get ég felld mig við afgreiðslu n., nefnilega að sú regla sé látin gilda að kaupa lífeyri fyrir bótaupphæðina.

Eg hygg, að þannig hafi framkvæmdum verið háttað, að bætur til barna samkv. 1. máls. hafi komið til frádráttar við alþýðutryggingarnar, en samkv. 2. máls. á lífeyrir alþýðutrygginganna að haldast óbreyttur. En sú lífeyrissjóðsupphæð hefur nægt til að fylla upp í. Eg geri ráð fyrir, að hagkvæmt sé að halda því. Eg

mun þó ekki flytja brtt. við þetta atriði, en vildi vekja athygli á þessu. — Það var svo ekki annað, sem ég vildi segja.

ATKVGR.

- Brtt. 483,1 samþ. með 9 shlj. atkv.
- Brtt. 483,2 samþ. með 9 shlj. atkv.
- Brtt. 483,3 samþ. með 9 shlj. atkv.
- Frv., svo breytt, samþ. með 9 shlj. atkv. og afgr. til Nd.

Á 78. fundi í Nd., 1. marz, var frv. útbýtt eins og það var samþ. við 3. umr. í Ed. (A. 493).

Á 79. fundi í Nd., 4. marz, var frv. tekið til 1. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 20 shlj. atkv. og til sjútvn. með 21 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið fram.

60. Lögreglustjóri á Dalvík.

Á 42. fundi í Ed., 30. nóv., var útbýtt:

Frv. til l. um lögreglustjóra á Dalvík (þmfrv., A 261).

Á 43. fundi í Ed., 3. des., var frv. tekið til 1. umr.

Frv. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 9 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

Flm. (Bernharð Stefánsson): Herra forseti. Eg þarf ekki að hafa langa framsögu fyrir þessu máli, en get að mestu látið nægja að vísa til grg. frv. Frv. fer fram á það, eins og menn sjá, að skipaður verði lögreglustjóri á Dalvík þegar skipt verður Svarfaðardalshreppi, en sú skipting er ákveðið, að fari fram frá næstu áramótum, þannig að Dalvík verði þá sérstakur hreppur. Það hefur áður komið fram ósk frá íbúum Dalvíkur um að fá skipaðan þarna sérstakan lögreglustjóra, og hefur það mál einu sinni verið flutt hér á Alþ., en náði þá ekki fram að ganga, og var a. m. k. af ýmsum lítið svo á þá, að það ætti ekki við að skipa þarna sérstakan lögreglustjóra, meðan Dalvíkurkaupún væri í öðrum hreppi, en ekki sérstakur hreppur út af fyrir sig. En nú er hreppaskiptingin ákveðin um næstu áramót, og er það tilætluð, að þá verði lögreglustjóri þar jafnframt skipaður.

Þegar svona mál voru borin fram fyrir nokkrum árum, þá var það nú vel séð að vera á móti fjölgun embætti, og þá var það vitanlega alltaf mótbáran gegn slíkum málum sem þessu, að þetta væri nýtt embætti og nýr kostnaður. Að visu er hér ekki beinlínis um nýtt embætti að ræða, heldur breyt. á embætti. Það

mundi að sjálfsögðu verða skipaður hreppstjóri í þeim nýja Dalvíkurhreppi, en hér er ætlað til, að lögreglustjóri komi í staðinn fyrir hreppstjóra og jafnframt, að hann sé skyldur til að gegna oddvitastörfum, og má þá segja, að hér sé um að ræða að sameina tvö önnur störf í eitt. Vitanlega hef ég enga persónulega löngun til þess, að skipaður verði lögreglustjóri á Dalvík eða öðrum stöðum, heldur er það lífið sjálft, sem á þetta kallar. Það er fólkið, sem um þetta biður. Og það biður um þetta sökum þess, að það er þörf á því, til þess að málum kaupsins verði veitt sú forstaða, sem þörf er á. Hreppstjóra og oddvitastörf eru orðin svo umfangsmikil í kaupsinum, sem hafa allmiklar framkvæmdir með höndum, að það er hreint vandamál — og það hefur þegar mjög sýnt sig — að fá menn til þess að gegna þessum störfum í hjáverkum sínum, en um annað er ekki að ræða, ef skipa á einhvern borgara í kaupsinum fyrir hreppstjóra og kannske annan fyrir oddvita. Þessi störf taka svo mikinn tíma fyrir mönnum, að þeir eiga ákaflega bágð með, eftir að hafa tekið slík störf á hendur, að gegna sínu eiginlega lífsstarfi, og þess vegna hefur þróunin verið sú, að þegar þorp vaxa, einkum þau, sem hafa töluverðar framkvæmdir með höndum, þá hefur fyrst verið skipaður þar lögreglustjóri, til þess að annast framkvæmdir kaupsins, og svo gjarnan eftir nokkur ár hafa þessi kaupsn, ef þau hafa haldið áfram að vaxa, verið gerð að bæjum. Hvort svo kynni að fara hér, skal ég ekki um segja. En ég get vel meint, að þó að Dalvík verði einhvern tíma gerð að bæ, þá verði kominn tími til þess að skilja bæjarfógetaembættið á Akureyri frá sýslumannsembætti Eyjafjarðarsýslu, því að Akureyrarbær er nú í vexti, og þá gæti vel komið til mála, að bæjarfógeta á Dalvík, þegar að því kæmi, yrði gert að vera sýslumaður Eyjafjarðarsýslu, og mundi hann þá að sjálfsögðu losna við bæjarstjórnastarf.

Ég hef sett það ákvæði í frv., að lögreglustjóri á Dalvík tæki laun samkv. launal., því að nú er það ákveðið í launal., hvaða laun lögreglustjórar í kaupsinum skuli hafa, en auk þess skuli hann fá laun fyrir oddvitastörf, eins og aðrir oddvitar. Ég var í nokkrum vafa um þetta atriði, og mér fyndist vel geta komið til mála, að ef hann gegnir oddvitastörfum, sem sjálf-sagt er, að hann geri, þá dragist oddvitalaunin frá þeim launum, sem hann fær úr ríkissjóði, og er þetta að sjálfsögðu til athugunar í n. En að ég ekki setti þetta svona í frv., kom til af því, að ég vissi ekki nema það kæmi í bága við launal., sem ákveða, að lögreglustjórar í kaupsinum hafi ákveðin laun án tillits til þess, hvort þeir gegna þar oddvitastörfum eða ekki.

Ég vildi nú, að n. sú, sem fær þetta frv. til meðferðar, hraðaði heldur afgreiðslu þess. Það er nú komið fram í desember og frv. er ætlað að öðlast gildi 1. jan. n. k. Eins vil ég mælast til þess við hæstv. forseta, að ef ekki stendur á áliti frá n., þá dragi hann ekki að taka þetta mál á dagskrá. Náttúrulega væri auðvelt að breyta þessu ákvæði frv. um gildistöku l., ef frv. verður samþ., og hafa hana eitthvað seinna, ef

afgreiðsla málsins kynni að dragast og þingið dregst fram yfir áramót.

Þetta mál er ákaflega einfalt, og getur ekki verið, að það þurfi mikillar athugunar við. Menn eru sjálfsagt annaðhvort með því að verða við þessum óskum Dalvíkur eða þeir eru á móti því, og geta þá gengið atkv. um það.

Að lokum ætla ég svo að segja, að þó að ég hafi borið þetta frv. fram, þá álit ég nú, að það þyrfti að koma fastara heildarskipulag á þessi mál. Ég álit, að skipting landsins í sýslur, bæi og hreppa sé orðin að ýmsu leyti úrelt. Það þyrfti að setja ný lagaákvæði um þetta og endurskoða alla þessa skiptingu, og í þeim lagaákvæðum þyrftu að vera ákvæði um stjórnar-fyrirkomulag kaupsins, sem hafa vissan ibúa-fjölda, og það fyrirkomulag ætti að sjálfsögðu að koma til framkvæmda eftir þeim l. eftir viss-um reglum, án þess að það þyrfti að bera fram lagafrv. um það í hvert sinn. Þetta ætti að vera auðvelt að láta ganga eftir ákveðnum reglum um það. En ég hefði nú ekki tækifæri til þess að bera fram frv. að neinni heildarlög-gjöf um þetta efni, og hef því farið hér sömu leiðina og aðrir hafa gengið á undan mér, og skiptir náttúrulega ekki máli í því efni, þó að þetta frv. verði samþ., því að það ætti ekki að koma á nokkurn hátt í veg fyrir, að slík heildarlöggjöf yrði sett.

Ég legg til, að frv. verði vísað til allshn. að umr. lokinni.

Félags- og dómsmrh. (Finnur Jónsson): Herra forseti. Það hafa verið stofnuð lögreglustjóra-embætti í svipuðum kaupsinum og Dalvík er nú, og þá gert ráð fyrir, að sá embættismaður, sem gegndi lögreglustjórstörfum, sem þetta hefur verið kallað, hefði jafnframt með höndum for-göngu sveitarmálefna. Það má vel vera, að þetta sé á ýmsan hátt heppilegt, en þó hefur farið svo, a. m. k. á einum stað, að þetta tvennt hefur síðar verið aðskilið, og verður þá ekki eftir nægilegt verksvið fyrir þann embættismann, sem skipaður hefur verið og launaður algerlega úr ríkissjóði, með því að hafa eingöngu á hendi þau málefni, sem slíkum embættismanni hefur verið lagt á herðar með l., sem um þetta hafa verið samþ.

Ég skil vel þörf þorpanna til að fá vissa for-stöðu og viðurkenni, að það á á ýmsan hátt rétt á sér, að fyrir þá forstöðu sé að einhverju leyti greitt úr ríkissjóði. Hins vegar er ekki ástæða til þess, að þorpin ekki kosti nokkru til sjálf í þessu efni. Og enn fremur er full þörf á því, sem hv. l. þm. Eyf. benti á, að láta fara fram heild-arendurskoðun á því kerfi, sem nú gildir í þessum málum og nú virðist vera orðið að nokkru leyti úrelt. Ég hefði þess vegna álit, að það mundi vera réttara að láta þá endur-skoðun fara fram áður en stofnuð eru fleiri slík smáembætti, að vísu þó með fullum embættislaunum úr ríkissjóði. Vildi ég skjóta því til þeirrar n., sem fer með þetta frv., hvort ekki mundi vera réttara að beina því til ríkisstj. að láta þessa endurskoðun fara fram hið allra fyrsta, þannig að það yrði komið á einhverri slíkri skipan um þessi mál, sem gæti orðið til

frambúðar, og einmitt með viðurkenningu þess, að núgildandi tilhögun á þessum málum muni vera orðin töluvert úrelt. Ég tel ekki ráðlegt að stofna til fleiri slíkra embætta áður en slík endurskoðun hefur farið fram.

Flm. (Bernharð Stefánsson): Herra forseti. Ég er hæstv. dómismrh. þakklátur fyrir það, að hann tók vel í það, sem ég hafði varpað hér fram, að það þyrfti að fara fram endurskoðun á því kerfi, hvernig landinu er skipt í einstök sveitarfélög og bæi. Á hinn bóginn álit ég, að ekki beri nauðsyn til þess að láta þetta mál bíða eftir því, að slík endurskoðun hafi fram farið. Ég get sem sagt ekki hugsað mér annað en að sú endurskoðun hljóti að leiða til þess, að kaптún með þeirri íbúatölu, sem Dalvík hefur, sem mun vera um 700 manns, fái fastan starfsmann til þess að sinna sínum málum. Ég held, að það komi ekki annað til greina, jafnvel þó að slík endurskoðun færi fram.

Hæstv. dómismrh. drap á það, að það væri í raun og veru hreppstjórastörf og lögreglustjórastörf, sem ríkið þyrfti að sjá um, en sveitirnar sjálfar oddvitastörf, og þetta er rétt, og það er ekki ætlað til annars hér en að kaптúnið greiði fyrir oddvitastörf, sem það þarf að láta vinna fyrir sig. Ég get alveg fallið á þetta. Og ég álit mjög óheppilegt, þegar svo hefur farið, sem mun hafa komið fyrir, að þegar lögreglustjóri hefur verið skipaður í kaптún á þennan hátt, þá hefur kannske ekki líkað við hann eftir nokkurn tíma, og hann hefur ekki verið látinn hafa oddvitastörf með höndum. Þetta álit ég ákaflega óheppilegt, vegna þess að þá næst ekki nema að nokkru leyti sá tilgangur, sem er með því að skipa lögreglustjóra í þessi kaптún, því að tilgangurinn er, að sá maður geti gefið sig að málefnum kaптúnsins með óskiptum kröftum. Og þegar svona fellur, koma sömu vandræðin til um oddvita, að þá verður að taka einhvern borgara til þess að hafa oddvitastörf með höndum, en þau eyða miklum tíma frá hans aðalstarfi, og þetta leiðir til vandræða. Ég væri alveg fús til þess að fallast á, að lögreglustjórinn skyldi hafa oddvitastörf með höndum, og að til þess þyrfti hreppsnefnd ekki sérstaklega að óska þess, heldur væri það beinlínis ákveðið. En þá yrði það auðvitað að vera eins og til er tekið í frv., að það mætti ekki skipa annan lögreglustjóra en þann, sem hreppsnefndin féllist á, ef svo ætti að vera. Og eins og ég sagði áðan, er ég líka mjög fús til að fallast á þá breyt., að hæfileg þóknun fyrir oddvitastörf dragist frá þeirri upphæð, sem ríkið á að greiða, m. ö. o., að þessi maður hafi samtals þau laun, sem launal. ákveða lögreglustjórinn í kaптúnum, og það skiptist svo á milli ríkissjóðs og kaптúnsins að greiða honum launin eftir hæfilegum hlutföllum, sem ég tel, að mundu þá vera þannig, að kaптúnið greiði þessum manni oddvitalaun alveg eins og aðrir hreppar, sem er ákveðið gjald fyrir hvern tug hreppsþúa, eins og menn vita, auk þess sem þeir fá innheimtulaun af útsvörum. — Ég vil þess vegna vona það, þó að ég taki algerlega undir orð hæstv. ráðh. um, að flýta þurfi endurskoðun

Alpt. 1945. C. (64. löggjafarþing).

á þessum málum, — og ég skal gjarnan hreyfa því í allshn. þessarar d., hvort hún vill ekki hafa forgöngu í því að beina því til ríkisstj. — Ég vil vona það, að menn fallist á þá nauðsyn, sem ég tel á, að þetta frv. gangi fram, vegna þess, eins og ég hef skýrt, að ég býst við fullkomnum vandræðum út af því að fá þessi störf unnin, ef menn eiga að hafa þau í hjáverkum.

Félags- og dómismrh. (Finnur Jónsson): Herra forseti. Ég þarf í raun og veru ekki að rekja verulega fyrir hv. flm. þetta mál, því að það er öllum ljóst, að eins og til þessara embætta hefur verið stofnað af hálfu Alp., þá hafa þau ekki náð sínum tilgangi. Ef við nefnum kaптún, sem reyndar er orðið kaupstaður nú, Neskaupstað, þá var þar í upphafi stofnað bæjarfógetaembætti og ætlað til þess, að bæjarfógetinn hefði með höndum forstöðu bæjarmálefna. Síðan hefur verið stofnað þar sérstakt bæjarstjóraembætti, og í raun og veru getur maður tæplega talið, að dómara- og lögreglustjóraembætti í Neskaupstað sé fullt starf fyrir einn mann. — Í Ólafsfirði var stofnað með l. lögreglustjóraembætti og ætlað til þess, að sá lögreglustjóri hefði á hendi forstöðu sveitarmálefna Ólafsfjarðar. Þetta hefur nú verið aðskilið í Ólafsfirði og þar er kominn sérstakur bæjarstjóri til þess að sjá fyrir málefnum staðarins, en lögreglustjórinn situr eftir á fullum launum frá ríkissjóði. Og ég hygg, að sama gildi um Ólafsfjörð og Neskaupstað, að það sé fjarri því, að það sé fullt starf, sem lögreglustjóra er ætlað að vinna fyrir þessi laun. Þess vegna hef ég fundið ástæðu til þess að aðvara hv. þd. gegn því að fara sömu leiðina með Dalvík. Í frv. þessu, eins og það liggur fyrir, er aðeins heimild til þess að sameina starf að meðferð sveitarmálefna á Dalvík og dómssvald, þannig að einn maður, lögreglustjóri, annist það hvort tveggja, en það er ekki eftir frv. nein skylda og jafnvel gert ráð fyrir, að þó að maður, sem skipaður væri þar lögreglustjóri eftir þessum l., hefði ekki með neitt annað að gera en framkvæmd ríkisins á staðnum, innheimtu, lögreglustjórn og dómssvald, þá hefði hann full laun og að auki laun, sem sveitarstjórnin ætlar honum, ef hann hefði málefni sveitarinnar einnig með höndum.

Með stofnun þessara smáembætta, sem ég hef nú bent á, hefur verið gengið inn á braut, sem ekki er heppileg. Og ég held, að Alp. þurfi að stinga við fótum, áður en lengra er farið í þessu, og láta fara fram þá heildarendurskoðun, sem hv. flm. drap á. Ég tel, að e. t. v. mætti gera þær breyt. á þessu frv., að sú tilætlun næðist, að þetta yrði ekki aðskilið, sem talað er um í frv., að lögreglustjórinn gæti komið til með að hafa með höndum. En þá er Alp. um leið komið inn á þá braut, að ríkisvaldið ákveði þessum þorpum forstöðu í sveitarmálefnum. (BSt: Þegar þau óska þess sjálf). Ég heyri, að hv. flm. er til viðræðu um vissar skynsamlegar umbætur á frv., og er það vel. En bezt hygg ég samt, að það væri að stofna ekki þessi embætti áður en sú endurskoðun, sem hv. flm. drap á og ég hef tekið undir, að þyrfti að fara fram, væri gerð.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 10 shlj. atkv. og til allshn. með 9 shlj. atkv.

Á 70. fundi í Ed., 22. febr., var frv. tekið til 2. umr.

Forseti tók málið af dagskrá, og var það ekki á dagskrá tekið fram.

61. Fyrningarsjóður ríkisins.

Á 81. fundi í Ed., 11. marz, var útbýtt:

Frv. til 1. um fyrningarsjóðs ríkisins (þmfrv., A. 533).

Á 83. fundi í Ed., 13. marz, var frv. tekið til 1. umr.

Fjmrh. (Pétur Magnússon): Herra forseti. Eins og fram er tekið í grg., er frv. þetta flutt af fjhn. skv. beiðni minni, en er undirbúið af skrifstofustjóra fjmrn. og ríkisféhirði.

Ég hef í sjálfu sér litlu við að bæta um frv. það, sem fram er tekið í grg. Afskriftir af húseignum ríkisins skulu færast á rekstrarreikning, eins og gert hefur verið, en fyrningarupphæðin skal svo lögð í sérstakan sjóð, sem notaður skal vera til endurbygginga fasteignanna. Ég fellst á það, að þetta er hagkvæmt fyrirkomulag. Mér er ekki kunnugt um, hvort hv. fjhn. hefur athugað þetta mál. (BSt: Nei, hún hefur ekki gert það). Ég vildi þá beina þeim tilmælum til hæstv. forseta að taka málið ekki á dagskrá, fyrr en n. hefur athugað það.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 9 shlj. atkv.

Á 90. fundi í Ed., 22. marz, var frv. tekið til 2. umr.

Frsm. (Magnús Jónsson): Ég var ekki viðstaddur við 1. umr. þessa máls, og því miður hefur fjhn. ekki ennþá getað tekið það til meðferðar. En það er hvort tveggja, að málið er einfalt, og ég býst við, að þingmenn séu því yfirleitt fylgjandi, og þar sem nú er orðið áliðið þings, þá tel ég æskilegt, að það haldi nú áfram, og sé ég ekki ástæðu til þess að fjölyrða um þetta mál, enda geri ég ráð fyrir því, að hæstv. fjmrh. hafi fylgt því úr hlaði.

Undanfarið hefur það verið venja við afskrift fasteigna ríkissjóðs að færa fyrningarupphæðina til gjalda á rekstrarreikningi viðkomandi stofnunar og lækka fasteignina í verði um sömu upphæð. Var þetta gert til þess að undirbyggja efnahagsreikning. En hér er gert ráð fyrir, að fyrningarupphæðin færist áfram á rekstrarreikning, en verði greidd í sérstakan sjóð, sem hafi það hlutverkið að endurbyggja fasteignina. Þetta er hentugt, og þótt það kosti ríkið talsvert reikningslega, þá er ríkið með þessu að léttu undir með sjálfu sér. Og þótt sjóðurinn sé ekki stór til að byrja með, þá mun hann, þegar

fram í sækir, verða hin mesta stoð, og mun brátt safnast fjárupphæð, sem hægt verður að lána til nýrra bygginga. Er þetta ekki ólíkt hinum almenna kirknasjóði, sem kirkjur geta fengið lán úr til bygginga og endurbóta. Ég held, að þetta geti varla orkað tvímælis, því að þótt þetta kosti dáiðið, þá fer þetta fé bara úr einum vasanum í annan og er því eins konar váttryggingargjald.

Ég skal svo ekki fjölyrða meira um þetta, en skal sjá um, að það verði tekið fyrir á fjárhagsnefndarfundi, og teldi ég nú heppilegt, að það gæti gengið til 3. umr.

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 10 shlj. atkv.

2.—7. gr. samþ. með 10 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frv. vísað til 3. umr. með 9 shlj. atkv.

Á 92. fundi í Ed., 26. marz, var frv. tekið til 3. umr.

Frsm. (Magnús Jónsson): Ég skal ekki hafa mörg orð um þetta frv. nú. Ég hef talað við skrifstofustjórnann í fjármálaráðuneytinu og fengið staðfest það álit, er ég hélt fram við 2. umr. þessa máls. Ég fjölyrði svo ekki frekar um frv., en æski þess, að það verði afgr. á þessum fundi.

ATKVGR.

Frv. samþ. með 10 shlj. atkv. og afgr. til Nd.

Á 95. fundi í Nd., s. d., skýrði forseti frá, að sér hefði borizt frv. frá Ed., eftir 3. umr. þar.

Á 97. fundi í Nd., 28. marz, var frv. tekið til 1. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 20 shlj. atkv. og til fjhn. með 20 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið fram.

62. Loðdýrarækt.

Á 91. fundi í Ed., 25. marz, var útbýtt:

Frv. til 1. um breyt. á l. nr. 38 13. júní 1937, um loðdýrarækt og loðdýralánadeild, og l. nr. 94 14. maí 1940, um breyt. á þeim l. (þmfrv., A. 624).

Á 93. fundi í Ed., 27. marz, var frv. tekið til 1. umr.

Þorsteinn Þorsteinsson: Herra forseti. Frv. þetta er borið fram af landbn. deildarinnar. Það er þannig til komið, að eins og kunnugt er hér áður fyrr, var frá fyrrv. stjórn flutt frv. um breyt. á l. En félag loðdýraeigenda mótmælti, að það frv. yrði samþ. og hefur svo verið soðið upp úr því frv. það, sem hér liggur fyrir, og svo borið

undir aðila, sem í hlut eiga. N. hefur borið þetta undir loðdýraráðunautinn og einnig Búnaðarfélag Íslands, og var það frv. heldur meðmælt. N. bræddi svo saman till. ráðunautarins og Félags loðdýraeigenda.

Helztu nýmæli frv. eru fyrir mæli um það, hvernig hlíta beri fyrir mælum l., og mjög hert á ákvæðum um girðingar, svo að dýrin sleppi ekki. Svo eru nánari reglur settar um störf loðdýraræktarráðunautarins. En svo er það atriði, sem mest kann að verða deilt um hér, en það er heimild fyrir ríkisstj. til þess að flytja inn loðdýr til að ala hér upp og selja í þeim tilgangi að bæta stofninn. Enn fremur er einstaklingum leyft að flytja inn líka. Ef ríkisstj. vill á annað borð flytja inn loðdýr, á hún um að velja tvær leiðir, annaðhvort gera það sjálf eða leyfa það öðrum.

Landbrh. hefur haft uppkast frv. og virðist ekkert sérstakt hafa haft við það að athuga.

Ég vil svo að lokum óska þess, að frv. verði vísað til 2. umr.

ATKVGR.

Fr. vísar til 2. umr. með 10 shlj. atkv.

Á 95. fundi í Ed., 29. marz, var frv. tekið til 2. umr.

Frsm. (Þorsteinn Þorsteinsson): Það hefur komið til orða, að flutt yrði brtt. við þetta frv., en þar sem ekki hefur enn náðst álit landbrh., verður brtt. ekki flutt við þessa umr. Ég tel nægan tíma að koma með brtt. við 3. umr. og geri ráð fyrir, að nefndin flytji þá brtt. Tel og beztu vinnubrögðin, að frv. verði samþ. óbreytt til 3. umr.

Gísli Jónsson: Ég hef hugsað mér að flytja brtt. við 7. gr., en skal ekki setja mig á móti því, að frv. verði afgr. til 3. umr. nú, þó að ég hefði hins vegar talið heppilegra, að brtt. hefðu verið ræddar strax við 2. umr.

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 9 shlj. atkv.

2.—9. gr. samþ. með 9 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Fr. vísar til 3. umr. með 9 shlj. atkv.

Á 97. fundi í Ed., 2. apríl, var frv. tekið til 3. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 100. fundi í Ed., 5. apríl, var frv. aftur tekið til 3. umr. (A. 624, 701).

Frsm. (Þorsteinn Þorsteinsson): Það eru ekki komnar í mínar hendur brtt. þær, sem landbn. gerði við frv. þetta, en verið er að útbýta þeim nú í deildinni. Það eru aðeins tvær brtt., sem þar liggja fyrir, og er önnur við 3. gr. frv. í þessari 3. gr. stendur, að öll loðdýr skuli flutt á milli garða í öruggu búri. En í brtt. þessari er lagt til, að þegar loðdýr eru flutt, skuli ávallt flytja þau í öruggu búri, þannig, að þó að þau

séu flutt annað en á milli garða, t. d. frá skipsfjöli til verustaðar síns, verður það alltaf að fara fram í öruggu búri.

Hin brtt. frá okkur mun vera við 6. gr. frv. og er aðeins viðbót, sem felld er inn í 4. málsg. 6 gr., þannig, að ef ráðunautur merkir sjálfur loðdýr, þá skal ákveðið um greiðslur fyrir það í reglugerð, og greiðsla sú, sem þar er ákveðin, verður innheimt og greidd í ríkissjóð.

Það er eitt atriði, sem kom til mála, að nefndin flytti brtt. við, af því að ráðunauturinn var hálfóánægður með það, eins og það stendur hér í þessu frumvarpi. Er það viðvikjandi 5. gr., þar sem stendur, að ráðherra gefi út erindisbréf handa ráðunaut, „og skal þar m. a. svo ákveðið“, stendur í frv. En ráðunauturinn vildi hafa þetta þannig, að heimilt væri að ákveða þetta í erindisbréfinu. En n. gat ekki orðið sammála um að flytja þá brtt., og var því horfið frá því ráði, enda virðist þetta ekki skipta mjög miklu máli.

Ég legg nú til fyrir hönd n., að frv. verði samþ. með þeim breyt., sem landbn. hefur orðið sammála um að leggja til, að gerðar verði.

ATKVGR.

Brtt. 701,1 samþ. með 9 shlj. atkv.

— 701,2 samþ. með 9 shlj. atkv.

Fr., svo breytt, samþ. með 9 shlj. atkv. og afgr. til Nd.

Á 104. fundi í Nd., 8. apríl, var frv. útbýtt eins og það var samþ. við 3. umr. í Ed. (A. 706), en það var aldrei tekið á dagskrá í deildinni.

63. Þjóðargrafreitur á Þingvöllum.

Á 93. fundi í Ed., 27. marz, var útbýtt:

Fr. til l. um þjóðargrafreit á Þingvöllum (þmfrv., A. 640).

Á 95. og 96. fundi í Ed., 29. marz og 1. apríl, var frv. tekið til 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 98. fundi í Ed., 3. apríl, var frv. enn tekið til 1. umr.

Fr. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 14 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

Flm. (Jónas Jónsson): Það eru liðin nokkur ár síðan Þingvallanefnd í samráði við þáv. ríkisstj. lét gera grafreit á Þingvöllum, sem ætlað var til, að hefði svipaða þýðingu og Westminster Abbey í Englandi, sem frægur er orðinn. Það vildi svo vel til þá fyrir þessa hugmynd, að fyrsti maðurinn, sem kom til mála að þarna yrði grafinn, var ekki umdeildur, þannig að ef á annað borð ætti að hafa slíkan grafreit hér, væri Einar Benediktsson sjálf-sagður þar. Nú hefur þetta ekki komið til neinna framkvæmda síðan þetta skáld andaðist; en Þingvallanefnd hefur álitit, að henni bæri

skylda til að gera sitt til þess, að settar yrðu reglur um þetta mál, og þess vegna hefur n. öll komið sér saman um að bera fram þetta frv., til þess að freista að fá það samþ., annaðhvort eins og það liggur fyrir eða þá með breytingum. En vilji Alp. ekki samþ. það í einhverri mynd, þá er það a. m. k. ekki á ábyrgð þeirra, sem að þessu frv. standa, þó að ekki yrði á þessu fullkomið skipulag. Nú er það einn aðalvandinn hér í okkar landi, þar sem allir þekkjast og kunningsskapur ræður svo miklu, ef fara ætti að eins og gert er í Englandi. Þar er ákveðið strax og maður deyr, af gömlu og mikilsvirtu ráði, að hann skuli grafinn í Westminster Abbey. Fyrir þessu eru mjög þröng takmörk, og menn líta svo á, að Englendingar fari í þetta svo varlega, að ekki sé misboðið hugmyndinni. Við í Þingvallanefnd höfum gert ráð fyrir því, að hér muni vera hentugt að hafa nokkuð ströng fyrirmæli, og leggjum við til í frv. okkar, að nokkur tími líði frá því að maður deyr þangað til til mála getur komið, að hann verði þar grafinn, þannig að síður geti komið til mála kunningsskapur eða þess háttar, heldur rétt mat. Og þar sem búast má við, að líkbrennsla verði algengari bráðlega en verið hefur, þá hefur þetta ekki svo mikla erfiðleika í för með sér, — jafnvel að grafa upp kistur er ekki heldur svo mjög erfið. Það hefur verið gert hjá nábúum okkar, sérstaklega hafa Norðmenn gert mikið að því að flytja lík frægra manna heim úr öðrum löndum. Þannig hefur verið flutt frá Berlín til Oslo lík tónskáldsins Nordraaks, sem samdi hið ágæta lag við norska þjóðsönginn, og nú mun í ráði að flytja frá Berlín lík skáldsins Nordahls Grieg, sem féll fyrir skömmu. Það er áreiðanlega einn þátturinn í þjóðarmetnaði Norðmanna að taka upp þessa venju, að reyna að hafa líkami sinna frægu feðra heima, og fyrir þeim, sem standa að þessu frv., vakir það sama, að þetta ættum við að geta gert líka. Við hugsum okkur, að engin takmörk séu fyrir því, hverjir ættu að geta verið þar grafnir, heldur geti það verið hver sem er, búsettur á Íslandi, starfandi hér eða erlendis. Og til þess að tryggja, að þetta yrði varlega með farið, höfum við lagt til, að teknar verði kringum 40 grafir, sem, eftir því sem reiknað hefur verið út, ættu að endast nokkuð lengi. En sú trygging í þessum efnum, sem frv. gerir ráð fyrir, er þó fyrst og fremst í því fólgin, að ef ríkisstjórnin, eftir að hafa leitað álits Þingvallanefndar, ákveður að stýðja tilmæli um, að maður verði jarðsettur í þjóðargrafreitnum, skal till. þess efnis send forseta sameindaðs Alþingis, en forseti síðan leggja till. undir úrskurð Alp. án umræðu. Heimild Alp. er svo veitt, ef $\frac{3}{4}$ hlutar þingmanna eða fleiri eru á fundi og $\frac{3}{4}$ þeirra samþ. tillöguna. Ætti þetta að geta talizt nægileg trygging fyrir því, að ekki sé um tilviljun að ræða. — Ég býst við, að mönnum muni þykja nokkuð einkennilegt, að gert er ráð fyrir 25 ára tímabili frá því að maður deyr og þangað til má jarðsetja hann í grafreitnum. En ég held, að ekki sé um annað að gera, og er þessi bið miðuð við það, hvað við erum minni en aðrar þjóðir. En um þetta fer eftir því, sem þingið

vill. Má vera, að finnist betri ráð, en við höfum álitnið rétt að hreyfa málinu hér og fá úr því skorið, hvort menn séu nú viðbúinir því að koma skipulagi á þennan grafreit.

Ég óska, að frv. verði að lokinni þessari umr. vísað til nefndar.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 11 shlj. atkv. og til allshn. með 11 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið fram.

64. Hreppstjórallaun.

Á 99. fundi í Ed., 4. apríl, var útbýtt:

Frv. til l. um breyt. á l. nr. 85 11. júní 1938, um laun hreppstjóra og aukatekjur m. fl. (þmfrv., A. 685).

Á 101. fundi í Ed., 8. apríl, var frv. tekið til l. umr.

Frv. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 14 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

Fm. (Þorsteinn Þorsteinsson): Herra forseti. Frv. þetta, sem hér liggur fyrir, er hvorki stórt né sérstaklega efnismikið. Það er aðeins ofurlitil tilraun til þess að leiðrétta dálitið laun hreppstjóra landsins. Það er, eins og mörgum er e. t. v. kunnugt, þannig, að þeir hreppstjórar, sem eru í litlum hreppum, hafa föst laun 100 kr. á ári. Og þó að dálitlar uppbætur séu á þessu, þá eru þetta varla teljandi laun, og þessir menn eru tiltölulega lægst launaðir af öllum mönnum á landinu. Þess vegna höfum við flm. þessa frv. farið þessa leið, að leggja til að hækka jafnt laun allra hreppstjóra, þannig að þeir, sem eru lægst launaðir, fái jafnháa launauppbót eins og hinir, sem herra eru launaðir. Og hygg ég, að það sé réttlátt, því að hlutfallslega hafa þeir betri aðstöðu, sem eru í stærri hreppum, einkum í kaupþúnum.

Ég sé svo ekki ástæðu til að orðlengja meira um þetta frv., en vil biðja hv. þd. að vísa því til 2. umr. og hv. fjhn.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 12 shlj. atkv. og til fjhn. með 13 shlj. atkv.

Á 106. fundi í Ed., 13. apríl, var frv. tekið til 2. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 108. fundi í Ed., 16. apríl, var frv. aftur tekið til 2. umr. (A. 685, n. 788).

Frsm. (Þorsteinn Þorsteinsson): Mál þetta hefur komið fram hér í d. og var samþ. shlj. til 2. umr., kom fyrir fjhn., og d. og n. hafa samþ. það einróma að leggja til, að frv. verði

samþ. óbreytt. Annars lýsti ég máli þessu, sem er mjög einfalt, við 2. umr. þess, og sé ekki ástæða til að fara að endurtaka þau orð mín hér, til þess að tefja fyrir frv., þó að það reyndar sennilega nái ekki að verða að l. á þessu þingi. Ég legg sem sagt til, að málið verði afgr. nú óbreytt.

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 10 shlj. atkv.

2. gr. samþ. með 10 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Fr. vísað til 3. umr. með 9 shlj. atkv.

Fr. var ekki á dagskrá tekið fram.

65. Stjórnarskrá.

Á 100. fundi í Ed., 5. apríl, var útbýtt:

Fr. til stjórnarskipunarlaganna um viðauka við stjórnarskrá lýðveldisins Íslands frá 17. júní 1944 (þmfrv., A. 698).

Á 101. og 102. fundi í Ed., 8. og 9. apríl, var frv. tekið til 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá, og var það ekki á dagskrá tekið fram, en á 103. fundi í Ed., 10. apríl, utan dagskrár, mælti

Hermann Jónasson: Ég vildi aðeins spyrja hæstv. forseta, hvað valdi því, að frv. til stjórnarskipunarlaganna hefur verið tekið út af dagskránni, en það hefur verið á henni tvo undanfarna daga. Það hefur þó ekki verið tekið til umr. Ég vildi nú óska, að hægt væri að taka málið fyrir á morgun.

Forseti (StgrA): Ég svara hv. þm. því, að dagskrá þessa fundar var útbúin í samráði við hæstv. forsrh. Svo hefur og verið að undanfögnu. Stendur þetta í sambandi við tilraunir stj. til að ljúka þingi fyrir páskana. Er því megináherzlan lögð á þau mál, sem hæstv. ríkisstj. telur helzt nauðsyn á að afgr. og koma í gegn. — Ég mun þó leitast við að taka frv. til 1. umr.

Hermann Jónasson: Ég óska, að það verði tekið sem fyrst á dagskrá.

